

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

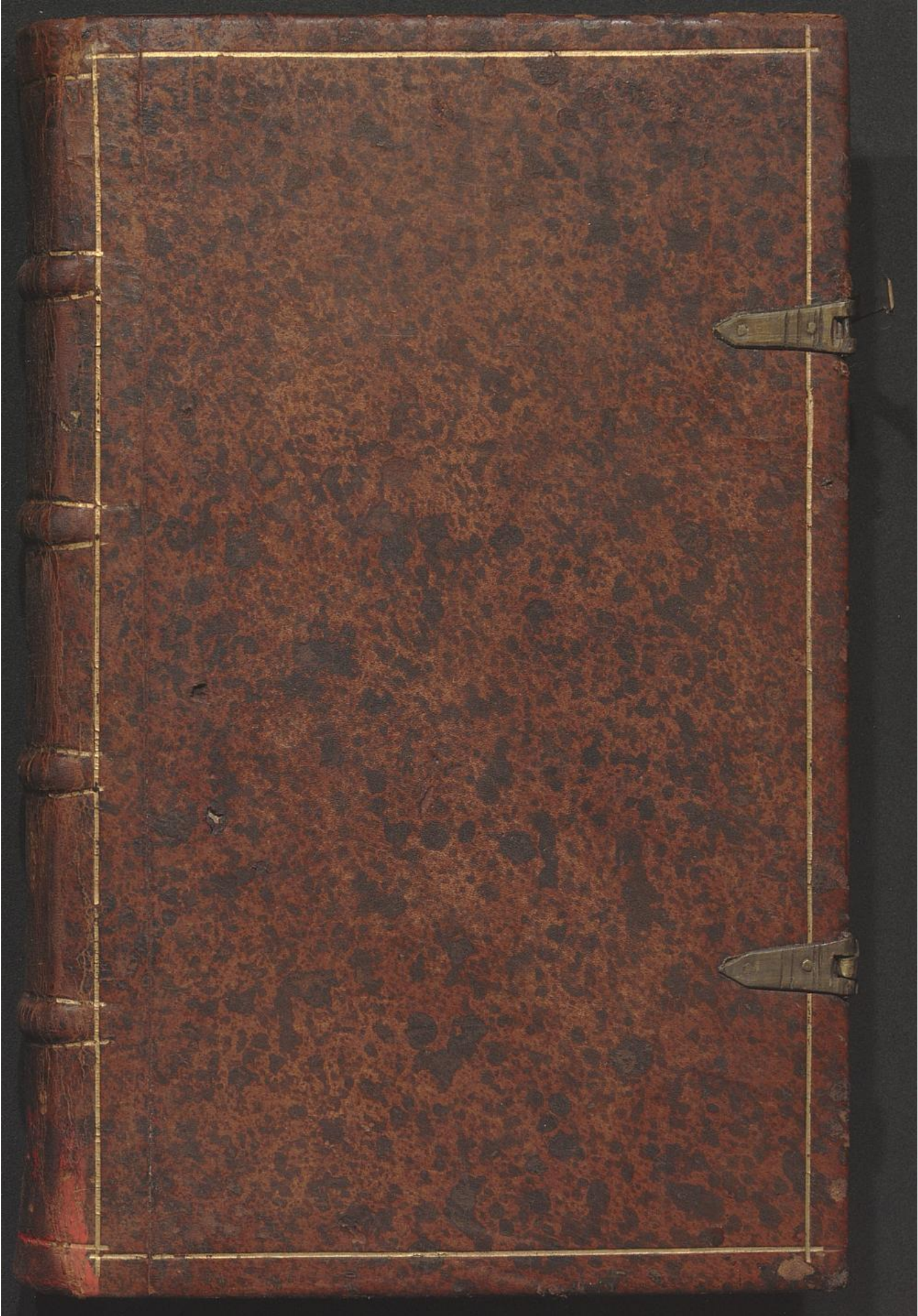
Universitätsbibliothek Paderborn

**Acta Vitæ S. Ferdinandi, Regis Castellæ Et Legionis, Ejus
Nominis Tertii**

Papebrochius, Daniel

Antverpiæ, 1684

urn:nbn:de:hbz:466:1-42333

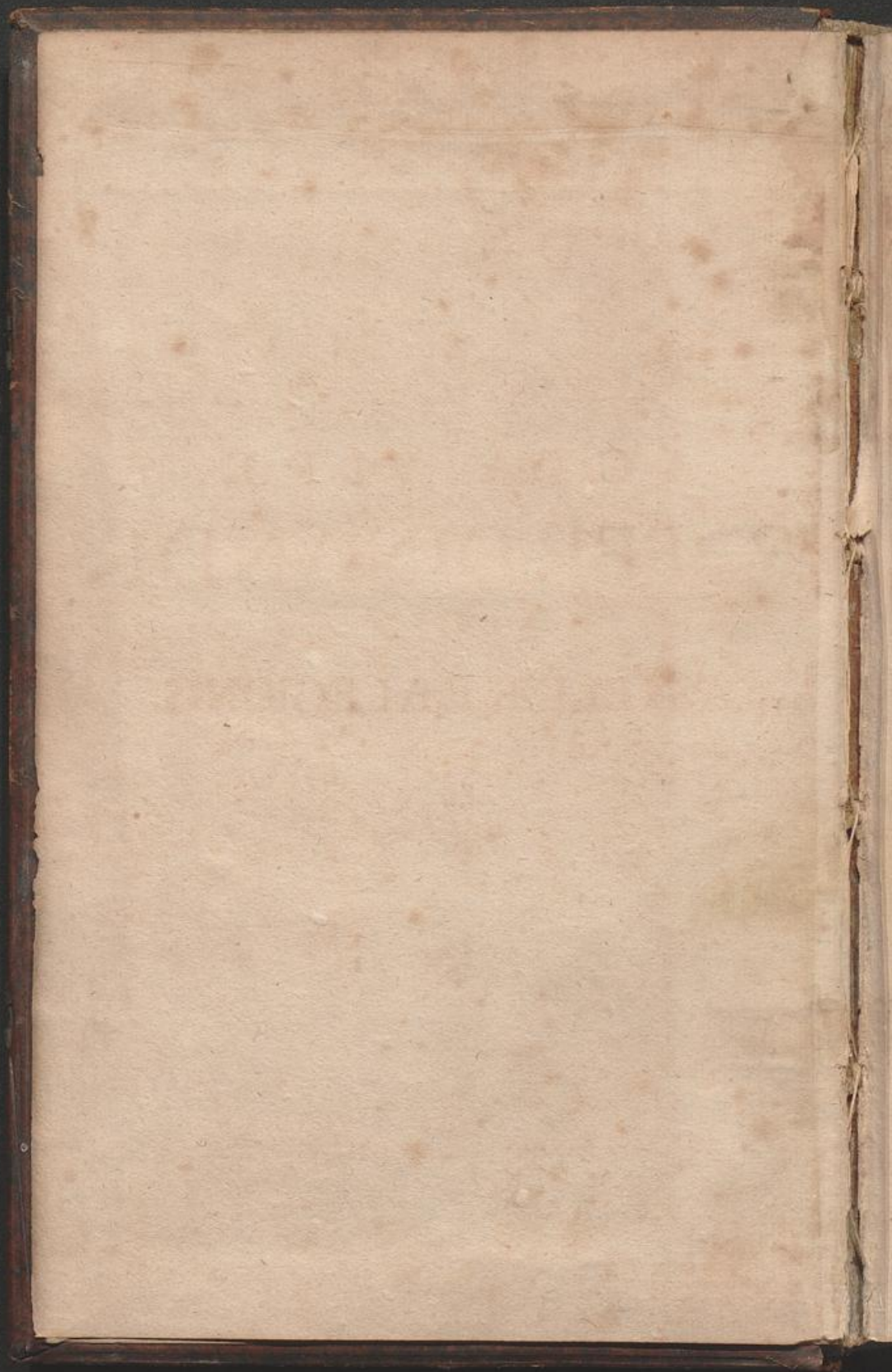
Th. 2409.

K IV. 32.

110
12

ACTA VITÆ
S. FERDINANDI
REGIS
CASTELLÆ ET LEGIONIS.

A. C. E. A. V. I. T. E.
S. F. E. R. D. I. N. A. N. D. I.
C. A. S. T. E. L. L. E. R. I. P. T. O. R. U. M.

ACTA VITÆ
S. FERDINANDI,
REGIS

CASTELLÆ ET LEGIONIS,

EJUS NOMINIS TERTII,

CUM POSTUMA ILLIUS GLORIA,

ET HISTORIA S. CRUCIS CARAVACANÆ,

Eodem quo ipse natus est anno MCXCVIII cœlitus allatæ

*ex Latinis ac Hispanicis Coævorum scriptis
collecta, varieque illustrata,*

Commentariis, Annotationibus, & Iconibus,

OPERA AC STUDIO

R. P. DANIELIS PAPEBROCHII,

è Societate JESV Sacerdotis Theologi,

*Sicut in majori ipsius opere de Actis Sanctorum Maji,
mox in lucem dando, legentur.*

✠
I H S

ANTVERPIÆ

Apud Michaelem Knobbarum, sub signo S. Petri.

ANNO DOMINI MDCLXXXIV.

cum Privilegio Regio & Superiorum licentia.

Socis JESV

ANNO 1717
2. JUNII

ACTA SENATUS
MAGNIFICENTISSIMO

SENATU
MAGNIFICENTISSIMO

SENATU
MAGNIFICENTISSIMO

SENATU
MAGNIFICENTISSIMO

SENATU
MAGNIFICENTISSIMO

IHS

SENATU
MAGNIFICENTISSIMO

SENATU
MAGNIFICENTISSIMO

1717

GARROLO H

1777

LIBRARIUM

REGI CATHOLICO

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

BRUNNEN

CAROLO II
HISPANIARVM
ET
INDIARVM
REGI CATHOLICO.

Ub sacrum MAIESTATIS TVÆ
aspectum rursus venit TVVS
Nosterque FERDINANDVS, Rex
Castellæ ac Legionis, nominis
ordine TERTIVS, Sanctimonix
prærogativa Primus: Noster,
beneficio fundatæ dotatæque nobis post Mau-
ros ejectos Metropolitanæ Hispalensis Eccle-
siæ: TVVS, nexu continuatæ per tot gloriosissi-
mos Reges profapix: Utrisque tamen venera-
bilior eo titulo, quo ante hoc decennium dig-
nata eum Apostolica Sedes, Sanctorum Hispa-
niæ Patronorum Catalogo adscripsit. Tunc ap-
paratum ordinemque festorum, tali occasione in
TVA Hispalensi Vrbe instructorum, non solum
legendum per litteras, sed & in imaginibus spe-
ctandum exhibuimus SACRÆ MAIESTATI TVÆ;
annos quidem ætatis primæ dumtaxat egre-
dienti, sed jam tum magnifice demonstranti,
quantum Catholicæ pietatis ab AVO tam San-

† 3 cto

Et haussisset. Postquam vero, passu eodem quo
gradiebaris ad virilem ætatem, factus quoque es
ad talis Progenitoris augendam venerationem
æque ac ad vestigia illius sequenda concitior;
exoravisti Pontificium Breve, quo Tvi utroque
in orbe subditi, quotquot ad Horarum Cano-
nicarum pensum rite persolvendum tenentur,
ejusdem Sancti Regis festum solennitate præci-
pua sub Ritu Duplicis celebrare juberentur.
Hinc accensis magis magisque studiis tot po-
pulorum, quot vastissimo Tvo complecteris
Imperio, cupientium nosse distinctius Patroni
novi, tantaque cum prærogativa honoris sibi
commendati, merita ac laudes; nihil videba-
mur facere opportunius posse, quam si curare-
mus, Acta vitæ, non minus Christianæ quam
Heroicæ, inter Annalium veterum codices vo-
luminosos sparsa, colligi in corpus unum, atque
cum tota Postumæ Gloriæ historia fieri juris
publici impressione Latina, quo possint per
omnia Regna Tva legi, inter tot diversissima-
rum alias linguarum nationes. Sic cogitantibus
Tvo ex Belgio, Tvaque Vrbe Antverpiensi,
obtulit se nobis Daniel Papebrochius, è Socie-
tatis Jesu Scriptor minime obscurus, & post e-
jusdem Societatis Patres Joannem Bollandum
atque Godefridum Henschenium, illustrandis
quotquot orbe toto noscuntur colunturque
Sanctorum Actis cum laude immortuos, Con-
tinuator laboris, Ecclesiæ Triumphanti perho-
nori

norifici, Militanti vero non mediocriter utilis. Videramus nempe initia Maji, tribus grandibus tomis ante triennium edita; & proximum esse sperabamus, ut in trium reliquorum tomorum ultimo inveniremus Divi nostri gesta, simili acuratione, fide, & eruditione petraçtata, qua rot aliorum illustrium Sanctorum jam habebamus exposita Acta. Sed longa videbatur expectatio tam operosæ molitionis, forsitan adhuc in unum alterumve annum protrahendæ. Optavimus ergo ea (siquidem prælo parata jam haberentur) præmitti in lucem singulari Tractatu; & qui magna cum promptitudine sustineramus ingentia pecuniarum impendia, curandæ apud Romanam Sedem Canonizationi primæque festivitati hic apud nos celebrandæ necessaria; nihilo minori alacritate obtulimus modicum illud quod desiderari videbatur, ut talis liber evaderet Tvo non indignus sisti Fastigio, nec infra argumenti tam sancti Majestatem. Ille vero, pro ea qua Belgæ omnes erga Hispanum nomen sunt reverentia, tanto libentius desideria nostra pro imperiis habere se respondit, quo ardentius cupiebat quam citissime ab omni dubietate absolvere Reginæ BERENGARIÆ (ejus quæ Sancto Regi mater fuit) primogenituram præ BLANCA, sorore sua, S. LUDOVICI Francorum Regis genitrice; Hæc enim, licet nulli coævorum dubitata, sed à Ruderico Archiepiscopo Toletano & Luca Tudensi Præsule,

fule, quantis viris! tunc viventibus omniaque coram intuentibus, incunctanter asserta, superiori tamen seculo, etiam ab Hispanis duobus scriptoribus (ut Gallos non miremur) Garibayo & Mariana inconsiderate inconsulteque negata fuit; cum manifesta gentis nostræ injuria, **TVÆQUE** etiam **MAIESTATIS** præjudicio non dissimulando, dum successionis in Castellæ regnum naturalis jus sententia illa tradere Francis videtur. Econtrario promittebat Papebrochius, in Commentario ad Acta prævio (prout in hoc libro facit) demonstratione chronologica evictum se manifeste, adeo non fuisse juniorem **BLANCA BERENGARIAM**, ut mater ejus esse per ætatem potuerit; quæ, prius quam illa nasceretur, Cæsareum juvenem, sibi à patre desponsum, sequi in Teutoniam recusavit; eoque expedita nexu, atque post annos abinde duodecim nupta Alphonso Legionensi, **FERDINANDUM** Filium ipsi pepererat, cum vixdum novennis esset soror, tertio post anno (qui fuit Christi **MCC**) nuptura Ludovico Franciæ Principi, tredecenni tunc **JUVENI VIRGUNCULA** ipsa, sicut eodem ipso anno in sua Carolina cecinit nobilis & antiquus apud Gallos Poëta (ne fidem Hispanorum suspectam quis habeat) **Ægidius Parisiensis**. Digna sane, quæ homines, nostris in rebus, imo nostras in res, tam eruditos profert alitque Belgica; cui tantum Hispani sanguinis non minus quam auri impensum bene credat
gene-

generositas Castellana: cuique se totam impendere & superimpendere cupiat, ut provinciarum fidelissima, & ea solum causa nunc miserrima, Tvo, Rex Potentissime, nutu relevetur, & Abavum CAROLUM, inter Imperatores QUINTUM, inter Castellæ Reges PRIMUM, redivivum in SECUNDO Rege suo experiatur. Interim idem ipsum Clementiam Regiam orantes nos quoque, jure Patronatus specialiter TVI; cum Belgarum votis jungimus & nostra; ut qui, cum Serenissima Uxore MARIA-LUDOVICA, sanctissimos pariter & felicissimos Conjuges, FERDINANDUM & BEATRICEM, repræsentare satagis, justitia, clementia, religione; ceteris quoque adjiciendarum divinitus gratiarum titulis par efficiaris eisdem, numero videlicet gloriolæ sobolis, dilatandæ inter barbaros Fidei successu, aviti Imperii redintegrandi celeritate. Verum quæ Sanctis istis Regibus fuerunt per annos sedecim dumtaxat communia (nam post eos immaturo fato extincta BEATRIX locum fecit JOANNE, in ejusdem felicitatis consortium per annos fere totidem successuræ) TIBI ac SPONSÆ Tuæ sint duplo ac triplo diutius indivisa: nec nisi sero à tantorum bonorum usu-fructu separatur etiam Serenissima MARIANNA mater. Etenim ut BERENGARIA suum FERDINANDUM, Castellæ ac Legionis regnis; sic illa Hispanicarum quam late per orbem utrumque patent ditiorum Imperio filium, ipsumque Imperium filio

† s

con-

conservavit, similia inter discrimina sine viri solatio. Vivat igitur, æque ac illa, longævus dies: exulter vestros intuendo successus, victorias, incrementa. Vivat cum Vxore ac Matre MAIESTAS TUA in senectam uberem, concordi cum ipsis animo pluribus imperans Provinciis, quam Sancti quos laudamus Reges dominati sunt Urbibus. Da perpetuam orbi Christiano pacem, ut subditi populi firma gaudeant tranquillitate, Religio sancta crescat ac floreat, Romana Ecclesia exaltetur sublimius, CAROLO II, Hispaniarum atque Indiarum Regi Catholico, æternum obstricta. Ita vovemus, Hispali MDC. LXXXIV, vi Idus Februarii.

SACRÆ MAIESTATIS TVÆ

Clientes ac Subditi
Decanus & Capitulum Hispalense.

AD

A D L I B R V M
D E V I T A E T A C T I S
S. FERDINANDI III

REGIS CASTELLÆ ET LEGIONIS,

Ab Hispalensis Ecclesiæ Metropolitanæ

DECANO ET CAPITULO

REGI CATHOLICO

Observantia clientelari dedicatum.

O D E.

Felix Liber, i dicatē REGI;
Regali, Liber, i terende dextrâ:
Nec cuivis, Liber, i dicatē REGI,
Isti sed, Liber, i dicatē REGI,
Cui major gemini volens amanſq;
Pars orbis famulatur, & tributa
Iuſto non graviora pendit ultro:

Quem bello validi colunt IBERI,
Quem BELGÆ, SICULIQUE, parſque magna
Subjecta ITALIÆ, INSULÆQUE plures.
Cui rerum DOMINO miniſtrat INDUS
Venæ divitis aureum metallum,
Fœcundo AMERICÆ ſinu repoſtum.
I tanto, Liber, i dicatē REGI;
Regali, Liber, i terende dextra.
Jam ſedem tibi maximuſque Regum
CAROLUS parat, optimuſque Regum;
Jam te CAROLUS hoſpitem benign

In-

Invitat facie, manumque tendit,
Quâ partes gemini gubernat orbis:
Jam te porrigit HIRALIS legendum,
I felix Liber, i superbus auro,
Et cedro, & minio rubente pictus,
Te Rector leget orbis utriusque,
Et lectum releget, legetque rursus,
FERNANDI pietate recreatus,
Et felicibus incitatus armis.
Tu Regis poteris levare curas.
I tandem, i propera. Quis ô, quis ille
Regium pudor attigisse limen?
Nequidquam refugis modestus aulam,
Urbs te Regia consecravit aulæ:
Et soli, mihi crede, natus aulæ es.
Nam tu Regia facta dum celebras,
Facta regia Regibus sequenda:
Dum tu Regia bella, bella Divis
Indicta auspibus, patrata Divis
Narras auspibus, bonaque causâ
Et Dei & fidei juvante dextras:
Nam tu Regia jura dum tueris,
Jura Regia, non amicta fucis,
Patronum sine fraude non minorem
Quam tantum poteras habere Regem.
Cede FRANCIA, quando BIANCA natu
Est tantò minor, ut sororis ipsa
BERENGARIA possit esse mater.
I felix Liber, i dicite REGI:
Felix REGE tuo Liber Patrono:
Regali, Liber, i terende dextrâ.

Pangebatur

E. V. O. S. I.

LECTO-

LECTORI DANIEL PAPEBROCHIVS

X quo Belgio nostro hic honor obtigit, ut
Gubernatorem ab Hispaniis acciperet Se-
renissimum Cardinalem Infantem FER-
DINANDUM AUSTRIACUM, germanum
fratrem Regis utroque in orbe Potentis-
simi PHILIPPI IV, quorum immortalis
apud posteros memoria permanet; FER-
DINANDI nomen, rarioris antea inter Belgas usus, frequentius
audiri cœpit, & felicitis ominis causa ad baptismū usurpari. Ne-
mo dubitabat quin magnum illud atque præclarum esset, quod
tantus tamq; carus omnibus Princeps ferebat: maxime cum eo-
dem tempore Romanum in Germania Imperium teneret FER-
DINANDUS II, ejusque filius ac deinde successor FERDINANDUS
III titulo Hungarici Regni clareret; idem is, cum quo prædictus
Cardinalis Infans anno MDXXXIV, VIII Idus Septembris celebri
ad Nordlingam prælio hostem sundens, prælusit victoriis apud
nos referendis de confœderatis Francorum Hollandorumq; co-
piis. Cum vero III Nonas Novembris Bruxellis, sequenti quoq;
anno Antverpia XV Kal. Maji, & deinceps in primariis qui-
busq; Regiarum Provinciarū urbibus tanto apparatu exceptus
fuisset, quantum ulli umquam Potentatui exhibitum nulla ho-
minum memoria noverat, nihil jam toto Belgio crebrius itera-
batur, nihil audiebatur libentius, quam nomen FERDINANDI.

Qui porro altius volebant assurgere, ad præteritorum tem-
porum lumina; recordabantur FERDINANDI, PRIMI hoc nomi-
ne Imperatoris, qui incomparabilis famæ Heroi CAROLO V
Frater fuerat, & simul cum illo Nepos FERDINANDI CATHO-
LICI, cujus felici cum ISABELLA conjugio coalita Hispaniarum
Regna, in unam secum Monarchiam traxerunt, quidquid
Arragonicæ Castellanaque Coronæ in Belgio, Italiaque, & ipsis
Indiis subiciebatur Provinciarum. Erat is inter Castellæ Re-
ges sui nominis Quintus, quatuor enim ante se numerabat
Synonymos, quorum Primus cognomen Magni promeruerat.

Verum

Verum tam omnes illi, quam quotquot præter eos aut tunc nominari poterant utriusque Ordinis viri Principes, aut ex historiis commemorando recenseri, excellentem quidem FERDINANDO nomini claritatem conciliare videbantur; sed cuius fulgor inanis possit judicari, nisi resplendeat radiis vere Christianæque sanctitatis, quæ etiam in humiliori conditione vel sola potest illustre facere gerentis nomen.

Non deerat hæc illi nomini in Hispaniis: nam eo dictus apud Castellanos Tertius, SANCTI REGIS cognomine secernebatur ab aliis: sed eadem Sanctitas tam parum habebatur vulgo nota, ut, exceptis Hispalensis urbis incolis accolisque, vix quisquam Patronis Hispaniarum Sanctis adnumerare FERDINANDUM audiretur; & Ioannes Tamayus de Salazar, Gallicano Andreæ Saussayi Martyrologio suum Hispanicum oppositurus, cum undecumque contraheret Sanctos quotquot vel suspicabatur condocere posse augendo numero, non tamen cogitavit de SANCTO REGE FERDINANDO: adeo ut Franci, in suo S. LUDOVICO, ante annos quingentos Canonizato, viderentur sibi posse Hispanos despicere, nullum eatenus sue gentis Sanctum Regem ostendere valentibus, saltem cui is titulus esset Apostolica Sedis iudicio vindicatus. Habebat hoc egre pios multos fideles, quibus gloriosa FERDINANDI appellatio ex sacro obtigerat fonte, optantibus Sanctum sibi nominis sui Patronum indigetari, quem annuo cultu prosequerentur, secundum jam receptum inter Fideles morem, laudatissimum sane & ad multa utilissimum. Quamvis enim nonnullis in locis reperiebatur Flos Sanctorum per vetus, ubi inter aliorum Sanctorum Legendas, ut vocant, inveniebantur etiam ante centum quinquaginta annos typis excusa Vita & Miracula Gloriosi Regis D. Ferdinandi qui Hispalim cepit; non nisi ab Hispanis legi liber iste poterat; & Auctor, titulo Gloriosi contentus, abstinebat elogio Sancti, licet veteri usu præscripti; quin etiam exprobatat Hispalensibus, quod novum in FERDINANDO Patronum adepti, cuius sanctitatem intra tam breve tempus Deus ac Dominus noster per tot miracula manifestavit, necdum pro eo canonizando supplicationem misissent,

Huiusmodi improprium eo iustius videbatur, non solum in Hispalenses, sed in omnes omnino Hispanos dici; quanto maioribus luculentioribusque beneficiis, si more humano res assistimentur, illos sibi FERDINANDUS, quam Francos obstrinxerat consobrini eius S. LUDOVICUS. Hic siquidem, pro Christi religione contra infideles decertans in Oriente, non unum terrae pollicem restituit Reipublicae Christianae, qui non fuerit iterum cito amissus: FERDINANDUS vero SANCTUS, tota Betica, per annos quingentos in seffa, sic expulit Mauros, ut numquam in eius possessionem redire potuerint; regnaque, avitum ac paternum, ingentibus augens accessionibus, fidei quoque Christianae cultum longe lateque propagavit, iis in partibus non amplius eradicandum; idque dum agit, & barbarorum vires distinet atteritque, ceteris quoque Hispanicis Regibus facultatem praebuit paria agendi contra conterminos sibi Saracenos. Verum qui omnia momenti temporibusque suis prudenter dispensat Deus, LUDOVICO censuit deproperandos Calitum honores legitimos, pro ea, quam ipsi non dederat, prosperorum successuum gloria in terris; FERDINANDO autem eosdem tunc voluit auctoritate Pontificia assertos, quando bellorum felicitus ab eo gestorum memoria, attrita temporum vetustate, seignius afficiebat obliviosos meritorum praeteritorum animos. Excitavit enim Catholicorum Regum atque Capituli Hispalensis studia, huius ut Fundatori, istorum ut Progenitori suo eum peteret cultum decerni, quem à tempore immemorabili recte delatum, tot tantisque Deus indies declarabat miraculis, quot fuerunt publicis Processibus cognita.

Exhinc sanctius ac venerabilius haberi coepit, non Hispanis solum, sed exteris quoque nationibus pluribus, FERDINANDI nomen; cuius merita quò citius latiusque pervulgentur, persuaderi mihi passus sum, ut sexto de Actis Sanctorum mensis Maji tomo, eidemque totius operis decimo septimo, ac mei circa ipsum laboris duodecimo, praecurrere sinerem seorsim illius Actae eademque ratione satisfacerem curiositati multorum, quibus tot voluminibus aut legendis otium aut coemendis commoditas deest, adest tamen non parva cupiditas penitus cognoscendi, quid istud sit operis, cuius molitioni jam
pene

pene sexaginta annos impensos audiunt, nec pauciores impendendos restare, priusquam totus sacer Annus, eo quo cepit pede, decurrat ad finem, quinquaginta circiter tomis explicatus. Et enim eadem investiganda ac tenende antiquitatis cura, eadem methodo discutiendi ambigua & obscura illustrandi, eadem libertate ac sinceritate discernendi falsa à veris, dubia à certis, quae hic tractantur SANCTI REGIS FERDINANDI Acta; decessores quoque mei RR. PP. Joannes Bollandus & Godofridus Henschenius omnium Sanctorum, quotquot toto orbe coluntur vel à Catholicis scriptoribus celebrantur, res gestas atque memorias, quae quidem ad suam notitiam pervenerunt, tractandas sibi proposuerunt ipsi, mihi que continuandas reliquerunt. Hoc modo editorum haecenus Commentariorum majorum minorumque numerus jam ferme pervenit ad tria millia; & Sancti, quorum vel Nomina vel Acta iisdem Commentationibus illustrata fuerunt, censentur omnino ad septies mille. Quae omnia utinam legantur, eo quo scribimus animo, id est, à praedicii; libero vel legere omnia non valentes aut non volentes, sibi sinant persuaderi, huic quod tenent specimini similia esse cetera; quando, adversus qualiacumque; demum obloquia, ea optima defenso est, quae non insinuantur verbis, sed praestatur operibus.

Habes geminam causam anticipatae lucubrationis praesentis; eam frueri, & si quid corrigendum inveneris benignus suggere, ut altera in opere majori editio emendatior absolutiorque evadat. Nunc ut undequaque notum habeas, tot titulis venerabile FERDINANDI nomen, etiam etymon illius disce; quod requirens, ex duplici lingua duci posse invenio, utrimque auspiciatissimum. Primum ex Arabica Maurorum Hispaniensium lingua suggerit Carolus Macer, in additionibus ad Hierolexicon Dominici fratris sui, docens, Ferhandu, illa in lingua idem esse, quod, Gaudium fidei habet ipse, vel, Gaudium fidei apud eum; quo nescio quid aptius excogitari possit ei, qui restituto in tot regnis Fidei Christiana cultu, gaudium percepturus erat, non solum in tempore, sed etiam in aeternitate, ipsumque toti Hispaniae facturum commune. Verum quantumlibet onomatopœia ista felicitate
ad

adinventa, blandiatur ingenio, ad honorem Sancti Regis etiam ex nomine suo querendum propenso, horret tamen animus ab ea suscipienda. Vix enim induci possum ut credam, Hispanos Principes; germanam veterum Visigothorum sobolem, aliunde quam ex Gothica majorum suorum lingua sumptum nomen adamasse; neque id ex lingua aliena qualicumque, puta Latina vel Graeca (hinc enim accepta non debuerunt magnopere fastidire, postquam Christi fidem edocti à Graecis, in ea quam circum Darubium occupaverant regione, sed sub Valente in Ariamismum pertracti, errorem docentibus Latinis in Hispania deposuerunt) verum ex ejus gentis idiomate, quam modis omnibus habebant execratissimam.

Sed unde vera talis lingua vocabula eorumque sensum indispicemus? Ex Evangeliorum translatione Gothica, per Vlsilam gentis Episcopum tempore praedicti Valentis composita, repertaque in membraneo codice, quem, purpurato in pergamento argenteis litteris antiquitus exaratum, servat Bibliotheca Regis Sueciae, & formatis ad ejus exemplum typis, una cum Anglo-Saxonica versione, ante annos fere viginti in lucem misit Henricus Iunius, cum accepto inde Gothicae linguae Glossario. Hic invenio Fair (quod Anglo-Saxonum, Teutonum, & Belgarum dialectis aliquantum mollioribus, Far, Fer, & Ver effectur) idem esse quod Longe, sive Procul: Thein (quod in eadem Dialectis Thin, Din, Dyn pronuntia-tur) tuus, tua, tuum redditur: Handus denique, aliis Hand vel Hant, significat manum: atque ita Fair-thein-handus ac molliori effatu Fer-din-andus, propriissime esset, Manus tua procul; vel is cujus manus, id est, potentia, robur, virtus longe ac procul valet, tenditur, aut sentitur; se-cundum istud Poeta,

An nescis longas Regibus esse manus?

Longam certe FERDINANDI utriusque, PRIMI scilicet ac TER-TII, manum experti sunt in bellis Mauri; quin & fama hu-jus, in Africam trajecturi, longius praecurrerat, no-vum ei istuc Imperium spondens, nisi placuisset Deo felicem victo-riarum ejus cursum morte feliciore sistere aetate media, & ad aeterna beatitudinis bene meritam coronam sanctum suum e-vocare.

††

Hant

Hanc quomodo ei nuper gratulata Hispalis sua sit penultimus huius libri Tractatus, Gloria postuma inscriptus, explicabit. Tum alius sequetur de Historia & Miraculis Crucis Caravacanæ, qui ordinem temporis spectanti primus esse potuisset; siquidem prodigiosa sancti illius Ligni apparitio in ver ejusdem anni MCXCVIII incidit, cujus Autumnus nascentem mundo FERDINANDUM excepit; ut merito illius Actis, quibus Crucis gloria tantopere fuit amplificata, adnectatur eorumdem prognosticon signum, in speciem reparande per totam Hispaniam Religionis concessum Regnis istis; ubi fortunatum semper FERDINANDI nomen, in eo quem CATHOLICUM nominamus, Caroli V Imperatoris avo, rursus vim suæ significationis exeruit; quando is omnes fere totius Hispaniæ provincias potentissima sua manu complexus, cum utraque Sicilia ac Balearicis insulis, eandem trans Atlanticum Oceanum porrexit in novum illum mundum, quem auspiciis ejus Columbus invenit, ac porro demonstrare perrexit Americus, & Americam dixit; ibi una cum Castellanis Aragoniisque insignibus Crucem plantans, cui tot barbaræ nationes paulatim subicerentur. Ita in nostro orbe grande jam olim FEDINANDI nomen, ultimis hisce duobus seculis grandius etiam evasit in altero: quod sub tot gloriosissimorum FERDINANDORUM Nepote CAROLO II gloriosius etiam reddat is, à quo & in quo omnis vera magnitudo exordium habet, & finem accipit, seu potius sine fine perennat. Nunc totam presentis operis æconomiam sub unum aspectum positam accipe.

CON:

CONSPPECTUS TOTIVS OPERIS.

Commentarius præuius Danielis Papebrochii
è Societate Jesu.

§ I. Antiqui Actorum hic dandorum Scriptores.	Pag. 1
§ II. Berengaria matris S. Ferdinandi, præ Blanca matre S. Ludovici, primogenitura ab auctoritate probatur	6
§ III. Eadem, & quidem multo major, illius quam hujus atas Chronologicè demonstratur	10
§ IV. Alphonsi Legionensis conatus irriti, ad filium & avi & sua successione privandum: hujus Sanctitas & Gloria postuma.	14
Chronologiæ Ferdinandæ tabula.	16

VITÆ PARS I.

Ex Chronico Lucae Tudenis cœvi.

§ I. Adita regni Castellæ possessio: virtutes & bella S. Ferdinandi.	27
§ II. Successio in regnum Legionense. Expeditiones contra Mauros.	31
§ III. Corduba recepta: Campana S. Iacobi Compostellam remissa.	34

PARS II.

Ex libro Hispano, dicto Flos Sanctorum, anni 1532.

§ I. Arjonenses ac Granatenses in fidem & ditionem recepti: Hispalis recuperata.	37
§ II. Mora Regis sancti in Batia, & pius obitus.	41

ANNOTATA,

Post singulos hujus Vitæ Paragraphos, itemque post singula prolixiorum, Actorum Capita inveniet Lector Annotationes nostras, cuique proprias & in ipso contextu per litteras a b c indicatas.

ACTA PROLIXIORA.

Ex lib. viii Ruderici Archiepiscopi Toletani,
& Chronica Hispanica sancti Regis,
juxta Ms. Hispalense edita.

Prologus primi Editoris, in Chronicam sancti Regis Ferdinandi.	44
Verus divisio Chronicæ per Capita & Titulos 78.	45

NOSTRA DIVISIO.

CAP. I. Alphonsi R. Castellæ, qui Sancto avus maternus, res gesta & obitus.	51
†† 2	¶¶ Henrici

P R O S P E C T U S

CAP. II. Henrici pueri breve regnum in Castella, sub Alvaro Comite & Sorore Berengaria, Sancti matre.	Pag. 55
III. Regnum Castella a Berengaria filio traditur, frustra obtinente Alvaro.	61
IV. Victoria de Alvaro rebelli relata, ejusque ac fratris infelix exitus.	67
V. Ferdinandi matrimonium cum Beatrice, ex eoque liberi. Rebelles repressi.	71
VI. Maurorum dissidentium motus. Ferdinandi in regnum Logionense successio.	77
Parergon I. An & quomodo ad Regis hujus tempus & historiam pertineat revelatio Crucis Caravacana?	84
<i>Nota quod pro hoc Parergo, in editione Actuum reliquorum Maii omitendo, propter plenorem de S. Crucis historia & Miraculis tractationem Ferdinandis Actis subnectendam, compositum sit, & inter Addenda mutandaque reperiendum aliud</i>	
Parergon I. De miraculosa sanatione Beatricis Regina ipsiusque Regis cum puer esset per Deiparam impetrata, & ab Alfonso filio ac successore descripta veteri Castellano rythmo	321
CAP. VII. Ingens victoria de Mauris ad Xerez, relata per Alphonsum, Sancti fratrem.	97
VIII. Cordubense suburbium intercipitur: urbs ipsa obsidetur.	106
IX. Ecijensis Regis succussu aliorum verso, Urbs Sancto deditur.	112
X. Ferdinandi cum Ioanna Pontivensi matrimonium: consiniis muniendis & tuendis impensa cura.	119
XI. Rebus domi compositis, Sanctus in fidem suscipit Regem Murcia, & Arjonam occupat.	126
XII. Expugnata Mula, Giennium obsidetur & deditur: decernitur obsidio Hispalensis.	132
Parergon II. De situ & munitione urbis tempore obsidionis.	138
XIII. Progressus Hispalim Rex oppida quadam per iter capit: classis ejus Mauricam vincit.	142
XIV. Terrestres quadam victoriola de Mauris, post pugnam navalem.	148
XV. Pugna & velitationes terra fluvio que, eventy vario.	155
XVI. Incursus utrimque ancipites obsidentium & obsessorum.	160
XVII. Varia ad Trianensem pontem arcemque fortuna partium.	166
XVIII. Deditio urbis Hispalensis ejusque descriptio.	174
Parergon III. Ad quatuor precedentia Capita, Ex Hispanico Spinosæ, Zunigæ, & aliorum.	
§. I. Devotio sancti Regis erga Deiparam durante obsidione, miraculo insigni (ut fertur) probata.	185
	§. II De

OP E R I S

- § II. De imaginibus Marianis, Hispalim ab eodem inductis. Pag. 189
 § III. De ejsdem Gladio & Vexillo, nec non de Clavibus ingredienti
 oblati, aliisque ejusmodi monumentis. 195
 CAP. XIX. Extrema Sancti gesta, & pius obitus. 198
 Parergon IV. De Anniversario ejusdem, ex Morgado & Spinosa. 205

G L O R I A P O S T U M A.

Ex variis monumentis & auctoribus collecta.

- CAP. I. Miracula post mortem, ex Hispanico editionis Hispalensis
 anni 1532. 209
 II. Apparatus ad translationem corporis incorrupti in novam Capellam,
 anno 1579. 216
 III. Ordo processionalis pompa in hac Translatione observatus, & qua-
 dam eam secuta. 223
 IV. Miracula recentiora, ex Summario Processuum Roma impresso;
 ac primum in Gabriele Perez, ejusque familia. 230
 V. Curatus paralyticus: locusta sublata. 237
 VI. Alia tria miracula ex eodem Processu. 240
 VII. Septem reliqua ejusdem Summarij miracula. 244
 VIII. Processus iudicii pro Canonizatione. Imagines cum radiis
 sculpi permisse. 249
 IX. Progressus negotii Roma: & probatio Casus excepti quoad Cultum
 ab immemorabili. 256
 X. Alia ejusdem Cultus antiqui argumenta, in Processu adducta. 260
 XI. Corporis incorrupti nova inspectio, coram Capellanis primo, deinde
 coram Archiepiscopo anno 1668. 265
 XII. Iudicium Medicorum de supernaturalitate incorruptionis pre-
 fata. 272
 XIII. Canonizatio sancti Regis, inchoata à Clemente X, Hispali
 nuntiata. 282
 XIV. Machina triumphalis, Sancto ante Chorum Metropolitanæ
 erecta, eique respondens porta majoris ornatus interior. 287
 XV. Apparatus festivus Sacelli Regii, Atrii, & Sacrarum. 292
 XVI. Festum solennissime celebratum, admiranda quedam ipsum comi-
 tata & secuta. 300
 XVII. Lectiones Officii proprii, à sacra Congregatione Rituum ap-
 probata, & omnibus intra Hispanicam ditiones præcepta. 306

A P P E N D I X

- Addendorum, mutandorum, corrigendorum,
 In altera cum reliquis Maii Actis editione 309

HISTO-

HISTORIA ET MIRACULA
S. CRUCIS CARAVACANÆ,

ipso quo S. Ferdinandus nasciturus erat
anno 1198

per Angelos in Hispanias allatæ.

PRÆFATIO

De causa & fine hujus ad Acta Ferdinandæ Additamenti.

- CAP. I. Fontes fabulosarum quarundam circumstantiarum, quibus
obscurata habetur historia Caravacana Chronologia. Pag. 338
- II. Verus ætate Crucis annus, irrefragabili veteris sculpturæ testimonio
probatas. 348
- III. Historia & miracula S. Crucis, descripta Caravaca anno 1375
cum Appendice anni 1392 356
- IV. Vtiora quadam præmissorum testimonia, ante conscriptionem
fabularum scripta. 365
- V. Antiqua ac probe testata miracula, ex historia Caravacana Roblesii
sumpta. 373
- VI. Recentiora, facta sub finem præcedentis & initium præsentis sæculi,
ex eodem. 382
- VII. Mira in exteris regionibus facta per Cruces & Cruculas, actu
Caravacana sacratas, ex eodem. 387

ODE
AD S. FERDINANDUM III
REGEM CASTELLÆ ET LEGIONIS

cum vita ejus Acta & Gloria postuma

invitante & excitante Hispali

Antuerpia in lucem seorsim ab aliis ederentur.

FERNANDE Regum maxime, maxime
FERNANDE Divum, quem politici IBER
E servitute vindicatus
Barbaricâ, veneratur aris,
Tuo receptas consilio & manu
Tantisper Urbes respice; & atriis
Cæli relictis, quos beasti
Imperio, populos revife.
Omnes laborant Principis inclytum
Nomen sacratis tollere honoribus:
Omnes triumphant. Te TOLETVM,
CORDVBA te decorat trophæis.
Hosti probatæ te fidei memor
ARJONA, te non ante domabile
Maurorum asylum, te tuorum
Denique victa animis Nepotum
GRANATA donis prosequitur suis:
Illa, illa Ibero cedere contumax,
Vincenda numquam, jam GRANATA
Læta tuos cineres adorat.
Urbs nulla parcat sumptibus: æmula
Virtus clientes & studium rapit.
Inusurato templa fastu,
Compitaque, & fora vestiuntur.
Sed vincit omnes HISPALIS, HISPALIS
Prækata cunctis. Illa tuas amans,
FERNANDE virtutes, volensque
Per titulos memoresque fastos
Post nascituris conspicuas dari,
Elucubrandras fert Papebrochio;
Per Acta Sanctorum celebri &
Nominis Austriaci clientes
Lectæ tot inter; dum Tibi construit
Aram ipsa, multo lumine splendidam;
Tualque pugnæ pingit auro,
Et solidis tua bella gemmis.
Illa armat omnes artificum manus,
Parsura nulli. Nil simile aut prior

Speo

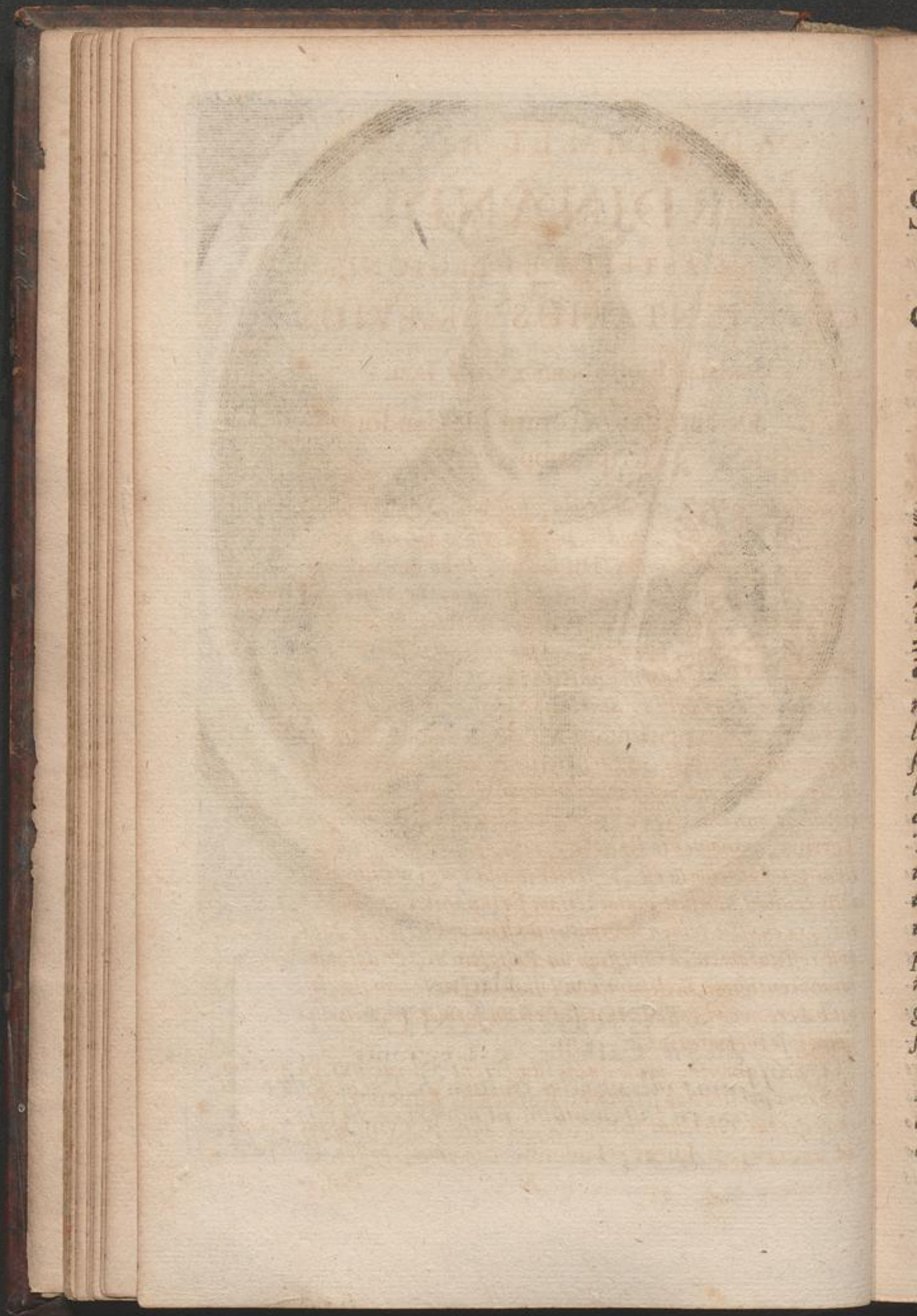
Spectant ætas aut futūta.
 Cuncta tuæ monūmenta pompæ ;
FERNANDE , cedunt. Ne studium piæ
 Mireris urbis ; plurā tibi **HISPALIS**
 Redempta debet : plura reddet ,
 Impatiens in amore vincti
 Nec vos amicæ laudibus Hispali
 Herois urbes pœniteat meis
 Cessisse victas , **FERDINANDVM**
 Quæ studiis coluistis æquis.
 Ut vicit , omnes vicerit **HISPALIS** ,
 Auroque gemmisque atque opibus potens :
 Vicisse debebat , favore
INDIGETIS meritisque victrix.
 Illam universis prætulit urbibus ,
 Regnis relictis , & Patris & suo,
FERNANDVS : illi se suumque
 Credidit immoriens cadaver ,
 Decursa post tot sæcula vividum ;
 Et nec peresum ; nec violabile
 Parcente nulli tæbe mortis.
 Deposito pretiosiore
 Donare cives non poterat suos.
 Ditarit aras muneribus licet
 Benignus æternis , perennes
 Divitias superat cadaver ,
 Illustre centum prodigiis. Cole
 Regem fidelem suppliciter , cole
 Urbs grata : **FERNANDVS** favores
 Cultibus innumeros reponet.
FERNANDVS atram corporibus luem
 Fugabit ægris : subiiciet suam
 Mors pulsa falcem **FERDINANDO** ;
 Exanimis nova vita rursus
 Subibit artus. Sed neque tristia
 Posthæc timebis prælia , nec dolos ;
 Invieta stabis. **FERDINANDVS**
 Ipse suæ vigil , ipse muros
 Defendet urbis : **PRÆSIDE** barbarus
 Quo Maurus omni pulsus Iberia ;
 Ardentis extremos recessus
 Deficiens Lybiæ petivit.

Accinebat

E. v. O. S. I.

Vera Effigies
S. FERDINANDI
Regis Castellæ & Legionis
*Huius Alexandri vultum sic forsân Apelles
Pinxerit: aut animum ut noveris acta lege,*
P. Boultats, fecit

AD VITAM ET ACTA
S. FERDINANDI III
REGIS CASTELLÆ ET LEGIONIS,
COMMENTARIUS PRÆVIUS

DANIELIS PAPEBROCHII E SOC. JESU.

§. I. De antiquis Actorum hic dandorum
scriptoribus.

Idem Mauri, qui nominatissimam sub Romanis Imperatoribus ac Gothicis Regibus Hispalim, anno DCCXIII cum reliqua Bætica, cujus ipsa Metropolis erat, redegerunt in potestatem; sicut sacra profanaque omnia ad suum conformarunt arbitrium, ita etiam no-

men commutaverunt, & dixerunt Seviliam; quod eorum lingua Domum opulentam seu divitiis abundantem significare, discimus ex descriptione Andalusie inserta lib. 17 Atlantis seu Geographiæ Blaviane. Hanc cum Mauris eripisset anno MCCXLVIII Rex Ferdinandus, sui nominis Tertius, cognomento Sanctus, resumpta Latine scribentibus prior appellatio est, posterior in usu vulgi mansit. Mutatis civibus, non fuit mutata etiam fortuna urbis & opulentia: præ cunctis tamen divitiis ejus estimandus est ipse, qui post restitutam in ea Christianam Religionem, & dotatam munificentissime Ecclesiam, non solum Regni sedem ibi elegit habere quoad postea vixit, sed etiam sepulcrum pretiosissimus ipse thesaurus urbis.

2. Eo regnante, prius quam ista fierent, floruerunt in Hispania nobiles duo scriptores, Rudericus Ximenez, Archiepiscopus Toletanus in Castella, ab anno MCCVIII usque ad MCCXLV; & Lucas, Tudenfis Diaconus, postea

Rodericus
Toletanus
& Lucas
Tudenfis
& coevi,

A Episco-

Episcopus in Gallecia, usque ad annum MCCXL. Primus novem suos de Rebus Hispania libros perduxit ad annum MCCXIII; secundus, cum adhuc Diaconus esset, mundi chronicon contexit usque ad annum MCCXXXVII. Ex his Rudericus, eo majoris fidei censendus est, quo plurimum rerum quas scribit testis certior, utpote Regia castra saepe secutus, & omnium Regni negotiorum particeps: nec tamen contemnendus secundus, cui magis propositum fuisse videtur sancti Regis virtutes persequi. Viriusque igitur contextum hic damus: & pro iis qui utrique deficiunt annis, suum cuique addimus supplementum, ex antiquioribus, quae nancisci potuimus Hispanicis monumentis. Deficienti circa finem Tudensis contextui (quem primo loco dare placet sub titulo Vitae brevioris) succurret Legenda vetusta, quam reperimus in libro Flos Sanctorum dicto, editionis Hispalensis anni MDXXXII. Roderici verba invariata, ex Francofurtensi anni MDCCCIII editione desumpta, inteximus Actis prolixioribus Chronicae, in Codice Ms. Hispalensis ecclesiae Hispanice reperta & quatenus opus fuit Latine reddita. secundum editionem Vallisoletanam anni MDLV sumptam ex alia vetustiori, forsitan Hispalensi anni MDXV, uti apparet ex Prologo.

Supplentur
ex Veteri le-
genda et
vetustiori
chronica:

3 Legendam istam tempore Catholicorum Regum Ferdinandi & Isabellae, adeoque ante finem seculi XV aut initio sequentis compositam esse, colligitur ex Miraculo XI, ibidem relato. Chronica multo antiquior est, & tantum non à corvo Auctore conscripta; quod intelligitur, non solum quia sic consequenter scriptae fuerunt Chronica Regum subsequentium, Alphonfi Sapientis, Sancii IV, Ferdinandi IV, Alphonfi XI (quarum posteriores duas etiam habemus, impressas iisdem typis circa annum MDL, alias duas vehementer optamus nancisci) sed etiam, quia Alphonfus Sapiens scripsit ipse, aut nomine suo scribendam curavit, vulgari gentis lingua, Chronicam Hispaniae generalem, quae similiter dicitur impressa haberi anno MDLII, & à nobis eque desideratur. Etenim ex variis locis utriusque Chronicae, inter se collatis ab Alphonso Morgado, infra laudando, manifeste apparet, iisdem fere verbis

hic sub Al-
phonso san-
cti Regis fi-
lio

verbis Chronicam utramque procedere, ita ut unam ex altera sumptam esse oporteat.

4. Præterea cum in Chronica Ferdinandea Cap. 74 agitur de Mezquita majori Maurorum, post captam Hispalim in ecclesiam Cathedralem, sub titulo S. Mariæ, jussu Regis Sancti conversâ, & Cap. 78 de ejusdem ibidem sepulturâ; nulla omnino fit mentio, aut novæ ecclesiæ, augustiori quàm nunc conspicitur fabricâ construi cæptæ, aut corporis tali occasione ^{aut saltem} translati ad aliud veteris Mezquita sacellum novæ ecclesiæ ^{sub ejusdem} contiguum, quod mansit sub titulo Capellæ Regiæ usque ad ^{nepote Sancti} annum MDLXXIX, quando ad novam Capellam titulus hic ^{scripta} transit una cum corporibus Regiis. Atqui Morgadus scribit, haud multis post Sancti mortem annis ea de re cogitari cæptum; Espinosa vero expresse asserit, sub Rege Sancio, Sancti nepote, qui anno MCCXCV cecidit è vivis, datum fuisse operi augustissimo initium. Quibus positis superfluum est loqui de quatuor inauratis spheris, supra turrim ecclesiæ olim lucentibus, quæ describuntur num. 185, velut tum cum Chronica componeretur adhuc stantes; licet constet ex Morgado, quod anno MCCCXCIV terremotu excussa comminutæque fuerint, nec reposita amplius. Vnum addiderim, editionis antiquæ auctorem Sebastianum Martinez, in Proæmio ad lectorem, protestari, quod fideliter inhererit verbis Ms. Codicis; nisi quod aliqua, usu omnino obsoleta, mutanda putaverit in aliam usitatiora; quod in Chronicis Ferdinandi IV & Alphonsi XI factum ab eo non legimus.

5. Post Toletanum atque Tudensem, inter Scriptores Latinos de S. Ferdinando, tertius nominandus venit ^{Imago ex} Alphonsus à Cartagena, ex Episcopo Zamorensi post annum ^{Alphonso} MCCCCXII usque ad XXXIV Burgenfis Antistes, in ^{Zamorensi.} Rerum Hispanicarum Anacephalæosi cap. 83 ubi more suo, ut ceterorum Regum, sic etiam hujus imaginem proponens, Depingitur, inquit, Fernandus armatus in equo, prope civitatem Sevillam, quodam Arabe dante ei claves, quia civitas illa, per longam & strictam obsidionem ab eo afflictâ, in deditionem ejus devenit. Tacet de diademate & titulo Sancti: sed similiter de utroque

tacuit capite 26, agens de S. Hermenigildo.

6 Quartus inter Latinos venit Rodericus Sancius, post Ovetensem & Zamorrensem Episcopatus administratos, factus penultimo vite anno, Christi MCCCCLXX, Palentinus Episcopus, nescio cur apud Bayonium & in Summario sepius dictus Gerundensis: qui Historiam Hispanicam partibus quatuor deduxit. Hic parte 3 cap. 40 ait, quod nul-

Elogium ex
Roderico
Palentino:

lus ante eum (scilicet Ferdinandum) bellis felicius aut in pace moderatior fuit. Et hoc ipsum ex precedenti capite egregie probari potest, ubi legitur, quod interrogatus, cur longe plus regni fines auxisset quam multi ejus progenitores, quippe qui recuperavit quod illi perdidit; respondisse fertur verbum, suo auctore & sempiterna commemoratione dignum: Patres, inquit, mei fortassis animo gerebant principatum terrenum exaltare potius, quam fidem plantare; augere sibi populum multum, sed non stabilire divinum cultum: quare decepti sunt in adinventio-nibus suis. Itaque ad caelum oculos vertens, Tu Domine, qui scis corda & renes hominum, nosti, quia non meam, sed tuam gloriam quaero; non tam caducorum regnorum, quam fidei tuae Christianaeque religionis augmentum desidero. Ita ille, qui locus in Summario Processuum tribuitur Michaeli Macuhero, veluti insertus ejus libro, cui titulus Concordia monarchiae Ecclesiasticae, ignoti nobis aevi scriptori, neque in novissima Bibliotheca Nicolai Antonii nominato: aequae autem ignota nobis sunt Annalia Hispanica, allegata à praedicto Roderico Santio, & Martinus Cusentinus, ex quo idem se dicit accepisse quod sequitur.

Prophetia
de eo ex
Martino
Cusentino,

7 Hujus gloriosi Regis tempore, quoddam mirabile ad nostrae Catholicae fidei exaltationem accidisse fertur. Nam (ut Martinus Cusentinus scribit) cum apud Toletum quidam Judaeus, gratia ampliandi vineam suam, rupem comminisset; in medio saxi concavitas reperta est, ubi liber erat folia lignea habens, descriptus tribus linguis, Hebraeis, Graecis &

La-

Latinis; scriptura vero quasi unius psalterii videbatur. Hic liber de triplici mundo diserebat ab Abraham usque ad Antichristum; Principium vero tertii libri ita incipiebat, à Christo sic exordiens: In tertio mundo filius Dei nascetur in mundo ex virgine Maria, patieturque pro salute hominum. Quod cum Judæus conspiceret, statim cum familia sua sacro fonte renatus est. In fine itaque libri dicebatur, quod tempore Fernandi Regis inveniri debebat [proprietates hominum uniuscujusque mundi exprimendo.] Eadem leguntur in Chronico Nicolai Trivetti Dominicanæ, sub annum MCCCVII scripto in Anglia, insertoque Spicilegiis Acherianis tom. 8, quasi acciderint anno MCCL, & interferuntur verba inter [] relata. Multum autem ab Hispanis recentioribus ista ponderantur, uti etiam in Summario Processuum num. 17, tamquam singulare opus Providentiæ divinæ, famuli sui nomen, quinque minimum seculis prius quam nasceretur, revelantis ei, qui ipsum librum ibi abscondisse presumitur sub ingressum Maurorum in Hispaniam. Verum, ut ingenue fatear, dum considero, in illo tam mirabiliter, ut pretenditur, invento libro, velut auctoris Christo prioris, nihil repertum ob quod mereretur ad notitiam posterorum transmitti, nisi istum de Messia nascituro locum, & notam temporis quo esset repericendus; vehementer metuo, ne simili fraude, qua superiori seculo refosse sunt laminae ac scripturae quaedam, sub nominibus S. Jacobi ac discipulorum ejus abditæ prope Granatam, ab Apostolica Sede pridem severe prohibita vulgari, nunc autem etiam gravissimis judiciis condemnata; sic etiam S. Ferdinandi ævo liber iste fuerit primum abditus, deinde erutus à Iudæo, aliud quam par est lucrum per baptismi susceptionem captante: atque ita tota res mera fabula sit.

cujus fidei

§. II. Berengariæ matris primogenitura, ex ea-
que jus Ferdinandi ad regnum Castellæ, au-
ctoritate probatur, eique contraria expen-
duntur.

Mater Be-
rengaria an
primogenita
Alphonſi
fuerit,

8 **F**erdinandum Regem divinitus concessum Hispani-
nis fuisse, ut possimus credere, nihil opus est eo
quod supra rejecimus presagio. Satis clare id de-
monstrant armorum ejus contra Mauros successus,
quibus fidem simul & regnum amplificavit; nec
non vite sanctitas, qua celestes honores apud posteros me-
ruit; felicior in uno, in altero similis consobrino suo, Lu-
dovico IX Francia Regi, qui gerendis contra Saracenos ar-
mis Sancti quoque nomen & cultum promeruit. Etenim
duo hi sanctissimi Reges, duarum sororum Berengariæ &
Blancæ, ab Adelphonſo IX Castellæ Rege progenitarum,
filii fuerunt; suisque moribus simillimis demonstrarunt,
similem prorsus educationem se hausisse, ex simillima vir-
tutis genitricibus: quas inter earumque filios nulla scitur
fuisse de regno contentio. Nata ea primum sub nepotibus
est; qua partium jura sic fuerunt confusa, ut nunc etiam
dubitetur, an Castellæ proximiori successionis jure ad Fer-
dinandum, an ad Ludovicum pertinuerit; quia dubi-
tatur, utra ex matribus prior nata sit. Quin etiam duo
magni nominis scriptores Hispani, Garibayus & Mariana,
licet successionem Ferdinandi ut justam tueantur, scrupu-
lo sibi nulli ducunt Blancam majorem natu agnoscere.

dubitant re-
centiores et-
iam Hispani:

9 Hoc tamen ut recipiam sine cunctatione, obstat gra-
vissima duorum coævorum scriptorum auctoritas, præno-
minatorum scilicet Luca Tudensis & Roderici Tolotani; qui
rem adco recentis memoriæ & coram oculis suis versatam,
nec ignorasse potuerunt, nec sperare quod sponte mentien-
do obscuram eam ac dubitabilem posteris facerent. Spon-
danus quidem in Continuatione Annalium non veretur
scribere ad an. 1217 num. 12 ab eis magis ex studio parti-
tium, quam ex fide positum esse, quod Berengaria pri-

primogenita fuerit. Sed quam vehementi partium studio Spondanus ipse subinde abripiatur, satis sciunt Franci. ^{asserunt e-} ^{avi,} Quamcumque tamen in hoc excesserit, numquam credam ipsi sat frontis futurum fuisse, si forte ejus etate contra Ludovicum XIII Regem prevaluisset factio Procerum, Gastoni ejus fratri Reginaque Mariæ de Medices adherentium, ut auferret comminisci, non Ludovicum, sed Gastonem, fuisse Henrici IV primogenitum, mendacione quidem ipsis factiosis tolerabili futuro. Quare nec velim sanctissimis duobus Hispaniæ Antistitibus tam impudentis fictionis crimen impingi; sed quando alia deessent omnia ad ipsos justificandos argumenta, mallet credere, eorum libros fuisse audacium interpolatorum manibus adulteratos, diu post mortem ipsorum: sicut necessario cogimur fateri Roderici Palentini scriptis accidisse, ne de eadem re scripsisse contradictoria arguatur.

10 Castellæ Nobiles, inquit Tudensis, Regnum Berengariæ Reginae tradiderunt, eo quod erat primogenita Adelfonfi. ^{Tudensis, &} ^{Toletanus.} Toletanus vero, postquam lib. 7 cap. 24 dixisset, quod Adelfonfus Castellæ Rex Conrado, filio Imperatoris Frederici, quem cingulo militari accinxerat, filiam suam primogenitam Berengariam desponsavit: lib. 9 cap. 5 de S. Ferdinandi successione acturus, scribit, quod Magnates & Milites Castellani, communi consensu, Regnum Castellæ fidelitate debita nobili Reginae, scilicet Berengariæ, detulerunt; moxque addit: Ipsi enim, decedentibus filiis, cum esset inter filias primogenita, regni successio debebatur, & hoc ipsum patris privilegio probabatur, quod in armario Burgensis Ecclesiæ servabatur: & etiam totum Regnum, antequam Rex haberet filium, bis juramento & hominio hoc firmarat. Possentne tanta esse impudentia cujusquam, ne dicam Antistitis forsitan octogenarii, & prima in Regno auctoritate conspici, quæ intra quatuor lineas totidem comminisceretur mendacia, omnium qui tunc in Castellæ vivebant manibus palpanda?

item Ruder.
Palentinus
uno loco,

licet alio lo-
co vitiatu.

Neque ob-
stant episto-
la Procerū
Blancam
invitantes.

11 Toletano & Tudensi manifesto inhaeret Rodericus Palentinus, parte 3. cap. 30 sic loquens: Ferdinandus in regno Castellæ successit, ex D. Berengaria, filia primogenita inclitissimi Regis Castellæ, sine liberis masculis decedentis; itaque regnum Castellæ dictæ D. Berengariæ naturali optimoque jure debebatur. Fieri non potest ut hæc legerit Spondanus, & tam asseveranter (uti facit loco præmemorato) asseruerit, Palentinum in contraria prorsus stare sententia. Malim opinari aliena, nec bonæ fidei temere ipsum credidisse, quod aliud hac de re nihil apud Palentinum legeretur, quam verba quæ inveniuntur parte 4. capiti 4. addita, ad persuadendum, quod Ludovicus fuerit filius D. Blancae, primogenitæ Alfonsi; e contra vero Ferdinandus filius Berenguelæ, filia secundo natæ Alfonsi prædicti. Vnius ejusdemque auctoris esse nequeunt duæ tam ex diametro contrariæ sententiæ: oportet igitur ut locus alteruter spurius sit & adulterinus. Hoc autem de posteriori suadet nomen Beringuelæ, ex vulgari recentiorique usu scriptum præter morem Palentini, toto historiae suæ decursu sæpius & constanter Berengariam scribentis. Adde quod prior locus medio in contextu reperitur, loco omnino suo, ubi non ita facile est per additiones auctorem aliquem vitari: posterior vero extra contextum in fine capituli positus sit; ac verosimiliter ab aliquo Francicarum partium studioso solum adscriptus margini, deinde per librarii socordiam textui ipsi adjunctus, vel in aliquo ejus Ms. vel saltem in vulgata impressione.

12 Sammarthani, in Historia Domus Franciæ lib. 13 pag. 535 asserunt, quod in Thesaurio Titulorum Franciæ, armario Castellæ inscripto, Tit. 1. inveniuntur novem epistolæ Castellanorum Procerum tenoris ejusdem, ad Ludovicum VIII ejusque uxorem Blancam, quibus ipsorum filium Regem suum esse declarant; eumque ad se mitti petunt, eo quod Alfonsus Blanca pater testamento suo voluisset Henrico filio, absque liberis masculis decedente, succedere jure hereditario filios Ludovici & Blancae. Sed hoc, si non fuit Alvari Comitis & factorum illi adhaerentium figmentum (nec enim

enim ipsius testamenti id iubentis exemplar miserunt, sed videntur voluntatem verbis solis indicatam prætendisse) hoc, inquam, si vere scriptum est; ut summum probaret Alphonsum, irritam fecisse voluntatem primam, publico instrumento duplicique homagio ante annos circiter triginta confirmatam; ut scribit Toletanus. Hoc autem fecisse potuit veluti jure suo utens, ne Castella Regnum devolveretur ad Ferdinandum, ^{prætensio} Legionensis regni natum designatumque successorem; adhuc ^{ultimam} sub patris arbitrio constitutum, & sic victoribus sapius Castellanis dominarentur Legionenses, ab ipso victi alias semperque ^{patris,} infensi: sicut ex eadem causa Alphonfus Legionensis, adversus eundem Ferdinandum filium suum, jam Castella Regem, siliabus ex priore thoro natis regnum legavit, nolens illud subijci Castellanis: quod æque successu caruit, sicut æque injustum fuit.

13 Vtrumque tamen utrique Alphonso tam potuit justum videri, quam postea utriusque ex S. Ferdinando nepos ac pronepos Alphonfus X justum esse putavit, exheredato filio suo Sancio, substituere ex filio Ferdinando pramortuo & Blanca S. Ludovici filia nepotes. Hæc autem dispositio Alphonfi X vera & unica fuisse videtur causa & origo dissidiorum, inter Francie Regem Philippum Blanca istius fratrem & prædictum Sancium, non obstante ejusmodi patris voluntate receptum à Castellanis. De quorum juribus cum disceptaretur, & primogenitura titulus in Ferdinando, Blanca junioris marito, prætenderetur à Francis, nihil facilius fuit, quam ut posterioris ætatis scriptor quispiam exterius (qualis Ptolomæus Lucensis erat) ^{Ptolomæi Lucensis error unde natus.} ut posterioris ætatis scriptor quispiam exterius (qualis Ptolomæus Lucensis fuit, qui seculo XIV floruit in Italia) incerti rumoris arriperet aliquid, inter similia Blancarum, Ferdinandorum, & Alphonforum nomina palpabundus. Quod autem Ptolomæus iste Lucensis, tam in excusis Annalibus ad annum MCCIV, quam in Historia Eccles. Ms. lib. 21 cap. 15 & 16, sic errasse potuerit, nec solum Berengaria Seniore facere Blancam, sed etiam graviori memoria lapsu in præcitata Ms. Historia dicere, in pactis matrimonialibus additum fuisse, quod si moreretur Rex sine herede masculino, Blanca in regno succederet: quod, inquam sic errasse potuerit Ptolomæus,

meus, nemo mirabitur, qui intelliget quomodo XIX Maji, in
 Sylloge historica de S. Petro Celestino n. 22 videbimus eum
 in assignando mortis anno, ad totos novem annos potuisse de-
 cipi, tunc, cum res in Italia agebatur, vivens ac scribens, sed
 longius forsan Roma absens ideoque facilius deceptus.

§. III. Berengariæ multo major quam Blancae
 sororis ætas chronologicè demonstratur.

14
 Seniores
 Berengariæ
 fuisse.

Relatis expensisque auctoritatibus, quibus nituntur
 quotquot primogenituræ prærogativam Berenga-
 riæ assertam vel ademptam nunc volunt, si porro
 Chronologicas rationes velis consulere, omnes in-
 venies pro Berengaria contra Blancam stare. De
 Berengaria leges apud Toletanum lib. 7 cap. 23, quod cum si-
 mul Alphonsus Rex Legionis & Conradus Frederici
 Imperatoris filius militari cingulo ornarentur ab Alphon-
 so Castellæ Rege, ipsa eorum alteri, scilicet Conrado, fuerit
 desponsa; sed cum nollet abeuntem sponsum in Teutoniæ se-
 qui, à desponsationis istius vinculo absoluta fuit per Archiepi-
 scopum Toletanum Gundisalvum & Apostolicum Legatum
 Gregorium. Quo id præcise anno factum sit, non constat;
 uti nec quo anno etatis suæ regnare cœperit Legionensis Al-
 phonsus: cingulum tamen militare suscipiens, non potuit
 adolescentiam excessisse. Cum ergo regnare cœperit anno
 MCLXXX, non videtur eâ cœremonia differri posse ultra annum
 MCLXXXV, quippe quæ facta sit circa principium regni sui,
 ut ait Toletanus. Idem deinde Terassam Lusitanam duxit
 sub Pontificatu Clementis III, eoque & successore Cælesti-
 no III nequidquam divortium imperante, uxorem habuit
 saltem usque ad annum MCXCV; ac rursus simili se difficultati
 implicuit, ducendo prædictam Berengariam, quæ eidem pe-
 perit filium Ferdinandum anno MCXCVIII, utique jam an-
 nos nata ut minimum viginti quatuor vel sex, ut pote anno
 MCLXXXV jam nubilis, adeoque nata circa an. MCLXXXIII, &
 marito suo annis non multis junior. Ista autem sollicitudo de
 maritanda Berengaria, quam demonstravit pater totis xv
 annis

etiam chro-
 nologica ra-
 tione evin-
 citur.

annis prius quam cogitaretur de Blanca viro jungenda, indicium sane haud exiguum præbet grandioris in ea quam in Blanca ætatis: & Alphonso, jam plenæ ætatis viro conveniebat omnino senioreni jungi.

15 Quid autem Blanca? Tradita est in matrimonium ^{Blancam} Ludovico VIII, adhuc puero & annos dumtaxat tredecim ^{vero multo} nato, ut scribunt Sammarthani, anno MCC, neque ante an- ^{juniores:} num MCCIX cepit ei liberos parere, ultimumque eorum vel penultimum Stephanum edidit anno MCCXXV. Si igitur eam ponas Berengaria senioreni, dicenda erit plus quam tricenaria venisse in manus mariti, tam imparis ut mater ejus esse potuerit; cæpisse autem parere quadragenaria, & fere sexagenaria adhuc fecunda fuisse. Neque hæc tantum sequentur, sed etiam quod filio ejus S. Ludovico transfretante contra Saracenos, & patri regnum administrandum committente, fuerit anus octogenaria, hoc enim factum est anno MCCXLVIII; & ipsa obiit filio in Syria absente anno MCCCLII. Quod si ista dicta sunt absona, absonum etiam id unde sequuntur. At vero Chronica Ferdinanda Hispanica, Blancam inter Alphonso filias quartam numerans, expedita nobis facit omnia. Sic enim proficiscente in Syriam filio fuisset illa annorum circiter sexaginta, que ætas consilio maxime valet, nec inepta est laboribus regiminis quantumcumque magni: & nuptiarum ejus conciliatrix Alienor, ipsius avia materna, eademque mater Regis Angliæ, inter hunc & Philippum Franciæ Regem pacem per easdem nuptias conciliatura, eoque in Castellam profecta, ex nepribus suis, Alphonso & Alienor Angliæ filiabus, eam elegerit, ^{& adhuc} ^{impuberem} ^{cum anno} ^{1200 de-} ^{sponsa est} ^{tredecenni} ^{Principi.} cuius forma & ætas ad futuri sponsi ætatem accederet proxime. Talem porro nobis describit Egidius Parisiensis, in libro qui Carolinus inscribitur, & prædicto juveni Ludovico dedicatur anno MCC, de futura ejus sponsa deque Joanne Rege Angliæ, mortuo Richardo fratre pacem composituro cum Francis, sic canens:

— Qui invaluit si vera susurrat

Rumor, ei (Philippo) in terræ celsurus parte Joannes

Quodam conjugio Regem placabit; & ejus

Neptis

Neptis (ex *sorte*) ab Hispanis aderit, cum foedere pacis,

CANDIDA (.i. Blanca) quæ nubat JUVENI VIRGUNCULA nostro.

Hanc auctoritatem (qua nescio an convincentior ulla possit à quoquam desiderari) contra seipsum pro Hispanis suggerit noster P. Philippus Labbe, in Tabulis Genealogicis Domus Regiæ pag. 54. Maneat igitur, quod Virguncula Blanca, si non impubes, ut summum tamen duodennis fuerit, cum tredecenni Principi est desponsa; adeoque totis sedecim vel octodecim annis junior quam Berengaria, jam ante biennium mater, & ante annos quindecim postulata ad nuptias. Ista autem utriusque sponsi junior ætas, causa fuerit tam seri ex eo matrimonio fructus, qui primum anno nono in lucem venit; anno autem decimo quinto S. Ludovicus. Neque ad tenendam Blancæ primogenituram suspicetur forsitan aliquis, tam imparis ætatis sponsam, uti consequens foret, juveni quamvis Principi electam fuisse, propter spem successionis in regnum Castella. Habebat enim Rex pater tunc filium Ferdinandum, adhuc viventem; nec desperabat alios gignere; sicuti revera post annos tres genuit Henricum, eumque habuit successorem; & hoc primum mortuo, successit eorundem ex sorore Berengaria nepos, Ferdinandus sanctus.

post 9 demum annos inceptura parere.

Ideoque marito contempto oblatum à rebellibus regnum,

16 Porro tanto junior Blanca ut filia Berengariæ fuisse diu per ætatem potuerit, haud mirum quod noluerit Alvaro, ceterisque rebellibus, regnum veluti à patre legatum offerentibus, consentire; licet, vivente adhuc socero Philippo Augusto, necdum Regina Francia, & jam tum duplicis filii Philippi ac Ludovici mater, quorum alterum potuisset in Castellam postulantibus mittere, si sororis potiori juri voluisset se opponere. Movere etiam eandem potuit, ne quid ejusmodi tentaret, nota Comitis Alvari insolentia atque perfidia, non Regem Regno, sed Regis larvam sibi impetrare volentis, sub qua exerceret firmaretque tyrannidem, adhuc novam, nec uno illo anno, quo vixit puer Henricus frater suus, satis confirmatam. Tertiam causam addit Spondanus, genio suo dignam, videlicet; Non eo tunc statu fuisse Regnum

Regnum Castellæ, ut potentissimi juxta ac religiosissimi Regis, solis expugnandis Infidelibus ac pacis inter Christianos Principes, etiam cum rerum suarum detrimento, totis piissimi animi & florentissimi Regni viribus intenti, cupidinem, cum damno Christianitatis, in Hispania sollicitare deberet.

17 Quam florens fuerit Castellæ status cum moreretur Alphonfus IX, quantoque florentiorem eundem statum Deus fecerit Ferdinando, addito ei, præter Legionense regnum, totius Bœticæ dominatu, satis apparebit ex hac historia. Non autem nisi post utriusque Reginae matris & S. ^{nepoti suo Ferdinando traditum debitum-} Ferdinandi mortem, S. Ludovicus fingitur à Francis, illius filio Alphonso movisse controversiam, nulli ejus temporis historico notam, quam ille necesse habuerit consopire, filiam Ludovici Blancam petendo uxorem suo filio Ferdinando, & hinc nascituris liberis regnum paciscendo, etiam cum injuria alterius filii Sancii: quorum tamen nihil vel ex tabulis matrimonialibus vel ex scriptoribus probatur. Quam autem parum decore dicitur de sancto Rege Ludovico, quod ejusmodi controversiam tunc demum moverit; tam est injuriosum æque Sancto Rege Ferdinando, quod sustineatur, alteri debitum Regnum tot ^{octiduum} annis absque scrupulo usurpasse. Nam quod ait non nemo, ætatis prærogativam & Hispaniæ leges pro Blanca quidem facere, verum, jura regnandi, non leguleiorum tabulis contineri, sed potius studiis populi, & Principum dexteritate, virtute, festinatione, felicitate, quod in præsentia acciderit, hoc politicam sapit non satis Christianam, quamque absit ut Sanctis vel cogitando adscribat aliquis.

§. iv. Alphonfi Legionensis conatus irriti, ad Ferdinandum filium & avi & sua successione privandum: hujus Sanctitas, & Gloria postuma.

18

Pater Alphonfus regnum Castellæ filio invidet,

Porro non jam primum à gloria virtutisque Hispanæ obtreçtatoribus hæc Ferdinando, pridem mortuo & inter Sanctos relato, controversia movetur, super Regni Castellani titulo: pater ejus, Alphonfus Legionensis, illum filio invidit ereptumque voluit; præterens, quod deficiente in Castellæ stirpe mascula, ex Alphonso Imperatore per Sancium primogenitum ducta, ipse, ex Ferdinando secundo genito ejusdem Imperatoris nepos, proximus esset successioni. Deinde ei arma intulit prætextu Castrorum, quæ jure belli quondam sibi eripuerat socer, filieque Berengariæ in dotem dederat, quæque ipsa, ut suam & filii Ferdinandi possessionem, perregebat post divortium retinere. His vero litigijs bene compositis, fidelem Ferdinandi operam expertus Legionensis Alphonfus, in bello, tam contra quosdam rebellantes Procures, quam adversus infideles gerendo: filii tamen & Castellani regni incrementa numquam satis æquis oculis aspicere pater potuit: ideoque sub vitæ exitum tabulas condidit, quibus heredes instituit duas ex priori contubernio filias, nescio quid novi juris & in supremarum potestatum successione inauditi commentus, contra jus filiorum ex posteriori thoro natorum. Ita scilicet Princeps iste, eadem libidine animi qua sanctiones Ecclesiæ contempserat in ducendis uxoribus; etiam jura regnandi fingebat resingebatque, primum à Castellæ regno exclusas volens feminas deficiente masculo; deinde in suo Legionensi excipi eas volens, etiam superstibus maribus filiis suis duobus; tantum ne Castellani, quos oderat, Legionem imperarent.

Illius causam etiam probat sanctitas

19 Aliter profecto Ferdinandus, solius Dei (ut supra dictum) gloriæ augendæ studiosus: unde & contigit eum crescere, etiam temporali potentia. Sed non ex hoc ejus incremento

mento volumus probare iustitiam causæ. Multi siquidem Reges, raptores, iniusti, adulteri dominationis suæ terminos latissime ac felicissime propagarunt: sed Sanctis numquam adnumeratus est aliquis, qui fuerit alieni Regni usurpator iniustus, in eaque usurpatione defunctus. Sanctum autem dico Ferdinandum: nam hunc ei titulum, non solum præscriptio temporis immemoralis veteresque pictura, & auctorum tam antiquiorum quam recentiorum consensus vindicant; sed etiam, quæ summa est in terris, auctoritas Apostolica Sedis, expensis Processuum de super formatorum Actis, quorum Summarium Romæ impressum anno MDCXXXVIII nacti sumus, ex eoque damus tum aliqua hujus ævi miracula (nam vetera exhibet *Flos Sanctorum*) tum argumenta præcipua, quibus demum inductus est Pontifex Clemens X, ut anno MDCLXXI decerneret Officium ac Missam, per omnes Hispanicae monarchiæ provincias, recitari ac celebrari de eo posse, ut vere Sancto & tali semper habito.

cultusque antiquus,

Pontificio decreto firmatus

20 Ante quam definitivam sententiam videtur auctor Martyrologii Hispanici Ioannes Tamayus de Salazar scrupulo sibi duxisse, illum adnumerare reliquis Sanctis Hispanis; longe prudentius facturus, si illud suum opus non implevisset fragmentis innumeris, à Pseudo-dextro eique succenturiata auctorum suppositiorum turba acceptis: quibus Hispaniæ adscribuntur plures, qui non solum ad eam omnino nihil pertinent, sed nec ulla verosimili auctoritate asseruntur aliquando in rerum natura fuisse, uti sæpius in hoc opere demonstravimus, ac pluries porro demonstraturi sumus. Sed missum Tamayum facio, bona verosimiliter fide, sed exigua discretione usum in suo illo opere; ad Ferdinandum revertor.

Nomen nescio cur præteritum martyrologio Hispanico.

21 Hujus antiquiora recentioraque miracula, quorum jam memini, & duplicis Translationis Acta, & quidquid Canonizationem ad extremum pene terminum deductam attinet, dabo Tractatu particulari, quem Gloriam postumam appellabo, Titulo ante hac mihi sæpius usurpato in talibus. Ad eum Tractatum consociendum, non solum magno mihi usui fuit Summarium jam dictum, sed etiam idem qui utilia multa pro Annotatis suggestit, D. Didacus Ortiz de Zuniga, Ordinis

Gloria postuma datur post Acta.

Ordinis S. Iacobi Eques, auctor novissimus Annalium Hispalensium, anno MDCLXXVII editorum: unde etiam accepimus historiam inspecti Corporis incorrupti, cum iudicio medicorum de eo miraculo; nec non descriptionem brevem solennitatis gemine, quarum prima tunc acta est, cum Hispalim allata sunt Remissoriales Urbani VIII, processus in genere ac specie pro informanda Romæ causa fieri permittentis; altera novissime celebrata cum Missa & Officio, auctoritate Clementis X, ut jam indicavi; que descriptio ultima ut plenior esset, iuvit insigne opus D. Balthazaris de Turre-Furfan, quo totum apparatus, cum in rem ab Ecclesia Metropolitana factum, complexus est; quidquid typographice arti deerat auxilio chalcographice supplens, per multas figuras æri incisas, quarum etiam plerasque dabimus.

22 Porro ut partim dicta, partim in decursu historiae dicenda melius capiantur, accipe Chronologicam punctorum precipuorum deductionem.

CHRONOLOGIA FERDINANDÆ A.

ANNO DCCXIII

Hispalis, cum reliqua Hispania Batica occupatur à Mauris.

CIRCA MCLXXXIII

Berengaria, Sancti mater, Alphonfi IX Regis Castellæ primogenita, nascitur.

MCLXXX

Alphonfus Legionensis, Sancti pater, regnare incipit.

CIRCA MCLXXXV

Alphonfus Legionen. & Conradus filius Friderici Imp. Baltheo accipiuntur ab Alphonso Castellano: huius filia Be-

Berengaria Conrado despondetur: sed, ea in Teutoniam abire recusante, sponsalia dissolvuntur.

CIRCA MCLXXX

Nascitur Alphonso Castellano Blanca, mater futura S. Ludovici R. Francorum, inter sorores verosimiliter quarto-genita; sic ut primogenita Berengariæ filia esse per aetatem potuerit.

MCLXXXV

Alphonfus Legionen. cogitur dimittere Tarasiam Lulitanam, post susceptas ex ea filias duas. Alphonfus Castellanus circa Arcos vincitur à Mauris.

MCLXXXVIII

Adfertur ab Angelis Crux Caravacana, teste Arabica inscriptione. Berengaria Castellana annos circiter 24 vel 26 nata & Alphonso Legion. nupta, parit S. Ferdinandum, annis 19 ante nativitatem S. Ludovici.

MCC

Blanca Castellana, nubit Ludovico Franciæ Principi, annorum 13 Juveni Virguncula (uti hoc ipso anno canit Aegidius Parisiensis) & forsitan adhuc impubes.

MCCIII

Alphonso Castellano nascitur heres & successor Henricus.

MCCIX

S. Ferdinando puero agrotanti, sanitas à Deipara redditur ad votum matris Berengariæ. Blanca incipit marito liberos parere, annos circiter 20 nata.

MCCXI

Ferdinandus, primogenitus Alphonfi Castellani, avunculus Sancti, moritur 3 annis ante patrem.

B

ANTE

ANTE MCCXIII

Iussu Pontificis dirimitur matrimonium Alphonfi Legion. & Berengariæ, post natum eis etiam Alphonsum, fratrem Sancti Regis.

MCCXIII

Inter Reges Castellæ & Legionensem fœdus instauratur, salva Berengariæ dote. Saraceni à Christianis ad Navas Tolofanas immani strage funduntur.

MCCXIII

Moritur Alphonfus Castellanus, Sancti avus maternus: succedit filius undennis Henricus I: huic sponsa adducitur B. Mafalda Lusitana.

MCCXV

Nascitur S. Ludovicus, futurus Rex Franciæ.

MCCXVII

Moritur Henricus R. Castellæ, succedit sororum ejus primogenita Berengaria: quæ coronam transfert in suum primogenitum S. Ferdinandum an. 18 atatis.

MCCXVIII

S. Ferdinandus R. Castellæ uxorem ducit D. Beatricem, filiam Philippi Ducis Sueviæ, cognatam Frederici II postea Imper. seque ipse baltheo militari accingit.

MCCXX

Rodericus de Camberis, Regi sancto refractarius, compefcitur.

MCCXXI

Gonsalvus de Molina similiter repugnat & coercetur.

MCCXXII

MCCXXII

S. Ferdinandus auxiliatur patri suo Alphonso Legionen. contra Mauros.

CIRCA MCCXXIII

Pingitur Tabula Confraternitatis S. Matthei, unde accepta effigies Sancti. Nascitur B. Isabella, soror S. Ludovici.

MCCXXV

Blanca R. Franciæ, circa ætatis sue annum 36, parit Stephanum, inter liberos undecim ultimum, vel penultimum juxta Genealogicas tabulas nostri Philippi Labbe. S. Ferdinandus prima in Mauros expeditione Beatæ & Ubetæ fines vastat, capit Cascatam.

MCCXXVI

Secunda expeditione Sancto sese subjicit Rex Beatæ.

MCCXXVII

Tertium in Mauros incurrens Sanctus, oppida quadam capit. Venit in Hispaniam Legatus Apostolicus.

MCCXXVIII

S. Ferdinandus signat chartam de conventu Prædicatorum Madriti. Fines Giennenses expeditione quarta vastat.

MCCXXVIII

S. Ferdinandus, quintum excurrrens obtinet Capellam: novæ Cathedralis Toleti fundamenta ponit.

MCCXXX

Moritur Alphonfus Legionen. heredibus institutis duabus ex Tarasia Lusitana filiabus: sed frustra; Berengaria Ferdinandum inducente in Regnum.

B 2

MCCXXXIII

MCCXXXIII

S. Ferdinandus R. Castellæ & Legionis occupat Ubedam: moritur ei uxor D. Beatrix, D. Alphonfus, Sancti frater, Mauros ad Xerez vincit.

MCCXXXV

Christiani occupant suburbium Cordubense.

MCCXXXVI

Corduba deditionem Sancto facit, Campanæ an. 990 ab Almanfore sublata, Maurorum humeris referuntur Compostellam, Hæreticos Palentia deprehensos castigat Ferdinandus.

MCCXXXVII

S. Ferdinandus secundam uxorem ducit, D. Joannam, Comitis Pontivi filiam. Lucas Tudenfis finit summi mundi Chronicon; in quo habet Vitam Sancti hætenus deductam.

MCCXXXVIII

Mortuo Bæticæ Prefecto Alvaro, Sanctus Cordubam proficiscitur: inde Burgos regressus, Biscayæ Dominum compefcit.

MCCXXXIX

Murciæ Rex in potestatem Sancti Regis se tradit.

MCCXXXII

Capitur Arjona; vastantur fines Granatenses.

MCCXXXIII

Rex Granatæ, clientela Sancti se subjicit, eique Giennum cedit. Rudericus Toletanus historia sua finem imponit.

MCCXXXIII

MCCXXXIII

S. Ferdinandus abijt in Beticam, numquam amplius Castellam revisurus.

MCCXXXVI

Decreta obsidione Hispalensi, moritur Berengaria, mater Sancti, septuagenaria major.

MCCXXXVIII

S. Ludovicus R. Franciæ, in Terram-sanctam proficiscens, regimen matri Blancæ committit, tum forte agentis annum 58 ætatis. Hispalis, mense 16 obsidionis captus, deditur.

MCCCL

Dicitur inventus à Iudæo liber de triplici mundo, cum prophetia de S. Ferdinando, imposturæ suspectus.

MCCCLI

Berengaria Abbatisa, filia sancti Regis, corpus Avie Burgos transferri curat.

MCCCLII

Moritur Hispali & ibidem sepelitur S. Ferdinandus. Moritur Blanca mater S. Ludovici, in Palestina absentis, haud multo major sexagenaria.

MCCCLIII

Alphonfus Sapiens R. Castellæ & Legionis, Sancti Regis primogenitus, condit tabulas de urbis & agri Hispalensis inter Christianos partitione.

MCCCLXX

Moritur S. Ludovicus R. Franciæ, consobrinus S. Ferdinandi.

B 3

MCCCLXXXIII

MCCCLXXXIIII

Moritur Alphonfus R. Castellæ & Legionis, Sancti filius, sub quo aut successore filio scripta Chronica ejusdem Sancti Regis. Sancius, exclusis ex premortuo fratre Alphonso & Blanca Francica nepotibus Alphonso & Ferdinando, quibus Sapiens regnum legarat, ipsum sibi vendicat & retinet.

MCCCLXXXV

Moritur Toleti Sancius, Alphonfi filius, Ferdinandi nepos, sub quo jacta fundamenta novæ Cathedralis Hispalen: succedit filius decennis Ferdinandus IV.

MCCCXIII

Ferdinandus IV R. Castellæ & Legionis moritur: succedit filius anniculus Alphonfus XI.

MCCCL

Alphonfus XI R. Castellæ & Legionis moritur: succedit filius Petrus Crudelis.

MCCCLVIII

Fridericus, Magister Ord. S. Jacobi, Alphonfi XI filius nothus, jussu fratris interficitur: corpus cum corpore Sancti Regisan. 1579 transfertur.

MCCCLXII

Moritur Maria Padillia, pellex Petri Crudelis, corpus ad Regia sepulcra transfertur: postea cum iisdem etiam translatum in novam Capellam.

CIRCA MCCCLXXXVI

Accidit Miraculum S. Ferdinandi, primum ex iis que notat Flos-Sanctorum.

MCCCLXXXV

MCCCCLXXXV

Sphæræ quatuor æneæ, Turri Hispalensi impositæ à conditoribus Mauris, Terræ-motu dejiciuntur.

MCCCCVII

Absolvitur structura novæ Cathedralis Hispalensis, ante annum 1266 inchoata.

MCCCCXXXIII

Moritur Alphonsus à Cartagena, ex Zamorensi Episcopo Archiepiscopus Burgenfis, Auctor Anacephalæosis rerum Hispaniæ, in qua describitur Rex Sanctus.

MCCCCLXX

Moritur Rudericus Sanctius, Episcopus Talentinus, Auctor Historiæ Hispanicæ, contra ipsius mentem clare explicatam parte 3 cap. 39, turpiter interpolatæ parte 4 cap. 4, ubi iterum de Berengaria, Sancti matre.

MCCCCLXXX

Garcias Lupus de Cardenas describit historiam Crucis Caravacensis.

M.D.VIII

Ferdinandus Catholicus Hispaniarum Rex, Gladium S. Ferdinandi in processione gestat.

MDXV

D. Fernandus Enriquez, portat Gladium Sancti, et que inscribitur ejusdem Chronica prima editionis ex Ms. Ecclesiæ Hispalensis.

MDXXXII

Editur Hispali Flos-Sanctorum, cui inserta Vita Sancti, composita ante annum 1500.

B 4

MDXXXVIII

MDXXXVIII

Moritur 20 Februarii Vener. P. Ferdinandus de Contreras, Capellanus Ecclesie Hispalensis, cujus canonizandi causa versatur in Rota Romana.

MDLI

Imprimitur Vallisoleti Chronica Generalis Hispaniæ, ab vel sub Alphonso Sapiente composita.

MDLXXV

Absolvitur fabrica nova Capellæ Regiæ in ecclesia Hispalensi.

MDLXXVII

Hieronymus de Gudiel Compluti evulgat Compendium historiæ Hispaniæ, in quo plura de Sancto Rege.

MDLXXVIII

In Cathedrali Hispalensi transfertur imago Dominiæ nostræ de la Antigua.

MDLXXVIII

Corpus Sancti, cum aliis corporibus Regiis, solenniter transfertur in novam Capellam.

MDLXXXVII

Alphonsus Morgadus edit Hispali Historiam Hispalensem.

MDLXXX

Lectioes pro Dedicatione Ecclesie Hispalensis approbantur à Congregatione Rituum Romæ. Fundatur Missa pro Anniversario sancti Regis.

MDCXXVII

Paulus de Espinosa publicat Historiam, Antiquitates,

tates, & Magnalia Urbis Hispalensis.

MDCXXVIII

Rome expediuntur Remissoriales in ordine ad Processus pro Canonizatione Sancti formandos.

MDCXXXI

Hispali sumitur Informatio de Miraculis Sancti.

MDCXXXIII

Capitulum Hispalense Deputationem ex suo corpore instituit pro negotio Canonizationis optata, ejus directionem & sumptus omnes in se suscipiens. Inspicitur rite corpus Sancti.

MDCXXXVIII

Rome imprimitur Summarium Processuum.

MDCLV

Ibidem declaratur antiquus Sancti Regis cultus excipi à Decretis Urbani VIII.

MDCLXVIII

Iterum inspicitur sancti Regis incorruptum corpus.

MDCLXXI

Clemens X confirmat cultum S. Ferdinandi, eique decernit Officium & Missam. Balthasar de Turre-Farfan describit Festa Hispali hac occasione, & hoc anno celebrata.

MDCLXXIII

Festum S. Ferdinandi, prius ad libitum, jubetur in omnibus Regnis Hispaniarum fieri ritu Duplici.

MDCLXXV

Lectiones propriae pro Officio S. Ferdinandi, à Congregatione Rituum approbantur.

B 5

MDCLXXVII

M D C L X X V I I

Didacus Ortiz de Zuniga edit *Annales Hispalenses*,
in quibus *Festa & Translationes anni 1671* describit. Cor-
nelius Galle *in signem S. Ferdinandi imaginem Antver-*
piæ sculpsit, dedicatam Archiepiscopo Hispalensi D. Ambro-
sio Ignatio de Spinola y Gusman.

M D C L X X V I I I I

Corpora Regine Beatricis & Regis Alphonfi, hætenus
cum S. Ferdinandi corpore intra eandem tumbam clausa,
in proprios translata loculos, reponuntur ad latera Capellæ
Regiæ.

M D C L X X X I I I I

Acta sancti Regis seorsim eduntur Antverpiæ, impressa
sumptibus Decani & Capituli Hispalensis.

DE

DE VITA
S. FERDINANDI

Regis Castellæ & Legionis.

PARS PRIMA

Ex chronico Lucae Tudensis, Coævi.

§. 1. *Aditæ regni Castellæ possessio, virtutes & bella Ferdinandi.*

Ra MCCLV a Fernandus, filius A-
 defonsi Regis Legionensis in Ca-
 stella, ei matre Berengaria tra-
 dente regnum, felicissime regna-
 re cœpit. Siquidem Castellæ no-
 biles regnum Berengariæ Reginae
 tradi derunt, eo quod erat primo-
 genita Adefonsi Regis Castellæ: & ipsa, ut dictum
 est, tradidit regnum filio suo. Hic autem Rex Fer-
 nandus, gravissima adolescentia venustatus, non
 (ut illa ætas assolet) lasciviam amplexatus est mun-
 di; sed pius, prudens, humilis, catholicus, & benig-
 nus, senilibus se moribus decoravit. Etenim ita
 obediebat prudentissimæ Berengariæ Reginae matri
 suæ, quamvis esset regni culmini sublimatus, ac si
 esset puer humillimus sub ferula magistrali. Habebat
 secum prudentissimos viros, quibus tam ipse quam
 mater totum suum consilium committebant.

a
 Factus an.
 1217 Rex
 Castellæ

2. In tantum regnum sibi subditum, succensus ig-
 ne Catholicæ veritatis, strenue rexit, ut inimicos
 fidei Christianæ totis viribus persequeretur, & quos-
 cumque reperiebat hæreticos flammis exureret, &
 ipse vice famulorum ignem & ligna in eis combu-
 rendis.

virtutibus
 Regi con-
 gruis excē-
 lit:

b rendis ministrabat *b*. Aderat illi in humilitate iusta severitas, qua reprobos puniebat; & in severitate iusta, misericors, & clemens, humilitas qua prostratis inimicis * placebat. Eius Regalis animus avaritiâ numquam potuit inflammari: siquidem visum est quod requieverit super eum spiritus sapientiæ, qui fuit in Adefonso Rege Castellæ avo suo; & spiritus fortitudinis & clementiæ, qui erat in Adefonso Rege Legionensi patre ipsius. Quid plura? quod de nullo Regum præcedentium legitur, omnino irreprehensibilis fuit, quantum nobis scire datum est: & thorum conjugalem unquam minime violavit. Duxit namque uxorem ex Imperiali genere * Romanorum Deo devotissimam feminam, nomine *c* Beatricem: ex qua genuit Adefonsum, Federicum, Fernandum, *d* Philippum, Henricum, Sancium, Emmanuelem, & Alienor, Berengariam, & Mariam.

*an par-
cebat?*
*impium
pudicitia.*
*an Ger-
manorum*
c
d
e
*faci per ve-
gnum sta-
bilis.*
e
f

3 Omnibus etiam Ecclesiis ita omnia sua jura servavit, ut nullus esset qui auderet eas vel in aliquo molestare. In tanta pace regnum sibi subditum rexit, ut majores vel minores in aliorum res insurgere non auderent. Sed cum regnare cœpisset, Comes Alvarus de Castella, & fratres ejus Comes Fernandus & Comes Gundisalvus, contra eum rebellare cœperunt. Et cum Rex Fernandus, una cum matre sua Berengaria, cum manu militum, juxta castrum quod dicitur *e* Ferrerola, transitum faceret; Comes Alvarus ei bellum indixit. Fuit autem Dominus cum Rege Fernando, & cepit ipsum Comitem Alvarum: & tam ipse Alvarus quam fratres ejus multa Castella Regi Fernando tradiderunt, in quibus rebellabant ei: & Comes Alvarus est tunc à vinculis liberatus.

4 Rex autem Legionensis Adefonsus cum exercitu suo, quosdam regni Castellæ fines molestabat, eo quod adhuc quædam ad regnum Legionense spectantia detinebant *f* Castellani. Tunc congregati sunt contra eum omnes nobiles de Castella, quia re-

vera

vera filius ejus Rex Fernandus cum patre pugnare
 nolebat. Inito autem certamine *g* prædicti nobiles
 Castellæ fugati sunt, & omnes in Castellon à Rege
 Adefonso inclusi. Tunc mutuo colloquentes de pa-
 ce, ut justum erat, firmaverunt pacem inter patrem
 & filium: & ad tantam concordiam Regna Hispani-
 næ pervenerunt, ut unanimiter convenirent ad A-
 rabes persequendos. O quam beata tempora ista, in
 quibus fides Catholica sublimatur, hæretica pravitas
 trucidatur, & Saracenorum urbes & castra fidelium
 gladiis devastantur! Pugnant Hispani Reges pro fi-
 de, & ubique vincunt. Episcopi, Abbates, & Clerus
 ecclesias & monasteria construunt: & ruricolæ ab-
 que formidine agros excolunt, animalia nutriunt,
 pace fruuntur, & non est qui exterreat eos.

*intendit præ-
 rando bello
 Maurico*

5. Eo tempore reverendissimus Pater Rodericus, *& ecclesiis.*
 Archiepiscopus Toletanus, ecclesiam Toletanam mi- *restauran-*
 rabili opere fabricavit; prudentissimus Mauricius, *dis,*
 Episcopus Burgensis, ecclesiam Burgensem fortiter
 & pulchre construxit; & sapientissimus Joannes,
 Regis Fernandi Cancellarius, ecclesiam Vallisoleti
 fundavit, & multis possessionibus gloriose dotavit.
 Hic tempore procedente factus Episcopus Oxomen-
 sis, ecclesiam Oxomensis opere magno construxit.
 Nobilis Nunius Astoricensis Episcopus, inter alia quæ *Episcopus in*
 prudenter gessit, muros Astoricensis urbis, episcopium *pio opere ju-*
 & ecclesiæ claustrum fortiter & pulchre studuit repa- *vans.*
 rare. Regula juris Laurentius, Auriensis Pontifex, e-
 jusdem ecclesiam & episcopium quadris lapidibus fa-
 bificavit, & pontem in flumine Minio juxta eandem
 civitatem fundavit. Generosus etiam Stephanus, Tu-
 densis Episcopus, ejusdem ecclesiam magnis lapidibus
 consummavit, & ad consecrationem usque perduxit.
 Pius autem & nobilis Martinus, Zamorésis Episcopus,
 in ecclesiis constituendis, monasteriis restaurandis,
 pontibus & hospitalibus edificandis continuo præbe-
 bat operam efficacem. His & aliis sanctis operibus no-
 stri

stri beati insunt Pontifices & Abbates, isti & alii, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Adjuvant his sanctis operibus largissima manu Rex magnus Fernandus; & prudentissima mater eius Regina Berengaria; multo auro, argento, pretiosis lapidibus, & fericis ornamentis Christi ecclesias decorantes. Eo tempore per totam Hispaniam Fratrum Prædicatorum & Fratrum Minorum *h* construuntur monasteria, & ubique verbum Dei prædicatur.

Patrem Regem Legionis iuvat contra Mauros.

6 Adefonsus Rex Legionis, ubi cum filio suo pacem habuit, quosdam rebelles in regno suo perdomuit Rege Fernando filio suo auxilium præbente. ... Rex autem Castellæ Fernandus, quam sapienter tunc temporis gesserit, non est qui scriptis ostendere posset. Etenim revocavit virum potentissimum Alvarum, Petri Fernandi de Castilla filium, qui erat cum Saracenis; & aggregato suorum exercitu magno, barbarorum fines invasit; & multas strages Saracenis inferens, cepit ab eis civitatem Baëtiam, Porcunam, Quesadam, Andujar, Aznataraph, Garciez, Martosiaheni, Capellam, & alias plures, & cum magna victoria in Castellam reversus est. Post hæc Reverendissimus Pater Joannes, Cardinalis Romanus Sabinienfis Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, missus est in Hispaniam, à gloriosissimo Papa Gregorio. Hic inter cetera quæ sancte gessit, Reges Hispanos contra Saracenos studuit incitare: unde Rex Legionensis Adefonsus, cum exercitu suo & parte exercitus filii sui Regis Fernandi, obsedit Cacères, oppidum fortissimum barbarorum & cepit ipsum. ...

ANNOTATA.

a Flos Sanctorum alique passim notant annum Christi 1216, sed male; cum Alphonfus avus solum obierit anno 1214, 23 Septembris; & postea puer Henricus Rex vixerit in regno ann. 2 menses 10, mortuus 6 Junii 1617.

Sancti Zelus contra hereticos.

b Huc spectat quod Odoricus Raynaldus ad an. 1236 ex Regesto Gregorii Pape IX lib. 10 Ep. 182 notat his verbis; Cum Palentia aliquos hereticos luc infectos deprehendisset Ferdinandus, candenti ferro æternis infamiae notis in vultu injuri iussit: ii vero, calamitatis illius sensu

su ad pœnitentiam ducti, conciliari Ecclesiæ solvique anathemate demisse flagitarunt: quam Provinciam Gregorius Episcopo Palentino dedit.

c Quia pater ejus vocabatur Philippus, filius Frederici Aenobarbi & frater Henrici Imperatorum, ipse electus post fratrem Imperator; hinc auctori Legenda veteris obrepfit, ut Beatricem faceret filiam Philippi Regis Franciæ.

d Eadem Legenda solum nominat quinque, & quidem ordine perturbato, Alfonsum, Fredericum, Emanuelem, Philippum & Henricum.

e Ferrerola, seu Ferreola, vulgo Herrera.

f Nempe, ut ait Rodericus lib. 7 cap. 31, Alphonfus Castellanus, celebratæ filia nuptiis, omnia quæ jure belli abstulerat, nunc genero, olim hosti, dedit filia suæ: & hac utique dirempto matrimonio debebant ipsius filiorumque manere: & sic antea cap. 24 dixerat, quod post divortium guerræ & vastationes vix aliquo tempore inter Reges cessaverunt, Rege tamen Castellæ in omnibus prævalente, & de regno alterius castra plurima occupante: sed tamen nec sibi, nec filio, sed nepoti Ferdinando omnia acquirebat: quem vel ideo studiosius apud se retinebat pater ejus Rex Legionis, ut matri opus industria fuerit ad eum recipiendum, sicut in Actis ex Roderico dandis videbimus.

Dos Regine
Berengaria.

g Rodericus (cui potius hic credimus) ait, non nisi exercitus Castellani præcursores fuisse, qui Legionensi Regi occurrentes, absque certamine fugerint in castellum istud; ibique inclusi cœperint de concordia agere, leso qui bellum suscitabat Alvaro.

h De Prædicatorum Conventu Madritensi extat diploma apud Espinosam fol. 152 lingua vulgari antiqua initio ac sine scriptum, ubi dicitur Ferdinandus, Dei gratia Rex Castellæ & Toleti, & facta carta apud Medinam del campo, xxiv die Junii Era mcccxxvi anno regni sui xi, qui est Christi an. 1228.

i Vereor ne depravata sit lectio, quia tamen Lucas, Chronicon suum non produxit usque ad obtentam Jaën, non audeo legere divisim Martos, Jahen.

a Taralia, Sancti Regis Portugallia filia, prius ducta quam Berengaria; sed post ternam prolem susceptam, propter affinitatem in secundo gradu, ab Alphonso thoro separata. Agit de hoc conjugio incesto Rodericus Toletanus lib. 7 cap. 24; ac deinde de matrimonio Berengariæ & divortio.

§. II. Successio Ferdinandi in regnum Legionense, expeditiones contra Mauros.

Obit autem Era mcccxxviii, viii Kalendas Octobris [Adefonfus Rex Legionensis] Rex autem Fernandus filius ejus tunc temporis erat in expeditione in terra Maurorum: & cum audisset quod decesserat pater ejus, festinavit venire Legionem, ut obtineret regnum patrum suorum. Eo tempore facta est perturbatio magna in regno Legionensi: multi namque milites Galleci

Defuncto
Alfonso Le-
gionensi.

*nequid quæ
obstantibus
seditiosis,*

Galleci & Astures, multas populationes, quas Rex Adefonsus fecerat absque murorum ambitu, incendio tradiderunt. Nitebantur etiam resistere Regi Fernando si possent: sed omnipotens Deus illum mirabiliter adjuvabat. Etenim Miles nobilissimus Didacus, cum esset Legione, fecit suos per palatium Regis furtive ascendere, & turrim & ecclesiam B. Isidori occupavit. Reverendus autem Pater Rodericus, Episcopus Legionensis, vir nobilis, providus, & honestus, ut hæc vidit, ecclesiam Legionensis Sedis armis, hominibus, & bellicis apparatus munivit, ut civitas Regi Fernando servaretur; civesque turres murorum & ecclesiarum, ut potuerunt, similiter munierunt.

*uno etiam
divinitus
punito,*

8 Erat tunc in ipsa civitate die ac nocte continua vox belli, & tribulatio, & angustia magna: sed misericordia Dei non defuit; & prædictus Didacus ægritudine valida est percussus, ita ut ipse vel in eo nescio qui clamaret, quod B. Isidorus, ob auxilium Regis Fernandi, volebat ipsum Militem interficere, eo quod occupaverit turrim & ecclesiam ejus. Præterea à capite dicti Militis oculi videbantur avelli, & concavitate sua egrediebantur, non sine magno dolore: unde compulsus, cum se videret tam gravissime vexari, consilio Sanciae Comitissæ venerabilis matris suæ, Abbati & Conventui ipsius monasterii turrim & ecclesiam restituit, & damna quæ illis intulerat integravit: datoque super sancta Dei Evangelia juramento, quod de cetero esset miles & vassallus B. Isidori Confessoris, illico sanitati restitutus est, & statim cum suis de civitate egressus.

*fit Rex Le-
gionis.*

9 Episcopus autem Rodericus & cives, gaudentes in Domino, quod etiam Sancti pro Rege Fernando pugnabant, miserunt nuntios illi, veniret cito suam accipere civitatem. Venit itaque Rex Fernandus (qui vere creditur Rex virtutis, eo quod fit virtuosus) una cum prudentissima D. Berengaria matre sua, & Legionen-

gionensem civitatem ingressus cum gloria magna, obtinuit regnum patrum suorum. Tunc confluentibus ad eum de singulis civitatibus & oppidis viris nobilissimis, concessit eis bonos mores & foros antiquos, & etiam illis multa gravamina relevavit. Supererant duæ nobilissimæ sorores suæ, filiæ Regis Adelfonfi, quas genuerat ex Regina Tarasia, Sancia a scilicet & Dulcia, quas habuit in magna reverentia, donans illis dum viverent annuatim triginta millia aureorum. Deinde pacificato toto regno suo, omnes Milites, qui populationes patris sui incenderant, exulavit.

10 Post hæc, congregato Legionis & Castellæ exercitu magno, ingressus terram Maurorum, obsedit Ubedam & cepit eam. *Castis ad Xerez Matris* Bo fere tempore inclytus Adolphus frater ejus, & Alvarus heros potentissimus de Castella, de mandato Regis, cum nobilium exercitu deprædantes terram Maurorum, usque ad mare mediterraneum hostiliter pervenerunt: quibus cum exercitu innumerabili occurrit Rex barbarus, nomine Abenfuth, juxta civitatem quæ vocatur Xerez. Commisso certamine fugati sunt Mauri, multis millibus suorum prostratis, & Christiani reversi sunt in patriam, cum multis opibus & gloria magna. Iterum Rex Fernandus movit exercitum; & fines Saracenorum invadens, cepit fortissimum castrum, quod dicitur S. Stephanus, & quædam alia: & acceptis à Saracenis thesauris multis, reversus est. *ipse, relicta ad regni gubernationē, matre* Divulgabatur fama Regis Fernandi per universas regiones, & de fide, gloria, & victoriis ejus loquebantur omnes gentes. Siquidem magnanimitas ejus & sapientia omnes hostes ejus vehementissime deterrebat.

11 Regina vero Berengaria mater ejus in tanto sapientiæ culmine ferebatur, ut in regni administratione, cuncta sapienter & nobiliter ordinaret: quapropter secure Rex Fernandus faciebat moram in expeditione contra Saracenos, eo quod Regina Berengaria

G

rengaria

*contra eos-
dem egre-
diunt:*

rengaria vices ejus sapienter in regno Legionis & Castellæ supplebat: & tanta securitate & pace utrumque regnum gaudebat, ut parvus vel magnus aliquis non auderet violenter res alterius occupare: tantus invaserat cunctos hæreticos terror, ut cuncti de utroque regno fugere festinarent. Mittebat Regina Berengaria abundanter filio suo Regi Fernando, dum esset in expeditione, milites, equos, aurum, argentum, cibaria, & quæcumque erant necessaria exercitibus suis.

** an mo-
nasterio?*

*manubias
S. Isidoro
vovet.*

12 Era MCCLXXIII Regina D. Beatrix obiit, & sepulta est Burgis in regali * cœmeterio, quod bonæ memoriæ fecerat Castellæ Rex Adefonsus. Ante paucos dies discesserat filia Regis Fernandi & Reginae Beatricis Maria puellula, quæ Legionem in monasterio S. Isidori est sepulta. Tunc temporis devotissimus Rex Fernandus, coram corpore B. Isidori fixis genibus oravit, & votum faciens dixit viva voce: Adjuva me, Beate Confessor, contra Saracenos, & de his quæ adquisiero huic ecclesiæ tuæ conferam honorabilem portionem.

Tarasia Al- a Tarasia, Sancii Regis Portugallia filia, prius ducta quam Berengaria; sed post tertiam prolem susceptam, propter affinitatem in secundo gradu, ab Alphonso thoro separata. Agit de hoc conjugio incesto Rodericus Toletanus lib. 7 cap. 24; ac deinde de matrimonio Berengariæ & divortio.

§. III S. Ferdinandus Cordubam recuperat, & ablatas campanas S. Iacobo restituit.

13 **E**O tempore quidam Catholici, viri strenui, de frontaria Maurorum, qui Almugavares vocantur, collecta suorum multitudine, de nocte terram Saracenorum furtive ingressi sunt. Qui cum venissent Cordubam, & custodes murorum ipsius civitatis barbari minime vigilarent; per scalas & funes civitatem magnam Cordubam intraverunt, & maximam obtinuerunt partem

tem turrium & murorum. Et cum adversus Saracenos fortiter dimicarent, & multos ex eis occiderent; festinanter miserunt nuntios ad Regem Fernandum, ut ad eorum properaret succursum. Erat tunc in partibus illis heros potentissimus, Alvarus de Castella; & veniens festinus ad succurrendum Christianis, extra Cordubam tentoria fixit. Paucissimi erant Christiani, habito respectu ad Saracenos: sed quotidie de barbaris, adjuvante Domino, triumphabant.

*Capto à
Christianis
Cordubæ
suburbio,*

14 Quantæ autem magnanimitatis fuerit Rex Fernandus, ex hoc potest adverti, quod statim Beneventanis, & Zemoenribus, & aliis sibi adstantibus dixit: Si quis est hic amicus & fidus vassallus, sequatur me. Erat tunc hiems valde pluviosa: & dum non haberet secum centum milites, ingressus est audacter per frontariam regni Legionis, & cum paucis Cordubam venit. Magnus timor & dolor invaluit amicos cunctos Regis Fernandi, cum pervenit ad eos Regem se tanto discrimini contulisse. Accelerabant cuncti tanto Domino subvenire, sed resistebant eis flumina inundantia & pluviarum tempestas. Rex autem Fernandus stabat fortis & imperterritus, & Saracenos cum suis fortiter feriebat. Et cum ingressum civitatis & egressum non possent Christiani Saracenis prohibere, eo quod prohibente flumine magno *b* Guadalquivir ad alteram partem non poterant transire, & Saraceni egrediebantur & ingrediebantur per Pontem; Rex Fernandus fecit fieri balsas *c* & navigia de lignis & coriis, & ipse Rex cum paucis primus transivit. Tunc prohibitus est Saracenis egressus & ingressus, & cepit Rex castrum quod erat in ipso ponte.

*Sanctus
eodem cum
paucis pro-
fuisit,*

15 Obsessa fuit civitas Cordubensis, undique pro-
perante Christianorum exercitu: & cum quotidie
ab utraque parte gladiis mortiferis & jaculis fortiter
certaretur, tandem laboribus multis & fame victi

*ac denique
urbem obri-
net*

Saraceni, Regi glorioso Fernando Cordubam civitatem inclytam tradiderunt: & ipsi Saraceni recedentes, se aliis Agarenorum oppidis contulerunt. Ingressus est Rex Fernandus Cordubam, cum gloria & lætitia magna; & eliminata omni spurcitia Mahometi, Pontifices sacri, in festo Apostolorum Petri & Pauli, ad honorem D. N. Jesu Christi & Genitricis ejus Reginae cælorum Mariæ, in eadem urbe divina mysteria peregerunt; magnum illud Saracenorum oratorium Genetricis Dei Mariæ nomine decorantes.

e restituit
campanas
S. Jacobi.
d
e 16 Inventæ sunt ibi campanæ, quas ob insigne ab ecclesia S. Jacobi Apostoli Rex Cordubensis olim detulerat Almanzor *d*, & Rex Catholicus Fernandus fecit eas Saracenorum humeris ad ecclesiam S. Jacobi *e* reportari. Capta est civitas Cordubensis Era mclxxiv: & reversus est inclytus Rex Fernandus Toletum cum victoria & gloria magna. O quam beatus iste Rex, qui abstulit opprobrium Hispanorum, evertens solium Barbarorum, & restituens ecclesie S. Jacobi Apostoli campanas suas cum magno honore, quæ multo tempore fuerant Cordubæ, ob injuriam & opprobrium nominis Christi. Accepit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam-Crucem, Alhange, & quædam alia castra.

ANNOTATA.

a Non civitatem acceperunt, sed ejus suburbium unum post antemurale, ut ex sequenti ipsius urbis oppugnatione apparet.

b Quadalquivir, antiquis Bætis, unde Hispania Bætica, nunc Andaluzia.

Campane
Compostel-
lenses.

c Balsa Hispanice ratis dicitur.

d Circa an. 990 anno 13 & ultimo Regis Almanfor, occupata Compostella, minores campanas inde ablatas scribit Rodericus lib. 5 cap. 16: quod sacrilegium Barbaro fatale fuit, etsi alioqui ab ulteriori injuria sacro loco inferenda abstinuerit, fulmine territus.

e Addis Legenda, quod sicuti humeris Christianorum avectæ fuerunt campanæ, jubente Almanfore; sic de mandato Ferdinandi, eas referre coacti sint ipsimet Mauri.

DE VITA S. FERNANDI III

Regis Castellæ & Legionis

P A R S S E C V N D A a. a

Ex libro Hispano dicto Flos Sanctorum
anni MDXXXII.

§. 1. *Arjonenses, Granatenses, Giennenses Mauri
recepti in diuionem Ferdinandi. Hispalis ab
eodem recuperata.*

Statim post subactam Cordubam, abiit Rex¹⁷ excursionem facturus inditionem Hispalensem: cui Arjona transeunti indicatum est ^{Arjona Regem sibi concilians Sanctus.} quod ibi esset Rex nomine Alhamad, idemque generosus eques, qui ei magnum posset inferre dampnum, posteriora exercitus cum impedimentis carpendo. Hoc intellecto, statim versus Arjonam Rex tetendit, misitque ad Regem Alhamadam, causa tractandi cum eo. Qui cum egressus esset ad Regem, eique se subiecisset; promisit ei Rex, quod si Arjonam ^b tradere vellet, facturus eum esset Regem Granatæ; interim tueretur exercitus Christiani impedimenta, curaretque ne quid eorum periret. Quod cum ei Rex Maurus iurasset, abiens Fernandus incurrit in agros Hispalenses.

¹⁸ Misit deinde Rex nuntios ad præcipuos quosdam ^{faciensque Regem Granatæ.} Granatensis urbis incolas, ut exauctorato eo quem tunc habebant Rege, Alhamadam Arjonensem Regem assumerent: hoc vero cum eis persuasisset, eo quod Alhamadus nomen haberet viri fortis, isque ad regnum pervenisset, continuo tradidit Fernando Arjonam. Fernandus vero eundem monuit, ut recordaretur, quod

per ipsum factus esset Rex Granatensis; ideoque petebat ut sibi traderet civitatem Jaën *c*, sub hac conditione, ut eam ipsi redderet quandocumque is postulasset: atque ita urbem illam obtinuit, arcemque in ea, quæ nunc est, ædificavit. Molitionem autem istam ægre ferentibus Mauris, & cur id faceret interrogantibus, respondit; hoc se facere, ut ne civibus cogereetur esse molestus, sed sibi suisque illac transi-turis absque incommodo eorum hospitium inveniret.

*Jaën ab eo
sibi concessam
munit.*

19 Toletum deinde rediturus Fernandus, Cordubæ reliquit Magistrum D. Pelagium Correa, & D. Rodericum Alvarez Asturicensem, aliosque plures, Hispalim usque excursuros. Metatus est autem Magister Pelagius in loco, qui dicitur Sant-Lucar *d* de Albayda, inter Hispalim & Tejadam; Rodericus *e* autem, Alcalæ *e* de Guadaya: atque ex his locis adeo infestos habuerunt agros Hispalenses, ut ad magnas angustias Mauros compulerint. Inito ergo cum Proceribus suis consilio, convenerunt de certa auri summa, duobus istis Equitibus danda, pro pace cum iis habenda: quam illi haud difficulter concesserunt. Quia autem sciebant Mauri, Fernando Regi constitutum esse manere in Castella totis tribus annis, decreverunt quantam maximam possent sementem facere: quod ita eis successit, ut si messem colligere permetterentur, deesse iis non potuisset annona per annos viginti, adeo fecundus fuit annus iste. Tunc Magister Pelagius & D. Alvarus significarunt Regi quidquid actum erat, & quod, nisi ipse novam messem nunc collecturus veniret, non deberet intra *v*iginti annos de capienda Hispali cogitare.

*Mauros Hispalenses
excursionibus
fatigat.*

20 Hoc nuntio accepto Rex, statim & absque mora Burgis *f* discessit, cum Equitibus circiter centum: & evocatorias misit per regnum totum, mandans ut omnes Hispalim convenirent. Advenit autem eo Rex Fernandus medio Martio, anno Domini

*dein urbem
obsidet:*

mini *g* MCCXLVIII, civitatemque tam arcte cinxit ex *g*
 omni parte, ut necessaria ad victum inferri in eam *h*
 non possent, nisi per *h* Axarafam: quæ non poterat *h*
 præcludi, eo quod prope *i* Trianense i castrum tenfa *i*
 erat catena perquam grandis, trans ipsum fluvium,
 à turri aurea usque ad alteram partem: quæ catena
 adjumento magno Mauris fuit. Quidam autem, Ro- *k*
 manus *k* Bonifacius dictus, civis Burgensis, dixit
 Regi: Habeo navim valde bonam, quacum si bo-
 num ventum annuerit Deus, velis expansis prove-
 ctus, intendo catenam istam perfringere. Tum Rex
 per triduum integrum se recepit ad orandum, &
 nec ullius alloquium suscepit; ab oratione autem
 regrediens mandavit, ut nautæ navim appararent.
 Quæ cum velis expansis promoveretur, tam validus
 ea implevit ventus, ut fursum in flumen provec-
 ta, non tantum catenam illam perruperit, sed etiam
 pontem justo ab inde spatio dissitum. Qui successus
 magnam Mauris molestiam attulit, utpote jam om-
 ni ulteriori spe necessariæ annonæ obtinendæ pri-
 vatis.

21 Ergo parvo post tempore petierunt Mauri loqui
 cum Rege, qui eis transmisit Rodericum Alvarez A- *eamque per*
 sturicensem; cui dixerunt, quod ei tradituri essent *deditionem.*
 civitatem, modo sibi liceret egredi cum uxoribus, liberis *accipit.*
 atque fortunis; manere autem volentibus sub Regis
 obedientia atque ad ejus servitium, id liceret. Rex
 vero arbitrium conditionum ad Adefonsum filium
 retulit, qui respondit, faceret pater suus quod bonum
 videbatur. Postea vero redierunt Maurorum legati,
 petentes inducias sibi dari, ad demoliendam turrim
 & mezquitam majorem: qua de re Adefonsus inter-
 rogatus edixit, quod si vel unicam tegulam in civi-
 tate moverent, omnes mactari juberet. Videntes
 igitur talia frustra peti, supplicarunt Regi, ut septem
 dies sibi concederet, intra quos civitatem traderent,
 ea qua Rex vellet conditione & forma. Intravit er-

I go Rex Fernandus in urbem Hispalensem die VIII /
Novembris, anno Domini MCCXLVIII: mansit autem
m in urbe major m pars incolarum.

ANNOTATA.

a In hac secunda parte multa dicuntur plane aliter quam à Garibaido at Mariana, Chronicam Ferdinandi antiquam secutus, cui nos quoque plus fidei inesse arbitramur: volui tamen Legendæ istius verba hic dare, iudicium discriminis faciendi Lectori relinquens.

b Arjonam volunt aliqui Albam Virgaonensem Plinii, vel Auri-
giam Livii fuisse, inter Iacn & Anduxar, quam hodieque scimus superesse,
non ex tabula ubi deest, sed ex relatione de inventis ibidem an. 1630 Reliquiis
commemorandis ad 21 Augusti, quando agemus de SS. Bonoso & Maximiano.
Chronica urbem obsessam fuisse scribit & deditioe captam.

Giennii de-
ditio.

c Jaen, Latine scribentibus Roderico & aliis Giennium & Gicna,
quam Chronica dicit prius obsessam & ad extrema redactam, quam Rex bar-
barus, se suaque fidei Ferdinandi committens, urbem tradi iuberet; nec memi-
nit adjecta conditionis, imo Christianos incolas illuc inductos scribit, utique
Mauris omnibus aut plerisque egredi iussis. Nihil etiam ibi de promotione Al-
hamadi, per Ferdinandum curata.

d San Lucar de Albayda, hodie, San-Lucar la Major, urbi Hispa-
lensi ad Occidentem jacet, cis flumen Guadianar, intervallo circiter leuca-
rum 4; distinguendum à San-Lucar de Barrameda, maritimo oppido ad
æstuarium Betis, ac veluti portu urbis Hispalensis.

e Alcala de Guadayra, ad Orientem ejusdem urbis, vix duabus leucis
inde abest.

f Chronica ait, Cordubæ fuisse Regem, cum obsidenda Hispalis consi-
lium cepit, mutato priori proposito redendum in Castellam: Cordubam quo-
que iustum convenire exercitum, cum quo plura oppida prius occupavit quam
inchoaret obsidionem.

g Chronica ait obsidionem sedecim menses tenuisse, proinde deberet coepit
fuisse anno priori 1247 mense Majo.

h Axaraxe vulgo dicuntur excelsæ portus seu ambulationes: sed eo nomi-
ne hic intelligitur ingens terra tractus trans Batim, quæ forte excelsior quam
ceterior ripa.

i Dacimus in Alhis plenam urbis descriptionem, & ipsius Catenæ, cuius
tamen nulla fit mentio in Chronica.

k In Chronica dictus Raymundus: nempe inter nomina vulgaria Ramon
& Roman sola vocalium transpositio significationem variat.

l Fortasse legendum XVIII, quamvis neque tunc in urbem ingressus est Rex,
sed tali ut summum die signata sint conditiones faciendæ deditiois die XXIII.

m Imo exire coactos omnes docet Chronica.

§. II. *Mora Regis sancti in Bætica, & pius obitus.*

Post hæc tam Rex quam Magnates ejus in 22
Castellam redeundum esse censuerunt, di- Rex in Ca-
stellam re-
diturus missis eorum aliquibus ad custodiam civita-
tis. Verum hoc ne fieret tali ratione dicitur
fuisse impeditum. Parasitus a quidam Fer- 2
nandi Regis, Paya dictus, conscendit turrim majo-
ris ecclesiæ, numeravitque plateas à Christianis in-
fessas, facile utique distinguendas ab aliis, quia unus-
quisque Magnatum vexillum suum extulerat è loco
in quo hospitabatur. Hinc agnovit quanto in peri-
culo, si Rex discederet cum exercitu, futuri essent
reliqui. Ergo ad Fernandum accessit, & dixit: Domi-
ne, unam à te gratiam peto, videlicet ut cum omni-
bus Primoribus tuis mecum velis prandere in sum-
ma turri majoris ecclesiæ. Cumque responderet
Rex, quod locus omnes non caperet; In illa, inquit,
turricula, ô Rex, quam superne vides, & existimas
tam parvam esse, plus quam quinquaginta viri con-
tineri possunt.

23 Tum Rex petitioni annuit; & abiit Paja: hora
autem congrua accersivit Regem cum suis Magnati-
bus. Qui cum ascendissent, Prandium, inquit Paya,
quod vobis paratum habeo, est ut videatis hanc civi- ne id faciat
sapiens
monetur à
parasito, tatem, quam Dominus Deus noster donavit vobis.
Cui Rex, Video eam perquam bene, & benedictus
sit Deus, per cujus misericordiam acquisimus eam. At
ego, replicat Paya, faciam ut multo melius eam vi-
deas: & monstravit ei vexilla Magnatum & Tribu-
norum, qui ibi erant; & quam exiguam partem civi-
tatis occuparent, jussit considerare. Ad quæ Rex,
Vere, inquit, miseret me civitatis hujus. Tum para-
fitus: Si modo, cum hic sunt Castella & Legio, non
habitatur Hispalis: quomodo hinc abiens credis re-
lictu-

ibique manere vovet:

licturum te, qui eam faciat habitari? Equidem edico tibi, quod si semel hinc abieris, nunquam in eam sis rediturus. Tum vero Rex, inquit, Etiam ex ore fatuorum prudentia quandoque consilia proficisci audiui sæpius; atque ex nunc promitto Deo, me nunquam in Castellam rediturum, sed hic sepulcrum habiturum. Atque ita Fernandus Hispali mansit, eamque à frequenti populo habitari fecit, incolis ex omni Hispania accersitis: & post captam urbem in ea vixit sanctus hic Rex tribus cum dimidio annis.

jubes Regi Granata Jaën restitui,

24 Quando autem se vidit morti vicinum, accersito ad se filio Adefonso, post multa sancta ac salutaria monita, ei dixit: Urbem Jaën à Granatensi Rege teneo, sub ea conditione, ut eam redderem quancumque reposceret: volo autem ut fides mea etiam post mortem meam præstetur integra, sicut eam servavi cuicumque ipsam obligavi cum viverem. Itaque volo ut reddas eam Granatensi Regi, quancumque volet; tibi autem serves arcem, quia ædificavi, & est mea. Hoc autem præstitit Rex Adefonsus post mortem patris sui. Fernandus vero, cum res ad animæ suæ statum pertinentes composuisset, magna cum devotione petivit Sacramenta: & recepturus Corpus Christi, surrexit de lecto, seque in terram prostravit, dicens, Domine, unde merui, ut venires ad me? Et prius quam ipsum susciperet, accepit restim colloque circumjecit: tum genibus ac cubitis terræ innixus, dixit: O Domine mi, amore mei passus es aliam magis crudelem restim collo tuo circumdari: ego vero miser quid feci pro te? Obsecro Domine, ne consideres quam male possim tibi rationem reddere eorum quæ mihi commendaisti, & temporis impensî: sed considera qualis ipse sis, & miserere mei. Atque ita cum multis lacrymis recepit Dominici Corporis Viaticum, petens ab omnibus sibi ignosci, si cui gravis fuisset

susceptisque devoto sacramentis,

vel

vel causam querendi de se dedisset.

25 Mox testamentum suum condidit, filio suo Adefonso expresse mandans, ut magnam curam ^{pie moritur} ^{an. 1252.} Reginæ gereret, fratres bene educaret, famulis suis esset munificus, & subditis omnibus æquus ^b. Denique Clerum totum ibi præsentem, post recitatas Letanias, præcepit canere, Te Deum laudamus. Sumptaque in manus candela, & Cruce ante se posita, inclinavit caput: ac magna cum devotione animam tradidit Creatori, in urbe Hispali, die xxx ^c Maji, anno Domini mcllii, regni vero sui xxxv.

ANNOTATA.

a Hispanice Truhan, quod etiam Morionem significat, quales Regibus ad delicias esse solent, sapienter fatui.

b Rodericus Sanius Paleninus Episcopus, parte 3 cap. 40. Habent, inquit, Hispanorum Annalia, quia cum hic gloriosus Princeps in agonia mortis esset constitutus, à quodam Milite interrogatus est quale sepulcrum aut statuam sibi jubebat apponi. Cui ille; Immaculata, inquit, ut potui, vita mea ac gesta sint mihi sepulcrum & statua.

c Idem eodem loco addit. Quo die auditæ sunt voces in caelo, En moritur justus & nemo considerat. Cuncti fideles ob ejus obitum ineffabiliter flebant, dicentes, Utinam talis Princeps aut non nasceretur aut non moreretur!

S. FER-

S. FERDINANDI III

Regis Castellæ & Legionis

ACTA PROLIXIORA.

Ex Libro VIII Roderici Archiepisc. Tolerani,
& Chronicâ Hispanicâ sancti Regis,
juxta Ms. Hispalense editâ Vallisoleti.

*Roderici textum integrum, iisdem quibus est editus verbis, legendum proponens, sed nonnullis ex Chronica acceptis Capitibus interpolatum; primum quidem necessarium duxi numeros Capitum quibus distinguitur textus ille, notare in margine usque ad num. 99, ubi Roderici historia finem accipit: deinde congruum censui, hic premittere distributionem Capitum in ipsa Chronicæ editione servatum, adscribendo è regione numeros nostros, initio talis cujusque Capituli respondentes; ut, cum aliquis incidet in libros Hispanicos, in quibus Chronica predicta citatur per Capita, promptum ei sit sensum Latine expressum invenire. Quod si numero addatur *, notabis istuc inchoari, quod ei respondet Caput, ubi tale signum reperitur in contextu.*

PRO-

PROLOGUS PRIMI EDITORIS

In Chronicam Sancti Regis Ferdinandi.

Magnifico & Prænobili Domino,
Don Fernando Enriquez.

INter alias scripturas, Magnifice ac Prænobilis Domine, quæ reperiuntur in bibliotheca hujus sanctæ Ecclesiæ Hispalensis, inveni historiam sancti Regis Don Ferdandi, qui acquisivit sibi hanc insignem & prænobilem civitatem. Quamvis autem Summaria quædam hujusmodi Chronicæ fuerint impressa; conducibile tamen mihi visum est, etiam hanc prælo subicere: utpote copiosiore, & quia in ea diffuse narrantur Regis illius heroica facinora, æternâ memoriâ digna; ac denique ne diutius conclusa detineatur historia, tantopere expetita, præsertim in hac prænobili civitate quam obtinuit non sine labore maximo, propriæ vitæ periculo, impendioque suorum redituum & thesaurorum; quos præmisit in cælum, istic sibi restituendos. Quia autem ad perfectionem historiæ opus est paulo altius repetere ejus originem; incipit narratio à Rege Alphonso, sancti Regis avo, filio Sancii cognomento Desiderati, quo melius intelligatur ordo Regii sui stemmatis, nobiliumque & illustrium ejus operum. Longum enim & confusionis plenum opus foret, ipsum deducere per omnes illos Reges, qui Sanctum regnando præcesserunt; nostræque intentionis dumtaxat est texere illius historiam. Hæc vero emendanda fuit, aut (ut expressius loquar) renovanda, quoad pronuntiationem nonnullorum vocabulorum antiquorum, ut à modernis melius intelligantur.

*Post quoddam
Summaria
antea edita*

*ipsa Chronica integra
profertur:*

*Et tantum
quoad voces
aliquas in-
novata,*

2 Quia autem ad Dominationem vestram, tamquam

*efferturque
D. Fernan-
do Enri-
quez,*

quam primum Equitem civitatis hujus, & ejusdem cum Sancto nominis consortem, pertinet præcipue favere magnis & nobiles facinoribus ejus; existimavi quod merito deberem ipsi inscribere hanc Chronicam, ut sub ejus auctoritate & favore publicetur in gratiam legere cupientium: idque eo magis, quod Dominatio vestra, hoc anno millesimo quingentesimo decimo quinto, in festo S. Clementis, efferens Gladium ipsius sancti ac beatissimi Regis, quando celebratur solennissima processio, in memoriam ejus diei quo acquisita hæc civitas fuit; & existens in capella Regum, demonstravit desiderium videndi ipsius Chronicam. Hoc enim me permovit, ut ad obsequendum voluntati istius tuæ eam emendarem, sicut dixi, & nomini vestro inscriberem: quo scilicet, nec non ingenuis tuis ac nobiles moribus, imitaris eundem.

*eum excu-
satione mu-
tati leviter
Styli.*

3 Credo equidem non defuturos, qui me reprehendant, dicantque non debuisse mutari vocabula antiqua, quæ plus majestatis & auctoritatis quam moderna videntur habere. Verum illis facile respondetur, quod dum historia aliqua Latina in linguam nostram vulgarem convertitur, non utamur Latinis vocibus, quantumvis magis sonoris quam sint nostra Romana; sed idiomate secundum tempus usitato: quem usum videmus intra spatium quadraginta aut quinquaginta annorum notabiliter mutatum ab eo qui ante fuerat. Verum favente Dominatione vestra, hæc & alia maledicorum dictæria parum mihi curæ sunt, aliud non ambiens quam ut maneam, quod sum, famulus vester. Tali ergo fiducia & robore nitens Historia invocato nomine Dei, & Virginis Mariæ Dominae nostræ matris ejus; suisque & vestris protecta armis, initium accipit, quemadmodum sequitur.

VETUS DIVISIO CHRONICÆ.

Incipit Chronica Sancti Regis Don Fernandi,
hoc nomine Tertii, qui acquisivit
Hispalim.

- CAP. I** DE nobili Rege Don Alphonso, hujus nominis nono, fi-
lio Regis Don Sancii Desiderati, ejusque grandibus
facinoribus. Num. 1
- II** De Rege Don Henrico, hujus nominis primo, qui regnavit post
mortem nobilis Regis D. Alphonfi. 8
- III** Quomodo Rex Henricus comitia celebravit Vallisoleti. 11
- IV** De malis & rapinis exercitis per D. Alvarum, & quomodo co-
natus sit discordiam adducere inter Regem ejusque Torrorem ac
tutricem D. Berengariam. 13
- V** In quo commemoratur mors D. Henrici Regis. 16
- VI** Quomodo post Henricum regnaverit D. Fernandus, & quo-
modo D. Alphonfus ejus pater voluerit ipsi regnum auferre, ex
consilio Comitis Alvari. 20*
- VII** Quomodo D. Berengaria & Rex Fernandus fecerunt adferri
corpus Regis Henrici à castro Tarreco, & deportari Burgos. 23
- VIII** Quomodo Comes Alvarus & fratres ejus grandia damna intul-
erint ditionibus Regiis: & quomodo Rege ac matre ejus Herre-
râ transeuntibus, captus fuerit Comes Alvarus, per Equites qui
Regem comitabantur. 25
- IX** Quomodo Comes Alvarus pepigerit cum Rege de tradendis ei
oppidis & arcibus, quas ipse & frater suus tenebant, pro sua libe-
ratione: & quomodo Palentiam ambo se receperint. 27
- X** In quo narratur mors Comitis Alvari, & fratris ejus Don Fer-
nandi. 28*
- XI** Quomodo nobilis Rex Fernandus uxorem duxerit D. Beatri-
cem, filiam D. Philippi ex Alemannia & D. Mariæ filia D. Coy-
sar * Imperatoris Constantinopolitani. 31 * 7. Isaac.
- XII** Quid negotii habuerit D. Fernandus cum aliquot Equitibus,
contra ipsum insurgentibus ejusque ditiones populantibus. 34
- XIII** Quomodo nobilis Rex Fernandus, post pacificatum regnum
suum, perrexerit contra Mauros, crudeli bello eos persequens,
eisdemque multa oppida munitionesque eripiens. 37
- XIV** Quomodo nobilis Rex Fernandus nobilissime construxerit ec-
clesiam majorem Toleti, ex manubiis Maurorum, deque ejus
aliis pluribus facinoribus. 39
- XV** De morte D. Alphonfi Regis Legionensis, patris D. Fernandi:
& quomodo hic post obitum patris regnum ejus obtinuerit. 42
- XVI** Quomodo nobilis Rex Fernandus iverit Legionem regni caput,
fueritque receptus & agnitus Rex absque ulla contradictione. 45
- XVII** Quomodo Rex Fernandus ex condicto accesserit ad oppidum
Tabogal, acturus cum Rege Portugallia, & miserit fratrem
suum 48

- suum Dominum Alphonsum ad infestandum terras Maurorum. *Num. 46:47, & 67*
- XVIII Quid acciderit D. Alphonso Infanti & D. Alvaro Perez, ingredientibus terras hostiles. 67*
- XIX Quomodo D. Alphonsus Infans conflixerit cum Rege Abenhuc, eumque vincens fuderit. 69
- XX Quomodo Christiani, postquam repulissent Mauros intra portas Xerezenses, obtenta victoria collegerint spolia: ac postea occiderint multos Mauros, abditos intra spissitudinem olivetorum. 75
- XXI Quomodo Rex Fernandus obsederit Cordubam, & post dies aliquot obsidionis eandem obtinuerit, Mauris ei se tradentibus. *Ita habet Hispanicus titulus, sed fallit; debuisset enim sic dumtaxat legi: Quomodo Christiani obtinuerint suburbium Cordubense.* 80
- XXII Quomodo Rex Fernandus confestim discesserit Benaventa, opem laturus iis qui suburbium Cordubense interceperant. 86
- XXIII Quomodo Abenhuc Rex Ecijæ voluerit in auxilium Cordubensium proficisci contra Regem Fernandum; sed ab ea mente deductus fuerit per D. Laurentium Suarez. 89
- XXIV Quomodo D. Laurentius Suarez Ecija discesserit cum tribus equitibus versus castra Regis Fernandi, 91
- XXV Quomodo D. Laurentius, post instructum de omnibus Regem Fernandum, egressus è castris redierit Ecijam. 93*
- XXVI Quomodo Abenhuc, ad auxilium Regi Valentiaë ferendum profectus, à quodam subdito suo sit interfectus Almeriæ. 94
Hic porro addendum fuerat: & quomodo eo mortuo Rex Fernandus Cordubam obtinuerit tradentibus eam Mauris. 95
- XXVII Quomodo major Mezquita Cordubensis fuerit consecrata, per Episcopos qui erant cum Rege Fernando: & quomodo Rex eam restauraverit, & necessaria quadam ædificia adjunxit, ipsamque dotaverit. 96
- XXVIII Quomodo Rex Fernandus, post mortem D. Beatricis, contraxerit secundas nuptias cum D. Joanna, consobrina Ludovici Francorum Regis, filia Comitis Simonis & D. Mariæ uxoris eius. 98
- Prologus historiam prosequentis. 99*
- XXIX Quomodo Rex Fernandus Toletum profectus sit Cordubam, eisdem aliisque confiniorum munitioibus, annonæ penuria grandi laborantibus, provisurus. 100
- XXX Quomodo Benalhamar, Rex Granatæ, magno cum exercitu Maurorum venerit ad arcem Martanam, eamque ad extremas redegerit angustias. 101*
- XXXI De morte D. Alvari Perez, deque magno dolore quem inde hausit Rex Fernandus. 104
- XXXII Quomodo nobilis Rex, hac vice qua in confiniis fuit, multa oppida & loca munita obtinuerit; ceperitque Regem quemdam Maurum, qui de trans mare venerat. 105
- XXXIII De quadam discordia inter D. Ferdinandum Regem & Equitem quemdam ex Biscaya, qui D. Didacus Lopez nuncupabatur. 107*
- XXXIV Quomodo Rex Fernandus, Burgis ægrotans, miserit filium suum suum

- Num D. Alphonsum ad confinia: cui Toletum venienti occurrerunt quidam legati missi ad Regem patrem ab Abenhudi Rege Murciae: quos D. Alphonsus, ibidem Toleti expeditos, remisit Murciam. *Num 109*
- xxxv Quomodo Rex à morbo relevatus, Murciam miserit magnam annonae copiam, & versus confinia discesserit ipse. 111
- xxxvi Quomodo Rex Fernandus obtinuerit Arjonam, aliasque urbes & munitiones. 113
- xxxvii Quomodo Mauri, Gazulae dicti, incurrerint in arcem Maritanam, & Fratres qui intus erant erumpentes, eosdem repulerint vicerintque. 116
- xxxviii Quomodo Infans Murciam appulerit, cum magno annonae commatu, & Mulam obtinuerit. 117
- xxxix Quomodo Rex Fernandus Corduba discesserit cum uxore sua D. Joanna, ad colloquium cum matre sua D. Berengaria in Villa-regali, ac postea in campestria Granatensia incurrerit, & Jaenum obsiderit. 118
- xl Quomodo Rex Granatensis tradiderit D. Fernando Jaenum urbem, eique seipsam subjecerit. 121
- xli Quomodo nobilis Rex Fernandus cum exercitu suo discesserit Jaeno Hispalim versus, & ex itinere incurrerit vastaveritque agrum Carmonensem, atque Alcalam obtinuerit. 131
- xlii Quomodo nobilis Rex Fernandus, post occupatam Alcalam Guadaya, reversus sit Cordubam, indeque ierit Jaenum, ubi decreta est obsidio Hispalensis. 133
- xliiii Quomodo nobilis Rex Fernandus obtinuerit Loram, Cantilianam, Guilenam, Gerenam, & Alcalam del Rio. 136
- xliiv Quomodo adveniens Raymundus Bonifacii cum classe, quam Rex adduci iusserat, pugnavit contra triginta Maurorum triemes, & victoriam obtinuerit. 139
- xlv Quomodo quidam Eques, Rodericus Alvarez nuncupatus, fuderit cohortem Maurorum, venientium adversus classem Christianorum. 140^r
- xlvi Quomodo D. Pelagius Correa, transferit cum suis flumen, & cis Aznalfarachem residens, magno in periculo versatus sit. 141^r
- xlvii Quomodo Rex Fernandus castra in Tabladam transtulerit, propter damna in loco priori accepta, & metanti exercitui supervenerint Mauri. 142^r
- xlviii De eo quod contigit Garciae Perez de Vargas cum octo Mauris, quos obviam habuit, à castris ad pabulatores vadens. 144
- xlix Quomodo post translata in Tabladam castra, in unam eorum partem incurrentes Mauri, pecora quaedam abegerint, eademque ab erumpentibus Regiis fuerint recuperata. 147
- l De iis rebus quae acciderunt Magistro D. Pelagio cum Mauris trans flumen. 148
- li Quomodo Mauri Aznalfarachenses saepius eruperint, pugnaturo contra Magistrum S. Jacobi D. Pelagium Corream & copias ejus, & de eo quod contigit. 148^r
- lii Quomodo Mauri Hispalenses conati sunt exutere classem Christianorum artificio quodam, sed caruerint successu, fustique ac caesi sunt. 150

- LIII Quomodo civitas Carmonensis deditionem ex pacto Regi fecerit. Num. 152
- LIV Quomodo Alxotaf, cum omnibus Mauris Hispalensibus, assultum fecerit in castra Christianorum, dum Rex ad eam fluminis partem transisset, in qua erat Magister D. Pelagius Correa. 154
- LV Quid actum sit inter navales copias Christianorum & Mauros. 155
- LVI Quomodo Prior S. Joannis decem Equitibus Mauris eripuerit, quam abducebant in castrorum conspectu, turbam vaccarum, animosiusque incurrens, protractus sit in locum insidiarum, cum maximo suo periculo. 159
- LVII Quomodo D. Henricus & Magistri Calatravae atque Alcantarae, cum Priore S. Joannis, expilarint suburbia, Benaljosar & Macarena dicta. 161
- LVIII Quomodo D. Didacus Lopez de Haro & Rodericus Gonzalez, qui stationem cum suis habebat ad portam quae Macarenam ducit, fuderint Mauros, quotidie in ipsos erumpere solitos. 163
- LIX Quomodo Almogavares exercitus Regii insidias posuerint Mauris, & hi eas detexerint, magnoque numero eruperint contra insidiatores. 165
- LX Quomodo D. Laurentius Suarez, & Garcias Perez de Vargas, atque alii Equites, cum exiguis copiis, fuderint aciem Maurorum ad portam Guadaya. 166
- LXI Quomodo Rex Fernandus fregerit pontem Maurorum ad Trianam, duobus magnis navigiis usus, quae favens ventus in ipsum impexit. 169
- LXII Quomodo Rex Fernandus, videns contractum Pontem, transierit personaliter ad obsidendam Trianam. 171
- LXIII De eo quod contigit Garciae Perez cum quodam Infante, eadem quae ipse insignia gestante. 173
- LXIV Quomodo D. Petrus Ponce & Equites quidam alii posuerint insidias Mauris, damna multa inferentibus stationi Archiepiscopi S. Iacobi, quia male posita erat, & multos Mauros occiderint. 176
- LXV Quomodo viginti Equites Christianos, ad custodiam pabulatorum constitutos, invaserint quinquaginta equites Mauri, perituros nisi ipsis succursum fuisset. 178
- LXVI Quomodo Maurus quidam, Oria dictus, qui ex voto Hispalim venerat in auxilium suorum gentilium, fraude tentaverit occidere D. Alphonsum Infantem, sed irrito conatu. 179
- LXVII Quomodo Rex Alphonfus Archiepiscopum S. Iacobi dimiserit domum, quia infirmus erat, & quomodo ad ejus stationem transierit D. Pelagius. 180
- LXVIII Quomodo Oria aliique Mauri Hispali Trianam transierint, eisque praclusus fuerit reditus ad civitatem. 181
- LXIX Quomodo Mauri Hispalenses proposuerint conditiones Regi Fernando, eique pepigerint tradere civitatem. 181
- LXX Quomodo Mauri Hispalenses tradiderint claves civitatis Regi Fernando, eamque liberam dimiserint. 183
- LXXI Quomodo nobilis Rex Fernandus, ingressus Hispalim, magna cum

gi fe
151
assul
minis
154
Mau
155
uerit
rum
rum
159
anta
fär &
161
onza
enam
163
Mau
ontra
165
argas
orum
166
Tri
n ip
169
atem
171
ione
173
erint
ifco
ccide
176
bula
peri
178
palm
occi
179
dimi
onem
180
rint
181
Regi
181
Regi
183
agna
cum

- cum lætitia & solenni processione receptus sit ab Episcopis & Clero. Num. 183*
 LXXI Ubi exponuntur labores, quos Rex cum suis exantlavit in ob-
 sidione Hispalensi, & ratio castrorum ejus describitur. 184
 LXXII Ubi initur ratio temporis, quo Hispalim Rex Fernandus
 obsedit; ipsiusque urbis ac nationis Castellanae supra alias omnes
 excellentiae declarantur. 185
 LXXIII Quomodo Rex Fernandus magnis redditibus dotaverit Eccle-
 siam Hispalensem, & Archiepiscopum atque Canonicos insti-
 tuerit. 187
 LXXIV De tempore, quod Rex Fernandus impendit acquirendae toti
 Andaluzae: & quomodo mare trajicere voluerit. 211*
 LXXV Quomodo nobilis Rex Fernandus tempore mortis suae rece-
 perit sancta Sacramenta, cum magna humilitate & devotione:
 item quomodo advocatis coram se filiis extrema monita dede-
 rit 215
 LXXVI Quomodo Rex Fernandus expiraverit, sancto sine vitam
 concludens, & animam Deo creatori reddens. 218
 LXXVII De planctu & sepultura sancti Regis. 219
 Atque hic finitur Chronica Sancti Regis Don Fernandi, hoc no-
 mine tertii, qui debellavit & obtinuit Hispalim ac totam Andalu-
 ziam, quam amiserat Rex Rodericus, Gothorum Regum ultimus.
 Fuit autem impressa Vallisoletii in aedibus Sebastiani Martinez jux-
 ta S. Andreae, absolutaque impressio est die quarto mensis Augusti,
 anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto.
 Placet autem ad faciliorem intellectum totius sequentis historiae, expeditiones
 bellicas Sancti complexae, tabellam proponere geographicam earum provincia-
 rum, quas suo imperio ille tenuit.

CAPUT I.

*Alphonfi Regis Castelle, qui sancto Regi avus
maternus fuit, res gesta & obitus.*

Rex Alphonfus, qui obtinuit victoriam di-
 ctam de las Navas de Tolosa, fuit filius Re-
 gis Sancii cognomine Desiderati; & nepos
 Regis Alphonfi, appellati Imperatoris Hispa-
 niarum. Nobilis iste Rex Alphonfus coepit
 regnare a quarto anno aetatis suae *a*, & regnavit annis *a*
 quinquaginta tribus; habuitque uxorem D. Alienor
 filiam Regis Angliae, ex qua genuit D. Henricum,
 qui post ipsum regnavit: & D. Ferdinandum *b*; & D. *b*
 Berengariam, Legionensem Reginam; & D. Alienor *c*
D 2
Regi-

*Ferdinandi
avus ma-
ternus Al-
phonfus.*

Reginam Arragoniæ; & D. Urracam, Reginam Portugalliæ; & D. Blancam, Reginam Franciæ, quæ fuit mater S. Ludovici Regis; & D. Constantiam, quæ fuit Abbatiſſa monaſterii de las Huelgas, quod Rex pater ſuus fundavit Burgis, ſicut infra dicemus.

d *inſtitutor Equitum S. Jacobi,* 2 Idem nobilis Rex inſtituit Ordinem *d* Equitum S. Jacobi, cujus Caput juſſit reſidere in oppido Ucles; deditque hujus Ordinis Equitibus pro teſſera ſanguineum gladium, in memoriam victoriarum & ſanguinis Maurici per eos effuſi. Ut autem terra habitaretur defendereturque contra Mauros, deduxit colonias ſecundum ripam Tagi & per montem Ocaniæ: quem tractum, una cum montibus Orejæ & caſtello Mora, aliisque locis & oppidis, dicto Ordini tradidit poſſidendum. Quia autem pater ſuus Rex Sancius Abbatii Fiterienſi Ordinis Ciſterciensis dedit Calatravam, confirmavit eidem ipſam poſſeſſionem, & exaltavit Militiam iſtius Ordinis, dando eidem multa loca & oppida, per quæ ipſa Religio valde crevit & ſublimateſt, ad Dei gloriam & Coronæ Regiæ ornamentum.

Palentia urbis & academia fundator ac monaſterii Burgenſis, 3 Proſequens autem bene cœpta, ædificavit civitatem Palentiam, incolis eo deductis, fecitque in ea eccleſiam Cathedralem, ornans eam mitra & Episcopopo *e*. Similiter ædificavit monaſterium de las Huelgas *f* Burgis, in quo poſuit monachas, nobilium filias, dotans ipſum multis fundis: & juxta illud erexit hoſpitale, quod ſimiliter dotavit ad pauperum receptionem. Et quia in Hispaniæ regnis non parum defece- rant ſcientiæ, propter Mauros qui totam fere regionem occupabant; ſancto ſuo deſiderio impuſus Rex, Palentiæ conſtituit Studium univerſale, viros eruditos ac litteratos accerſens è Francia & Italia, ut ſubditis ſuis illas prælegerent: quod Studium diu *g* in Caſtella floruit.

circa Areos victus à Mauris 4 Poſtea cum bellum Mauricum continuaretur, quidam Maurorum Alarabum Rex, Miramolinus nomine,

mine, ex familia Almohadarum, venit cum maxima suorum multitudine: cui obviam processit Rex cum suis circa *h* Arcos: sed quia Mauri erant longe plures numero, velut locustæ; profligatus est, ægreque ac violenter à suis quibusdam Equitibus extractus è campo, in quo velut miles generosus mori decreverat: deinde vero nullum suscepit gaudium, priusquam rediret ad ultionem sumendam. Ut autem tam Equites suos quam reliquam omnem armigeram gentem exerceat ad pugnam; edixit ut dimitterent vestes pretiosas & aurifrigia aliosque superfluos ornatus, utque eorum pretium impenderent armis: quam enim displicebat Deo inanis ille luxus, tam placituras expensas factas in comparando contra Mauros belli instrumento.

5 Hunc in modum præparatis rebus exivit ad bellum, & in regionem Maurorum ingressus est trans fluvium Xuecar *i*, occupavitque multas villas atque oppida, spolians & occidens plurimos Mauros. Paulo post venit Toletum; ibique copiosum militem colligens, cum exercitu suo egressus est, occupavitque Calatravam atque alia oppida, donec pervenit usque ad fauces Muladarii / supra las Navas de Tolosa *k* ubi obtinuit celebrem victoriam à dicto loco nuncupatam, in qua feruntur occubuisse usque ad ducenta Maurorum millia, & dumtaxat viginti quinque Christiani; unde hodieque ibi inveniuntur plurimæ cuspides ferreæ lancearum ac sagittarum, fræna equestris, aliaque similia ingentis prælii monumenta; adeo ut manente ibidem Rege cum exercitu, totis duobus diebus non aliis lignis ad ignem usi sint, quam hastis sagittisque confractis, sicut scribit Archiepiscopus Toletanus Rodericus, testis oculatus. Commissum fuit hoc prælium die lunæ xvi Julii, anno Incarnationis Dominicæ MCCXIII. *16 Julii 1213.*

6 Inde porro Rex progrediens obtinuit Ubedam, Vilches, *m* Vaños, Tolosam, & Castrum-Ferral, aliaque loca plurima, quæ usque hodie remanent sub po-

Et post famem publicam ut cumque levata

testate Christianorum, cum magno gloriæ suæ regni ac fidei Catholicæ incremento, tempore Apostolici Romani Innocentii Tertii. Post eum annum, divino id agente iudicio, cessarunt pluvie per totam Hispaniam, & vehemens regionibus fames incubuit propter siccitatem; adeo ut multi morerentur per plateas, quibus nec suppetebat quod comederent, nec ab aliis præberi poterat. Quare tam Rex quam Prælati ac Nobiles largas erogarunt elemosynas: sed annonæ caritas tanta erat, ut non solum deficeret panis, verum etiam aves & pecora; quia propter siccitatem deerat palea & fœnum, neque in agris quidquam virore reperiebatur.

moritur 17 Sept. 1214.

7 Inter hæc nobilis iste Rex Placentiam tendens infirmari cœpit in via, venitque Arevalum, & mortuus est anno suæ ætatis quinquagesimo octavo, quorum quinquaginta quatuor regnavit, anno autem Domini MCCXIV, die XXIII Septembris: sepultusque est Burgis in monasterio de las Huelgas, quod fundavit; tanto sui relicto desiderio apud omnes, ut nunquam oblivioni danda sit gloria bonitatis suæ: imprimis autem filia ejus Berengaria eum luxit, tantopere hac morte affligens sese, ut & ipsa ad vitæ discrimen deducta fuerit.

ANNOTATA.

a Era 1198. inquit lib. 7 cap. 15 Toletanus, id est anno Christi 1160. Et trimus, inquit, successit.

b Si alia potiora argumenta non suppeterent de reata Blanca, quam quod hic quarta nominetur, parvi sane id facerem: quia apparit inter filios quoque ordinem ætatis neglectum, cum Ferdinandus primogenitus fuerit, octo minimum annis ante Henricum natus, sed patri præ mortuus an. 1211.

c Ita nomen hoc scribitur Toletano, Hispanice Leonor, quod multis Eleenora redditur.

d De tribus Ordinibus Militariis, S. Iacobi, Calatravæ, & Alcantaræ insignem librum scripsit Franciscus Carus de Torres, editumque Madriti an. 1629.

e Antiquior Urbis ac Sedis hujus instauratio est, Et Regi Sancto Patri Aldephonsi adscribenda, probatur ex diplomate Regis Era 1177 signatis, translato illuc ab Ovæto Episcopatu ad hunc novum Pontem.

f Ita passim, quando ex Hispanico reddendum quid erit, Hispanice nomina locorum hominumque retinimus: posset alias Monasterium

deliciarum verti, scilicet spiritualium: sunt enim Huelgæ, viridaria & domus recreationi & quieti comparata. Toletanus passim & simpliciter appellat monasterium Regale, vel S. Mariæ Regalis; de quo ejus & Academia fundatione agit lib. 7 cap. 33 & 34: fuit autem Ordinis Cisterciensis. Marianna Hispanam vocem Latina forma donans, Olcas vocat.

g Academia Palentina multum celebratur propter S. Dominicum, Ordinis Predicatorum auctorem, qui ex illa prodit. Alphonsus Garcias Matamori an. 1553 opusculum scripsit de Academiis Hispaniæ, sed conditam ait ab eo quo scribebat tempore annis circiter 380, ergo circa annum Christi 1173. Atqui tunc necdum natus Ferdinandus erat, multo minus ejus filius, quem ipse Academic conditorem facit, pro nepotem scilicet loco proavi accipiens. Quando autem deserit esse non addit.

h Alarcurim appellat Toletanus, a quo de clade hic accepta à Christianis lib. 7 cap. 29, ascribit eam

Ere 1233, qui nobis est annus 1195. i Toletano Sucaris cap. 36, ubi de hujus belli apparatus.

k Vide hac de re lib. 8 cap. 6, & reliquam celeberrimæ pugne ac victorie historiam lege.

l Toletano, Mansio in radice montis de Muradal; Hispanice, Puerto de Muladar; eo scilicet sensu, quo Portus siccos gens illa appellat, quasvis Angustias montium.

m Eidem Bilche & Balnea: Uberta autem cum Beatia, vulgo Baëza, licet hic prius nominata, posterius tamen capta fuerunt, ut patet legenti lib. 8 cap. 12.

n Hactenus historiam Aldephonsi IX, ex Roderico Toletano, compendio sumptam habes, ut est in Chronica nostra: nunc ipsamet Roderici verba, id est totum librum octavum consequenter accipe, capitibus nonnullis ex Chronica additis interpolandam; quandoquidem auctor Chronicæ, in iis que à Roderico accipere potuit, dumtaxat interpretom egit.

CAPUT II.

Henrici pueri breve regnum in Castella, sub Alvaro Comite & sorore Berengaria, Sancti matre.

EO igitur jam sepulto, filius ejus Henricus parvulus & heres à Pontificibus & Magnatibus, universo Clero Te Deum laudamus cantante, ad regni fastigium elevatur. Undecim annorum erat cum regnare cœpisset, & duobus annis & decem mensibus regnavit. Verum post mortem Regis nobilis, viginti quinque diebus transactis, Alienor uxor ejus fuit rebus humanis exempta. Hæc erat Henrici Regis Angliæ filia, pudica, nobilis & discretæ, & sepulta est in prædicto monasterio jux-

CAP. I.
Alphonsi
Regis duodenis filius
Henricus,

ta virum: & custodia pueri Regis & regni gubernatio remansit penes Berengariam Reginam, sororem ejus. Cujus diligentia sic apparuit, toto tempore sui Regiminis, ut pauperes, divites, ecclesiastici, seculares, sicut tempore Regis nobilis fuerant, in suis statibus servarentur; licet Baronum varietas, zelo invidiæ circumacta, dissidia procuraret.

*sub tutela
sororis Be-
rengaria*

*traditur ab
eodem Co-
mitem Alva-
ro,*

9 Cum vero essent tres Comites, Ferdinandus, Alvarus, Gundisalvus, filii Comitis Nunii, coeperunt ad custodiam Regis pueri inhicere, ut concepta odia possent in his quos oderant vindicare, sicut pater eorum fecerat, tempore pueritiæ patris ejus. Aliqui etiam, quibus Regina Berengaria se crederat, eorum studiis consenserunt, mediante quodam Milite Palentino, qui Garcias Laurentii dicebatur, & de mandato Reginae erat custodiae Regis pueri deputatus. Hic promissa sibi a Comite Alvaro in hereditatem villa, quæ dicitur Tabulata a, Regi suasit ut ad Comitis Alvari custodiam se transferret. Quod cum solers Regina Berengaria percepisset, animo gratanti concessit: sed timens insolentias quæ venerunt, fecit jurare Comitem Alvarum & Magnates, ut sine ipsius Reginae consilio, nec aliquibus terram auferrent, nec aliquibus terram darent, nec vicinis Regibus guerram moverent, nec multam imponerent in aliqua regni parte: & juramenta & hominum in manu Roderici Toletani Pontificis firmaverunt; ut, si contrarium facerent, proditionis infamia tenerentur.

*Accepta o-
fus & pro-
cerum fide:*

10 Sed quia Regina, propter importunitatem Militum & Majorum, tædio erat affecta, timebat ne regnum in sui custodia turbaretur, & ideo Comiti Alvaro dedit puerum conditionibus supradictis. Qui cum Gondisalvo Roderici & fratribus suis, tunc sibi faventibus, incontinenti Burgis egrediens, coepit exterminia procurare, magnos humiliare, & vulgi divites exhaurire, Religiones & Ecclesias ancillare, & decimarum tertias, quæ ad ecclesiarum fabricas pertinebant, coepit

pit similiter infiscare. (Sed excommunicatus à Roderico Toletano Decano, qui vices Archiepiscopi tunc gerebat, coactus fuit restituere, & jurare *b* ne de cetero attentaret) & ecclesiarum homines, qui privilegiorum regalium immunitate gaudebant, coepit exactionibus subjugare.

11 Verum cum apud Vallem-Oleti Curiam celebrassent Magnates alii, Lupus Didacus *c* de Pharo, Gonsalvus Roderici & fratres, Rodericus Roderici & Alvarus Didaci de Camberis, Alphonfus Telli de Menesis & alii nobiles, Regni exterminio condolentes, curaverunt tantis cladibus obviare: & Regina Berengaria prudentiam adeuntes, humiliter supplicarunt, ut regni miseris condoleret. Comes autem Alvarus coepit Reginam nobilem infestare, adeo ut ea, quæ sibi pater suus dederat, occuparet; & ei etiam ore temerario demandavit, ne in regni finibus remaneret. Tunc Regina nobilis, cum sorore sua Alienor, quæ fuit postea Regina Aragonum, & erat tunc temporis domicella, in castrum Gonsalvi Roderici, quod Aptellum dicitur, se recepit, ibique deguit usque ad mortem fratris. Sed prædicti Magnates, tamquam naturali Dominae fideliter adhærentes, Regi parvo fidelitatis debitum in omnibus servaverunt. Ceterum prædictæ Reginae solers industria, omnia sic provide ordinavit, cum Magnatibus illis, ut & Comitis Alvari insolentias refrænaret, & jura sua Regi parvo conservaret.

12 Verum cum Rex tenellus intentionem Comitis sagaci indole jam sentiret, libenter volebat ad fororis custodiam se transferre. Sed Comes Alvarus per suos complices ita cavuit, quod Rex puer quod volebat non potuit effectui mancipare. Nam Comes calide cogitavit uxorem ex Portugallia sibi dare, qua mediante posset puerum in suo beneplacito retinere. Sed in contrarium res evenit: nam cum Masaldam filiam Regis Portugallia adduxisset, & puer non esset

illo vero ecclesias & nobiles vexans.

b

CAP. XX

C

ideoque in Comitibus accusatus.

contra Reginam insurgit.

Regem impubere uxori jungit.

D 5

in

in atate núbili, remansit Domina conjugali commercio defraudata: & quia se consanguinitatis linea attingebant, de mandato Innocentii Papæ fuit contubernium separatum: & post, ut fertur, inter se & Dominam voluit Comes Alvarus connubium procurare: sed ipsa, cum esset pudica *d*, verbum respuit indignanter.

CAP. III
magnam
colligit fa-
cturam;

13 Post Curiam Vallis-oleti Comes Alvarus cum suis complicibus, & cum Rege Extrema-Dorri peragravit, Majorum animos sibi concilians, ut eorum favore posset aliis imperare, & habentium divitias exhaurire; & inde se transtulit ultra Serram. Et cum venisset Maquedam, quæ est oppidum in diocesi Toletana, Regina nobilis misit nuntium de fratris statu clanculo percunctari: erat enim sollicita, eo quod a Comite Alvaro negligentius servabatur. Et cum Comes Alvarus de nuntio comperisset, fecit scribi litteras imposturæ, & falso sigillo Reginae nobilis intercludi, in quibus continebatur, quod Regina nobilis scribebat aliquibus, de consilio Magnatum de campis, ut cum toxico sibi misso fratri suo exitiale poculum propinarent, ut sic puerum ad sororis odium gravius provocarent: & hominem continuo suspenderunt.

e
conatus Re-
gem aliena-
re à Sorore.

14 Sed cum labia malignorum sibi velut ebria mentiantur, qui Susannam à falso testimonio liberavit, Regiam nobilem & innocentem ab imposturæ mendacio liberam declaravit: & ut in suis mendaciis caperentur iniqui, communis & fidelis assertio omnium sine dubio affirmabat Reginae nobilis veritatem, detestans maledictis & convitiis quod iniquitas adinvenit. Et licet effroni superbia Comes Alvarus niteretur, tanta tamen efferbuit subsannatio populi contra eum, ut cogereetur recedere à partibus

refertur à
populo.

f diocesis Toletanæ: & Optam *f* veniens ibi aliquamdiu fecit moram. Advenit autem Miles nobilis *g* *g* dericus *g* Gondesalvi de Valle-viridi, qui beneplacitum

tum Regis pueri jam habebat, ut ad sororem suam in scio Comite Alvaro se transferret. Sed cum Ferdinandus Nunionis, Comitis Alvari fautor & nepos, comperisset; ex improvise assumptis militibus supervenit, & captum duxit ad *h* Alarconem.

15 Tunc Comes Alvarus, ut in regno excidia excitaret, fautoribus Reginae nobilis movit guerram; & assumptis quos habere potuit, cum Rege ad Vallem-oleti in sequenti Quadragesima pervenerunt: & Paschate Resurrectionis Dominicae celebrato, cum Militibus Castellanis & de Extremis-Dorii *i* Vallem *k* triticariam vastaverunt, & domos Magnatum qui Reginae favebant hostiliter dissiparunt. Deinde in castro quod Mons-alacer *l* dicitur, Suerium Tellii obsederunt. Sed cum Gonsalvus Rodericii & fratres eius & Alphonsus Tellii pluribus militibus praeminerent, Regis praesentiam reverentes, noluerunt obsessio fieri in succursum: sed ipse Suerius Tellii Regi petenti pronus castrum dedit. Exinde Comes cum Rege procedens in campis, plurima devastavit, & apud Carrionem per dies aliquot fecit moram. Deinde ad Villam-albam de Alcor contra Alphonsum Tellii properavit: & quidam milites ex agmine praecurrentes, extra munitionem Alphonsum Tellii repererunt: & captis equis & armis ipsum etiam vulnerarunt, & vulneratus in municipio se recepit: ubi per aliquot dies obsessus, viriliter se defendit.

16 Ab obsidione vero Comes recedens Palentiam festinavit. Regina autem & sui Nobiles in Aptello & castro *m* Gifinario morabantur, & nesciebant quid agerent: eo quod in exercitum Rege praesente non poterant insilire, nec illatas injurias sustinere. Unde communiter decreverunt Regi restituere terram suam, & de caelo auxilium expectare. Cum igitur terra, ut dictum est, variis incurfionibus vastaretur, & Comes cum parvo Rege Palentiam advenisset; contigit eum in domo Episcopi hospitari, & res ecclesiae

*h**Regis transiit ad sororem impedit:**i**k**l**arma contra ipsam movet;*

CAP. IV

quae mortuo puero Rege,

filium ac-
cessit.

* sup-
prefferunt

clesiæ ut hostem consumere & devastare. Quadam autem die, cum Rex puer instaret ludicris cum cœtaneis Domicellis, minus provide custoditus; Domicellus quidam, è turri casu tegulam projiciens, Regem in capite vulneravit: ex quo ietu post dies paucos fuit mors lugubris subsecuta. Sed antequam rumorem loquacitas divulgasset, Regina sapiens misit Lupum Didari & Gondisalvum Roderici Magnates pro filio suo Ferdinando, qui apud Taurum cum patre tunc temporis morabatur. Qui euntes rumorem de morte Regis pueri * fumpserunt, & Regi Legionis causam aliam suadentes, cum Infante Ferdinando ad Reginam Berengariam redierunt.

ANNOTATA.

a Iuxta Chronicam (unde deinceps vulgaria nomina apponemus) Talada quod est in Cerracco: sed forte legendum Tablada, quo nomine etiam planities infra Hispalim nominabitur num 80: in consuetis autem veteris Castellæ ac novæ reperio notatos Montes Tabladæ, unde colligo fuisse hujus nominis oppidum.

b In notis ad Historiam Roderici Tolerani, editionis Francofurtensis pag. 161, proferuntur charta duæ, Henrici scilicet Regis pueri & tutoris Alvari, apud Soriam 19 Febr. Era 1254, nobis 1216, quibus uterque, Comes vero etiam sub juramento & multo prolixius, abdicat terras Ecclesiarum.

c Vulgariter de Haro, quomodo Hurtado pro Furtado, Herrera pro Ferrera, Hernando pro Fernando, aliq; infinita paulatim invaluerunt, mutato F in H, tam in verbis quam in nominibus adjectivis substantivisque.

d Vitam hujus Mafaldæ, ut Sanctæ, dedimus in Appendice primi Tomi ad diem 1 Maji, ubi & Virginis titulum ei vindicavimus, & consanguinitatem explicuimus qua ipsam inter & Henricum erat, vixit autem deinceps Aroca in Lusitania, in fundato à s. Virginum Cisterciensium monaste-

rio, ibique colitur, defuncta an. 1252. e Magnates de campis, eos dicere videtur, qui dimissis Curia ad suas se fundos receperant, Regiæ contra Alvarum adhaerentes.

f Opra, vulgo Huete vel Guete, inter Toletum & Concham, hinc quam isti viciniis: in tabulis Alcazar de Guete.

g Chronica, Ruy Gonzalez de Valverde.

h Alarcon, veteribus Illerco, ad Suearim flumen, medium fere inter Toletum & Valentiam.

i Extremia-Durii, vulgo Estremadura, inter Castellam & Portugalliam flumine Durio intersecta: quod vero porro extenditur ad mare secundum eundem fluxum, Extremadura Portugallia nuncupatur ab aliquibus.

k Vallis-triticaria, vulgo, Val de trigueros.

l Mons-alacer, vulgo Mont-alegre, Carrionem vero esse creas, quod hodie adhuc dicitur Carrion del Conde, inter Burgo & Legionem. Cetera loca ubi sita sint, Hispanis permitto quaerere.

m Male impressum Cinisarium, vulgo Castro Cíñeros.

CA.

CAPVT III.

Regnum Castellæ à matre Berengaria filio traditur,
frustra obnitente Comite Alvaro a.

a

Feri potest ut circa hanc successionem lectori
nascatur dubium, quod expedit prius brevi-
ter absolvi, quam porro progrediar. Dubium
autem tale est. Quandoquidem D. Beren-
garia de jure erat heres Castellæ, mortuo
fratre Henrico, quare opus habuit secreto accersere
filium Ferdinandum, elevandum ad Regnum; maxi-
me cum haberet maritum viventem, Alphonsum sci-
licet Regem Legionensem; ipsa autem succedente in
regnum Castellæ, simul cum ea videbatur succedere
maritus ejus. Præterea non absque ratione interro-
gabit aliquis, quare D. Berengaria manebat in Ca-
stella, & non potius apud maritum Regem? Ratio
utriusque rei hæc est, quod matrimonium inter D.
Berengariam & Regem Legionensem Alphonsum
coaluerit causa pacis & concordia conciliandæ: gra-
via enim extiterant bella inter patrem Berengariae
& Regem Legionis; & Magnates Castellæ, præcide-
re volentes cursum damnorum ex ejusmodi bellis
provenientium, ac Reges inter se conciliare, utrum-
que crediderunt per ejusmodi nuptias obtineri posse,
non considerantes quam arcta consanguinitate jun-
gerentur inter se Berengaria & Alphonsus, ex qui-
bus prognatus est D. Ferdinandus, præsentis historiae
argumentum. Pontifex autem conjugium istud irri-
tum esse declarans, sejunxit eos: ideoque Rex Al-
phonsus aliam uxorem duxit; Regina autem Be-
rengaria rediit in Castellam, atque post mortem
patris mansit apud Regem fratrem suum D. Henri-
cum, paterni Regni hæredem. Hoc prænotato ad
historiam regredior.

17

Mater Fer-
dinandi Be-
rengaria,

post susce-
ptos ex Al-
phonso Rege
Legion. libe-
ros separa-

ta,

b

c

48 Mor-

*afu recipit
filium ex
ejus pote-
state,*

18 Mortuo ergo, sicut dictum est, Rege Henrico, D. Berengaria cum aliqua cautela accersivit filium suum Ferdinandum: Mittens ad eum finem Equites duos, Lupum Diaz & Gonsalvam Ruyz, in quibus multam habebat fiduciam. Hi profecti cum ad Regem Alphonsum venissent, nullam mentionem facientes de morte Regis Henrici, sicuti præscriptum eis erat; alia omnia & quæ ipsi grata fore sciebant locuti cum Alphonso, tandem, opportunam horam nacti & facilem Regis animum, supplicarunt ei, ut daret licentiam Infanti D. Ferdinando eundi secum ad visitandam D. Berengariam matrem suam, quæ magno illius desiderio tenebatur; promittebant autem, quod post mutuum filii matrisque congressum reducturi eum saluum essent. Adeo autem gratam habuit Rex Alphonsus supplicationem duorum istorum Equitum, ut petitam licentiam facilis concesserit. Alacres ergo cum Infante regressi Aptillum, eundem adduxerunt ad Reginam matrem.

*ep. Alvaro
parere re-
cusanti op-
ponit,*

19 Interim autem Comes Alvarus tulit Regem à Palentia, ut in castrum quod Tarecum dicitur celeretur: sed quia res non potuit occultari, soror ejus Regina, funestis rumoribus concitata, Palentiam cum Magnatibus properavit: ubi à Venerabili Tello Episcopo civitatis cum processione solenniter sunt recepti, & inde ad castrum, quod Donia dicitur procedentes, continuo vi ceperunt. Tunc Magnates cum Comite Alvaro de concordia tractaverunt, sed nihil voluit Comes Alvarus acceptare, nisi Infans Ferdinandus Rex futurus suæ custodiæ, ut avunculus, traderetur. Cui pactioni Regina nobilis & Magnates, verentes præterita, nullatenus consenserunt; & procedentes ad Vallem-oleti venerunt; & consilio habito ad Extrema-Dorii processerunt: & cum venisset ad villam quæ Cauca dicitur, habitatores villæ eos recipere noluerunt, sed ad aldeam quamdam quæ S. Justus dicitur secesserunt, & ibidem nuntios receperunt,

*cum eoque
Vallis-oleti
accedit.*

runt, ne Secobiam vel Abulam vel ad aliquam Extremorum-Dorii accederent civitatem.

20 Nuntiatum est etiam quod Sancius Ferdinandus, frater Regis Legionensis, contra Reginam & filium ejus magna cum multitudine adveniret: unde & Regina nobilis & filius suus, cum his qui aderant, ad Vallem-oleti protinus redierunt. Cum autem audisset Regina potiores Extremorum-Dorii & de ultra terram Secobiæ convenire, misit nuntios, qui eis fidelitatis debitum suaderent. Cumque viri Extremorum-Dorii hoc audissent, venire ad Reginam nobilem continuo consenserunt. Et cum ad Vallem-oleti communiter convenissent, ibidem tam Extremorum-Dorii Potiores, qui pro omnibus venerant, quam etiam Magnates & Milites Castellani, communi consensu regnum Castellæ, fidelitate debita, Reginæ nobili obtulerunt. Ipsi enim decedentibus filiis, cum esset inter filias primogenita, regni successio debebatur: & hoc ipsum patris privilegio e probatur, quod in armario Burgensis Ecclesiæ servabatur. Et etiam totum Regnum, antequam Rex haberet filium, bis juramento & hominio hoc firmarat.

CAP.V
ubi in Comitibus Regina declarata,

c

21 Ipsa autem, intra fines pudicitiae & modestiae supra omnes mundi Dominas se coarctans, regnum sibi noluit retinere; sed extra portam Vallis-oleti educata multitudine Extremorum-Dorii & Castellæ, ubi forum agitur, convenerunt: eo quod tantam multitudinem domorum angustia non ferebat. Et ibidem filio regnum tradens, Infans Ferdinandus, de quo diximus, omnibus approbantibus ad ecclesiam S. Mariæ ducitur, & ibidem ad regni solium sublimatur, anno ætatis suæ decimo octavo, clero & populo decantantibus, Te Deum laudamus, te Dominum confitemur. Et ibidem ei omnes fecerunt hominium, & fidelitatem Regi debitam juraverunt. Et sic honore regio ad regale palatium est reductus.

Regnum tradit filio,

22 Cum autem audisset Regina nobilis, Alphonsus

sum

f sum Regem Legionensem ad villam quæ Ayroum *f* dicitur advenisse; modestiæ suæ insistens pudori, per Mauritium Burgensem & Dominicum Abulensem Episcopum humiliter supplicavit, ut se ab inquietatione filii temperaret. Sed ipse Rex elatus superbia, quam cordi ejus Comes Alvarus instillarat, supplicationi & precibus contradixit, eo quod imperio inhiabat. Imo transivit Pisoricam *g* & venit Lacunam; ubi cum diebus aliquot permanisset, direxit faciem contra Burgos: & cum loca plurima & domos Militum devastasset, & alias incendio concremasset, ad villam quæ Arcus dicitur supervenit, sperans civitatem Burgensem se capturum. Sed cum audisset in eadem urbe Lupum Didaci & multos Milites congregatos, frustratus spe vacua & inani, contra consiliarios indignatus, in terram suam propere remeavit.

CAP. VI
*Recipit &
 sepelit corpus
 Henrici
 Regis.*

23 Regina autem in Regem filio sublimato, dum hæc fierent, Palentiæ morabatur: & ibi venerunt ad eam ex Secobia & Abula & aliis oppidis Extremorum-Dorii Milites copiosi, Conciliorum suorum servitia offerentes. Et tunc Regina duos venerabiles Pontifices, Telliū Palentinum & Mauritium Burgensem misit Tarecum, ut Henrici Regis corpus reciperent, cum suis parentibus tumulandum; præsertim cum & hoc ipsum Comes Alvarus jam mandasset. Et præfati Pontifices recepto corpore Palentiam redierunt: & inde Rex novus, cum matre sua Regina nobili, ad castrum quod Munio dicitur advenerunt. Et dum Rex oppidum impugnaret, Regina nobilis fratrem Henricum Regem in sarcophago nobiliter præparato detulit ad monasterium prope Burgos, & ibidem juxta fratrem suum, Ferdinandum Infantem, cum planctu magno exequiis celebratis, regaliter sepelivit. Inde vero Regina, veniens *h* Munionem, invenit castrum à Rege Ferdinando & suis fidelibus occupatum, Militibus qui inerant captivatis. Post hæc ad Lermam & Laram, quas Comes Alvarus

detinebat, cum Burgenſi & Concilio procedentes, in-
 vafas, fortiter occuparunt, & rebellantes Milites vi ce-
 perunt.

24. Inde ad urbem Burgenſem redeunt, à Ponti-
 fice Clero & Populo honorifice & proceſſionaliter
 ſunt recepti, gaudentibus omnibus, quod liberati
 à hoſtibus in Dominæ naturalis dominio remanſe-
 runt*. Verum quia, perturbatione huiusmodi ob-
 ſiſtente, Regales redditus ad ſtipendia defecerunt, &
 Regina nobilis quidquid habuerat in largitionibus
 diſpenſarat, ad argenti & auri & gemmarum dona-
 ria miſit manum: & quæque ex talibus reſervarat,
 in auxilium filii liberaliter erogavit: & de conſilio
 Magnatum qui ſecum aderant, ad partes Belli-fora-
 minis *k*, Anagari, & Najaræ proceſſerunt: & receptis
 villis, quas ſibi incolæ gratiſſime reddiderunt, Bur-
 giſ iterum ſunt reverſi: Munitiones enim quas Co-
 mes Gonſalus Nunii detinebat, non potuerunt pro-
 pter ſui fortitudinem expugnare.

*Et oppida
 quadam Al-
 vayo eripit,*

i

CAP. VII.
*gaza ſua ad
 belli ſump-
 tus diſtrua-
 ita.*

k

ANNOTATA.

a Initium huius Capituli, uſque ad
 num. 14, accipientes ex Chronica,
 interponimus textui Roderici.

b Ferdinandus, Rex Caſtelle
 filius Sancii, avus Berengariæ, &
 Alphonſus Rex Legionis, filius Fer-
 dinandi, maritus ejuſdem Beren-
 gariæ, communem habebant avum,
 ſcilicet Alphonſum, qui (ut ſcribit
 Rodericus lib. 7 cap. 7) cum fratrem
 ſuum Ranimirum Arragonia Re-
 gem cœgiſſet ſibi clientelam proſtreri,
 impoſuit ſibi Imperii diadema,
 & vocatus fuit deinceps Imper-
 ator: moriens autem regna diviſit
 in filios, Sancium & Ferdinan-
 dum præditos: atque ita Beren-
 gariæ avi ſui conſobrinum Alphon-
 ſum Legionenſem contingebat ſo-
 lum tertio-quarto gradu conſanguini-
 tatis: & excuſabiles videri poſſent,
 qui publicum bonum tam grande,

quantum fuit duorum regnorum ſecu-
 ra pacificatio, cenſuerunt impedimen-
 to adeo remoto prævalere; quia licet
 Pontificum Romanorum Clementis
 III. & Celeſtini item III, rigorem
 experti procurando divortium propter
 conſanguinitatem in ſecundo, iis mor-
 tuis forte ſperabant clementiorem
 ſucceſſorem in gradu minus propinquo
 futurum. Sed ſua eos ſpes feſellit:
 nam, uti Rogerius Hovedenus ſcribit
 ad annum 1198 in fine, Deſuncto
 Celeſtino Innocentius Papa III
 ſubſtitutus, iterum ſuſpedit Al-
 dephonſum Regem de S. Jaco-
 bo, & totam terram ſuam à ce-
 lebratione divini Officii, propter
 uxorem ſuam filiam Regis Ca-
 ſtellæ: erant enim conſanguini
 in tertio gradu. Et licet Rex
 ille de S. Jacobo obruliſſet D.
 Papæ & Cardinalibus viginti
 milia

Conſangui-
 nitas cauſa

imperat

divortii

inter Be-

rengariam

& Alphon-

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

ſum Legion-

is

millia marcarum argenti, & obtulisset tenere ad stipendia ducentos milites, per unius anni spatium, ad defensionem Christianorum contra Paganos, tali conditione ut D. Papa permisisset iis infimul morari, donec Deus daret iis sobolem faltem per tres annos; noluit tamen D. Papa Innocentius in hoc illis consentire. Nempe (ut in simili Alphonfi Arragonii & Vrraca Castellane divorcio, ad an. 1110. observat Mariana) Nondum moribus receptum erat, ut Pontificum Romanorum veniã lege cognationis soluta, conjugia inter cognatos coirent: itaque passim consideramus per hæc tempora, connubia Principum diremptra esse, cognatione inter conjuges illegitima injustaque. Quis & qua occasione ceperit in istis dispensare, nec dum comperi. Ad Alphonsum & Berengariam quod attinet non fuerunt illi statim separati, sed prius duos filios genuerunt Ferdinandum atque Alphonsum, item filiam Berengariam, Joanni Briennio Imperatori Constantinopolitano nuptam anno 1232, aut etiam alios, fortassis usque ad annum 1210: quandoquidem Aldephonsus infra num. 33 pro anno 1235 adhuc dicitur juvenis inexpertus. Anno tamen 1213 nullum fuisse matrimonium constat ex Roderico lib. 8 cap. 13.

c Nihil de alia uxore alibi legitur.

d Ita lectio in margine notata,

magisque id placet quam Cauca, ut pote magis vicinum nomini Cabazon, quod habetur in versione vulgata.

e Nihil hoc obest, quo minus verum sit (si tamen est verum) quod rebelles Proceres scripserunt in Franciam de ultima voluntate Alphonfi, in favorem liberorum Blancae declarata, ut supra ostendimus.

f Alias Arroyum: quod etiam habet vulgata versio.

g Vulgo Pisuerga y Laguna.

h Castrum Munionis, nunc in tabulis non reperitur, uti & alia plurima à Roderico nominata loca, videtur tamen haud procul abfuisse Burgis: hinc enim intervallum sex duntaxat leucarum absunt mox nominata Lerma ac Lara, ad alteram Lanzii fluvii ripam sita oppida, primum ad Austrum, alterum ad Ortum Burgensi civitati objectum.

i Concilium, etiam in vulgata versione saepe recurrens Conlejo, ignotum hodie in militia Hispana nomen, videtur hic significare cohortem Militum, à civitatis alicujus communitate submissam Regi, ad expeditionem quampiam, absque obligatione ulterioris obsequii, reditura ad propria illà peracta: & sic Rodericus lib. 8 cap. 9 ejusmodi subsidiarios appellat Communia civitatum.

k Bellum-foramen, Anagorum & Najara, in versione vulgari nominantur, Bilborado, Anajara & Navarra, forte Najara legendum.

CAPVT IV.

*Victoria de Alvaro rebeli relata; ejusque ac fratris
infelix exitus.*

DUm Rex & Regina nobilis essent Burgis, 25
Comes Alvarus, cum fratribus & complici-
bus, per Aggerem-Alliorum ^a & Quinta-
nam-Fortunii transferunt; & in Belli-fo-
ramine hostiliter irruentes, nec ætati nec
sexui pepercerunt, sed cuncta cæde & incendio con-
sumpserunt: quod cessit novo Regi & Reginae nobili
in amaritudinem & dolorem. Et hac vastatione per-
acta, Comites ad propria redierunt: & Rex novus
cum matre Regina nobili & suis Magnatibus à Burgis
Palentiam cœpit ire. Et dum ad villam, quæ Palen-
tiola ^b dicitur, pervenissent; Comes Ferdinandus in
ripella vallis ^c Guiariæ aciebus dispositis subsistebat.
Comes Alvarus cum suis militibus Ferrariolam se re-
cepit. Et quarta feria ^d quatuor-Temporum mensis
Septembris, cum Rex Ferdinandus & Regina nobilis
ituri Palentiam juxta Ferrariolam pertransirent; col-
lateralem aciem cum Alphonso Tellii & Suerio Tellii
separavit, ne agmen exercitus transeuntis à Militibus
Comitis læderetur.

26 Et cum Comes Alvarus extra villam cum ali-
quibus Militibus resedisset, in villam ceteris intromif-
sis, ut posset exercitum contemplari, remansit cum
paucis, in villam colligi dedignatus. Sed cum Al-
phonsus Tellii & Suerius Tellii & Alvarus Roderici,
& quidam alii eum eminus agnovissent, contra eum
equorum impetu processerunt: & videns multitudi-
nem præminere, jam exanimis, quamvis superbus,
recolligere sese cœpit. Sed cum prædicti Milites adve-
nissent, Comes Alvarus de equo descendit, & jacens
in terra clypeo se obtexit. Sed illi manibus eum

trahentes, captum cum duobus Militibus concaptivus Regi & nobili Reginae praesentarunt: & qui multos offenderat, qui nulli pepercerat, qui naturali Dominae ejus dominium abnegarat, divino judicio nunc prostratus, suorum Militum & Fratrum intuentium auxilio destitutus, capitur inglorius & confusus. Tunc Regina nobilis, gaudio & lacrymis Deum laudans, diu gratiarum institit actioni, quod inimicum suum & regni & filii sibi tradidit tam facili captione.

CAP. VIII
cumque se
redemisset
usurpatis
cedendo.

27 Videntes igitur cuncti qui ad erant, quod Deus omnipotens Reginae nobilis opera dirigebat, cum gaudio & actionibus gratiarum, Palentiam intraverunt, & inde ad Vallem-oleti iverunt: ubi fuit Comes Alvarus in captione & vinculis custoditus. Cumque ibidem de compositione aliquamdiu tractaretur, ea conditione fuit pactio acceptata, ut Comes Alvarus restitueret castra omnia quae tenebat, scilicet Cannetum & Alarconnem, Amajam & Tarecum-Caeseum & Villam-francam, Turrim Belli-foraminis, Anagarum & Pandicurgum: & his deditis solveretur. Castrum Xeriz & Orzejonem detinebat Comes Ferdinandus frater ejus, & ad eorum captiorem tenebatur Comes Alvarus cum centum Militibus Regem sequi, donec ea suae potentiae subjugaret. Comes autem Alvarus Gundisalvo Roderici fuit commissus, donec compleret superius praenotata.

28 Rex autem duxit exercitum versus Castrum: & licet Comes Ferdinandus, fultus copia victualium & multitudine armatorum inibi rebellaret, ea conditione restituit Castrum & Orsejonem, ut ejus vasallus fieret, & ab eo ut vasallus proprius castra teneret. His peractis, Domino disponente, quievit perturbatio novi Regis: & sex mensum spatio fuit seditio sic sedata, quae credebatur perpetuo duratura, quod Rex Ferdinandus susceptus ab omnibus coepit ubique jurisdictionem Regiam exercere.

29 Post hæc autem Comites, videntes in regno potentia suæ gloriam minoratam, imo potius annullatam, in Valle-Juniperi *g* territorii Palentini, ^{CAP. IX} ^{ac Legionem fugisset,} cœperunt iterum rebellare, & prædas in Campis *h* ^g ^h Gotthicis exercere: sed Rex Ferdinandus, cum Regina nobili matre sua & aliqua parte Magnatum, venit ad Aggerem-fumorum *i* & Medinam de Rivo-ficco, & sic Comitum insolentia pro parte maxima cessaverunt. Sed videntes Comites in Valle-juniperi non posse resistere, Regis Legionensis dominio se dederunt; & ut moveret guerram filio, suaserunt. Cumque utrimque exercitus convenissent, & quidam Nobiles ex Castella versus partes Salmantica intravissent, videntes Regem Legionis sibi cum suo exercitu occurrentem, in aldea *k* Medina del Campo, *k* quæ Castellio dicitur, intraverunt. Cumque Rex Legionensis eos inibi obsedisset, & Comes Alvarus ^{bellumque resuscitasset, merituere.} cœpisset caligis ferreis calceari, percussus à Domino cœpit gravissime infirmari: & firmata treuga inter patrem & filium ab invicem discesserunt. Comes autem Alvarus, morbi & treugæ dolore vexatus, Taurum semianimis est delatus: ubi mortis anxietate coactus, Militiæ S. Jacobi sese dedit, & ibidem vitam finivit, & Uclesii est sepultus.

30 Et post modicum temporis Comes Ferdinandus ^{ui & frater ejus Maroccia} frater ejus, cujus non ut voluit in regno Castellæ desideria provenerunt, in Africam transfretavit, & ab Amira / Momenino susceptis muneribus varia *l* ^m ^A ^m jactavit. Et dum ibi longa mora, ut moris est Arabum, traheretur, eum contigit infirmari: & fecit ad vicum prope Marochos, qui Elbora dicitur, se transferri: vicus enim à Christianis dumtaxat incolis colebatur. Et dum percepit ex incurabili morbo interitum imminere; à Gondifalvo Patre Hospitalis, qui Innocentii Papæ III familiaris extiterat, suscepit habitum Hospitalis; & universæ carnis viam ingressus, cum aliis qui ibidem obierunt ad domum Hospitalis.

n spitalis, qui Pons-Fiterii *n* dicitur, in diœcesi Palentiniensi, in sarcophago est delatus: & ibidem ab uxore sua Comitissa Majore, & filiis suis Ferdinando & Alvaro, & multis aliis est sepultus.

ANNOTATA.

a Agger-alliorum, & Quintana-Fortunii; in vulgari, Oterdajo. Quintana, y Fortunio, ut videatur tria loca ponere.

b Palentiola, in eodem vulgari (per aliquem forsan errorem) Herrera: quod nomen mox iterum ponitur pro Ferrariola.

c Vulgari Ribera de la val de Grajera.

d Annus 1217 litteram habuit Dominicalem G, proinde hac quarta feria incidit in diem 19 Septembris.

e Eadem loca in vulgari sic nominantur, Cañete, Alarcon, Tariago, Cicafeo, Villa francadi monte d'Oca, Torre di Bilborado, y Najara: omittitur autem Pandicurgum.

f Ibidem Castro Xeriz y Monzon, quod ultimum valde discrepat.

g Vallis-juniperi, vulgo, Val de pero.

h Campos-Gothicos ignoravit interpres, ideoque simpliciter vertit, terras, seu agros.

i Agger-fumorum & Medina de Rivo-sicco, vulgo, Tor de

humos y Medina di Ruyseco; harum locorum ultimus locus abest Palentia ad Occasum circiter 7 leucis, unde de situ aliorum locorum Camporumque Gothicorum facilis sit conjectura, eum in conspectu Regni Legionensis fuisse.

k Aldea Hispanis Villam seu Burgum denotat: est autem Medina del Campo media inter Vallisletum & Salmanticam via.

l Amiras Saracenis & Mauri Dux seu Rex dicitur: hic vero, contractis in unum duabus vocibus, passim vocatur ab historicis Miramolinus: quod tamen non est proprium sed appellativum nomen, summi Saracenorum Principis, & Latine rediditur Imperator fidelium. Vide Cangium in Glossario.

m Interpres vulgaris, inter multas delicias.

n Idem, Puente di Fitero en la ribera de Pisuerga: qui fluvius, nunc Legionensis & Castellani regni limes, supra Castrum Melgar exoritur, à Septentrione procurrat in Austrum, atque infra Septimaniam Divio se immergit.

CAPUT V.

*Ferdinandi matrimonium cum Beatrice, ex eoque
liberi: repressi seditiosi.*

ADversariis itaque sic à Domino judicatis, ³¹
Rex Ferdinandus regnum obtinuit pacifi- ^{CAP. X}
ce & quiete, Regina nobili omnia dispo- ^{Petita à}
nente: quæ adeo solícite filium educavit, ^{Frederico}
ut regnum & patriam juxta morem avi sui ^{Imp. Bea-}
nobilis Alphonfi in pace & modestia gubernaret, us- ^{trix}
que ad vigesimum quintum ^a filii sui annum. Sed ^a
quia indecens erat, ut tam magnus Princeps extra-
ordinariis petulantis traheretur; mater sua, quæ sem-
per voluit eum ab illicitis custodire, procuravit ei
uxorem nomine Beatricem, quæ fuit filia Regis Phi- ^b
lippi ^b in Romanorum Imperatorem electi, & Mariæ ^c
filia: ^c Isaac Constantinopolitani Imperatoris: quæ ^c
fuit optima, pulchra, sapiens, & pudica. Missique
pro ea nuntii, Mauritius Burgenfis Episcopus, vir
laudabilis & discretus; Petrus Abbas S. Petri de Aslan-
tia, Rodericus Abbas de Rivo-sicco, Petrus Odoarii
Prior Hospitalis, ad Fredericum ^d Romanorum Re- ^d
gem, sub cujus custodia erat tunc temporis Domicella,
in Teutonia accesserunt; ab ipso Rege hono-
rabiliter sunt recepti. Cumque legationis causam,
ut injunctum fuerat, explicassent; prædicti nuntii
expectarunt.

³² Tandem Rex Fredericus, in Imperatorem ele- ^{impetrata}
ctus, consobrinam suam Beatricem, Domicellam ^{que}
nobilem, pulchram, compositam & prudentem,
Regi Ferdinando per dictos nuntios, cum apparatu
nobili, destinavit. Et cum Parisios advenissent, Rex
Francorum Philippus nomine, qui tunc Gallis præsi-
debat, eam honeste recepit, per terram suam hono-
rifice dans ducem; ad regnum Castellæ felici itinere

E 4

perve-

e
*Ferdinando
 conjungitur*

pervenerunt, & Regina nobilis Berengaria, cum comitatu nobili religiosorum & secularium Magnatum & Dominarum, ultra Burgum qui Victoria *e* dicitur, occurrit nobili Domicellæ; & Burgis exinde venientes invenerunt Regem Ferdinandum, cum Magnatibus & Nobilibus & civitatum Primoribus expectantem. Qui Domicellam & Nuntios honore quo decepit receptavit, & tertia die *f* ante festum S. Andreae, in regali monasterio prope Burgis celebrata Missa à venerabili Mauritio Burgenfi Episcopo, & armis militaribus benedictis, ipse Rex suscepto gladio ab altari manu propria se accinxit cingulo militari: & mater sua Regina nobilis ensis cingulum deaccinxit.

*in festo S.
 Andreae.*

33 Tertia die, in festo scilicet S. Andreae, Beatricem dulcissimam Domicellam duxit solenniter & legitime in uxorem, Missam venerabili Mauritio in Cathedrali ecclesia celebrante, & benedictionem nubentibus largiente: & fuit ibi Curia nobilissima celebrata, assistentibus totius regni Magnatibus, Dominabus, & fere omnibus regni Militibus & Primoribus civitatum.

g
 CAP. XI
*Rex compes-
 cit insolentiam Roderici de Camberis*

34 Post modicum vero temporis, propter injurias quas Rodericus Didaci de *g* Camberis in terra sibi credita exercebat, licet esset Cruce signatus in subsidium Terræ-sanctæ; Rex Ferdinandus citavit eum, ut ad Curiam veniens satisfaceret de objectis. Cumque ille ad Vallem-oleti Curiam advenisset, cum naturaliter iræ inconstantia duceretur, à falsis amicis suafusus, inviso & infalutato Rege recessit. Rex autem pro hujusmodi indignatus, abstulit ei Terram suam. Et cum prædictus Rodericus Didaci nollet restituere munitiones, tandem restituit ex pacto, ut Rex daret ei quatuordecim millia aureorum. Et cum pecuniam suscepisset, tunc demum reddidit castra Regi.

35 Anno postea iterum revoluto, Gonsalus Petri Dominus Molinæ *h*, consilio Comitis Gondisalvi, cepit contra Regem minus provide rebellare, & partem

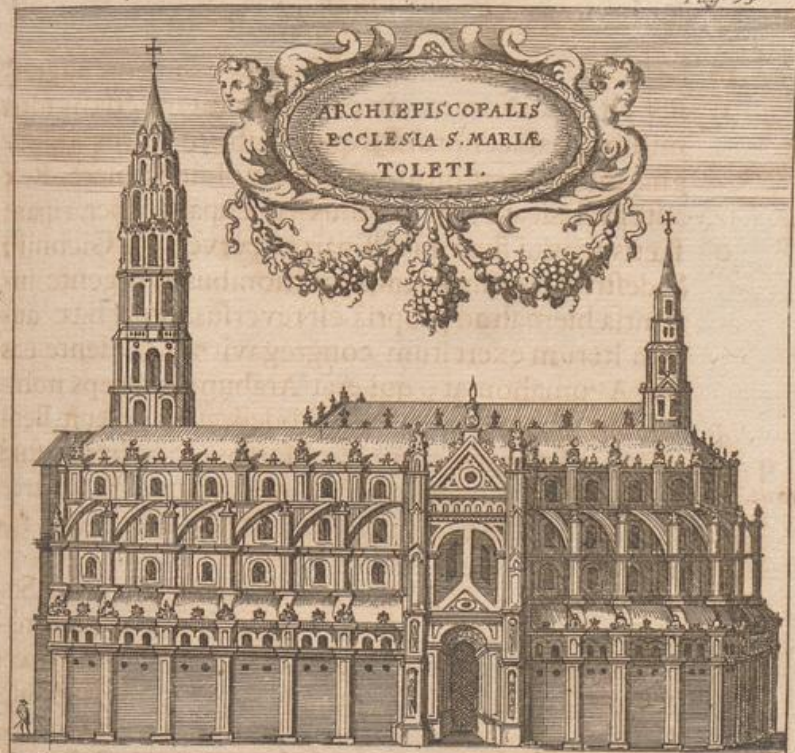
partem Reginae, Molinae vicinam, rapinis & vastationibus molestare. Cumque monitus nec desisteret nec satisfacere voluisset, Rex Ferdinandus super eum exercitum congregavit. Sed superveniente nobili Regina Berengaria matre sua, cum Rex non posset castrum Zaphare expugnare, concordiam procuraverat, & certis pactioibus Rex soluto exercitu à Molina recessit, & diebus aliquot interpositis Comes Gundisalvus Nunii, qui ad Arabes se transtulerat; cum à Rege Castellae beneficia non posset assequi ut optabat, iterum se restituit Agarenis; & dum in partibus Cordubae moraretur, in villa quae Beatia dicitur infirmitate gravissima contigit ipsum mori: & delatus à suis sepultus est in Cephinis, ubi habent oratorium Fratres Templi.

36 Suscepit autem Rex Ferdinandus ex uxore sua gratissima Beatrice filios hic notatos, Alphonsum primogenitum, Fredericum Ferdinandum, Henricum, Philippum, qui oblati à Domina Berengaria, Regina nobili avia sua, Deo & Roderico Toletano Pontifici, per manus ejusdem Pontificis ad titulum Ecclesiae Toletanae in sortem Domini est vocatus: & in continenti idem Pontifex Praebendam & alia Beneficia in praedicta Ecclesia assignavit. Habuit alios filios, Sancium, qui oblati Roderico Toletano Pontifici, à quo cum Clericali tonsura Psalmistae officium est adeptus, Praebendam & Beneficium in Toletana Ecclesia est consecutus; Emanuelem, & duas filias, Alienor, quae decessit parvula; & Berengariam quae in Regali monasterio degit, Virgo Domino consecrata.

37 Verum Regina nobilis Berengaria mater Regis, volens eum à Christianorum injuriis alienum, militiae suae primitias voluit Domino dedicare; & Treugam cum Arabibus noluit ulterius protelari: sed exercitu congregato, assistentibus sibi Roderico Toletano Pontifice & aliis Magnatibus regni sui, per

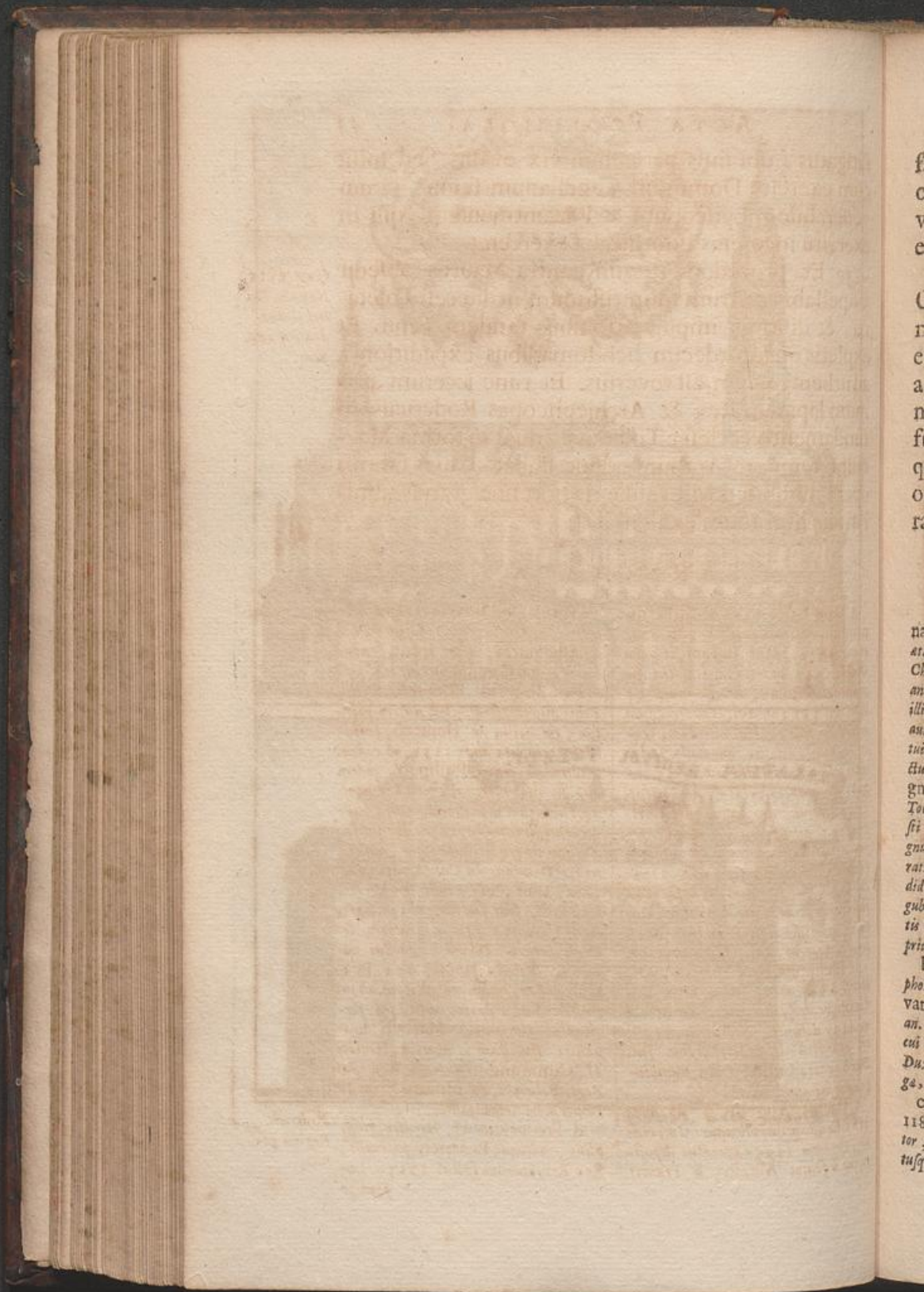
tertio.
 m Beatiam & m Ubetam vastationes exercens, aggressus est n Cascatam: & captis & interfectis multis millibus Saracenorum, quia castrum variis impugnationibus erat dirutum, tunc noluit retinere. Rex autem Cascata, ut diximus, occupata, per ripam o Bætis magni fluminis ad partes pervenit o Giennii; & destructis quibusdam munitionibus & urgente instantia hiemali ad propria est reversus. Post hæc autem iterum exercitum congregavit; & tradente eas sibi Avomahomat, qui erat Arabum Princeps nobilis, filius p Avoabdellæ filii Abdelmurris, cepit Beatiam, q Andujarum atque r Martos; & castrum istud nobilissimum dedit Fratribus Calatravæ. Et destructis aliis castris & municipiis, ad sua feliciter est reversus.

quarto.
 s 38 Et tertio ingressus terram Arabum, cepit Sevioth s, Xoparum & Gartiez, & bellatoribus obfirmavit; aliisque vastationibus peractis, ad urbem reversus est Toletanam. Eo tempore erat in Hispaniis t Legatus Romanæ Ecclesiæ, Joannes t de Abbatisvilla, quæ est in Comitatu Pontivi, Sabinensis Episcopus Cardinalis, vir bonus, sapiens, litteratus: qui celebratis in singulis regnis Conciliis, postquam monita salutis proposuit, ad Sedem Apostolicam est reversus, tribus annis legationis expletis. Post hæc iterum Rex Ferdinandus terram Arabum est ingressus, & cepit Bznatoraph, v Turriam de Albet, S. Stephanum, & Chorlanam. Et alia vice duxit exercitum per Giennium circa festum S. Joannis, quod propter sui fortitudinem non potuit expugnari. Et inde procedens cepit x Pegum: & captis incolis & occisis munitionem funditus defolavit. Et veniens ad oppidum quod y Alhama dicitur, captis habitatoribus & occisis, locum destructione simili dissipavit. Post quod ad propria cum exercitu remeavit. In hac expeditione non interfuit Rodericus Pontifex Toletanus, qui Guadalphajare remanserat, febris acumine fati

Gasp. Boutati. fecit. Antwerp.

ref-
ultis
pu-
Rex
dam
nii;
in-
au-
eas
obi-
Bea-
stud
tru-
re-
Se-
ma-
ver-
niis
atis-
fco-
qui
mo-
t re-
hac
gref-
Ste-
tum
pter
pro-
cificis
op-
ibus
Post
e ex-
leta-
mino
fate

f
c
v
e
C
n
e
a
n
f
q
o
r

na
at
Ch
an
ill
an
tu
flu
gn
To
fi
gn
rat
did
gub
tis
prin
pho
var
an.
cui
Du.
ge.
c
118
tor
tuff

fatigatus, ubi finis periculum vix evasit. Sed misit cum exercitu Dominum Capellanum suum, virum venerabilem Episcopum & Placentinensem: qui in exercitu loco ejus Pontificalia exerceret.

39 Et procedens iterum contra Mauros obsedit Capellam, castrum munitissimum in diocesi Toletana, & diutinis impugnationibus tandem cepit. Et expletis quatuordecim hebdomadibus expeditionis, ad urbem regiam est reversus. Et tunc jecerunt primum lapidem Rex & Archiepiscopus Rodericus in fundamento ecclesie Toletane, quae in forma Mezquitae tempore Arabum adhuc stabat. Cujus fabrica opere mirabili de die in diem, non sine grandi admiratione hominum exaltatur a*.

CAP. XIII
Novam Toleti Cathedrali adificat.

a*

ANNOTATA.

a Cum Toletanus dicat S. Ferdinandum creatum fuisse Regem anno aetatis suae 18, idque factum esse anno Christi 1217; oportet ut is natus sit anno circiter 1198, sic & annus 25 illius erit 1223 Christi. Corrigendum autem hic fuit evidens mendam, textui Hispanico nescio quomodo indatum; dum numeratur annus 25 regni. & quidem velut ex auctoritate Toletani; hic enim annus esset Christi 1241 quousque dici nequit regnum gubernasse mater: quae tamen rationabiliter credi potest, ea lege tradidisse filio suo Regnum ut ipsa illud gubernaret, quousque is annum aetatis 25 attingisset, licet aliquot annis prius ei uxorem jungendam curaverit.

b Philippus Dux Sueviae, Alphonsus à Cartagena dictus Dux Bavariae, Frater Imperatoris Henrici, an. 1197 defuncti, electus an. 1198; cui oppositus discordi electione fuit Dux Saxoniae Otho. Obiit Bambergae, occisus anno 1208.

c Isaacus Angelus, ab anno 1185 Constantinopolitanus Imperator, & anno 1195 excacatus depositusque à fratre Alexio, à Francis

& Venetis, victo tyranno regia urbe potitus, restitutus fuit. Hujus secunda filia Maria, alias Irene, nonnullis etiam Caecilia nuncupata, primum Rogerio Tancredi Sicilia Regis filio nupsit; hoc autem mortuo, & Sicilia ab Henrico Imperatore occupata anno 1195, ab eodem tradita est fratri Philippo, eodem quo hic anno mortua, & in Lorchenensi ad Tubingam monasterio sepulta: uti accuratissime tradit, in suo de familiis Byzantinis eruditissimo opere, amicus noster Dominus du Cange pag. 294. Loco, Isaac, in textum irrepsit, Corfac, sive (ut vulgari interpreti legit) Coysat: quod in gratiam lectoris correxi. David Blondellus volum. 2. Tabula genealog. 144 Beatrici nostrae, quam unigenitam aliquam fuisse voluit, sorores addit (sed forsitan ex alio patre) Mariam Brabantiam Ducissam, uxorem Henrici II, Cunigundam uxorem Wenceslai Regis Bohemiae, & Elisam Ortoxi IV Imperatori desponsam.

Aetas Sanctae regnare incipientis

22.

d Fredericus II, Henrici Imperatoris filius, adeoque Beatricis patruelis, Rex Romanorum factus 1215, Imperator

Beatricis Reginae genitricis

tempus celebrati inter ipsam & Sanctum conjugii.

perator coronatus 1220 Roma 22 Novembris. Sed quoniam ab eo tempore usque ad obitum Philippi Regis Francia (qui sponsam transseuntem ex cepit & mortuus est an. 1223) non facile est invenire menses quatuor continuos, quibus in Germania Imperator fuerit; oportet Imperatorem vocari per prolesum; & hoc matrimonium conclusum fuisse in celebribus illis comitiis Norimbergensibus, quorum ad annum 1219 meminerunt Annales Augustenses; & hoc indubitabiliter confirmat Zuniga ad an. 1251 num. 9, allegans Privilegium Fuiresis monasterio datum die 12 Decembris, signatumque sub hac formula, Anno regni mei tertio, anno videlicet quo ego prefatus Rex Ferdinandus, in monasterio S. Mariæ Regalis de Burgis, manu propria cingulo militari me accinxi; & Dominam Beatricem Reginam, Philippi quondam Regis Romanorum filiam, duxi solenniter in uxorem. Probat autem ex multis instrumentis idem Zuniga, coepisse Ferdinandum annos sui Regni numerare à 31 Augusti an. 1217.

e Victoria oppidum in Cantabris, conditum an. 1180 trans Iberum, distat Burgis ad leucas circiter 20.

f Id est 27 Decembris, qua anno 1219 incidit in Feriam 4 & Festum S. Andrea in Sabbato, cum esset littera Dominicalis F.

g Vulgariter Ruy Diaz de los Cameros.

h Molina, oppidum montanum, in finibus Castellæ nove versus Aragoniam, unde vicinis montibus appellatio Sierra de Molina: cuius dominio videtur postea investitus fuisse frater Regis Ferdinandi Alphonfus, cum eo titulo semper appellatus à Morgado.

i Cephini, in vulgata, Zafinos.

k De Philippo vide annotanda

ad Caput. 18 lit. C

l Hunc Sancium, Franciscus Tarapha Archiepiscopum Tolentanum fuisse, & in prælio contra Mauros occubuisse, refert, Ita nota ad Rodericum marginalis. Idem autem confirmatur ex Catalogo apud Tamayum 25 Octobris, ubi Sancius sedisse dicitur ab anno 1262 ad 1266, obiit 1295.

m Uberta seu Ubeda, Bæza propinqua ad Orientem, qua oppidum respicit trans Batim situm, vulgo Punta de Ubeda. Primus hic forsitan antiqua urbis situs fuerit; ita ut huius prædicto fluvio nomen suum vel dederit vel abiecit: urbes enim plerasque in aliquam ubi antiquitus fuerant sita locarunt Mauri, servato quandoque veteri nomine, etiam in longiori distantia.

n Cascata, vulgo Quesada, à cascais dicta, nescio an adhuc superstes: infra num. 65 conjungitur Bæza & Ubeda, notis in extrema Andalusia ad Ortum urbibus.

o Giennium, vulgo Jaen. distat Bæza 6 circiter leucis.

p In vulgata nominantur Aben-Mahomat & Aben-Abdale filius Abdel-Moyn. De quo apud Zunigam ad an. 1252 num. 10 habetur memoria, sub diplomate signato per Regem, 8 Ianuarii, anni dedicationis proxime secuti 1226, anno autem regni sui nono (præcedenti Octobri capto) quo anno Azchid Abu-Mahomad, Rex Bæciæ, devenit Vassallus Regis & osculatus est manus suas. Quem sanctorum modum annos regni signandi aliquam memorabili factio, jure laudat Zuniga, tamquam historia commodissimum.

q Andujar, oppidum cis Batim, aliquanto vicinius Cordubæ quam Giennio.

r Martos, nominatissimum in hac historia castrum, hodieque superstitum, Batim, pari fere à Cordubæ & Granata leucarum 12 intervallo.

s Clitæ

8. Chronica de horum locorum acquisitione tacet, nisi & de adventu Legati Apostolici.

9. De hoc Joanne Ferdinandus V. gellus tom. 1 Italia sacra in Episcopis Sabiniensibus: Vix sub Gregorio IX roseo pileo fuerat donatus anno 1227, cum ad prædicandam Cruciatam contra Saracenos statim in Hispaniam ac Lusitaniam missus est.

10. Hodie Iznatoraph, & ultimum locum Chiclanam dici, monet nota marginalis: neutrum tamen reperitur expressum in tabulis; sicut nec alia plura.

11. Pegum vulgo Pliego, in ta-

bulis Priego, 6 circiter leucis ultra Martos in Austrum.

12. y Alhama, in vulgari Alhambra.

13. Chronica, Placentinum hunc Episcopum, tunc Archiepiscopi vice functum, nominat Dominicum, quem Tamajus in Catalogo ad 15 Octobris sedisse ait ab anno 1221 ad 1233. & adfuisse pugna ad Navas Tolosanas: locum autem in quo egrotavit Archiepiscopus, Chronica vocat Guadalajar.

14. Eadem Chronica: Perfecta autem nobiliter ecclesia ista novis quotidie augetur ornamentis & ædificiis.

CAPUT VI.

Mauvorum dissidentium motus. Ferdinandi in regnum Legionense successio.

IN diebus hujus Regis Ferdinandi, surrexit quidam nomine Abenhuch, in castro Rechoc a in territorio Murtiensi, & cœpit contra Almohades b rebel-
lare, qui cismarinos Arabes adeo crudeli dominio opprimebant, quod de facili Abenhuchi proposito confenserunt. Et obtenta Murtia & finitimis oppidis & castellis, omnes Almohades quos habere potuit capite detruncavit: & omnes Mezquitas præsentia Almohadum judicans inquinatas, aspersione aquæ fecit à suis Sacerdotibus expiari, & armorum suorum insignia fecit c nigra, quæ in bellis & alibi præfererat, quasi luctu præsignans excidium gentis suæ. Et in modico tempore obtinuit Vandaliæ d Hispanorum, præter Valentiam & confinia, in quibus Zahen de genere Regio rebellavit.

4. Erat autem Abenhuth de genere Abohaget olim Regis Cæsaraugustæ: & cum fere Monarcha in cismarina Vandalia haberetur, audacia, largitate, justitia, veritate (prout gentis ejus infidelitas seu ver-
futura

40

a

b

Mauvi mur-
ris cadibus
debilitati

c

d

Christianis
sunt causa
rei bene ge-
rendæ.

sutia tolerat) præminebat. Sed à quodam suorum, qui Aben-Raman dicitur, invitatus ad epulas & delicias familiares, quas gentis illius colit voluptas, factione hospitis & vasalli occiditur in conclavi, apud præsidium *e* Almaria. Et tunc invaluit Arabs quidam, dictus Mahoma / Alienalaginar, qui paulo ante boves & aratri vestigia sequebatur. Hic Arjona, & Giennii, Granata, Vasta & Accii & locis aliis adhuc hodie principatur: & post interitum Abenhuthi Vandalia Cismarina in plures Regulos est divisa, & ab Almohadibus separata, quod Christianis utile invenitur.

CAP. XIV

Mortuo Alphonso Legion. 1230

42 Post hæc iterum Rex obsedit Giennium, & machinis validis impugnavit: sed videns quod civitas tantâ fortitudine præminebat, quod non posset humano ingenio expugnari, habito Magnatum suorum consilio, inde recessit. Et cum *g* Abdalarfar team pervenisset, rumor advenit patrem suum in Villa-nova de Sarrea ab hoc seculo migravisse, & in ecclesia B. Jacobi *h* traditum sepulturæ, Era mccc. lxxviii: & quod etiam regnum legaverat *i*, quas ex Regina Tarasia susceperat, filiabus. Propter quod mater ejus Regina nobilis D. Berengaria ad eum materna sollicitudine veniebat, ut ad recipiendum bonum paternum quantocyus festinaret, quod ei de mandato Patris Pontifices, Magnates, & Civitatum Concilia jurarant; ne forte in mora perturbatio aliqua oriretur.

Berengaria filium ducit Legionem,

43 Erant autem cum eo Rodericus Pontifex Toletanus, Lupus Didaci, Alvarus Petri, Gonsalvus Roderici, Garcias Ferdinandi, Alphonfus Tellii, Guillelmus Gonsalvi, Didacus Martini, & alii Nobiles & Magnates, & plures Milites civitatum, qui cum Rege inelyto venientes, Reginam nobilem, in pago qui Orgatium *k* dicitur, invenerunt: & inde communiter urbem regiam intraverunt. A qua mora postposita omnes continue recesserunt, & ad oppidum

pidum quod / Agger-fellarum dicitur, pervenerunt; I
 indeque ad castrum S. Cypriani de Mozoth cum ^{qui per viam}
 matre & comitatu veniens, castrum ei ut Domino ^{bono exca-}
 reddiderunt. Sequenti die eum similiter in Villa ^{ptus}
 Lalii ⁿ receperunt, ubi ad Regem, tamquam ad
 Dominum, ex Tauro nobilissimo oppido Milites ad-
 venerunt, qui Regem sui & oppidi naturalem Do-
 minum cognoverunt: & ut sequenti die Taurum
 adiret instantissime supplicarunt, nobili Regina hæc
 omnia solertissime procurante.

44 Altera vero die Taurum intravimus, ubi om-
 nibus annuentibus Rex Ferdinandus, facto sibi ho-
 minio, in Regem & Dominum est receptus. Inde-
 que per castra Dominae o Reginae aliquamdiu ince-
 dentes, recepimus ex aliis civitatibus Milites & nun-
 tios venientes, qui videbantur de receptione Regis
 aliquantulum dubitare. Sorores enim Domini Re-
 gis, Sancia & Dulcis, de quibus diximus, rebellio-
 nem cum complicibus preparabant. Sed tamen re-
 gni Prælati, quorum interest Regnum & Sacerdo-
 tium contueri, in auditu auris Regem Ferdinandum
 in Regem illico receperunt, scilicet Joannes Ove-
 tensis, Nunius Astoricensis, Rodericus Legionensis,
 Michael Lucensis, Martinus Salamantinus, Marti-
 nus Mindonensis, Michael Civitatisensis, Sancier
 Cauriensis. Hi omnes cum suis civitatibus, patre
 mortuo, filio se dederunt, nec rebellio cogitata po-
 tuit invalere: nam quam cito venimus Majoricam
 & Mansellam p, Regi se protinus reddiderunt.

45 Sequenti vero die intravimus Legionem, quæ ^p
 in Regno illo Sedis regiae præminet dignitate, ibi ^{cap. xv}
 que ab Episcopo & universis civibus ad regni Legio- ^{demum lita-}
 nis fastigium elevatur, Clero & populo Te Deum ^{gione Rex}
 laudamus cantantibus concorditer & jucunde: & ^{proclama-}
 ex tunc Rex Castellæ & Legionis q pariter est vo- ^{tus}
 catus. Ibi nuntii advenerunt ex parte Reginae r
 Tarasæ, ut super compositione internuntia refe-
 rentes.

rentes. Et licet verbum Magnatibus displiceret, tamen Regina nobilis in tantum timuit regni & pauperum vastationem, quod procuravit, ut Rex subsisteret Legione, & ipsa iret Valentiam, de concordia cum Regina Tarasia tractatura. Cumque ambæ Reginae Valentia s convenissent, sic solertia Reginae nobilis Berengariae procuravit, ut Regis sorores Regi restituerent omnia quæ tenebant, & ipsæ essent provisione contentæ, quam eis Rex & Regina nobilis assignarent: & si quid juris in regno habebant simpliciter resignarent.

assignata sororibus dote

46 Et pacto hujusmodi confirmato Rex advenit, & inde omnes ivimus Beneventum, quo etiam Infantes filia Reginae Tarasiae advenerunt: ubi Rex Ferdinandus & Regina nobilis eis redditus triginta millium aureorum in locis competentibus assignarunt, percipiendos toto tempore vitæ suæ: & sic obtinuit omnes munitiones & omnia castra quiete & pacifice Rex Ferdinandus. Et in hoc enituit quam plurimum Reginae nobilis solers cura: quæ non minori gratia Regi filio dedit hoc regnum, quam regnum Castellæ, quod ad eam jure hereditario pertinebat. Sic enim scivit omnia ordinare, ut, licet Regnorum unio fere omnibus displiceret, ipsa studuit taliter providere, ut sine sanguinis effusione Regnorum unio proveniret, & utrumque Regnum spæce perpetua lætaretur.

pacifice regnat:

v retur v.

Toletana ecclesia plura loca donat

47 Indequè Rex ivit Zemoram, Salmanticam, Lethesmiam, Civitatem Roderici, & Albam, & per ceteras Regni partes, in quibus honore Regio & hominio ab omnibus est susceptus. Tunc Rex Ferdinandus dedit Cascatam jure hereditario Roderico Archiepiscopo Toletano, quæ tamen aliquantulum reparata à Saracenis incolis tenebatur. Sed Rodericus Archiepiscopus, evolutis à donatione mensibus tribus, exercitu congregato, ivit contra Cascatam cum multitudine armorum: & expulsis Mauris, qui ruinas oppidi

oppidi reparabant, illud retinuit, & ad honorem Regis, qui illud dederat Ecclesiae Toletanae custodivit haftenus, & custodit cum aliis castris; scilicet Pilos, Toyam, Lacra, Agasmo, Fonte-Juliani, Turribus, Dela, cum Ficu, Alaulula, Areola, Duobus-germanis, Villa-montini, Nubila & Castorla, Concha & Chelis x.

48 Post hæc iterum Rex Ferdinandus obsedit Ubetam, oppidum populosum bellatoribus, & munitione magna tutatum: & adeo fortiter impugnavit, ut conclusi salvis corporibus oppidum resignarent. Et tunc Rex oppido acquisito ad urbem regiam est reversus, Era mclxxii, obiit Regina Beatrix in oppido quod Taurum dicitur, & ducta ad regale monasterium prope Burgis, juxta Regem Henricum regaliter est sepulta y.

ANNOTATA.

a Rehoc, in Chronica Ret di-
ctum, Murcia autem, olim Mur-
gis ad fluvium Seguram olim Seta-
lim, modici sed fertilis regni caput, in-
ter Granatense & Valentinum reg-
num, ad mare mediterraneum sinu-
que Vergitanum sit.

b De ortu Almohadum agit
auctor noster lib. 7 cap. 10, tamquam
nomen habentibus à pseudo-propheta
quodam, Alcorani interpretationem
novam & eatenus recepta contrariam
predicante, sublato in Regem quodam
Aldelmonè figuli filio; qui regno
Africano potitus, etiam Hispanos A-
rabes subjugavit, itaque in Africam
redit; ex cujus semine tunc regnabat
in Africa Miramolinus ille vulgo
dictus, de quo supra.

c Doctor Laurentius Galindez de
Carbaxal, in suis fragmentis, apud
Argote de Molina allegatum in Ap-
pendice ad Annales Zuniga, pro anno
1248 ait, inter libros, quos Ferdinan-
do & Isabella Regibus Catholicis tra-
didit Mari Granatenses, inventa

esse eadem omnia quæ referuntur de
Almohadibus & Abenhuch: & addi,
quod Magus quidam, inter Mau-
ros Propheta habitus, præfens
cum tesseraria illa scuta sic tin-
gerentur, exclamarit, nunc fi-
nem Maurici in Hispania regni
adesse: & Abenhuch quidem
pœnas daturum effusi Almoha-
dum sanguinis, eoque die quo is
necaretur, lapsura scuta istæc ni-
gra, nec amplius Regem Maurum
futurum Hispali. Itaque revera
accidisse: nam mortuo Aben-
huch scuta prædicta, in Mezquita
Hispalensi appensa, delapsa esse:
& Axatafium, sub quo amissa
urbs fuit, Capitaneum dumtaxat
non Regem fuisse, Mauros au-
tem, ex die prædicti lapsus scu-
torum, certam habuisse perditio-
nem urbis.

Almohades

d Vandalia Hispanorum, vul-
go Andaluzia, quasi Vandalu-
zia.

e Almaria vulgo Almería, nunc
F civitas

civitas Episcopalis in regno Granatensi.

f In vulgata est Mahomat Algrajae.

g Alia lectio, ex Ms. in margine apposta, sic habet: Et cum ad Datalferiam pervenisset: in vulgata scribitur, Guadalajara.

h Videlicet Compostellae in Galicia, regno Legionensi adnexa, unde etiam in Annalibus Rogerii de Hoveden passim vocatur, Alphonfus Rex de S. Jacobo.

i In quibusdam Roderici exemplaribus, juxta editionem Francofurtensem, non tamen in Ms. Tolentino, similia, sed multo brevius, sic leguntur lib. 7 cap. 25 ubi de patre:

Cur filias pater praeterito filio heredes voluerit?

Reliquit duas filias, Sanciam atque Dulcem, quibus Regni successionem legavit. Sed quia omnes regni Nobiles, tam de civibus quam de aliis, olim filio suo Ferdinando juraverant, non potuerunt regnum filiae obtinere: sed aliquantis dissidiis procuratis, & civitatibus & nobilibus in varia studia separatis, nobilis Berengaria Regina Castellae interposuit partes suas, & sic omnes gratiae solertia dulcoravit, quod, licet Infantes quam plurimos fautores haberent & munitiones & castra quam plurima in omnibus fere regni finibus possiderent, ad hoc Infantes & matrem earum Reginam Tarasiam necessitate indaxit, ut ejus gratiae responderent: unde paternae largitatis in omnibus imitatrix, curialitate sua, Infantibus quoad viverent magnos reditus fecit à filio assignari. Porro jam diximus ab inveterato Castellanos odio ad ejusmodi dispositionem adductum patrem, ingratum beneficiis acceptis à filio. Franciscus Macedo in Vita Tarasiae, cujus ut Sanctae ratio nobis habenda est ad 17 Junii, cap. 31 de hac Alphonfi dispositione agens, nescio an animadvertit agi

de Ferdinando; non qualicumque, sed Sancto Rege; parentum obsequiosissimo, indole mansuetissimo, bellis aequae ac civilibus curis exercito, & jam agente aetatis annum 31. Si enim animadvertisset, non puto scripsitum fuisse, quod Alphonfus filio Ferdinando, propter turbulentum ejus & furiosum ingenium nimis initio aequus & indulgens, postea & infensus fuit: hinc primum dissensiones, deinde similitates, tandem apertae inimicitiae extiterunt; adeo ut Alphonfus moriens regnum Legionense penes filias testamento reliquerit: tam abalienarant animum patris, filii mores. Inter causas deinde qua regnorum conjunctionem debebantur dissuadere potuisse, etiam hanc addit idem Macedo: Obrutum in tanta mole rerum juvenem, minus & gratum & expertum rerum publicarum. Ignoscendum viro, multiplici librorum scripturae de argumentis prorsus aliis distractissimo, quod historicas quaestiones levi nimis manu tractaverit, uti etiam ex Appendice ad Vindicias S. Hilarii Avilae, ab eodem infeliter tractatae poterit lector agnoscere ad diem Maji: fuit aliqui amicus mihi, sicut in praefatione ad Vitam S. Matildae demonstravi, sed amicis cunctis magis amica veritas.

k In Chronica dicitur Organi circa Toletum, ubi notatur in tabula intervallo leucarum circiter 4.

l Agger-fellarum, ibidem, Toledum distat Valli soleto leucis circiter 6. Non tamen Valli soleto, sed Abula veritas debuit Rex, cum fines regni Legionensis est ingressus, à Giennensi obsequio revertens.

n In topographica regni Legionensis tabula Villalar, simili unius diei itinere distans Tordesilla, recto itinere urbem Legionensem itinere, unde etiam retro vocatur Taurum, vulgo Toletum, regio palatio nobile oppidum.

ubi Ferdinandus fuerat moratus cum
pore, quando est ad regnum Castella
accesit, uti dictum num. 11.

o Castrorum horum aliqua enu-
merat auctor lib. 7 cap. 8 dicens, Rex
Castellæ & Rex Aragonum, ex
Monte-Palumbario jaxta Abu-
lam, contra Regem Legionis
processerunt & obtinuerunt Ca-
strum-Legionis, & Ardon, &
Castrum Gundisalvi, & Ca-
strum-terræ, & Albam de Ali-
ste, & usque ad Astoricam cun-
cta cæde & incendio vastave-
runt. Nullus interim horum locorum
nunc exprimitur in tabula, & forte
aliquorum etiam nomen mutatum est:
nam Moral del Reyna, id est, Ha-
bitatio Reginæ, quod eo tractu est,
à Berengaria Alphonso nupta potest
excultum appellatumque fuisse: si
quidem, ut mox dicitur cap. 31, cele-
bratis nuptiis, Rex Castellæ, om-
nia quæ abstulerat nunc gene-
ro, olim hosti, dedit filia suæ
nuptæ: & rursus, cum post factum
divortium super dote reddenda con-
troversa existissent; Idem Rex (ut
dicitur lib. 8 cap. 13) cum Legio-
nensi olim genero suo anno 1213
fœdus innotuit innovavit, & re-
stituit Carpium & Montem-re-
galem, ita ut diruta de cetero
non starent: & sic mansit Beren-
garia in pacifica dotalium castrorum
possessione quoad vixit; nec illorum
tantum, sed etiam aliorum quæ avus
nepoti acquiserat, crepta genero rur-
sum hosti, ut supra ad Vitam ex Tu-
nensi diximus.

p Mansilla in tabulis, in eodem-
que recto itinere Legionem versus, una
solum diæta distat ab urbe: Majori-
ca, in tabulis non reperitur.

q Quemadmodum, inquit Chro-
nica aliquam diu factum fuerat
præteritis temporibus, scilicet sub
Alphonso VIII, Imperatore Hispania-
rum dicto.

r Reperat se Tarasia post di-
vortium in Lusitaniam, & cum tra-

ductis ad Lorvanense Benedicthinorum
cœnobium Monialibus Cisterciensibus Tarasia Lu-
viram agebat, monacham inter eas sit, ab Al-
phonsi Le-
gion. thoro
qui cap. 31 fuse tractat, quomodo Be-
rengariæ litteris, ad ipsam & ad
patrem ipsius Alphonsum datis, e-
vocata sit mediatrix inter Infantes
& Regem futura: quas litteras, si
extant alicubi, optarem videre.

s Valentia, non illa Valentini re-
gni caput, qua tunc Maurorum erat,
longissime distans à Lusitania; sed
altera (plures enim sunt minoris no-
ta) dicta Valentia Alcantaræ,
quod intra hujus propinqua urbis di-
strictum sita sit, in Extrema-dure
Lusitana atque Hispana confinis, tri-
plo fere longius distita Legionem quam
ipsa Conimbrica, in cujus districtu
Lorvanum est: Tarasia autem Le-
gionenses fines omnino non attingit.

t Beneventum, vulgo Bene-
venta, medio fere inter Legionem &
Zamorram itinere.

v Hic interserit Chronica, quod
Ferdinandus, post res composi-
tas cum Sororibus, ivit in Sabo-
gal, ad conferendum cum Rege
Portugalliæ, quemadmodum in-
ter eos conductum erat, peracto-
que colloquio circumire cœpit
regnum, administrando ubique
justitiam, arque ita pervenit us-
que Zamorram: hæc autem civitas
est ad Durium fluvium, antiquis Zen-
tica, Tauro propinqua. Sabogal ad
confinia Portugalliæ situm est, duabus
vel tribus leucis à Civitate-Roderici.

x In Chronica sic nominantur loca,
Toyalacra, Arayfino, la fuente
de Julian, Torres de Alecuz,
Pegura, Aulala, Elervela, Dos
Hermanas, Villa-montin, Nubla,
Cazorla, Cuenza, Archillas.

y Vereor ne Roderici Toletani
historia insigni uno vel altero Capi-
te mutilata casu aliquo sit: nam acap-
tione Ubedæ, qua contigit an. 1234,
immediate transitur ab obtentâ Cordu-
bam an. 1236. Hunc vero hiatum ex-

plebit nobis Ferdinandæa Chroni-
ca, cum qua deinceps progrediemur.
De hujus fide ne pessimus aubitare in
argumento tam glorioso quod alias non
videretur Toletanus pratermittere po-

tuisse) facit Lucas Tudensis
mero 7, eandem ad Xerez
riam, ab Alphonso Regis
relatam, paucis verbis vehementer
extollens.

P A R E R G O N I.

An & quomodo ad hujus temporis ac Regis historiam
pertineat revelatio Crucis Caravacana.

49
De Cruce
Caravaca-
na narratio.

Ioannes de Robles, Caravacensis Presbyter, anno
MDCXV Madriti imprimendam vulgandamque curavit
Historiam apparitionis & miraculorum sanctæ
Crucis Caravacanae. De miraculis, quæ sunt recentioris ævi fere omnia abundeque testata, nemo ambigit: apparitioni miraculose, quoad substantiam rei, sufficientem fidem faciunt, præter immemorabilis temporis traditionem, antiquissima ipso in loco monumenta, de quibus infra. Temporis circumstantiam, ratione cujus ea res admissetur historia sancti Regis, tum à Roderico Caro tum ab alio, Ioannis de Robles auctoritate motis, dubiam merito faciunt illa ipsa, quæ jam dixi antiqua monumenta.

Io. Zamora
tributa, ut
casus testis,

50 Hoc prius quam ostendo, lubet verbotenus producere totum suspectæ nobis narrationis fundamentum, cujus auctor dicitur, Fr. Joannes Ægidius Zamora, in Additionibus seu Adversariis, quas contra aliqua puncta Chronici, à Juliano Toletano Archipresbytero compilati, scripsit de mandato sancti Regis Ferdinandi, quemadmodum eæ reperiuntur in quaterno P. Mag. Hieronymi Roman de Higuera. Vereor, lector, ne cum Juliano Toletani Chronicon & Higuera nominari vides, intelligis qualis in talibus sit fides Higuera apud eruditos, & quale illud Pseudo-dextero succenturiatum Juliani opusculum, continuo præjudices, & apud te desinas, has quoque Ioannis Ægidii Additiones Chronico isti oppositas, ab eadem produsse officina, ex qua tot alia simenta emanaverunt, omnem ecclesiasticam historiam apud Hispanos & quidam
ibidem

ibidem est rerum sacrarum inquinantia. Sed iudicium, obsecro, suspende tantisper, & qualem qualem Joannem Ægidium prius lege.

51 Anno MCCXXXI, ut ex relatione Conchenfi & Carabacensi constat, profectus est ex urbe Conchenfi cum salvo conductu Regis Mulei Azebutei, Caralis & Valentia, Dominus Genesis Petri Chirinus, Persona Conchenfis Ecclesiae, nepos Chirini populatoris Concha, Carabacam ad praedicandum Euangelium Christi Christianis captivis & Mauris. Cumque iste sanctus vir Magister Genesis semel plusque quam alias invehetur in sectam Mahometi; ipso die sanctae Crucis Maji, iussus est a Rege Azebuteo inter captivos conjici in vincula. Postmodum, anno sequenti mense Januario in fine, cum Rex iussisset captivos duci ad se, visus est & ipse sanctus vir; qui questus est quod in vincula coniectus esset sub fide publica & salvo conductu. Rex dixit, nisi hujus rei rationem habuisset, plane interfecisset: & iussus est recludi; donec sub finem Martii, cum Rex inquireret singulos de suis officiis, Mag. Chirinus dixit, se Sacerdotem esse Christi. Et cum juberet Rex, ut sacrificaret; dixit, id fieri non posse sine sacris vestibus. Missus est qui Concha illas afferret: quibus allatis, & frontali, & ara, & calice & aliis necessariis ad divinam celebrationem, indutus vestibus cum subtristis stetisset, dixit Rex, quid subfisteret? Respondit Chirinus, Crucem deesse. Rex vero attollens oculos, vidit duos Angelos afferentes Crucem Patriarchalem, quam abstulerant ex collo S. Roberti Patriarchae tunc Hierosolymitani, idque Angelis nuntiantibus scitum, & Carabacensibus misso nuntio est comperum.

52 Haec Crux erat ex ligno sanctae Crucis, ubi Christus pependit. Perfecit Sacrum Chirinus, & sunt qui dicant Regem in Hostia vidisse puerum formosissimum. Qui tantorum miraculorum magnitudine (ut quod Hierosolymis vulgo jactaretur ante, hanc

annum signans 1231

& Crucem allatam Hierosolymis dicens

crucem disparuisse post annum MCLXXXIV, invenit autem Patriarcha Dositheus) stupefactus, proponit se Christianum fieri: vocatusque est Rex iste, Dominus Vincentius, idque sub Rege Jacobo Aragonum Bellatore. Hoc miraculum accidit ipso die inventionis sanctæ Crucis mense Majo, qui semper in Ecclesia dies illuxit faustissimus, & toti terrarum orbi celeberrimus. Crux etiam ex illo ad hunc diem cepit multis clarere signis & miraculis, & per Hispaniam illustris haberi. Ego dum hæc scriberem aliquoties allocutus sum, scilicet Azebuteum vel Dominum Vincentem Velvisium. Erat homo comis, humanus, prudens, justus, proceri corpore, jure regio, oculis pulcherrimus, facie decora plena majestatis, capillis demissis, integumento capitis serico, veste purpurea, semper multis famulis comitatus; filii eum sequuntur.

3. Maji,

peccat contra regiam

53 Hactenus fidele istud & Latinum coevi testis, si Superioris placet, monumentum: sed in quo difficile sit speciem aliquam vetustatis agnoscere, facillimum suspicari novitatem, ex vocibus recentioris plane usus, ut sunt, Salvus conductus, Persona, Magister, Populator, Frontale, Sacrum, Ara, isto seculo XIII non sic nominata. Jacobus Arragonia Rex, titulo Bellatoris hic insignitus, ac veluti jam mortuus memoratus (quid enim alias eum attinebat potius nominare, quam Ferdinandum, cui fingitur scribi fabula, cuique suberat Caravaca, medio inter Toletum & Concham in cresta) Rex, inquam Jacobus anno MCCXXI primum natus, vix dum excefferat adolescentiam, totis triginta annis Ferdinando superstes. Robertus Patriarcha Hierosolymitanus circa annum MCCXI primum ordinatus fuit, non Hierosolymis, sed Accone, post captam ab infidelibus urbem sanctam, sede exulantium Latinorum Patriarcharum, certe anno MCCXXXVI primum mortuus est Jacobus de Vitriaco, postulat in Patriarcham, post cuius obitum Gregorius IX ad illam Cathedralem evocavit Valentinum in Gallia Episcopum Gerondum vel Geraldum.

& Patriarchatū chronologiam.

dum, decessorem Roberti. Quomodo autem ad Latini Patriarche potestatem venisset Crux, à Dositheo Græco & schismatico Patriarcha inventa? Aut quomodo merebatur hic invenire, quod tribus ante captam à Saracenis urbem annis, Latinus Patriarcha Heraclius amiserat?

54 Cur autem vocatur Crux Patriarchalis, & de collo sumpta dicitur? Recentius omnino inventum est Patriarchis duplicem Crucem assignare: ut autem ad collum gestari potuisset vice Encolpii (quo nomine appellabant Græci reliquiarum thecas cruciformes, ex catenula de collo gestari solitas, sicut explicat Goar in Euchologio pag. 313) debuisset superne habuisse annulum, per quem catenula seu vitra collo injicienda posset duci: Ast in ligno, undequaque integro & nusquam forato nullum uspiam est vestigium annuli, cui insereretur ipsa catenula. Sicut ergo ex eo quod in Cruce Caravacana inferne nec clavícula nec clavícula foramen appareat, recte colligit Robles non esse ipsam ex earum genere que hastili imposta præferebantur Episcopis vel Patriarchis; (Si tamen Græcis in hastili præferebatur, de quo valde dubito) sic & nos ex consideratione partis superioris inferre possumus, eandem non fuisse eo factam, ut de collo portaretur. Est ergo simpliciter talis, qualem Græci, non solum Episcopi, sed etiam Presbyteri in Liturgia sua ante se constitutam habent super altari, nulli infixam basi, quo tractari facilius possit quando eam utendum est, tum ad alia, tum ad benedictionem solennem aquæ, in festo Epiphaniæ eidem ter immergendâ, sicut ipse à Græcis nostris tali die usurpari Romæ vidi. Nec duplici ejus transverso ullum mysterium subest: cum videas à Græcis indifferenter usurpari Cruces, aut semel aut bis transversatas, tum alibi tum in imaginibus Sanctarum Parasceves, Barbaræ, & Marinæ ante tomum v. Maji pag. LXI & in parvo Moscorum Triptycho, ubi M. Piatenka, id est Parasceve, in manibus duplicata Crux ponitur, uti & in vetustissima S. Rosaliæ Panormitanæ imagine in monasterio Marturanensi. Sed cum hujusmodi manuales Cruces inferius manubrium longius habeant, non item Crux Caravacensis, restat solum, ut eum quem dixi usum habuerit in Sacris,

non alium ullum. Vnde vero allata sit, definire præsumat nemo; nemo etiam cum fundamento asseveraverit formatam esse ex ligno vera Crucis, ex qua pependit Dominus. Satis nobis sit, quod Angelorum ministerio allata credatur; quod utique ad eam specialius venerandam fidelibus omnibus abunde sufficit.

Et contra-
ria est vetu-
stissima in-
scriptio
Arabica

55 Nunc quod attinet ipsum qui in principio notatur annum, non Hispanica Era, qua tunc adhuc sola in usu erat, sed à Christi nativitate numeratum, communi omnium aliorum qua Higuerca produxit figmentorum vitio: quod, inquam, ad annum attinet MCCXXXI, propter quem aetati S. Ferdinandi res hæc adscribitur, falsitatis eum convincit,

notanti an.
Heg. 594

quamvis nesciat, ipse Robbes, quando cap. 13 proponit formam orbicularis fenestrae, in turri Caravacana adhuc servata, per quam ipsi sacello, & altari ubi Crux sancta custoditur, lumen venit; & interpretatio characterum veterum Arabicorum in pariete circumcirca sculptorum, quam ait hanc esse, scriptam à peritissimo Linguarum peregrinarum interprete, Licentiate Michaele de Luna medico. Anno quingentesimo nonagesimo quarto Arabum, tempore Mahomet,

met, Abuzeyt Rex potentissimus, & triginta homines, in hoc habitaculo conversi fuerunt ad Salvamenti veram legem (& hoc Dei gratia Cruce duplicata mediante, quam Angeli Dei attulerunt) & alii multi eos comitantes & adjuvantes ad celebrationem: ad quorum memoriam hæ litterę fuerunt cæ-latæ.

56 *Anni Hegiræ Arabicæ lunares sunt, dierum dumtaxat CCCXLV, quorum epocha ab omnibus nunc peritis constituitur in anno DCXXII, die XV Iulii; sic ut primus iste annus finiatur anno DCXXIII die III Iulii: atque ita retrogradiendo per dies X, progredimur, donec circulo nostrorum mensum revoluto, annus unus Arabum incipiat mense Ianuario, & sequens mense Decembri unius ejusdemque nostri anni; sicut fit anno DCXL, quando cum die I Ianuarii inchoatur annus Hegiræ XIX, & die XX Decembris annus XX ejusdem Hegiræ; tum vero post quoslibet triginta duos annos idem uservenit. Sic ergo procedentibus annorum triginta duorum cyclis, contingit annorum numerum Arabibus, magis quam nobis crescere; & annum illis DXCV, qui equaliter progrediendo nobis debuisset esse MCCXV in isto progressu inæquali solum est MCXCVII quemadmodum videre est in tabella chronologica, inserta novo Glossario Cangii ad vocem ^{quiesc Chri-} _{sti 1198.} Annus, continente epochas, tum antiquiores recentioresque alias, tum etiam Arabum, in annis expansis à Ioanne Gravio Anglo reductas.*

57 *Iste autem annus MCXCVII Christi, ad quem prænotati characteres Caravacani reducuntur, optime convenit cum imperio Mahomad; qui videtur post cladem Christianis illatam anno MCXCV successisse patri suo Miramolano, in Africam compositis induciis regresso, qui his finitis parem ad Navas Tolosanas cladem recepit anno MCCXIII: post quam in Africam regressum volunt, relicto Hispaniarum regimine fratri suo Zeyt Avozecrih, sicut eum Rodericus appellat. Quidquid autem sit de isto recessu, dicit Robles Mahomadum obiisse anno MCCXIX; atque ita destruit, quod maxime probatum cupiebat, de anno MCCXXII quo Crux Carava-*

*pertinens ad
tempus R.
Mahomad.* cana sit allata: siquidem jam non amplius vivebat Mahomad, quo regnante res contigit. Mirum est autem quod in annis Arabum ad communem calculum reducendis, neglecta methedo quam agnoscit tradi à Marmol in Historia Africana, & à Mariana in Hispana, utique talium intelligentissimis; maluerit sequi Pinedam, docentem quod Mauri lunares suos annos equaverint solaribus, triennali quodam embolismo; atque ita eos habuerint aequales nostris. Nam etiam hoc posito, quod tamen non probatur in usu civili valuisse; posito etiam quod Epocha Hegira predicta sumenda sit ab anno DCXXX, quod tamen, jam non recipitur; additi ad DCXXX anni DXXV non plures faciunt quam MCCXXIV; atque ita transitur atas Mahometi, nec tamen obtinetur annus qui pretenditur MCCXXXII.

*quando non
regnabat S.
Ferdinandus,* §8. Subverso in istum modum Higuera figmento, & vel ex ipsi Caravacensibus monumentis falsitatis convicto; corruunt omnia quaecumque ruinoso isti fundamento Castellani Arragonique scriptores, à Robles citati, in ediscarunt; fingendo circumstantias, quibus orsam male fabulam adornarunt. Ut quod Abuzeyt fuerit ille à Roderico nominatus Avozecrith, frater Mahomadi, idemque Rex Murciae, Valentiae & Caravacae: qui Ferdinandi atque Jacobi Regum armis concussus, pacis causa Concham venerit ad Ferdinandum; hospitioque Genesii Presbyteri usus, eidem fecerit facultatem Caravacam excurrendi: post miraculum vero allata, ut dictum est, Crucis, suumque baptismum coram Ferdinando Rege & filiis celebratum, regno privatus à rebellibus subditis, confugerit ad eundem Ferdinandum cum uxore & filiis, Alphonso & Ferdinando in baptismo dictis: multisque donatus possessionibus, post rem fideliter contra Mauros gestam in obsidionibus Cordubensi ac Hispalensi, apud Concham consenuerit & vixerit usque ad annum MCCCLXX octogenario major, quidquid in regno Valentino jam Christiano possidebat dono Jacobi Regis, relinquens predictis filiis; de aliis vero in Murciensi regno possessionibus, disponens in favorem Hospitalis S. Jacobi Conchenfis.

59 Si conjectare liceat, mihi nihil propius verosimili
 occurrit, quam quod Abuzeyt iste Caravacanus, Alphonfi <sup>sed avus e-
 jus Alphonfi</sup>
 IX initio fuerit Rex Concha, & subditus Mahomado, sicut ^{sus.}
 & alii plures civitatum majorum Reguli, Reges dicti, quod
 essent è regio sanguine, vel ex usu seculi XIII, cum plurimi
 sibi titulum istum sumerent inter Mauros. Hic vero, Concha
 ac tota circum regione per Alphonsum prædictum sub-
 jugata anno MCLXXVII, vitam ac libertatem pactus, permissus
 sit more suo vivere Caravace; Mauris autem circa annum
 MCXCV erectis presentia Regis Almahadi, immani cum ex- <sup>ipse vero
 nascebatur.</sup>
 ercitu ex Africa transjicientis, amissa recuperare sperans Abu-
 zeyt iisdem se conjunxerit, pugna & victoria ad Alarcu-
 rim, anna istius seculi XCV obtenta, particeps; ex eoque fe-
 rociior erga Christianos, quorum complures abduxerit secum
 Caravacam. Inter captivos autem habuerit etiam Sacerdotem
 istum, cuius nomen ignorare malim, quam ex Higuera discere;
 & eo Missam celebrare iusso, factum sit miraculum, propter
 quod non solum ad obedientiam Alphonfi redierit barbarus,
 sed etiam ad Christianam fidem accesserit, cum aliquot è suis
 anno MCXCVII. Cum autem eodem isto anno natus sit S. Fer-
 dinandus, dici potest præsagium hoc fuisse, quod per eum
 Crux exaltanda plurimum, atque ad sacra religionis cultum
 toto ista regione reducenda foret. Sic optime consistunt, nec ni- <sup>Rei gesta
 historia</sup>
 hil ad S. Ferdinandi laudem faciunt, quæcumque ante Hi-
 gueræ signa Caravaca sciebantur de revelatione & histo-
 ria Sanctæ Crucis: atque imprimis relatio facta à Commenda-
 tore Caravacensi Garcia Lupi de Cardenas, anno MCCCC-
 LXXX exhibita coram testibus & Notario, ex suo originali
 Hispano apud Robles cap. 11 sic Latine sonans.

60 Omnibus, quaternum hunc testimonii visu- <sup>multo verã
 cius discen-
 da ex Nis,
 Carava-
 censi anni
 1489</sup>
 ris, quos Deus honoret & servet à malo. Ego Gar-
 cias Lupi de Cardenas, Commendator Carabacæ,
 Concilium, Equites, Scutiferi, Rectores, Officiales
 & Boni-homines prædictæ villæ, inclinamus &
 commendamus nos vestræ gratiæ & nobilitati, tam-
 quam iis quibus optamus, ut Deus honorem multum
 multamque felicitatem impartiat. Sciat, quod
 ad

ad notificandum & demonstrandum fidelibus omnibus Christianis statum veræ Crucis Caravacensis, & miracula quæ per illam sunt facta ac fiunt quotidie, uti visibilibus conspexerunt majores nostri, & nos conspiciamus quotquot hodie sumus habitatores hujus villæ; mittimus Gratiæ vestræ Procuratorem nostrum, Fr. Petrum Prædicatorem Ordinis Prædicatorum: quem etiam rogamus ut velit habere custodiæ ac gratiæ vestræ commendatum, juvenisque elemosynis vestris, ad exornandam reparandamque sanctam ecclesiam & turrem sanctæ ac veræ Crucis, quæ in hunc modum reperta est.

*narrante,
quod deficiente
ad
Missam
Crucis,*

61 Cum Rex Zeyt Abuzeyt, suo tempore potens Rex Carabacæ, haberet captivum Clericum quemdam Presbyterum; accidit sciscitari ex eo Regem, quare Missam celebraret. Qui respondit, Scito, Rex quod omnis Clericus ordinatus ad Missam, postquam sacris vestibus indutus est, & protulit sancta illa verba, quæ Christus dixit feria quinta in cœna, Hostia illa quam elevat fiat caro, & vinum in calice merus sanguis: & sic conficit Clericus corpus Dei puri ac veri. Dixit Rex, quod hoc non crederet, nisi seipsum faceret id videre. Respondit Clericus, Domine, si mihi facis adferri omnem apparatus necessarium ad faciendam Missam, faciam te videre quod cupis. Tum Rex mandavit ut quidquid necessarium erat referret in syllabum ad memoriam: & hoc fecit Clericus, nisi quod oblitus fuerit Crucis. Deinde misit Rex nuntium suum; quo reverso, die mane sequenti surrexit Clericus, & recitavit Horas suas; unaque cum Rege ingressus turrim castri, ubi veræ Crux est, vestivit sese, fecit confessionem devote, & accedens ad altare veneraturus Crucem, nullam reperit: quapropter animo consternatus conversusque ad Regem, dixit, Deficit una ex rebus maxime necessariis ad Missam dicendam. Quærenti vero, quæ; respondit, Crux, Domine. Tum Rex aspiciens versus altare, visa ibi sancta

*ea ab Ange-
lis allata
fuit,*

sancta ac vera Cruce, dixit: Estne ista, quæ stat supra altare? Accepitque illam Clericus cum magna devotione, & cœpit Missam dicere. Et quando elevabat Hostiam, animadvertit Rex inter manus Clerici puerum candidum & formosum: ille autem Missam absolvit.

62 Eadem hora cognovit Rex Zeyt Abuzeyt, quod lex Christianorum erat res sancta: & liberavit Clericum, factusque est Christianus ipse, & subditi ejus quotquot voluerunt: & dedit terram suam Christianis: qui vicissim ei dederunt turrinam circa Concham, quæ vocatur turris Abuzeyt, ut illic vitam duceret: & ibi sepultum jacet ejus corpus. Atque hæc est primigenia historia veræ ac sanctæ Crucis, quamvis pro dignitatis suæ magnitudine satis describi nequeat.

63 Venio ad antiquissimas in Caravacensi ecclesia picturas, quas idem Robles describit cap. 14. tam consonas jam dictæ narrationi, quam nihil continentes quod saveat figmentis Higuera & sequacium ejus. In pariete collaterali altari, quod est in capella sanctæ Crucis, ad latus Evangelii, cernitur pictura Regis, equo insidentis, & toga cerulea induti; juxta quem stare videtur multus populus, Clericum captivum adducens: in ora autem togæ extima, velut acupictæ cernuntur hæc notæ,

DMVLPORPHEESVIN
SELONEXHNSJETT

quas Licentiatu Luna sic interpretatur: In memoriam meæ conversionis, & ad gloriam Dei, obtuli hanc Regiam vestem, ad induendum eam in die sanctæ Crucis, propter solennitatem festi.

64. In arcu etiam sellæ equestris, cui Rex videtur insidere, similiter notati leguntur characteres hi;

OMRONBDRV

quarum hic
explicatur
epigraphæ.

Id est, Cum hoc equo exaltavi legem Dei, & vici inimicos ejus in prælio multis vicibus. In altero parietis latere ad cornu Epistolæ, exprimitur disputatio Regis & Sacerdotum ejus cum Clerico, Rex autem sedet in sedili, & Clericus stat atque incipit Missam; interim dum Angeli demittunt Crucem, quæ est ea magnitudine ac forma quam exprimimus.

65 In pariete, qui est è regione altaris, ubi est fenestra rotunda, de qua supra, conspiciuntur duo Sacerdotes Mauri, cum aliis magnæ gravitatis personis, assistentes baptismo Regis; qui baptizatur à quodam nostro Sacerdote, eodem, quantum ex lineamentis faciei apparet, qui captus fuerat & Missam dixerat: Rex vero ad pedem Fontis apparet genu flexus, manibus junctis, hilari vultu, cum magna devotione; juxta autem assistit Regina togata, magnæ majestatis, & circum oram togæ videntur hæ notæ,

ANQP2XBEIS LQSTEVEN
CET+QISQ+QAYDESEC

quæ significant: Ego Regina Heyla, nunc Helena, uxor Regis Abuzeith & duo filii mei, fuimus conversi per Dei gratiam ad sanctam fidem; in cujus rei memoriam hic effigiata sum. Hæc conversio abiverat ex memoria omnium, imo contrarium videbatur indicare cantilena, quam antiquitus solebant cantare peregrini sanctæ Crucis, denotantes quod Regina, conversione Regis mariti audita manserit Moratilla, ubi erat quando fiebat miraculum.

66 Atque hæc abunde sufficiant ad instruendum lectorem,

1619

de
hi ;

vici
pa-
tio
tem
m ;
t ea

fe-
Sa-
nis,
am
fa-
rat:
na-
ne ;
tis,

na,
er-
ne-
ex
di-
pe-
na,
la,

cb,
am

Indulgentia
cum Cruci-
bis Carava-
canis alias
edite,

tam de eo quod ante Higueram credebatur, nihil absurdi con-
tinens aut non verosimile; quam de eo, quod antiquis adjecti
somnia iste, & stolidissimarum nugarum propola primus,
nullo nisi emotæ mentis titulo excusabilis. Item quod in Galli-
ca Historiæ Caravacanae epitome, hic Antverpia vulgata per
quemdam Carmelitam. Discalceatum anno MDCLII, aliisque
Latine & Hispanice editis Relationibus quas non vidi, sub-
textantur Indulgentiæ, velut applicatæ Crucibus, at-
tactu Caravacanae Crucis sacratis, per Papam Pium
V, & confirmatæ per Papam Gregorium XV anno
MDCXXII, ac denuo confirmatæ per Papam Urbanum
VIII: quarum indulgentiarum ultimus, articulus, qui debuisset
à Gregorio fuisse adjectus, prioribus omnibus addit pro habenti-
bus tales Cruces, Benedictiones concessas in Canonizatione
S. Caroli Borromæi facta à Paulo Papa V annis XLVIII post ob-
itum Pii: hæ autem sunt tam ample, ut tales ulterius non
propagandas, nec tanta cum plenitudine elargiendas censue-
rit Papa Alexander VII, id nobis suomet ore testatus anno
MDCLXI.

declarantur
apocrypha.

67 Decretum ea de re promulgatum anno MDCLVII habet,
apud nostrum P. Georgium Gobat in Quinario, Tract. 4 de
Indulgentiis num. 678, in quo etiam diserte cavetur omnis
alienatio rerum Indulgentiis præditarum; ita ut nec commo-
dato quidem alteri concedi possint: Cruces autem istæ trans-
eunt de manu in manus, non solum donatione, sed etiam
venditione. Extat etiam apud eundem Gobat num. 703 In-
diculus Indulgentiarum, quas apocryphas declaravit sacra
Congregatio Inquisitionis, sub die XVIII Maji ejusdem anni
MDCLVII; ubi penultimo loco ponuntur Indulgentiæ con-
cessæ Crucibus de Caravaca: ob quæ aliæque num. 705
idem auctor concludit, quod manifestis impostoribus ac-
censendi sunt omnes, qui vendunt donantve eas aliis,
tamquam ornatas Indulgentiis, saltem post hujusmodi
Decreta; si tamen adhuc inveniuntur aliqui tam temerarii,
quod non puto, nisi forte ex prædictorum ignorantia, cui
consilium oportuit indicio abusus præteriti. Qui etiam re-
latius apud nos serperet, cavere volens R. P. Guilielmus de

Vael Flandrobeltica nostrae Societatis bis Praepositus Provincialis, anno MDCXLIX Teutonice imprimendam vulgandamque curavit Epitomen praememoratae Historiae, sumptam ex eodem Robles, omisis istiusmodi Indulgentiis: qua occasione in formam aliquanto minorem, quam Robles dederat, & elegantiore nonnihil, contracti fuerunt inscriptionum Arabicarum typi lignei, quibus hic usus sum.

68 His jam prelo subjiciendis, dum typos emendo, video characteres omnes Arabicos, qui à dextris ad sinistram duci debuerant, more nobis contrariò, inversos reperiri apud Robles, quomodo eosdem etiam hic incidendos curarunt alii, quorum antiquis formulis usus sum, ea sola excepta quae ponitur num. 64, quae quia inter operarum manus amissa fuerat, de novo sculpta est. Non lubet ob rem tantillam prelum sistere, donec novae figurae sculptae fuerint; cum eruditus lector excusaturus sit facile errorem ex aliena ignorantia commissum: Orientalium vero linguarum imperito perinde sit, quomodo scriptas inveniat litteras quas non intelligit.

CAPVT VII.

Ingens victoria de Mauris ad Xerez relata per Alphonsum sancti Regis fratrem.

Narrat porro historia, quod cum Rex Zamor-
ram venisset, uti superiori capite dictum est, ⁶⁹ inde miserit fratrem suum Alphonsum ad in-
ursionem faciendam in terras Maurorum, <sup>Missus Al-
phonsus fra-
ter,</sup> jungens ei D. Alvarum Perez de Castro, na-
tione Castellani, ut exiguam Infantis a juvenis ex-
perientiam grandi sua prudentia suppleret cum titulo
Capitanei: erat enim Eques perquam strenuus &
exercitus in armis: occasionem vero magnum ali-
quem successum sperandi contra Abenhuc Mauro-
rum Regem offerebat subditorum ejus contra ipsum
rebellio, postquam Ambalule Miramolinus Maroc-
chos redierat, trajecto mari. * Infans ergo Alphonsus,
^a

G

fus,

*tum Alva-
ro Perez,
belli duce,*

sus, secundum mandatum Regis Salamanca egrediens, cum Capitano suo D. Alvaro Perez & D. Agudio Manrique, perrexit Toletum: & assumptis ibidem equitibus quadraginta, transito Muladarii portu, venit in Andujar: unde D. Alvarus in omnes partes emisit expeditos equites, qui prædam infinitam collegerunt, Cordubam usque progressi, quidquid poterant expilando destruendoque; & sic pervenerunt Palmam **b**, quam generose oppugnaverunt, eaque vi capta omnes intus repertos Mauros ad unum usque interfecerunt. Inde vero ingressi Hispalense territorium, conculcando omnia & mactando, transita Hispali **c** procurrerunt usque c Xerez, miseruntque cursores & prædam multam fecerunt. Collectis autem manubiis, mandarunt Infans & D. Alvarus tentoria poni prope Xerez secundum fluvium Guadalete: ubi equitatum traduxerunt provide & caute.

*contra
Maurorum
copiosissimum
exercitum,*

70 Rex interim Abenhuc, ex quo scivit quod Infans popularetur Andaluziam, quantasque prædas ibi acruinas faciebat, iussit convocari quidquid erat Maurorum ex hac parte maris, secumque proficisci Xerez ubi erat Alphonsus: itaque collecta est utriusque multitudo magna, non solum imperio Regis sui sed etiam famâ Infantis excita. Considerans ergo Abenhuc Christianorum exercitum, & minime numerosum esse intelligens, certo credebat quod non posset elabi sibi de manibus: idemque credidisset, quicumque collatas utrimque vires inter se comparans, non cogitasset Deum posse in paucis æque ac multis vincere. Quare castris positus in oliveto, inter Christianos & oppidum, ante omnia peditibus suis edixit, ut præpararent multa vincula funesque ad vinciendos captivos; quod sane neutiquam frustra fuit, suum enim usum opportune habuerunt, ad ipsosmet constringendos abducendosque.

71 Non tamen Christianos, quia pauci erant, contempsit Rex Abenhuc: sed curavit, ut aciem instrueret quam

quam ordinatissimam contra eos, eamque in septem turmas distribuit; quarum minima mille quingentos equites, quædam bis mille numerabant, aut etiam amplius: adeo ut totus equitatus Christianorum non posset cum minima Maurorum cohorte æquiparari, quamvis conjunctus eis esset filius Regis d Baëzæ; qui erat Regis Ferdinandi vasallus, Infantique ad expeditionem progressuro submiserat istum suum filium, cum equitibus ducentis ac trecentis peditibus. Venerant etiam ad Infantis subsidium multi Fratres militarium Ordinum S. Jacobi & Calatravæ: sed simul omnes respectu Maurorum pauci erant. Reperti quoque in eodem prælio fuerunt Tellus Alphonsus, & Ruy Gonzalez de Valverde, in eoque generosissime se gesserunt: universus autem Christianorum numerus, tam equitum quam peditum, vix censebatur mille quingenti.

72 Hi tam pauci, videntes tantam Maurorum multitudinem collectam, haud parum fuerunt conterriti; maxime cum hostibus subsidio venit quidam Rex Arabum cum septingentis equitibus: qui post Christianorum terga se collocantes, majores etiam angustias fecerunt, neque progredi neque regredi valentibus: utpote quibus ab una parte objiciebatur fluvius valde profundus Guadalete, ab altera Maurorum exercitus. Nihilominus D. Alvarus, ut erat dux strenuus, animos addere suis conatus, tam efficaces adhibuit rationes, ut excusso metu expeterent prælium, ac si decuplo plures Mauris fuissent. Frontem aciei obtinebat Alvarus, posteriora tuebatur Alphonsus, habens apud se Mauros quingentos ea excursionione captos, quos omnes ut decapitari juberet Infans, edixit Alvarus, id enim in præsentis casu convenientius videri. Inito deinde cum præcipuis militiæ suæ capitibus consilio, decreverunt peditatum ab equitatu sejungere, sicuti & Mauri fecerant; non tamen in turmas dividere suos, sed in unam omnes phalangem componere.

G 2

Man-

*ipse modicas
copias detra-*
cit 3

d

etique ho-
rorum ho-
stium ad-
ventu corru-
tas 2

*omnibusque
in unam
phalangem
collectis,*

Mandavit etiam ut pedites quam multi possent mulas & jumenta sarcinaria conscenderent, turmamque construerent, & sese ad eam partem jungerent quæ magis urgeretur.

*animati ad
pugnam
milites &
expiati,*

73 Ingens erat Maurorum clamor fremitusque, tympanorum vero æneorum crepitus atque tubarum clangor tam horrendus, ut cælum terraque misceri viderentur. Illo autem die, quo pugnandum erat, tunica delicata se vestiit Alvarus; sumptaque in manus virga, veluti satis superque instructus ab armis, adhortabatur milites ut parvi facerent Maurorum potestatem, fiduciam omnem collocantes in Deum, qui eis daturus esset victoriam de sanctæ suæ fidei inimicis. Tum Christiani, quotquot habebant copiam Sacerdotum, confitebantur eis peccata sua; alii vero mutuas excipiebant confessiones: prius autem quam congredierentur exercitus, D. Alvarus Perez Equitem ordinaverat Garciam Perez de Vargas, cujus deinde multa erit mentio in historia, & hoc principium fuit armorum ejus.

*invehuntur
in hostem,
eumque
fundunt,*

74 Absolutis Confessionibus Christianorum, cum sibi invicem mutuas condonassent offensas, seque Deo commendassent ex animo; misit D. Alvarus nuntium ad Infantem in fine consistentem, ut (quem admodum convenerat) in unam phalangem jungerent sese: quo factò exorsus denuo est Alvarus omnes animare, in hanc illamque partem discurrens, eaque suggerens magna cum prudentia quæ res locusque postulabant, ad excutiendum timorem & alacritatem ciendam. Itaque juncti simul omnes, in clamantes S. Jacobum & aliquando Castellam, invehuntur in Maurorum turmas; quarum primam per-rumpentes, moxque secundam ac tertiam, singulas denique unam post aliam profligarunt, disjicientes ac mactantes quoscumque obvios, cum maxima ubique clade. Adeo autem se illis permiscuerunt Christiani, ut unum Maurum cum altero non sint passi consistere. Sic

Sic disjecti confusique verterunt terga, qua maxime poterant fugientes, insequentibus eos Christianis atque maectantibus & infinitos captivantibus, usque ad portas Xeresii: ubi ingens fuit Maurorum invicem se prementium, imo & occidentium strages facta. Perdites autem, præ numero cadaverum super campum stratorum, vix poterant progredi, & tamen multos etiam ipsi captivos fecerunt.

75 Grande eo die miraculum in favorem Christianorum creditur operatus fuisse Deus, misso ad eos in prælio juvandos sancto Apostolo Jacobo, idque duabus de causis sustineri potest. Primum quia impossibile erat, Christianos tam paucos, de Mauris decuplo pluribus, reportare victoriam istiusmodi absque simili auxilio: deinde quia plurimi ipsorummet Maurorum dixerunt, se vidisse Equitem equo albo inventum cum vexillo albo in manu una, gladio evaginato in altera, quem alii multi Equites albi sequebantur: vidisse etiam per aërem discurrentes Angelos: quodque Equites isti multo plus damni inferebant Mauris, quam ipsimet Christiani, quorum etiam aliqui idem se conspexisse testati sunt.

*à S. Jacobo
apparentia
adjuvit.*

76 Sed regrediens ad historiam, dico, quod cum eo modo campum obtinuissent Christiani, Mauris partim cæsis partim captis fugatisque, inter mortuos numeratus fuerit Rex Gazularum aliique honoratissimi multi: in cæde autem prædicti Regis præcipuam laudem retulit novus, quem diximus, Eques Garcias Perez de Vargas: hic enim occidit eum. Ipse autem adduxerat septingentos illos equites Arabes, unde maximus terror Christianis in principio fuerat incussus. Quamquam enim historia eos superius Arabes nominet, hic vero Gazulas, de una tamen eademque gente ac Rege intelligenda est. Hic siquidem quasi ex voto, in sui Mahometi honorem peregrinatione suscepta, cum transitum hac haberet, accepit à Rege Abenhuc civitatem dictam de los Gazules, & utique

Rex Gazularum occumbit.

*Rex Aben-
huc fugit.*

utique ab iis qui in hoc prælio adfuerunt. Porro Rex Abenhuc, cæsis ac dispersis copiis suis, non credidit satis tutum se esse Xeresii, & quam occultissime potuit, se recepit, ea via qua sperabat posse evadere.

*Christiani
præda in-
gentis po-
tuntur :*

77 Christiani vero plena potiti victoria, redierunt in campum ad colligenda spolia, quæ plane innumera erant; adeo ut fastidio denique essent colligentibus, maxime quia tentoria inveniebantur tam plena ac referta omnis generis annona, ut nihil esset aliunde conquirendum. Toto etiam tempore quo ibi substiterunt, non aliis ad focum lignis usi sunt quam hastis lanceisque & telis contractis; vincula & manica ac funes, quæ preparari Abenhuc jusserat pro abducendis captivis Christianis, perquam necessari fuerunt ipsismet colligandis, quorum tamen numerus copiosior fuit quam apparatus vinculorum. Post hæc effuderunt se pedites per oliveta, in quorum densitate adeo multos Mauros mactarunt & ceperunt, ut licet eos dumtaxat occidissent atque cepissent, solæ hæc postremæ manubiæ abunde eos potuissent locupletare. Multi Equitum Christianorum insignia in hoc prælio patrauerunt facinora: imprimis autem D. Alvarus Perez, quamvis eum sola virga armatum ad pugnam venisse *g* Historia dicat. Similiter fecerunt etiam Ægidius Manrique, Tellus Alphonsus, & Ruy Gonzales, atque alii plures, ferientes lanceis, gladiis & clavis; Equites etiam Toletani varii, quorum gesta narrantur, ei qui non viderit difficilia creditu: Fratres quoque militarium Ordinum grandem Maurorum fecerunt stragem; omnes denique, per gratiam Dei auxilium ferentis, generosissime se gesserunt.

*imprimis
Didaci.*

78 Inter ceteros celebratur quidam, Didacus Perez de Vargas dictus, ipsius D. Alvari subditus, cui contigit ingentes suas vires hac occasione monstrare. Cum enim amissis inter præliandum hasta atque ense, aliud nihil haberet quo manum armaret; rescidit
ab

ab olea quadam nodosum ramum, cum eoque ingressus qua maxime calebat pugna, à dexteris & à sinistris graves ictus incutiebat, patrabatque facinora justis armis vix exequenda; quibus cum delectatus plurimum Alvarus identidem acclamaret Eia, eia Didace, Machuca, Machuca, id est Contere, Contere, mansit Equiti isti ex eo die cognomen istud, quod hodieque ex posteris ejus aliquibus adhæret.

79 Alius ejus frater germanus, dictus Garcias Perez de Vargas, ille quem creatum Equitem ante pugnam fuisse diximus & Regem Gazularum interfecisse, alia plura insignia opera eo die fecit, quamvis casu tertium ejus equo sumendus toties novus ei fuerit. Deinde autem in aliis occasionebus quibus adfuit magna effecit, quemadmodum in decursu historiae apparebit: æquum est enim virorum fortium generosorumque Equitum commemorare heroicas actiones, non minus quam degeneres aliorum culpas.

*In Garcia
Perez fratrum.*

80 Accidit autem casus perquam notabilis die ista duobus inter se cognatis Equitibus, odio invicem prosequentibus; scilicet, quod cum sibi mutuo confitebantur milites inituri certamen, is cui magis videbatur incumbere ut alteri satisfaceret, veniam à commilitone petiit solum *h* pro die illa: & hic erat jam nominatus Didacus Machuca, alter vero Petrus Michael vocabatur, Toletani ambo. Sed Petrus ignoscere Didaco noluit, quantumcumque à Clericis ac viris religiosi admonebatur (quamvis etiam ipse Infans D. Alphonfus ac D. Alvarus Perez eum rogarent) nisi hac sola conditione, ut Didacus complexum ejus admitteret; id scilicet agens ut eum occideret: tantarum enim erat virium, ut quemcumque posset complexu stringere *i* elisum suffocaret. Cum ergo Didacus conditionem abnueret, nolens tali periculo se exponere, nec aliter quam in Dei servitio mori propositum habens; ambo ad pugnam sunt progressi.

*Quidam
nolens inimico ante
pugnam reconciliari.*

h

*i
in eadem se-
lus perit.*

G 4

Placuit

Placuit autem Deo, quod ex omnibus Equitibus Christianis ad prælium eductis, solus Petrus Michael, qui commilitoni noluerat condonare offensam, desideratus sit, neque inventus postea aut vivus aut mortuus; quamvis visus sit in ipso conflictu singularia multa patrare facinora, præ grandi virium suarum robore; & licet post receptum fuerit diligenter quæsitus. Sunt quidem qui affirmant, quod nimio prosequendæ cædis ardore abreptus, inter fugientes Mauros Xeresii portam sit ingressus, ibique numero obrutus & occisus: verum nihil certi potuit de eo resciri, ad exemplum eorum, qui audent prælio se committere, prius quam offensam deprecanti sodali eam condonarint.

*Victores re-
vertuntur
ad Regem.*

8: Grandes fuerunt favores quos Deus in illa die Christianis fecit, grandis honor & gloria quam hi retulerunt, nec minor confusio barbarorum, quando quidem ex toto fidelium exercitu vix decem homines occubuerint, Maurorum vero cæsorum atque captorum numerus modum omnem excesserit. Itaque Infans Alphonfus & D. Alvarus Perez multa laude clarum & spoliis opimis onustum exercitum reduxerunt ad propria; filius autem Regis Baëzæ gloriosus & opulentus revertit in patriam. Illi vero Palentiam venientes, ubi Rex Ferdinandus erat, perquam benevole sunt excepti. Victoria porro ista, causa fuit cur Christiani postea acquirerint totam Andaluziam; tantus enim terror incussus est Mauris, ut numquam potuerint pristinos animos viresque resumere *k*.

ANNOTATA.

a Rodericus lib. 8 cap. 13 docet, Alphonsum Castella Regē an. 1213 celebrasse Pentecosten, præsentibus uxore Alienor & filio Henrico & filia Berengaria & nepotibus Ferdinando & Alphonso:

erat ergo Alphonfus tunc saltem trium aut quatuor annorum puer, et que adeo nunc agebat ætatis annum haud minus quam vigesimum quintum.

b Palma, oppidum Andaluziæ inter

inter Cordubam & Hispalim, trans Batim.

c Xeres de la frontera, juxta fluvium qui paulo post in mare influit ad sinum Gaditanum, dicitur de la frontera, quia respicit confinia Regni Granatensis, quod diu mansit in potestate Maurorum, sub tributo tamen, ut mox videbimus; atque ita distinguitur ab altero ejusdem nominis oppido, in confiniis Andalusia & Alagarbis, dicto Xerez de Guadiana, quia ad Ana flumen situm circa ejus ostium.

d Cum ergo supra num. 37 dicitur Rex, tradente Arabum Principe, cepisse Beatiam aliaque vicina loca, intelligi non omnia retinuisse, sed quaedam restituisse amico jam ac tributario, cum titulo Regis, ad continendos facilius Mauros Granatenses; Beatia tamen ipsa Christianis incolis data, cum Episcopo inferius nominando, non fuit reddita.

e Etiam hoc tempore, in defectu Sacerdotum urgente periculo certaminis vel naufragii, aliquando tale quid usurpatum scio; vix credo tamen aut olim aut recentiori memoria fuisse adeo ruades Christianos, ut crederent ejusmodi Confessionem eaque esse Sacramentalem, ac est Baptismus in casu necessitatis colatus à taico, sed solum pro actu aliqualis poenitentia eandem usurpavisse.

f Alcalá de los Gazules exprimitur in tabula, unius dumtaxat diei itinere distans à loco pugnae, inter Modinam Sidoniam & Avandam.

g Historiam suam, an priorem aliam à se transcriptam, auctor intelligat, haud facile est dijudicare ex phrasibus, identidem licet recurrente. In Summario Processuum num. 50 Testis primus super art. 51 dixit, quod omnes historiae, tam im-

pressa quam manuscriptae, narrent miraculosum successum conflictus ad Xerez, & quod ibi apparuerit S. Jacobus; eundemque etiam refert Lopez Garzia de Salazar, cujus Ms. est omnium quae sunt in Hispania Mss. Codicum auctoritate praecipuum fol. 647. Mox autem narratur successus hic relatus inter duos milites dissidentes, & supponitur Ferdinandi Regis mandatum fuisse, ut milites sui ante conflictum mutuas sibi invicem condonarent offensas. Si quis praedictum Ms. habeat & simul Chronicam Ferdinandeam, dijudicare poterit uter auctorum alterum transcripserit, & junior sit.

h Non credo re solum ita intelligendum, ut voluerit post pugnam resumere inimicitiam is qui reconciliari petebat; sed idem hic valere, quod saltem: quamquam & hoc non minoris simplicitatis fuit, quam quod supra dicitur Rex Legionensis petiisse, ut saltem per tres annos sibi liceret cum consanguinea matrimonio uti.

i Nemini id incredibile videatur:

nam & parentum nostrorum memoria fuit in Antverpiensi arce Hispanus miles, tantarum virium, ut rheada fortitudo. à duobus equis effuse currentibus protractam, retro apprehendens susteret, vectem ferream grandem trans fossas latissimas murosque sat altos in arcem jaceret, stannearum lancium oras flectendo trisparet solis duobus digitis, & pomum manu comprehensum non dimitteret, quamvis quatuor alias robustissimi viri simul id niterentur extorquere.

k Hic primum ponit Chronica ex Roderico captam Ubedam & mortem Reginae Beatricis, ut videatur hanc victoriam relatum dicere ipso anno 1234.

Fides confirmatus memorandi ad Xerez

CAPUT VIII.

*Cordubense suburbium intercipitur, urbs deinde ipsa
obsidetur.*

82

a

An. 1235.

QUINQUE annis a post patris sui Alphonfi mortem, jam bene stabilitus in regno suo Legionensi strenuus Rex Ferdinandus, captaque Ubeda gloriosior, anno MCCXXXV obsedit Cordubam, civitatem Regiam, unamque ex præcipuis Andaluziæ, idque hac ratione. Cum Ferdinandus Regnum Legionense visitando obiret, administrans justitiam & curans publicum commodum populorum; contigit eum venire in oppidum Benavente, eo ipso tempore, quo Christiani Mauris vicini equites ac pedites, cum velitibus ac veteranis, convenerunt in Andujar quod Christianorum erat. Factaque in regnum Cordubense excursione, intercepta spolia quæ retulerunt, etiam adduxerunt Mauros aliquot; ex quibus intellectum est, gentem istam Cordubæ perquam securam agere, neglectis vigiliis custodiisque, eo quod à Christianis nihil sibi crederent formidandum. Offerebant autem illi se parandam eis viam, designaruntque modum quo capi suburbium unum posset, Arabice Axarquia *b* nuncupatum, de quo facile convenit, quia credebatur per illud posse obtineri civitas, sicut & factum est.

Maurois captivis suggestantibus.

b

83 Tum deliberatum est, quæ ratione disponentur omnia, ad executioni mandandum adeo salutare consilium; paratæque sunt scalæ & omnis alius necessarius apparatus. Visum deinde est occupandam noctem aliquam obscuram & pluviam, qualem cito promittebat mensis, qui tum currebat, Januarius. Rebus sic compositis, omnium certiores fecerunt Petrum Ruyz Tabur, & Martinum Ruyz de Argote, miseruntque Marros, ut id de quo conventum erat indicerent.

indicaretur D. Petro Ruyz, & D. Alvaro Perez fratri ^{persuasi}
 ejus; significantes quod pro tali, quam nominabant, ^{suburbium}
 nocte cuncta habebant ordinata; adessent illi cum ^{tentate}
 iusta militum numero in succursum. Dum nuntius ^{Christianis}
 excurrit Martos, ipsi quantas potuerunt copias ag-
 gregarunt, & in eam qua condictum erat noctem
 scelas suas expediverunt, ac minimo strepitu subie-
 runt usque ad pedem antemuralium; maceriamque
 circumeuntes, auscultabant solícite an in turribus
 & antemuralibus vigiliæ agerentur; inveneruntque
 mutire neminem, sed omnes alto sopore teneri, ple-
 numque mediæ noctis silentium servari.

84 Cunctis autem probe exploratis, suoque con-
 silio favere judicatis, locuti sunt cum quibusdam il-
 lic repertis Christianis, quid agendum esse putarent.
 Respondit autem iis Dominicus qui viam monstra-
 verat. Domini mei, suaserim ego, ut bene facientes ^{hiberna no-}
 signum Cruois, commendemus nos Deo vero & glo- ^{ctis silentio}
 riosissimæ Virgini matri ejus benedictæ sanctoque ^{accidit.}
 Apostolo Jacobo, & sic viribus omnibus connita-
 mur hoc opus effectui dare; ideo enim huc venimus,
 fidentes Deo ejusque benedictæ Matri quod nos ju-
 vabit, quia agitur de ejus servitio & honore atque
 exaltatione sanctæ fidei ejus. Quod si nequeamus ja-
 cere sparteas hasce scelas, utamur ligneis, atque per
 eas conemur ascendere. Primi autem ascendant qui
 melius è nobis callent Arabicam linguam & gentis
 more vestiti sunt, ut occursum forsitan eis Mauri suos
 esse credant, neque agnoscant qui sint. Qui autem
 sic ascenderit, satagant primam turrim occupare,
 donec ascenderit multitudo reliqua.

85 Placuit omnibus Dominici consilium, ipsum-
 que executioni mandantes experti sunt tres ligneas ^{turrim unã}
 scelas: cumque has nimium curtas esse viderent, alias ^{inobservati}
 aliis adnectentes applicuerunt ad primam turrim. ^{occupant,}
 Ascenderunt ergo priores Alvarus Colodro & Bene-
 dictus de Baños, quia hi accuratius callebant idioma
 Arabi-

Arabicum : secuti que sunt alii quotquot vestibus ac mitris Mauricis induebantur : ceperuntque turrim quæ usque in hodiernum diem nomen habet Alvari Colodro. Hic quatuor Mauros sopitos invenerunt, quorum unus ex illis erat qui cum Christianis ad hoc negotium conspirant, in ea quam supra dixi excursionem capti, & tentandæ rei auctores primi. Cum ergo accedentes ad turrim Christianos interrogarent Mauri, quinam essent & quid quærerent, responderunt Arabice se esse inspectores vigiliarum.

86 Tum Maurus, quem dixi è conspiratis fuisse, Alvarum Colodrum ex voce agnoscens, apprehendit manum ejus, atque in aurem clam dixit : Ego ex eis sum quos nosti ; cura ut hos qui mecum sunt occidas, & ego vos juvabo. Tunc Christiani manus in ipsos miserunt, oribusque obstructis dejecerunt ex turri, ubi mox ab aliis mactati sunt ; cœperuntque Christiani ceteri confestim ascendere : cumque jam pro parte majori ascendissent in turrim istam, progressi sunt per murum, & sigillatim occuparunt turres omnes, usque ad portam ducentem Martos, qua ipsa etiam sunt potiti. Jam illucescebat aurora, & Christiani, omnes quas dixi turres ipsamque portam habentes in potestate, aperuerunt illam, atque intro miserunt Petrum Ruyz Tabur cum suo equitatu. Mauri autem ut viderunt suburbium totum, quod Axarquia dicunt, Christianorum esse ; coacti fuerunt dimissis domibus suis confugere ad civitatem, cum modico eo quod quisque auferre potuerat fortunarum suarum, quorum ingens strages facta est a Christianis, usque dum civitati sese inclusissent.

87 Hoc factò Christiani firmiter sepierunt omnes plateas suburbii, excepta principali atque directa, per quam insequerentur fugitivos. Mauri vero, postquam in civitatem intulerunt quidquid rerum suarum salvare quiverant, eruperunt contra Christianos, cum eis que cœperunt pugnare ; aliis interim

*ac deinde
ceteras cum
porta:*

*admissaque
focis potiti
loco,*

ex urbis mœnibus sagittas jacentibus & petras, tanta cum rabie & contumacia, ut victores tertium coacti fuerint usque ad murum recedere. Videntes ergo tam acriter se urgeri à Maurorum multitudine, inuito consilio duos viros emiserunt, alterum ad Regem Ferdinandum Dominum suum; alterum ad D. Alvarum Perez, qui in Martos habitabat, eratque ex nobilioribus ac potentioribus regni Castellæ; & ad quemdam Equitem, Ordonium Alvarez nuncupatum; huic autem posteriori nuntio imperarunt, ut per quæcumque transfret Christianorum Mauris finitimorum loca, propalaret quod actum erat, sicut & fecit. Qui vero ad Regem fuerat missus, diu noctuque accelerans iter, venit in Benavente, offenditque Regem ipso quo ad mensam erat accubiturus tempore, ac genibus flexis epistolam tradidit.

*nuntios ad subsidia petenda expo-
diunt.*

88 Vifa Rex epistola, nec unam quidem horam cunctari voluit; sed illico conscendens equum, cum equitibus centum se dedit in viam, mandans ut subditi ceteri sequerentur (idque per omnes civitates, oppida, & loca munita) atque in confiniis convenirent. Tempestate illa vehementer abundabant aquæ, adeoque intumuerant fluvii, ut cum vado transiri nequirent, Rex non potuerit tam cito quam optabat adesse subsidio suis: clementiori tamen aura reddita, profecutus est iter, valdeque opportune supervenit Christianis. Iter autem quod tenuit fuit hujusmodi. Benavente venit ad Civitatem Roderici, & hinc Alcantaram. Alcantara digressus, transi-
to navi Guadianâ, Metellinum venit, Metellino Magazalam & Bienquerenciam.

*Rex contra
novo advo-
lans*

c

d

89 Bienquerencia Maurorum castrum erat, cui ex ea gente præfectus obtigerat, Eques generosus & valde probus; qui intelligens Regem Ferdinandum tentorium tetendisse in campo prope fontem vicinum castro, exivit ad manus ei deosculandas, adferens ei dono panes, vinum, carnes, & avenam.

*cum solis
30 armatis
eo pervenit,*

Excepit

Excepit hominem Rex per quam humaniter & honorifice, rogavitque ut castrum sibi traderet: quirespondit, Domine, tu modo proficisceris ad Cordubam capiendam, donec autem hoc fueris executus non poterit usui tibi esse hoc castrum; postquam vero urbem ceperis, & hoc & quidquid habeo, me ipsum quoque, tibi in servitium tradam. Hoc autem sicte dicebat & ironice, pro certo habens fore ut numquam Rex Cordubam caperet: quippe qui solum triginta armatos viros secum ducebat, quorum præcipui erant D. Ferdinandus Ruyz, Caputvacca cognominatus; D. Didacus Lopez de Vaya, tunc adhuc Scutifer; Martinus Gonzales de Jamaica, Sancius Lopez de Allos, D. Joannes Arias de Mexia, & alii plures nominatim ab Historia non expressi.

*quo alii ex
variis locis
jam præve-
nerant.*

90 Porro à castro Bienquerenciæ tranfuit Rex ad Duas-germanas & Guadalbazar; hinc vero discedens, relicta ad dextram Corduba, tetendit ad Pontem Alcoleæ; ibique explicuit tabernaculum, cum paucis illis quos post se trahebat Equitibus. Quando autem illuc advenit Rex, jam à diebus aliquot suburbium Axarquæ ingressus erat Alvarus Perez in auxilium Christianorum, & D. Petrus Ruyz frater ejus, quem Mauri Alastac nominabant, quia simus erat. Similiter ex confiniis omnibus accurrerat eodem magna multitudo tam equitum quam peditum, augebaturque quotidie numerus, mox atque mandatum Regis innotuit, ex tota Castella, Legione & Extremadura, ut Deo Regique præstarent obsequium, ad honorem nominis Christiani fratrumque auxilium. Hi vero ut intellexerunt adventum Regis Ferdinandi Domini sui, dici non potest quanto fuerint repleti gaudio; utpote jam vehementer fatigati, atque in angustiis positi; obliviscentes quidquid passi erant malorum, & novas vires resumentes, ad facinus quod feliciter cœperant, consummandum.

AN

ANNOTATA.

a Obreperat Ms. Latino Ruderici Tulerani vitium, quod & impressæ retinent; & biennium legebatur, pro quinquennio: hoc tamen revera exigunt Era 1268 ab auctore notata in morte Regis Legionensis, & Era 1272 notata in captione Ubedæ; idque non per litteras numerales, sed per verba ad longum descripta: quod mirum est non observatum fuisse ab interprete, pro annis Era Hispanica annos Christi substituente, & hic signanter obsidionem Cordubensem ad annum 1235 referente. Quia vero multo prolixior hic est textus Hispanicus quam Latinus Ruderici; Latini infra post cap. 9 seorsim exhibemus.

b Axaraquia, Ruderico (ut jam vidimus) Exarquia, non tam ambitus debet Latine dici (quamvis ita reddat Rudericus) quam suburbium, cui voci respondet in Chronica Hispanum Arraval. Et hoc ipsum innuere videtur Rudericus cum dicit Christianis promissum ambitum unum: possent enim ac debent plura unius urbis ad precipuas portas suburbia, non plures circumcirca ambitus concipi. Talia autem suburbia notare est in expressione ipsius urbis Tab. 5 lib. 6 Theatri Urbium ad utramque secundum flumen extremitatem, quarum suprema, Orientem versus, Andusarium respicit, & videtur portam ac pontem habuisse Martos ducentem: ibi enim hodieque potantur catarracta cum titulo Molen-

dinum de Martos: hic autem dicuntur victores occupasse portam de Martos, eamque subsidiis ab altera fluminis parte venientibus aperuisse.

c Magna hac itinera sunt & 12 leucarum singula, nec potuerunt uno die nisi citatissimis equis confici; non ducunt autem recta Cordubam, sed multum declinant; fortassis propter commoditatem pontium, istuc magis quam alibi patarorum: qualis si tunc, ut nunc est; fuisset Emerita, non habuisset Rex necesse transire Anam navibus Metellini; nisi forte id factum causa rectoris itineris deinceps tenendi. Locus autem ille hodie Medelim vocatur: extatque liber de Sanctis ibidem passis aut natis auctore Io. Ant. de Figueroa ibidem Archiepiscopo, editus Madriti an. 1650, totus ex novitiis Pseudo-dexteri ac Iuliani & sequacium figmentis consarcinatus; quod ad Sanctos attinet; quod autem ad secularem medii ævi historiam, multa utilia continens.

d Magazela distat Metellino leucis circiter octo, & Magazela tantulmdem fere distat Benalcazar, aliis Belalcazar; quod hic fortassis Bienquerencia dicitur: unde porro Andusarium ire volenti media via occurrit fluvius, innominatus in tabulis, hic verosimiliter Guadalbazar dicitur; post quem transitus fuerit Batis ad Pontem Alcoleæ, nunc foris est Aldea del rio.

CAPUT IX.

*Ecijensis Regis succursu aliorum verso, Vrbs Sancto
deditur.*

91 **I**Llo tempore Ecijæ a morabatur Rex quidam
a Maurus, nomine Abenhuc, multum habens mi-
litem peditem equitemque: apud quem versa-
batur Christianus Eques, D. Laurentius Xuarez
nuncupatus, atque à Rege Ferdinando propter
facinora quædam relegatus. Dum ergo ante Cordu-
bam erat Ferdinandus & exercitus Christianorum
adhuc exiguus, licet ex variis partibus identidem
novus miles accederet, si voluisset Rex ille Maurus,
ad cujus ditionem Corduba spectabat, contra eum
progredi cum omnibus quibus poterat viribus, haud
difficiliter eum inde pepulisset. Sed Deus, qui sup-
petit remedium adversus quæcumque pericula,
istiufmodi cogitationem menti ejus excussit, in gra-
tiam Regis Ferdinandi. Siquidem Abenhuc iste ve-
hementer formidabat alia facinora aggredi, jam
sæpe in similibus castigatus, & numquam sine clade
regressus ab ejus generis expeditionibus. Quare li-
cet ei diceretur, Regem exiguas tantum copias ha-
bere, non audebat iterum tentare fortunam: de-
inde non poterat persuadere sibi, quod vir talis,
qualis Ferdinandus erat atque tam potens, cum par-
va manu obsideret Cordubam.

92 Deliberandum igitur sibi maturius ratus, inter
alios voluit etiam audire D. Laurentium Xuarez, quia
existimabat hunc sibi quod utilius foret consultu-
rum, idque duabus de causis: quia scilicet multum
fidebat ei credebaturque in omnibus, & quia existi-
mabat ipsum pessime velle Ferdinando, à quo fue-
rat ejectus. Talia considerans, vocavit eum, & dixit
Laurenti, quid hic mihi agendum suades? Respondit
ille:

*consilio Ca-
stellani a-
pud se exu-
lantis,*

*Rex Aben-
huc Cordu-
bensibus au-
xilio ven-
turus,*

ille; Domine, quandoquidem Celsitudo tua me interrogat, quid agendum sit, dicam. Ego, Domine mi, transferam me ad castra Christianorum, tribus Christianis equitibus comitatus; in eaque secreto me insinuans accurate perlustrabo omnia, & quores loco sit cognoscam, ac deinde revertens dicam, quid faciendum sit; interim mihi promittas velim, quod nihil omnino moturus sis usque dum regrediar, nec moveri ab aliis fines. Placuit autem consilium Regi, & ut ita faceret imperavit.

93 Tunc D. Laurentius, tribus secum pariter equitibus comitantibus, in viam se dedit; pervenienisque ad illos colles qui sunt ad alterum caput pontis, defiliit in pedes; unumque ex tribus sequi etiam peditem iussit, duobus aliis commendans e-
atque ad castra Christiana exploranda emissi.
 quos usque in reditum suum. Ingressus in castris lento passu pervenit usque ad tentorium Regis, ibique reperit venatorem in excubiis positum, atque ei dixit: Amice, gratiam quaeso hanc mihi facito, ut aliquem ex ministris Regis voces, dicasque hominem adesse, qui ei loqui velit, idque confestim, magni enim momenti rem esse. Introivit ergo in tentorium venator, vocavitque Martinum de Otivella, qui continuo consurgens egressus est foras. Hunc rogavit Laurentius ut vellet secum in partem secedere, ubi secreto loqui cum eo posset, dixitque ei, Noscis me? Ego sum Laurentius X Suarez: ingredi ad Regem & dic ei, quod hic sim, & cupio loqui ei; rogo autem ut Celsitudo sua mihi det licentiam introeundi ad se, nec enim aliter ausim quidquam.

94 Ingressus Martinus excitavit Regem, tum forte dormitantem, indicavitque adesse Laurentium X Suarez, qui Celsitudini suae loqui volebat, modo daretur ingrediendi licentia. Ingressi ergo iussu interrogavit Rex, quomodo audebat in suo conspectu apparere. Respondit Laurentius, Domine, tu
 H mo

me ejecisti in regionem Maurorum, ad male faciendum mihi; ego autem credo quod hoc fuerit ad meam vestramque utilitatem. Atque inde narravit ex ordine quidquid acciderat; jubebat autem, ut porro dispiceret Celsitudo sua, quid mandatum ac factum vellet. Placuerunt verba Laurentii, quasi- vitque ab eo ecquid ipse faciendum judicaret. Tunc dixit ei D. Laurentius; Domine, videtur mihi quod Celsitudo *c* vestra debeat hic manere quieta, ubi nunc castra fixit cum exercitu suo, sed majori quam nunc adhibeat vigilantia opus esse: videat autem quantum militem habeat in suburbio Axarquiae: qui si sufficiat ad tuendum illud, id tibi satis sit, ceteros autem omnes ibi non necessarios junge exercitui tuo. Ego autem revertar ad Regem Abenhuc, & meliori quo potero modo conabor cum divertere à proposito, dicamque quod omnia quae ei sunt relata sint falsissima; & vestram Celsitudinem hic esse cum copiis numerosis, nec ulla ratione ipsi expedire ut huc veniat, atque ita dimittat militem quem collegit. Duarum autem rerum alterutra continget; ut scilicet vel ego divertam eum, ne veniat adversus Celsitudinem vestram; vel si efficere id non potuero, promitto Celsitudini vestrae, quod continuo veniam cum omnibus qui ibi sunt Christianis ad serviendum tibi in propria persona, ac vitam reliquam eidem impendendam: quid autem ibi factum sit, tertio abhinc die intelliges per epistolam meam, ab hoc quem adduxi scutifero deportandam.

*de modo per-
viculi im-
minentis
avertendi,*

95 Tunc Rex Ferdinandus D. Laurentio gratias egit, pro tam bona voluntate ejus erga se; eique veniam praeteritorum concedens, recepit in subditum, dimisitque dicens, ut quemadmodum promiserat ita ageret. Osculatus manum Regis Laurentius abiit, & abiens dixit Regi, ut per tres aut quatuor sequentes noctes juberet in castris excitari fo-
cos

eos multos, ut si forte Abenhuc mitteret alios exploratores Mauros, numero focorum persuasi crederent vera esse quæ ipse retulisset. Respondit vero Rex, iret in pace, curandam rem ita ut consuluerat. * Dimissus à Rege Laurentius egressusque é castris, rediit eó ubi dimiserat comites & equos; ^{abducitur & proposito:} subditisque calcaribus, quam potuit celerrime iter suum relegens, primo mane pervenit Castrum, atque inde Ecijam appulit sequenti nocte sub primum somnum; moxque ad Regem Abenhuc accessit. Gavissus est eo viso Rex, & quid vidisset interrogavit. Ipse verò respondit: Domine, haud equidem libenter dixero, certus non habendam mihi fidem: sed mitte alios qui videant, & invenient Regem Ferdinandum bene armatum & munitum in castris suis valde copiosis: quod autem moram aliquam traxerim, eo feci ut melius cuncta circumiens explorarem, & explorata referrem certius. Quid ergo, inquit Abenhuc, suades? Cui D. Laurentius: Non convenit mihi consilium dare Celsitudini tuæ, sed ipsi omnibus viribus meis servire & mandata exequi.

96 His auditis quievit nocte illa Abenhuc, sequenti die consilium initurus. Tunc autem advenerunt legati Regis d Valentia, significantes quod Jacobus Arragonia Rex, cum omnibus copiis suis imminebat Valentia civitati, contra quem ut auxilio sibi veniret Abenhuc etiam atque etiam rogabat. Ille vero lectis litteris, in consilium advocans Satrapas Mauros, interque eos D. Laurentium, exquisivit eorum sententiam super postulatis Valentini Regis; quorum omnium mens una fuit, videlicet, quod cum Christiani jam tenerent suburbium Axarquia, ipsa vero civitas diu resistere eisdem posset, fatius esset succurrere quantocyus periclitanti Valentino Regi: quo facto satis tempore veniretur ad succursum Cordubæ, postquam interim copia Ferdinandi

Et in auxilium R. Valentini progressus.

d

*perfidie occi-
ditur ab a-
mico. Mau-
ro.*

nandi Regis (ut fieri assolet) magna parte diffluxis-
sent. Hoc consilium cum Regi Abenhuc placuisset,
instructis mox copiis progressus est Almeriam, ubi
habebat naves quasdam, ad custodiam Valentini
portus servituras. Almeriæ porro cum esset Rex A-
benhuc, Maurus quidam ipsi perquam carus invi-
tavit eum, ac probe potum suffocavit in piscina
sua: mox autem atque innotuit militibus mors Do-
mini sui, dissoluti sunt & singuli ad sua reversi,
Laurentius autem, assumptis secum Christianis om-
nibus, transit ad Regem Ferdinandum, qui eum
gratanter excepit pro tam insigni servitio sibi præ-
stito. Ex hoc vero tempore dominium Maurorum
eorum qui portus obtinebant multifariam divisum
est, eo quod nollent Regem qui simul omnibus
imperaret, sicut factum eatenus: & Regem Ferdi-
nandum Deus infinita sua misericordia liberavit à
discrimine tali, de medio tollens Regem barbarum,
qui exaltationi fidei sanctæ ejusque restaurationi per
Ferdinandum curandæ potuisset obsistere: eadem-
que via Jacobo Arragonum Regi expeditam reddi-
dit victoriam de Valentinis Mauris, quorum civi-
tatem interceptit, sicut narrat Historia.

*Anctus in-
terim copiis
Ferdinan-
dus,*

97 Interim Ferdinandi Cordubam obsidentis co-
piæ augebantur quotidie, multis ex utroque regno
Nobilibus, & Communitatum plurium delectis eod-
dem accedentibus. Tum vero arctius coepit obside-
ri civitas & in majores angustias cogi Mauri, au-
dientes extinctum esse Regem Abenhuc, Principa-
tumque multifarie divisum & novis identidem viri-
bus auctum Ferdinandum. Quare cum animadver-
terent, non destitutum eum ab incepto opere prius
quam id ad finem perduxisset, se vero plurimum
fatigatos fame, consumptis fere victualibus omni-
bus, & undique pressos; petierunt pacisci de con-
ditionibus tradendæ urbis. Conditio autem non a-
lia eis data est, quam ut vita personisque salvæ
egre-

egrederentur quo vellent, urbem cum rebus suis omnibus victori dimitterent. Ita civitas, ex præcipuis Andaluziæ una, tradita est in festo Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, atque à Mahumeticis spurcitiis evacuata: Rex autem Ferdinandus jussit continuo Crucem in summa turri collocari, unde execrabilis Mahometi nomen invocari solebat: & cœperunt Christiani magno cum gaudio laudare Deum adiutorem suum, atque exaltare sanctam ejus fidem. Sua quoque insignia juxta Crucem collocari mandavit Rex, & Episcopos cum universo Clero in exultatione vocum Te Deum laudamus decantare, sic ut ab omnibus Christianis exaudirentur; qui similiter præ devotione lacrymantes dabant laudes Deo e.

*urbem dedit
tione capite*

e

*CAP. XVII
Mezquitam
expiat de-
dicatque.*

98 Et tunc venerabilis Joannes Oxomensis Episcopus, Regalis aulae Cancellarius, cum Gundifalvo Conchensi, Dominico Beatiensi, Adamo Placentinensi, Sancio Cauriensi Episcopis Mezquitam ingressus est Cordubensem, quæ cunctas Mezquitas Arabum ornatu & magnitudine superabat. Et quia venerabilis Joannes, de quo diximus, Roderici Toletani Primatis vices gerebat, qui tunc temporis apud Sedem Apostolicam morabatur, eliminata spurcitiæ Machometi & aqua lustrationis perfusa, in ecclesiam commutavit, & in honore Beatæ Virginis erexit altare, & Missam solenniter celebravit. Et sermonem exhortationis divinæ proponens, secundum sapientiam sibi datam & gratiam suis labiis instillatam, diffudit eum in cordibus auditorum; adeo ut pœnitentialem gaudium recreati, contriti cordis sacrificia & labiorum vitulos immolarent: & Rex Ferdinandus novæ Ecclesiæ dotem obtulit competentem.

f

99 Postea consecrato ibi Episcopo Magistro Lu-
po, Rodericus Primas & Pontifex Toletanus alios quos reditus privilegio confirmavit, & Lucenas in super dedit ei. Et tanta est urbis illius abundantia,

*s Jacobo
ablatas
campanas
resistunt.*

H 3

amœnitas

amœnitas & ubertas, quod audito præconio tantæ urbis, ex omnibus Hispaniæ partibus habitatores & futuri incolæ, relictis natalibus sedibus, quasi ad regales nuptias cucurrerunt; & sic incolis continuo est repleta, quod domus habitatoribus, non habitatores domibus defecerunt. Et cum in opprobrium populi Christiani, campanæ S. Jacobi, quas Almanzor detulerat in Cordubæ Mezquitam, dependent functæ officio lampadum; Rex Ferdinandus easdem campanas fecit ad ecclesiam B. Jacobi reponari: & ecclesiæ B. Jacobi restitutæ sunt: ubi cum ceteris cymbalis benefonantibus, peregrinorum devotio laudat Deum in Sanctis suis.

ANNOTATA.

a Ecija, olim Asti, ad alteram Singulis fluvii ripam, inter Cordubam & Osunam, qua limites Cordubensis & diœcesis Hispalensis terminos proxime contingunt.

b Pontem intelligo Bati instratum, de quo supra, ad quem castra Rex habebat in succursum suorum, trans flumen in Axarquia turribus consistentium.

c In vulgari Alteza: & hic titulus sufficiebat quando composita est Chronica, nec eum judicavit usquam mutandum, qui ante 120 annos eandem curavit imprimendam, licet tunc Majestas daretur Regi: quod ideo solum noto, ut appareat quam fidelis editio hæc sit, quamque ab originali mutatum nihil, quod intelligi eo tempore poterat, licet madus loquendi tunc alius esset.

d Zahenum Valentia Regem appellat Mariana lib. 12 cap. 19 agens de exitu belli Valentini, quod finem habuit deducta urbe, Arragoniisque in eam ingressis mense Septembri in pervigilio S. Michaelis, die 28 mensis. 1278.

e Hactenus Chronica: quod utra nunc possumus ex Roderico da-

vo, consequenter accipe ipsi ejus verbis.

f Hac Roderici absentia causa fuisse potuit, cur de victoria ad Xerez nihil, de Corduba capta, brevius scripserit; cujus tamen contextum propter auctoris reverentiam hic addendum censeo: est autem hujusmodi. Ceterum elapso * biennio à morte patris sui Regis Legionensis, obsedit Cordubam, regiam & patriciam civitatem: ad cujus obsidionem hoc modo venit. Saraceni quidam, offensi Primoribus civitatis, venerunt ad quosdam Milites Christianos, Spondentes se daturos unum ambitum civitatis. Hi autem Milites, qui Almogavares dicuntur Arabice, verbum gaudii audientes, licet non crederent, periculo sese dederunt, & in noctis silentio ad murum Cordubæ pervenerunt. Et cum vocem vigilum non audissent, quia soporis ignavia tenebantur, appositis scalis quas secum tulerant, ad muri altitudinem ascendunt, & turres aliquot occuparunt; in quibus vigiles occi-

* imo quinquennio
CAP. XVI

Obsidionis
Cordubensis
historia ex
Ruader. Tolet.

occiderunt, & ambitum qui Ex-
arquia dicitur invaserunt, mul-
tis ex Arabibus interfectis qui in
hoc ambitu habitabant. Et ipsi
metu postposito in turribus re-
sederunt, licet ex alio ambitu
Arabes sagittis, fundis, jaculis,
& lapidibus fortiter impugna-
rent: & successum hujusmodi
nuntiarunt Christianis qui in
Frontaria morabantur. Quod
cum audisset Miles quidam de
familia Regis, qui Ordonius Al-
vari dicebatur; statim omnes,
quos habere potuit, Cordubam
secum duxit, & statum obfi-
dionis Domino Regi continuo
intimavit: interim autem adve-
nit Alvarus Petri, de Regni
Magnatibus, potens & nobilis,
& obsidentibus se adjecit. Et
Rex Ferdinandus, qui in Regno
Legionis eo tempore moraba-
tur, recepto nuntio, convocatis
civibus & militibus, licet non
expectatis, vix cum centum mi-
litibus coepit continuo profici-
sci, Sed imbrium & fluviorum
inundationibus aliquantulum

impeditus, non potuit tam cito
occurrere ut volebat. Advenit
tamen tempore opportuno, &
quotidie tam ex Castella quam
ex Legione veniebant Milites &
Magnates & Communia civita-
tum. Coepit Corduba gravius
coarctari: tandem affecta pug-
nis, & inedia victa, redditur
& invita, & vitæ tantummodo
conservati inclusi Arabes exie-
runt, & in festo Apostolorum
Petri & Pauli à sordibus Maho-
meti patricia civitas expurga-
tur; sed Rex in turri majori,
ubi solebat nomen perfidi in-
vocari, præcepit lignum Cru-
cis vivificæ exaltari: & coepe-
runt omnes cum gaudio & la-
crymis, Deus adjuva, concla-
mare, & subsequenter regale
vexillum juxta crucem Domi-
nicam collocari. Et coepit in
justorum tabernaculis gaudii &
lætitie vox audiri, Clero cum
Pontificibus acclamante, Te
Deum laudamus, te Dominum
confitemur. *Hactenus verba ipsius
met Roderici.*

CAPUT X.

*Ferdinandi cum Ioanna Pontivensi matrimonium, cura
confiniis tuendis & muniendis impensa.*

Stabilita igitur incolis & bellatoribus civitate, ¹⁰⁰
Rex Ferdinandus Toletum ad Reginam nobi- ^{Rex Toletum}
lem est reversus; quæ pari victoria jucunda ^{regressus ad}
ta (utpote quæ consilio & subsidio, licet ab- ^{matrem,}
sens, omnia procurarat) gratias cum lacrymis
egit Deo, quod antiqua dignitas; ignavia Principum,
liturata, sui solertia & studio filii fuit Hispaniæ re-
stituta. Hæc enim Regina nobilis Berengaria sic fi-
lium in bonis operibus enutrivit, quod bona stu-
dia, quæ Regina nobilis, nullius virtutis oblita,
H 4 nullius

nullius charismatis expers, ut lac mellifluum gratis circumfusum, cordi ejus influere non cessavit, nec umquam ab ubere pleno virtutibus ablaetavit. Et licet vir factus, in ætate roboris confirmatus, mater ejus numquam cessavit nec cessat, quæ Deo & hominibus sunt accepta studio vigili suadere: quia nec umquam feminea, sed semper magnificentia opera persuasit.

Laudatissimam matronam;

101 Hæc enim Regina nobilis, tanto studio conservavit, & adeo dilatavit recepta charismata gratiarum, ut omnis ætas, omnis sexus, omnis conditio, omnis professio, omnis natio, omnis lingua affectum sentiat cum effectu, & virtutum fasciculo non partito, omnibus misericordia opera comparitur: & paternorum operum provida executrix, plus invenitur regni & rerum prodiga quam virtutum. Quam merito nostra tempora admirantur, cui numquam similem nec moderna nec patrum nostrorum tempora habuerunt: pro qua Dominum exoremus, ut eam dignetur diutius conservare & sibi profutura concedat, & bonis operibus abundare, donec felicem spiritum suo restituat Redemptori.

*CAP. XVIII
anno 1237
ducit Joannam Franciscam;*

102 Et ne Regis pudicitia alienis commerciis laderetur, Regina nobilis mater sua Domicellam nobilem, generosam, proneptem Regis Francorum Illustrissimi Ludovici, filiam Simonis Comitis de Pontino & Mariae illustris Comitissæ ejusdem, Joannam a nomine, procuravit in conjugem sibi dari.

a *b* Era m c c l x x v Burgis adveniens, more regali curia & nuptiis celebratis, ad Reginae assumitur dignitatem. Hæc vero Regina pulchritudine, præstantia & modestia sic floruit, ut in conspectu viri virtutibus gratiosa, coram Deo & hominibus sit accepta. Et suscepit ex ea filium, qui dicitur Ferdinandus: & filiam parvulam, quæ à proavia Alienore est vocata, & alium parvulum Ludovicum.

103 Verum Rex Ferdinandus, cum filiis suis Alphonso

phonso & Ferdinando, qui tunc in flore adolescentiæ lætabantur, Cordubam est reversus: & in adventu suo multa castra Saracenorum, quæ Christianorum incurfibus & intestinis cædibus longo tempore tabescebant, volentes colere pacifice terras suas, supradictis interpositis se Regis Dominio tradiderunt. Tunc datæ sunt ei civitates & castra, quorum præsidia Christianis ut diximus investivit: & ab Arabibus tributa suscepit; & eorum nomina notantur, Ecija, Almodovar, Luc, Luxena, Stepa, Sitefila *d* & multa alia, quorum nomina longius esset enumerare. Atque hæcenus historiam suam perduxit Rodericus Archiepiscopus Toletanus, finem eidem ponens per hæc verba. Hoc opusculum ut sci-
vi & potui consummavi [anno Incarnationis Domini MCCXLIII], Era MCDLXXXI, anno XXVI regni Regis Ferdinandi, quinta Feria, pridie Kalendas Aprilis, anno Pontificatus mei XXXIII, Sede Apostolica adhuc vacante anno I, mensibus VIII, diebus X, Gregorio Papa IX viam universæ carnis ingresso *e*. Ut autem tam nobilis Regis facinora non hæreant imperfecta, compilationis hujusce Auctor ex hinc eundem pertexuit, ut sequitur.

104 Solent ii qui cœptam ab alio historiam prosequuntur, supplere siquid ab auctore priore omis-
sum videant, memoratu dignum. Cum igitur Archiepiscopus Rodericus, relata Regis profectione ad confinia, finiat nominando loca quæ eidem in Castellam revertenti se submisere, neque explicet illius profectionis causam, hinc resumendum argumentum censeo. Dicit ergo Historia, quod Rex, post consummatum suum cum Regina Joanna matrimonium, regnum suum perlustrans, Toletum venerit, ibique intellexerit, civitatem Cordubensem aliaque recens acquisita loca in confiniis, magna annonæ penuria laborare ac premi. Quare vehementer tristatus Cordubam misit viginti quinque mil-

Finitam hic à Roderico Archiep. historiæ prosequens auctor.

addit quod laborantibus inopia confinis,
 f millia f Maravedisiorum in auro, totidemque per alia loca munitiora distribuenda, cum multa annona, pro numero hominum in unoquoque loco commorantium; atque hoc facto discessit Toletum Vallisoletum, ubi diebus aliquot mansit, animum relaxans cum matre & uxore plurimum dilecta.

105 Hic vero iterum ei nuntiatur in Dominica Palmarum, Cordubam & cetera loca gravi fame laborare: statimque regressus Toletum aperuit thesauros suos, indeque quod necessarium videbatur promens Alvaro Perez tradidit, & ipsi cunctos obedire iussit, tamquam sibi. Quod is perquam bene executus, in nullo defuit personæ & potestati sibi commissæ, omniumque amorem & æstimationem sibi conciliavit. * Cunctis autem recte dispositis, atque excursionibus aliquot factis, revertit ad Regem, relinquens apud Martos, cujus arcem tenebat beneficio Regio, Comitissam uxorem suam, cum nepote Tello & quadraginta quinque equitibus sibi subditis; invenitque Dominum suum Toleti, intentum apparando com meatui annonario ad tuitionem confinium.

Et Martana Arce absente Alvaro Comite

106 Interim Benalhamar Rex Arjonæ, sic enim (quia inde erat oriundus) principio regni sui nominabatur, postea Rex Granatæ dictus; contra prædictam arcem de Martos magna cum multitudine Maurorum venit, eamque obsidens oppugnare disposuit; parumque abfuit quin eam caperet. Quando enim illuc appulit, omnino vir nullus in arce erat, Tello cum suis quadraginta quinque equitibus in aliquam contra Mauros excursionem profecto; & locus necdum tam bene munitus erat, atque est modo. Comitissa autem obsideri se videns, puellis & mulieribus mandavit, ut capillitio in modum virilem composito arma fumerent, cum iisque inter pinnas murorum comparerent conglomeratæ: modum etiam invenit, quo per emissum nuntium admoneret

moneret D. Tellum, de iis quæ ad Martos agebantur.

107 Accurrit mox cum suis Tellus; sed viso Maurorum numero, & quomodo cœpissent arcem quaterere, herebat anceps consilii; hinc pudore confusus, quod Dominam turbamque muliebrem tanto periculo expositam videret, per suam improvidam temeritatem; inde impossibile existimans loco succurrere. Erat in numero Equitum Tellum secutorum Didacus Perez de Vargas, is cui diximus Machucæ cognomen, à nobili ad Xeres oppidum successu, adhæsisse. Hic succursum tentandum vel per medios Mauros suavit sociis, oratione *g* tam efficaci ut persuaserit. Quare calcaria subdentes equis invehuntur in Mauros, nonnullisque eorum generosa morte defunctis, alii pro majori parte penetraverunt ad rupem: & eo suo facto ita consternaverunt barbarum, ut existimans nequaquam id auro fuisse, nisi certos quod locum possent tueri, inde discesserit; atque ita soluta obsidio Martana est, & Comitissa periculo liberata.

108 Dies aliquot post hæc transferant, & Rex Ferdinandus Ayllone erat, quando sub noctem à confinibus advenit D. Alvarus Perez, contulitque cum Rege de rebus bellicis, atque obtinuit promptum expeditumque subsidium pecuniarium & annonarium, pro urbe Cordubensi totisque confinibus, quibus utrumque vehementer necessarium erat: deinde vero confestim rediit, tum quia mandatum Regis urgebat, tum quia res ipsa id exigebat. Licet enim, ex eo tempore quo capta est civitas, ibi pro Rege manebat Tellus Alphonsus, Alvaro tamen commissa erat summa potestas, cum titulo Vice-regis omnium Confiniorum istorum. Ceterum à Rege digressus, ubi Orgaz pervenit, graviter infirmatus, ibidem defunctus est, & sepultura tam honorifica donatus, ac si Rex ipse fuisset. Interim Ferdinando

ab ejus uocare mirabiliter serqnta,

g

mortuo deinde ipso Alvaro,

dinando Toleti existenti allatus est nuntius de obitu D. Didaci Lopez de Haro, quod sane perquam dolenter ille tulit: erat enim ex nobilioribus & fidelioribus Proceribus regni, multamque in eo fiduciam collocatam Rex habebat. Superveniente autem altero quoque nuntio de obitu Alvari Perez, geminatus est dolor, quia defectu personæ tam necessariæ ad res bellicas, quarum scientissimus erat, periclitabatur quidquid conquistum fuerat: ideoque oportuit ipsummet confestim proficisci Burgos atque inde Cordubam. Ita primum illuc rediit Ferdinandus ex quo capta urbs fuerat, propter prædictam D. Alvari mortem.

Rex Cordubam reversus,

109 Veniens autem Cordubam Ferdinandus, eidem communiendæ impendit tres menses, quibus ibi substitit, nisi quod aliquoties, optimo cum successu, excurrit in Mauros, eisque loca quædam ademit. Interim multos illuc habitatores induxit, optime iis prospiciens de fundis hereditariis Regio beneficio tenendis, liberalis tamen maxime erga eos, qui causa obtinendæ civitatis fuerant, scilicet erga Dominicum Muñoz Veteranum, & socios ejus in capiendo suburbio Axarquix, unde initium victoria habuit. Eodem tempore Rex etiam cepit Regem quemdam Maurum, qui trans mare venerat cum spe occupandi Andaluziam. Similiter obtinuit Rex, partim vi, partim conditionibus pactis, Ecijam, Estepam, Almodavar, Siete-villam, quorum Rodericus Archiepiscopus meminit Historiam suam finiens: alia vero loca quæ nominare prætermisit, appellantur Moratilla, Hornachulos, Mirabel, Fuente-Romiel, Zafra, Ynogon, Rubefella, Montorum, Aguilar, Bennaexit, Zambra, Ossuna *b*, Cazalla, Marchena, Zaheros, Curet, Luque, Porcuna, Cote, Moron, præter alia ignobiliora.

Et plura loca cepit,

h

110 Causa autem cur Moron, oppidum tam frequens populo, tamque munitum, adeo cito venerit

in potestatem; fuit Nobilis quidam, nepos Laurentii Xuarez, dictus Meledon Rodriguez Gallinatus: qui non minus expertus belli quam generosus, cum turrim quamdam in vineis positam, nomine Magazamaram, non nisi quarta leucæ parte Morono distantem, occupasset; ter quotidie excurrere ad oppidum prædabundus: eoque tantum sui metum Mauris incussit, ut nomen plorantibus pueris matres objicerent, & ita facerent conticescere, dicentes, Tace, quia Meledon venit. Cum ergo nullum finem faceret Moronenses vexandi, nec quidquam securum eis extra muros permetteret, elegerunt ipsi tandem se Regi tradere, sicut fecerunt, se suasque facultates salvas pacti. Rex porro loca sic conquesta ut plurimum distribuit inter Ordines militares, aut eorum fructus applicavit ecclesiis.

que Christi-
fianus E-
ques ex-
sionibus cre-
bris vexa-
rat.

ANNOTATA.

a Joanna, Pontivi seu Pontini (utrumque enim reperitur) & Monstrolii Comitissa, aviam matrem habuit Alisiam Sororem Philippo, adeoque magnam amitam S. Ludovici, sic ut hic & Joannæ mater Maria, parentum suorum hereditaria, essent subgermani. Joannæ autem pater Simon de Dommartin nominabatur, frater Reginaldi Comitis de Dommartin: & avus maternus vocabatur Willelmus.

b Ignatius Ioseph à Iesu Maria, in Historia Abbavillana lib. I cap. 28 graviter hallucinatus est, quando matrimonium hoc adscripsit anno 1250, & in eo vixisse Ioannam annis quatuor tantum aut quinque. Nam sanctus Rex obiit anno 1252, & secunda huic uxori junctus fuit anno 1237: potuisset ergo Ignatius, si Hispanos auctores consulisset, scribere annos quatuordecim aut quindecim.

c Hæc mortuo patre reversa est

cum matre in Franciam; ubi nupsit Edoardo I Regi Angliæ. Mater ve- Joanna Pontivi, sancti Castellæ & Legionis, Pontivi Regis uxor & Monstrolii Comitissa, fecit insignem donationem Decano & Canonis S. Vulfranni; & mortua anno 1278, sepulta est juxta propyleum ecclesiæ de Valloriis Ordinis Cisterciensis. Quomodo autem puniti fuerint, qui sub spe alienius thesauri reperiendi tumbam ejus aperuerunt, narrat prædictus Ignatius loco jam citato. Matris & filia meminit Chronicon Triveti his verbis: Obiit anno filia Alie- m cclxxviii Regina Castellæ, nec mater Regiæ Angliæ, ad quam jure hereditario post mortem matris devolutus est Pontivi Comitatus.

d Ita junctim legendum, quod impressum legitur, Sed & Filia, vel, Site & Filia, docet nos interpret Hispanus: qui deinde suo matris prosequitur historiam. Est autem Luce- na ad eundem ad quem Ecija &

Corn

Corduba jacent Xenilem fluvium, media fere utrimque via: Stepa ab Ecijsa versus meridiem procurrit in confinio Andaluzia & Granatensis regni; hinc de sinu aliorum duorum locorum conjectura fiat.

e Obierat Gregorius IX 21 Augusti 1241, post quem electus quidem fuerat Celestinus IV, sed & ipse 19 Novembris sequentis obiens Sedem vacuam reliquerat: vacavit autem usque ad 29 Junii anni hic signati 1243, quando coronatus est Innocentius IV. Ceterum annis Incarnationis Domini, [] inclusivus. Cum enim auctor nulla suorum operum parte utatur nota Era vulgaris, vehementer dubito utrum ea verba vere sint Roderici; nisi hoc forte loco ea addere voluerit propter externos, suam historiam forte lecturos, quibus jam ubique in usu erat vulgaris Era numerus, quamvis Hispani, receptorum semel verborum aequae ac

suorum retinentissimi, omnino aditum eum receperint ad historiam usum civilem: & quidem haud denique mortem Roderici atque Ferdinandi, si ante finem seculi 13 scripta Chronica Ferdinandea quam Latini reddimus, quaque annos numerat a Incarnatione.

f Ita superius num. 46 ubi agitur de annua pensione Sororibus a Rege addita etiam scripserat: ubi Rodericus nullam certam expresserat.

g Non fuit visum opera pretio ipsam orationem, satis prolixam, Latine reddere.

h Offuna hodieque celebratur, tamquam nobilis iis in partibus Andemia, distatque Ecijsa versus meridiem leucis circiter quinque: ac pro versus Xerez ituris, pari circiter intervallo, occurrit castrum Moton, de quo mox. Cetera loca quater attinet.

CAPUT XI:

Rebus domi composuis Sanctus in fidem suam suscipit Regem Murcia, & Arjonam occupat.

111
Rex Toletum regressus

Postquam Rex Ferdinandus munitionibus omnibus rite prospexisset, trium praedictorum mensium spatio, Corduba Toletum revertit, ubi uxor sua & mater erant; quas deinde, expeditis ibi negotiis, assumpsit & cum Burgos duxit. * Hic Regi cum Didaco Lopez Biscayae Domino, subnata discordia est, propter quam cum sua spoliavit ditione. Sed Didacus statim se recipiens, non modo sententiae Regiae se opposuit, verum etiam in ipsam Castellam incurrens cepit damna quanta poterat irrogare subditis Ferdinandi. Qui coerciturus audaciam hominis, inter altissimos duos montes se continentis, eduxit contra eum

eum copias. Didaco autem non auso expectare venientem, destruxit munitiones quibus præcipue fidebat, ac nominatim a Briores; recedensque filium suum Alphonsum reliquit in confiniis Biscayæ, eadem defensurum. Mox autem ad hunc accedens Didacus, gratiam apud eum invenit: qui secum assumptum ad patrem duxit, ipsique reconciliavit. Inde simul abierunt Burgos, ac demum Vallisole-
a
Biscayæ Do-
minum re-
bellantem
senes,

112 Paucis diebus post necesse habuit Rex Olmedum proficisci, quando Didacus Lopez iterum in Biscayam abiit: quod ubi Rex inaudiit suspectum habuit, eumque sequi instituit, ne denuo damni quidquam crearet. Postquam autem in sua se recepit Didacus, copias aliquas Rex colligens, iterum tradidit eas filio Alphonso ad tuendos Biscayæ fines, rectaque contendit Valmasam, Infantem præmittens. Hoc intellecto, faniori consilio usus Didacus, ultro ad Regem venit, ejusque se commisit potestati, sane perquam feliciter; humaniter namque exceptum Rex Burgos deduxit, ibique, intercedentibus pro eo Reginis, non solum eidem ablata restituit, sed etiam Alcaraz condonavit.
iterumque
compefcit.

123 Rebus sic pacatis, Ferdinandus in morbum Burgis incidit; & finitæ induciæ sunt, quas cum Granatensi Rege pactas habebat. Cum autem per mortem D. Alvari Perez confinia essent custode destituta, missus eo est Infans Alphonsum, omni necessario apparatu instructus, una cum D. Roderico Gonzales Giron. Qui Toletum perveniens obvios ibi habuit legatos Habenhuedi Murcia Regis, tendentes ad Regem Ferdinandum, ut ei pro Domino suo ac toto regno Murcia fidelitatem jurarent, sub conditionibus quibusdam quas ferebant accurate descriptas. Visis iis noluit longius ire Alphonsum, sed ipsemet patris sui nomine conditiones acceptavit; Murciamque regressos subsequutus est. Venienti
Murcia
missi ad Regem
Legati
autem

b autem in Alcaraz *b* obviam processerunt iidem legati, attuleruntque confirmationem pactorum, & Infantem invitarunt ad incundam regni possessionem.

114 Comitabatur tunc Alphonsum Pelagius Correa *c*, Magister Ordinis de Ucles dicti, magnoque ei adjumento fuit, tum recte consulendo ea quae ad negotium conducebant, tum militem annonamque sumptibus suis subministrando, ubi opus esse videbatur. Hoc ergo comitante Infans Murciam intravit, obtinuitque arcem cum toto dominio regniisque redditibus, salvo eo dumtaxat quod inde debebatur ipsi Abenhucdi, toparchisque in Crevillen, Alicante, Delche, Orihuela, Alhama, Aladeo, Ricote, Cieka, aliisque dynastiis, jus ad dictorum reddituum partem habentibus. Atque ita D. Infans suscepit de manibus Maurorum possessionem Regni nomine patris sui, exceptis dumtaxat Lorca, Cartajena & Mula: quibus parum profuit quod in pactis ab aliis sancita noluerint consentire: si quidem brevi ad ea vi compulsi sunt, D. Alphonsus cum Magistro Pelagio regnum universum perlustrante, mutationes reficiente, Mauros pacificante, rebellium villas pro merito tractante, sicut postea suo ordine refertur.

*quem eodem
cum annona
regressum*

115 Restitutus interim ab infirmitate Ferdinandus digressus est Burgis ad visitandum regnum suum possessionemque administrandam: quod valde necessarium fuit, praesertim Palentiae, ubi multorum querelas audivit, & malefactores plurimos districte persequitur. Ibi existenti Corduba & Murcia advenerunt nuntii, annonam postulantes, quia magna istic fame laborabatur. Auditis illis, statim Rex Toletum se contulit, ibique constituit Murciam deportandum magnum com meatum victualium, per loca noviter acquisita distribuendum. Venerat ad eum excipiendum Alphonsus, sed prius quam Murciam

reverti

reverteretur, abiit cum patre suo Burgos: ubi per manus D. Joannis Cancellarii velum sacrum impositum fuit D. Berengariae, sorori Alphonsi: qui peracta ceremonia festinavit; cum preparato sibi comitatu, unde venerat regredi, comitante eum Magistro Pelagio, & apud Regem manente D. Ruyzio Gonzalez.

116 Rex autem ipse, quam citissime potuit, curavit ad confinia proficisci, secum ducens D. Joannam uxorem suam, & D. Rodericum filium Comitissae, nec non quinquaginta circiter equites, perditum vero numerum haud multo majorem: atque ita non sine periculo transiverunt portum de Muladar. Etenim grandis ibi metus erat Regis Granatensis, superbi ac tumidi propter victoriam, paulo ante relatam contra Dominum Alphonsum, filium Regis Legionensis & fratrem Regis Ferdinandi: quo in praelio occubuerat D. Isidorus, Eques generosus & Commendator in castro Martos, utpote Ordini Calatravae donato à Rege. Ibidem etiam caesi fuerunt alii plures Fratres Ordinis praedicti, & Martinus Ruyz de Argote, rebus in conquestione Cordubensi gestis memorabilis; captus est autem Martinus Ruyz frater ejus. Ceteri autem ex Equitibus majoribus caesi numerantur usque viginti, multaque gregiarum turba; & hoc successu elatus Rex Granatae, valde formidabilis erat toti isti regioni.

117 Transito eo quem diximus portu, venit Rex Ferdinandus in Andujar, moxque eodem post ipsum appulit frater ejus D. Alphonsus, cum D. Nonnio Gonzales aliisque, numero quidem non admodum multis, sed robore animoque praestantibus: qui simul omnes iverunt Arjonam, demetendo fruges, hortos subruendo, oliveta scindendo, magnum ubique Mauris damnum facientes. Inde proficiscentes versus Jaën, tantumdem fecerunt e Alcaudeta, unde Rex Nonnium Gonzales & D. Rodericum filium

*secutus pater
ter Ferdinandus,*

d

*Arjonam
occupat.*

e

I

Comi-

Comitissæ remisit Arjonam, ut eam obsiderent oppugnarentque, cum majori parte eorum quos secum ipse habebat militum. Hi mandata facientes, brevi Mauros ad magnas redegerunt angustias; sequenti autem die mane cum reliquis supervenit Rex ipse. Quo cognito rebus suis diffisi Mauri, miserunt qui agerent de facienda deditioe. Factum hoc die Mercurii: die autem Veneris tradiderunt oppidum, vacuum illud dimittentes, præter eos quos ibi manere Rex voluit. Qui cum ibidem biduo mansisset, cunctis bene prospiciens quæ videbantur ad loci tuitionem necessaria, victor recessit.

Et alia loca non nulla,

118 Eadem excursionem obtinuit etiam Pegalhar, Bexixar, & Escarenam *f*: indeque fratrem suum Alphonsum Granatam direxit, quidquid posset ferro ac flamma deleturum, jungens ei quos apud se habebat ex Ubeda, Baëza, atque Quesada delectos, nec non Sancium Martinez de Xodar, cum bono, licet non valde numeroso, peditatu. Cum his Granatensem regionem, qua plana erat, ingressus Alphonsum, stragem ut fuerat iussus fecit.

vastat agrum Granatensem.

119 Rex autem revertit in Andujar, sumptaque inde uxorem Reginam deduxit Cordubam; & mox festinato abiit Granatam versus, fratri præmissis se conjuncturus. Hic eo in tractu jam decimum diem agebat, nec absque periculo; quia Rex Maurus tenebat urbem cum equitibus octingentis. Nec tamen ideo dimiserat coepta Alphonsum. Postquam autem Rex advenit, nihil integrum relictum est in hortis aut turribus usque ad portas ipsius urbis, cuncta pro arbitrio conculcantibus vastantibusque Christianis, per totos viginti dies, quibus ante Granatam Rex mansit. Contigit autem undecim dierum istorum, ut Mauri, tanta rerum suarum pericula irritati, eruptionem subitam in Christianos facerent, magna cum vociferatione. Sed immixtis in eos equitibus, ita erumpentes excepit Ferdinandus.

duſ, ut cum multa clade fuerint coacti terga dare, inſequentibus & cedentibus eos uſque ad portas Chriſtianis: neque poſthac auſi ſint urbe egredi, tam duriter caſtigati.

ANNOTATA.

a Briones caſtrum, Ibero adſa- tens in conſinio, & pontem fluuio im- poſitum habens, 7 milliaribus ſupra Lucronium.

b Alcaraz, Caſtella nova oppi- dam, unde nomen vicinis montibus ex quibus Batis oritur; à Caravaca, in finibus Marciſenſibus ſita, adhuc bidui timere diſtans.

c Hinc Pelagio Correæ tribui- tur in Relatione Romana, quod de ordine ſancti Regis, juxta oppi- dum de Segura Legionenſis dice- ceſis, perſequens Saracenos, & committens cum ſiſ prælium, quia ſol inclinabat, commen- davit ſe glorioſiſſimæ Virgini ut ſol ſiſteret, donec victoriam conſequi poſſet: & ſol miracu- loſe ſtetit per notabile ſpatium: & quia dicta die, ſciens Rex quod prælium committendum eſſet, continuo Deum oravit, ut ſibi concedere victoriam dignaretur contra infideles; ideo fuit ſucceſſus hujusmodi mira- culi orationibus ſancti Regis, mediante ejus Generali, repu- tatus. Allegatur numerus 51 Sum- marii, in cujus margine dicitur, Miraculoſus ſucceſſus juxta op- pidum de Segura Legionenſis diocceſis. Verum in toto illo Num- ro nec ſemel quidem tale oppidum no- minatur: ſed neque ullum ejus no- minis in Legionenſi diocceſi eſt, neque in corde regni potuerunt ad conſtitutum veniſſe Mauri. Quid ergo? Ibi lego ad urbem Seviliam, iſeſt Hiſpalim, factum tale quid eſſe; iterumque in Montibus-Maurianis, vulgo Sierra de Morena dictis, territorii Corduben- ſis, & allegatur auſtor Bades de An-

drada, in hiſtoria trium Ordinum im- preſſa an. 1609. Agit hic lib. 1 cap. 16 de dicto Magiſtro, creatumque ait anno 1242, ac ſequenti anno proſe- ctum in expeditionem cum Infante Alphonſo. Tum verbotenus ſere deſcribit omnia, quæ in hac Chroni- ca de illo narrantur, ſine ulla talis miraculi ad Hiſpalim facti mentione; ac denique narrat prælium, à Pela- gio commiſſum ad Sierram More- nam, ubi hodieque ſtat eccleſia, in memoriam prædicti miraculi ab eo conſtructa, vulgo dicta S. Maria de Tudia, quod traditio vulgi in- terpretatur ſic abbreviate dici, pro S. Maria de Ten tu dia, eo quod Magiſter ſolem ſiſtens dixerit, Ten tu dia id eſt, Siſte dies. Eadem magis confirmat Eſpinosa lib. 4 cap. 7: dum allegat antiquas memorias Ordinis Mſs. in quarum aliquibus id tribuatur nocturna ſancti Regis ora- tioni; in aliis etiam adlatum, quod idem Magiſter poſt victoriam, lancea percutiens rupem, eli- cuit, velut alter Moyſes, fon- tem exercitui feſſo ac ſitibun- do, qui hodieque fluens mira- bilia multa operatur circa in- firmos inde bibentes. Opera præ- tium eſſet ſcire quam antiqua ſint Mſs. illa. Vixit autem Magiſter Pe- lagius & pugnavit cum Mauris uſ- que ad annum 1275.

d Comitiffam intelligo, uxorem D. Alvari Perez ſupra lauda- tam.

e Alcaudete, inter Cordubam & Iacn.

f Neſcio an horum locorum nunc ſi- perſit memoria: uſi & pluriſim infra nominandorum.

Solem ſiſtiſ- ſe dicitur Correæ Mag. Ord. de Veles.

CAPVT XII.

*Expugnatá Mulá, Giennium obsidetur & deditur,
decernitur obsidio Hispalensis.*

120
*Rex succur-
rit arci
Mariana,*

DUm Rex ad Granatam esset, Mauri, Gazulæ dicti, excurrerant ad Martos, locumque obsederant: quo intellecto, statim missus est Alphonsus Regis frater: hic autem cum Magistro Calatravæ ejusque Fratribus illuc properans, invenit Mauros jam recessisse. Etenim qui intus fuerant Fratres, adjuti ab aliis qui auxilio venerant, contra ipsos erumpentes ita generose pugnarant, ut multis eorum caecis, & captis non paucis, plenam de barbaris victoriam per Dei gratiam reportarint, magna præda eorum aliarumque rerum ditati. Interim Rex Ferdinandus, satis diu circa Granatam hæsisse, & Mauros insolentiam repressisse visus, populata regione eorum ut libuit, sicut prædictum in Historia est, paulatim sese recepit Cordubam; ubi honorifice latanterque receptus, apud uxorem suam D. Johannam, necessaria sibi suisque quiete corpus refecit, & copias refocillavit.

& Cordubam redit,

*dum interim filius
Mulam fame expugnat,*

121 Dicitum etiam superius ab Historia est, quomodo Rex Ferdinandus Alphonsum filium suum Murciam miserit; nunc addendum, quod illuc cum credito sibi comitatu appulsus, eodem per munitiones & arces distributo, omnes perlustravit; & ubique justitiam administrans ac bene meritos remunerans, cuncta optime disposuerit. Tum denum excurrit Mulam, Lorcam, & Cartagenam, quæ ei se noluerant tradere, ac multa singulis damna intulit per campos. Intelligens autem, quod Mulæ magna esset annonæ penuria, eamque si obsidetur fame cogi ad deditorem posse; consulto prius

D. Pe

D. Pelagio Correa oppidum cinxit, atque ante illud tam diu perseveravit, donec fames ipsi locum tradidit: ex quo atque ex arce ejus Mauros omnes eiecit, exceptis paucis quos in suburbio permisit manere. Hunc primum locum Infans Alphonfus obsedit & obtinuit, præsente ad omnia Magistro Pelagio, qui numquam ab ejus latere discedebat. Est autem Mula oppidum validum ac bene munitum, cum arce insigni & turribus circumsepta, opulentum præterea terris cultis ac pascuis, fructibus item & aquis commodum, atque districtu territorii sui complectens montes bene fertiles spatiumque per amplum. Sed nunc in Murcia regno dimittentes Infantem, redeamus ad patrem ejus Ferdinandum.

122 Erat is cum Regina uxore sua Cordubæ, post reditum ex agro Granatensi; ibique à filio Alphonso accepit lætissima sibi nuntia de Mula intercepta, deque statu Maurorum necdum subjugatorum: præterea nuntiatum ibidem ei est, Regem Arjonæ, cum maximo commeatu plus quam mille bestiarum oneratarum, proficisci Jaën, ut civitati illi prospiceret de annona. Statim ergo Alphonsum fratrem, cum delectis Ubeda atque Baëza adductis, misit, qui venientibus se medium interponeret, adituque ad urbem prohiberet. Mox ipse post eum ivit, iveruntque cum eo D. Rodericus de Valduerna, D. Didacus Gomez, & D. Alphonfus Lopez de Vaya. Profecti sunt autem Arjonam indeque Jaën, biduo toto expectantes venturum commeatum: sed frustra: nescitur tamen utrum Mauri, adventu ejus cognito, an alia ex causa venire prætermiserint. Rex vero, nolens ibi tempus terere, post grandia damna circum urbem facta, revertit Cordubam; ubi priusquam aliquam requiem caperet, intellexit matrem suam D. Berengariam Toletum ad se venire. Hoc cum gratissimum ei accidisset, ad excipiendam eam confestim egressus est cum Regina Joanna; transito-

*Et frater
impedit
commeatū
Giennensium
urbis destinatum.*

*Rex enim
matre exterritus
congressus.*

que portu venerunt ad locum, tunc Pozuelo dictum, ubi filius eorum Alphonsus postea insignem oppidum condens, Villam-regalem *b* nuncupavit. Ibi inter se viderunt mater & filius, mutuoque aspectu & convictu recreati sunt totis sex hebdomadis, numquam amplius invicem revisuri; nam ipsa Toletum reversa, Rex cum uxore ad confinia abiit, neque in Castellam amplius venit.

*post vastatos
Mauros
etiam agros*

123. Transito autem portu ivit in Andujar, ubi totum suum exercitum colligens, cum Regina uxore profectus est Jaën. Ac primum vastavit hortos vineasque & messem totam, nec quidquam quod reperit dimisit integrum: deinde progressus est Alcalam Abenzaidæ, & similiter egit, multos Mauros abducens in servitutem. Postea transit Illoram, intravitque suburbium & expilavit; oppidum vero incendit, occisis captivatisque Mauris toto illo districtu. Fuit autem præda copiosa quam inde avexerunt, tam in gemmis lapidibusque pretiosis, quam supellectile ac vestimentis, copiaque magnæ pecorum ac jumentorum: erat enim oppidum dives valde. Inde nobilis iste Rex ad campos Granatenses populabundus excurrit, idemque fecit in montanis locis, donec veniret usque Granatam: circa quam mansit diebus aliquot, destruens ac vastans omnia quæ Maurorum erant, absque eo quod hi auderent contra eum procedere. Videns ergo frustra se ibi haburum, recessit Martos, ubi ad eum Murcia venit Magister D. Pelagius Correa, Regique narravit quam prospere ibi egisset D. Alphonsus filius, ejus victoria relata de resistantibus Mauris, quod Regi lætitiæ non parvam attulit.

*Giennium
obsidet.*

124. Tum illius consilium exquisivit, interrogans, quid ei de Jaën civitate obsidenda videretur: qui respondit optimum id factu esse; idemque sensus fuit omnium aliorum Procerum. Convenerunt ergo Magnates hominesque opulenti & cuncta sodalitia

litia militaria, & statuerunt qua ratione alii hoc, alii alio tempore, adessent ad obsidionem per vices continuandam, donec urbs traderetur. Et hoc ita quidem coeptum est; sed cum vidisset Rex, post dies aliquot ibi consumptos, non procedi quemadmodum constituerat & volebat; ipsemet eodem accessit, mansitque, licet incommodissimo tempore, frigidus utique & pluvio, quia media hiems tunc agebatur: unde fiebat ut tam homines quam iumenta plurimum damni paterentur, nec tamen ab obsidione recessum.

125 Videns ergo Rex Arjonæ, qui idem & Granatæ, Ferdinandum tam pertinaciter inhærere proposito, neque recessurum nisi capta urbe; quæ longa fame pressa, non videbatur diu posse resistere, fatigatis extenuatisque propugnatoribus; se vero non sufficere ad auxilium obsessis ferendum, omni ex parte sic clausis, ut nec egredi quisquam nec ingredi ad eos posset; statuit ad Regem supplex accedere, seque ac sua omnia ejus fidei tradere, confidendo in ejus magnâ bonitate, quod clementer habiturus eum esset. Hoc suum consilium cum Mauris proposuisset Rex barbarus, quo nullum ei occurreret salubrius, ad ipsius suoque honori ac regno consulendum; perrexit ad Regem Ferdinandum, seque subditum ejus professus, cum osculo manuum tradidit in illius potestatem; simulque obsessam urbem in pignus perpetuæ fidelitatis. Exceptit eum sic humiliatum Rex humanissimus, cum ea clementia qua tales solebat; pactusque cum eo est, ut maneret in regno ac dominiis suis sub tributo centum & quinquagies mille maravedisiorum annue pendendorum, & obligatione sequendi suam Curiam, ac fidæ societatis pace & bello; solum urbem obsessam, utpote jam propemodum subactam, dimitteret. Quod cum utrimque placuisset firmatumque esset, tradita est Ferdinando urbs Jaën.

*Cujus de-
fensionem
desperans
Granatæ
Rex*

*utro se Fer-
dinando
subiecta*

*relictæ eisdem
urbe Iacensi,*

126 Est autem urbs hæc perquam populosa & ampla, multisque ac fortibus turribus munita, abundatque aquis bonis intra muros, & copia rerum omnium quæ possent in nobili atque opulenta civitate optari: bellicosa etiam multumque formidata erat, antequam veniret in potestatem Christianorum; postquam vero his cessit, fuit semper propugnaculum confinium, quæ ex hinc secura manserunt, atque extra periculum habitari ab eisdem potuerunt. Sed regrediamur ad Historiam.

quæ Christianis habitanda traditur.

127 Tradita in illum modum civitate, ingressus eam est Rex cum processione totius Cleri, rectaque procedens ad Mezquitam majorem, dedicari in ecclesiam fecit sub invocatione S. Mariae, Missam cantante D. Guiterio Episcopo Cordubensi. Stabilivit etiam ibidem Cathedram d' Episcopalem, attribuens ei oppida & Castella ac fundos sufficientes; misitque in omnem partem, invitans ad implendam urbem, sub pollicitatione multarum immunitatum ac privilegiorum, quæ venientibus illuc habitatum fideliter præstitit, dividens eis civitatem & agros. Mansit autem ibidem Rex mensibus octo, pacem constituens, munitionesque restaurans quatenus opus erat.

*Decernitur
obsidio Hispalensis.*

128 Postea convocatis in consilium Magnatibus atque ditioribus regni Magistrisque Ordinum, dixit, aliquid denuo tentandum videri, quandoquidem jam pridem otiabantur. Singulis vero sententiam dicentibus, & quibusdam excursionem versus Hispalim suadentibus, aliis castella quædam Maurorum adhuc relicta in confiniis expugnanda; Magister Pelagius & varii Equites Ordinis S. Jacobi, rerum bellicarum experientissimi, magis probaverunt ut obsideretur ipsa Hispalis, qua urbe superata prona essent futura omnia. Erant tamen quibus consultius videbatur, excursionibus iteratis prius depopulari agros circumquaque, ac tum demum defatigatos obsidere;

obsidere; ita minori tempore atque periculo capiendam urbem. Nihilominus Magister Pelagius alique multi perstiterunt in sententia, asserentes, tempus illud quod ponendum esset cundo ac redeundo, & sumptus faciendos in expugnandis minoribus locis melius impendendos metropoli capiendæ; ita uno eodemque labore omnia simul absolvi: quod consilium etiam Regi magis placuit, & stabilitum fuit.

ANNOTATA.

a Lorca ad fines Granateses jacet, Cartagena ad mare, portu & Episcopatu insignis: sed que prima ac precipua hic nominatur Mula, nusquam apparet in tabulis.

b Villa-regalis, media fore via inter Tolatum & Cordubam trans flumen Guadiana: nec adeo procul intervallo circiter 6 milliarium ad ortum, est Civitas-regalis, urbs ampla, olim etiam florentissima.

c Adlit Mariana, Regem Oysemelium, factione inter suos tumultuante, de vita deque imperio periclitantem, praesidium quaesivisse à Christianis.

d Egidius Davila tom. I Theatri sui Ecclesiastici pag. 245 pri-

mum hujus urbis Episcopum facit Dominicum, qui tamen Bæza sededit totis 59 annis, fueritque Ordinis Predicatorum, & successorem habuerit Petrum, à quo Giennium relata sit Sedes anno 1249, annuente Innocentio IV. De Petro nulla occurrit dubitandi causa, de Dominico longe maxima; cum S. Dominicus Patriarcha, teste Bzovio Dominicano in Annalibus, primos in Hispaniam Predicadores solum miserit anno 1219, & Bæza tunc necdum fuerit Christiana, primum capta à Ferdinando aliquot annis post: ut si ibi raverit fuerit Episcopus Dominicus iste, fortassis id solum fuerit annis 19.

P A R E R G O N I I.

De situ & munitionibus urbis Hispalensis tempore
obsidionis mox narrandæ.

129

P Rins quam porro pergam Latine reddere textum
Chronicæ Ferdinandæ, expediet, ad em-
clarius & facilius intelligendum, præ oculis po-
nere situm statumque urbis, qualis erat cum eam
obsedit Rex sanctus, præunte & prælucente
accuratissimo Hispalensis historiae & antiquitatum urbis
scriptore Alphonso Morgado, annis ab hinc ferme cen-
tum impresso Hispali. Hic cum lib. 1. cap. 14. dixisset, quod
Mauri Hispalenses, progeniti à primis ex Africa
transgressis Hispaniarum domitoribus Arabibus, eo
tempore Rege destituti, numquam se voluerunt sub-
jicere Maurorum Granatensium Regi, utpote igno-
biliorum & ex Palæstina post ipsos advectorum,
quamvis diu eos multumque sollicitasset; sed unius
inter suos præcipui, Axataf dicti, consilio fere &
auctoritate regebantur; hæc inquam cum dixisset Mor-
gadu, quam fuerit urbis armis annonæque & omnis ge-
neris apparatu ad vitam bellumque ducendum instructa,
colligi jubet ex diuturnitate obsidionis toleratæ.

Describitur
urbs am-
plissima.

cincta tur-
ribus 166.

130 Sed & hæc, inquit, brevis temporis fuit,
respectu ingentium hujus urbis virium. Etenim am-
bitu præcipui sui muri complexa spatium non mi-
nus quam octies mille septingentarum ac quinquæ-
ginta virgarum, plena erat populo bellicoso ac fe-
re innumerabili. Muri alti ac firmi, absque rima aut
ruptura ulla; utpote numquam bello pulsati, in-
structique turribus per circuitum centum sexaginta
sex & pluribus. Præcingebat eandem antemurale,
quale cuicumque magnæ civitati vel solum suffice-
re ad munitionem posset, cum fossa bene profunda
ac larga. Portæ ejus principales duodecim (ut de
posticis

posticis duobus taceam, Alcazarum & Atarazanarum dictis) cum procurrentibus oblique propugnaculis, densatae clavis & ferreis laminis obductae; supra durissima boum tergora, craticulis chalybeis substrata.

131 Quia tamen ex latere uno, atque adeo dimidia sui parte, sex portas habente, securam magis urbem faciebat fluvius Batis, ad cuius sinistram versus Occidentem ripam jacet; ideo ex altero latere sublimiores firmioresque muros turreaque cum antemuralibus fecerant de industria, fossam etiam latiore profundioreque, sicut hodie videntur. Sed nihil aequè magnam Mauris fiduciam dabat, ut sese inexpugnabiles crederent, quam commoditas subsidii tam hominum quam alimentorum, inferendorum ex famoso illo & fertilissimo Herculis horto (Axarapham ipsi appellabant) qui ex adverso urbis trans flumen incipiens, decem leucas in longitudinem & quinque in latitudinem extenditur, triginta autem leucas suo ambitu complectitur, usque ad oliiveta Nieblensia pertingens; in quo centum millia praediorum, praeter arces vicosque, numerabantur; habebatque in fronte Castellum Trianae nuncupatum, quod ex una parte, qua Hispalim respicit, flumen alluit; ex altera muri cingunt, instructi turribus altis ac firmis, quales nunc quoque conspiciuntur.

132 Hinc porro vix dimidia leucæ horariæ parte distabat perquam munita civitas Haznalpharache, quæ omnes totius Axaraphæ Mauros tuebatur, posita supra jugum montis, ad dexteram Batis infra Trianam, turrata etiam ipsa: quæque una cum castro Trianae clavis erat regionis istius. Castro autem, praeter turres, praetensa ex hac parte erat fossa grandis, quæ nomen usque nunc retinet foveæ Trianensis; per quam derivabatur fluminis ipsius brachium, Castello ac turribus ejus circumductum. Ut autem

portarum
habens ex
Axarapha
subsidium

per castellum
Trianae,

Et portam.

faci-

facilior esset inter urbem castellumque istud communicatio, ligneum supra naves grandes ac robustas pontem straverant Mauri, quem ferreis catenis ipsi castello adstrinxerant. Ut vero naves cis pontem stantes, & occupantes grande illud quod ante urbem protenditur fluminis spatium, ab omni incurfu securiores consisterent, ad Turrim auream affixa erat ingens catena ferrea, quam quoties visum fuerat tendere poterant trans ipsum flumen, affigendam cuidam firmissimo muro, hodie dum manenti in platea quadam Trianensi, ab inde nomen Parietinae habenti.

*Ejusdem
icon in thea-
tro Urbium*

133 *Hec Morgadus, tam clare omnia, ut praeter iconographiam urbis atque suburbiorum, oculis ipsis subjiciendam, desiderari amplius nihil possit: hunc autem defectum curioso lectori supplere poterit triplex iconismus urbis Hispanensis, secundum varium ejus aspectum insertus Theatro civitatum orbis, per Georgium Braun sociosque & successores sex libris vulgato Coloniae, ab anno MDXXIII usque ad MDCXVII, scilicet lib. 1. tab. 2. lib. 4. tab. 2. & lib. 5. tab. 7, quarum secunda instituto huic accommodatior est, quia ad plenum aptatur, cum enumeratione ac designatione singularum portarum, praecipuorum templorum, fororum atque suburbiorum. Interest tamen inter hic descriptam antiquam, & ibi notatam designationem recentiore, quod ibi nulla appareant indicia aemuralium, & quod suburbium Trianae, ex quo conspiciendus urbis situs datur, representetur absque exterioribus ab aversa parte manibus, turribus ac fossa, fortasse solo jam equatis; pro quibus ibidem videre est ad caput pontis Trianensis Carceres formidabiles sacrae Inquisitionis, in modum castelli octonis turribus septi, & ultra illos longam secundum fluminis flexum plateam utrimque habitam, usque ad monasterium de Las Cuevas seu Cavearum, Patribus Carthusianis attributum, quod originem suam primum sumpsit circa finem seculi XIV.*

*non valde
ab antiquo
discrepans.*

134 *Ultra pergendo, secundum fluminis ejusdem flexum, eadem tabula ostendit Amphitheatrum amplissimi rudera,*

eum monasterio S. Isidori, locisque nomen à Sanctis Brigit-
 ta & Pontio sortitis; additurque epigraphæ Sevilla la Vieja, ^{Vetus His-}
 id est Hispalis vetus. Et sane verosimillimum prorsus est, ^{palis ubi ?}
 quod Mauri, qui vix ullam Hispanie civitatem aut ne vix
 quidem ullam dimiserunt, quam non aut aboleverint peni-
 tibus, aut alio transtulerint; eam que sub Romanis Gothif-
 que fuerat Hispalim, à dextero Bætis fluminis latere ad
 sinistrum transportarint. Hoc autem si tenere quis velit, ces-
 sabit ei omnis questio de sita veteris ante Maurorum ir-
 ruptionem Cathedralis; eamque frustra requireret aliquis eo
 loco, ubi etiam illi adificarunt Mezquitam, totius Hispanie
 speciosissimam: quam victor Ferdinandus in Dēiparæ
 Virginis ecclesiam convertit, & cuius adhuc turris clau-
 strumque ex parte supersunt. Non desunt quidem aliqui,
 existimantes veteris Italicæ, potius quam Hispalis, reli-
 quias esse amplissimorum, quæ istic adhuc reperiuntur, ru-
 licæ, <sup>quam pro-
cul ab Iticæ</sup>
 derum vestigia: sed verosimilius est, fideli traditione trans-
 missum nomen loco isti remansisse. Quod ad Italicæ situm
 attinet, eum non audeo in Tablada concipere, nedum sus-
 picari Hispali in nominis appellatione Italicam successisse:
 paris enim antiquitatis utrumque nomen esse liquet ex Iti-
 nerario Antonini Imperatoris; Ab Hispali Italicam P. M.
 VI constituentes. Est autem & alius locus, Talca dictus, in
 partitione territorii Seviliensis à sancto Rege decreta, qui
 proprius nomen veteris Italicæ representat: quod tamen
 non ausim definire, donec partitionis prædictæ liber publici
 juris factus, plura tali conjecturæ fulcimenta suggerat. Cete-
 rum ipsa Hispalis antiqua proprium ex re nomen habuerit; si <sup>& undè na-
men ?</sup>
 (quemadmodum docuit Ortelium nostrum Arias Montanus)
 Phoenicium illud est, ex spila vel spala deflexum, quod
 planiciem sive virentem regionem significat, qualis est
 omnis ea, ubi Amphiteatri vestigia videri diximus.

CAPVT XIII.

Progressus Hispalim Rex oppida quædam per iter capit : ejus classis Mauricam vincit.

135
Post vastatos
agros
Carmonenses,

REbus apud Jaën compositis, uti dictum est, obsidioneque Hispalensi decreta, Ferdinandus pro sereliquit Ordonium Ordoñez urbis Præfectum, qui reliquam domorum agrorumque partitionem prosequeretur, secundum mandata sibi facta; & ipse Cordubam rediit, atque post paucos dies egressus tetendit a Carmonam, quotquot extra portas reperit Maurorum mactans aut capiens. Eorum qui hac vice comitabantur Regem præcipui erant hi: Alphonsus frater Regis, filius D. Henricus, Magistri Ordinum S. Jacobi & Calatravæ, Didacus Sanchez & D. Ferdinandus Xuarez. Comitabatur eundem equitatus Cordubensis, perquam bene exercitatus; & Rex Granatensis, jam Regis Vassallus, cum equitibus quintigentis, apud Carmonam eundem assecutus. Desolatione autem circa Carmonam quanta potuit facta, Rex cum exercitu abiit Alcalam Guadayræ: Mauri vero qui Alcalæ erant, intelligentes Granatensem Regem esse in comitatu, egressi ex oppido ipsum ei tradiderunt: qui continuo illud consignavit Ferdinando in manus. Hic vero Alcalæ subsistens, fratrem suum Alphonsum cum Magistro Pelagio iussit incurrere in Axarapham Hispalensem, Regem vero Granatensem, cum Magistro Calatravæ ac filio suo Henrico, immisit contra Xerez.

nuntiatur
Regi mors
sua matris.

b

136 Ibidem Alcalæ existenti Regi locumque muniti, nuntiatur obiisse ejus matrem D. Reginam Berengariam: nec dici potest quantum ex illa mortis sensum doloris hauserit atque monstrarit. Succurrit tamen ei, ne tristitiæ succumberet, innatum animi robur.

robur, invictaque constantia ad quosvis casus perfe-
rendos. Neque vero præter rationem erat, quod ta-
lem jacturam dolenter se ferre Rex tantus monstra-
ret. Perdebat enim matrem, cui parem generositate
atque virtute Rex nullus habuit: quæ utrique regno,
Legionensi atque Castellano, imo Hispaniæ univer-
sæ, speculum omnis probitatis fuerat; cujus unius
consilio, non unum tantum sed plura regna guber-
nabantur; quæque omnes ætatis suæ Reginas meri-
tis exuperavit. Deplorata autem mors ejus fuit per
omnes civitates, oppida, villas Castellæ ac Legio-
nis, à magnis æque ac parvis; sed præcipue à nobi-
libus egentioribus, erga quos beneficentissima e-
rat; perfecta & consummata in virtute, Dei rerum-
que divinarum amans, virtutis exemplum: quam
bonorum omnium remunerator ut veram famulam
& amicam dilectam faciat cum Sanctis suis regnum
æternum hereditare. Amen.

137 Meminit historia nostra superius, quomodo
Rex Ferdinandus, Alcala Guadayaꝛæ potitus, fratrem
suum in fines Hispalenses, Regem vero Granaten-
sem jussit in Xeritanos excurrere; nunc refert, quo-
modo iisdem à demandata sibi expeditione regref-
sis, Ferdinandus ratam ac gratam habens operam si-
bi à Rege Granatensi navatam, eundem in regnum
suum remiserit, ab ulteriori servitio absolutum. Hic
magnas ei gratias agens, lætus atque hilaris ad pro-
pria rediit; ipse autem Ferdinandus Cordubam ivit,
propositum habens in Castellam regredi. Sed suo-
rum consilio desuper audito mutavit mentem: con-
siderabat enim rebus suis perquam noxium tali tem-
pore fore regressum in Castellam, ubi inventurus
esset multa, quæ ut remedio sic etiam mora lon-
giori egebant; interim vero messem facturos Mau-
ros viresque sumpturos, quas postea difficiliter mul-
to frangeret, atque ad eam in qua nunc erant im-
becillitatem reduceret.

*Qui dimis-
so ad sua
Rege Gra-
natensi.*

*jussaque ha-
vari classis.*

138 Hæc ergo consilio approbato, Corduba discedens versus Jaën rediit; ibique intendentem bello contra Mauros profèquendo convenit Burgenfis quidam civis valde opulentus, nomine Raymondus Bonifacius: cuius adventus Regi gratissimus fuit, quia erat vir instruendæ regendæque classi navali idoneus, & ipse decreverat fabricandam unam, qua uteretur in mari ad subjiaciendam sibi facilius Hispalim. Quare post longos cum illo sermones, remittens eum, in mandatis dedit, ut quam maximam possit classem & compararet navium & triremium, cum eaque veniret versus Hispalim. Raymundo cum talibus mandatis dimisso, regressus est Cordubam Ferdinandus: ibi enim condixerat Proceribus atque Magistris Ordinum ac populorum deputatis: mox autem atque exercitus convocatus adfuit, procedere versus Carmonam iussit, ipsemet continuo subsequetur.

*Carmonam
deditione
cepit,*

139 Præcessit ergo ille, & Rex quinto post die affecutus eum est: quo presente, statim coeperunt vastari suburbana omnia, horti, vineæ, fruges; crescente continuo numero Christianorum, per eos qui ex regno Legionensi, Coriâ item, Granata, Motanches, Medellino, Caceres, aliisque ex locis affuebant. Quod videntes Mauri Carmonenses, rati que se obsidendos, petierunt inducias mensium sex, quibus manerent quieti à bello sub certo tributo, interim vero tractaretur de oppido Regi tradendo. Placuit Regi propositio talis, libenterque eis postulata concessit: quippe cui minime in animo esset, obsidioni isti se suasque vires impendere. Similiter etiam Mauri illi, qui Constantinam, quique Reynam incolebant, accesserunt ad Ferdinandum, postulantes conditiones, sub quibus oppida sua traderent ei; quas continuo eis definivit, & Constantinam Cordubæ, Reynam Ordini S. Jacobi concessit, manentibus ibidem Mauris, quia sic convenerat.

140 Tum Priori S. Joannis, qui postea Commen-
dator fuit, mandavit Rex, ut cum numero congruo *deinde Loram;*
militum peteret *ram;* Loram: cujus incolæ diffidentes
sibi, mox pacti deditioem, locum Priori pro Rege
tenendum tradiderunt; hic vero illum cum distri-
ctu suo donavit Ordini Hospitalariorum S. Joannis.
Deinde Carmona discedens, transivit vado flumen
Guadalquivir dictum, non sine magno suo suo-
rumque periculo, propter spatiosas salebras ibi oc-
currentes, quibus operiendis superandisque contex-
tæ fuerunt plurimæ crates ex ramis arborum, per
quas solo stratas utcumque transgredi multum la-
borantibus contigit. Transito autem flumine, itum
est Cantillanam, quæ Maurorum erat; & hanc vi *Cantillanæ,*
obtinuerunt Christiani, occisis captisque quotquot
intus erant, numero septingentis.

141 Tum porro processum Guillenam, Mauris
quidem refertissimam, sed excidio Cantillanæ fa-
cto sic territis, ut elegerint pacisci quietam in loco
commorationem, salvis rebus ac fortunis suis, se-
que Regi sic subdere: qui eis in fidem receptis, per-
rexit Gerenam *f*, ubi Mauri sese ad strenuam defen-
sionem paraverunt. Hoc cognito crates ac vineas *f*
Rex fieri jussit, & resistentes validissime oppugnari. *Guillenam;*
Qui ad angustias magnas redacti, pacisci quidem vo-
luerunt; sed audire eos Rex noluisse, omnes
perditos volens, nisi Magnates sui ei suassent, ne
istic se pateretur occupari. Quare indulgit iis ut li-
beri egredi è loco possent, nihil secum auferentes;
ipse vero Guillenam rediit, ubi gravi pressus infir-
mitate, ne cursus victoriæ susteretur, exercitum mi-
sit versus *g* Alcalam del Rio, obsiderique eam jussit *g*
& oppugnari usque dum caperetur. *Alcalam del Rio.*

142 Hoc dum machinis adhibitis conantur exe-
qui duces militesque, convaluit Rex; illucque pro-
fectus, præsentia sua accendit oppugnationem: exi-
guo tamen cum successu, quia balistæ murales tertia
K quarta-

quartaque vice rumpebantur. Erat autem intra oppidum Axata Maurus, qui cum equitibus trecentis frequentes ac damnosas Christianis faciebat eruptiones. Ideo mandavit Rex omnes hortos, vineas fegetemque succidi: quo viso Maurus, non ausus ibi diutius subsistere, egressus inde sese Hispalim recepit; ceteri vero, quibus potuerunt conditionibus, fecerunt Regi deditionem. O P P I D A

*Ejusdem
classis pro
obsidione
Hispalensis
adducta*

143 Oppido huic muniendo dum intendit Ferdinandus, nuntiatum ei est Raymundum Bonifacium venire quidem cum classe, ab epibatis, militibus, annona, & omni apparatu bellico optime instructa; in magno tamen periculo positum esse, propter ingentem vim copiarum Mauricarum ex Tanger Zcuta, atque ipsa Hispali terra marique venientium in occursum, proinde opus esse auxilio festinato. Ad hujusmodi nuntium exhilaratus Rex, ne quid damni classis pateretur ex mora, misit continuo Rodericum Flores, Alphonsum Tellez, & Ferdinandum Diañez, cum sufficienti equitatu ac peditatu. Hi cum venissent eo ubi in anchoris stabat *h* classis, nullos conspexerunt Mauros; nec adventuros rati, rediverunt Alcalam, ubi Regem dimiserant.

*Maurorum
classem pro-
stigmat*

144 Verum vix abierant, quando advenerunt Mauri, coeperuntque acriter oppugnare naves Christianorum. Qui viso discrimine, nequaquam dimiserunt animos: sed generosissime præliantes, Deoque cuius causa agebatur fidentes, adjuvante eos benedicta Virgine Maria suiue Regis Ferdinandi fortuna, adeo strenue rem egerunt contra fidei inimicos, ut turbatis eorum ordinibus triremes tres ceperint, unam combusserint, tres mari merferint, ceteras in fugam egerint, quæ usque triginta advennerant, cum Raymundus solum tredecim numeraret. Ita in aquis res acta: terra autem magna quoque vis Maurorum egressa erat, tam Hispali quam ex aliis partibus; quando ex castris regis processit Eques

Eques D. Rodericus Alvarez: qui intelligens Mauros eo tendere, ut classem aditu prohiberent; quam potuit celerrime cucurrit in auxilium Christianorum, inciditque in cohortem Maurorum, cum quibus conficiens dispulit in fugam, & magnam in fugientes stragem exercuit.

ANNOTATA.

a Carmona, etiam Ptolomaeo ac Straboni nota, urbs olim ampla, nunc exiguum oppidum, distat Hispali ad ortum leucis sex, uti ait Morgadus cap. 15 ex quo plurimam huic & sequentibus capitibus lucem adferemus, utpote qui hanc ipsam Chronicam pra oculis habuerit, & accurate expendit.

b Annus agebatur 1247, quare cum (sicuti dictum est) a prima Berengaria cum Conrado desponsatione, facta circa annum 1185, anni ut minimum 62 effluerint, ipsaque tunc esse debuerit saltem duodecimis, apparet longe ultra septuagenariam obiisse. Moriens humiliter & in plano sepeliri voluit, in regio Huelgarum monasterio Burgis: sed cognominis ei ex sancto filio neptis, anno 1251 honorificentius transferendam curavit; & ne soli praesenti saeculo pampa illa serviret, ab Innocentio Papa IV obtinuit Indulgentias, omnibus ipso die ac decem post secuturis pro anima ibidem oraturis, de quibus Indulgentiis vide Odericum Raynaldum in Annalibus num. 27 anni jam notati 1251.

c Incola S. Vincentii de Barquera, istam classem apud se fabricatam fuisse gloriantur, apud Zuni-

gam ad an. 1247. num. 1.

d Sed neque consultum erat urbem hostilem tam potentem, qualis erat Carmona, habere a tergo. Constantina autem & Reyna, in tabulis Venta la Reyna, Castella finibus propiores cis Batim, etsi longius ab Hispali posita (praesertim Reyna, quatuoridui itinere distita) incommodare tamen vehementer poterant comitatibus, ad castra vel Murciae deducendis.

e Lora, Media fere via inter Cordubam & Hispalem, ad dextram Batim ripam.

f Cantillana, Guilleni, Gerena, uno fere tractu ab Ortu in Occasum tendenti occurrunt, prior ab urbe leucis 5, secunda 3, totidem quoque distat ultima.

g Alcala, del Rio dicta, quia in dextra Batim ripa sita, duobus leucis supra urbem.

h Quamvis Hispalem decem circiter leucarum spatia ab Oceano distet, astuario tamen amplo dilatata pars extrema fluminis, navibus copiosis aditum praebet, easque ad urbem usque transmittit: itaque Classis Christiana non nisi una alterave ab urbe leuca videtur stationem sum-

CAPUT XIV.

Terrestres aliquot victoriolæ de Mauris, post pugnam navalem.

145
Rex traje-
ta parte
exercitus

Necdum intellexerat Ferdinandus relatam à classe sua contra Mauros victoriam, quare in illius auxilium festinans etiam ipse, nocte prima dormivit ad Vadum quod à

a Palis *a* nuncupatur, idque ad decimum quintum diem Augusti. Altero die pervenit ad Turrim *b* appellatam ab Aquæductu; multumque exhibitaratus est, audito pugnae navalis successu; iussitque retroagi classem, & istuc *c* ubi ipse erat appellus. Pelagius autem Correa Magister Ordinis S. Jacobi, cum equitatu suo, tam Fratrum quam secularium circiter ducentorum septuaginta capitum, fluvium *d* transivit subtus *e* Aznalfarache. Audax profecto consilium: ad eam enim partem posuerat sese, transitum exercitui prohibiturus, Abenamafon Rex / Nieblæ; tota autem exinde terra erat Maurorum numero fere infinitorum, ipsumque Aznalfarache habebat equites peditesque, & ex toto districtu plurimi undique accurrebant. Ita Magister cum Equitibus suis quotidie pugnare debuit, modo cum unis, modo cum aliis, nullam ei requiem permittentibus: *g* & nihilominus semper remanebat victor, modo confusis ordinibus recedere eos cogens, modo gratias eorumdem strages edens.

eaque ripam
alteram ob-
tinente,

g

146 Videns autem Ferdinandus Rex, quanto discrimine versaretur Magister; Non est æqua, inquit, partitio inter nos & eos qui sunt trans flumen: hic enim sumus ad mille equites, & illi trecentos non numerant: oportet ergo ut aliqui adhuc eis se jungant. Itaque mandavit Roderico Flores, Alphonso Tellez, & Ferdinando Diãnez ut & ipsi ad alteram

ram ripam transirent: quod feliciter factum, magno rebus adjumento fuit, sicut infra dicitur. * Interim Rex ipse, cis flumen metatus castra, quotidianis etiam Maurorum incurfibus fatigabatur, nec pauca recipiebat ab iis damna, tam hominum quam jumentorum; idque hi faciebant citra periculum suum, eo quod regio tota esset plana, ubi insidias nullas timere debebant; opusque erat Christianis continuo manere in armis. Quare visum est Regi transferenda esse castra *b* Tabladam.

*cis flumena
castra me-
tatus in-
commoda*

h

147 Huc ergo cum procederet exercitus, latus ejus tegebat Eques quidam, Gomez Ruyz Manzanedo nuncupatus, cum cohorte Madritensi: in quem incurrentes magno cum impetu Mauri, equites duos & sex equos occiderunt. Tamen adeo generose repulsi sunt à Christianis, ut denique eos in fugam egerint fere Hispalim usque, multis Maurorum matatis, & equis captis; atque ita probe suorum cædem ultus est Gomefius. Traductus autem Tabladam exercitus, ut melius potuit castra munivit, pro exiguo numero quo constabat: necdum enim advenierant delecti à communitatibus milites: quare ut ab incurfibus Maurorum tutiores se redderent Christiani, circumdlexerunt iisdem castris profundam fossam.

*Rationem
mutat.*

148 Contigit porro quosdam equites egredi ad custodiam pabulatorum, post quos egressi sunt, aliquantam moram in castris trahentes, Don Garcias Perez de Vargas & alius quidam Eques, videruntque obviam sibi venire septem Mauros: quibus conspectis dixit ille alter D. Garcia, Domine, vertamur retro, ipsi enim septem sunt, nos autem dumtaxat duo. Cui Garcias, Non ita, inquit, mi Domine, sed progrediamur; neque enim nos audebunt expectare. Visa est alteri fiducia ista plena dementia: quare adducto fræno retro egit equum, rediitque in castra quam occultissime potuit, seque in

*Garcias Pe-
rez septem
Mauris oc-
currens.*

K 3

cento-

tentorium recepit. Erat interim in speculis Rex, & quoniam regio plana erat, ipse vero tentorium in editiori nonnihil loco habebat, vidit omnia quae agebantur, mandavitque ut in auxilium illius, qui solus pergere contra septem praesumebat, egredierentur aliqui. Sed Laurentius Xuarez, lateri assistens, qui viderat egredientem ex castris D. Garciam Perez, certoque sciebat ipsum hunc esse; Nihil, inquit, est opus, Domine mi Rex: eques enim ille est Garcias Perez, nec eget auxilio contra septem Mauros; qui, si noverint eum, cavebunt congressum; sin autem, videbit Celstudo sua quantus ille sit.

sp. Ante e-
minus Rege,

impune eos
transit:

149 Cum ergo Mauri appropinquarent, petiit a scutifero arma sua, mandavitque a se ne abiret longius; cassidem vero alliganti excidit pileolus inobservatus, atque ita viam est profecutus Garcias, pone subsequente scutifero. Mauri vero agnoverunt eum (erat enim inter ipsos famosus ex rebus quacumque occasione gestis) nec praesumpserunt eum aggredi, sed in utrumque latus viae partiti comminabantur. Transivit ergo Garcias, irretorto vultu eos intuens. Tunc illi abeuntes, substiterunt in loco, ubi Garciae pileolus de sub casside exciderat; quem deinde galeam dissolvens, ut deesse vidit, quaesivit ex scutifero ubinam is esset. Hoc autem respondente, se nihil de eo scire; intellexit Garcias excidisse eum sibi: ideoque resumens arma, relegere iter quo venerat voluit, mandans scutifero, ut attento oculo elapsum requireret. Graviter id ferens armiger, Eia, inquit, Domine, an tu propter pileolum vilem redire in tantum discrimen cupis? nec satis gloriae tibi esse putas, quod unus non timeris septem equitibus occurrere, eisque despectis progredi via tua? At Garcias: Tu vero, non vides, sine pileolo si sim, sine capite me esse? (erat enim calvus) & hoc dicens regressus est eo, ubi primum atma induerat.

iterumque
eodem rediens
ob amissum
pileolum,

150 Tunc Laurentius Xuarez redeuntem videns, inquit Regi: Vide quomodo regrediatur ad Mauros, aggressurus ultro eos, qui se aggredi transeuntem timuerunt: nunc videbis quam fortiter in eos investurus se sit, si forte eum audeant præstolari. Ast hi redeuntem versus se conspicati, receperunt sese, nec ausi sunt hominem expectare. Tum iterum Laurentius: Eccum, ut dixeram; nonaudent septem Mauri expectare unum Garciam Perez, quod Celsitudini tuæ specimen sit ejus famæ, qua etiam hostibus noti sunt generosiores Equites tui. Denique perveniens ad locum Garcias ubi pileolus exciderat, armigero defilire in pedes jussu ipsum recepit capiti- que imposuit, atque ad pabulatores perrexit. Re- versis autem equitibus iis, quos egressos diximus, ad illorum custodiam, cum iisque Garcia; quæsiuit ex eo coram Rege Laurentius, ecquis fuerit Eques iste, qui eum deseruerat. Sed Garcias negavit se novisse hominem, neque patienter tulit se in faciem laudatum: idem vero postea sæpe interrogatus, semper excusavit se scire quis esset, quamvis hominem quotidie videret in castris; nolebat enim quidquam ejus famæ detractum, qui vulgo bonus Miles habebatur; sed & armigero inhibuerat, ne cuiquam faceret illum notum, interpositis minis si aliter fecisset.

151 Translatis, ut dictum est, Tabladam castris, impetum in ea Mauri fecerunt, ex ea parte quam tenebant Magistri Calatravæ, Alcantaræ k, & Alca- nizii l, inventosque ibidem verveces aliquot abdu- cebant. Quod intuens Ferdinandus Ordoñez Magister Calatravæ aliique Magistri, una cum suis Fratribus, celeriter infecuti sunt Mauros. Cum vero eos jam pene attigissent, inciderunt in locum ubi Mauri Equites quingenti se collocaverant, porroque pergentes venerunt in locum alium insidiarum, ubi equites trecenti subsistebant cum multo peditatu. Tum vero utrimque erumpentes in Christianos, in

K 4

medio

medio eorum deprehensos, acriter eos ceperunt hinc & inde urgere. Qui tali in discrimine postea se reperientes, & vel moriendum sibi vel vincendum esse, Deo commendaverunt animas suas; tantoque cum impetu insiluerunt in barbaros, ferientes à dextris atque sinistris, ut denique in fugam utroque compulerint, quamvis nonnumquam subsistentes ac pugnam redintegrantes. Duravit autem certamen istud ab aurora usque in horam nonam, in quo multi Mauri tam equites quam pedites occubuerunt; Christiani vero, obtenta victoria revertentes ad castra, obviam habuerunt Ferdinandum Regem auxilio sibi venientem, cum quo pariter regressi sunt exultantes ob successum.

victores redierunt.

alii similiter

152 Talia dum agerentur ex hac fluminis parte apud Regem Ferdinandum, in altera erant Magister Pelagius Correa, Rodericus Flores, Alphonsus Telles & Ferdinandus Diañez, stationem habentes sub Arnalfarache: qui procedentes inde irruerunt in Gelves *m*; atque adeo strenue oppugnarunt, ut in locum ingressi occiderint aut ceperint Mauros omnes intus repertos, cum opulentis spoliis. Hinc vero perrexerunt Trianam, unde contra eos egressi Mauri multi pedites equitesque: sed eos sic exceperunt Christiani, ut denique in fugam actos persecuti sint usque ad portas castrorum: atque ita cum honore & nemine suorum amisso, redierunt ad stationem prædictam. * Ibi cum essent, Mauri Arnalfarachenses quotidie excurrebant, non sine aliqua jactura hominum nostrorum ac jumentorum: cui malo remedium posituri illi, consilio inter se habito, posuerunt insidias. Cum ergo solito more egressi essent Mauri, venissentque in præparatum sibi locum: prius quam cum omnino transissent, detexerunt insidias. Quod ipsis quidem nonnihil principio profuit: sed antequam se recipere possent, adeo acriter intercepti Christiani sunt, ut occiderint ceperintque plures quam

minutas aliquot viclorias

quam trecentos, persecutiquè sint usque in Arnalfarache, neque deinceps illi ausi sint amplius è sua munitione prodire.

153 Post hæc intellexit Magister quod Capitaneus quidam nauticus, Hispali missus, transisset Triana, venturusq; esset in Arnalfarache ad subsidium suorum ibidem existentium, itaque tetendit ei insidias: quas quidem evasit Maurus exerrans à via, affecuti tamen eum Christiani sunt; & occisis novem è comitatu, ipsummet dejecerunt de equo; parumque abfuit quin caperetur, nisi maximo numero erumpentes præfidiarii, periculo eum subtraxissent, quamvis non sine jaectura suorum.

referunt.

ANNOTATA.

a Vadum hoc, inquit Morgadus, est supra Alcalam duabus leucis, sed propter commoditatem transitus, utendum hoc circuitu fuit: vulgo est Vado de las Estacas. Cur autem ommissa commoditate, quam ad obsidionem formandam ex eadem parte fluminis præbere videbantur jam occupata oppida Cantillana, Guillena & Gerena, maluit Rex iterum trajicere flumen, paulo ante tanto labore transitum? Causam addit Morgadus, quia, ut ex illa parte occurreret classi, transeunda fuisset tota Axarapha, Mauris confertissima.

b Fulgo Torre del Caño, quæ hodieque permanet, sed modo nominatur Turris-pabulatorum, juncta magno Aqueductui (vulgo Caños de Carmona vocat, Romane magnificentie æmulum opus, ut in tabula videre est, Carmonæ deductum) distans à sinistra Bætis ripâ quarta circiter leucæ parte, ab urbe autem leucis duabus, & sex à vado prænominato de las Estacas.

c Confusa hæc narratio est, inquit Morgadus, dum tacetur,

qua ratione à Turri-aquæductus pervenerit exercitus ad ripam fluminis infra civitatem, vel ubi metatus sit prima castra: ex eo tamen quod mox dicitur Pelagius transisse fluvium infra Aznalpharache, colligimus castrorum locum fuisse media circiter leuca infra Hispalim. Ibi ergo steterit classis, ubi circa annum MDLX eruta fuit anchora antiquissima, & formæ prorsus differentis ab hodierno usu, quæ potuit à tempore hujus obsidionis ibi jacuisse.

d Cum fluvius ibi profundissimus sit, & maximas etiam naves usque Hispalim transmittat, fieri non potest ut eum Correa transiverit Vado sicuti impressum legitur, & bene observat Morgadus. Quid ergo Vitium fuerit transcribentis librarii, qui omissis syllabis aliquot legerit, à vado, ubi legendum erat à Puentelevado; fuerit autem sic dictus Pons eo loci positus, quia in medio ligneus attolli poterat & navibus præbere transitum. Pontem certe ibi fuisse probat Morgadus, ex pilis ibidem adhuc remanentibus, atque ad justa

intervalla dispositis, qui debent à praetera navigantibus magna cum cautela transiri, ne alterutro latere navis impingant.

e In tertia Hispalensis civitatis tabula, notantur velut rudera magni oppidi atque turriti, uno quadrante ab urbe, cum titulo S. Joannis del Foratche.

f Niebla, oppidum nunc, tunc ampla satis urbs, trans Rivum tintum sive Azecham, Hispali fere ad Occasum sita, intervallo circiter 10 leucarum.

g Iterum hic erratum videtur à librario, scribente Embarcandolos; est enim embarcar navigio imponere; neque satis commode id explicat Morgadus de fuga Maurorum ad navis suas, vel de captivorum transmissione ad castra Regia: quare credo scribendum fuisse Embarazandolos quod est impedire, confundere, vel Embargandolos, quod idem est.

h Tablada, inquit Morgadus, nomen ab eo habet, quod sit campus planus ac spatiosus (Latine Tabulatam diceremus) ab ipsis Hispalensibus muris patens versus meridiem, atque adeo locus in quem translata castra dicit Chronica, magis ex fronte respiciebat civitatem, paulo amplius quam media leuca ab eadem distans, trans pontem Guadayrae, mediam Tabladam percurrentis, donec se in Batim immergat. Tam igitur commode illuc subvehi omnia poterant, quam ad ipsam Batum ripam, meliusque muniti castra quam in uliginoso fundo, quale ad Batim longo tractu esse scribit Morgadus. Zuniga num. 7. addit ibi hodie videri Eremitorium S. Mariae de Valme, atque ex traditione haberi quod ipso loco steterit sancti Regis tentorium. In Lopezio Verbiim lib. 4. fol. 2.

dicitur, quod hoc loco plurima antiquitatis monumenta cruantur: veluti tymbi, lapideae ac vitreae lampades, urnae, numismata, & alia id genus, ex quibus Romanorum sepulcrum hic quondam fuisse intelligi potest.

i Zuniga, in Appendice ad Annales, pro an. 1247 num. 8, fatetur non doesse, qui putent totam hanc narrationem esse apocrypham: neque ipse pro ea fide subere audeat: ad eius tamen qualemcumque confirmationem ex Argote de Molina in 3 parte Nivellarii Andalusiae, ipsam refert ritmo vulgari expressam: qui cuius aetatis sit nescitur, scitur autem etiam typis vulgatis fuisse ante annos ducentos. Non video nam in quomodo ru plane fabulosa irrepere in Chronica hanc potuerit, nisi hac successu temporum transscripta ex originali fuerit & transcribendo interpolata, quod probari deberet, non simpliciter praesumi. Ego ut inveni sic deus: penes auctores fides sit.

k Alcantarae Magister VI D. Petrus Yañez, ab anno 1234 usque ad 1254, cui Rex donavit Metellinum & Bienquerenciam, Calatravae Magister XII D. Ferdinandus Ordoñez, ab anno 1243 ad 1254: sub quo Ordinem istum ingressus est Regis Frater Alfonso, Dominus de Molina, licet uxorem filios ac filias haberet, ut dicitur in Historia trium Ordinum.

l Alcanizium, oppidum Legionis ad confinia Portugalliae juxta Mirandam-Durii: sed de Ordine ista nominato haecenus nihil reperi: neque Morgadus eum nominat, unde intelligimus pridem eum extinctum esse, vel uni ex tribus aliis incorporatum.

m Gelves, oppidulum seu vicus, Trianae proximus ad occasum est.

Tablada
planities Hispali
propinqua.

CAPUT XV

Pugna & velitationes terra fludioque euentu

VARIO.

Post rot tantasque strages, quas Mauris Christiani intulerunt, perseverante in obsidione Hispalensi Ferdinando, illi in arctum se cogi videntes tam aqua quam terra, & undique oppugnari; magis tamen senserunt damna quæ patiebantur à classe fluvium insidente, atq; adeo auxilium, quod ea parte facilius haberi poterat, præcludente. Quare, ut incommodum istud à se amolirentur, construi fecerunt ex trabibus inter se contextis ratem adeo magnam, ut totam fluminis latitudinem occupans caveri nullatenus posset: hanc autem onerant vasis, igne Græco pice ac resina plenis, stuppisque & alia materia multa, ad flammam concipiendam diffundendamque idonea. Ita instructæ machinæ impulerunt militem multum, antecedentibus aliquot navibus bellicis; magnasq; cum ferocia inveci sunt in naves Christianorum, ignem omnibus, si possent, injecturi.

154

Mauri fluvium sibi aperiuri

conantur
classem Regiam incendere

155 Eodem vero tempore etiam terrestres eorum copiarum se moverunt, & horrendo utrimque tubarum ac tympanorum strepitu vociferationeque terribili commissum est prælium: ad quod nec aqua nec terra imparati Christiani, sic exceperunt advenientes, ut utrimque tandem eos verterint in fugam, coacti sui sero poenitentes. Magna tamen diei parte duravit conflictus, potissimum navalis, prius quam vinci se facti Mauri fugam arriperent cum clade magna, eorum præcipue qui de navibus atque de rate desilientes in fluvium hauriebantur aquis. Neque damni quidquam passi sunt Christiani ab igne Græco, quem ipsimet succedentes redderunt inutilem, æque ac ceteram materiam flammam

sed frustra.

mi-

miferam. Terrestres etiam Christianorum copiae in utraque fluminis ripa, stragem magnam ediderunt fugientium tam equitum quam peditum donec eos compulerunt partim intra portas Hispalenses, partim intra Trianense castellum: atque hunc exitum habuit Maurorum machinatio tam formidabilis.

*Castra regia
pene
vacua esse
referenti,*

156 Interim explebatur tempus induciarum cum Carmonensibus pactarum: qui considerantes Ferdinandi Regis fortunam proficere, res autem Maurorum retro ferri, pepigerunt cum Rege ut oppidum & omne ejus dominium ei cederent, ipsi vero ibidem vivere permetterentur salvis suis rebus omnibus. Hac conditione firmata misit Rex illuc D. Rodericum Gonzales Giron, ut suo nomine possessionem iniret: quo facto, relictoque in arce idoneo praesidio, rediit ad Ferdinandum Rodericus; actorumque reddens rationem, perquam bene receptus est. Contigit autem diebus illis castra regia pene absque milite relicta fuisse, dum aliqui egressi erant ut impedirent comitatum annonarium civitati inferendum, alii in Maurorum regionem incurrerant, alii denique pabulatores comitati aberant, Rege cum valde paucis castra custodiente.

*credere non
audent:*

157 Tali rerum statu Eques quidam Maurus, exploratum egressus, recta ad tentorium Regis se contulit, meditata pridem fraude simulans, quod se & creditam sibi arcem vellet in potestatem ejus contradere. Ita benigne auditus & exceptus, castra perlustravit securus; cunctisque pro libitu exploratis, cum adeo male custodita omnia comperisset, lanceam sumpsit; cursuque versus civitatem arrepto, obvium quemdam balistarium occidit. Ubi vero civitati appropinquavit, immensum vociferari coepit, ne tardarent erumpere in Christianos, quorum nemo posset eorum manus evadere propter eorum paucitatem. Sed frustra omnis adhortatio fuit, & nemo egredi audente, etiam hac vice discussum periculum est a capite Regio.

158 Alias accidit Regem trans fluvium abiisse ad
Magistrum Pelagium, castraque cum exiguo milite *egressi p[ro]p[ri]a
ripa*
tuenda reliquisse Infanti Henrico, Dominisque Lau-
rentio Xuarez & Ariæ Gonzales Quixadæ. Hoc in-
telligens Axataf, cum omnibus copiis suis bene nu-
merosis egressus Hispali, ingenti cum strepitu atque
clamore prorupit contra Christianos, tamquam or-
dinatis ad prælium turmis impressionem facturum in
castra; sperans vel solo sui adventus terrore agen-
dos in fugam esse custodes. Sed Infans Henricus,
cum ducibus prædictis & exigua illa militum ma-
nu, subjicientes calcaria equis sic procurrerunt in
barbaros, ut adjuvante ipsos Deo in fugam averte-
rint multitudinem totam: quo viso, generose eos *profligantur
à paucis,*
insecuti sunt, ferientes atque necantes, donec eos
in civitatem retruserunt. Prius autem quam portas
tenere possent omnes qui egressi fuerant, incurren-
tes in cohortem equitum quinquaginta & turmam
peditum plus quam quingentorum, eos compule-
runt in flumen, mactandos à Christianis qui cum na-
vibus suis occupaverant ripam: atque ita magna
strages eo die est facta.

159 Quia autem consueverant Mauri cum navi-
bus suis sæpe accedere illuc, ubi classis Christiano-
rum stabat in anchoris; visum his est ponere insi-
dias in quadam arbuistorum densitate, media inter
civitatem & exercitum suum. Mauris ergo ut con-
sueverant venientibus, progressi in eos Christiani
tam diu secuti sunt fugientes, quoad necatis circi-
ter quadraginta, ceteri in tutum se receperunt. Alio
porro die triremes suas in ipsum illum deduxerunt
locum, ubi insidias tetenderant antea Christiani:
qui omnium securi cum illac præterveherentur, su-
bito erumpentium adventu ac multitudine conster-
nati, coacti sunt fugam retro quærere viamque vi-
facere, quod absque cæde hominum circiter trigin-
ta ipsis non licuit: ita par pari redditum fuit.

*ad impactas
fluminis al-
veo fudes*

160 Ceterum quia Christiani vehementer timebant navibus suis ab igne Græco, quem Mauri faciebant; consuluerunt Ferdinandum Regem equa possent ratione amoliri periculum; qui respondit, successurum illis qualecumque remedium excogitasset. Illi ergo trabes duas crassissimas altissimasque in medium flumen defixerunt, qua Maurorum navibus transeundum erat. Quod cum fieret agere admodum ferentes Mauri, & transitum sibi præclusi videntes, rem impedire conati sunt; itaque fiebat, ut ad trabes istas quotidiana committerentur certamina. Cum autem die quadam minus attenderent sibi Christiani, venerunt Mauri in lembis suis, quos probe armatos habebant; & prius quam observarentur grandibus funibus unam trabium constringentes, eamque extrahentes defundo, abierunt magno cum plausu propter successum. Raymondus autem Bonifacius, irritatus injuria & probro suo facto, assumptis triremibus suis bene instructis accessit ad ipsam navium Mauricarum stationem, & de iis egregie est ultus, multis barbaris occisis & captis, nec paucioribus submersis; abduxitque secum grandiore navem unam satis pretiosam, cum minoribus quatuor, nullum ipse passus damnorum suorum.

sepe certantur,

*crebro ex-
currentium
lembi*

161 Hunc in modum quotidie inter Christianos ac Mauros terra & aqua res gerebantur: habebant autem Mauri quoddam balistariorum arcuum genus, quod adeo certos validosque perfererat ictus, ut excussum telum transiret equitem quantumcumque gravibus armis munitum: cumque eo utebantur, evibratis telis in naves Christianorum, adeo celeriter recipiebant sese, ut consequi eos Christiani nequirent; hoc vero sæpe facientes magnum inferebant terrorem & damnum. Suos ergo videns aliquando Ferdinandus sine fructu reverti, mandavit Raymondo Bonifacio ut iterum venturis Mauris poneret

poneret insidias aliquas, eisque si posset illuderet. Ille ergo navigia duo bene instrui & generoso milite mandavit impleri, collocarique intra hortum quemdam Aycafa, ex parte Axarafa, abscondique & operiri ramis, sic ut conspici nequirent: paratas etiam esse iussit triremes, in subsidium dictorum navigiorum, quodcumque opus foret.

162. His ita dispositis venerunt Mauri in lembis suis, omnino securi nec aliquid insidiarum suspicantes; ad locum tamen earum cum venerunt, ibidem substiterunt, Christiani ergo ut eos pertraherent quo volebant trans ipsum locum, suorum unum Arabicæ scientissimum immiserunt in flumen, tamquam esset Maurus, qui natatu evadere cupiebat ad lembos. Hoc itaque Arabice vociferante & auxilium inclamante, festinaverunt Mauri eidem succurrere; itaque prætervecti sunt locum, ubi occultabantur Christiani. Hi autem, navigiis mox in aquam protractis, subsequi prægredientes cœperunt; & triremes ex parte altera iisdem occurrentes, medios interceptere Mauros, frustra reditum ad civitatem tentantes. Ita lemborum unus captus est, Maurique in eo venientes occisi omnes, exceptis quatuor quibus vita servata: secundus autem lembus, dum altero capiendo occupantur Christiani, evadere se posse speravit, sed frustra: nam & in hunc victores insilierunt, præcisisque remis fugam inhibuerunt, & gemina præda læti redierunt ad ceteros, nullo damno accepto.

*trahuntur
ad insidias
sibi postas*

CAPUT XVI.

*Incurfiones utrimque ancipites, inter obfessos
& obsidentes.*

163 *Ad vacua
iterum ca-
stra progres-
fos prædones
insequendo*

ITerum porro contigit ut militibus in varia par-
titis, scilicet ad tutandos pabulatores, ad impe-
diendum com meatum inferendum in urbem,
ad excursionem aliquam in Mauros, & demum
ad excipiendum Infantem Alphonsum Murcia
venientem, castra Regia pene desolata manerent,
Tali occasione venientes Mauri equites ex Gazulis
decem audacter ingressi sunt versus tentorium Prio-
ris S. Joannis; sed nihil repererunt quod auferrent,
præter paucas vaccas ante illud oberrantes, quas con-
tinuo abigere studuerunt. Prior vero cum Fratri-
bus nonnullis, injuriam animadvertens, sumptis
mox armis progressus & insecutus est prædones; qui
dimissis inter oliveta vaccis fugam cepserunt.
Tum Prior receptas vaccas armigero cuidam per oc-
cultam semitam reducendas commisit; ipse vero
fugientes aliquousque secutus, receptum cogitabat;
cum vidit peditum suorum aliquos longius progres-
sos periclitari de vita, si dimitterentur soli. Hos ille
ut recolligeret, equites suos promovens, incidit in
locum, ubi centum quinquaginta equites Mauri
cum multo peditatu se latenter abdiderant.

*deducti ad
insidias
Christiani
pauci*

164 Videns igitur præclusum sibi receptum ad ca-
stra, adeoque aut pugnandum aut moriendum, li-
cet viginti solum equites apud se habens & pedites
paucos, tamen generose in hostem invecus est:
quorum multitudine cito obrutus fuisset, nisi eo-
dem ardore sui omnes pariter impressionem facien-
tes, ducem eripuissent periculo, amisso Equite uno
Commendatore Sietefillæ & scutiferis septem.
Tum vero recrudit pugna, tanto generosior ex parte
Chri-

Christianorum, quanto spes minor erat evadendi periculum; idque agebant tantum, ut ne inulti morerentur: quare ex his universim viginti, ex Mauris longe plures occubuerunt: donec denique totis castris clamatum est ad auxilium, Priori jam capto vel mortuo (ut credebatur) ferendum. Tum scilicet, egressis inter primos Episcopo Cordubensi D. Guiterio & D. Sancio Episcopo Coriæ, cum delectis Equitibus satis multis, ad festinatum eorum adventum, cœperunt Mauri receptum circumspicere, dimissis quos cinxerant Christianis; quare advenientes subsidiarii, paucos solummodo pedites in fuga tardiores assecuti, satis habuerunt Priorem non sine clade aliqua salvum recepisse.

165 Alia die D. Henricus, cum Magistris Calatravæ atque Alcantaræ, nec non D. Laurentius Xua-
 rez & Prior Hospitalis S. Joannis, communi consilio ad spoliandum suburbium Benaljosar a dictum noctu egressi, magnum ei loco damnum intulerunt, bona ejus parte incensa, abductisque pecudibus & jumentis non paucis, cum multa præda vestium rerumque aliarum: licet non sine vulneribus multis, quæ receperunt à barbaris, quorum plurimos vulnerarunt atque mactarunt, & sic tandem victores redierunt in castra. Iterum vero iidem Equites cum Infante Henrico ad suburbium alterum, Macarena b dictum, per nocturnas inveci tenebras, plurimos Mauros occiderunt & ferierunt: locoque ex parte combusto & spoliato, cum opulenta præda regressi, desolatum dimiserunt. Hujusmodi autem incurfus multi facti sunt durante obsidione.

166 Interim Rex Ferdinandus, recepto ad se Infante Alphonso, qui Murcia accersitus venerat, propius urbem castra admovere constituit, mandavitque Infanti ut metaretur intra olivetum civitati propinquum, ipse vero cum reliquo exercitu Tabladæ

*post acrem
ac longam
pugnani ju-
vantur à
suis,*

*spoliant
suburbia
Hispanen-
sia,*

b

*Mauros ex
insidiis occu-
pant,*

L

bladæ

bladæ substitit: quod perquam moleste tulerunt obfessi. Igitur Alphonſus, cum loco ſibi præſcripto metatus eſſet, militibus ſuis & Arragoniis à Rege Jacobo ſubmiſſis imperavit, ut quod è re videretur pararent: qui conſtituerunt erupturis mox Mauris inſidias ponere, quod & fecerunt. Et Mauri quidem (ut credebatur) excurrerunt; ſed qui erant in loco inſidiarum locati, citius quam par erat egreſſi, fortiter nihilominus rem egerunt; cumquæ iis ſe Inſans Alphonſus junxiſſet, ſimul omnes ſecuti ſunt fugitivos, maſtantes & cædentes uſque ad portas civitatis. Arragonii vero, propriam aliquam gloriam cupientes, ſeparaverunt ſe ab Alphonſo, quod eis nequaquam bene ceſſit.

167 Duobus poſt adventum Alphonſi Infantis menſibus, venit cum novis copiis etiam D. Didacus Lopez de Haro: qui optime receptus, metari juſſus eſt circa portam Macarenæ, juſſus etiam eſt eidem ſe jungere Rodericus Gonzales de Galicia. Mauri autem videntes quod milites horum duorum Equitum non erant valde numeroſi, ſæpius contra eos erumpebant, quotidie laceſſentes, ſemper tamen generoſe excepti. Quadam ergo die equites ex Gazulis Mauris fortiffimis multi, cum congruo peditatu progreſſi contra D. Didacum, cum eodem ad pugnam egreſſo aliquamdiu ancipiti Marte pugnarunt; ſed denique, victoriam Chriſtianiſ largiente Deo, compulſi in fugam ſunt; & quamvis aliquoties ſeſe converterent ad reſiſtendum, multitudine freti & hoſtium paucitate, identidem tamen acti ſunt retro uſque ad portas civitatis. Chriſtiani vero, multis equis obtentis, ovantes regreſſi ſunt ad ſtationem ſuam.

iterumque.

168 Alias iterum contra prædictos duos Equites emiſſum è civitate eſt omne robur Maurorum, ordinataque bene acie progrediebantur ad pugnam: expectabant autem eos obviam egreſſi Chriſtiani, nihil

pauci plurimos fundant ſemel

nihil minori cum fiducia. Infans autem Alphonfus, qui promotus ultra locum designatum statione, jam progressus erat trans fluvium supra Trianam, videns tantam Maurorum multitudinem, contra eos qui erant in altera ripa progredientem; confestim conscensis navibus trajicere properavit ad auxilium periclitantium: quo facto & Mauris se ultra non moventibus, quies utrimque fuit diesque elabebatur: quare priores se Christiani moverunt, sed Mauri expectare eos non ausi in civitatem se receperunt.

169 Eodem tempore & obsidione durante Almogavares, qui erant in castris Ferdinandi, pro sua quique virili parte fatigabant Mauros, nunc incursione aperta vastando agros, nunc ex insidiis remagentes, ea qua fieri solet in obsidionibus fortuna, dum utrimque ingenium solertiaque intenditur in mutuum damnum. Contigit ergo aliquando ad eum locum, ubi Christiani insidias posuerant, appropinquare multo copiosiores Mauros quam expectaverant. Quare videntes se latere difficulter posse, generose egressi in occursum sunt; sed Mauri tam validum impetum in eos fecerunt, ut fugere compulerint amissis viginti è suis. Atque ita Almogavares hac vice victi sunt, sed aliis deinde vicibus se egregie ulti. Magister etiam Templi, in statione sua sæpius impetitus à Mauris, & toties iteratarum molestiarum pertæsus, mane quodam sub auroram exivit, seque in insidiis collocavit cum suis tam prope civitatem quam potuit. In horum manus cum incidisse se viderunt Mauri, solito more egressi, conati sunt quidem sese recipere in urbem; sed non ita cito fugere potuerunt, quin equites è suis septem pedites autem plures quam centum amitterent. Itaque factum est, ut sæpe repulsi barbari, multum remiserint de fiducia egrediendi, qua initio utebantur.

C
vario Marte
pugnant Almogavares.

Templariis
fortiter agunt.

*Victoriam
fervidius
prosequentes
aliquis*

170 Solebant etiam iidem Mauri sæpe erumpere per portam Alcazarii, quæ est propinqua vico nunc appellato Judæorum, transeuntesque per portam Guadayræ aggrediebantur castra Christianorum, ac multis illatis quotidie damnis recipiebant sese ad pontem. Quibus indignatus D. Laurentius Xuarez, inito consilio cum Garcia Perez de Vargas & Equitibus aliis, ut eos deinceps ab hujusmodi cœptis absterret, egressus cum iisdem est ad ponendas insidias. Dum autem irent, edixit omnibus, quod si forte ad manus veniretur cum Mauris, eoque contingeret in fugam dari, nemo procurret ultra portam Guadayræ; fore enim ut ibi perirent, quandoquidem ab exploratoribus didicerat, trans portam illam, inter pontem & civitatem, resedisse magnam vim Maurorum, cui resistere non possent si pontem ingrederentur. Hoc autem dicebat, experiri volens quid acturus esset Garcias Perez; itaque se collocaverunt expectaturi Mauros, solito more trans pontem venturos contra castra.

171 Cum ergo venissent, & locum insidiarum transissent, prodire in hostem qui latebant, accepto signo à D. Laurentio, adeo ferociter insipientes in eos, ut Mauri cœperint se recipere trans d pontem, insequentibus usque eo Christianis. Illis autem hic pedem figentibus, iidem Christiani eos generose pepulerunt trans pontem, multis fugientium in flumine demersis. Porro victoriæ dulcedine abreptus Laurentius, jam pervenerat usque ad medium pontem; unde rediens atque post tergum respiciens, & animadvertens Garciam Perez minime se qui; recurrit ad pontem, viditque permixtum Mauris periclitari, quatuor eorum jam præcipitatis ab equo.

*amissum
inter Mau-
ros Garcia
Perez*

172 Tum vero Laurentius, Decepit nos, inquit, Garcias Perez, eo progressus ubi nobis opus erit manibus strenuis uti, si cum velimus recipere saluum.
Hoc

Hoc vero formidans, caveram ne quis nostrum transiret pontem. Verumtamen, quoniam eo loci nunc est, progrediamur in auxilium ejus; grande enim dedecus nobis foret, si tam insignis Eques per nostram culpam hodie amitteretur. His dictis irrucunt contra Mauros pontem tenentes, feriendo, mactando, & precipitando barbaros, quorum multi de ponte in flumen dati, alii ex ripa transitum natatu tentantes, submersi omnes sunt; ceteri turbatis ordinibus perquam confuse intulerunt se in portam Alcazarii, desiderantes e suis vice ista plusquam tria millia hominum. Cum vero redirent victores Christiani, dicebat eis Laurentius Xarez, non invenisse se eatenus cui inferior haberi vellet animi & corporis robore, praeter Garciam Perez, qui omnes eo die fecerat fortiter agere. Atque ex hoc tempore omnino non fuerunt amplius auri Mauri redire ad oppugnanda castra Christianorum, sed quieti se continuerunt intra civitatem.

agro recipiunt hoste caso.

ANNOTATA.

a Liber quartus Theatri urbiem, cuius Tabula 2 Hispalim exhibet in plano, cum nominibus portarum, platearum, ecclesiarum praecipuarum, atque etiam adium suburbanarum, nusquam hujus nominis meminit; sed plura ex eo tempore mutata esse patet ex portis Alcazarii & Guadaya-
ra, mox nominandis ac Vico Judaeorum, qua hodie aliter nuncupantur.

b Macarenæ suburbium nomen dedit ei, porta qua est in orientali urbis latere, incipiendo à Turri aurea septima inter decem.

c Almogavares, inquit Mariana lib. 10 cap. 10, hoc est veterani equites, praecipua dexteritate &

multis bellis adversus Mauros exerciti; & hujusmodi adscribit Rodericus supra initium expeditionis Cordubensis.

d Tagaretta, ultima sui parte urbis fore moenia lambens, videtur ponte instratus fuisse inter portam & pontem Guadaya ubi erant castra regia: qua porta nunc à carnibus nomen habet, propter macellum ei propinquum, unde carnes ad urbem inferuntur; & secunda à Turri aurea qua igitur inter hanc & Turrim auream est porta prima, & nunc nominatur à Xerez quo ducit; porta est Alcazarii, diversa à Pexstico alibi dicto inter hanc portam & turrim.

CAPVT XVII.

*Varia ad Trianensem pontem arcemque fortuna
partium.*

173
*Trianensi
ponte naua-
li destruendo*

HAbebant Mauri pontem ligneum, nauigijs instratum, & catenis ferreis perquam firmiter connexum, ea partē qua transibat ab urbe Trianam: qui pons magno commodo obsessis erat, sublatus autem ad extremam eos poterat rerum omnium penuriam deducere. Ferdinandus ergo, cui propositum erat vel urbem capere vel in ejus obsidione mori, considerans omnem annonam omneque auxilium civitati per pontem istum venire, itaque differri cupitam victoriam, forte etiam se nunquam potiturum ea; in consilium advocavit Raymundum Bonifacium & alios maritimarum rerum expertos, eosque iussit excogitare modum quo posset pons Trianae frangi. Post longam deliberationem, imprimis placuit accipere è tota classe navigia majora ac firmiora duo, eaque instruere omni necessario apparatu, ac denique expansis velis immittere in pontem. Intravit autem Raymundus in unum eorum cum congruo numero suorum, alterum vero conscenderunt ii quos idem Raymundus ad hoc delegerat: quando circa meridiem ventulus aliquis assurgens rei bene agenda spem fecit. Huic intenti Christiani naues prædictas aliquanto spatio siverunt flumine secundo delabi, ut ex majori intervallo accipientes deinde impetum vehementius in pontem impellere possent.

*parata na-
vigia duo*

174
*in festo in-
venta Cru-
cis*

174 Dies sanctæ Cruci sacer agebatur & mensis Majus, quando tentanda res erat. Iussit igitur Ferdinandus Rex, pro sanctæ fidei exaltatione servituris navibus aplustria sericeis crucibus signata imponi:

poni: quæ cum tenuis quantum ventus aspirabat
 velis sursum provehentur, subito requievit aer,
 & remittens se ventus mœstitiam movit Christia-
 nis. Sed brevi alius isque valentior ventus insur-
 rexit: quo impellente provectæ sunt naves, frustra
 id conantibus impedire Mauris, qui per Arenariam ^a a
 dispositi, arcibus balistisque & fundis atque omnis ^{rem confa-}
 generis machinis jaciebant majora minoraque tela, ^{ciunt.}
 quod idem fiebat à custodibus Turris-aureæ, & ex
 altera ripa à præfidiariis Trianensibus: sed exiguo
 utrimque cum damno. Itaque prior navis, quæ se-
 cundum latus arenariæ provehebatur, acta in pon-
 tem est; sed confrecto in quod impedit navigio,
 ipsum pontem frangere ac perrumpere non potuit.
 Hoc autem fecit navis altera, qua Raymundus Bo-
 nifacius vehebatur, magno cum plausu spectan-
 tium rem eminus Christianorum; quorum Rex Fer-
 dinandus, volens fracto jam ponte tutum navibus
 prædictis receptum parare, cum filio Alphonso mul-
 tisque Equitibus ac numerofo milite, impetum fe-
 cit in Mauros arenariam insidentes, omnesque re-
 trusit in civitatem.

175 Ex hinc cœperunt Mauri rebus suis omnino ^{Triana ipsa}
 diffidere, præcisâ cum ponte etiam spe omnis ^{obsessa}
 posterioris subsidii. Rex autem, cum filio & Magistris
 Ordinum totoque exercitu, movit contra Trianam,
 eamque cœpit ex omni parte quater; accesserat e-
 nim eo per flumen etiam Raymundus Bonifacius
 cum universa classe. Veruntamen Christiani, tam
 aqua quam terra, grandia patiebantur incommoda
 à saxis sagittisque ex castello in ipsos continuo den-
 seque emissis: quod animadvertens Ferdinandus,
 neque id pro tempore caveri à se posse, receptui
 signum dedit. Cupiens nihilominus obtinere locum,
 moram alioqui facturum victoriæ de civitate spe-
 rata, Infantem Alphonsum aliosque filios suos, D.
 Fredericum & D. Henricum, emisit ad castellum

propius Iustrandum: qui mandata patris executi, iusserunt fieri crates ac vineas, quibus protectus miles ad murum subiret. Comitabantur eos Magister de Ucles, D. Rodericus Gomez, & D. Rodericus Flores, Alphonfus Tellez & Petrus Ponce, qui stationem ceperunt ad Trianam juxta flumen, totusque eodem mox accessit exercitus: parsque adoriri vi aperta castellum coepit, pars ad illud cuniculum ducere. Sed latere Trianenses conatus iste non potuit: quare cuniculo è contra acto occurrerunt fossoribus Christianorum, atque in omne periculum tam vigilanter intenderunt, ut Christiani desierint cuniculos nihil proficientes moliri.

*frustra op-
pugnatur.*

176 Mauri porro Trianenses, qui per pontem jam ruptum sperare auxilium nullum poterant, collatis ex omni circum regione necessario ad sustinendam obsidionem apparatu, non desponderunt hic animos: sed crebris eruptionibus fatigabant obsidentes, & balistis quas habebant fortissimis fundisque tela & saxa jaciendo, haud parvum nocumentum inferebant. Judicavit ergo Rex Ferdinandus, murariis tormentis & machinis sibi esse opus ad oppugnationem promovendam: quibus paratis & admotis, fortiter quidem quatiebatur castellum: sed Mauri suis contra machinis usi, adversas aut impedire aut etiam frangere conabantur: saepe etiam erumpentes & mox sese recipientes, haud infeliciter fallebant adversarios, ardore pugnae & hostis persequendi propius protractos ad munitiones, a quibus non facile erat absque damno reverti, quantumcumque ageretur caute. Atque in hunc modum ducebatur tempus ad castellum, aliis illud expugnare, aliis propugnare nitentibus.

177 Interim ad castra venit nobilis quidam, ex iis quos Infanzones *b* nominant; qui ibi conspicuens Equitem, eadem qua ipse tessera militari utentem, undis scilicet albis & ceruleis, accessit ad alium Equitem, indignans quod eadem qua ipse tessera ute-

retur

retur aliquis minoris conditionis, dicensque quod eam ipsum cogeret abdicare. Cui is qui rogabatur respondit, idemque affirmarunt alii praesentes, Etiam atque etiam videret quid inceptaret. Iste enim, in-
 quiebant, Eques, licet exteriori habitu despicabilis videatur, est Garcias Perez de Vargas, Eques honoratus & in dignitate positus, mireque generosus & fortis in armis, qui si verba tua intellexerit, haud facile manus ejus evades: tantum enim in armis valet, ut ceteri Equites libenter ei primas deferant. His ille auditis verecundatus conticuit: res autem, nescio quo deferente, ad aures Garicae Perez pervenit, qui quidquam se scire dissimulavit.

Quidam indignatus Garcia Perez propter scutariam tesseram;

178 Quodam autem die, cum simul ad claustra castrorum observarent ipse & nobilis iste, Equitesque nonnulli alij; egressi Triana Mauri, nonnullis Christianorum caesis, accedebant versus ipsos illos Equites, uno inter ceteros praecedente atque monstrante, quod eorum aliquem ad singulare certamen deposceret. Hoc viso, Garcias Perez subdidit equo calcaria, & Maurum tam felici ictu perculit, ut eum in terram prosterneret: tum ceteri similiter in Mauros proveci, pepulerunt eos usque sub arcem. Hic enimvero pugna recruduit, animadversa paucitate Christianorum, ita ut totum fere diem duraret. Validis autem utrimque ictibus agebatur res, lanceis, gladiis atque clavis, dum interim ex arce densissima sagittarum ac lapidum pluvia mittebatur in Christianos, quorum sane multi laesi fuerunt, sed multo plures Maurorum caesi: atque ita his intra arcem compulsi, isti victores reverterunt in castra.

eodem contra Mauros pugnant fortiter

179 Ingentia eo die facinora Garciae Perez ediderat, ictusque tam multos & grandes clypeo suo exceperat, ut totum pene contractum referret, atque e tessera undarum eidem appictarum nihil amplius appareret. Videns ergo Infanzonem praedictum, ad claustra castrorum eodem loco consisten-

Et tesserae in conflictu abolitum referente,

tem, ubi eum dimiserat (nec enim inde se moverat) Domine, inquit, Eques, talibus in locis depono ego tesseram undarum, quæ expungitur eo quem vides modo: si placet, altera vice, quando Mauri redibunt, simul ambo egrédiamur in occursum; ibi apparebit uter nostrum magis mereatur undas istas gestare. Non fuit Equiti illi, jam pridem dictorum à se temere verborum pœnitenti, gratus sermo; jamque metuebat, ne suas ipse undas cogere deponere; quapropter voce modesta respondit: Domine Eques, bene tibi convenit undulata tessera, multumque decoris ipsa ex te recipit, ac majori deinceps in pretio erit: obsecro te, ut tamquam generosus, qualis es, ignoscas mihi, si quid contra te locutus sum priusquam haberem cognitum. Benigne, quod petebat ille jam bene humiliatus, indulgit Garcias; gratiasque accepit à supplice suo, multum gaviso, quod tam parvo culpam redemisset. Scivit autem rem gestam D. Laurentius Xuarez & Regi Ferdinando retulit, vehementer probanti factum, utpote cui jam pridem notus erat Garcias: mox autem totis vulgata castris, confusionem haud modicam attulit Nobili isti; passim enim explodebatur, & interrogabatur, ecquid ei cum Garcia Perez accidisset.

180 Eodem tempore D. Arias Archiepiscopus S. Jacobi venit in castra, & stationem sibi elegit circa Tagarete; moxque infirmari cœpit tum ipse tum comites sui. Mauri ergo, videntes ipsum adeo procul abjunctum ab aliis, frequentius incurrebant in eum, & magna inferebant damna. Hoc cognoscentes D. Petrus Ponce, D. Rodericus Flores, & D. Alphonsus Tellez; atque inurbanum ac minime ferendum rati, quod adversus infirmum Archiepiscopum adeo insolenter agebant Mauri; conspirarunt ut eis insidias struerent. Quare accersitis viarum ductoribus, quorum unus fuit Dominicus Muñoz, illa-

atque ad simile experimentum provocante,

confunditur.

c Mauri stationem infestantes Compostellani Archiepiscopi,

illarum expertissimus, idemque vir fortis ac generosus, assumpserunt secum equitatum aliquem ex copiis Infantis D. Alphonfi, modicum illum, sed bonum; seque convenienter disposuerunt, & venturis Mauris ad se pertrahendis exposuerunt oves Archiepiscopi. Ut ergo venerunt barbari, ovesque *castigantur.* à statione aliquantum abjunctas sunt conspicati, pertranseuntes insidiarum locum, abigere eas ceperunt: sed egredientibus qui latebant, dimissa præda fugam inierunt qua quisque poterat. Insecuti autem eos Christiani, ferientes atque mactantes, sic castigarunt, ut plerique in loco occubuerint, interque illos equites Gazulæ quinquaginta ex generosioribus (ex istis enim erant qui prodierant) perditum vero ad quingentos: pluresque periissent, si non tam cito ex insidiis suis prodissent Christiani.

18. Solebant equites Ferdinandi Regis, per vices cohortesque suas egredi ad custodiam pabulorum, secundum ordinem à Rege constitutum: quodam *Pabulorum custodes ab eisdem invasi* ergo die, cum vices custodiae obvenissent Didaco Sanchez & Sebastiano Gutierrez, exiverunt cum equitibus viginti, viderunt autem eos centum quinquaginta equites Mauri, Xerez egressi: contemptaque Christianorum paucitate irruerunt super illos. Qui in orbem collecti, defendebant se quo meliori poterant modo, Mauris circumquaque prementibus, tantumque non obruentibus telorum ac sagittarum multitudine. Sed profuit Christianis consilium, quo jacta in se missilia frangebant omnia, non retorquebant in hostem: læsi tamen fuerunt ambo duces, ex quibus Sebastianus Gutierrez statim expiravit; Didacus vero Sanchez nequaquam evasisset, nisi fideliter adjutus à suis fuisset. Hi autem *agere moris evadunt.* adeo fortiter se premi sentientes, aliquoties impetum fecerunt in hostes: fuitque tam pertinax utrimque pugna, quia neutris subsidio veniebat, ut totum fere diem tenerit. Christiani vero omnes, nimio

nimio fessi labore, mactandi fuissent vel capiendi, nisi tandem, audita in castris Regiis prælii fama, itum fuisset in auxilium: quo viso receperunt se Mauri, & prius se muris incluserunt, quam assequi eos possent qui sequebantur. Alias accidit, ut equites ad pabulatores tuendos designati, serius egrederentur, atque prægressi illi in Mauros inciderent: qui caesis circiter ducentis viris, jumenta multa abduxerunt, prius quam advenientes præsidarii attingere eos possent.

*Simulatus
transfuga
spe sua frustra
stratus.*

182 Eques Maurus, ex voto peregrinus, Andaluziam intraverat, Hispalensibus Mauris adjutor futurus: qui eos videns tam arcte obsideri, modum aliquem ultionis per fraudem de Christianis sumenda excogitavit, communicavitque cum obsessorum primoribus. Probato eo, misit ad Alphonsum Infantem qui nuntiaret, quod ei traditurus esset duas turres quas tenebat, tantum cito veniret ad eas occupandas. Suspecta Alphonso erat fides Maurica; ideoque non ausus ire ipse, pro se misit D. Petrum de Guzman cum aliquot equitibus; quos neci continuo destinarunt Mauri: sed D. Petrus fraude agnita, subditis equo calcaribus, velocissime se recepit aliique post eum; insequentibus Mauris, & unum, qui minus cito ab iis se expediverat, assequentibus, quem etiam occiderunt, de reliquo votis suis insidiisque frustrati.

*quotidiani
conflictus
partium.*

183 Rex porro Ferdinandus, videns Archiepiscopum S. Jacobi infirmari, ipsum, cum majori suorum parte æque infirma, in propria remisit curandum; transivitque ad stationem ejus Magister D. Pelagius Correa cum suis, juxta muros civitatis; usque eo enim stringebatur, nec nisi natatu poterant Mauri egredi: non tamen propterea cessabant ultro citroque Hispalenses ac Trianenses inter se commeari, non valentibus Christianis claudere aequas. Ægre valde id ferebat Ferdinandus Rex, mul-

multumque angebatur, quod neque commercium istud communionemque præsidii & auxilii mutui posset præscindere, nec Trianam pugnando obtinere. Advocato igitur in concilium Raymundo Bonifacio & reliquis nauticæ rei peritis, deliberavit de transitu illo occludendo, atque ad eum finem voluit arenariam occupari, admotis illuc tremibus suis. Sed Mauri tanta mox copia se infuderunt in arenariam, ad tuendum eam, ut tota die peragi nihil potuerit.

ANNOTATA:

a A Turri-Aurea usque ad Portam Almenillæ, inquit Morgadus, Arenaria ea extenditur, id est secundam totam latus urbis Occidentale, reflectendo per Boreale urbis cornu ad latus Orientale, ubi secunda à dicto cornu porta Almenillæ est. Latissima tamen est Arenaria in spatio, quod inter Turrim prædictam & pontem procurrat, ubi inter Portam Trianensem & Posticum Ataracanarum id est Armamentarii (hodie Posticum Carbonarium dictum) media est speciosissima nunc Porta del Arenal: Morgadus autem tam spatiosam Arenariam esse asserit, ut capere possit plusquam quinquaginta millia bellatorum, præter suburbanas domos quæ tunc nullæ erant.

b De Infantionibus multa & erudita Gangius: eorum tria genera apud Aragoones distinguit Vitalis Episcopus. Ostensis. Michael de Molina in Repertorio, Militum filios appellat, ita ut hi nascantur, illi creentur.

c Tagarete rivulus infra Turrim-auream Bati influit, vario flexu ante illam oberrans, & ex Tablada planicie exoriens, inter Guadayram & civitatem. Quacumque porro hic de illo Episcopo dicuntur, omnia habet Davila in Episcopis Compostellanus pag. 55, veluti accepta ex Chronica generali Alphonsi Sapientis. Notat autem Zuniga, quod rivuli illius aquis inundantibus pratum S. Iustæ, vapores inde exurgentes verno tempore, valde insalubrem viciniam reddant.

CAPUT XVIII.

Deditio Hispalensis urbis ejusque descriptio.

184
*Capto Orias
 Mauro*

EXpectatione sua circa transitum frustratus Rex Ferdinandus, edixerat, premia se largituro ei, qui ipsum impedire posset. Cum ergo quadam die Hispali Trianam Orias & alii quidam Mauri transissent sine obstaculo ullo, non ita expeditum invenerunt reditum: siquidem Raymundus Bonifacius eis se objecerat, cum navibus & lembis bene armatis. Quo viso, reditum ad suos desperans Orias & qui cum eo erant, petierunt adduci ad colloquium Regis. * Hic vero ad audiendos eos misit Rodericum Alvarez: ac primam ab iis propositam conditionem attulit ex parte Axatafi, quod arcem Hispalensem Ferdinando traderet, pecuniam vero annue pendi solitam Miramolino, ipse & Axataf partirentur; itaque Mauri permitterentur manere in civitate. Sed Rex, qui eos tam arte constrictos tenebat, nec audire quidem voluit conditionem ejuscemodi: quare alias ei obtulerunt Mauri, quas æque rejecit; omnino volens civitatem sibi liberam ab illis relinqui.

*agitur de
 urbis deditione.*

a

185 Tum denique petierunt ut egredi sibi liceret, cum liberis, uxoribus, & facultatibus suis: quod si ad Regis militiam transire vellent aliqui, in ea reciperentur: atque in hanc conditionem Rex non invitatus consensit. Petierunt deinde, ut liceret sibi æquare solo Mezquitam majorem, quod Rex arbitrio filii sui Alphonfi reliquit: hic vero respondit, quod si vel unicum tegulam inde dejicerent, nec Maurum nec Mauram vivam dimitteret ex tota civitate. Tum supplicarunt ut saltem liceret sibi demoliri turrim, pro qua essent aliam fabricaturi: sed etiam ad hoc respondit Alphonfus, quod vel propter

propter laterculum unum ablatum Mauros omnes
 esset interfecturus. Ergo nihil his profici videntes
 Mauri, promiserunt quod intra septem dies evacua-
 tam urbem tradituri essent. Atque ita obtinuit Rex
 civitatem in die S. Clementis xxiii^b Novembris an-
 no MCCXLVIII.

*qua conclusa
 in urbem
 obtinet Rex
 23 Nov.*

b

186 Firmatis deditiois faciendæ conditionibus,
 continuo Alcazarium *c* traditum Regi est, & Mau-
 ri ab eo petierunt unius mensis spatium, quo pos-
 sent quæ collibitum foret vendere. Hoc autem
 obtento, distractaque qua volebant carere supelle-
 ctile, ac pretio recepto, claves civitatis tradiderunt
 Regi, liberam eam vacuumque facturi; quibus Rex
 mandavit ituris mari naves atque triremes *d* con-
 signari, terra autem discessuris jumenta & custodes
 præberi, qui salvos ubi optassent sisterent. *e* Egressi
 autem versus Xerez sunt terrestri itinere trecenta
 hominum millia, quos comitatus usque Xerez est
 Magister Calatravæ. * Ipse vero nobilis Rex Ferdi-
 nandus, cujus tot illustria gesta refert præsens Hi-
 storia, nobilissimam civitatum Andaluziæ Hispalim
 ingressus est in festo translationis *f* S. Isidori, quon-
 dam Hispalensis Episcopi xxii Decembris; solenni
 cum processione exceptus ab Episcopis & plurimo
 Clero, communique gratulatione laudantium Deum
 ac benedictum, propter favores Regi impensos,
 tantasque victorias de fidei Christianæ inimicis con-
 cessas. Ingresso autem Rege in ecclesiam S. Mariæ,
 Missam celebravit nobilis quidam Prælatus D. Gu-
 terius Electus *g* Toletanus: qua finita Rex abiit ad
 arces suas, comitatus Magnatibus omnibus; festum-
 que ibi diem cum iis agens, cunctis lætitiæ signis
 cum celebravit.

*& Mauris
 egressis,*

d

e

*f
 eam 22
 Decembris
 ingreditur a*

g

187 Incredibile porro est quantis laboribus vigi-
 liisque Ferdinando steterit conquestio civitatis præ-
 dictæ; quantis periculis ærumnisque, in tot præliis,
 excursionibus, velitationibus; in adducendo ad ca-
 stra

*post infinitos
 16 mensium
 labores*

stra

ratu
 lar-
 Cum
 s &
 cacu-
 um:
 rat,
 , re-
 rant,
 vero
 pri-
 par-
 ando
 Mi-
 Mau-
 , qui
 qui-
 las t
 nino
 eret,
 d si
 re-
 non
 ceret
 Rex
 pon-
 rent,
 to-
 sibi
 tiri:
 vel
 pter

stra sua com meatu omnis annonæ, eumque hostibus præscindendo; inter plurimas suorum mortes, necessariorum rerum defectus frequentes, afflatus Maurorum fere quotidianos, gravesque & vulgatos per exercitum morbos, quos generabat intensissimus æstus, aërem sic inflammans, ut sudore omnium diffunderent corpora, castrensibus operibus pridem fatigata & debilitata. Habuerat autem idem

h Rex castra instar *h* populosa urbis, in plateas vicisque distributa; ut cuique opificum generi sua esset specialis habitatio, in quibus & textores, & campsores, & aromatarii, & pharmacopœi, & frænarum nominabantur; fora item piscaria & macella: ut quicumque illa vidit, dicere potuerit, nihil illis castris magis ordinatum, opulentum ac nobile se contempserit, nequidem in potentissimis civitatibus. Ita enim ibi fixus hærebat exercitus, cum mulieribus, infantibus, suppellectileque domestica, ac si perpetuo habitandum eo loci fuisset: sciebant enim omnes, Regem Ferdinandum habere propositum, imo votum, toto vitæ suæ tempore numquam discedere nisi capta urbe: certa que persuasio de constantia Regiæ in quocumque cæpto voluntatis, fecerat homines undiquaque affluere, ibique tam fixe permanere *i*.

*in castris
ordinatissimis,
exantillatos.*

*Vrbs ornatis-
simum tur-
ribus in-
seruata,*

i 188 Sexdecim menses operi isti Rex beatus impendit: & vero operæ pretium retulit. Est enim Hispalis circuitu amplissima, conditione nobilissima civitas regionis totius: cuius muri altissimi, amplissimique ac fortes valde, ornantur turribus pulchre dispositis & eleganter elaboratis. Antemurale quoque ejusmodi est, ut quælibet civitas eo se solo perquam bene muratam crederet. In ripa fluminis ab aquis ipsis turris assurgit, Aurea nuncupata, propter venustissimam qua nitet speciem. De turri autem S. Mariæ quid dicemus, cum in ejus ornatum humana omnis industria consumpta videatur? Est autem

autem sexaginta pedes lata, alta ducentos quadraginta. Scalae interiores, per quas ascenditur, gradibus tam amplis planisque assurgunt, ut mula vel equo conscendere eam Reges, Reginae, ac Magnates possint. Supra hanc / turrim alia minor eminent octoginta solum pedes alta, sed opere admirando fabricata: supra quam ænei / orbis seu sphaera quatuor gradatim consistunt, ita ut minima summum locum teneat, secundum major aliquantulum; sub illis major sit etiam tertia: quæ licet omnes sint speciosissimæ, neque similes sibi fortassis uspiam habeant, quarta tamen & infima, ut magnitudine ceteras, sic & elegantia superat. Distinguitur enim quasi per canales duodecim, singulos quinque palmorum amplitudinis; adeo ut cum inducenda hæc machina in urbem esset, nec ulla portarum satis ampla ad ipsam excipiendam, latior aperiendus aditus fuerit: quando autem radiis solaribus illuminatur, visendam se præbet plus quam spatio diurni itineris.

189 Alia præterea ornamenta multa & prærogativas habet hæc civitas, paucis communes: ad ipsam enim ac pene sub muros ejus, appellunt undequaque advectæ naves ex Tanger, Zeuta, Tunes, Bugia, Alexandria, Genua, Lusitania, Anglia, Pifa, Burdegala, Bajona, Catalaunia, Sicilia, Vasconia, Aragonia, Francia, aliisque regionibus transmarinis, tam Maurorum quam Christianorum, qui ibidem omnes censent aliquos nationis suæ habitatores. Oleo præterea sic abundat, ut terra marique sufficiat magnis etiam regionibus, aliasque innumerabiles opes: & in districtu ejus numerantur centum millia prædiorum absque portibus, unde ingens annue redditus provenit. Denique victoria hæc ex memorabilioribus fuit, quæ umquam tam brevi tempore relata in mundo sunt: cui credi possunt causam dedisse, primo ac præcipue divini favoris indulgentia, erga servum suum, nobilem ac beatum Regem D.

M

Fei

Et totius
orbis (omnibus
mercibus) in
bilis:

Ferdinandum: deinde eximia fides optimorum subditorum erga eundem, quia nullus Rex umquam tam bonos tamque obsequentes habuit, quam Castellanos suos Ferdinandus; cum ipsa eorum natio ex propria natura Regibus suis fidelissima sit, præ alia quacumque; cujus utinam probitatem provehat Deus porro, evehatque ad sui honoris incrementum!

190 Nobilissima autem civitas ista obtenta fuit anno Domini MCCXLVIII^m die S. Clementis, id est XXIII Novembris: & postea nobilis Rex Ferdinandus obtinuit alias multas civitates & regiones, suoque adjunxit imperio. Subjiciendo sibi Reges & regna, quæ ei clientelari jure subdiderunt se, tamquam Domino solventes tributa & vectigalia: quidquid enim eis mare ex parte Castellæ Mauri possident, in ejus venit potestatem. Primum autem opus Regis hæc fuit, restituere pridem vacantem Sedem Episcopalem, ad Dei Matrisque ejus honorem, cui ecclesia ipsa est dedicata; stabilire in ea Canonicatus *n* ac
m Dignitates alias, perquam bene fundatas; dotare *o* illam multis possessionibus oppidorum atque vicorum opulentia insignium, præter ingentem gazam, *p* quam donavit primo ejus Archiepiscopo *p* Raymundo. Ecclesiasticis porro rebus tam bene dispositis, etiam politicum statum optime constituit, collocans in urbe habitatores omnium ordinum atque conditionum, quibus domos fundosque distribuit liberaliter; accersens etiam cunctarum artium opificiorumque magistros, & cuique generi suos sigillatim vicos tribuens; litteratos etiam ac doctos viros invitans; ea denique omnia curans *q*, quæ civitatem aliquam ornare ac nobilitare possunt. Similiter & territorium circumjectum habitari colique præcepit: & civitatem magnis communitatibus instruxitque privilegiis, quibus gavisuri in posterum essent, tam qui illuc habitatum venirent, quam

*statumque
Ecclesiæ &
politici ordi-
nati.*

quam quos ibi ab initio collocavit, propter fidelem operam sibi navatam obsidionis tempore r.

E

ANNOTATA.

a Morgadus ait secundas conditiones fuisse, ut Mauri Regi penderet totum quod Miramolino dabatur, & præter Alcazarium traderent partem tertiam civitatis: denique, ut traderent partem dimidiam cum eodem tributo, & suis expensis ducerent murum, qui utramque partem separaret.

b Hunc diem festivum quotannis agunt cives, solenni cum processione, in qua circumfertur Gladius de sepulcro sumptus, quem creditur in manibus habuisse Rex Sanctus cum urbem invehetur; quod tamen non nisi unico mense post factum mox indicatur. Dicit autem Morgadus tunc Regi traditas claves urbis: moxque non solum arcem, sed omnes etiam turres & Mezquitam fuisse præsidio regio occupatas, post annos quingentos triginta quatuor, quibus civitas fuerat in potestate Manrorum.

c Alcazarium olim dicebatur quod nunc Palatium, istuc ubi Australe cornu civitatis à turri aurea versus ecclesiam majorem procurrit in modum trianguli: cujus basis à dicta turri ultra portam Xeritanam se extendit, murisque ac turribus per singula litora denis aut pluribus instruitur, & versus ecclesiam suam portam habet qua Palatii dicitur, propterea quod ducit ad palatium ibi situm. *responditque postea eorum urbem ducunt*: atque ita habet portam Alcazarii supra qua sitam, eique adhaerentem Vicum Judaeorum.

d Centum millia hominum mari se commisisse scribit idem Morgadus, quibus Rex indulserit quinque naves, per Baxim subducta, usque Hispalim, cum de-

cem triremibus & una carraca, id est navi Majori rotunda, qualem Nonius in Plautum videtur appellare Circerum, quam Navim Asianam prægrandem interpretantur Lexicographi: ha tamen naves debuerunt sæpius ivisse & rediisse, ut tanta turba eveheretur.

e Addit idem Morgadus concessum Axatafo, quem Maurorum Archibalassum appellat, ejusque partiaris & fautoribus, ut qua possent meliori fortuna remanerent in Sanlucar, Aznalpharache & Niebla.

f De S. Isidoro ejusque translatione egimus 4 Aprilis.

g Roderico scriptori defuncto sub an. 1241 succedens Joannes Vxamensis, supra laudatus, ac deinde Bargasensis Episcopus, uno vix anno tenuit Primatiam Cathedrali Toletanam; successit autem eidem Guiterius, dicitur vixisse biennium in eo gradu, & obiisse anno 1250. Verum observat Zuniga, num. 23 hujus anni 1248, vacasse Sedem Toletanam adhuc mense Martio anni 1249. Cum autem ex Canonico Episcopus factus Guiterius sit, Electus licet, non potuit ejusmodi actione perfungi, qua soli Episcopo consecrato competit, ideoque suspicatur ille, erroris occasionem ex Synonymia sumptam, & cum qui ecclesiam dedicavit fuisse Guiterium Episcopum in Cordubensem. Quia autem præcipuum domanda urbis instrumentum fuit navalis illa machina, qua pontem frexit; ideo credit idem Zuniga, Capitulum Hispalense pro Sigillo, cujus formam representat, sumpsisse navim, tenens pro vectam velis, residente ad puppim Deipara.

Sigillum Capituli Hispal.

h Simile quid in trienniali obsidione M. 2. Osten-

Ostenda in Flandria contigisse memoria parentum nostrorum, audivimus.

Sancti abstinentia à bonis ecclesiasticis gravandis.

i Testis 11 super art. 54 in Summario dicit ex historiis, quas legit & habet, quod sanctus Rex, quantumcumque gravatum se videret in expensis ad bellum faciendis, Deo tamen & justitia armorum suorum confidens, nunquam aggravaverit populum sibi subditum novo aliquo tributo. Quæ ejus abstinentia maxime patuerit in obsidione Hispaniensi, ubi cum hoc ei suaderetur, quin etiam suggereretur, posse eum in causa fidei etiam uti argentea suppellectili ecclesiarum, quibus eandem deinde copiose restitueret, responderit, aliud se subsidium ab ecclesiis earumque ministris non sperare quam orationes, aurum vero aut argentum nequaquam (sicuti in particulari narrat Mariana de Regis institutione) quantum autem ad regnum gravandum attinet, magis timere se maledictionem unius edentulæ vetulæ, quam totum exercitum Maurorum: posse enim Deum, qui tali loco ipsum posuerat, & regni defensionem commiserat, prospicere de mediis ad victoriam necessariis, sicut eatenus fecerat, & hoc narrat Fr. Dominicus de Baltanas aliique. *Mariane libellus hic citatus ad manum mihi non est: Baltanas Dominicanus post an. 1560 obiit, eumq; Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispanica scribit edidisse Compendium rerum Moraliū in Hispania gestarum; & curasse ut ederetur apud Joannem Truxillo Flos Sanctorum. In alterutro, Lecter, credo, invenies dictum hic allegatum.*

k Quamvis vox Hispanica Brazas, communiter ulnas notet, mensuram scilicet duorum & semis pedum geometricorum: apparet tamen ex

omnium recentiorum consensu, pedes duntaxat hic numerari: & quoniam cum aliqua varietate. Nam ubi Chronica numerat latitudinis Brazas 60, illi solum habent 50; & 240 brazas altitudinis mutant in 250. His res securius scabimus, credemusque numeros Chronica à transcribentibus vitiosos, quod mox infra certiori exemplo constabit. Opera pretium fuerit legon Morgadum lib. 4. cap. 1 describere quam minutissime & accuratissime totam istius molis fabricam, quæ una cum adhaerente Mezquita totum esse à fundamentis opus Maurorum evidenter probat, contra normallan, à Romanis petentes illius originem, etc. inquit, nulla uspiam appareat Arabica inscriptio, quam Catholici dejecerint, sicuti inventus est Corbubæ similiter dejectus titulus, marmoris albo insculptus, quo dicebantur Alderamen & Issen, pater ac filius, Mezquitam Cordubensem condidisse. Allegat etiam idem Morgadus auctoritatem Ludovici del Marro Caravajal lib. 3. cap. 40 in descriptione Africa, asserentis ex quadam Chronica Africana quod Jacob Almanzor, nepos Abdulmuzeem edificavit ad Mezquitam mihorem apud Marocchos turrim, quæ hodieque ibi visitur, eandem omnino forma ac fabrica, cui structa est Hispanensis & Rabathana in Mauritania Tingitana; casque fecit unus idemque architectus. Et turris quidem ut dictum est, hactenus fere manet: Mezquita vero solum superest pars Atrii & Claustrii, reliquis ejus partibus dejectis ad edificium nova Cathedra.

i Similiter ait de Marocchesi turri quod supra ejus cacumen elevabantur quatuor orbis aurei, per axem ferreum trajecti, quorum infimus capiebat octo Hancis tritici, secundus quatuor, tertius duas, quarta unam. Hanc partem creditur idem esse quod

Medimnus, & sex modios continere. Porro restatur Morgadus, quod in genti quodam terra motu fractus sit axis, cui vasi illi orbes inserti erant, in die S. Bartholomaei anno 1394: & quod hanc ruinam reparaverit Archiepiscopus Ferdinandus de Valdes, sui & Capituli sumptibus, ultra 250 pedes quos à principio turris habuerit, elevando ipsam ad alios 100 pedes, qui post tertiam quartamque zonam novi operis desinunt in ornatissimam pyramidem, cui incumbens sphaera aenea inaurata altitudinis pedum quinque, sustinet simulacrum Victoriae similiter ex aere fufum & inauratum ulnarum quatuor & dimidia. Quae de re ibidem insculptus lapidi legitur titulus, à Canonico Francisco Pacico compositus in hac sententia:

ÆTERNITATI SACRVM.

Magnae Matri Virgini Sospitae, sanctis Pontificibus Isidoro & Leandro, Ermenegildo Principi, pio, felici, illibatae castimoniae & virilis constantiae Virginibus, Justae & Rufinae, Divis Tutelariibus, hanc Turrim, Punicae structurae molisq; admirandae, atque in pedes ccc. olim editae, in augustiorem faciem, opere accurato & splendidiore, aucto in super C pedum operosissimo fastigio, auspiciis Ferdinandi Valdesii, Augusticis pientissimi, Hispalensis Ecclesiae Patres ingenti sumptu instaurandam curarunt: cui, ob pietatis res egregie compositas, capite diminutis atque sublati Romanae Ecclesiae perduellibus, victricis fidei colossum, ad universa caeli tempora captandae tempestatis, ergo versatilem, imponendum iussere: absoluto opere, anno instauratae salutis MDLXXIX, Pio V Pontifice Opt. Max. Philippo II Aug. Cath. Pio, Felici, Victoriae Patri patriae, rerum Dominis.

Dabimus sup. faciem tabulas, aliquas & in quibus etiam haec turris spectanda occurret. Proportionem fenestrarum, interiores salas illuminantium, & cum iis sic paulatim assurgentium de latere in latus, ut oculos intuentium pene fallat differentia, contemplandam exhibet Georgius Braunus in Theatro Urbium lib. 5. tab. 8. sicut ipsam anno 1565. excepit Georgius Haefnagius: ubi sic collocatam invenies, ut duo simul latera spectare possis. Sed ne te fallat adjuncta ibidem scalarum ipsorum delineatio, in quadratum recto quidem circumductarum, sed ita se se nihil mediaret, cum interim, teste Morgado, ipsae circumceant quamdam quasi minorem turrim, pedes 23 unoquoque in latere protensam, inter quam & turrim exteriorem procedunt: non ut ibi pinguntur gradatim (per tales enim scalas numquam eques ascenderet) sed leni ac plano clivo quinque pedum per latera singula, sic ut univrsim pedibus 20 distent inter se singulorum laterum fenestras, quae ascendentibus lumen praebent, nec non conclavibus iis, quae intra mediam turrim cuique elevationi respondent.

In Hinc suppositura esse convincitur Charta iurium ac privilegiorum Carmonensium, cui sic subscribi fingitur, apud Carum lib. 3. cap. 44. Facta carta, Rege Christo, VIII die Maji, anno quo dictus Rex Ferdinandus, felix, populator, invictus, cepit Hispalim nobilissimam civitatem de populo Christiano, aera millesima ducentissima nonagesima. Haec enim respondet anno vulgaris aera 1252, quando obiit Ferdinandus, non Ferdinandus, sed Fernandus scribi suo aera solitus. Eodem anno primum etiam electus & ordinatus est, mortuo Ioanne, Cancellario Fernandi, Aparicius Episcopus Burgensis, confirmans eandem Chartam, post Reginam Ioannam, Infantes Ferdinandum & Philippum, eorumque ha-

Charta
Carmonen-
sitium.

truum Alphonsum & Ioannem Archiepiscopum Compostellanum: qui tamen ager remissus in Galiciam fuerat; & aderat Toletanus Electus Guiterius cui id potius competebat, si ipso capta urbis anno talis charta scribenda fuisset: sed tunc Apparicius necdum erat Episcopus Burgenfis.

n Constat Capitulum Præbendatis nonaginta, inter quos undecim Dignitates, qui Archiepiscopo Pontificaliter celebranti assistunt mitrati. Omnium autem in frequentando divino Officio commendatur assiduitas: sed imprimis Beneficiatorum quos appellant Vicenæ, eo quod viginti Presbyteri, voce & cantus peritia præstantiores, suffragiis Capitularibus ad hoc eligantur, ut diurnis nocturnisque. Horis indefinenter assistant. His accedunt plures quam quadraginta Cappellani, suffragiis Capituli similiter delecti. Hujus tertie atque ultima classis fuit Venerab. P. Ferdinandus de Contreras, Apostolici plane spiritus concionator, tanique animarum zelo astuans, ut non solum ad Confessiones audiendas esset assiduus, sed frequenter etiam trajiceret in Africam, captivos Christianas de barbarorum servitute redempturus. Hujus tamquam viri sancti causa cum in Romana Rota versetur, & pro impetranda canonizatione magna fiat ex parte Regis & Capituli instantia, erit fortassis de eo plenius aliquando agendum in Supplemento Februarii, cujus mensis die 20 an. 1548 obiit, insigni tumulo conditus inter utrumque chorum, ubi nec Archiepiscopis quidem sepultura conceditur. Ad commendandam quoque Regii hujus Capituli præcellentiam facit, quod ex Instituto Catholicorum Regum Ferdinandi & Isabellæ, quotquot in novo Orbe instituantur Ecclesia, titulo Cappellanæ subiciantur Ecclesia Hispalensi, jubeanturque secundum statuta & ceremonias illius ordinari. Item quod Urbanus VIII 18 Novembr. 1637

speciali indulto cesserit provisioni Præbendarum intra Pontificios menses tantum, jure hoc in Archiepiscopum Capitulumque translato, etiam contingeret defunctum Præbendam ipsius S. R. E. Cardinalem fuisse: & hæc & alia plura nobis Hispalensibus perscripta fuerunt.

o Extat apud Odoricum Raynaldum tom. 13 Annot. ad annum 1241 num. 47 Innocentii Papæ IV epistola, eodem anno data Lugduni III Kal. Aprilis, anno Pontificatus V, scilicet usque ad annum adhuc corrente, qua hoc ipsum noster sollicitus Pontifex præmonens, scribens Illustri Regi Castellæ & Legionis, & nobili viro Alphonso primogenito suo, hoc tenet. Virtutum Dominus discretions tantæ gratiam utrique vestrum contulisse dignoscitur, ut libere devotis mentibus agnoscat, quod suæ Majestatis oculis pro eo placiri semper debeat existere, quia ipse multa & grandia regna vestro Dominio, cum interventu famosi nominis, noscitur subjugasse. Propter hoc itaque securâ fiducia magnitudinem vestram, affectione qua possumus, rogandam duximus & monendam, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus Sedes Episcopales terrarum illarum, quas virtus Altissimi principaliter per vestra & aliorum fidelium victoriosa subsidia de manibus Paganorum eripuit, & ad lucem religionis Christianæ deduxit, de multiplici bonorum vestrorum affluentia, pro divini honoris nominis, dotare magnifice studeatis, ita quod præsentibus & postera nomen vestrum semper effulgeat, & Deo propitio vobis augmentum gloriæ triumphalis accedat, succedentibus postmodum felicibus præmiis, quæ recompenfat æterni Regis benedictio.

nitas pro fructuosa operibus pietatis.

p Sic etiam infra num. 26 Raymundus vocatur Archiepiscopus Hispalensis, saltem per prolepsin; erat autem cum Hispalis caperetur Episcopus Segoviensis. Hic quia anno 1285 baptizavit Sanctum filium Aldephonsi X, postea Regē, vocat eum Aldephonsus Rex Compatrem suum, in quodam instrumento relato apud Davila tomo 2 Theatri Ecclesiastici pag. 52. Mox autem idem Davila subjungit Raymundi Epitaphium, tamquam si corpus ejus Hispali translatum fuisset Segoviam ad tumulum parentum. Sed perquam inepte. Quia sunt quatuor diversi tituli, per totidem ecclesie Parochialis S. Egidii parietes distributi, cum ejus et parentum ibi tumulorum memoria. Hoc intelliges, si placeat dividere versus, et correctis mendis, cum quibus eos edidit Davila, legere, quomodo legi poterunt, ac vero etiam debuerunt ut aliquem tolerabilem sensum haberent.

I

Gloria Raymundi, perlustrans climata mundi,
Ejusdem nomen & felix prædicat omen.
Segoviae micuit Pastoris culmine pridem
Hispalis Archiepisc. factus modo floret ibidem.

II

Templum dotavit præfens ac edificavit
Præful præfatus Raymundus, quo est tumulatus
Præfulis ipsius pater Hugo,
Ricardaque mater,
Presbyter ipse pede quos calcet marmoris æde.

III

Hæc loca fundavit propriis, fundata paravit
Præful expensis Raymundus Segoviensis.

IV

Hoc fundamentum sancti tenet ossa parentum
Præfulis; Hugo pater, mater Ricarda vocatur.
Claruit ex meritis ejus Segovia pridem,
Hispalis & tandem fuit Archiepiscopus idem.

ERA M C C L X X X V I I

Annus hic est Christi 1259, videtur ergo tunc vere Archiepiscopus fuisse; nec debet aut potest dici solum successisse Philippo, titulum Archiepiscopi abdicanti anno 1261, ut vult Tamayus in Catalogo Archiepiscoporum Hispalensium ad 14 Martii.

q Mariana lib. 13 cap. 8 Regium, inquit, Senatum, cujus hoc tempore litibus dijudicandis summa in Castella est auctoritas, ab hoc Rege excogitatum esse memoratur, duodecimi virorum collegio creato, ad quos majores controversiæ spectant, & cause ab aliis dijudicatae ex provocatione, periculo pecuniæ si is qui provocavit sit victus. Paulatim gliscente calumnia multitudinēque causarum increfcente, novum constituere forum opus fuit, cum antea civitates, domesticis judiciis contentæ, aut certe ad proximos conventus juris petendi causa appellantes solummodo, turpe ducerent atque importunum Regium auxilium implorare. Magnis præterea viris legum condendarum potestas data est, colligendarum cura injuncta earum quas Partitas vulgo vocant: quod opus ingentis laboris Alphonso demum Rege perfectum est. Qualem porro Hispali juris dicendi rationem Rex Sanctus instituerit, colligere licet ex ea quam suo tempore servatam scribit Morgadius lib. 2 cap. 16, primo loco constitutus Audienciam Regiam, à qua non detur appellatio.

Senatus
Hispalens.

M 4

Vni-

Universitatem filius successor instituit.

*Partitio un-
de & agri
Hispalens.*

r Coeptam à S. Ferdinando distributionem civitatis, ac territorii totius ab ea pendens, perfecit & legitimis tabulis consignavit successor Alphonsus, proximo anno à morte patris 1253: quas tabulas integras exhibet Morgallus lib. 2. cap. 1. ex eoque transcripsit Carus parte 2. Earum principium, relatu dignum, hoc est ex Hispanico translatum.

Sevilix die Jovis primo Maji, æra millesima ducentesima nonagesima prima, ex scientia & magna voluntate quam habuit D. Alphonsus, Dei gratia Rex Castellæ, Toleti, Legionis, Galitiæ, Sevilix, Cordubæ, Murciæ, Jaën, præstandi obsequium Deo, & ad honorem prænobilis Regis D. Ferdinandi patris sui, & ad remunerandum Infantem D. Alphonsum patrum suum, suosque Fratres & Homines divites suos, & Ordines suos, & Nobiles suos, & omnes qui juverunt ipsum in obtinenda prænobili civitate Sevilia, propter servitium & auxilium quod fecerunt Regi D. Ferdinando patri suo & sibi in ea acquirenda, subjugandaque Andalusia, po-

pulandaque & componenda prædicta nobili civitate Sevilix; necesse habuit scire quoniam essent ibidem prædia, siccata, oliveta, horti, vineæ, agri: & hoc scivit per D. Raymundum Episcopum Segovientem & per Lupum de Mendoza... qui totum Hispalense territorium circumierunt, & sigillatim omnia cognoverunt: & secundum quod illi retulerunt esse in quovis loco, distributionem fecit Rex, prout describitur in hoc libro. Videtur hic etiam in Regio tabularia assertari, ut si que opere pretium ad notitiam rusticis aliquando publicari: multorum enim nominum nunc abolitorum cognitio haberi ex eo possit ex nominibus vicinorum locorum adhuc in usu vulgi quadamtenus superstitis. Cum autem Raymundus hic solum vocatur Episcopus Segovientis, qui in Titulis præmissis dicitur Archiepiscopus Hispalensis, sequi videtur quod Philippus inter annos 1253 & 1259 deposuerit voluntatem perseverandi in Ordine Clericali, & denunciationem suam transtulerit in Raymundum, eatenus titulo Segovientis usum, & veluti Chorepiscopi more functum.

P A R E R G O N I I I

Ad quatuor precedentia Capita.

Ex Hispanico Spinozæ, Zunigæ, & aliorum.

§. 1. Devotio sancti Regis erga Deiparam
durante obsidione, miraculo insigni
probata.

Licentius Paulus de Espinosa, Presbyter & ci-¹⁹¹
vis Hispalensis, patriæ Historiam, antiquitates, ^{Ex recentio-}
& magnalia edere in lucem cepit anno MDC-^{ri scriptore}
XXVII; cujus parte 1 lib. 4. & ultima agit de re-
cuperatione urbis per sanctum Regem Ferdinan-
dum. Narrat autem Paulus iste non pauca, vel ignorata
vel præterita auctori Chronice, potissimum intento suc-
cessibus bellicis referendis. Et quoniam accurate satis refert
fontes ex quibus hausit singula, visum est in unam omnia
appendicem, recuperationis Hispalensis narrationi subjun-^{veteres}
gendam, colligere; prudentisque lectoris arbitrio relinquere, ^{membranas}
quid fidei singulis dandum existimet. Ac primum fol. 148 ^{allegante,}
ex veteri Ecclesia Hispalensis membrana, in sacello Regis
asservata, asserit idem quod habent Lectiones, ad Matutinum
in dedicatione Hispalensis Ecclesie XI die Julii recitande, & à
Congregatione Rituum approbate anno MDXC. Quomodo sci-
licet Rex Hispalim obsedit, ad eam expeditionem à S.
Isidoro Hispalensi Episcopo per visionem excitatus,
quod scilicet sanctissimus Præsul suam Ecclesiam, tot
seculis jam ab infidelibus profanatam, Christo resti-
tuendam curaret.

¹⁹² Prudenti tamen cautione additur in dictis Lectio-^{probatur de-}
nibus, Ut fertur; quo nempe intelligatur id non constare ^{votio sancti}
ex certis quætorum coævorum monumentis, sed solum con-^{erga B. V.}
stanti traditione receptum esse: uti etiam, quod pius
Rex, tum alias, tum in eo bello Deiparæ Virginis
M 5 (cujus

(cujus sacram venerandæ Majestatis imaginem quocumque iret in exercitu secum ducebat, ac mira devotione & honore prosequeretur) præsentem opem non semel sensit. Prædictam autem membranam, inquit Paulus, continentem miracula aliquot sancti Regis, transcripsit Licentius Franciscus Pachieus, Capellanus Major Capellæ Regiæ & Canonicus ipsius Sanctæ ecclesiæ, cujus exemplum ego habui, à quodam Regni hujus Magnate communicatum. *Vinam suis originariis verbis, Hispanicis vel Latinis (nec enim qua lingua scripta fuerit exprimitur) membranam istam curasset Lectori suo Paulus exhibere, vel Processuum summario inserta invenirentur notata ibi miracula, sicut notantur alia infra danda ex libro veteri Flos Sanctorum.*

ejus imaginem Antiquam quam in turba

193 Interim ex membrana illa attulerat Paulus fol. 134, quod post conflagrationem igniarie illius machine (de qua in exitium Christiane classis comparata dictum est num. 154.) acturus pius Rex de tam singulari beneficio gratias Deo & Deiparæ, quibus acceptum id referebat, in suum se recepit tentorium prostravitque ante imaginem Virginis in oratione. Postero autem mane sub ortum solis sine gladio egrediens ex castris, progressus est orabundus usque ad ambitum minorum urbis, & ea usque ad portam Cordubensem transiens, intravit per eandem; eoque venit ubi est locus supplicii Martyrum, oravitque coram imagine Mariana, quam à vetustate Antiquam appellant, & tota civitate transita, nulli Maurorum conspicuus, egressus est per portam Xeritanam: veniensque in tabernaculum, & superiorem vestem quietis capiendæ causa deponens, deprehendit se absque gladio esse: unde intelligitur extaticæ orationis fervor, quo abreptus toto illo itinere fuit.

194 Doctor Hieronymus de Gudiël, arte Medicus (qui anno 1577 Compluti vulgari lingua edidit Compendium aliquot Historiarum Hispaniæ, in quo

quo tum aliæ antiquitates memoria digniores traduntur, tum præcipue illustratur familia Gironum) cap. xi dicit eundem se casum vidisse in alio Ms. antiquo de rebus & antiquitatibus Hispanicis, hoc verborum tenore expositum. Videns Rex sanctus obsidionem protrahi in longum, idque peccatis suis imputans, ideoque vehementer afflictus, continuas ad Deum Virginemque gloriosam ejus matrem preces fundebat, ante imaginem quæ hodie Regum dicitur, quamque circumducebat secum; supplicans ne sua peccata respiceret, sed zelum sanctum, quo impellente obsidionem tam arduam susceperat. Hoc tota una nocte agenti responsum fuit, animos sumeret, cito enim potiturum esse desiderato gloriosi laboris fructu. Surgens autem mane Rex, ambulavit usque ad civitatem, non visus à suis; & per unam portarum, quæ inter Turrin auream & portam Xeritanam clausa apparet, introgressus est; ubi dicunt excidisse ei non animadvertenti gladium suum; & perveniens usque ad Mezquitam majorem, veneratus est imaginem quam appellant Antiquam, quamque istic reperit, ubi etiam nunc consistit: atque per eandem portam regressus in tentorium, invenit ibi gladium qui sibi exciderat.

*codem in ex-
tasi ingres-
sus adora-
vit.*

195 Eodem mane D. Petrus de Guzman & D. Petrus Pontii, non inveniunt in tentorio Regem, perquisiverunt totis castris, usque dum venirent ad tabernacula DD. Roderici Gonzalez Giron & Didaci Lopez de Haro. Qui suspicati Regem ingressum esse civitatem, ingressi sunt etiam ipsi per portam Macarenæ, quærentes eum usque ad Mezquitam majorem. Quo cum plurimi Mauri accurrissent, pugna acris ibidem ipsis exorta est; in qua, protegente eos Deo progressi usque ad portam Xeritanam, per eandem redierunt ad castra; in quibus Regem repererunt, sanum atque hilarem, & gavisi sunt. *His relatis, apte, inquit Zuniga, subjungit Gudiel: Si postremum*

num istud facinus Roderico Gironi & sociis affectum Poëtice est, apte inventionis istius auctor legit personam cui ipsum adscriberet. Scimus tamen etiam in Granatensis urbis acquisitione, occasione non absimili, quid simile patratum fuisse à Ferdinando del Pulgar.

*regressusque
invenerit se
inermem
fuisse.*

196 *Peregrinus deinde Spinosa*, Alii, inquit, auctores dicunt, quod tota una nocte ferventi orationi insistens Rex, à Deo sibi concedi petiit ingressum in urbem Hispalensem, ad introducendam illuc sanctam Christi fidem, & visitandam magnæ religionis imaginem Marianam, quam quidam à Columna nominant; quia stabat ad colomnam cujusdam fontis ad concursum platearum Genuensis & Marinæ: quidam vero asserunt fuisse miraculosam illam imaginem, quæ Antiqua nominatur, eratque intra ipsam Mezquitam Maurorum, honorata ab his, adorata à Christianis. Postea ajunt, surrexisse Regem, velut in ecstasi, præ attentione atque fervore spiritus; & inobservatum produsse de tabernaculo, ac transito Tabulatae campo quam longus erat, circuivisse murum usque ad portam Cordubensem, & campum illum in quo solebant Mauri capitis supplicium sumere de Christianis, inde appellatum Decollatorium Martyrum. Hinc inductum, vidente nemine, in civitatem ab Angelo, usque ad locum imaginis: qua adorata, Rex egressus fuerit per portam Xeritanam; ingressusque in tabernaculum, animadverterit periculum in quo fuerat, absque gladio existens.

*quibus po-
nitentis u-
sus durante
obsidione?*

197 *Triplicem hanc extaticæ illius peregrinationis narrationem, tam unam in substantia facti, quam in circumstantiis variam, ideo credo proposuisse Spinosa; ut pluralitate testium, non omnino recentium, ejusmodi de sancto Rege credulitati faceret fidem traditionis saltem popularis: quæ licet raro aliquid integrum invariaturumque transmittat ad memoriam posteritatis, non sit tamen contemnenda, quamdiu nulla gravior ratio in contrarium obstitit.*

Et

Et huiusmodi sunt quæ idem auctor adjungit, solitum Regem ter in hebdomade, quamdiu duravit obsidio, seipsum noctu flagellare usque ad copiosam sanguinis effusionem; cum autem pugnandum esset, cilicinam crucem, ferreis aculeis asperam, supra nudam carnem gestare, quæ pectus & brachia complectebatur: habuisse etiam in exercitu Sacerdotes, qui militibus pœnitentiam & virtutum exercitium prædicarent, in quibus præcipui fuerint beatus Fr. Dominicus, vir sanctissimus, discipulus & socius gloriosi Patriarchæ Dominici, Confessarius Regis, an etiam socius S. Petro Gonzalez eique adjunctus socius, thaumaturgus Pater Fr. Petrus Gonzalez, quem asserit Christophorus Nuñez, Cappellæ Regiæ Sacellanus, in historia quadam à se scripta de singularibus rebus urbis Hispalensis, multa prædixisse sancto Regi obsidionis hujus tempore, quæ exitus vera demonstravit. *Egimus xv Aprilis de S. Petro Gonzalez, ibique notavimus ad num. 15 Vita littera d, hunc mortuum esse septem annis citius, quam obsidio inchoaretur; nunc vero occurrit etiam alius error ejusdem Vita notandus, quo dicitur idem Petrus capta urbe comitatus Regem, ad urbem suam regiam regressum: neque enim amplius rediit in Castellam Ferdinandus, aut vivus aut mortuus.*

§. 11: De imaginibus Marianis, Hispalim indutis à sancto Rege.

Interim eximiam Sancti Regis devotionem erga 198 Deiparam Virginem confirmat nobis etiam Lucius Circumdum Marinus Siculus, libro 5 de rebus Hispanicis, agens core imaginem D. V. solius, de S. Ferdinando, brevissimis quidem verbis, sed ta-men dignis hic legi; Deiparæ effigiem, inquit, quam semper habebat apud se, devotissimus adorabat, summaque devotione celebrabat. Ab ea itaque quidquid & necessario & honeste petebat, facile impetrabat. Hac igitur adjuvante, Hispali aliisque pluribus

pluribus oppidis potitus est. *Notabile est autem quomodo locum hunc corruperint editionis Francofurtensis curatores heretici, pro genio sectæ non solum usum, sed etiam memoriam Mariani cultus omnem abolitam cupientis: siquidem loco Deiparæ, ibi legitur Dei; & pro Hac, invenitur Hoc numine.*

199 *Dedicationis porro Hispalensis Lectiones jam supra citate argumentum istud sic prosequuntur: Capta urbe Ferdinandus felicem victoriam, non sibi, sed Deo ejusque sanctissimæ Matri acceptam referens; dictam imaginem, triumphantis specie ornatissimo ferculo impositam, ad templum, quod ejus nomini dicandum erat, inferri fecit. Hac celebritate triumphæ eadem sacratissimæ Virginis imago, cum splendida Episcoporum & Sacerdotum processione, signis ac legionibus præcedentibus, sequente postremum Rege & Procerum comitatu, in urbem delata & in templo est collocata: quod jam à Guiterio Archiepiscopo Toletano à superstitionis sordibus fuerat expurgatum, & Christiano cultui restitutum. Tum vero idem Toletanus Præsul ecclesiam, præsentibus Episcopis & innumerabili populorum multitudine; solenni ceremonia Deo in titulum & honorem beatissimæ Virginis Mariæ dedicavit: cujus venerandam imaginem, cum multis Sanctorum Reliquiis, ibidem Rex reponi curavit.*

200 *Hæc ergo illa est quæ hodie ibidem colitur, & cui ipsique Sancto Regi, ut communis olim honor deferebatur, sic communiter accepta referuntur miracula antiquiora inferius proponenda: quorum occasione ipsam Guilielmus Gumperberg noster retulit in suo Atlante Mariano, continente centurias duodecim miraculorum toto orbe imaginum, ubi ex Vita S. Ferdinandi scripta per Joannem de Pineda, sic habet: Fama est duas Deiparæ statuas Hispalim esse allatas à Ferdinando Rege. Altera argentea est, & colitur in altari principis summi templi; altera lignea & justa statura, sedet,*

eandem triumphandus inducit in urbem:

ubi etiam nunc in honore est,

puc-

puerumque Jesum manibus tenet. Hæc à Regibus nomen habet, sive quia in Sacello Regio est, sive quia à Ferdinando Rege contra Mauros semper inter primos militum ordines collocata: refertque constans fama, in oppugnatione urbis Hispalensis, Regem Ferdinandum à Virgine doctum esse, quibus modis Maurorum machinas everteret.

201 Hec ille ad Imaginem CCXLI: addit deinde: Tanto hodie in honore est hæc sancta Statua, ut à Regiis ministris Custodes præsidarii constituantur, quos Armorum reges vocant. Hi togati cum clava argentea præ foribus adstant. A cubiculis Deiparæ, velut Imperatrici, nobilissima quæque virginum deligitur: quibus omnibus Regis diplomate hæc officia assignantur. Tanta porro in hac sancta Statua vestienda est religio, ut hoc officium non nisi Canonicis permittatur. *Sed ista collata cum precedentibus, credere nos faciunt, Testem in Processu Neapolitano V super art. 26 in Summario allegatum, perquam confusa usum memoria fuisse, quando dixit quod cum sancto Regi apparuisset imago quædam Deiparæ cum puerulo, promittens victoriam in conflictibus; ille similitudinem monstratæ sibi imaginis factam volens, plures pictores accersiverit: quorum nemo cum voto ejus posset facere satis, secundum ea quæ memoriæ habebat impressa lineamenta; demum oblatis sint duo, qui opus susceperint, unumque in locum simul clausi absolverint intra dies aliquot: sed opere completo inventi amplius non sint, proinde crediti fuisse Angeli: & hanc ait devote servari sub altari in capella Regia: atque ita & vidisse se sæpius, & ex antiqua parentum traditione accepisse.*

non tamen
ut picta ab
Angelis,

202 Sane non pictam esse, sed sculptam imaginem; non subtus, sed supra altare collocatam, extra controversiam videri debet. Sed video quid fecerit hominem, Hispania quod forte de Antiqua advenam, & bona (quod præsumendum est) fide visa aucta dicebatur, ditaque ut memnerat referentem. Est in eadem Hispalensi ecclesia

ecclesia imago alia supra memorata, non allata, sed inventa
 Hispani à Sancto Rege, maximaque in veneratione habitus.
 Antiquam vocant estque Gompenbergio Imago CCLXXX,
 depicta in pariete, staturâ sesqui major humana,
 formâ speciosissima, ut miraculum sit inter majores
 pictorem fuisse tanta arte præstantem: & quod ipso
 miro magis est, in hanc usque diem & integra est,
 & vel formæ vel colorum nullum omnino passa
 damnium, quantumvis Mauri, quibus antiquiorem
 esse fama celebrat, eidem expungendæ ligones &
 malleos adhibuerint. Vestis tota deaurata est. Cul-
 tus hodieque ingens; ardent perpetuæ in sacello,
 quod augustissimum, lampades; nulla diei hora sa-
 crum locum accedas, quin tibi via fit per confertum
 populum facienda. Omnia pene superant litaneu-
 ticæ preces, quas Lauretanæ vocamus, & quovis
 Sabbato, assistente toto Clero Cathedralis templi,
 symphoniaci non minori pietate quam majestate
 concinunt.

ad miracu-
 tum specio-
 sa,

an. 1578
 translata.

203 Eadem omnia de prædicta imagine ante centum an-
 nos habemus apud Morgadum impressa lib 4 cap. 10: qui ad-
 dit quod prius stetit ad manum dexteram capellæ,
 sed non ita pridem (Zuniga, qui rem plenius describit,
 notat annum 1578, 18 Novembris) ab Archiepiscopo
 Christophoro, maximo ingenio & molimine trans-
 lata est, in eum ubi nunc est locum, una cum tota
 illa parte firmissimi parietis, supra quem formata
 est. Nec tamen illa prima videtur fuisse translatio:
 cum enim ablata est à priori loco, apparebat clare,
 partem illam parietis non cum reliquo pariete fabri-
 catam, sed aliunde acceptam, ibique insertam fuis-
 se. Estque hoc omnino verosimillimum; tum quia Mauri se-
 lotenus debuerunt omnia destruxisse, ut suam Mezquitam
 novam à fundamentis edificarent, tum quia verosimilius est
 à Sancto Rege fuisse repertam extra ipsam Mezquitam,
 quam intra eandem, quo Christianis non patuisset accessus.
 Addit Zuniga num. 17, desperantes de ipsius imaginis de-

destructione Mauros, educto ante eam pariete, ipsam occul-
 luisse; sed frustra, cum propterea Christiani non oblivisceren-
 tur illius, & tectam quoque pergerent in veneratione habere.
 Usque dum paucis ante hanc expeditionem annis, ille paries
 concidit, sub eoque apparens imago novo quodam fulgore in-
 tumentium Maurorum ita perstringere cepit oculos, ut arcano
 quodam impulsu coram ea stare erecti non valentes, genua
 flectere cogentur; sicuti testatur, sub annum MDXX florens,
 Bacalaurus Peraza, cujus Ms. & hactenus anecdoton
 autographum extat in Bibliotheca Ducis de Alcalá. Hanc er-
 go imaginem, quæ modo est in ultima capellarum ingredien-
 tibus ad latus sinistrum, juxta capellam Domicellarum inter
 laterales portas Patii & Lagarti dictas: hanc, inquam,
 imaginem bonus ille Neapolitanus testis, non distinxerit ab
 ea quæ Regum dicitur; nec animadverterit haud esse in ta-
 bula sed muro pictam. Ut vero ipsa statua, quæ vere est
 & dicitur Regum, credi possit Angelicis manibus fabrica-
 ta, videtur opus esse plurium concordi testimonio: quod cum
 desit, deest quoque idoneum argumentum fidei miraculo
 adhibende.

204. Altera imago est, cujus meminit Gumpenbergius
 tanquam argenteæ, sed eburnea tota est, inquit Morgadus,
 & assentitur recentissime Zuniga: qui postea utrumque con-
 ciliare videtur dicendo, argento totam obductam esse,
 quod post Morgadi etatem factum credi potest. Et hanc ait Spi-
 nosa, anno MDLXXIX, quando ex veteri in novam arcam
 transferendum erat sacrum corpus, inventam esse parvu-
 lam ac positam supra mortui pectus, creditumque quod ip-
 sam solitus fuerit secum semper deferre; & quando pugnan-
 dum cum hoste erat, supra hastile vexilli Regii figere; quod
 etiam Testium aliquis in Processu affirmavit; alius vero
 Testis dixit, auditum vel lectum sibi esse, quod ipsam in
 tali discrimine ante se haberet positam in arcu ephippii sui.
 Atque hinc originem sumpsisse videtur, ut recentiores om-
 nes sancti Regis imagines, pro Vellere aureo, Austriacorum
 postea Regum gestamine, appictam habeant ex collari torque
 pendulam effigiem Deiparæ.

N

205 Quid

205 Quid autem mirum si Deipara Virgini tam devotus fuit Sanctus, qui à puero ei vitam debere capit? Nam anno MCCIX, agentem in Castella apud matrem & Reges avos, tam gravis eum invaserat infirmitas, ut somni cibi-que capiendi facultate destitutus, brevi crederetur moriturus: sed Berengaria, ad Marianum altare in Oniensi monasterio filium detulit, novemdium pro ejus salute ibi ducendum vovens: quo factò subito confortatus puer somnum capere capit, à quo expectatus cibum petiit, intra quindecim dies magis quam umquam antea sanus. Miraculo autem motus Rex avus, votivam illuc quoque peregrinationem instituit, gratias pro servato nepote acturus. Constant hæc omnia ex uno eorum Canticorum, quæ plura lingua patria Alphonsus Sapiens, filius Sancti Regis, composuit; servanturque in Escuriacensi bibliotheca, unde illud quo ista continentur acceptum, ad an. 1252 num. 4 recitat Zuniga; estque stropharum, duodecim hoc initio intercalatim ordinarum:

Decere videtur Reges ut ament Sanctam Mariam,

Quia in maximis periculis ipsis occurrit ad custodiam.

Eodem facit similis Ode Stropharum septem, sub hoc identidem iterando principio apud Zunigam num. 13.

Qui in Virgine gloriosa multa fide nititur,

Licet valde infirmetur bene resanabitur.

Idque probatur exemplo Regina Beatricis, prima uxoris Ferdinandi, qua Concha ad mortem ægra, ipsa invocata subito convaleuit.

§. III. De sancti Regis gladio & labaro, nec
non de clavibus ingredienti traditis, aliisque
ejusmodi monumentis.

Prudentius de Sandoval in historia trium E-206
piscoporum, ad finem Vitæ Comitis Ferdi-
nandi Gonsalvii (fuit hic Castella Comes tem-
pore Ranemiri Regis, heroicis contra Saracenos
gestis clarus; quem ab insigni pietate & felicitate
delatum, Ensis & la-
barum ad
obsidionem
te multum laudat Rodericus Toletanus lib.5 cap.2 & 12, &
floruit sub medium sæculi X) ad hujus, inquam Herois vi-
ram addit Prudentius de Sandoval, apud Spinosa, quod
sanctus Rex Ferdinandus, iturus ad obsidionem His-
palensem, extulerit secum os unum de illius corpore,
cum ense & labaro, tamquam viri sancti, & cujus
meritis speraret multum se adjuvandum. Deinde pro-
sequitur Spinosa: Quod exemplum imitati successo-
res Reges, eundem gladium sæpe petierunt, ad ma-
ximi momenti expeditiones profecturi, ac nomina-
tim Infans Ferdinandus, in obsidione Zaharana &
Antiquerensi. Est autem gladius ulnam unam lon-
gus & acutissimus, in capuli vertice globum habens
crystallinum, & pro transverso pretiosam ex lapide
flavo petram, ad unius digiti crassitiem. Servatur au-
tem in sacristia Capellæ Regiæ, indeque effertur ad
processionem, die S. Clementis XXIII Novembris du-
ci solitam, in gratiarum actionem pro liberata à
Mauris urbe; quem sursum elatum portat Assistens
Hispalensis, præcedente illustriori quodam viro, ex
parte Civitatis delecto, qui vexillum ferat, quod Re-
gi sancto præferebatur quando urbem obtinuit, ser-
vaturque in Sacristia majori ecclesiæ. in processio-
ne annua
circumfer-
runtur.

207 Apparatus autem Regiæ capellæ tali die hic
est. Ad latus dexterum portæ, sub diviti conopæo,
collocantur figuræ Sancti Regis & Reginæ Beatricis,
primæ uxoris ejus ad sinistram, dexterum latus te-
nente

*maxima
cum reve-
rentia.*

nente figura filii Alphonfi Sapientis, omnes vestitæ quam speciosissime: Regis autem figura prædictum gladium manu dextera tenet, Accedente ergo ad Thronum Assistente, interim dum è capella procedit pompa, Capellanus major ibidem adstans cum Custodibus, genu flexus osculatur prædictam dexteram, ab eaque acceptum gladium tradit Assistenti in manus, quas suis ipse manibus stringit, exigitque juramentum in forma Castellanis consueta, quod eum sit restitutus finita celebritate: qua de re mox conficitur publicum instrumentum à Notario, cum in finem præsentem. Habet autem Christophorus Núñez Sacellanus in suis manuscriptis, quod anno MDVIII gladium istum in processione extulerit ipsemet, tunc forte Hispali præsens, Rex Ferdinandus, vexillum vero gestandum tradiderit Legato Cæsaris Maximiliani, dicens, Si hic adesset Nepos meus Carolus, ipsius partes forent ipsam portare: nunc, quoniam abest, vices ejus sustine. Tanta in veneratione habent Reges nostri honorandas illas reliquias, *Hactenus Spinosa: quibus ex Zuniga addiderim, non a- que probari omnibus, quod resarciendo sacrum istud vexillum subditus hinc inde alius fuerit pannus, sicut facile deprehenditur à non hebiti oculo, licet major pars sit materia antiqua; verentur enim ne, paulatim evanescente panni utriusque discrimine, non distinguatur à recentiori vetustior.*

*Clavis ar-
gentea urbis
sancto Re-
gi fabricata*

208 *Servatur præterea, teste eodem Zuniga num. 24, inter ecclesie rariora cimelia, Clavis argentea & ex parte inaurata, quam creditur Sanctus Rex, sibi successoribusque in urbem ingressuris in posterum offerendam, fabricari jussisse, loco alterius ferreæ, sibi ab Axataf Mauro sub introitum ante portas urbis oblata, qua hodie est in potestate D. Antonii Lopez de Mesa, olim autem putatur in archivio civitatis custodita fuisse. Alii veresimilius sentiunt, prædictam argenteam clavem, à Iudeis fabricatam, ab Archisynagogo Hispalensi oblata Regi fuisse: id- que*

DIOGENES
REVERERE PAVSI

מלך חביר כים צנתח
מלך פלח ארץ יבוא

מלך חביר כים צנתח
מלך פלח ארץ יבוא

stic
ctum
o ad
ooc
cum
dex
tenti
toque
quod
mox
cum
Nu
o m
ipse
idus
saris
Ca
quo
atio
uias
n a
exil
e de
mate
pan
ve
2.24
per
sori
bre
tauro
st in
pa
lmi
abri
: id
que

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

que verosimile facit addita manubrio inscriptio Hebraica: notant autem in more Iudæis fuisse, Rege ingrediente in locum ubi Synagogam habebant, eum cum tali ceremonia excipere & simul protectionem ejus petere. Viriusque clavis formam, qualem Zuniga exhibet, non gravabor hic etiam representare, sed paulum contractiori mensura. Nemo est qui non facile intelligat Castellanos verborum, secreto ipsius Clavis tam eleganter intextorum, sensum, DIOS ABRIRA, REY ENTRARA. Sed scripturam Hebraicam, que per extimam annularis manubrii orbitam est circumducta, & cum exprimi suo loco non posset, hic ad latus notatur, minus obvia est omnibus; quare eam Latine sic reddi moneo: Rex Regum aperiet, Rex universæ terræ introibit.

209 Similem ferme sensum subesse Arabicis Mauricæ Clavis characteribus, similiter ipsi ejus secreto intextis, ex sensu peritorum ejus lingue ait Zuniga: quod tanti non facio, quam quod Maurorum Hispalensium Princeps Axataf, ad pedes Sancti Regis exprimi solitus cum similis forme clavi in manu, cum inde digressus pervenisset ad collem Belli-virus dictum, ubi incipit urbis aspectus evanescere & maritima ora in conspectum venire; illacrymans exclamavit, fieri non potuisse ut urbem tam generose defensam, tanto incolarum numero constipatam, cum exercitu tam exiguo vinceret alius quam Rex Sanctus: ita scilicet implenda fuisse decreta supremi Alá, qui hoc tempore destinaverat civitatem amittendam à Mauris, multa talis eventus prognostica pridem habentibus, quemadmodum in veteri quadam memoria legisse se scribit jam supra aliquoties nominatus Zuniga num. 23, & in Annotatis ad Caput 6 litt. c, explicatum pro parte invenitur.

210 Idem in Appendice ex Gonzalvo Argote de Molina, tanquam teste oculato (floruit autem hic ante annos centum) meminit tertie cujusdam Clavis, superiori seculo pariter in majori sacristia ecclesiæ Metropolitanæ asservate, ac tertia edita à Ludovico.

quam ingredienti Regi obtulerint Judæi, facultatem petentes (ut deinde ad cuiusque Regis ingressum facere ea in more fuit) commorandi in sibi assignato vico: Notabilis ea est, inquit, raritate fabricæ ex omni metallo, sic ut unumquodque per se distincte appareat: secretum ejus contextum similiter ut primæ, ex litteris eadem Castellana verba utrimque legenda exhibentibus: in circulo autem annulari Hebraicis characteribus scripta verba, sic à peritis Latine reddebantur, REX REGUM INTRABIT, TOTUS MUNDUS EUM VIDEBIT.

Scyphus Regis crystallinus.

211 Denique idem Zuniga ad an. 1252 num. 30 addit, quod etiam in Ecclesia Cathedralis thesauro servetur poculum crystallinum, auro circumornatum ac munitum, in cuius aureo labro litteris antiquis hæc legitur inscripta sententia: Dominus meus: Dominus mihi adjutor, & non timebo quid faciat mihi homo, & despiciam inimicos meos; ex quo vase creditur sanctus Rex bibere solitus.

CAPUT XIX.

Ferdinandi Regis extrema gesta ac pientissimus obitus.

212 **P**ostea victoriam suam ipse per se prosequens Rex præclarus, obtinuit Xerez, Medinam, Alcalam, Bejar, Sanctam-Mariam à portu, & Gades intra ipsum mare sitas; nec non Sanlucar de Alpechin, Arcos, Lebrixam, Rotam, Trebuxenam aliaque loca plurima, haud facile nominanda sigillatim, ac denique quidquid ad hanc partem a cis mare est regionum. * Totos octo annos in Andaluza transegit Ferdinandus, neque amplius in Castellam rediit; eoque tempore arumnas & pericula multa sustinuit; quia quemcumque locum obsidione cinxisset, non prius fere dimittebat quam obtinuisset, quantumcumque gra-

Post 8 annos in Andaluza actos

vem

venem ac diuturnum agonem propositum sibi videret, Vixit autem post occupatam Hispalim annis tribus & quinque mensibus: & hic finivit cum ipsa vita cursum gloriosorum suorum certaminum, quia tantus ardor ei inerat recuperandæ totius Andaluziæ, ut numquam persuaderi sibi fiverit reditum in Castellam.

213 Quia autem jam obtinuerat quidquid cis mare possident Mauri, desiderabat etiam *b* transfretare, *b* ad ipsos in Africa debellandos. Jamque præcurrens *trajecturam in Africam, Rex moritur.* adventus ejus fama magnum ubique terrorem sperferat, tum quia credebant non destitutum à proposito, quod fixum certumque ei esse dicebatur; tum quia diffidebant se posse resistere potentiæ, animo, atque fortunæ ejus. Unde complures istarum partium Toparchæ constitutum habuerunt eidem, si trajiceret, subdere sese; ut dubium nullum sit, quin vehementer etiam istic dilataturus imperium fuerit, si longior sibi vita obtigisset. Verum aliter visum Deo, vitæ ac mortis Domino; cujus dispositioni neque Rex, neque Imperator, neque alius cujuscumque conditionis homo potest resistere, & mortem ab eo decretam fugiendo declinare. Omnibus siquidem communis mors est, aliis tamen honorata illa felixque contingit, aliis infortunata atque ingloria. Nunc ergo qualem Beatus Rex Ferdinandus sortitus sit, enarret historia.

214 Mortuus est Rex inclytus Ferdinandus, post *Vitæ omnibus virtutibus ornatus.* tot tamque heroica facinora, post tam insignes de Mauris victorias, post tantum cumulum laudis ac decoris conquistum: qui præterquam quod hominibus carus fuerit, fuit etiam dilectissimus Deo, ab eodem spatium vitæ nactus quo tanta agere pro nominis divini gloria posset in terris, & in cælis consequi coronam tam grandibus meritis debitam. Sic autem mortuus, quomodo non dicetur habuisse mortem felicem atque honoratam, quamvis Christianitati

nitati toti, per ipsum exaltatae atque ornatae, luctuosam? Sed imprimis luxerunt eum subditi sui, quibus Regis sui tam excellens virtus praesidio simul erat & ornamento. Fuit enim exercitio virtutum heroicarum semper intentus, otiosus numquam; fortis in conflictibus, felix in progressibus, gloriosus in victoriis; liberalis & munificus erga benemeritos, praesertim viros nobiles, ecclesias, Ordines religiosos, veteranos milites, & Almogavares; conditor legum & consuetudinum optimarum, immunitatum privilegiorumque largitor, ministrator iustitiae; multa prudentia, scientia, clementia & pietate praeditus; amabilis bonis, terribilis malis; custos veritatis, fidei servantissimus; & ideo Mauri, licet eum timerent, amabant tamen, quia numquam non fidelem experiebantur.

215 Fidei Christianae exaltator praecipuus, infidelium persecutor acerrimus, mandatorum divinorum observantissimus fuit hic Rex; ideoque sicut in omnibus actionibus suis Dei honorem & gloriam semper praeculis habuit, quae Dei sunt ante omnia curans; ita etiam Deus ipsum in omnibus iuvit & prosperari fecit, dando ei victorias tot ac tantas de fidei nostrae sanctae inimicis, civitatesque & oppida tam multa, tam nobilia eidem subjiciens per Hispaniam, quot & quanta in hac historia commemorantur. Denique tot ejus extiterunt virtutes, ut omnes enumerare & explicare humani vires ingenii superaret.

*concludit
Ferdinandus
anno
Regni 35*

216 Regnavit Rex Catholicus Ferdinandus triginta quinque annis, & obiit in nobilissima urbe Hispani quam Mauris eripuerat. Quando autem sensit moriendum sibi esse, accersivit filium suum Philippum, electum Archiepiscopum Hispalensem, aliosque ibidem praesentes Episcopos & Clerum universum, ac petuit praebere sibi Corpus D. N. Iesu Christi. Quod ubi inferri à Sacerdote vidit, cum humi-

humilitate profundissima volens excipere, de lecto in genua se coniecit; collumque laqueo assumpto implicans, postulatam Crucifixi imaginem ante se collocavit. Cui humillime se inclinans, ipsamque adorans, omnia sigillatim Dominicæ passionis tormenta in cruce tolerata enumeravit, & crebris eam osculis devenerans, multaque cum contritione & lacrymis pectus percutiens, peccatorem se maximum fatebatur, ac delictorum veniam postulabat à Deo. Deinde protestatus est, se firmiter tenere ac credere omnes fidei Christianæ articulos, in eaque fide mori velle. Tum vero petiit Corpus Domini; quod sibi exhibitum adoravit devotissime, manus in cælum elevans, oculisque in illud defixis pronuntiavit preces aliquas, magnæ fidei atque contritionis formulam continentes; atque ita demum adoratum sanctissimum Sacramentum suscepit de manu D. Raymundi Archiepiscopi Hispalensis.

*munitus
Vintico*

217 Hoc facto exui iussit atque auferri à se omnia Regiæ dignitatis indumenta, & cunctos liberos ad se vocari, videlicet hos, D. Alphonsum primogenitum atque heredem regnorum suorum, D. Fredericum, D. Henricum, D. Philippum, D. Emanuelem; aberant autem D. Sancius, utpote d' Archiepiscopus; & D. Berengaria, monacha Burgis in monasterio delas Huelgas: atque hi nati fuerant ex prima uxore D. Beatrice: ex secunda vero D. Joanna adfuerunt D. Ferdinandus, D. Leonora & D. Ludovicus omnium minimus. Hos autem ubi junctim adesse vidit, una cum D. Joanna multum afflictâ; primo appellavit D. Alphonsum, successorem futurum, eique benedictionem suam impertivit, deinde ceteris ex ordine liberis.

Et convocatis liberis

d

218 Coram omnibus præterea Magnatibus regni sui sermonem convertit ad Alphonsum, docens atque erudiens, qua ratione status suos regere ac gubernare deberet; injungens etiam eidem curam

N 5

ger-

*primogeni-
toque Al-
phonso mo-
nita postre-
ma relin-
quens,*

germanorum, ad omnem virtutem educandorum, quantumque posset evehendorum ad dignitates cuique congruas in regno, atque amore fraterno complectendorum; tum ut Reginam Joannam haberet sibi commendatissimam, honoraret ut matrem, omni solatio obsequioque foveret; quod ceteris quoque liberis commendatum volebat. Denique injunxit ei, ut Regni Proceres, Nobiles & Equites omnes haberet honorifice atque munifice; & sua cuique privilegia illibata servaret: & addidit, si omnia ista adimpleret, benedictionem suam plenam super eum descensuram; sin minus, maledictionem suam exciperet; & voluit ut ipse subjiceret, Amen. Tum dixit: Fili mi, vides quomodo sis auctus opibus, subditis, possessionibus, præ quam alius ullus Rex Christianus: satage ut recte utaris omnibus; sisque bonus, tot bene agendi media nactus. Manes Dominus ejus omnis terræ, quam Regi Roderico Mauri eripuerunt: si hoc in statu, quem tibi relinquo, regnum sciveris conservare, tam bonus Rex eris atque ego; non item, si amiseris aliquid.

*cum cereo in
manibus*

219 Cumque jam advenisset hora, qua Rex sanctus animam esset redditurus Creatori suo, conspexit Sanctorum se expectantium societatem; multumque eo visu recreatus, dedit gratias Deo: petiitque Cereum benedictum, in manibus ritu Christiano tenendum. Prius tamen quam eum apprehenderet, elevatis in cælum oculis, dixit: Domine, dedisti mihi regnum, quod non habebam; & majorem honorem atque potentiam, quam merebar: dedisti mihi quantum fuit voluntatis tuæ sanctæ: & pro his omnibus gratias tibi reddo, & resigno in manus tuas regnum, quantis potui incrementis auctum: animam quoque meam tibi offero. Tum veniam ab omnibus circumstantibus petiit, ignosci postulans, si quam eorum alicui dedisset querendi de se causam: & illi vicissim lacrymantes orabant,

ut

ut sibi culpas suas condonaret. Mox candelam accepit, & eam ambabus manibus in sublime efferens, ^{pie defun-} Domine, inquit, Jesu Christe, Redemptor mi, ^{ctus,} nudus egressus sum de ventre matris meæ, & nudus revertor in terram: suscipe, Domine, animam meam, & per merita sanctissimæ Passionis tuæ, placeat eam collocare inter servos tuos. Deinde manus cum candela demisit, & tamquam fidelis Christianus Deum patrem adoravit, jussitque ut Clerus totus recitaret litanias, elataque voce Te Deum laudamus decantaret. Denique inclinato capite & oculis clausis, animam Deo reddidit, quam inter fideles ac sanctos habeat cælestis gloria. Amen.

220 Nulla lingua poterit explicare, qui planctus, quæ lamenta fuerint per omnes regni partes, propter mortem tam sancti Regis. Quis enim umquam vidit tot matronas ac virgines celsissimi generis capillitiū ponere, lacerare genas, vocibus querulis lamentari? quis tot Infantes, Equites, Infanzones, Nobiles Ricōs-homines radere barbas, pilos vellere, in seip- ^e sos sævire? Profecto nemo super alicujus Regis morte luctum ejusmodi conspexit. Dies autem ille luctuosus fuit dies *f* Jovis, idemque trigessimus mensis ^f Maji, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo: & die tertio, videlicet sabbato, ^{30 Maji} ^{1252,} sepultum est corpus in sancta Hispalensi ^g ecclesia: ubi usque hodie habetur in maxima veneratione. Mis- sam celebravit Archiepiscopus Hispalensis: ac deinde in laudem defuncti sermonem habuit. Rex vero Granatæ, morte ejus intellecta, jussit planctum maximum fieri per totum regnum; idque jure meritissimo, quia sub protectione atque tutela ejus securus degebat.

221 Neque solum per Castellæ atque Leonis regna, ^{subditis, et-} sed per universam Hispaniam mors Ferdinandi fuit ^{iam Mauris} lamentata, propter ipsum enim celebrabatur per ^{deploratus.} universum mundum; magis adhuc exaltanda, si diutius

diutius vivere potuisset. Specialiter autem concessum ei à Deo fuit, quod eo regnante nullus annus in Hispania & præsertim in ditionibus ei subditis fuit sterilitate aut pestilentia notatus. Benedictus sit dies, quo Rex iste natus est: quandoquidem Deus ei fecerit gratiam, ut per suas sanctas actiones consequeretur tantum honorem in hoc mundo, & in altero gloriam permanentem; in qua ipsum habeat Deus cum Sanctis, sempiterna fruente beatitudine. Amen. Nobis vero concedat gratiam, ut similia opera possimus facere, quibus mereamur, partem habere in regno suo sancto, ubi est perpetua claritas & gloria infinita per æterna secula. Amen. Deo gratias.

ANNOTATA.

a Scilicet cù mare Oceanum, ubi omnia loca hic nominata inveniuntur in chorographica tabula Andaluza, sed cum addito ad distinctionem cognomine, puta Medina-Sidonia, Alcala de los Gazules, San-Lucar de Barrameda, quod hic de Alpechin videtur dici: ad ipsum autem Herculeum fretum versus mare mediterraneum non pertigerunt Ferdinandi victoria, sed posteris servata gloria est: tam prompti ex Africa trajectus Mauris auferendi.

b Mariana addit, quod hunc in finem in Cantabriæ finibus nova & numerosior classis ædificabatur, quo tempore Regem morbi vis invasit.

Philippus non Episcopus sed Administrator Hispalens.

c Virum eam electionem approbato noluerit Innocentius Papa, aut ipse Philippus fuerit à sacris Ordinibus suscipendis alienior, compertum non habeo: hoc certum, quod auctores ei dent titulum Administratoris, quem utrum revera usurpaverit velle ex aliquo publico actu discere. Certum est etiam quod numquam fuerit consecratus vel ad majores Ordines promotus: siquidè postea uxorem duxit Christianam, Regis Norvegia filiam, ex con-

silio adductam, ut Alphonso uxorem sterilem repudiaturo nubere; sed Regina interim gravidà factà multo Rex consilium, & fratri virginem habendam dedit, suo apud Norvegiæ astimationi sic consulens.

d Si patre moriente Archiepiscopus Toletanus erat Sancius, saltem Electus (quod absque irrefragabili actorum publicorum testimonia non ausim in dubium revocare, contra hanc tam expressam auctoris eam auctoritatem) erravit Tamajus, quando Guterri successorem Paschaliū, anno 1250 ordinatum, ait supervivisse usque ad annum 1262. Obierit hic fortasse exiguè ante Sanctum Regem tempore, ipso anno 1252, & hac causa fuerit, cur filius, ad ineundam possessionem profectus, non adfuerit. Non tamen continuo ordinatus est Sancius; sequidem Franciscus Piza, in Historia Toletana lib. 4 cap. 19, refert Privilegium, quod Era MCCXCVI, id est anno 1258, concessit Clero Toletano, ubi dicitur solum Sancius, divina providentia Toletanæ Sedis Electus, Hispaniarum Primas, & Domini Regis Cancellarius. De

si; autem Pisa, eum obiisse anno 1268; & Quintanadueñas, in libro de Sanctis Toletanis cap. 27, ait, eum suscepisse sacros Ordines à Raymundo Archiepiscopo Hispalensi anno 1259. e Ricus, voce Teutonica Ryk, dicitur. In supra memorata distributione Alphonfi Regis, Ricos-homes invenies nominatos, ante Ordenes è Fijodalgo, id est, Nobiles: ut appareat fuisse eam appellationem non vulgaris nota & dignitatis. Vitalis Episc. Ofsensis apud Cangium verbo Infancias, horum primam ac

nobiliorem speciem facit Barones vel Ricos homines: talisque fuit Raymundus ille Bonifacii, Archithalassus S. Ferdinandi supra laudatus.

f Anno siquidem 1252 Biffextili, littera Dominicales fuerunt G F.

g Nisi ante novæ ecclesiæ molitionem scripsisset auctor, non dixisset simpliciter Ecclesiam, sed addidisset veterem: sicut neque superius, ubi de Mezquita & turri, vel minimum indicium dat novæ fabricæ inchoatæ, nedum perfectæ.

PARERGON IV.

De Anniversario sancti Regis ex Morgado & Spinosa.

Post mortem Sancti Regis, Granatensis Rex Maurus (Mahomadum Morgadus, Spinosa Alhomadam ²²² vocat) non contentus supradicta ^{Anniversarium honoratum à Mauris,} demonstratione doloris, misit annue, quoad vixit, ad diem recurrentis Anniversarii, delectos ex Equestri suorum ordine viros centum; & ad majorem testificationem luctus, pedites ire iussit, singulos cum cereo candido, quos circum cœnotaphium accensos ponerent: voluitque ad posteros transire exemplum, velut tributum. Duravit hic usus usque ad tempora Catholicorum Regum Ferdinandi & Isabellæ: sub quibus extincto penitus Granatensi Maurorum regno & urbe subacta, cessavit tributum istud, suffectusque est certus Maurorum numerus, ex ipsa urbe Hispalensi, eorum qui habitant in Regione Adarbeji (hodie Maurariam appellamus) Collationis S. Petri. Hi assistebant exequiis Regiis ad Vigiliis & Missam, cum capuciis ejus quem quisque eligebat coloris, apicibusque viridibus, & media super eos luna coloris item viridis,

dis, circumstantes tumulo facisque in manibus albas tenentes. Postea, cum obligatio hæc eis gravis accideret, petierunt à Capitulo & impetrarunt, ut eam sibi liceret redimere annua pensione ceræ, certo pondere ad diem istum ipsorum expensis consumendæ, quemadmodum scribit facelli Regii Capellanus Christophorus Nuñez.

quo ritu Hispali diu celebratum,

223 Inſtitutor Anniverſarii hujus fuit filius & ſucceſſor Ferdinandi Alphonſus: eoque die & præcedenti non permittebatur, ut quiſquam vel officinas aperiret vel opificium exerceret conſuetum: idque ſervatum fuit quamdiu Alphonſus ſupervixit, Eundem diem Legionenſes & Caſtellani omnes, ſed præſertim Andaluzii, conſueverant etiam cum maxima demonſtratione doloris agere: & præcipui quique regnorum illorum funebri iſti officio conabantur intereſſe, ſinguli adferentes labara & inſignia ſuarum urbium oppidorumque, cum multis facibus ex cera alba: quæ quidem labara diſponebantur per eccleſiam majorem; faces vero accendebantur primo mane, & ponebantur circum ſepulturæ locum, ubi ardebant die toto quia erant valde magnæ. Iſtud autem Anniverſarium uſque hodie (*inquiunt Morgadus & Spinofa, prior anno MDLXXXVII, alter MDCXXVII ſcribens*) cum Officio Defunctorum celebrat Capitulum ſanctæ eccleſiæ majoris Hiſpalenſis, ex particulari fundatione, cum muſica & ſermone ad populum, omnique honore funebri pro anima Sancti Regis D. Ferdinandi, interveniente Capitulo Civitatis cum Audientia Regia, in die ſanctiſſimæ Trinitatis veſperi & die ſequenti: in eundemque finem conſtruitur cœnotaphium inter duos choros; cui impoſita pulvinaria auro contexta, ſuſtinent gladium & coronam regiam: exponitur etiam eadem occaſione labarum Regium, collocaturque ad pulpitem Euangelii.

224 *Hactenus illi: quæ omnia nunc ſaltem ceſſare exiſtimo, & in anguſtiores latioresque ritum mutata, poſtquam*

quam decrevit Apostolica Sedes Officium de Ferdinan-
do ut Sancto recitandum, juxta Romani Breviarii ^{absque præ-}
formam, sicut infra dicitur. Vt tamen etiam hodie ^{judicio San-}
rent, non præjudicarent certitudini acquisita à Ferdi-
nando beatitudinis eterna, quam solennis iste cultus
Pontificio confirmatus decreto fidelibus omnibus indubita-
bilem facit: sed solum esset pia ac simplex primæve in-
stitutionis observatio, non ad solatium, sed honorem
anime tam bene meriti Regis; refrigerium vero aliarum
animarum, quoquomodo ipsam attinentium. Sic XXI Fe-
bruarii observavimus Nivelis in Brabantia factum SS.
Pippino & Idubergæ, parentibus S. Gertrudis: sic XI
Maji, Malbodii in Hannonia diximus olim parentari so-
litum SS. Walberto & Bertiliæ, genitoribus SS. Al-
degundis & Waldetrudis. Quin & in toto Sacro Præ-
monstratensium Ordine scimus fuisse usitatum, nec nisi
auctore Molano omissum, ipsius sancti fundatoris Nor-
berti Anniversarium funebre; quod hodieque continua-
tur, sed pro defunctis ex eadem familia prognatis. Hoc
autem ideo dixerim, ne muliebri Sanctimonialium Ni-
wellensium atque Malbodiensium simplicitati id tribuens
aliquis, ignoscendum potius quam tolerandum majoribus
nostris fuisse putet istiusmodi ritum; maxime accedente
hoc altero Hispalensi exemplo, quod sapientissimis Eccle-
siæ istius Archiepiscopis & amplissimo gravissimorum vi-
rorum Capitulo numquam displicuit nec improbatum fuit,
usque in nostram ætatem, qua prudentius talia omittun-
tur, ad præscindendam curiosis magis quam religiosis ho-
minibus cavillandi materiam.

225 Porro ratio Anniversarii, post festum Sanctissima ^{post Domi-}
Trinitatis celebrandi, fuit, quod dies xxx Maji, quo San- ^{nicam Tri-}
ctus Rex obiit, plerumque concurrat cum Octavis A- ^{nitatis.}
stensionis aut Pentecostes, quarum festivam letitiam
non convenit lugubri officio funestari. Volentes er-
go diem eligere numquam aut rarissime impedi-
entem; nulla habita diei mortualis ratione, elegerunt pri-
mam

nam post Octavas predictas Feriam, huic officio vel ideo aptiorem, quod universalis Ecclesia, Dominicam Christo resurgenti dicatam habens, soleat Feria II recolere memoriam fidelium in Christo defunctorum, quos ejus exemplo resuscitandos credit. Inchoatur autem pridie Vespere, scilicet post absolutum Dominice diei officium totum: & cum anno MDLXXIX facienda esset sacri Corporis apparatusissima Translatio, apte electa fuit eadem Feria, tamquam annua Sancti memoria ab antiquo dicata.

GLORIA POSTUMA
S. FERDINANDI III

Regis Castellæ & Legionis

Ex variis monumentis collecta

CAPUT I.

Miracula post mortem ex veteri Hispanico,
Editionis Hispalensis anni MDXXXII.

Nescio quid amplius dicere possim de gestis sancti hujus Regis in vita: post mortem vero, tot tantaque patrata miracula sunt, meritis ejus & intercessione Dominæ nostræ, ut numerari nequeant. Sed propter exiguam diligentiam majorum animique remissionem, omnia fuerunt oblivioni mandata: nisi potius ea nunc voluerit ignorari Deus, quia homines hujus ætatis indigni sunt qui istis auditis salutem consequantur, propter excessum iniquitatum, quæ hodie publice patrantur in mundo. Eorum autem quæ hoc tempore claruerunt cum sciam aliqua, facta personis hodieque viventibus, ipsa ex ordine recensita audies.

1 Patronus cujusdam navis Hispalensis, qui, dum bellum cum Lusitanis esset, multa iis damna intulerat, vicissim ipse aliique plures ab illis capti sunt; qui omnes quidem alios diris carceribus incluserunt, ubi nullam omnino lucem conspicerent, navis autem Patronum seorsim recluserunt. Id ubi rescivit uxor, Regi Ferdinando devotissima, in capellam

*Antiquiora
oblivioni
data.*

*a
Captiva in
Lusitania
moritur
addit.*

lam

lam ejus accessit, ad quam imaginem, cui prædictus Rex dum viveret ipse afficiebatur: coepitque prolixè orare Regem Ferdinandum, vellet intercedere apud Dominam nostram, ut maritus suus à tanta calamitate liberaretur: votum addens, quo se obligabat ad curandas ante prædictam imaginem triginta Missas per totidem dies, & glorioso Regi offerendum panem & vinum ceramque accensam. Primo autem die ipsaque hora, qua coepit prima Missa, collataque sunt panis vinum & cera: maritus suus, qui tenebatur in isto tenebricoso carcere prope modum eneatus fame ac siti, vidit candelam ceream coram se accendi, panemque & vinum ab uxore oblatum, eisque refocillatus est. Dum autem orationes & oblationes continuarentur Hispali, captivus quoque Olisipone simili hora & modo illuminabatur reficiebaturque. Cumque custos carceris, octavo coepti miraculi die, cereum accensum fuisset conspicatus, suoque captivo deesse nihil animadvertet, voluit eum torquere: quapropter ille mysterium aperuit, & quid octiduo toto sibi factum fuisset manifestavit. Hæc ubi ad aures Lusitani Regis pervenerunt, veraque probata sunt, quamvis eum bene commeritæ morti adjudicasset, accersivit illum, juramentumque exegit quod reversus in patriam, nuntiaret sibi quid istic pro eo factum sit. Interim nuntiatum est Hispali, mortis sententia accepta sublatum de medio hominem esse: sed non ideo pia mulier coeptum dimisit sacrificium ac votum. Vigesimo autem die ab eodem curato domum mulier rediens, ibidem invenit maritum suum, quem manu apprehensum duxit ad capellam prædicti Regis, ubi Deo & ejus gloriosæ Matri egerunt gratias ipsique glorioso Regi. Sumpta autem dierum aliquot quiete, rediit in Portugalliam, narraturus, quid absente se domi fecerit uxor.

ii Quidam propter grave crimen addictus morti,
per

*oblationibus
ab uxore
Hispali factis
sustentatus,*

*Et ignito
miraculo
liberatur.*

per sagittas Confraternitatis *b* excipiendæ, captivus
attinebatur in turri, manicis implicitus, cum cippo
ad collum & gravi ad pedes catena. Pridie vero
quam ad supplicium educeretur, commendavit se
huic glorioso Regi: eademque nocte, nesciens ipse
quo modo, solutum se à vinculis omnibus miratus
est; & sequenti mane ad capellam Beati venit, vi-
tamque servavit meritis istius gloriosi Regis.

iii Cuidam devoto Dominæ nostræ ejusdemque
Regis aufugerat mancipium, quod cum utrique
commendasset, in eo requirendo nullam prætermi-
sit diligentiam. Amissa deinde ejus recuperandi spe,
octavo jam fugæ die currente, petiit sibi Missam
dici ante imaginem Dominæ nostræ, de Concep-
tione ejus; orans gloriosum Regem, ut pro se dig-
naretur intercedere. Cumque prædictam Missam in
capella Sancti de genibus audiret, post tergum re-
spiciens, vidit adstantem fugitivum suum: qui ro-
gatus, ubi fuisset, respondit: Hac nocte quatuorde-
cim leucis hinc abfui asino insidens, & mane me re-
peri circa Hispalim.

iv Cuidam virgini pauperi addicta in dotem e-
rant decem millia maravedisiorum: sed eidem jam
desponsæ, qui dotem promiserant, præstare eam
non potuerunt: qua de causa accipere eam sponsus
noluit. Ipsa vero solum sexaginta quinque marave-
disios habens, rogavit gloriosum Regem, ut sibi
quo meliori poterat modo succurreret. Itaque pau-
cos illos quos habebat nummos, decrevit in ejus
nomine exponere sortibus, quæ Hispali duci sole-
bant. Prima autem fors egressa est puellæ hujus &
gloriosi istius Regis, quæ fuit centum duplarum Ca-
stellanarum & trium ulnarum holoserici villosi: qua-
re qui rogabatur sponsus, necesse habuit ipse roga-
re: itaque celebratum matrimonium est, in quo illa
Deo & Regi glorioso servivit.

v Viro cuidam vacca sua vel aberrans perdita,
O 2 vel

*redditur ab-
ducta vacca*

vel furtim abacta erat; quam multis diebus magno cum labore requirens, nec inveniens, vovit Missam cum oblatione glorioso Regi Ferdinando. Vesperis autem venit stipem ferens pro Missa die sequenti dicenda. Eadem hora, cum laniones Hispalim inducerent animalia macello destinata, nescitur quo modo, simul omnia intrantia in civitatem, hac illac dispersa sunt; vacca autem prædicta viam tenuit versus ecclesiam S. Mariæ, neque fisti à quoquam potuit, plateas & viculos multos percurrens, usque dum stetit post sepulcrum gloriosi Regis. Dominus autem ejus, egrediens à numeranda stipe, vidit continuo agnovitque vaccam suam, atque ob hoc miraculum valde laudavit Deum & gloriosum Regem.

*liberatur
addictus
morti.*

VI Mulieris cujusdam captivus filius, causa criminis, addictus erat morti: quia autem erat pauper-cula, accessit lacrymans ad sepulcrum Regis gloriosi, quotidie candelam offerens. Cumque sententia esset executioni mandanda, declaratus est liber absolutusque à culpa: atque ita mulier à tristitia, filius ab ignominia exempti fuerunt.

*juvatur o-
genus sacri-
stia,*

VII Sacristanus quidam capellæ hujus Regis, cum stipendium nimis modicum sibi præberetur quam ut eo vitam agere posset, decrevit ambire aliam majoris emolumenti sacristiam: hac autem obtenta, majori quam antea necessitate premi se sensit. Igitur in se conversus, animadvertensque exaruisse in animo suo devotionem erga gloriosum Regem; ad ejus famulatum revertit, consueto stipendio acquiriturus: & mox omnes eum juvare cœperunt, sic ut necessitati suæ optime prospectum fuisse, & etiam nunc esse, fateatur.

*C
recuperatur
amissum
rosarium.*

VIII Quidam ecclesiæ Hispalensis Sceptrifer dum iret accepturus igladium, quem Rex manu tenuit quando urbem intravit, ad Processionem publicam deferendum; in conferta hominum, tali die concurren-

currentium, multitudine amisit sertum globulorum precatoriorum minime contemnendi pretii. Oratione autem ad gloriosum Regem facta, dixit, quod amissam in ejus obsequio coronam eodem intercedente recepturum se speraret. Anno autem vertente, hora eadem orans ante imaginem Beati, ipsam coronam vidit in manibus cujusdam mulieris; quæ libenter illam restituit, narrans quomodo reperisset: quod ille beneficium Deo & beato Regi acceptum retulit.

ix Mulier paupercula ex *d* Palomares, roris-marini plantas venales circumducere Hispali solita per plateas, jumentum quo utebatur ad illas vehendas amiserat, una cum tortulis panis, ad familiæ suæ victum coempti: nec aliud præter ipsum jumentum habens, quo vitam sustentaret, circumibat plorans civitatem. Cujus labori compatientes aliqui, suggererunt, ut ad Regem Ferdinandum candelam ferret, ipsique bestiam commendaret. Fecit hoc die quodam sabbati, inter nonam ac decimam; orationeque completa rediens ad gradus capellæ, invenit præconio publico proclamari ubinam animal esset: atque ita quod amiserat reperit, & Deum Dominum nostrum cum sancta Virgine Maria & Rege glorioso laudavit.

x Æthiops quidam, quia mulierem conjugatam alapa percusserat, captus & accusatus de crimine fuerat; periclitabaturque ut minimum de amittenda manu, pro ratione delati compertique delicti. Promittens autem Regum Dominæ, Regique Ferdinando Missam, cum cereo manus unius simulacro, paulo post liber dimissus est, absque punitio-
dimittitur manu truncandus.

xi Quidam Regum e Modernorum fatelles habebat mancipium Æthiopicum, propter facinorosa varia morti damnatum. Cumque ad furcam ducere-
e
Et servus furca adjudicatus.

Regi glorioso; dicens, non minus suum quam ipsius servum esse. Moxque reductus in carcerem fuit, & intra paucos dies solutus à periculo mortis, quam decies eoque amplius commertus fuerat.

*reducuntur
fugitivi
Mauri duo.*

XII Mulier Trianæ commorans duos habebat Mauros, matrem vero devotam huic Regi. Cum autem Mauri prædicti fugissent, seque in silvulam quamdam abdidissent, vincula omnia disruperunt. Verum statim ac mater mulieris istius cognovit ipsos disparuisse, curavit Missas aliquot prædictis Dominæ nostræ & glorioso Regi dicendas: cumque se ad abitum Mauri pararent, apparuit eis vir senex, canus, & venerabilis, qui eos non prius dimisit, quam compulit ad ostium Dominæ suæ se sistere; ubi agniti reductique in domum sunt, per intercessionem ipsius gloriosi Regis, qui (quantum ex imagine cognosci poterat) ipsis apparuerat, secundum confessionem ejus, cui visio talis obtigit.

*recuperatur
amissa pecunia.*

XIII Armiger quidam, Corduba veniens, amiserat peram continentem centum nummos aureos & scyphum argenteum aliasque res multas: cui requirendæ cum multam frustra impendisset operam, monitus est, ut amissa glorioso Regi commendaret. Mox autem atque audita Missa progressus est ad gradus capellæ, certum de iis accepit indicium, & omnia recuperavit meritis hujus gloriosi Regis.

XIV Trianensis nauta duodecim Henricos-Alphonseos *f* portabat in bursula; & hac, nescio quomodo, aperta, eos amisit variis in locis per quæ transit, nunc singulos, nunc duos, aut etiam quaternos. Quos ubi deesse sibi vidit, nec proficere adhibitam in requirendo diligentiam, amissa eorundem rependiendorum spe, recurrit ad Regem Ferdinandum, ejusque honori certum Missarum numerum dicendum curavit. Moxque in variorum manibus divisim reperit quod amiserat.

xv Mulier

xv Mulier conjugata, pridem nihil de viro suo inaudiens, quaedam Missas dicendas cum oblatione curavit, & mox accepto nuntio recreata fuit. Hæc & similia alia, si essent ad longum deducenda, non possem ea cito absolvere: interim ex relictis apparet, competere huic glorioso Regi Sanctorum trium prærogativas, videlicet S. Antonii Patavini, in recuperandis amissis; S. Dominici, in solvendis captivis ac liberandis reis; S. Nicolai, in juvandis pauperibus & peregrinis g. Quapropter vehementer demiror Hispalensium ingratitude, qui novum in Ferdinando Patronum adepti talemque Advocatum, cujus sanctitatem intra tam breve tempus Deus ac Dominus noster per tot miracula manifestavit; necdum pro eo canonizando supplicationem miserunt. *Hactenus pars tertia Legendæ antiquæ, excusa in libro Flos-Sanctorum dicto, unde partem secundum Vitæ dedimus: ad recentiora transeo.*

Trium Sanctorum prærogativa in Ferdinando.

ANNOTATA.

a Inter Ferdinandum Lusitanix & Joannem Castellæ Reges certatum est primo cum vastatione totius Lusitanie: Beatrice deinde regni herede Joanni nupta, cum Ferdinando absque prole mascula obiisset anno 1383, Lusitani, fratrem ejus nothum Joannem maluerunt habere quam Castellano subijci: cum autem suum atque uxoris jus præsequeretur Castellanus, infeliciter pugnavit ad Albigarrotam an. 1386, atque ita mansit Joanni Notho regnum; Bonifacii Papæ IX indulto confirmatum.

b Confraternitas, vulgo, la sancta Hermandad de Sevilla; Agit de ea Morgadus pag. 63, propriumque Magistratum, ministros, carcerem, judicium habere indicat in casus ad se pertinentes; sed quod ejus institutum, & de quibus delictis cognoscat, nec ipse nec alius quem novimus docet.

c Ita in Summario. Processuum, num. 76 Latine redditur vox Hispana Pertiguero.

d Palomares, vicus trans Bætim leuca distans Hispali.

e Mortuo Henrico IV successit anno 1474 Isabella soror, Ferdinando Aragoniæ Regi nupta. Ex hinc in plurali dicti Reges sunt, & Reges Catholici; eo quod per se haberet Isabella ut Regina diceretur, non autem acceperat à marito: qui tamen & ipse per se Rex erat. Regnarunt hi simul usque ad annum 1504, quo prior Regina obiit, superstiti Regis usque ad annum 1516: utriusque successit, ex unigenita Joanna & Philippo Austriaco nepos, Carolus V, postea Imperator.

f Interpres Latinus in Summario, Scuta aurea vertit.

g Coluntur S. Antonius Patavinus, 13 Junii. S. Nicolaus Myræ Episcopus, 6 Decembris, &

notæ sunt utriusque in eo genere prærogativa: qui autem hic à liberandis captivis laudatur S. Dominicus, intelligendus est Calceaten-

sis, de quo egimus 12 Maji, Castellanis notissimus ac proprius, & hujus eo in genere miracula plura ibi leges.

CAPUT II.

Apparatus ad translationem Corporis incorrupti in novam Capellam anno MDLXXIX.

16

O Clavo post prænotatam in titulo Translationem anno, Hispalensis urbis historiam, ibidem Hispali & Hispanica lingua, vulgavit Alphonsus Morgadus Sacerdos, Alcantare natus, in Annotatis jam sæpe nominatus: ubi lib. 4. cap. 7 argumentum nobis propositum tractat, testis fortassis omnium oculatus; sed qui multa prætermisit explicare, minutim invenienda apud Paulum Spinosa; annis quidem quinquaginta circiter post rem actam scribentem, sed ex relatione, ut videtur, olim facta. Ergo ex utroque contextam narrationem sic accipe, ut initium ex Morgado, cetera ex Spinosa potissimum accepta fuisse intelligas. Jussit, inquit Morgadus, Rex sanctus corpus suum sepeliri in ecclesia majori Hispalensi, quam Deo & Deiparæ curaverat consecrandam: similiterque ibidem sepulti fuerant filius ejus Alphonsus Sapiens, Regina nonnullæ, pluresque Infantes: quorum corpora simul cum Reliquiis S. Leandri, duabusque statuis Dominae nostræ, & gladio atque vexillo, quibus usus Ferdinandus erat civitatem acquirens, deposita erant in Mezquita olim, deinde majori & Cathedrali ecclesia: ibique sic longo tempore manserunt, primo in una navium dictæ Mezquitæ, ubi nunc est Capella, Domicellarum dicta, in corpore novæ ecclesiæ: indeque translata sunt ad aliam recentiore eisdem Mezquitæ navem; quæ modo pro bibliotheca est, vicina scalis. Istæ naves seu capellæ secunda ac tertia, sunt eæ quæ ex veteris Mez-

In veteri capella sepulchris, Regis corporibus,

atque in alia tantisper depositis.

Mezquitæ claustro remanserunt: ad easque translata fuerunt prædicta corpora, Reliquiæ & imagines, interim dum absolveretur fabrica novæ Capellæ regalis, in capite ipsius majoris ecclesiæ.

17 Scribit autem Zuniga absolutam fuisse fabricam anno MDLXXV. Quæ de re cum monitus Rex Philippus esset, nec dubitaret quispiam quin ille mox fieri Translationem iuberet; mandatum prævenientes Capellani Regii plinthe, cui imponi tumbæ corporum Regionum debebant, quales in veteri capella steterant, insculpi titulum hunc iusserunt, qui hodieque imperfectus fallaxque perseverat: Ferdinando III, cum clarissima Beatrice ejus conjugæ, & Alphonso Regi eorum filio, ex humiliori facello translatis, anno ab æternæ salutis principio MDLXXV, curantibus Divæ Virginis Sodalibus. Verum cunctantius agente Rege, & multa interim eodem facientia ordinante per quadriennium, tandem anno MDLXXIX, die sabbato ante Dominicam sanctissimæ Trinitatis, XIII Junii, de mandato ipsius Regis, ad horam septimam vespertinam convenerunt in capellam, ubi regalia corpora collocata erant, Archiepiscopus hujus urbis, D. Christophorus de Rojas a sancte memoriæ, Regens Audientiæ Regiæ Hispalensis, & Assistens Civitatis, ad horam septimam vespertinam; præsentibus ibidem pariter Auditoribus Regiis, multisque ex Vingtiquatuor-viris & Juratis, ac nonnullis Comendatoribus Militiæ S. Jacobi, nec non variis Dominis titulatis tunc in urbe existentibus, scilicet Marchionibus Tarifæ, Alcalæ, Villæ-Manrique, Algavæ, & Del-valle; Comitibus item de Gelves & Castellani; Dux autem Alcalæ, quo minus interesset, fecit ingens qua detinebatur infirmitas. Aderat etiam ipsius sanctæ ecclesiæ Decanus, cum aliquibus Canonicis ac Rationariis, Præsidents denique & Capellani atque Custodes Regiæ Capellæ prædictæ. Coram quibus discoopertum fuit corpus S. Leandri, & duæ imagines valde antiquæ ac de-

an. 1579
in novam
transfere-
dis,

votæ Dominæ nostræ; corpus item Sancti Regis D. Ferdinandi, & Serenissimæ Reginae D. Beatricis uxoris ejus, & Regis D. Alphonfi Sapientis filii eorum, & D. Mariæ *b* de Padilia; nec non corpora Infantium D. Alphonfi *c*, D. Petri, & D. Frederici *d* Magistri Ordinis S. Jacobi. Inspectis etiam gladio & vexillo regio, aliisque ceremoniis requisitis diligenter expletis, coram Notario Regio portaverunt prædicta corpora, ad magnificum tumulum, inter duos *e* choros ecclesiæ eo fine fabricatum, ubi illa reliquerunt nocte ista, cum quanta potuit fieri decencia & majestate. Imagines autem gloriosissimæ Virginis Dominæ nostræ, unam quidem, quæ Regum dicitur, collocarunt super ferculum suum intra capellam Regiam; alteram, quæ tota est eburnea, posuerunt super altari majori, cum corpore gloriosi Antistitis Leandri.

*ipsa cariosis
exempta
sarcophagis,*

18 Inventus est Rex Sanctus cum annulo, cujus palæ insertus erat lapis cæruleus, in uno digitorum manus dexteræ; accinctus gladio, & indutus calcaribus. Regina Beatrix ad unum pugnorum habebat armillam, contextus nigri, gemmis in orbem conspersam. Rex Alphonfus, gladio accinctus, habebat sceptrum atque coronam, cum nonnullis insigniis Imperatoriis; in pedibus quoque habebat calceos formæ vetustæ cum fibulis argenteis: notatumque fuit, frontem, ejus & caput normam communem magnitudine excedere, barbam vero aliquanto prolixiorem esse quam sit Clericalis. Sed sarcophagi, omnes præterquam unius Reginae Beatricis, adeo cariosi reperti sunt, ut ceteris corporibus omnibus fuerint faciendæ novæ capsæ: quarum quæ Sancti Regis ejusque filii Alphonfi corpora excepturæ erant, coccinea interius bysso, exterius vero panno aureo fuerunt obductæ, & clavis inauratis confertæ, desuper autem extendebatur crux panni argentei. Magistro sarcophagum placuit holoserico

caru-

cæruleo convestire exterius, ejusdemque coloris bysso interius, cum simili, qua duæ priores arcæ ornabantur, aureæ clavaturæ limborumque ex auro & serico contextorum splendore: qui etiam ceteris sarcophagis est additus, exterius holosorico coccineo, interius bysso obductis.

*imponuntur
novis arcis
singula.*

19 Tribus prioribus injecta deinde sunt pallia, ex tela auro-coccinea cum fimbriis ex auro sericoque concolori textis, similisque texturæ floccis. Ceteras capsas tegebant ejusdem formæ Pallia coccinea: & in medio cujusque pallii acupicta erant insignia regia, præterquam in eo quod Magistri capsam operiebat, coloris cærulei, quod Cruce Ordinis S. Jacobi cum suis conchis insigniebatur. Ordo, quo ferebantur, hic erat. Præcedebat sarcophagus continens corpus Magistri; deinde cum corporibus duorum Infantium gestabatur corpus D. Mariæ Padiliæ: postea corpora singula ex ordine sequebantur, Alphonsi, Beatricis & Ferdinandi; & hoc ultimum portabatur sub umbella speciosissima panni argentei decem ulnas lata, cujus hastilia tenebant Beneficiati ecclesiæ Metropolitanæ, enses præferente Comite de Villar Civitatis Assistente; postremo autem ferebatur Corpus S. Leandri, pone sequente Archiepiscopo & ceteris, die, ut dictum est, XIII Junii.

*Et decora
velantur.*

*Eadem so-
lemniter cir-
cumferen-
da.*

20 Tumulus eum in finem positus inter ambos choros, illud vastissimum spatium sua implebat circumferentia, in formam pyramidis assurgens, desinensque in globum qui ipsum fornix fere attingebat. Tota autem moles ornata erat picturis, victorias gloriosorum istorum Regum & illustria gesta representantibus, artificio & decore mirabili. In his eminebant proceritatis eximiæ figuræ quatuor, eum in modum compositæ, ut licet nomina abfuisent, Sapientiam, Munificentiam, Sanctitatem & Victoriam vis referri intelligeres; & sua singulis

*in unum
pegma com-
ponuntur
13 liniis*

sub-

subjecta erant hieroglyphica, cum epigrammatis cuique virtuti aptatis, & alludentibus ad eas historias, per quas demonstrabatur, sanctum Regem in omnibus illis quatuor eximium fuisse. Sapientiae ad pedes in throno assidebat Rex, Alphonfus, velut in tribunali causas dijudicans; ad aliarum vero trium pedes cernebatur Rex sanctus, hic quidem larga manu thesauros effundens; ibi comitatus Pontifice summo multisque Sanctis ac Martyribus, quibus afficiebatur devotius; alibi denique in curru triumphali, coronatus lauro, cum palma in manu: atque hæc omnia explicabantur Latinis versibus.

pulchro ordi-
ne.

21. Res autem tota in formam historiae descripta fuit. Regiæque Majestati oblata; sed nescio per quam socordiam periit relatio illa, æque ac instructio totius pompæ adornandæ ducendæque, quam propria manu Rex ipse conscripserat. Sic autem ordinata erant omnia, ut in pegmate primum locum teneret Magister, post ipsum consisterent tres sarcophagi Infantium atque Mariae Padiliæ; eminentiori vero loco supra ceteras elevata conspiceretur arca sancti Regis: utrimque, sed gradu paululum humiliori, habens uxoris & filii corpora, hujus à sinistris, illius à dexteris collocata. Supra has tres arcas posita erant pulvinaria quatuor ex aureo panno: duo scilicet supra arcam Sancti Regis, sustinentes coronam auream; alia duo super singulas collaterales, totidem coronis similiter aureis sustinendis. Circum pegma vero disposita lucebat ingens copia grandium ex candida cera tædarum.

Ad hoc peg-
ma postridie
conveniunt

22. Excubituris nocte ista ad funebre pegma Cappellanis duodecim mandaverat Archiepiscopus, ut Psalterio recitando occuparent sese; custodiam vero commiserat delecto ad id D. Hieronymo de Montalvo, supremo satellitii urbani Præfecto, qui cum pluribus Præfectis minoribus ejusdem satellitii, aliisque ad id deputatis personis, intra ecclesiam perven-

gilans,

gilans, portas usque mane clausas tenuit ad horam quartam matutinam: quando primus in ecclesiam ingressus est Archiepiscopus, tum omnes qui debebant interesse processioni, seque festum contulerunt ad loca, unicuique ordini præscripta à sua Majestate, in hunc modum. Audientia Regia in capella majori ad latus Epistolæ locum cepit, Tribunal sacri Officii ad cornu Euangelii, Magistratus civitatis cum Equitibus suis tenuerunt utrumque latus tumuli, post eundem tumulum Universitatis Doctores & Magistri confederunt. Titulares Domini, qui erant de Capitulo civitatis, cum aliis Rectoribus ejusdem etsi de Capitulo non essent, recepti sunt ad sedilia chori inter Digniores è Clero; Equites & Fratres Militarium Ordinum ad inferiora subsellia ejus chori, qui ad Archidiaconum Hispalensem pertinet; & ex adverso in choro altero, Judices Commercii Indici: omnibus autem una erat regula, ne cui vel sella particularis, vel cussinum præberetur, sed nudis scamnis æqualiter insiderent; ne durante Officio quisquam caput tegetet; ne luctum aliquis præferret in habitu.

23 Religiosi Ordines & Clerus universus distributi sunt per capellas ecclesiæ, singulis autem in manibus luxit cereus candidus libræ unius: Confraternitates vero occuparunt Studium S. Michaelis, ibique sese composuerunt, ut secundum cujusque ætatem ordinate prodirent. Intravit autem D. Hieronymus Montalvo cum suis centum bipenniferis, & tumulum pulcherrimo ordine circumsepsit. Ne cæra deesset providerat Civitas, tam copiose, ut cum omnibus personis dignitatis alicujus tributum esset pro suo cuique gradu, plurima superabundaret. Quare designati sunt homines duo, qui in canistris deauratis paratos haberent cereos, cujuscumque conditionis hominibus, coeptæ pompæ superventuris, erogandos; præsertim Equitibus, qui cum Regiis corpo-

Magistratus
omnes & no-
terque Cle-
rus,

suo singulis
li cereo
instructi.

corporibus aliquamdiu succollassent, vices suas tradituri essent aliis identidem commutandis. Provi-derat etiam Civitas satellites quadraginta, ultra viginti ordinarios, & eos quos sancta Fraternitas ad-junctura erat; qui turbam popularem compescerent, nequid tumultus causaret immoderato spectandi & propius assistendi studio; itemque bipenniferos cen-tum jam dictos, omnes sutores atque sartores: qui id muneris sibi specialiter depoposcerant, tamquam inscripti confraternitati S. Matthei, quam ipse Rex sanctus creditur instituisse.

A N N O T A T A.

a Christophorus de Rojas, Ar-chiepiscopus Hispalensis, obiit mox anno sequenti 1580.

b Mariæ Padillæ infamem totis Hispaniis cum Petro Crudeli pellicatum, justis post Blancæ mortem impiis purgatum fuisse, benignior erga ejus memoriam Hispalensium opi-nio tenet: de qua quid sentiam, non est hoc loco mihi necessarium expli-care.

Infantes in Regia capella tumulati. c Querenti quinam hi essent, responsum est, Alphonsus XI pro-gnatos ambos fuisse. Sed quis credat, Petro Crudeli, istius Alphonsi fi-lio, fratrem alterum Petrum fuisse? Fuerit ergo hic Sancti Regis ex Al-phonso X nepos, patri premortuus: sicut hic nominatus Alphonsus in-fans fuit filius Mariæ Padillæ, cui pater, successionem regni frustra de-sinaverat teste Mariana, quemque matri contumeliatum fuisse docet ex testamento, quo medium se inter Padillam Reginam filiumque Alphonsum, in sacello quod sua impensa extruendum curabat sepeliri mandat: quod tamen suc-cessu caruit.

d Fredericus ejusdem Alphonsi XI ex Leonora Guzmanna filius notus, anno 1342 adhuc decennis, dispensante in natalibus Pontifice, fa-

ctus Magister Ordinis, à Petro Cru-deli Alphonsi filio & successore, tra-delissime interemptus est an. 1358. De quo vide Historiam trium Ordi-num lib. 1 cap. 27.

e Metropolitana Ecclesia, intra muros & lateralia sacella lata pedes 110 geometricos, longa 379, opere Gothico extenditur sub quinqueplii feruice grandibus columnis nixo, habetq; in latitudine, præter navium me-diam atque præcipuam pedum 59, a-lia quatuor, utrinque scilicet in-teriores duos, pedum 40 singulas, qui octies circum voluti seu replicati, præ-currunt per totidem intercolumnia, quinque ante & tria post transver-sam mediæ navis crucem; post que di-niq; sequitur in capite ecclesiæ rito-tiori opere addita Capella Regiam sacellis ac portis lateralibus, in quibus lateralium navium prospectus terminatur. Duos ergo Choros in me-dia navi sic positos concepit, ut totius transversæ navis spatium inter utrumque chorum mediet: occupat au-tem uterque Chorus intercolumnia duo, ita ut primus (in quo aliis majus & post altare sacristia) soli Officianti ejusque ministris servare videatur & oratio claudi; alter, qui ecclesiam ingrediens post tria interco-lumnia primus occurrit, subsellia ha-

beat Canonicoꝝ & Cleri ad divinum officium concinendum. Atque hac norare jurabit, quia sæpius infra mentio fit spatii inter duos Choros, quod est sub umbilico fornicis principalis istic ubi olim assurgebat angustus in quadrum tholus, qui postea corruit nec unquam restitutus fuit, sed continuatus est fornicus, per ruinam talem hians, quo fit ut supra ipsum constructum rectum aequaliter planum sit

totum quam lata extenditur media ecclesie navis. Ipsam augustissimam fabricam ichnographiam videre qui volet, adeat librum Ferdinandi de la Torre Tarfan, ubi ea erit incisa oculis exponitur ad melius concipiendum situm triumphalis machina, infra quoque in imagine proponenda, quæ ex adverso porta majoris inter hanc & chororum media stabat, secundum ecclesie intercolumniâ occupant;

CAPUT III.

Ordo processionalis pompæ in hac translatione servatus, & quædam eam secuta.

Quomodo nunc porro tota pompa processerit, iidem qui supra auctores nobis declarant his fere verbis. Sic comparatis, uti dictum est, omnibus, processit D. Archiepiscopus, vestitus Pontificaliter, ad inchoandum Missam: quæ quoniam congruere debebat celebritati, potissimum spectanti Imaginem Dominæ nostræ & Reliquias gloriosi Pontificis Leandri, placuit de Dominica potius quam de Requiem Officium fieri. Mox ac datum initium Missæ est, cœperunt progredi ex S. Michaelis Collegio Confraternitates successive omnes, pulcherrimo ordine, cum labaris facibusque, quæ supra quindecim mille numeratæ fuerunt; tanta reverentia & decencia, ut nec minima quidem (quod alias contingere solet) fuerit inter ipsas contentio. Proxime successerunt, secundum ætatem institutionis suæ, quotquot intra & extra civitatem sunt religiosorum Ordinum cœtus, nullo profus excepto, adeo ut præter eos qui ad generales Processiones convenire solent, adfuerint etiam Carthusiani & Hieronymiani, tam qui in Domo Pulchri-aspectus, quam qui ad S. Isidori in campis degunt; Monachi item gloriosi Patriarchæ Benedicti,

Re-

Optimo ordine procedere cœperunt

Religiosi sanctissimæ Trinitatis, & sanctissimus Ordo Societatis Jesu; omnes numero mille quingenti.

cum ferulis Reliquiarum, 25 Tertio loco sequebantur Religiosi & Fratres S. Jacobi, medium ferentes corpus sui Magistri, cui succollabant Equites ejusdem habitus cum suis palliis & insigniis. Tum Parochiales Crucès viginti quinque, agmen ducente Cruce Metropolitanæ ecclesiæ, quam sequebatur & comitabatur Canonicus D. Ludovicus Pontius, in habitu Subdiaconi, cum Clero & Capellanis plus quam sexcentis, secum habentibus feretra ornatissima septem, in quibus gestabantur spectabiliores ejusdem ecclesiæ Reliquiæ, grandibus argenteis lipsanothecis inclusæ, cum candelabris ad singulos angulos argenteis cereisque ardentibus, succollantibus ad singula feretra Capellanis quatuor, Dalmaticas pretiosas indutis.

Et corpore S. Leandri, 26 His proximi gradiebantur primum Capellani & Vicenarii ipsius ecclesiæ, tum Universitas Beneficiorum Parochialium cum suo Abbate, deinde Canonici S. Salvatoris, ac denique Capitulares ipsi, omnes chorales cappas albas induti: inter quos portabatur ornatissimum feretrum, cum arca in modum tumbæ composita, pallioque pretioso instrata, continente corpus S. Leandri; & desuper grandem ejusdem ex argento statuam, ad humanæ mensuræ modum, cui caput Sancti includebatur: quod quidem feretrum sub umbella speciosa deportabatur à Beneficiatis. Post hanc arcam ferebatur Deiparæ parva imago eburnea, quæ fuerat in capsâ Sancti Regis inventa: ferebatur autem perquam devote & reverentur inter manus Rationarii. Ab hac, intervallo modico gestabatur in grandi feretro imago ejusdem Deiparæ, à Regibus cognominata, induta vestem conspersam monilibus pretiosissimis, & habens in capite coronam auream, quæ ipsiusmet Sancti Regis fuerat, sub umbella argenteis hastilibus quatuor sustentur.

item Marianis imaginibus duabus,

sustentata, tota holoserici rubei, opere phrygionico acupicti, cum insignibus ecclesiæ: ipsam vero imaginem gestabant humeris Regii Capellani capellæ ipsius.

27 Tum succedebant Dignitates ecclesiæ, cappas & mitras induti, interque eos Crux Archiepiscopalis, pone sequente Archiepiscopo in Pontificalibus, & cum eo Clerus atque Capitulum. Post hos ibat sanctæ Inquisitionis Tribunal, ipsi scilicet Inquisitores, eorumque Advocatus Fiscalis & Satellitii summus Præfectus, Secretarii ac Judices Fisci cum ceteris Officialibus; Universitas Doctorum ac Magistrorum, in forma consueta, cum Bedellis argenteas clavas gestantibus: tum Prior & Consules Domus Contractuum, Judicesque & ministri eodem spectantes; ac postremo cranium, Capitulum ejusdem civitatis cum Nobilioribus atque Equitibus, omnes cum facibus ardentibus, præcedentibus eosdem Sceptigeris suis, atque post eos Juratis: simulque procedebant symphoniaci publici, sub directione Vexilliferi Majoris: atque inter hos portabantur corpora duorum Infantium & Mariæ Padiliæ, deinde corpus Alphonsi Regis, ac denique matris ejus Reginæ Beatricis, succollantibus viginti quatuor ex Equestri ordine nobilibus viris.

28 Vexillum postea Regium, cum quo hæc civitas recepta à Mauris est, efferebat D. Joannes de Sandoval, frater Marchionis Deniæ & Archiepiscopi consobrinus, vestitus habitu ex acupictura argentea, & stipatus clavigeris quatuor, sagum rubeum argenteis laminis ad humeros tectum gestantibus. Mox succedebat prænominatus Civitatis Assistens D. Comes Villariensis, effereus sancti Regis gladium, inter quatuor Feciales seu Reges-armorum, suæ professionis habitum indutos. Postremo omnium ferebatur à Titularibus Dominis corpus sancti Regis, umbellam gestantibus eorumdem filiis fratribusve, &

has sequitur Archiepiscopus,

Inquisitio,

Universitas,

Magistratus,

cum vexillo,

gladio,

p sub-

*Ex corpore
S. Ferdi-
nandi,*

subsequente Audientia regia, sic ut agmen clauderet illius Regens: de post cuius tergum usque ad corpus Magistri, longo utrimque ordine, tegebant pompam & arcebant turbam satellites Justitiæ ac Fraternitatis; nec deerant certis locis admixti tubicines musicaque omnis generis instrumenta, cum cantoribus & symphonicis.

*per plateas
speciose or-
natas.*

29 Hunc in modum ducta est pompa per omnes illas plateas, per quas solet in festo Corporis Christi sanctissimum Sacramentum circumgestari; fueruntque illæ die isto quam opulentissime exornatæ, dispositis etiam per opportuna loca triumphalibus arcubus novæ ac curiosæ inventionis. Cumque ad ecclesiam majorem, eo quo exierat ordine, redivisset processio; rursus in suo pegmate collocata sunt corpora, eo quo nocte præcedenti steterant situ; imagines vero in capella; Reliquiæ autem ceteræ relictæ sunt ad conditoria sua. Ab eodemque die & hora vesperarum, usque in diem Lunæ sequentem, pulsatæ sunt viginti quatuor turre majoris campanæ; ad oblectamentum aurium singulare, propter harmonicam earum inter se consonantiam: atque ita finita est diei istius festivitas.

*Coram iis-
dem, 15 Junii
eodem
reversis,*

30 Postero mane die xv Junii, redierunt ad ecclesiam Tribunal Inquisitionis, Magistratus Civitatis, Audientia Regia, Contractationis Curia, Titulares Domini, omnes lugubribus induti: quos mox secuta Universitas est, Equitesque ac Fratres S. Jacobi, ingressi per Portam ecclesiæ quæ Picta cognominatur, per quam etiam egressa ingressaque pridie processio fuerat. Venerunt autem ad eam præcise horam, qua expectabantur ab Archiepiscopo & Capitulo, & eadem quæ pridie loca occuparunt. Ingressus etiam cum suis centum bipenniferis Præfectus major Satellitii, eosdem circum pegma disposuit. Tum apertæ valvæ omnes sunt, & populo concurrenti permissus accessus ad ecclesiam. Adfuerunt etiam

etiam, sicut antea, religiosi Ordines, seque partiti sunt per assignatas cuique capellas, ubi singuli recitarunt Officium defunctorum cum Missa, ceram sic autem praebente Civitate: in choro autem symphoniaci omnes exorsi quam solennissime sunt idem Officium, Missam de Requiem Pontifaciliter canente Archiepiscopo: secutaque est oratio, quam pronuntiavit insignis concionator ex Ordine S. Dominici P. Mag. Joannes de Spinosa.

31 Tum processionaliter egrediens Capitulum, cum cereis ardentibus circumvit per templum, secum ferens imagines Deiparae & corpus gloriosi Praesulis Isidori, subsequente eos Archiepiscopo; cui successerunt Inquisitionis sacrae, Universitatis, Contractationis, & Civitatis Officiales primarii superius expressi. Post Juratos autem ferebatur vexillum Civitatis à D. Ferdinando de Solís: deinde Equites S. Jacobi sustulerunt corpus sui Magistri, Viginti-quatuor-viris aliisque nobilibus alia Regalia corpora similiter accipientibus. Sequēbatur Assistens Hispalensis cum gladio, & D. Joannes de Sandoval cum vexillo Regio, & Proceres titulares cum corpore sancti Regis, pompam claudente Audientia Regia. Ita deventum est ad capellam Regiam, super cujus principem aram collocatae sunt imagines Beatissimae Virginis cum corpore S. Leandri; atque ad ejusdem arae utrumque latus, quatuor corpora, Infantium scilicet, Mariae Padiliae, & Magistri, infra duos arcus, ad eum finem fabricatos, & divite panno convestitos. Ad gradus altaris stabat marmoreus tumulus, panno aureo instratus: intra quem collocata sunt corpora sancti Regis, Reginae Beatricis, & filii eorum Alphonsti; apertis tamen prius capsis, ut ea sub cautione publicae fidei, manu Notariali mox signatae, Comes Assistens traderet Capellano Majori: cui etiam, sub similis fidei testimonio authentico, sanctus Gladius traditus est. Quibus peractis symphoniaci

*Officia sacra
nobria in-
struuntur,*

*Et corpora
inferuntur
in novam
capellam.*

niaci extulerunt Responsorium, & Archiepiscopus subjecit orationem pro Defunctis.

corpus ante
S. Ferdinan-
di in mar-
moreum
tumulum,
pariter
translatum:

32 *Hactenus breviori relatione Morgadus, prolixiori Spinosa; tumulus autem ille marmoreus, in quo una cum sancti Regis corpore, usque dum propria tumba conficeretur, posita sunt Beatricis atque Alphonfi corpora, venerabilia illa quidem, haud tamen religioso Sanctorum cultu prosequenda, non erat novus; sed idem ille antiquus, in quo ante jacuerat Sancti Regis corpus, in quatuor lateribus inscriptum habens Epitaphium, totidem linguis, Latina scilicet, Arabica, Hebraica & Castellana: errant enim qui Arabicas litteras pro Graecis acceperunt. Epitaphii illius tenor Latinus talis à Zuniga exhibetur: Hic jacet Illustrissimus Rex Ferrandus, Castellae, Toleti, Legionis, Galleciae, Sevilie, Cordubae, Jaeni, constantissimus, justissimus, strenuissimus, decentissimus, liberalissimus; in timore & servitio Dei efficacissimus: qui contrivit & exterminavit penitus hostium suorum proterviam, qui sublimavit & exaltavit omnes amicos suos, qui civitatem Hispalensem (que caput est & metropolis totius Hispanie) de manibus eripuit Paganorum, & cultui restituit Christiano: ubi solvens naturae debitum transmigravit, ultima die Maji, anno ab Incarnatione Domini cto. cc. lxi.*

ejus epita-
phium,

Et titulus
jam inde ab
an. 1575
paratus.

33 *Capella nova, fabricata in capite totius ecclesiae, inter Sanctarum Petri & Pauli collateralia sacella, descriptionem architectonicam legere qui volet, Zunigam adeat, minutim singula explicantem ad an. 1575, quo ceptum est hujus Translationis negotium tractari, & adeo certo absolvendum sperabatur, ut jam tum fuerit sculptus hic titulus: Ferdinando III. cum clarissima Beatrice ejus conjugae, & Alphonso Regi eorum filio, ex humiliori sacello translatis, anno ab aeternae salutis exordio MDLXXV, curantibus Divae Virginis Sodalibus. Sed variis intervenientibus causis differenda Translatio fuit, nec ante praenotatum annum MDLXXIX res peragi potuit; conclusa autem illa est per authenticum Actum restitutionis facta*

facte per Comitem Assistentem, de Corporibus & aliis omnibus sibi ab ecclesia conceditis; quod instrumentum totum describit Zuniga pag. 557 & sequentibus.

34 Postmodum, sed non exprimitur quando, corpora Beatricis & Alphonfi, collocata sunt intra proprias tum-^{Seperatim}bas ad utrumque Regis Sancti latus; sic tamen ut hujus^{postea pos-}tumulus illorum tumulis eminentior, esset; itaque manserunt totis centum annis, usque dum anno MDCLXXIX, de mandato sua Majestatis, translata fuerunt intra duos loculos, ad latus capelle regie excavatos: ubi nova eis epitaphia, litteris ex aere fustis, super marmoram tabulam posita sunt, cum propriis super unoquoque coronis, Imperiali super Alphonfi, Regia supra Beatricis tumulo. Reliqua (uti mihi responsum a Deputatis Capitularibus est) jam inde à principio fuerunt, suntque etiam nunc, à sacro S. Ferdinandi tumulo remota notabili intervallo, intra Pantheon, quod appellant regale, ad quod per porticus quasdam intratur; ita ut nec minima quidem apparentia sit, quod alius iis habitus honor sit quam pure civilis & regis personis conveniens.

35 Postquam autem duo, que supra dixi, Regia corpora longius remota fuerunt ab eo, cui soli religiosior honor debebatur; supra ipsam hujus tumbam erectum est conopæum panni aurei, cum imagine sculpta; per quam intelligeretur, ejus quem ipsa representabat ibi corpus esse: adnititurque altari, ad quod dicuntur Missæ votivæ de Sancto. Iamque ex mandato sue Majestatis per varios Commissarios pluries tractatum est, de modo collocandi ipsum sanctum corpus multo propius ad Imaginem Deiparæ, quam vocant Regum: resque eo hodie adducta est (quemadmodum huc scri-^{novus cultus}bebatur ex parte Capituli mense Novembri anni MDC-^{tumba san-}LXXI) ut propediem discernenda videatur constructio ar-^{cti Regis}genticæ capse, ponende supra altare Domine nostre Re-^{additur 2}gumdictæ, ad cujus pedes semper aptavit Sanctus const-^{nunc parat-}tere. Novissime autem negotium istud commissum fuit Re-^{tur eidem}genti Audientia Regie civitatis Hispalensis, ut quam pri-^{capsa ar-}vam executioni mandetur; & hunc in finem Majestas
sua

sua Regia designavit quadam jura civitatis predictæ, et quam decenissime transigantur omnia, remanente nihilominus juxta ipsum sepulcrum altari, quod diximus, cum Statua Sancti. Cum vero hæc parata fuerint, occasio dabitur novæ solemnitati, post eam qua curata fuit, cum primum anno MDCLXXI sancti Regis festum, tot seculorum usu probatum, præhabita Sedis Apostolica sententia, instauratum fuit, sicut infra pluribus dicendum veniet.

CAPUT IV.

Miracula recentiora ex Summario Processuum Romæ impresso: ac primum in Gabriele Perez ejusque familia.

36
Ad causam
canoniza-
tionis hæc
etate regi
ceptam.

Scriptorem antiquum miraculorum, Capite primo relatorum, audivimus exoptulante de Hispanensium ingratitude, quod novum in Ferdinando Patronum nacti talemque Advocatum, necdum pro eo canonizando supplicationem misissent. Hæc cum vulgari lingua in libro *Flos-Sanctorum* dicto passim ab omnibus legerentur, non potuerunt non acriter pungere devotos ac generosos animos: effectum tamen suo currit diu stimulus iste, et primo negotium hoc etate nostra curari cepit, regnante Philippo IV Hispaniarum Rege, et Urbano VIII Apostolicam Sedem obtinente, sub quo Alexander Mansionius Advocatus, anno MDCXXXVIII Romæ curavit imprimendum supplicem libellum oblatum Eminentissimis ac Reverendissimis DD. Cardinalibus sacre Congregationis Rituum, Proponente Antonio Card. Barberino, instante Serenissimo Rege Catholico, in causa Canonizationis servi Dei, gloriosissimi, invictissimi ac sancti Regis Ferdinandi III, Regis Castellæ & Legionis, eadem plane formâ, qua solent confici Relationes Auditorum sacre Rote, quales sepe in aliis similibus causis allegavimus, cum Summario Processus.

Hæc

Hoc libello plene continetur quidquid eatenus actum fuit : allegatis autem, quæ supra retulimus ex Legenda, miraculis antiquioribus, additur, quod omnipotens Deus de recenti operari dignatus fuit alia quinque miracula, quæ probantur ex Processu Apostolico, facto in civitate Hispalensi: & quod multa alia miracula constant ex Processu ordinario, quæ pro adminiculo dantur in præcitato Summario num. LXXVII. Hæc autem verbotenus accipe, ipsi (qua licebit) Summarii verbis Latinis, aut (ubi ea deerunt) ex Italico Latine redditis (Italice enim placuit Romæ exhibenda legere, quæ Hispance excepta fuerant) ac primum quatuor potiora.

37 Hispali die xxv mensis Februarii MDCXXXI, coram Iudicibus Apostolicis, existentibus in loco & hora audientiæ, D. Juratus Felix Escadero de Spinoza, nomine suorum principalium, pro informatione præsentavit in testem Gabrielem Perez, incolas dictæ civitatis; qui i, monitus fuit de gravitate perjurii, præcipue in similibus causis canonizationum, velut est ista circa quam examinari debet; ii, interrogatus de nomine, cognomine, patria, etate, parentibus & officio quod habet: & an sit dives vel pauper, & cujus sumptibus vivat: iii, an fuerit confessus & communicatus, & à quo tempore, à quo Sacerdote & in quâ ecclesia: iv, an accusatus fuerit de aliquo crimine, qua de causa & coram quo iudice, & an fuerit condemnatus vel liberatus, vel hætenus causa pendeat: v, an aliquo tempore fuerit nominatus publice seu denunciatus pro excommunicato, & pro qua causa, & an talis adhuc existat: vi, an fuerit instructus ab aliqua persona, quomodo & circa quæ; & quis eum instruxerit; & an fuerit ei datum, promissum seu condonatum aliquid, vel speret sibi dari, vel aliquam commoditatem consequi pro huiusmodi examine: vii, quomodo venit ad testificandum, an fuerit vocatus & requisitus, & quæ causa eum movit venire ad hunc locum.

Iudices Apostolici, an, 16 31 delegati,

post interrogaciones prævias,

Ad hæc

admisso ad
testandum
Gabriele
Perez.

hæc omnia cum ille congrue respondisset, & per Dominum
judices ab eo receptum fuisset juramentum, per Deum
Dominum nostrum, & per signum Crucis, quod fe-
cit digitis suæ: manus dexteræ super libro Missali:
deinde requisitus, quid possit declarare de vita & mi-
raculis servi Dei Regis Ferdinandi; respondit, quod
recordatur, anno MDCXXVII fecisse se quandam decla-
rationem unius miraculi, quam legi petebat. Et sta-
tim mandatum fuit in summariis informationibus,
quæ fuerunt compulsatæ, perquirere dictam decla-
rationem: & perquisita fuit & inventa tenoris se-
quentis.

audiant le-
gi ejus de-
clarationē;

38 Hispali die XXIII mensis Maji MDCXXVII, cum ego
infrascriptus Notarius dederim extremam Unctio-
nem in mea parochia S. Marinæ, cuidam viro qui
dixit vocari Gabriel Perez Coramarius, die sabbathi
oetava præsentis mensis; eique consilium dederim
ut se commendaret sancto Regi D. Ferdinando, qui
sanitatem pro eo obtineret; & cum scirem ipsum
jam sanum esse, me contuli ad domum suam, ac
ab eo recepi juramentum juxta formam juris, ut de-
clararet quidquid evenerat sub onere, de quo pro-
misit dicere veritatem. Et interrogatus quomodo
sanatus esset à sua infirmitate, dixit, quod die quo-
dam mensis Aprilis proxime præteriti, ascendens
quemdam lectum ligneum, posuerit pedem super
tabulam unam: qua rupta, cum formidaret sibi crus
lædere, quanta potuit adhibita vi foras ejecit cor-
pus, longe extra lectum, tam gravi casu, ut aliena-
tus à sensibus habuerit pessime affectum brachium,
& corpus totum quasi contritum. Idcirco colloca-
tus in lecto, sequenti die surrexit ab eo, & diebus
aliquot consequenter ambulavit; donec putrefacto,
qui per corpus erat diffusus, sanguine, cœpit veluti
suffocari; ac denique in gravem decidit infirmita-
tem: à qua ut curaretur vocari jussit Sebastianum
de la Torre, Magistrum in parochia S. Romani, eo
quod

quomodo ex
casu periculi-
tans;

quod ipsum nosset hominem, non ætatis minus quam experientiæ magnæ, ac famæ in morbis curandis optimæ. Hic autem cum multa infirmo applicasset remedia, iussit ut quam citissime ei darentur Sacramenta, prout factum est die Sabbathi, die viii mensis præsentis.

39 Recepta autem extrema Unctione, cum monitus esset ut se commendaret sancto Regi D. Ferdinando, ingressus est ad eum Eques quidam, quem audivit appellari Juratum Felicem Escudero. Hic autem dixit ei, quod, si ex toto corde se commendaret sancto Regi, promittebat ei liberum ipsum futurum proximo die Mercurii, addens ut juberet etiam Missam aliquam dici. Tum ipse deponens se commendavit statim Sancto, itemque ipsa nocte, propter graves dolores; ubi autem illuxit, primo mane generum suum misit, ad curandam Missam in capella Regia: atque ex ea hora evidenter cognovit melius se habere. Cum autem ad visitandum venisset D. Sebastianus de la Torre, admiratus est, videns in eo tantam mutationem, & depulsum omne vitæ periculum; quæsitque, ecqua diligentia usus ad id esset. Narravit infirmus quod contigerat, & quomodo se commendarat Sancto Regi, qui sibi à Deo sanitatem impetraret. Et ego, inquit medicus, ita futurum credo. Processit ergo valetudo in melius, usque ad diem xxii mensis, qui Mercurii erat; quando ita confirmatum se sensit Gabriel, ut (si uxor liberique permisissent) egressurus fuerit ad atrium domus suæ: ipsisque id deprecantibus propter debilitatem, surrexit nihilominus de lecto, atque intra cubiculum, ubi infirmus jacuerat sedit, in sella; itaque perrexit quotidie surgere usque hodie, quo præsentem declarationem facit, estque validus ac robustus quantum sua grandis ætas patitur, & morbi quem sustinuit magnitudo. Quod autem dixit, tenet tenetque pro miraculo, sibi concesso propter

seque Sancto commenda-
ans,

postero die
sanari cœ-
perit.

devotionem quam monstravit erga sanctum Regem ; idemque senserunt quotquot factum sciverunt. Et hoc dixit esse verum per juramentum præstitum , & esse ætatis plusquam sexaginta sex annorum : & non subscripsit , quia dixit nescire. Fuit sibi lecta ejus depositio , & eam ratificavit Joannes de Pineda , coram me Baccalaureo de Robles Notario Apostolico.

Quod iterum declaravit ;

40. Et cum ei lecta fuisset atque ostensa d. declaratio , dixit quod recognoscebat & recognovit per suum dictum & declarationem eam quæ sibi ostensa fuit ; & illam dixit & declaravit , prout & quemadmodum in illa scriptum est. . . . Et quod ulterius , cum esset gravida quædam ipsius declarantis filia , conjuncta Didaco d'Avila , auri-ductori & argentifabro hujus civitatis , suavit præd. genero suo , ut quod paritura erat uxor sua sancto Regi commendaret : quod fecit , dicens , si masculus ederetur , ponendum ei nomen Ferdinandi. Peperit autem paulo post mulier perquam feliciter ac facile , nominatusque est infans Ferdinandus , sicut voverat pater. Puer vero cum esset unius ac dimidii mensis , cœpit adeo graviter infirmari , ut per novemdecim continuos dies lac nullum suxerit , sed gravissimos dolores pateretur , quantum quidem exterius cognosci poterat : capite enim manibusque ac pedibus & corpore toto eos faciebat motus , qui sunt ejusmodi cruciatuum indices , videbaturque velut à maligno aliquo spiritu infessus. Quod ipse testis infantisque parentes conspicati , magna cum devotione cœperunt invocare sanctum Regem , rogantes ut fanitatem puero impetraret à Deo. Res mira ! Qui totis novemdecim diebus abstinuerat à lacte , subito mammillam arripuit ac sanus fuit.

& nepotem in simili articulo adjutos :

41. Atque ob hoc tam certum miraculum omnia familia pientissime afficitur erga sanctum Regem. Et hoc verum est per juramentum præstitum , &
non

non se subscripsit, quia dixit nescire: & Judices Apostolici subscripserunt, in quorum presentia declaravit. Fuit sibi lecta illius depositio, & illam ratificavit.

Licentiatu Don Franciscus de Monfalve,

Licentiatu Don Didacus de Guzman,

Doctur Don Franciscus de Cassaus,

Matthæus Vasquez de Leca.

Coram me Gundifalvo della Cueva Notario.

Similiter presentatus, interrogatus, & juratus predictus eidem attestatur genere suo.
 Didacus d'Avila, gener Gabrielis, predicta omnia confirmavit, addens, foci corpus ipsa infirmitate fuisse inflatum instar utris; & quod medicis chirurgisque de ejus sanitate desperantibus, assentibusque non supervicturum usque mane, sub vesperam ad Ave-Maria, ministratum ei Viaticum fuerit, ac deinde sacrum Oleum; se vero ipsum Dominica mane ivisse ad curandam Missam: *de filio autem suo nihil habuit quod adderet.*

CAPUT V.

Curatus paralyticus, locustæ sublatæ.

P *Redicto miraculo, sane evidentissimo, duo alia ex eodem Summario succedant.* Die mensis 42. Hispalensis
 Martii MDCXXX, presentatus Christophorus Sutor, in itinere
 Marquez, Magister calceolarius, incola civitatis Hispalensis, parochiæ S. Salvatoris in via Gallegorum; *interrogatusque & juratus ut supra,* dixit scire, quod à mensibus quatuor præteritis ipse & Franciscus de Enzinas, magister calceolarius ejusdem civitatis, pariter iverint ad civitatem Jaën, empturi corium Cordubense. Tertio autem itineris die substiterunt, noctem acturi in hospicio quod dicitur Dominae Mariæ, inter hanc & civitatem prædictam via recta in Campo. Qua quidem nocte tota
 sani

fani atque hilares fuerunt : die autem sequenti, quæ
 erat Jovis, cum sub auroram egressuri hospitio es-
 sent, ipse testis sensit se male dispositum ; itaque
 conscendit mulam, in qua & mansit usque ad exi-
 tum Villæ Turris-campi dictæ, diœcesis Jacensis: ubi
 longe peius sibi esse sensit & absque viribus. Mula
 autem qua vehabatur ingressa est in domum quam-
 dam, cujus portam apertam reperit ; nec poterat
 Testis manu sinistra, qua frenum tenebat, vim ul-
 lam facere ad mulam inde educendam, quia totum
 brachium ac latus illud cum sinistro crure attracta
 erant, omnique vigore destituta. Cum ergo se vel-
 let manu dextra juvare, supervenit præd. Francis-
 cus de Enzinas, paulo post subsequens ; quaesivit
 que quid ipsi accidisset ; sed non potuit ei responde-
 re distincte, solumque confusa voce dixit, Ea-
 mus.

*corrupta
paralyti*

43 Tunc Franciscus, tali in statu socium con-
 spicatus, dixit aliquibus ibidem præsentibus, ut ho-
 minem retinerent, ne caderet de mula, interim
 dum ipse descendit ; & sic omnes eum deposuerunt,
 atque inter brachia deduxerunt in domum, ibique
 supra pulvinaria collocarunt. Qui toto latere fini-
 stro impeditus & attractus, nec pedem nec brachium
 movere poterat, vultum insuper distortum habebat,
 credebaturque sibi vitæ finem adesse ; nec minus do-
 lens eo casu Franciscus, multis demonstrabat ma-
 rorem suum ; sicut notabat ipse testis, qui non om-
 nino amiserat usum sensuum ; quamvis ex quo tem-
 pore cepit ratione uti, non meminerit se umquam
 in tantis fuisse angustiis, adeoque dejectum animo,
 quam cum se procul à domo cerneret, ita contra-
 ctum distortumque. Interim Franciscus medicos,
 ad visendum agrum ; Curatum, ad Confessionem
 audiendam, accersiri jussit : statimque ex prioribus
 unus adfuit, medicus vel chirurgus, qui explorato
 pulsu, malignæ cujusdam auræ afflatum hunc esse
 dixit,

*desperante
medico*

dixit, cui idoneum nullum remedium ad manum esset, proinde videbatur salutem infirmi desperare.

44 Tum appropinquans ei Franciscus; Eia, inquit, ^{sanctum} Sodalis, ex animo invoca sanctum Regem D. Fer- ^{invocat} dinandum, eique te commenda, Missam & novenam vovens, quia ipse impetrabit tibi sanitatem à Deo, atque ab omni molestia liberabit. Cui deponens, utcumque potuit, confuso linguæ sono respondit, Ita: commendo me: idque ipsum interius fecit prolixiori affectu. Dum autem pauca illa verba conatur exprimere, magna cum violentia cœpit in eo ubi positus erat loco corpus convertere, brachiumque & crus sinistrum movere, quod antea facere omnino non poterat; deinde in pedes surrexit, dicens, Eamus. Magna porro animi consolatione repletus, sensit totum malum continuo dissipari, ^{Et statim} vultu etiam in pristinum statum converso; ^{sanatus} majorisque securitatis causa confessus est ei qui advenerat Curato: qui etiam una cum D. Francisco aliisque præsentibus clamabat, Miraculum, miraculum, quod Deus operatus est per intercessionem sancti Regis Ferdinandi. Absoluta autem Confessione, dixit ipse Testis Francisco socio, quia sanctus Rex & Virgo Maria dederunt sibi sanitatem viresque magnas.

45 Cumque Franciscus curasset afferri sedem, in qua portaretur Testis ad civitatem Jaën, una solum leuca distantem à Turri-campi; noluit ipse ea uti, sed iterum ascendit in mulam suam; resque pro miraculo habita est, quia tanta mutatio, quantam diximus, non poterat naturaliter accidere, uti accidit, intra unius horæ spatium, quæ ab initio mali usque ad ejus curationem fluxit. Suum ergo iter prosecu- ^{captum iter} tus, confectoque negotio reversus Hispalim, visita- ^{prosequitur} vit capellam, in qua corpus sanctum requiescit, exindeque eidem devotissimus vivit. Quæ omnia sunt certa & vera, & ita se habuerunt modo & forma declaratis: & non subscripsit, quia dixit nescire, sed sub-

subscripserunt Domini Judices: *qui similiter etiam interrogarunt & audierunt D. Franciscum de Enzinas, magistrum Sutorem in collatione S. Mariæ-majoris in platea Francorum; qui de se ipso fassus, quod priusquam urbe egrederetur successum itineris commendavit Sancto, cui multum afficitur; eadem omnia, quamvis aliis verbis, explicavit, addiditque, Curatum audita Confessione scripsisse miraculum & nomen Sancti: Christophorum autem fuisse pleno atque obeso corpore, cuius generis hominibus obveniens apoplexia, soleat eos per omnem vitam contractos facere. Denique in eodem itinere alia multa evenisse sibi, quibus cognoverit quam efficax apud Deum sit Sancti Regis intercessio.*

*cum socio
sibi atten-
dente.*

46 Hispali die x mensis Martii MDCXXXI, *presentatus in testem Don Joannes Panduro, incola d. civitatis in parochia Sanctæ Crucis, interrogatusque an aliquid sciret. . . . dixit sex circiter menses transisse, quod cum domi suæ esset ipse Testis, venerit Michael Sanchez, præfectus operarum, quas ipse habet in suo quodam prædio, sito intra territorium hujus civitatis in Vineto Tarrazanæ, duabus ab urbe leucis, nuntians eodem die in vineam, olivetum, & hortum ejus irruisse infinitam multitudinem locustarum: videret num quod ei malo remedium nosset: nam vicinorum agros fundosque, in quibus illæ substiterunt, prorsus esse consumptos. Tum vero se, pro magna qua erga Sanctum Regem fertur devotione, nullum certius præsidium scientem, accurrisse ad capellam ubi corpus ejus in æde cathedrali sepultum jacet, eique commendasse facultates suas, & Missas aliquot dicendas curasse, tum revertisse ad sumendum prandium, moxque in villam misisse mancipium quoddam suum, ut videret quares loco esset. Hunc vero ante vesperam revertisse atque dixisse; Domine, operæ pretium tulisti Missas illas curando: quæ enim in prædium irruerant locustæ,*
sub-

*Loensta in-
numerabi-
les;*

*dicta ad
Sancti sepul-
crum Missa,*

subvolantes deciderunt omnes in piscinam, & suffocatae sunt.

47 His auditis, proximo die mane abiit ipse testis, ut rem prodigiosam videret; itaque reperit ut ille dixerat. Quia autem tanta erat locustarum demersarum copia, ne ab earum putrefactione corrumpetur aer, necessarium duxit foveas facere, in quibus collectae terra obruerentur: atque in hoc laboratum est quadriduo toto; admirantibus omnibus pestem illam in ictu oculi totam fuisse sublatam, nulliusque noxae ab iis illatae vestigium apparere. Atque ita non solum hic Testis, sed omnis circum vicinia liberata est ab eiusmodi plaga. Quae ^{simul omnes} ^{suffocantur} omnia dixit scire, quia ita vidit esse & fieri, seque subscripsit una cum Dominis Judicibus: in quorum praesentia eadem omnia declaravit. *Similiter fecit praesentatus, juratus, interrogatus* Don Petrus de los Rios, incola d. civitatis in parochia Sanctae Crucis, *praesens in domo Ioannis quando Michael Sanchez triste nuntium attulit, qui se deinde ad praedium praedictum confrens, ipsas locustas, ut dictum est submersas conspexit. Eadem confirmavit praefatus Michael Sanchez, qui servit in exercitio Caporalis D. Joannis de Panduro, in possessione quam habet supradictus in Terrazana, expresse notans, mensem Augustum anni MDCXXX quo res facta sit: Piscinamque illam dicens fuisse in horto ipsius praedii, bene amplam ac spatiosam; seque mox ut illuc rediit, ibidem suffocatas locustas vidisse.*

CAPUT VI.

Alia tria miracula ex eodem Summario.

48 **E**X Miraculis quinquaginta post mortem, recentioribus & modernis, dantur infra scripta decem tantum, brevitatis causa, cum testibus deponentibus super articulo LXVI in Processu Ordinario:

Guardianus Minorum Angina laborans

P. Fr. Petrus de Piña, Ex-provincialis Ordinis S. Francisci in hac provincia, hodieque Guardianus in majori conventu S. Francisci hujus civitatis Testis xxii, dixit, quod ante sex menses, anginam passus sit adeo gravem, ut sex qui ipsum curabant Doctores medici urbis totius præcipui, Mexia, Biscardus, Ancona, Valverde, Figueroa, Muñoz, de vita infirmi desperantes, jusserint extrema ipsi ministrari Sacramenta. Atque ita in die S. Jacobi mane suscepit sanctissimum Sacramentum per modum Viatici, sequenti autem festo S. Annæ Oleum sacrum. Cum autem illi de ejus mox futura morte, tamquam re certissima, omnibus quo statu is esset quærentibus, loquerentur, tam Religiosis intra Conventum, quam pluribus secularibus per civitatem; ipsius Provinciæ Minister, qui tunc Hispali erat, commendavit funebrem orationem apparatusque exequialem P. Fr. Alphonso Venegas, Lectori primæ Theologicæ; ipseque Testis, à prædictis medicis monitus de extremo periculo, mandavit Fratribus sibi in eo morbo assistentibus, ne quemquam vel religiosum vel secularem amplius ingredi ad se permitterent, eo quod modicum istud vitæ reliquum, volebat totum cum Deo transigere.

Et sã moris proximus,

49 Ita constitutus cum jaceret in festo S. Annæ mane, ingressus sociorum unus, nuntiavit adesse Consulem civitatis, Felicem Escudero, qui unicum solum verbum loqui ipsi volebat. Cumque ipse
ex

excusaret dicens; Numquid non edixi, ne quis admitteretur, quia non est tempus loquendi cum hominibus sed cum Deo; atque hoc responsum præstolanti detulisset Frater; perstitit ille instare, quod unum solum verbum dicendum habebat, idque momenti maximi. Credens ergo infirmus aliquid dicturum quod conscientia foret, permisit eum recipi: qui ingressus, monuit ut se commendaret Sancto Regi Ferdinando, qui iis ipsis diebus sanitatem dedisset aliis æque ac ipse desperatis, Missamque in illius honorem dicendam curaret. Annuit salubria momenti infirmus cum gratiarum actione; moxque accessit ad se P. Fr. Francisco à Cruce, Vice-commissario Hierosolymitano, interrogavit eum utrum Missam celebrasset: quo annuente, quia provecior jam erat dies; injunxit eidem, ut die sequenti iret celebratum ad capellam S. Mariæ-Regum, in altari ubi est corpus sive sepulcrum d. Sancti Regis, petens à Deo per merita ipsius sanitatem & vitam sibi Testi. Quod cum iste fecisset, medici post prandium revertentes, adeo notabiliter melius habentem infirmum repererunt, ut vehementer obstupuerint. Exinde proficiente quotidie in melius sanitate, perfectam paulatim eam obtinuit ipse Testis: qui nihil prius habuit, statim atque egredi è Conventu licuit, quam visitare sepulcrum Sancti Regis, cujus miraculo servatum se credebat ipse aliique, atque a ratione morbi, eo adducti ut cum extrema Unctione muniretur, careret usu sensuum; & brevitate temporis, quo discussum extremum periculum est.

50 Quæ autem interea acciderint notatu digna, nulli melius potuerunt observasse, quam præd. P. Vice-Commissarius Hierosolymitanus, & P. Fr. Joannes Garciaz pharmacopœus ejusdem Conventus; qui dixit ipsi Deponenti, quod per multos annos, quibus functus ibidem est officio pharmacopœi & infirmarii, nullum Religiosum, qui fuerat sacro Oleo,

*monitus de
invocando
Sancto*

*post curati-
ci Missam
convalescit,*

Q

in.

inunctus, viderit convaluisse; ipsum autem eo addu-
 ctum fuisse quinto morbo die. *His consona dixit Te-*
stis XXIV, idem cui Missa ad sepulcrum dicenda fuit com-
mendata, particularius exprimens, quomodo quinto mor-
bi die, post precipitatum Sacramentorum admini-
strationem, ipse Testis arteriam infirmi tactu ex-
ploravit, judicavitque eum mori; pro majori au-
tem certitudine advocaverit præd. Fr. Joannem
Garciam, hominem expertissimum & nulli medi-
corum sex prænominatorum inferiorem, cujus idem
sensus fuerit: advenientes autem mane medicos,
à se interrogatos an spes aliqua superesset, pariter
omnes dixisse, quod nulla. Cumque nihilominus eo-
rum aliqui in deliberationem adduxissent, an a-
perienda esset vena sub lingua, Doctorem Anci-
nam respondisse, non absque injuria artis adhibe-
ri remedia corpori jam mortuo. Huic accessit Testis
XIV, unus ex prænominatis sex Medicis, ipse scilicet
Doctor Ancina, qui de sanguinis per linguam mistio-
ne dixerat, id aliud non fore quam æstimationem
detrahere remedio tam singulariter efficaci, ipsum
applicando corpori jam mortuo, qualis erat iste P.
Guardianus. Addidit etiam, ideo tantum se rediisse
ad conventum post meridiem, ut sciret utrum ex-
spirasset.

51 Petrus de Chavarria, Testis LXXII, dixit de
 nepotulo sibi cognomine, annorum octo pueru-
 lo, quod ante fedecim aut septemdecim dies, de-
 cimum quartum diem conflictatus cum pestilenti
 ac maculosa febri, quam Peteccias Itali, Tabardil-
 los autem vocant Hispani, curantibus eum Do-
 ctoribus medicis Sola & Silva, & multis remediis
 frustra applicatis, fuerit ab eisdem derelictus pro
 mortuo; solumque mandarint ut sustinendæ ut-
 cumque vitæ praberent ei confortantia quædam:
 ac pro extremo remedio applicarent capiti ejus
 columbinum pullum, quem vivum aperuerant,
 Quo

Medicis mi-
 raculo id
 adscribenti-
 bus.

Simili voto
 curatur puer
 moribun-
 dus,

Quo viso & cognito, Testis ipse se contulit ad capellam S. Mariæ-Regum, commendans Sancto Regi nepotulum suum. Vesperi autem revertentes medici, in eodem quo dimiserant statu eum reppererunt; sequenti vero mane invenerunt adeo melius habentem, ut obstupuerint. Audientesque ab ipso Teste quid fecisset, miraculosam esse mutationem illam judicaverunt; atque ita proficiens semper puer, ultimo morbi termino, qui dies vigesimus primus censetur, fuit liber ab omni febre, remanente solum debilitate, à qua citra aliud remedium ullum paulatim convaluit.

52 Idem affirmavit Testis LXXVI, pater ipsius pueri & filius Testis prioris; addiditque, quod de sententia doctorum medicorum, ipso die quo invocatus pro eo ^{uni plures testantur} sanctus Rex fuit ab avo suo exhibita ei fuerit extrema Unctio: quodque postridie rediens Doctor Sola seipsum abdicaverit ab ejus cura, dicens non alia quam bono regimine opus porro esse. Eisdem dixit Doctor Silva, qui perrexit puerum visitare, Testis LXXVII, distinctius explicans progressum morbi, quo scilicet puer, usque ad diem septimum inquietissimus & perparum dormiens, humore noxio ad caput ascendente, dormire cœpit ac delirare; undecimo autem die spes quidem aliqua data fuerit ab urina, utcumque melius cocta; sed eadem brevi iterum conturbata, evanuerit, crescente semper periculo usque decimum quartum diem, quo & post quem facta sunt omnia supradicta.

53 D. Martinus de Zuniga, Testis xxxv, dixit, quod ante duodecim aut quindecim dies, uxor sua D. Catharina de Arellano, accedens ad conventum S. Elisabethæ hujus urbis, ut interesset velationi cujusdã fœtionalis; perdidit in ipso ecclesiæ ingressu armillã auream, adamantibus quadraginta instructam; quam ingressa comperit sibi deesse, fecitque præconio publico proclamari. Cum autem totis sex diebus nullum ejus iudicium adferretur, ipseque Testis esset in

Q 2

ora

oratorio suo domestico ; incidit ei cogitatio ut rem amissam commendaret intercessioni Sancti Regis ; quod fecit , idemque ut faceret mandavit uxori ; ad die sequenti in capella Regia curavit dicendam Missam. Primo autem alterove post die, mulier quædam, ut videbatur pauperula, armillam prædictam attulit ad D. Josepham de Zuniga , sororem ipsius Testis, dicens quod ipsam invenerit in porta ecclesiæ, quodque eam ostenderit aurificibus; quibus pro ipsa offerentibus nongentos Julios, scrupulo sibi duxerit eam vendere, ideoque accesserit ad Sacristanam prædicti conventus ; quæ conscia jacturæ factæ, ipsam ad ades D. Josephæ direxerit, & ei dari jusserit, protulit fecit; omnibus pro miraculo rem habentibus, attentis circumstantiis loci, populo confertissimi, ubi armilla exciderat; conditionis ejus, quæ ipsam retulit & diei, quo est relata, ejusdem quo fuit Missa curata. *Paria asseruit D. Catharina Testis xxxviii, dicens ad istam ecclesiam se ivisse in comitatu prædictæ D. Josephæ, suumque maritum, intra eos quibus armilla perditam mansit dies, curavisse dicenda plura Sacra de S. Antonio Patavino, de Defunctis, & de S. Carolo Borromeo: septimo autem die, quo maritus curavit dicendum Sacrum in honorem Sancti Regis, nuntium se accepisse à D. Josephæ, de ejus restitutione sibi facta, sic ut ei omnino nihil deesset.*

CAPUT VII.

Septem reliqua ejusdem Summarii miracula:

54

Sanctus doctor dentium
attactu imaginis.

His prolixius relatis in Summario, apte subjunguntur reliqua, succinctius ibidem narrata, his fere verbis: Testis cxxxix, domestica & famula in domo D. Felicis Escudero & D. Annæ de Spinosa, dixit optime se recordari, quasi hodie res ageretur, quod prædictæ D. Annæ ad-

advenerit gravissimus dolor dentium, qui nullam ei requiem vel somnum concedebat, diu noctuque per hebdomades tres, nihil proficientibus quibuscumque remediis. Imo meminit, quod cum suggestum aliquando illi fuisset, ut tabaci foliculum dolorifico denti applicaret; eo inruduisse malum, ut sensuum usum amittens, crederetur proxima esse morti. Anna autem videns sibi nihil prodesse, nocte quadam sumpsit imaginem Ferdinandi Regis, quam habebat in charta, & applicuit maxillæ ea quæ dolebat parte. Statimque somno correpta dormivit usque mane, & expergiscens libera ab omni cruciatu, nihil ejusmodi postea sensit: quod ipsa Testis miraculo tribuit, propterea quod secuta liberatio sit immediate applicationem imaginis, post recitatum semel Pater & Ave. *Idem dixit alia, Testis cxxxii, similiter apud D. Annam prædictam tunc manens.*

55 *Quinto loco ponitur miraculosa sanatio Gabrielis Perez, inter quinque principaliora miracula supra memorata; inducuntur autem loquentes ipsi Gabriel Perez Testis cxtv, uxor ejus Testis cxlvi, & Mag. Sebastianus de la Torre chirurgus Testis cxlvi, quarum verba ex Processu ordinario huc translata nihil attinet repetere, cum ea jam habeantur ex posteriori Processu Apostolica auctoritate facto. Pergo igitur ad sextum, de quo Hippolytus de Vergara, Testis cxlvi, dixit, quod habens cruculam quamdam auream, non majorem pollice suo, sed valde sibi pretiosam, eo quod contineret particulam de ligno veræ Crucis, & die quodam anni mdcxxi existens cum uxore in prædio suo, media leuca distante Hispali, amiserit eandem: quam ubi deesse sibi sensit vehementer doluerit, totoque triduo quæri diligentissime jusserit, per octo quas ibi habebat personas domesticas. Cum autem omnis labor, domi forisque impensus, frustra esset; curavit Sacrum unum dici in honorem Sancti Regis Ferdinandi; ipsoque die puella quædam servilis conditionis,*

*Curata
missa in-
venitur
cruz aurea
perdita,*

tionis, intravit aream, in qua cuniculi discurrebant, & in qua tertio requisita crucula prædicta fuerat; volentque de sub uno animalium istorum tollere regulam, mox atque illud inde desiluit, invenit cruculam quæ perierat, omnibus successum talem admirantibus: *inter quos fuerunt ipsius Hippolyti uxor, Testis cxliii; & ancilla Testis cxliv, eadem quæ ipsam reperit*, tota una nocte & duobus diebus sequentibus quæsitam diligentissime, eo quod Dominus suus reperienti promiserat liberalem mercedem.

*liberatum
puerpera
moribunda:*

56 D. Leonora Romero, Testis ci, dixit, quod ante mensem ac dimidium circiter habuerit adeo difficile puerperium, ut foetus sibi in utero mortuus fuerit, eoque adducta ipsa intra triduum sit, ut Doctor Ibañez medicus & Gregoria de Casanova obstetrix pro mortua eam habuerint. Quo in articulo cum se variis Sanctis commendasset, quædam confanguineæ ibidem præsentis suggererunt, ut invocaret Sanctum Regem Ferdinandum: quod simul ac fecit, fuerunt etiam (sicut postea intellexit) curatæ aliquot Missæ in Capella Regia. Subitoque eiecit mortuum foetum ac plane jam tumefactum; & quæ antea gravem febrim patiebatur, fuit ab eadem omnino libera, atque intra decimum quintum à partu diem surrexit de lecto: cum omnium communi lætitia ac sensu, quod miraculo id esset adscribendum: *sicut fecerunt ipsius Deponentis mater Testis cii, quæ consilium Sancti Regis invocandi suggererat & Missas dicendas curaverat; & Soror Deponentis Testis ciii.*

57 Felix Esclaudero de Espinosa, officio quod dicitur Contadoris fungens, Testis cxxiv, dixit, quod cum anno proxime præterito mdcxxvi advenissent Galeones Indicæ, ipse cum aliis pluribus, ac nominatim cum Capitano Joanne Nuñez de Jeroçi, & Capitano Eugenio Delgado, & Isidoro de

de Aguilar Hispalensi, die XVIII Novembris feria quarta, conscenderint lembum Averia, ad excipiendos praedictos Galeones. Cum autem admirantia, ad Capitaneum Eugenium Delgadum pertinens, in quo pro Admirantio erat Generalis Ferdinandus de Losa, intrare vellet per ostium S. Lucari, principio noctis supervenit tempesta, adeo saeva ut ingredi non potuerit; ejectisque in mare anchoris quatuor cum totidem rudentibus, tribus earum disruptis, mansit navis cum una sola eaque non valde robusta; unde in maximum devenit periculum. praecipue quando defecit etiam gubernaculum. Ipsi ergo credentes navim perditam, volebant ex ea auferri argentum, quod plusquam quatuor millionum erat; sed propter saevitiam maris jungi ad galeonem naves nullae potuerunt, quamvis tormentis pluries explosis subsidium postulassent; ii qui intus erant. Ita tota illa nox acta est, multum anxio praed. Capitaneo Eugenio Delgado, & omnibus qui discrimen intuebantur desperantibus de salute ipsius navigii. Tum vero Testis ipse, pro singulari qua fertur erga Sanctum Regem Ferdinandum devotione, & experientia favorum quos praestat invocantibus se, suavitatis praedicto Capitaneo, ut ei invocato Massas aliquot polliceretur. Quod cum fecisset, coepit ponere continuo ventus, potuitque navis usque mane subsistere; quando magno quidem cum labore, sed tamen sine ullo damno, absque gubernaculo tam diu periclitata, inducta in portum est: omnesque agnoverunt beneficium Sancti Regis. *Eidem beneficio fidem quoque fecerunt, qui simul adfuerunt, concorditer per omnia, Testis cxxv, cxxvi & cxxvii.*

58 Licentiatus Thomas de Velasco, Portionarius sanctae Hispalensis ecclesiae, Testis lxxxvi, dixit, quod ante octo vel novem menses fronti suae inereverit carbunculus; quem minime malitiosum esse credens, contempsit; uti & febrim, inde sibi

*navis amissa
gubernaculo periclitans.*

sedata tempesta in portum adducitur.

pestilens carbunculus cum febre sanatur.

advenientem. Utrique autem medicinam aliquam
faciens, cum carbunculum sanatum crederet, sen-
sit febrim vehementer exarsisse, adeo ut amisso ju-
dicio ne quidem potuerit Sacramenta suscipere,
Cum ergo eum visitarent Doctor Nuñez & Licen-
tius Ludovicus de Herrera medici Hispalenses,
quibus potissimum utebatur, dixerunt eum mori;
& quod altero simili, qualem tunc patiebatur, pa-
roxismo adveniente, certo esset eripiendus è vita;
quare jubebant, ut, quam primum ad suos sensus
rediret infirmus, extrema ei ministrarentur. His ita
stantibus, dixit ipsi Testi Antonius de Merlo, Por-
tionarius Metropolitanæ Hispalensis, ut se com-
mendaret Sancto Regi Ferdinando; quod in se re-
versus fecit, vovens quod primam, quam dicere
posset, Missam dicturus esset in Capella Regia, &
pro viribus adlaboraturus ad illius Canonizatio-
nem. Placuit autem Deo, ut eodem die multo me-
lius se habuerit; & redeuntes medici invenerunt
eum fere absque febris; sequenti vero die omnino
liberum; unde quarto vel quinto die post de le-
cto surrexit, crediditque sanitatem tam cito reci-
peratam miraculo adscribendam esse. *Suum vero te-
stimonium eidem curationi, ut miraculose, addiderunt
Thome frater, Testis LXXXVII, dicens rem accidisse in
festo Corporis Domini; & amicus alius, qui aderat
cum votum fieret, Testis centesimus.*

*Sterili-
mulli-
eri filius
impetratur.*

59 Hippolytus de Vergara, Testis CXLII, dixit,
quod cum totis duodecim annis matrimonii sui
cum D. Joanna de la Puente, unicum dumtaxat
filium genuisset, isque mortuus esset; ipsa
vero uxor sua iudicio medicorum & obstetricum
præferret signa sterilitatis perpetuæ, ambo fuerint
vehementer contristati, præ desiderio heredis obti-
nendi. Quia autem Testis ipse pridem erat Sancto
Regi Ferdinando devotus, suggestit uxori suæ vo-
tuna

tum communiter faciendum, quod si per illius intercessionem alium sibi filium daret Deus, Ferdinandum nuncuparent, & ad promovendam Canonizationem conferrent quidquid poterant: statimque curarunt Missam dicendam in capella Regia. Nec mora, gravidata est mulier, & nono post hæc mense filium peperit, qui Ferdinandus nuncupatus etiamnum vivit. *Idem dixit D Joanna, Testis cxliii, addens quod post prioris filij mortem, quinque & amplius annis sine liberis manserit. Testis etiam cxliv, eadem in domo tunc habitans, subjungit, quod in puero particularia multa signa notentur, quibus appareat ipsum, fuisse obtentum intercessione Sancti Regis,*

CAPUT VIII.

Processus indicti pro Canonizatione: imagines cum diademate sculpi permittæ.

Processus illi, ex quibus predicta miracula collecta ⁶⁰ fuerunt, confici cæperant, postquam sub die xv mensis Octobris anni mdcxxix, proponente <sup>Remissoria-
libus Romæ
expeditis
an. 1629.</sup> Eminentiſſ. & Reverendiſſ. D. Antonio Barberino, vigore specialis commissionis, manu Sanctissimi D. N. Urbani Papæ viii signatæ, fuerunt à facta Congregatione Rituum expeditæ litteræ Remissoriales & Compulsoriales, ad effectum faciendi Processus auctoritate Apostolica in genere & in specie, super virtutibus & sanctitate servi Dei ac sancti Regis Ferdinandi, nec non super miraculis à Deo eius intercessionibus operatis, *uti legitur in prememorato summario. Quid porro actum in Hispania sit, sic prosequitur Zuniga ad an. 1630.* Ejusmodi litteris Roma allatis, instituta desuper in Regis aula consultatio est, ex qua xxiii sequentis Januarij emanavit Responsum Regi ferendum. In hoc deputati Consultores, expositâ summâ litterarum

Q. 5

Aposto-

*Et in Curia
Regis confi-
deratis*

Apostolicarum, merito appendunt, quod tam Cardinalis proponens quam alij Cardinales. Congregationis Rituum, culpantes incuriam præteritorum temporum, per quam prius causa non est cœpta tractari, quæ ante ducentos annos debuerat confici; adeo certam habuerint illius evidentiam, ut informationes ad ejus probationem allatas permiserint Latine atque Italice imprimi, signanter prætitulando eas esse de Sancto Rege Domino Ferdinando: id quod in tali causa numquam visum fuerat, ut scilicet id ipsum in Processu assereretur, quod erat probandum.

61 Deinde iidem Consultores censent, prædictas Remissoriales, quoniam ad Archiepiscopum diriguntur, licet etiam dirigantur ad sex Ecclesiæ Hispalensis Dignitates (ut vocant) ea conditione ut duo ex omnibus possint in causa procedere, differendâs tamen esse usque dum Hispalim reverteretur, tunc absens Archiepiscopus; interim vero committendas P. Joanni Pinedæ Societatis, à quo confectum Memoriale causam promoverat Romæ, eique injungendum ut in illius adventum præpararet omnia: idem etiam juberetur providere atque disponere, ut ejusmodi litteræ non absque solennitate aliqua & publicæ lætitiæ testificatione proferrentur. Probavit consilium sibi oblatum Rex: sed moram non ferentibus Hispalensibus ac Regi supplicantibus, ut, quoniam eorum ad quos litteræ dirigebantur satis multi aderant, pateretur eas aperiri, postulationi quoque ipsorum annuit, per epistolam xv Julij expeditam: qua, die xxiv ejusdem mensis, Capitulo recitata, per delectos ad eam Consultores, designatus solenni isti lætissimæque actioni est dies xxii Septembris, in Dominicam incidens,

*ad eas His-
pali presen-
tandas,*

62 Hac vero appellente, inter festivos campanarum sonos ac bombardarum strepitus, Marchio de

de Villa-manrique D. Melchior de Guzman, splen-
 dido cum comitatu processit versus ecclesiam, con-
 sueto ritu ac cereмония accepturus sacrum sancti
 Regis Vexillum, quod post noctem (si tamen nox ^{solemniter}
 illa fuit, cui tenebras nullas indulgere luminaria, ^{progressus}
 rotâ urbe accensa) apparuit ante aedes Assistentis ^{Assistens}
 in podio explicatum, inter expansâ octodecim vexilla ^{urbis.}
 militarium cohortium, pulchro & longo per fene-
 stras ordine. Interim Ordinum omnium collecta
 nobilissima comitiva procedere cœpit; in qua P.
 Joannem Pinedam, tam bene de causâ meritum,
 medium ducebant Don Stephanus Hurtadus de
 Mendoza primogenitus Assistentis & D. Ludovicus
 Ortizij de Zuniga Ponce de Leon & Sandoval; &
 Assistentem, qui portabat suspensas intra pretiosam
 operis phrygionii bursam Apostolicas Remissoria-
 les. præcedebant Jurati & Rectores urbis.

63. Ducta est pompa per plateam serpentis, ad ^{per sax tri-}
 cujus ingressum stabat arcus triumphalis, à ^{umphalis}
 natione Lusitana magnifico apparatu erectus prope ^{arcus.}
 carceres regio; nec quidquam huic cedebat secun-
 dus, à Flandris Germanisque curatus, qua ser-
 larius vicus se pandit; uti nec tertius in area
 S. Salvatoris, sumptibus vicinorum extructus;
 sicut etiam ab incolentibus plateam Francorum
 ædificatus quartus in sua platea visebatur: huic
 porro quintus, ipsiusmet Francicę nationis, succe-
 debat in platea dicta Placentinorum; ac denique
 sextus nationis Italicę, juxta plateam Genuen-
 sem. Ita perventum est ad unam præcipuarum ^{inductusque}
 Basilicę Cathedralis portarum in fronte illius Occi- ^{in ecclesiam}
 dentem versus nuncupatam à S. Michaelē: ubi ^{ad ludicos.}
 adventantes præstolabantur Capitulum & Clerus;
 & ab his medius sumptus Assistentis, processit ad
 capellam Regiam, sedentesque in ea Apostolicos
 Commissarios D. Franciscum de Monsalio Deca-
 num, D. Didacum de Guzman Archidiaconum,
 D. Fran-

D. Franciscum de Casâos Thesaurarium, & D. Matthæum Vasquez de Leca Archidiaconum Carmonensem. Cumque Marchio de Villa-manrique Vexillum deposuisset juxta altare, Assistens in hunc modum locutus est:

*eosdem
alloquitur,*

64 Post singularia beneficia, quæ insignis hæc civitas divinæ Majestati accepta refert; magis specialia atque infinita sunt illa, quibus obstringitur sancto Regi Ferdinando, Domino nostro; impen-
sa non tam ut vassallis, quam ut filiis: quia Dominus suus, paterno magis quam herili affectu complexus eandem, superavit laudem ab Homero datam cuidam Græcorum Regi, his verbis; Bonus Rex qui bene se rexit, & illis quibus imperavit felicitatis causa fuit. Etenim noster fuit Rex simul & pater: felicitas autem, quam comparavit suis, non sistitur in terra, dum ipse eam nobis præparat in cælis, quemadmodum certos nos faciunt principia suæ Canonizationis: felicitas, quam S. Ambrosius agnoscens, dixit: Optandum nobis ut Regem gloriosum, perfectum atque beatum habere possimus. Hoc votum causa est hodiernæ lætitiæ, in eo positæ, quod vestræ justitiæ curæque offeramus Apostolica rescripta; cum de zelo atque diligentia vestra secunda Civitas, credat nusquam vos communibus Ordinum omnium desiderii defuturos. Concurrunt in hac causa obligationes filiorum, vassallorum & judicum; quas uti cognoscunt omnes, ita sperant brevem felicemque expeditionem; supplicantes, ut agatis, sicut vos agere convenit, titulo justitiæ & æstimationis, ex eo accedentis, quod estis constituti Judices in ea causa, in qua gloriosissimum foret ministros esse; idque ex vi commissionis a beatissimo Patre nostro Pontifice sancto ad vos directæ, quam Hispalis vobis tradit in manus.

*Et causam
commendat.*

65 His dictis accessit Joannes Guittierez Tello, Dux Urbanae militiæ (Magistrum-campi vocant)

cum

tum titulo Procuratoris ex parte Capituli functioni huic assistens; acceptamque de collo Assistentis bursam explicans, litteras Judicibus tradidit. Has omnium nomine cum suscepisset Decanus, seque cum Collegis imposito muneri responsuros pro viribus gravi oratione promississet, cantari cœpit concentu plenissimo, Te Deum laudamus. Collectam de Spiritu sancto subiecit D. Ferdinandus de Quésada Nieblensis Archidiaconus; & Vexillum Regali capellæ restituit Marchio de Villa-Manrique. Ita cum die illa discessum esset, eodem quo ventum erat ordine, simili modo omnes conveniunt iterum postridie in ecclesiam, ad solennem Missam, pro implorando divino auxilio celebrandam. Sub hac gravem & eruditum sermonem habuit D. Manuel Sarmiento de Mendoza, Canonicus Magistralis, assumpto themate, *Iustus prior accusator est sui, veniet amicus & investigabit eum.* Proverb. xviii V. xvii.

Litteras
acceptas
Decanus

Missaque
de S. Spiritu
canitur.

66 Interim Romæ non torpebat P. Bernardus de Toro, à sua Regia Majestate Agens in Curia ad hanc causam constitutus: sed licentiam obtinuit à sacra Rituum Congregatione ipsoque Pontifice curandæ imaginis, cum diademate radiisque ut Sancti, subjecto hoc lemmate: *Ferdinandus III Hispanie Rex, cognomento Sanctus, Saracenorum terror ac Religionis Catholicae propugnator.* Hujus imaginis exemplaria multa Hispalim ad varios idem Pater misit, sub data xxiv Decembris, sibi urbique gratulatus hoc optimi ominis præjudicium. *Hæc fere amplissime deduxit Zuniga, nos in pauca contraximus; addimus autem quod hæc imago, ad mensuram dimidii exigui folii, inveniat præfixa Summario impresso, de quo supra, in qua cataphractus Sanctus adstat, amictus paludamento Leonibus Castellisque distincto, dextra gladium, leva globum sustinens, & calum versus quasi pronuntians*

Imagines
cum diademate
permittuntur.

pronuntians appicta sursum verba, Dominus mihi ad-
jutor. Cum autem elegantiore[m] majoremque aliam, re-
gali in solio exprimendam ex mea directione delinea-
set sculpsissetque anno MDCLXXVII, qui tunc Antverpia
florebat utraque in arte peritissimus Cornelius Galle,
ubi etiam in recessu eminens prospicitur sanctus Rex, in
conspectu Hispalensis civitatis equestri praelio Mauros pro-
fligans, dedicatorem epigraphen hanc subiecit: S. Fer-
dinandum, Regem hujus nominis tertium, barbarorum
terrorem, Christianorum praesidium, patriae
propugnatorem, Illustrissimo Domino Don Am-
brofio Ignatio de Spinola y Gusman, Hispalensis
metropolis (quam ille à Saracenis liberavit) Archi-
episcopo, Catholicae Majestati à consiliis status
&c. Cornelius Galle in hac imagine praesentem,
ad patrocinium; seipsum, ad obsequium dicat, con-
fecerat.

67 Ast ut ista laudem mereantur ab arte ingenioque
sculptoris, venerationem tamen semper majorem merebitur
quam initio opellae hujus dedimus, acceptam ex libro
festorum, cujus initio etiam praepositur ut vera effigies
cum hujusmodi epigrammate:

pro quibus
dedimus
veram effi-
giem.

Magni FERNANDI veros in imagine vultus
Aspicias, expressit quos tibi docta manus.

Huius Alexandri faciem qui pinxit, Apellem

Fors dedit: ast animum pingere nemo potest
Prototypon, ubi & quale sit, lubet ex libro Festorum
jam dicto pag. 325 explicare. Tabula est cedrina, repre-
sentans Regem coram Deiparae imagine genuflexum,
in eodem quo hic exprimitur habitu, nisi quod coro-
nam manibus teneat: quam in ectypo vides impositam
capiti, alias istic nudo, & pro qua manibus enssem globumque
imperiale[m] inseruit Bartholomaeus Morellus, qui proto-
typon studuit quoad cetera imitari, ac diadema beati-
tudinis signum, hodie illi conveniens, addidit. Re-
gem in eadem tabula utrimque assistentes sti-
pant

paucis mu-
tatis accep-
tam ex ori-
ginali

pant personæ duæ, quarum muliebris una, vi-
 detur Reginam Beatricem ejus sponsam; altera
 puerilis, tenellum tum adhuc Alfonsum filium ei-
 dem Deiparæ adgeniculantem sistere. Huius tabulæ
 antiquitatis & auctoritatis prærogativam ideo ju-
 dicio commune cedit; quia creditur ab ipsomet
 Sancto Rege donata Confraternitati S. Matthæi,
 cui vivens adscribi voluit, sub cura Magistrorum
 Sartorum, qui hodie eandem tabulam conser-
 vant in insigni conventu S. Francisci, cum tali tra-
 ditione & scripturis authenticis. Quamvis enim
 etiam aliæ quædam credantur veram similitudi-
 nem continere, ac nominatim illa, quæ est in S. ^{picta sub}
 Clementis, omnibus tamen illis fidem adimit ata- ^{no. 1225.}
 tis recentioris species, & diadema seu splendores
 circumducti capiti, quod non fuisset viventi fa-
 ctum. Porro cum supradicta Beatrix obierit anno MCC-
 XXXIV, quando primogenitus ejus jam attigerat annum æ-
 tatis XV, non videtur aberratura conjectura, quæ tabulam
 priorem pictam esse suaderet circa annum Domini MCC-
 XXV, Sancto necdum XXX ætatis ingresso.

CA.

CAPUT IX.

Progressus negotii Romæ: & probatio casus
excepti quoad cultum ab immemorabili.

68

Quomodo progressum deinceps in negotio Romæ
melius nos docet impressa ista Relatio, quæ
asseritur, quod vigore dictarum Remissorialium
facti sunt Processus, in civitate Hispalensi,
& in civitate Neapolis, qui fuerunt in hæc
sacra Rituum congregatione presentati, ex decreto
ejusdem per Illustriss. D. Protonotarium aperti, &
successive recogniti & interpretati. Omnia autem fa-
cta fuerunt servatis decretis ejusdem sacre Congre-
gationis, & in omnibus citato Illustriss. D. Antonio
Cerro Fidei Promotore, ita ut plene constet de forma
probante dictorum Processuum. Cumque eorum ex-
amen fuerit commissum Illustrissimis Dominis tri-
bus sacre Rotæ Auditoribus antiquioribus, Capitu-
lum Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis, in cuius
ecclesia & Regia capella S. Mariæ-Regum corpus
Servi Dei & sancti Regis requiescit; nec non etiam
Regiæ Capellæ [Capellani] ac Conventus omnes,
omnesque Religiones, cunctaque Collegia ipsius ci-
vitatatis, ipsaque met civitas Hispalensis; præcipue au-
tem Serenissimus Rex Catholicus Philippus IV, ex d.
sancto Rege Ferdinando in decimo tertio gradu de-
scendens; maximopere cupientes deveniri ad for-
malem Canonizationem ejusdem sancti Regis, ite-
ratis pluries instantiis institerunt & instant pro expe-
ditione, ut apparet ex dd. instantiis & Regiis litteris
ab Illustriss. & Excellentiss. D. Emanuele de Moura &
Cortereal, Marchione Castri Roderici, Magno Com-
mendatore Ordinis Christi, Duce & Governatore
perpetuo insularum Tertiæ, S. Georgii, Fayal & Pri-
co, ejusdemque Catholici Regis Cubiculario, in
Lusitania

*Probatio
Processibus
Hispalis ac
Neapolis,*

*nomine Re-
ge petitur*

*in
1704*

Lusitaniæ Regno Regionum reddituum Præfecto, & apud Sanctissimum Dominum nostrum d. Catholicæ Majestatis Oratore præsentatis; unâ cum Perill. D. Doctore Bernardo de Thoro, ab eodem Rege Catholico specialiter ad prosequendam causam d. Canonizationis deputato; & Perill. D. Didaco Lopez de Zunica, ab eodem Capitulo Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis, cum d. D. Bernardo de Thoro, Agente pariter deputato.

69 Verum quia ob novam formam procedendi, in similibus causis præscriptam ab eadem sacra Congregatione, Remissoriæ amplius non conceduntur *ut declaratur,* unico contextu in genere & in specie; sed prius in genere tantum: & successive, examinato Processu in genere, capitur resolutio, an ex eo sit concedenda in specie; propterea fuit ex parte d. D. Fidei-promotoris oppositum, recenti Decreto ejusdem sacrae Congregationis sancitum esse, in causis in quibus relaxatæ fuerunt Remissoriæ unico contextu in genere & in specie, antequam d. nova forma procedendi prius in genere deinde in specie esset præscripta, remittendum esse arbitrio d. sacrae Congregationis, an sit ad ulteriora procedendum, & pendente arbitrio nihil innovandum: ideo proponente *sine novo processu* Eminentiss. & Reverendiss. D. Cardinali Antonio Barberino, in proxima Congregatione ex parte ejusdem Serenissimi Regis instatur deveniri ad favorem declarationem arbitrii pro Processu, nedum ad ulteriora in d. causa, verum etiam ad effectualem Canonizationem d. Sancti Regis: quod videtur concedendum ex sequentibus.

70 Primo. Quia cum versemur in Dei servô & Sancto Rege antiquissimo, qui obiit anno Domini *deveniri ad canonizationem posse* MCLII, & sic ab annis tercentum octoginta & ultra; & in causa antiquissima, Testes de fama deponentes plene probent, ex conclusione in jure receptissima, quam etiam secuta fuit sacra Rituum Con-

R gre-

gregatio in pluribus causis Canonizationum, præcipue vero S. Hyacinthi, S. Raymundi & aliis . . . & in causa de qua agitur plures testes deponentes de fama sanctitatis d. Sancti Regis deponentes, plenissime de causa scientiæ interrogati, etiam plenissimam rationem reddiderint . . . sine dubio sumus extra omnem controversiam.

*quia constat
ab inme-
morabili de
titulo San-
cti ex fama
& libris,*

71 Secundo. In hujusmodi causa concurrunt historici omnium fere nationum, qui de fama Sanctitatis ejusdem servi Dei testantur, inter ceteros autem præcipui sunt sequentes, videlicet: Gilbertus Genebrardus Episcopus Gallus, in sua Chronica anno MCCXLIV dicit infra scripta, S. Ferdinandus ab omnibus fere Hispaniæ finibus Mauros expellit: & anno MCCXLV. Magnificentiam S. Ferdinandi & S. Ludovici Regum Theologia & bonæ Artes, quæ valde elanguerant ab annis centum, vires receperunt. *In hanc modum porro numerantur, allegatis singulorum locis ubi Sanctum Ferdinandum appellant, Auctores plures quos octoginta; & additur quod idem faciant plures alii historici, Galli, Germani, Itali, Scoti, Poloni, Catalani, tam Latini quam vulgares, quorum nomina omnia recensentur per Joannem de Pineda Societatis Jesu, in suo Memoriali Vitæ d. Sancti Regis. Inter nominatos autem in hac Relatione est liber originalis in Archivio civitatis Hispalensis, qui incipit ab annis fere tercentum, in quo registrata sunt privilegia illi concessa per d. Sanctum Regem, in quo Sancti titulo nominatus est. Item Supplementum Historiæ Don Roderici Toletani Archiepiscopi Ms. cap. 103; sed non additur quousque hoc Supplementum sese extendat, unde nec de ætate ejus quidquam dicere possumus, apparet tamen supponi Ms. vetus esse.*

*item ex pi-
cturis vetus-
siss*

72 Tertio. Concurrunt picturæ & sculpturæ ejusdem Servi Dei & Sancti Regis antiquissimæ, cum titulo & inscriptione Beati & Sancti: quibus inscriptionibus in antiquissimis plurimum defertur . . . quæ
venc

Veneratio & cultus publicus supra-dictus per inspirationem vox Dei appellari potest, cum sit populi Catholici Sanctos venerantis, soloque pietatis & divini honoris ductu, non alio mundano affectu & interesse moti, ut fuit consideratum in Relationibus S. Philippi Nerii, S. Isidori & aliis. Et de dictis picturis & sculpturis cum diademate & inscriptione Sancti antiquis, ultra depositiones Testium, constat plenissime ex oculari inspectione, facta per Illustriss. DD. Judices Remissoriales & Compulsoriales Apostolicos, præcipue autem de sequentibus. In capella antiqua S. Mariæ de las Quevas depicti sunt octo Sancti ex pictura antiqua, cum diadematis & splendoribus Sanctorum, inter quos est sanctus Rex Ferdinandus. In ecclesia & monasterio S. Clementis & majori illius capella, è conspectu Regii sepulcri, adest pictura ejusdem Sancti Regis, cum diademate tamquam Sanctus. In altera ex principalibus foribus civitatis Hispanensis, nuncupata de Xerez, in medio Sanctorum Isidori & Leandri, depictus est Sanctus Rex Ferdinandus, cum diademate Sancti; & hæ omnes picturæ in pariete sunt valde antiquæ.

73. Atque hoc modo indicantur picturæ, Sanctum Regem, modo cum aliis, modo solum representantes, veteres omnes, numero undecim: authentica autem singularum inspectionum acta, à die VIII mensis Aprilis MDCXXXI usque ad VII Maji ejusdem anni, deducuntur in Summario num. 4. per ^{vite inspe-} ^{ctiu.} duodecim paginas. Quæ autem ipsum representant cum SS. Isidoro & Leandro, ut habet tertia jam indicata, exprimunt eum in throno ad modum tabernaculi, cum diademate seu splendore & corona regali, & in lava manu globum mundi (quædam in dexterâ ensim addunt) & simul omnes elatiori eum loco ponunt, quam prædictos è lateribus consistentes Sanctos: sub plerisque autem scribitur, Sanctus Rex Don Ferdinandus.

CAPUT X.

Alia ejusdem cultus antiqui argumenta, in
processu adducta.

74
Probatio ex
usu Missarum
venerabilium

Quarto. Concurrunt innumerabiles Missæ Sancti Regis, quæ celebratæ fuerunt & celebrantur, cum publico cultu & veneratione, ab annis fere quadringentis continuatæ usque ad præsens. . . . Prout etiam ab antiquissimo tempore ensis Sancti Regis magna veneratione defertur in publicis processionibus . . . videntibus & consentientibus Archiepiscopo & aliis ministris ecclesiasticis & secularibus. . . . Corpus etiam d. Sancti Regis, honorifice supra terram elevatum, veneratur; quod concedi nõ solet nisi Beatis & Sanctis. . . . Quæ omnes juris conclusiones sine dubio procedunt in hujusmodi causa, in qua non solum concurrit licentia Sedis Apostolicæ illiusq; consensus præsumptivè, sed etiam expresse, ut liquet ex attestacionibus summorum Pontificum, videlicet Innocentii IV, qui testatur Sanctum Regem in via mandatorum Domini ambulasse; Gregorii XIII, qui confirmavit Officium quod recitatur in Ecclesia Toletana, in cujus Lectionibus dicitur, quod d. Sanctus Rex Ferdinandus, ob virtutum præstantiam, Sancti cognomen fuerit adeptus: & idem habetur in Officio, quod recitatur in Metropolitana ecclesia Hispalensi, à Sixto V confirmato.

75
Testamento
fundatorum,

Porro præter Testes relatos in Summario, circa usum Missarum Sancti Regis faciendarum, à tempore quod ipsorum memoriam excedit, allegatur num. 4 liber protocolus memoriarum & possessionum Confraternitatis benedictarum animarum purgatorii, in conventu S. Francisci Hispalensis, in quo existit Capitulum dotationis factæ d. Confraternitati, cujus est tenor prout sequitur. Catharina Diaz de Castellisa, olim uxor

uxor Francisci de Avila, & sui filii, dederunt huic Confraternitati centum quadraginta ducatos de constantis in regalibus, cum onere ut singulis annis in perpetuum dicatur pro animabus supradictorum in conventu S. Francisci, in die omnium Sanctorum Vesperæ & Missa cantata cum Diaconis item dicantur aliæ undecim Missæ sanctarum Festivitarum sequentium, Sancti Regis Don Ferdinandi, S. Rochi, S. Petri prout totum constat per scripturam coram Bernardo Heredia, Scriba publico Hispalensi, sub die IV Februarii MDXC.

76 De ense, in eodem Summario num. 6 asserunt testes, ^{ex veneratione ensis & sepulcri,} quod omni anno in festo S. Clementis è sepulcro & manibus Sancti Regis sumitur, deferendus in processione, idque cum ceremonia & attestatione publicæ fidei de eo restituendo. Fit autem hoc in memoriam victoriæ, quam Sanctus cum eo gladio tali die retulit de Mauris, obtenta ab iis civitate Hispalensi; & simili cum ceremonia denuo reponitur d. ensis inter manus Sancti, id est imaginis Sanctum repræsentantis ad vivum, atque ad eum finem Regio in habitu thronoque collocatæ ut dictum num. 39. Denique de sepulcri veneratione allegantur testes in Summario num. 7 quorum unus affirmat expressius, quod ad dictum sepulcrum & altare offeruntur cerei, candelæ, imagines, vestes mortuales & tabellæ, quibus continentur vota plurium personarum, quæ per intercessionem Sancti Regis, obtinuerunt gratias & favores innumeros.

77 Quinto. Concurrit etiam fama miraculorum, ^{ex fama miraculorum} non solum in genere, sed etiam in specie expressorum in libro intitulo Flos Sanctorum qui liber fuit semper ab omnibus habitus, tentus & reputatus pro veridico, ut latissime deponunt Testes, de quibus in Summario num. 10. Sed ibi nemo allegat editionem antiquiorem Hispalensi anni MDLXVIII, cum nostra sit anni MDXXXII. Sexto Quia Status

Sanctitatis d. Servi Dei & Sancti Regis est etiam plene probatus, cum omnibus requisitis immemorabilis ita ut non videatur amplius esse locus disputandi Nec est querendum de probatione virtutum in genere vel in specie, cum tendat huiusmodi probatio ad videndum an fuerit Sanctus; & debemus illius sanctitatem in genere & in specie supponere, ex eo quod tamquam Sanctus fuit palam & publice ab omnibus veneratus ut supra: consequens enim supponit suum necessarium antecedens

Et virtutum,

(ad canonizationem sufficienti)

78 Ex sola consuetudine immemorabili in causa S. Petri de Nolasco, præcedente Decreto sacre Congregationis, fuit per Sanctissimum Dominum nostrum S. Petrus Nolascus descriptus in Catalogo Sanctorum, ut constat ex litteris in forma Brevis expeditis. Constat etiam Leonem Papam X canonizasse S. Guibertum, cum solo libro vitæ ejusdem; & Alexandrum Papam III in numero Sanctorum retulisse Eduardum Angliæ Regem, inspecto dumtaxat libro miraculorum ipsius, & litteris Innocentii II, ut apparet ex Bulla ejusdem Alexandri III. Unde videtur tanto magis annuendum iteratis instantiis supplicantium, & præsertim Serenissimi Regis Catholici, pro Canonizatione d. Sancti Regis, pro quo tot tantaque superius adducta concurrunt, quæ probata sunt ex processu Ordinario & Apostolico

in genere,

79 In quo processu Apostolico plures etiam Testes deponunt plenissime de omnibus virtutibus in specie, etiam in excellentissimo gradu, scilicet fide, meditatione, contemplatione, contemptu seculi, puritate cordis, spe, fiducia, caritate erga Deum & proximum, zelo honoris Dei & salutis animarum, gaudio, pace, misericordia, beneficentia, prudentia, discretione, docilitate, sollicitudine, circumspetione, justitia, religione, oratione

vocali

vocali & mentali, pœnitentia, pietate, observantia, obedientia, paupertate, gratitudine, veritate, simplicitate, amicitia, liberalitate, fortitudine, magnanimitate, securitate, magnificentia, patientia, longanimitate, perseverantia, sobrietate, pudicitia, maceratione, constantia, temperantia, abstinencia, mansuetudine, clementia, humilitate, studiositate, taciturnitate & modestia: & in Deum referebat omnium virtutum operationes. . . . Et licet præmissa satis esse videantur, absque alia discussione virtutum & sanctitatis, cum in antiquissimis non sit necessarium causa, & rationes exprimere; nihilominus, ut clarius ex omni parte sanctitas d. Sancti Regis innotescat, operæ prægium existimavi etiam particulares actus, ad dictas virtutes pertinentes, recensere, quæ perfectam sanctamque vitam instituunt, & in animo ejusdem plenissime fuerunt. *Tum vero progreditur Auctor sigillatim per triplex genus virtutum, videlicet Theologicarum, intellectualium, & moralium.*

Et in Grecia.

80 *His autem late deductis probatisque, allegando Testes in Summario deductos, qui sua fere habuerint ex lectione veterum, recentiumque auctorum, vel majorum relatu; expendit quod ad presentem causam concurrat in corruptio corporis supra omnem naturæ potentiam, spatio annorum fere quadringentorum; de qua deponunt testes Medici physici, adhibiti per Illustriss. Dominos Judices Remissoriales in visitatione corporis d. Sancti Regis, & non solum nullum signum foetoris seu prævi odoris ex eo oritur, sicut juxta naturæ consuetum contingit in corporibus mortuorum; sed potius bonus odor & suavis fragrantia, quæ similiter sanctitatis est signum.*

denique ex corporis in corruptione Et suavis odore.

81 *Nescio cur hoc loco omiserit Auctor Summarii producere ipsum ocularis inspectionis Actum; nam quorum allegat num. LXXXIV testimonia, solum procedunt ex auditu in genere à parentibus & fama, præterquam Testis vi-*

R 4

qui.

legitimo
comportis,

qui simpliciter dixit, Ego vidi corpus Sancti Regis:
& Testis III, qui allegat nominatim assertionem Don
Pauli, qui ipsum viderit & expertus sit tertio: qua
ut sufficerent ad credendam corporis pro tunc integri-
tatem, non probant eam esse miraculosam. Verum quod ex
illius temporis actis habere non possumus, suggeret nobis
sequenti Capite Zuniga ex actis anni MDCLXVIII: tandem
enim & ultra causa tenuit.

82 Post ea, quae hoc & superiori Capite relata fuerunt, Ro-
mae acta & exhibita, tardius ibidem progressum in negotio
est. Et enim (sicut prosequitur Zuniga) anno MDCLXIII
ibidem obiit P. Bernardus de Toro, Agens ex par-
te suae Majestatis, tam in ista causa quam in alia
Immaculatae Conceptionis; vicesque illius, cum om-
nibus quae penes ipsum erant documentis & instru-
mentis, suscepit P. Joannes de Lugo, ex Societate
Jesu, is qui postea Cardinalis obiit anno MDCLX. In-
terim formati processus erant: qui cum anno MDC-
LII Romam essent remissi, & difficultatem movisset
Congregatio super articulo de non cultu, eodem
Joanne Lugo jam Cardinali agente; sacra Congre-
gatio, conveniens in Quirinali die XXIX Maji anno
MDCLV, censuit constare de casu excepto, ex cultu
adhibito per immemorabilem temporis cursum, me-
tam centum annorum excedentem ante decreta,
cum scientia & tolerantia Ordinariorum: ideoque
posse ad ulteriora procedi.

anno 1655
declaratur
casus excep-
tus de non
cultu.

CAPUT XI.

Corporis incorrupti inspectio anno MDCLXVIII,
primo coram Capellanis, deinde coram
Archiepiscopo.

Quanta diligentia inspectio hac peracta fuerit, ⁸³
amplissime patet ex relatione quam Archiepiscopus ^{An. 1668}
Hispalensis D. Antonius Pains misit Alex- ^{Archiepif-}
andro Papa VII: ubi cum post alia narrasset, quo- ^{copus Hisp.}
modo processurus ad ipsiusmet sancti Corporis
inspectionem elegerit XVII Martii anni MDCLXVIII, ita
scribit: Constitutus personaliter in capella regia hu-
jus sanctæ ecclesiæ, à peritis ad cognoscendum de
corporis incorruptione, atque à deponentibus de no-
titia & antiquitate sepulcri iteratum exegi iuramen-
tum: iidemque & Promotore fiscali Testibusque
præsentibus apertum fuit sepulcrum, in quo reperta
est capsula lignea nigra. Quia autem locus obscurior
erat, ad eorundem peritorum instantiam extracta de
sepulcro capsula illa est in plenam lucem: eaque refe-
rata, exhibuit alteram capsulam ornatiorē & panno
pretioso obductam, intra quam erat corpus venera-
bilis servi Dei. Cum ergo vidissemus, & propriis ma- ^{de incorru-}
nibus illud reverenter contrectantes, reperissemus ^{ptione corpo-}
omnibus suis membris continuum integrumque, ac ^{ris consilia}
cedentes similiter periti, simul omnes & seorsim sin- ^{peritos.}
guli, inspexerunt tetigeruntque illud in variis suis
partibus: qui cum declarationes suas fecissent sig-
nassentque, clausa rursus omnia sunt, & eodem quo
fuerant ante reposita modo ac loco; deque re tota
conditum à præsentis Notario instrumentum, & si-
mul cum reliquo Processu ipsisque declarationibus
Romam missum.

84. Inspectionem istam præven erant Capellani, occasione

R 5

pre-

*Hic actio-
ni dum
euncta pa-
xant Capel-
lani.*

*preparandi omnia ad ipsam necessaria : quid autem tunc
actum sit , accuratissime descripsit , qui presens adsuit et
curiosissime notavit singula , D. Christophorus Bañez : cuius
hæc relatio apud Zunigam extat , sic Latine reddenda. Die
xvii Martii anno MDCI. XVIII facta est visitatio corpo-
ris sancti Regis D. Ferdinandi , per D. Antonium Pai-
no Archiepiscopum Hispalensem ejusque Provisorem
& duos ex Dignitatibus sanctæ ecclesiæ Iudices Re-
missoriales ad processus de sua Canonizatione. Ita
die vidi prædictum corpus sanctum , manens sub me-
ridie in sua regia capella : quia audiveram quod regii
Capellani tali hora disponere deberent omnia neces-
saria ad visitationem ; & quia mihi videbatur quod
tali occasione majori cum otio possem satisfacere
desiderio , quod semper habui videndi miraculum
istius sancti & tam incorrupti corporis. Satisfeci au-
tem sicut speravi. Cum enim experimentum esset
sumptum duarum clavium ipsius tumbæ , tantopere
institerunt Capellani ibidem præsentés & duo qui
aderant seculares , videlicet Didacus de Gongora &
ego ; ut persuasus Capellæ Præses vinci se siverit à sua
devotione & nostra , nobisque ostenderit venerabi-
lem istam Reliquiam. Aperta est ergo prima capsula ,
quæ tribus clauditur clavibus , estque nucea vel quer-
na. Continet hæc aliam secundam , quæ duabus val-
vis clauditur , estque operta holoserico ceruleo cum
limbo rubeo , utroque perquam vetusto. Intra hanc
rursus est tertia capsula , ad pedes magis arcta quam
sarcophagus , cuius operculum convexum erat in
modum tumbæ , & operiebatur panno perquam pre-
tioso coloris rubei , ornato cruce ex argento cusa in-
signis artificii , quæ à capite ad pedes descendit , lata
in suo hastili & brachiis palmos duos. Hac referata
sublatus est tapes coloris carraesini , & patuit oculis
intuentium corpus sanctum , magnumque nobis in-
gressit stuporem ac gaudium tam rara atque mira-
bili*

*piâ curiosi-
tate reso-
vans.*

*evangelicam
capsulam.*

bili incorruptione sua post annos quadringentos & sedecim.

85 Statura est plena, induiturque tunica talari ex ignota nobis texturæ panno, quæ tota distinguitur insigniis regiis, Castellis videlicet & Leonibus, cum manicis proportionatis. Ad caput habet eundem pannum circa verticem unde capilli emergunt: nec potuimus distinguere, an ea tanquam corona redimeretur, an vero haberet formam capucii, ut solet videri in epomide Episcopali; an denique esset calantica auriculata; distinctionem enim interceptiebat cervical, cui suo ipsomet pondere immersum caput Sancti, illud ad utrumque tempus fursum attolli fecerat. Jacet autem supra culcitram & pulvinar rubri serici, per quam male à temporis vetustate habiti, indutus calceos corii viridis auro illusi; quibus loco auricularum erant uncini ad eos adstringendos. Erat qui diceret esse calcaria: verum uncini hærebant ipsis calceis affixi, nec apparet ejusmodi calcarium indicium aliquod. Idem calcei nudos contegebant pedes absque caligis ullis, erantque digitis fere tribus latiores quam pro mensura pedum, desinentes in cuspidem triangulariter acutam: reliqua pars in lora secabatur, præbebatque per intervalla aspiciendam carnem pedum eorumque digitos.

86 Supra pectus tendebatur gladius, simplici cruce præstructus ad manubrium, eadem forma qua est ille, qui in processione circumfertur die S. Clementis: verum hujus manubrium, id est crux, pugnus, & pomum, argentea sunt & granulis quibusdam distincta, operiturque vagina coriacea coloris electri, vinculis argenteis interpolata. Cum autem impetrasset à Præsidente, ut dictum gladium accuratius considerandum nobis daret; conati simul ambo sumus eum educere è vagina, hinc inde, per manubrium, unus, alter per vaginam trahentes,

*et corpus
inspicimus.*

*ut erat in-
datum suis
vestibus.*

*apposito
gladio*

alii

annulo, & scepro; nisi magno, sed irrito. Aderat annulus ex auro, qualitatis inferioris ut videbatur, sed spissus absque ulla cælatura vel encausto; cui pro pala inerat lapis ceruleus instar zaphyri, magnitudine mediocri fabæ & figuræ ovalis. Denique manu dextra supra sinistram cum brachiis supra pectus decussatis, tener virgam seu sceptrum ex ligno granato, vel simili materia, tunc temporis pretiosa, ad mensuram unius ulnæ, utrimque ebore præmunitum.

absque ullo indicio balsami, 87 Mox atque prima tumba referata fuit, diffundi cœpit & sentiri suavis quidam odor, velut aromatica: cujusdam, sed ignotæ speciei. Est autem corpus totum solida compage unitum; quodque non sit conditum balsamo, cognovi, quia vidi linguam incumbentem maxillæ & inferioribus dentibus, neque sectionem habet vel signum aliud ullum in fronte, neque ligatum fuit ut solent corpora balsamo condenda; nec denique in intestinis quidquam invenerunt medici, unde non certo colligerent nullam unctiōem adhibitam esse. Facies est integra, non consumpta, sed turgida, ejus coloris qui solet remanere post mortem homini naturaliter rufo, sed quasi leviter conspersa puivere. Oculi non profunde introacti, sed intra modicam cavitatem decenter depressi, ubi etiam obscurior color est, veluti in loco magis apto pulverem retinere. Barba caret: os apertum est, sic ut videre liceat in superiori parte omnes dentes molares: in parte vero inferiori extremitates dentium unius lateris: quos inter media conspicitur lingua, Cetera labium tegit.

& cute,

88 Ossa temporum grandia per cutem se demonstrant, tamquam viri robusti: collum visui patet usque quo illud tunica abscondit, plane integrum cum sua cute, ejusdem coloris cujus & vultus. Quidquid ex brachiis manibusque nudum videri potest, usque initium digitorum, cute sua vestitur, eademque nativi coloris: digitis solis cutis deest. Defectus autem

tem causa esse videtur, quod multis annulis ornati fuerint, ex quibus solus relictus est is quem supra dixi; detrahendo autem sæpius inferendoque ipsos annulos detrita cutis illa esse videtur: quod autem videri potest in digitis, non sunt articularia ossa, sed fibræ seu nervi coloris fusci, nonnihil tendentis ad argenteum, tamquam carnis siccæ.

89 Tibiæ à genibus usque ad collum pedis ossa nuda monstrant, sed coloris multo vivacioris quam sint ossa corporum per corruptionem dissolutorum. Pedes, quatenus conspici per calceos possunt, cum sua cute albi apparent, bene formati, sed pro statura satis exigui ac velut hominis adhuc viventis. Judico autem ideo à tibiis defecisse cutem; quia dum sanctum corpus stabat inter tumbas Reginæ Beatricis & Regis Alphonfi Sapientis, contingere eas potuerunt ii qui per tot secula illuc accesserunt, cupidi reliquias auferendi, & paulatim aliquid inde auferre; quod non ita facile potuit accidere pedibus, per calceos melius defensis ab injuria ejusmodi. Atque hoc testari satis certo possum: quia vidi quam multum isto die raptum sit de vestibus deque tapete super instrato, quorum etiam ad me portiones notabiles pervenerunt, uti & de calceis: jamque etiam pes sinister, à collo usque ad initium digitorum, rarus erat. Est porro sanctum corpus flexile & plicabile per omnes suos artus, cum maxima facilitate: quemadmodum experti sunt chirurgi movendo tibia, brachia, caput, & reliquas partes optime compaginas; quod fieri non posset, si aliquid esset corruptionis in eis. Ipse ego notavi, quod cum Assistens acciperet gladium, quia simul apprehenderat & manicam, elevari brachium dexterum: quod ille animadvertens, laxavit manicam, & brachium rediit in locum suum.

90 Hæc sunt quæ tunc cognoscere potui: postea autem ex medicis didici, quod omnia sic invenerint,

*præterquam
in digitis*

et tibiis,

*contactu
veneran-
tium attri-
tis.*

*Corpus tibi-
am flexile*

*cum fissura
circa flo-
machum*

lib. 3 c. 16
eius causa
daretur

venerint, & insuper viderint totum pectus, humeros & brachia, cum sua cute, salvo quod circa stomachum apertura esset, & cutis retrotracta in latus, sed ex altera parte adeo grossa, ut cognosceretur nihil ejus deesse. Suspicio autem fuit quod apertura ista ex eo sit, quia juxta usum istius temporis fieri potest, ut statim à morte sanctum ejus corpus apertum fuerit ad viscera eximenda: quemadmodum factum est D. Alphonso Sapienti, qui iussit corpus suum sepeliri Hispali aut Murciae, cor autem in monte Calvariae Hierosolymis: & asserit Garibayus, aetate illa consuevisse Principes corpora sua in uno, intestina in alio, viscera seu cor in tertio condenda mandare. Verum hoc solum per conjecturam dicitur. Dixit enim mihi Doctor Olibera, quod cum misisset manum intra sanctum corpus, ut experiretur an non esset conditum balsamo (si enim fuisset debuisset in longitudinem cavum esse) non potuerit illam promovere versus pectus, quia nempe adhuc viscera inerant. Fortassis extraxerint stomachum & ilia: vel etiam non extracta, fuerint exiccata per se, utpote humidiora; exiccata autem attraxerint cutem in unam vel alteram partem, unde sit facta sub stomacho fissura ista; vel denique, cum quasi vacuus esset stomachi ac ventris locus, ictu vel impulsu aliquo disrupta cutis sit.

Re vulgata
concurrit
multitudo,

91 Hæc, inquam, sunt quæ vidi & scire potui, tum proprio visu tum relatis eorum qui astiterant visitationi, cui designata erat hora quarta vespertina. Et quamvis curatum fuerit ut res quam secretissime ageretur, fervens tamen devotorum cupiditas videnti corpus Regis sancti evulgavit secretum: adeo ut bene multi in ecclesiam convenerint jam inde ab uno horæ quadrante. Cumque uni viderent alios Regiæ capellæ clathris assistentes, & quid ibi morarentur interrogati illi, causam redderent; diffusa ad plures

plures paulatim notitia est, & increvit numerus. Denique ad horam prænotatam intravit D. Archiepiscopus in capellam, ubi jam aderant ii qui nominatim convocati ac necessarii erant, clausaque est porta, sic ut ex tota illa turba pauci admodum ingressi sint. Tum vero fideles, qui tanto numero suæque expectationi tam propinqui adstabant, videntes ea se frustratos, tantum egerunt ut sublata quæ serani tegebat lamina, pessulum portæ reduxerint; eaque cum festinatione ac resolutione irrumpentes, qualem tali occasione à conspirato vulgo possis expectare, impleverunt capellam.

Et post Archiepiscopi

in capellam irrumpit.

92 Ego, qui sanctam Reliquiam jam videram, ad compressionem evitandam, subii in tribunam ad manum sinistram, ut inde contemplerer ceremonias, in actu tum extraordinario adhibendas: quæ hujusmodi fuerunt. Ascenderunt Judices in gradum marmoreum, in quo stat tumba sanctum corpus continens; in eumque finem sublata fuerunt inde tumbæ Alfonsi Sapientis & Beatricis matris suæ. Apertæ deinde sunt tumbæ seu capsæ interiores sancti Regis, verum intra illas non potuerunt ipsum videre tam multi, quot illud examinare debebant: ideoque mandavit D. Archiepiscopus, ut è tumba extraherentur aliæ capsæ, & supra marmoream planitiem locarentur. Factum id est magno cum labore: quia tumba & capsæ valde erant arctatæ, unæ intra alias: opus itaque fuit magna violentia multisque impulsibus, nec nisi laxatis seu fractis trochleis, tumbæ marmoreæ latera inter se constringentibus, extractæ sunt capsæ: quas deinde in illa constipatione tantæ multitudinis opus fuit varie convertere, modo ad pedes, modo ad caput; adeo ut difficile fuisset etiam vivum corpus manere illæsum. Verumtamen Deus, dominus utique vivorum ac mortuorum, non permisit quidquam violari vel à sua compage resolvi.

Extractæ de tumba capse

mirabiliter illæsum corpus exhibere:

93 Fecerunt deinde Iudices sigillatim examen sibi injunctum : ac deinde etiam sigillatim medici atque chirurgi, qui corpus inspexerunt moveruntque sicut dixi. Interim, quamvis id impedire Archiepiscopus conaretur, non cessabant fideles unde unde accedere, viamque tentare qua sancto corpori sua admovent rosaria, vel etiam aliquid reliquiarum decerperent. Visitatione completa clausæ sunt capsæ, repositæque in tumbam; & ego regressus sum ut manerem in capella: & noctu denuo apertæ fuerunt capsæ, ad componendam sancti corporis tunicam; itaque altera vice ipsum cum otio vidi, notavique deficere calceos, ac frustra tunicae, rasumque esse pedem unum, sicut dixi. *Haëtenus curiose observationes D. Christophori Bañez, quas, inquit Zuniga, habui à D. Didaco de Gongora, in cujus potestate nunc sunt.*

quod noctu iterum inspectum à Capellanis.

CAPUT XII.

Iudicium medicorum de supernaturalitate incorruptionis prænotatæ.

94
Medicorum
unus cum
sociis

Iudicium illud, legitime descriptum, etiam exhibet Zuniga, quod similiter ex Hispanico Latinum fecimus: ita autem sonat. Doctor Gaspar Caldera de Heredia, medicus civitatis Hispalensis, unus ex senioribus, tamquam nominatus ac deputatus simul cum Dominis, Doctore Don Petro de Heredia medico, & Licentiate Didaco de Olivera, atque Licentiate Ferdinando Soriano chirurgis, bene approbatis & qualificatis personis, ad inspectionem, visitationem & recognitionem ejus status, in quo hodie reperitur corpus venerabilis servi Dei D. Ferdinandi III, Regis Castellæ & Legionis,

Legionis, appellati communiter & generaliter Sancti, per Illustrissimum Dominum Antonium Painum Archiepiscopum Hispalensem, & Dominos D. Didacum Tribinium, Consultorem sancti Officii, Provisorem ejus & Vicarium generalem; D. Franciscum Ponce de Leon, Archidiaconum Nieblensem; Doctorem D. Petrum Franciscum Lebanto, Archidiaconum Reynensem, Dignitates sanctæ ecclesiæ Metropolitanæ Hispalensis, Judices Apostolicos Remissoriales in causa & processu pro Canonizatione & Beatificatione prædicti venerabilis servi Dei D. Ferdinandi III: quam iterato juratus de veritate dicenda, denominationem & deputationem acceptavi ac denuo accepto; præstitumque sacramentum, quantum necesse est, ratifico, ac promitto declarare cum omni veritate & justitia, secundum captum scientiæ & ingenii mei, quidquid videro vel cognovero in dicto corpore esse naturale vel supernaturale, & utrum fuerit vel non fuerit divino miraculo conservatum.

95 Hunc in finem præsentis sabbato XVII die Martii, currentis anni MDCLXVIII, comparui in capella Regia in sancta ecclesia Hispalensi, ubi publice ac notorie constat haberi in sepulcro & jacere prædictum corpus; in præsentia & assistentia Dominorum quatuor Judicum, & adm. Reverendorum DD. Promotorum Fiscalium, atque nonnullorum Testium, circa horam quartam vespertinam paulo plus minusve, in comitatu dictorum Dominorum medici & chirurgorum. Cumque de mandato DD. Judicum aperta esset quædam capsula ignea, judicio meo quærna vel nuca, quæ stabat in suppedaneo marmoreo, quod est ad pedem altaris ante sanctam imaginem Dominiæ nostræ à Regibus nuncupatæ; inventa est intra illam capsula alia, ex quodam ut videbatur ligno nigro, clausaque. De mandato autem prædictorum Do-

S minorum

aperitis sancti corporis arcis

illud iussus explorare,

declarat ipsum esse integrum,

minorum Judicum , ut clariori in luce agerentur omnia , educta est etiam hæc secunda capsula de priori , aperta que ostendit capsulam tertiam , tela aurea coopertam , tam splendida ac lucida , velut si paulo ante istuc posita fuisset. In hac autem , etiam aperta , est & jacet dictum corpus istius sancti Regis. Cumque prædicti Domini illud attente vidissent & inspexissent , mandarunt dictis DD. Medico & Chirurgis , mihi que cum ipsis , ut videremus & palparemus cum speciali attentione prædictum corpus ejusque partes : atque secundum artem & scientiam nostram exponeremus clare atque distincte statum , in quo hodie invenitur prædictum corpus , conformiter nostræ legalitati & cognitioni de obligatione jurisjurandi quod præstitimus.

96 Et ego Gaspar Caldera de Heredia , cum religiosa veneratione & singulari solitudine , postquam Deum ac Dominum nostrum orassem , ut mihi divinam suam lucem concederet , ad dicendum & declarandum id quod esset ex suo majori honore & gloria , & ad complendum mandatum dictorum DD. Judicum ; pro eo quod me attinet , tamquam unum ex peritis , dico & declaro sub juramento ; quod cum ostensum esset dictum corpus in luce clara atque distincta , invenerim ipsum esse integrum , & in eo à capite usque ad pedes continuari cutem veram , ut eam vocant medici , in omnibus suis membris , præterquam in radio unius tibiæ , quæ est discooperta à genu usque cavillam pedis : os tamen quod patet est candidum & sine ulla corruptione : pedes autem cooperiuntur cute vera , instructi naturalibus unguibus suis in debita proportionem.

97 Caput est velut hominis mortui , & in fronte & in vertice cute sua coopertum , cum nonnullis capillis , & palpebris oculorum integris.

gris. Os apertum cum suis labiis, quamvis ficcis & aridis, multaque pars dentium intra ipsum. Caput autem non omnino sed aliquo modo abjungitur a collo, quod potuit contigisse ex motu facto ad extrahendum de sepulcro primam, ut dixi, capsam. Facies ejus neque formosa est, neque deformis; ^{Et solida} sed pallore quodam mortuali obducta. Pectus & ^{comexum} humeri operiuntur cute-vera, sicut & ceteræ partes, quæ inde continuantur una cum brachiis, eadem cute proportionaliter contextis. Cumque ele- ^{sub sua} vasssem ambo brachia dexterum & sinistrum, inveni ambo unita & cohærentia suo unumquodque humero, cum debita textura nervorum tendonumque. Ventrem reperi vacuum & tractabilem, ^{sed exue-} tumque ex omni parte firmam, absque ullo indicio ^{cum.} futuræ vel balsami olim adhibiti: coxas vero continuatas cum cute, a parte ventris inferiori usque ad genua; & utramque attollens agnovi cohærere ossi sacro, per nervos & tendones suos, eadem proportionem quæ esse debet inter corpus & membra, sicut dixi, deficiente dumtaxat carne, quæ solet ista membra ornare:

98 Sane oportuit eam imminui & consumi spatio ^{carne con-} quadringentorum annorum a tempore mortis suæ, ^{sumpta} magis per resolutionem quam corruptionem: quæ si alicui parti advenisset, aliarum partium corruptio secuta successive fuisset. Reliquit ergo caro inter deficiendum corpus ut erat, id est, non velut sceletum, sed tamquam corpus hominis mortui: quia cutis-vera est absque corruptione: & venter integer (quantumvis ea pars tam humida sit) nullum ostendit in cute signum alicujus putrefactionis. Et hoc eo mirabilius est, quo constantius ex antiqua & generali traditione creditur, sanctum Regem hy- ^{non putre-} dropisi obiisse, qui autem sic moriuntur, solent sta- ^{facta} tim corrumpi cum fœtore intolerabili. Quantum vero ad odorem, mox atque sepulcrum apertum

S 2 est,

*si que sua-
viter olere.*

est, perceptus is fuit ex ipsomet corpore sancto tam suaviter procedere, ut nequeat explicari. Non enim erat sicut odores artificiales & naturales succini, musci, aut cedri, vel aliarum similium specierum, sed fragrantia cor oblectantis plane singularis: adeo ut hic vel solus testis sufficiens incorruptionis sit. Declaro igitur, & sic mihi videtur, quod omnia jam dicta non potuerint in isto statu tot annis conservari, nisi operante divino miraculo: atque hæc mea est sententia sub onere juramenti: itaque confirmo, approbo, & ratifico.

*qua esse mi-
raculosa
probat*

99 Nunc porro officii mei est sententiam, ex Philosophia & Medicina principiis stabilire, ac definire utrum corpus istud potuerit tot seculis conservari virtute naturali, an vero ejusmodi conservatio miraculosa censeatur. Primo igitur suppono, velut principium infallibile, quod miraculum dumtaxat dicitur, effectus excedens ordinem communem naturæ & artis, sic ut nequeat ullo artificio vel medicamine obtineri, sed solum haberi queat à superiori ac divina potentia. Tale autem ut esse probem quod corpus istud incorruptum servetur, primum probo ex eo, quod sanctus Rex plusquam duobus ultimis vitæ annis habitaverit Hispali, ibique obierit: qui est locus torridus & humidus, magis quam alius ullus totius Bæticæ, tam propter naturalem suam situm, quam propter stellarum ei respondentium influxum, magisque obnoxius corruptioni: & tamen absque hac illud ibi duravit tot seculis.

*ex natura
loci,*

*conditione
tumuli,*

100 Idem secundo probo ex situ & modo depositionis, à prima hujus die usque in horam præsentem, intra tumbam marmoream, in solo frigido & per excessum humido, præsertim ad præsens in capella Regum dicta, ubi tumba solum contingit immediate: adeo ut secundum naturæ ordinem debuerit corpus illud in pulverem redigi, nisi esset miraculose servatum: maxime cum præcedentibus annis plures obve-

nerint urbi inundationes aquæ propemodum infi-
nita & fluminis Hispali se superfundentis, unde na-
turaliter corrumpi debuit. Quod autem servatum
fuerit incorruptum, manifeste convincitur opus esse
miraculosum causæ superioris ac divinæ: adeoque,
licet Deus non fecisset alia miracula per hunc suum
servum, judico quod ipsum sit primæ classis, inter ea
quæ divina Majestas solet operari: accedente ad
istam incorruptionem circumstantia suavis atque
cælestis fragrantia: adeoque non nitor sola incorrup-
tione, sed concursu omnium simul signorum ad
compositionem istius miraculi.

*inundatio
num fre-
quentia*

101 Moveor præterea ad confirmandam miraculo-
sam istam integritatem concursu omnium reliquo-
rum signorum tam humanorum quam divinorum;
acclamatione omnium fidelium Christianorum; con-
tinua & ab immemorabili opinione sanctæ suæ vitæ
& heroicarum virtutum; affectu & devotione tanta-
rum ac tam innumerabilium personarum, quæ per
ejus intercessionem agnoscunt singulares favores at-
que omnino miraculosos sibi præstitos à Deo fuisse.
Sed hæc ratiocinatio aliud & sublimius tribunal
spectat.

*opinio
vulgi mira-
culis nixa,*

102 Quod si quis sustinere velit, sanctum Regem
aliquam pati corruptionem in cute vel in membris
aut harmonia corporis; erroris convincetur mani-
festi, per suavem odorem & fragrantiam ex dicto cor-
pore manantem, perque ejus integritatem. Sicut enim
horribilis fœtor & graveolentia sequitur corruptio-
nem & putrefactionem; ita bonus ac suavis odor con-
servationem, unionem & perfectam conformatio-
nem partium: odoris quoque illius temperamentum,
non naturale sed supernaturale, publicat & confir-
mat effectum esse omnino miraculosum.

*odoris sua-
vitate*

103 Sin porro instet aliquis, ex eo quod in hoc cor-
pore caro naturalis desit, sustineri posse quod passum
sit aliquam corruptionem, alias enim illam quoque
integram

*nec obesse
quod caro
siccata &
consumpta
fuerit.*

integram mansuram fuisse, sicut ea dicitur integra permanere in aliis quibusdam Sanctis, Francisco, Didaco, Isidoro Agricola; respondetur quod istud peculiare beneficium Dei non debeat æqualiter ad omnes Sanctos extendi, sed partialiter etiam à Deo soleat communicari: quandoquidem audiamus sic dici conservatum esse indicem S. Joannis Baptistæ, in fronte S. Mariæ Magdalenæ partem carnis, linguam S. Antonii, cor S. Theresiæ: & ita in hoc sancto Rege integre conservantur tota cutis-vera per omne corpus à capite usque ad pedes. Neque hic penetrandum curiosius in Dei providentiam, quarendaque ratio, cur Deus favorem istum universalis integritatis, etiam quoad carnem, unis Sanctis potius quam aliis concedat; multo minus ex carnis defluxu, non obstante reliqua corporis integritate, arguendum, non subesse hic verum miraculum, sed supremum effectum naturalis virtutis.

*sicut antea
etiam judi-
catum fuit
in Visitatione
anni
1634.*

104 Ad comprobationem porro confirmationemque sententiæ meæ sufficere potest, quod dixit & judicavit Doctor Franciscus de Figueroa anno MDCXXXIII, quando simili de causa vidit & inspexit hoc venerabile corpus, gravibus verbis declarans, quod ipsum invenerit cum eodem cælesti ac divino odore, & cum eadem incurruptione atque integritate, perfectissimaque compositione & harmonia, cum qua hodie spectatur: neque minus id confirmatur inde, quod ipsum sic fuerit conservatum per plures quam quadringentos annos. Debemus itaque indubitanter statuere, quod odor, integritas, color, unio, & compago membrorum, aliaque omnes à me relatæ circumstantiæ hujus sancti corporis, excedant in sui conservatione præsentem omnem ordinem naturæ vel artis, per Dei operationem miraculosam ad suos altos & secretos fines.

105 Licet autem pro veritate, non solum affectus

tus mei, sed ipsissimæ essentia, hoc etiam addere discurrendo, quod si iusta Dei permissione hodie fieret resurrectio corporum, suis animabus informandorum, qualis fiet in ultimo die iudicii; venerabile istud corpus, quemadmodum ipsum invenimus integrum, omnibusque partibus suis secundum legitimam harmoniam dispositum, ut modo est; solum exigeret, ut anima sua ipsum informaret lucido illo splendore, quo iustorum animæ informaturæ sunt corpora sua, communicantes ipsis lumen gloriæ, quod Majestas divina illismet communicavit, in præmium satisfactionis, quam hac in vita dederunt divinæ justitiæ per opera sua heroica, elevata meritis passionis & mortis D.N. Jesu Christi. In nostro autem casu evidens est, quod opera istius sancti Regis fuerint radicata in vera sanctitate: quandoquidem sciamus, quod vixerit & mortuus sit cum opinione sanctitatis, juxta sensum communem & venerationem omnium fidelium; quæ hodieque perseverat, continuata plus quam quadringentis annis, continuaturque cum majori semper devotione & fervore: quod ipsum arguit superiorem aliquam causam tam continuæ perseverantiæ.

Idem communem opinionem sanctitatis,

106 Et sane videtur mihi nullum formari posse ratiocinium humanum, quo evincatur contrarium: quin potius in hoc comprobatur ipsa sanctitas, cum respectu ad humanæ naturæ potentiam, si mihi permittitur, hanc veritatem comprobare effato Gentilis Aristotelis, dicentis, Id quod omnibus videtur, impossibile est omnino esse falsum. Quod duo, aut quatuor, vel pauci quidam, fallantur, possibile est communi iudicio: ut autem omnes in communi unius veritatis comprobatione fallantur, est impossibile. Consideretur quæso tempus & numerus seculorum, quibus duravit æstimatio, cultus, veneratio, & fervens devotio erga istum venerabilem Dei servum,

*tot seculis
comin
tum,*

*infallibilis
testimonii
locum tenere
conferet,*

in omnibus populis & regnis, tam Catholico quam Principatui externo subiectis; & patentissima in luce apparebit veritas, quam meo tenui iudicio assequi videor. Denique accedit, quod novissime appellatus sit Sanctus, & honoratus tamquam alii Sancti, atque ut talis permissus & toleratus honorari, non solum à Prælatibus & Superioribus ordinariis, sed etiam à Sede Apostolica, quam regit & gubernat Spiritus sanctus, per cuius auxilium speramus Canonizationem ipsius, ad honorem & gloriam Dei ac Domini nostri.

*Et declarationem
concludit.*

107 Hæc est mea in hoc iudicio sententia quam ratam probatamque habeo, tamquam de visu & inspectione ipsius corporis venerabilis servi Dei, secundum scientiam & experientiam quam consequi potui spatio annorum quinquaginta, quibus medicinam profiteor. Si errem in aliquo, quod non bene intellexerim; nullo modo intendo discedere à sensu & doctrina sanctæ Ecclesiæ Catholicæ; quia in tali casu omnimodis me resigno & subijcio, tamquam fidelis & catholicus filius Ecclesiæ; neque tantum ipsius luci & mandato cedo, sed etiam cuicumque meliori ac saniori iudicio.

*Deputatio
Canonicorum
pro causa
directione.*

108 *In eadem sententiam ac formam arbitrati sunt, tum alter Medicus, tum Chirurghi duo: Et eisdem antehac consensuerunt resolutiones eorum, qui anterioribus visitationibus interfuerunt, conservationem sancti corporis approbantes pro stupendo & continuo miraculo.* Porro jam inde à principio hujus tractatus, & specialiter ab anno MDCXXXIV, inquit Zuniga, quo Decanus & Capitulum Metropolitanæ Ecclesiæ in se sumpserunt totam curam & impendium, huic sancto negotio necessarium, habuerunt semper formatam Deputationem, quæ singula agenda particulariter dirigeret, mutatis identidem pro temporum varietate personis; quibus liberali manu Decanus & Capitulum, sicuti

sicuti Philippo IV Regi Catholico promiserunt, contribuunt quidquid eis est necessarium ad finem consequendum. *Qua sane in re insignem animi sui generositatem declarant, tamquam digni successores antiqui illius Hispalensis Cleri, qui ad fabricam ædificandæ ecclesiæ novæ Cathedralis, cui similem Hispania tota habitura vix esset, generose cessit suis omnibus proventibus annue percipiendis, modico eo quod ad necessariam sustentationem sufficeret contentus, quoad absolutum opus esset; quod Sancio Rege, atque adeo ante annum MCCXCV cœptum, sub Joanne II, id est non diu ante annum MCCCXVII primo finitum fuisse, ait Rodericus Carus lib. 2 cap. 4 ipsius descriptionem daturus, qualem antea etiam Morgadus dederat lib. 4 cap. 2. Similiter in instructionibus mihi missis lego, quod Capella S. Clementis (quæ ad commodiorem Sanctissimi Sacramenti administrationem in veteris ecclesiæ claustrò constructa steterat jam inde ab anno MCCXLVIII) novo opere, longeque pulcherrimo juxta novam ecclesiæ fuerit parentum nostrorum memoriâ condita; præter eam quam Fabricæ Præfecti ex arario suo poterant erogare summam, conferentibus Beneficiariis omnibus certas suorum reddituum portiones. Et hoc est quod Sanctuarium appellant, novæ architectonicæ specimen pulcherrimum intus ac foris, visuque jucundissimum.*

CAPUT XIII.

Canonizatio Sancti Regis, inchoata à Clemente Papa X, Hispali nuntiata.

109
Præmissis
motus Cle-
mens X de-
coris

A Nno tandem MDCLXXI adfuit tempus, quod, ut ait Zuniga, destinaverat Deus in maximam Hispanicorum regnorum & civitatis Hispalensis gloriam, per S. D. N. Clementem Papam X, qui die IV Februarii declaravit Regem Ferdinandum, ut Sanctum coli posse, festumque concessit in die ejus Natali celebrandum, sub ritu Duplicis, per omnes ditiones Hispanicae monarchiae subiectas, expeditis die VII ejusdem Februarii Pontificatus sui anno primo in hanc formam litteris: Gloriosissimos celestis Jerusalem Cives, illos præsertim, qui in diebus peregrinationis suæ, tametsi in rerum humanarum sublimitate positi essent, non sperarunt in lubrico divitiarum, nec in Regiæ potentia dignitatis; sed magna illa virtute humilitatis (qua fit, ut omnia terrena cacumina, temporali mobilitate nutantia, non humano usurpata fastu, sed divinâ gratiâ donata celsitudo transcendat) solidati bellarunt bella Domini; & unico illi fundamento, quod est Christus Jesus, innixi, superædificarunt aurum, argentum, lapides pretiosos, manentisque operis mercedem in æternæ salutis stabilitate accipere meruerunt, congruis honorum laudumque præconiis in terris celebrandos esse merito censemus. Ac proinde flagrantia id ipsum Regum orthodoxorum, non minus pietatis aliarumque Christianarum virtutum, quam Regii fastigii splendore fulgentium vota, paterno affectu exaudimus; sicut ad Ecclesiæ Catholicæ decus, spiritualemque fidelium populorum ædificationem atque devotionem fovendam

vendam & promovendam conducibile in Domino fore arbitramur.

110 Cum itaque alias, videlicet die xxix Maji MDCLV, Congregatio tunc existentium S. R. E. Cardinalium, sacris Ritibus Præpositorum, ex deductis in processu auctoritate Apostolica confecto, super casu excepto, declaraverit, de illo constare ex cultu exhibito servo Dei Ferdinando III Regi Castellæ & Legionis, cognomento Sancto, per immemorabilem temporis cursum excedentem metam centum annorum, ante Decreta fel. rec. Urbani Papæ VIII prædecessoris nostri, cum scientia vel tolerantia Ordinariorum, & emanatum desuper dictæ Congregationis Decretum recol. mem. Alexander Papa VII, etiam prædecessor noster, die xxxi ejusdem mensis approbaverit; & inter alia plenissime constiterit, de celebratione Missarum in honorem prædicti Servi Dei, prout de Sanctis celebrari solent, tam in Sacratio veteri, quam in Capella Beatæ Mariæ Regum nuncupata Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis, ubi extat illius sepulchrum. Hinc est quod Nos, piis enixisque carissimi in Christo filii nostri Caroli, Hispaniarum Regis Catholici, ac carissimæ in Christo filiæ nostræ Marianæ, earundem Hispaniarum Reginæ Catholicæ Viduæ ejus Genitricis precibus, nobis per dilectum filium nobilem virum Petrum de Aragonia, Ducem Segorbiæ & Cardonæ, Regni Neapolitani Proregem, ac ejusdem Caroli Regis apud Nos & Sedem Apostolicam Oratorem, ad præstandam Nobis ipsius Caroli Regis nomine obedientiam missum, super hoc humiliter porrectis, favorabilem assensum, quantum cum Domino possumus, præbere cupientes; ut in omnibus Regnis Hispaniarum, & Ditionibus eidem Carolo Regi subjectis, & in Ecclesia SS. Jacobi & Ildephonsi de Urbe nationis Hispanorum, de memorato servo Dei Ferdinando Tertio Rege, Missa &

Offi-

quod antiquitate cultus sufficienter probata,

recitandum Officium & Missa. sit de S. Ferdinando.

Officium de Communi Confessorum non Pontificum, sub ritu duplici, juxta Rubricas Breviarii & Missalis Romani, quotannis in perpetuum die xxx Maji, qua idem Servus Dei obdormivit in Domino, celebrari, & ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui ad Horas Canonicas tenentur, recitari libere & licite possint & valeant respective, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus & indulgemus. Non obstantibus Constitutionibus & ordinationibus Apostolicis &c.

Et permittitur votivum festum.

111 Hanc gratiam, *inquit Zuniga*, idem Pontifex amplio rem mox fecit, die xi mensis præfati, permittens ut pro una sola vice celebrari posset festum unum votivum per omnia regna, præter illud quod in die Natali occurrit xxx Maji celebrandum. Cum autem adeo lætum nuntium pervenisset Hispalim die iii Martii, ubi propter immediate antea acceptas Roma litteras, felix quidem, sed non ita promptus successus expectabatur, etiam obduratissima corda soluta in lacrymas gaudii sunt. Advenerat nuntius ipsamet hora matutina, qua ad majoris momenti negotia convocari Capitulum solet. Nulla igitur mora fuit, quin referatis tabellis res publica fieret, expeditis continuo deputatis qui novum gaudium Prælati & Magistratibus indicarent; & pulsatis confestim Metropolitanæ ecclesiæ signis, quæ reliquarum tota urbe campanarum concertus exciperet, & tantæ lætitiæ cunctos faceret participes. Aderam ego in ecclesia, *inquit Zuniga (unde deinceps sequentia accipimus)* fuique tam felix, ut inter primos rem intelligerem. Testari autem possum, inexplicabilem fuisse animorum motum in omnibus qui aderant; cum mutato repente stylo, qui dicere solebant, FERDINANDUS SANCTUS; cœperunt pleno guttore exclamare, SANCTUS FERDINANDUS; plerique vero properabant ad ejusdem corpus adorandum in capella Regia, quæ numquam intra se con-

Quo nuntio festivo excepto Hispali,

constipari vidit magis devotum affectuosumque concursum.

112 Mox sacra Sancti effigies collocata fuit super altari, quod in medio capellæ applicitum Regalibus tumbis: quo eadem vespérâ venerabunde & processionaliter accesserunt ambo Capitula, in gratiarum actionem Archiepiscopo decantante orationem DEUS QUI BEATUM FERDINANDUM (*eamdem v-*
rosimiliter, quam Ecclesia de S. Philippo Nerio sic pro-
sequitur) Deus qui Beatum N. Confessorem tuum Sanctorum tuorum gloria sublimasti, concede propitius ut cujus solennitate lætamur, ejus virtutum proficiamus exemplo. Porro noctem breviorē fecerunt lumina, per omnes vicos domosque accensa: & sequenti die Jovis v Martii Audientia Regia Missam de Sancto Rege canendam curavit in Collegio Angeli Custodis, quæ fuit omnium Hispali prima: secutum mox est Officiū Contractationis in conventu S. Pauli; neque cessassent ex ordine alii alique, nisi judicatum fuisset sisti debere illum preproperæ devotionis cūrsū, donec Metropolitana ecclesia suo jure esset usa. Ex hinc ergo Decanus & Capitulum magnificentiam adornandæ festivitatis cœperunt metiri generositate & obligatione sua: maturandum autem & properandum erat, ut festum extraordinarium præcederet annuæ commemorationis recursum.

4 Martii
aguntur Deo
gratia.

113 Primum ergo ex corpore Capituli missus est qui Regi successum gratularetur D. Joannes de Texada & Alverete Canonicus: deinde decretum, ante
omnia esse curandum, ut corpus Sancti Regis, separatum ab aliis sepulcris Regiis, eminentiori loco poneretur, nunc quidem extemporali opere profesto, postea vero durabili alio secundum descriptiones, quas esset factururus Capitaneus Franciscus de Ruesta, mathematicus & architectus præcipuus. Consultabatur etiam, unde, si esset habenda processio,

consultus
super festo
faciendo
Rex.

cessio (quod erat ambiguum) haberetur urna tam sancto deposito circumferendo idonea; ac denique pro formalitatibus & assistentiis Ministrorum Regiorum determinandis ab Aula.

*decernitur
erigenda
machina
triumphalis.*

114 Tempus breve supererat pro tanto, quantum Decanus optabat, apparatu: cumque incipiendum esset opus ab altari majori ipsius Metropolitanæ, erant qui volebant ei præstruere machinam, occasione præsentis accommodatam. Verum quid concipi potuisset, quod ejus magnificentia non excederet, etiam absque ornatu extraneo? Reprobata ergo istiusmodi cogitatione, obtinuit sublimis idea Joannis de Baldés, pictoris sculptorisque incomparabilis: qui suggestit, in eadem longissimæ Basilicæ navi, inter chorum portamque principalem, ubi in festo corporis Christi solet exponi Sanctissimum, erigendam machinam triumphalem, ad earum imitationem, quas Heroibus suis erigebat antiquitas. Quod tam feliciter magnificeque successit, ut qui festivos solennitatis hujus apparatus integro volumine describendos sibi sumpserat Don Ferdinandus de la Torre-Farfan, quamvis omne ingenii acumen, styli proprietatem, doctrinæ studiis acquisitæ excellentiam in hoc contulerit; imparem se fassus, auxilium à sculptura petierit; ut quod non satis poterat verbis, utcumque exprimeret lineamentis.

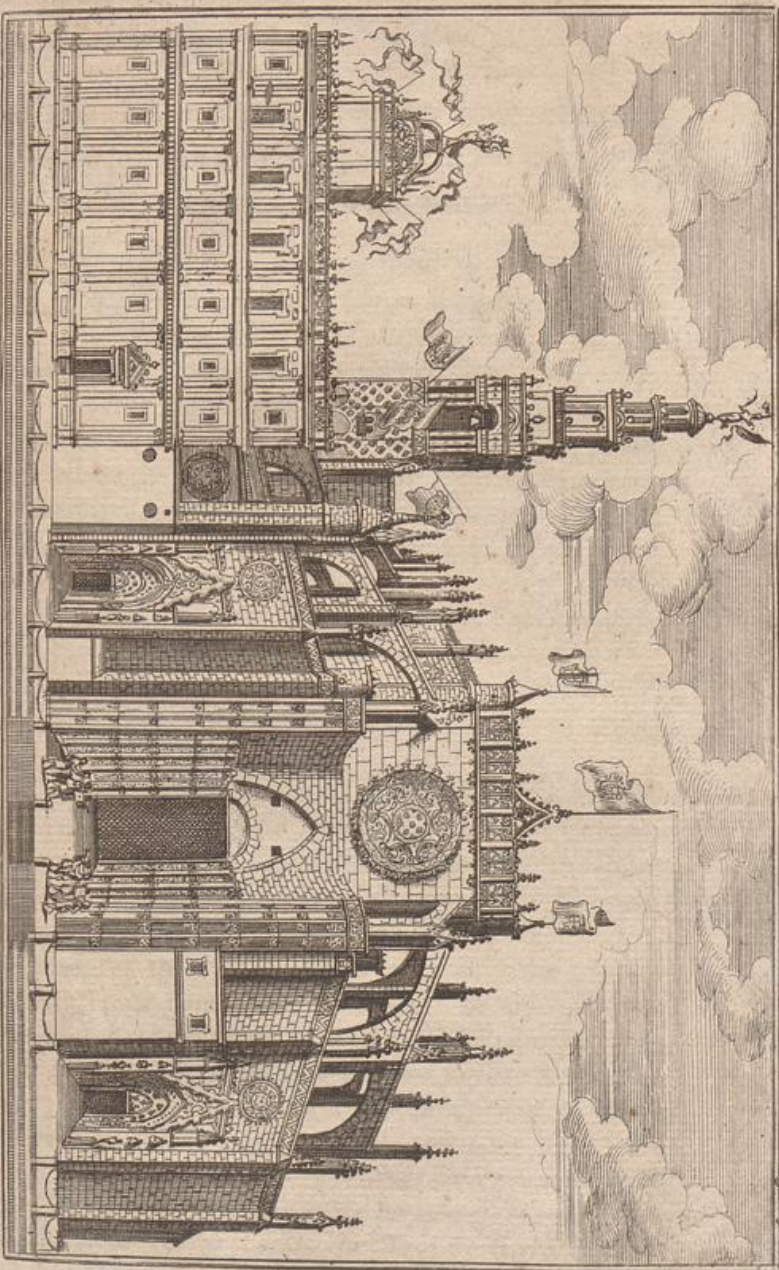

G. B. Piranesi del.

A.

1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800.

1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800.

CAPUT XIV.

Machina triumphalis, Sancto ante chorum
Metropolitanæ erecta, eique respondens
majoris portæ ornatus interior.

Exemplo Zunigæ, lectorem suum ad praeclatam su-¹¹⁵
periori Capite festorum librum ablegantis, potuisset
hic calamus sistere & ad ulteriora transire: sed pati
noluit Capituli magnanimitas. Intelligens enim
quanto omnia elegantius sculptores Belgæ eadem
possent expressa dare, in minori & huic libro congrua forma
maluerunt me scriptorem priorem quam posteriorem imitari.
Primum itaque templi augustissimi Frontispicium, adjunctiq;
ei Sacrarii latus vide; tum Machinæ triumphalis faciem unâ
intuere: quam dum describo paucis, etiam intellige, tabula-
rum pictarum atque emblematum eodem spectantium argu-
menta, quæ tacitus transeo, similiter ut in prima facie, ex he-
roicis Sancti Regis actionibus virtutibusque desumpta fuisse,
quibus sua quæque lemmata epigrammataque Latinâ & Ca-
stellanâ linguâ respondeant.

¹¹⁶ Centrum totius machinæ inferioris Ecclesia obtinet, Representatur Sanctus
Ecclesia exhibens sub-
jecta sibi
Maurorum
regna, Ferdinandum ad pedes sibi inclinatum excipiens, & mon-
strantem per quatuor ejusdem machinæ latera suis in basibus
genuflexas Hispalis, Cordubæ, Murciæ, atque Giennii
regna, cum hac ad basim primariam, in qua consistit ipse,
scriptura; *Leva in circuitu oculos tuos & vide: omnes
isti congregati sunt venerunt tibi. Hanc scripturam,
sumptam ab Isaia cap. LX explicant Latini Castellanique ver-
sus: & Ecclesia, sibi ipsique in scuto quod sinistra tenet gra-
tulans, pari poëseos utriusque elegantia reponere ei vide-
tur istud ex Psalmo xv, Tu es qui restitues heredita-
tem meam mihi. In tribus reliquis basibus prædictæ late-
ribus, simili modo gemine linguæ paraphrasis metrica, Ec-
clesiæ ejusdem nomine, applicabat Regi Ferdinando hæc
Scripturæ loca: Ad alligandos Reges eorum in compe-
dibus*

dibus. *Pfal.* CXLVIII. Deducet te mirabiliter dextera tua *Pfal.* XLIV: & Ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terræ. *Pfal.* LXXXVIII. Sic etiam *Hispalense regnum clavem porrigens fingeatur dicere*, Non erit qui claudat, ex *Isaia* XXII; *Cordubense*, Qui vicerit possidebit hæc, *Apocal.* XXI; *Murciense*, Qui contrivit portas æreas. *Pfal.* CVI; *Giennense*, Possidebit semen tuum portas inimicorum, *Gen.* XXII. Quibus etiam omnibus subjecta legebantur in eundem sensum concepta epigrammata Latine atque Hispanice.

117 Ast illa prætermittens, solum hic notabo quatuor principales titulos, totidem faciebus assurgentis paulatim machina sic inscriptos. I. Ferdinando Regi, pio, felicissimo, triumphatorique perpetuo, inter Duces auspiciatissimo, Indigetes inter felicissimo, ob rem Christianam optime gestam, pietate potius quam armis assertam in regnum religionemque Baticam, Maurorumque gentem attritam, sacris Hispanorum fastis quondam adscripto, recens cultui exposito. II. Clementis X. nomine ipso felicitatem Divo Ferdinando præstegientis, æterno seculorum plausu vicariam Dei potestatem agentis, universo Christiani orbis confensu sacros honores etiam decernentis, munificentie integerrimæ. III. Caroli II Hispaniarum Regis vel ab infantia & monstris formidandi, nomine magno Thraciam concutientis, spe lætissima Ecclesiam afficientis, progenitorem Divum ideam sibi præscribentis, ejusque sacra à summa Sede impetratis, catholicissimis auspiciis. IV. Marianæ Austriacæ augustæ, magnæ in cunis, magnæ in thoro, magnæ in prole, Ferdinandi quartæ decimæ sobolis, orbique Reges diva posteritate traditura, piissimis officiis, gratitudinis ergo Patriarchalis Hispalensis ecclesia.

118 Convexo fornici machina inferioris, in modum templi conformata, imposita basis, ex quatuor lateribus partem aliquam continebat historia, affabre pictam in tabula

sub titulis
ipsi Sancto,

Clementi
Papæ

Carolo Ro-
gæ

Regina ma-
tri positus.

sic ut anterior triumphantem pro Ferdinando Virginem Hispani induceret, sub hoc versu Psalmi cxiii, Non nobis Domina, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: que verba hoc deinde carmine explicantur:

Superne pingitur Sanctus inducens Hispani D. V. effigiem,

Cælorum Augusto vehitur Regina curuli,
Quam pedes insequitur Rex, præit agmen o-
vans.

Vincentis Mauros Fernandi est dextera: at illa
Pugnantis Regis duxit in arma manum,
Ergo triumphanti Mauros sit gloria Divæ,
Auspiciis cujus castra inimica ruunt.

119 Porro ex uno laterum Sanctus Rex conspicitur, Hispanense templum dedicans; ex altero, idem coram sacro Viatico de lecto in terram egrum corpus provoluens; à tergo denique idem cernebatur, animam Creatori feliciter reddens, cum datus sibi ab eo Coronis, vicissimque æterna gloriæ coronam accipiens; sub hisce Epigraphis: Sedes tua Deus in seculum seculi. *Psal. xliiv.* Scidisti vestimenta tua & flevisse coram me, ego quoque exaudivi te. *II Paralip. xxxiv.* Annuntiaverunt cæli justitiam ejus *Pf. xcvi:* quæ omnia, æque ac alia, epigrammate Latino pariter & Castellano illustrabantur, super splendida ductilis argenti scuta. Angulos hujus basis circumstabant statuae, quarum in imagine solum due cernuntur; & hæc, ex habitu subscriptoque nomine, cognoscebantur esse Seculum felix, & Oratio efficax: quæ vero in recessu latent, indicantur fuisse Mars indefessus, & Victoria perpetua. Singulis breve lemma, ex antiquis scriptoribus sumptum, aptabatur in scutulis positis ad initium vultæ, supra Zophorum sursum nitentis; puta sub ea cui Seculum Felix imminet, hoc Plinii secundi in Panegyrico ad Trajanum: Est enim vera felicitas, felicitate dignum videri: aliaque aliis tribus personis proportionata.

*cum parer-
gis statuar-
vum:*

120 Super quatuor portas, ex angulis majoris machine lateraliter procurrentes, totidem ascendebant palmæ,

T galea

galea superne laureata onusta, & ad pedem victricibus Regis Sancti armis circumornata, sub hisce lemmatis. I. Indutus est iustitia ut lorica. II. Galea salutis in capite ejus. III. Indutus vestimentis ultionis. IV. Et operatus est quasi pallio zeli. Extimis vero earum portarum pilis superstabant ramosa quercus, dependentibus undique barbarorum devictorum spoliis onusta, sub circumvolitante lemnisco, cui inscriptum, Fernandus Deo hæc de perduellibus arma, metro quidem non usquequaque ad leges poëticas exacto; sed satis apte expresso ad Virgiliani hujus imitationem,

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

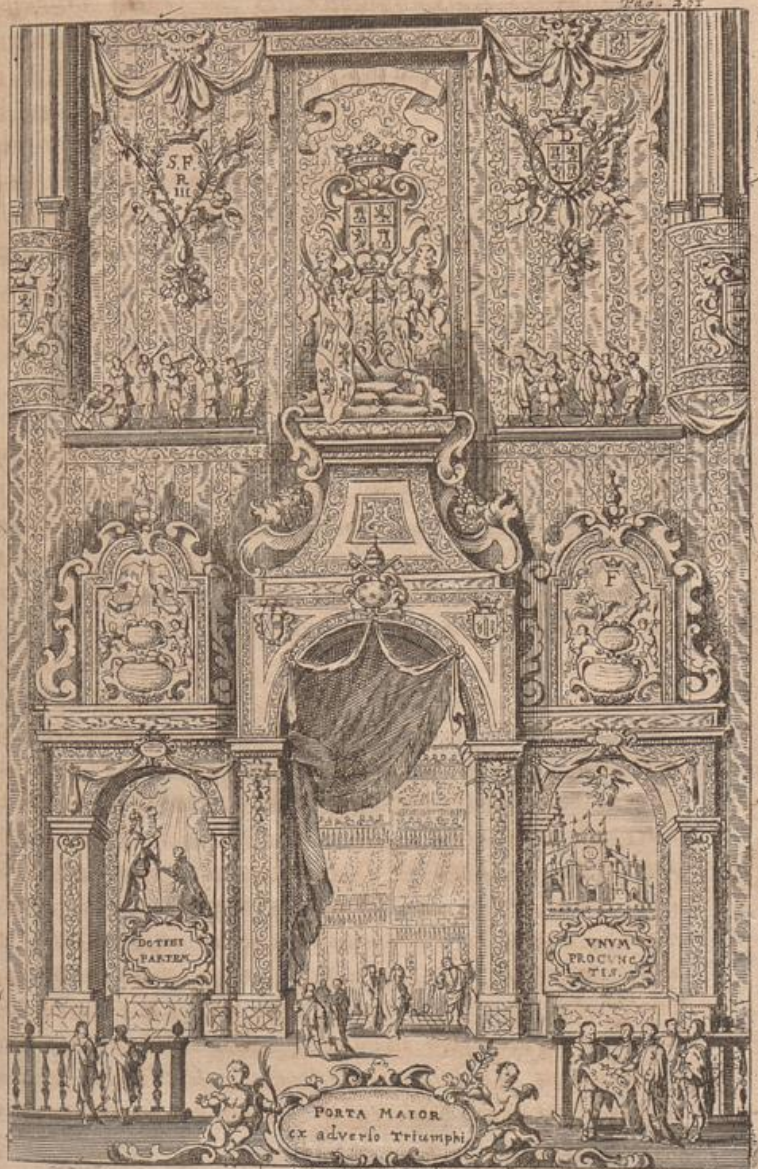
121 Supra quadrilateram vero, quam dixi, basim ejusque cornidem, in tanto arctius spatium paulatim assurgens machina quanto frebatur sublimius, habebat in angulis palmiferos Genios, inscriptam rotulis, quos tenebant manibus, literis cubitalibus exhibentes quadripartitam sententiam ex Isaie LXXII, — ERIS CORONA GLORIE — IN MANU DOMINI — ET DIADEMA REGNI — IN MANU DEI TUI. — Et hæc omnia claudebat splendido nubium globo insistens statua S. Ferdinandi, regaliter induti armatique, pro ratione altitudinis suæ aucta ad mensuram pedum decem cum dimidio, altera gladium tenens, coronam altera; hanc velut acceptam calitus, istum pro Deo exertum. Et quoniam Basilice fornix non exiguo adhuc omnia transcendebat intervallo, spatium fuit componendo desuper insigni calo, in quo tremendum Jehovahæ nomen circumdabant Seraphini; præter Angelos, qui velut ex aëre lapsi novo Cæli videbantur in occursum advolare, tanto artificio compositis omnibus, ut non suspensa de fornice, sed librata in aëre per se consistere viderentur, totamque machinam desuper operire.

122 Alia plura, quæ verbis describere modo non vacat, ejusdem machinæ ornamenta, facile docebit sculpta hic tabula, minori mole, elegantia majori, opus ipsum sicut stetit

ipse vero in
vertice emi-
net

velut in ca-
liti tenens.

ex-

Gasp. Boullant fecit.

ribu
 au,
 s in
 . Et
 per-
 rion
 cir-
 Deo
 que-
 o ad

ejus-
 sur-
 an-
 bam
 itam
 RIÆ
 EG-
 o nis
 Fer-
 u di-
 dio,
 cep-
 ast-
 ter-
 in
 ni;
 vi-
 fitis
 a-
 de-

at,
 ta-
 etit
 ex-

exprimens; nisi quod sculptori licere volui, ut corrigeret defectum passim notatum à peritis, cum res staret, iudicantibus altius à pavimento ecclesie attolli debuisse machinam: quod hic factum, excitato graduum aliquot suggestu, per quem ascendatur ad illud quasi templum: cuius etiam structura, quoad primum ordinem porticum iusto humilior visa, hic cernitur aliquando elatior: atque ita moles reliqua ad decem pedes nostra in tabula assurgit altius: quia cum eadem moles iterum erigenda erit (quod fiet forsatis cito) curandum intelligo, ut spectantium oculis ea quam periti requirunt satisfactio detur, sique opus omni ex parte absolutum.

123 Istis circumcirca ex omni latere diligenter consideratis, si spectator, rursus ante prememoratum in media navi ^{Ornatus interior portæ principalis} machinam constitutus, sese convertibat, & ad principem templi portam, qua fuerat ingressus, reflectebat oculos; obiciebatur ex adverso theatralis apparatus, capitella majorum columnarum altitudine excedens, ea forma, ut alte supra portam eminent, Vexillum regium, Gladius, & Scutum sub magnifica umbella, supravolitante lemniscò, cui inscriptum legebantur ista Psalmorum Davidicorum verba, Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo: ego despiciam inimicos meos. Hanc Sancto Regi fuisse familiarem tesseram haud temere divinavit P. Ioannes de Pineda in suo Memoriali; argumento sumpto ex litteris, perquam barbarice ac vitiose, pro seculi illius ruditate, sculptis circum labrum scyphi aurei, qui ab illo Hispalensi ecclesie donatus inter Reliquias conservatur; prædictaque verba sic notata exhibet: DOMYNVS. DOMYNVS. MYCHI. AIVTOR. ET. NON. TY MEV. KID. FACIAD. MYCHI. OMV. ECHV. DESPICIAM. ENEMICOS. MEOS.

124 Vtriusque lateris argumenta licebat partim ex pictura colligere, partim intelligere ex adiunctis lemmatis. ^{ac laterum eius.} Spectabatur enim hinc quidem Rex Sanctus, filium suum Philippum instituens Archiepiscopum Hispalensem; inde Fama, buccinans magnalia Metropolitanæ Ecclesie, ab

codem fundate; dum hic legebatur ex Martiali Poëta hemistichium tale, Unum præ cunctis fama loquatur opus; inde ex cap. 48 Geneseos, Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio. Superne vero totum utrumque opus absoluebant emblematica expressiones elegantes duæ, sic ut in earum una ostentarent se gemina brachia, Christianum Mauricumque vexillum proiudentia, quorum hoc ex inimicis relatum carebat litteris tesserariis S. P. Q. R. quas ex barbarorum mente legere oportuisset, SARACENORVM POPVLO QVIS RESISTET? translata autem in vexillum Christianum, dicere videntur, SANCTVS PIVS QVE REA; Ex adverso autem representantur gemina dextera, armata una, altera oculum in palma gerens, alata utraque: quibus doceatur Rex, velut ambidexter, suis in actionibus fortitudini prudentiam, & utrique exequendi operis celeritatem junxisse.

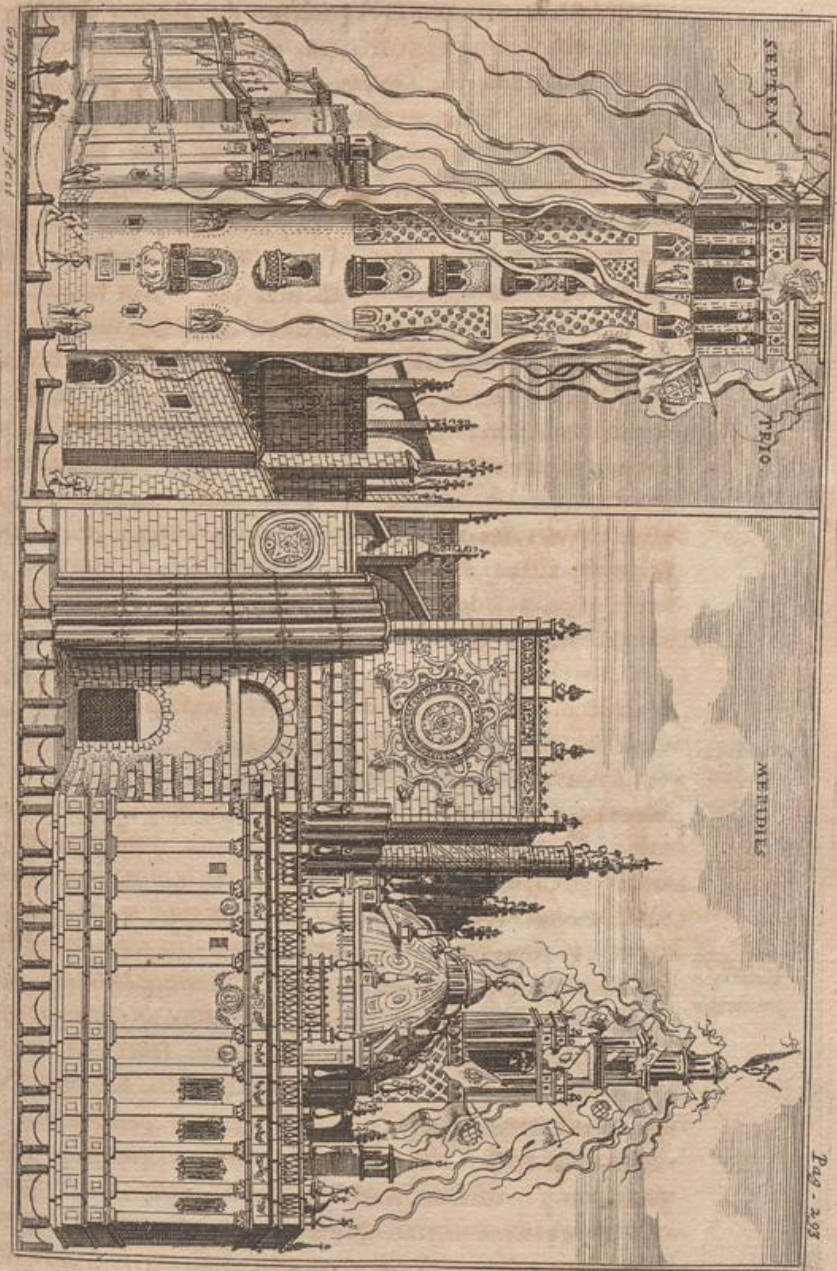
CAPUT XV.

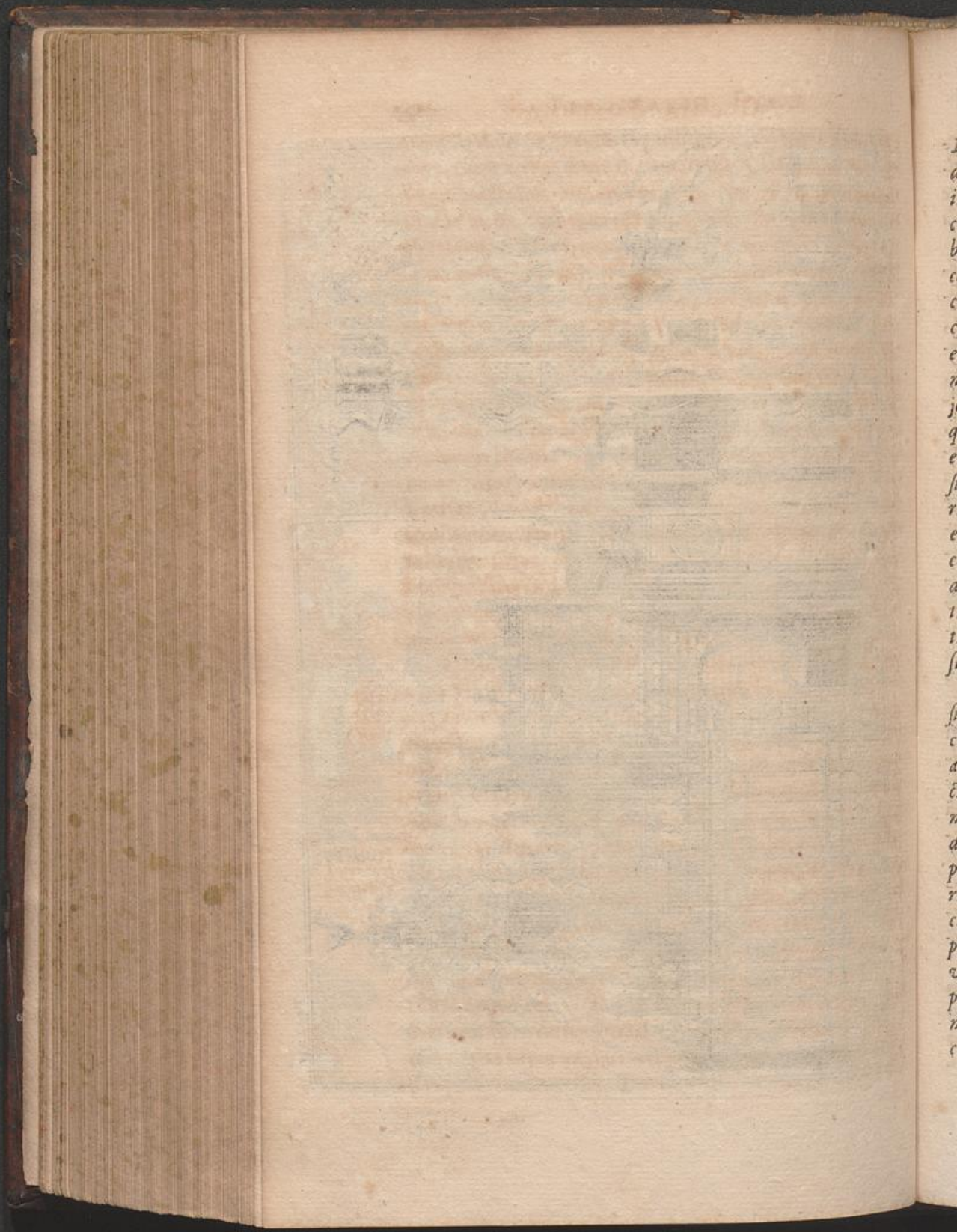
Apparatus festivus Sacelli Regii, Atrii,
& Sacrarii.

125
Delibato
strictim or-
nato Sacel-
lorum late-
ralium.

PLaceat nunc mente sequi circumiturum lateralis amplissimi templi Sacella; in quibus adornandis, serica veste & supellectile argentea, sic laboravit patronorum custodumque zelus, ut non sit permissus evagari ad nova in iis opera fabricanda; ne scilicet unus alteri impedimento foret, ipsique principalioribus operibus, in tanta angustia temporis, subtraheretur numerus necessarius fabrorum. Vnum novum & omnibus commune fuit ac satis mirum, quod præterea singulis sacellis crates potuerunt simul omnes novo auro obduci; alterum æque gratum oculis spectaculum faciebant parietes, peristromatis sericeis vario colore varietate ingenio convestiti ubique. Sacellorum autem singulorum propria & particularia decora strictim percurrit liber

Feste

Festorum : sed ea, cum sint perpetua, & videri quotidie possint, nihil attinet prosequi cum eodem: nec enim intendimus describere minutim omnes augustissima Basilicæ partes. Ergo silentio præteritis viginti duobus lateralibus versus Austrum altaribus, intra non multo pauciora Sacella; præterita etiam commemoratione insignium ædificiorum, ejusdem meridionalis lateris cornu extrinsecus circumcumentium, ad quæ ab ecclesia patent porte, opere tam eleganti elaboratæ, ut nihil eis debuerit potueritve ad ornatum addi; ut sunt Ararium, vulgo Contaduria major; Anticapitulum; Capitulum, centum triginta quinque pedes circumferentia sua ovali complexum (quæ omnia eleganter describit liber Festorum). præteritis, inquam, istis omnibus, lectori æstimandum relinquo tantorum operum interiorum venustatem, ab exteriori forma, quam sic exhibeo in tabella, ut eidem ex parte adjunctum voluerim conspectum lateris Borealis; quatenus post turrim videri potest hemicyclus dimidius capella Regiæ, & initium Atrii sive Clausuri, cui adheret latus Orientale ipsius turris, extimum ecclesiæ ad Euro-boream angulum angulo suo contrario attingentis.

126 Tali modo compendium faciens temporis, recta te ^{exhibetur} sisto ante ipsam capellam Regiam, quæ media navi pro ^{Sacellum} capite seu parte suprema crucis est. Etenim in hoc sacello, ^{Regum.} ad initium graduum versus altare ducentium, consistit Sancti Regis monumentum, cum altari ejusdem; & in ara majori imago Deiparæ, quæ sibi à Regibus nomen vindicat. Hujus primarii Sacelli parietes, quamvis eos tanto ^{novo peri-} pere ars excoluerit opere architectonico & sculptorio va- ^{petasmate} rio, ut dubitatum diu fuerit, essetne futurum satis ex de- ^{vestitum.} core, si peristromatis, quantumcumque auro & serico pretiosis, convestirentur; quia tamen nova festivitas novum videbatur apparatus exigere, placuit custodiæ illius præfectis Presbyteris, tam pilas quibus epistilium sustinetur, altas triginta pedes, latas quatuor, quam interceptum pilis spatium, contegere insigni unius formæ peripetas-

petasmate, ad hunc finem confecto ex panno rubro, partim Damasceno, partim holoriferico villoso, perpendiculariter atque alternis ducto à summo deorsum, castelliſque & Leonibus effigiato, quemadmodum in proxima tabula videre est.

à Custodia
ejus prae-
ſitis Presby-
teris:

127 Porro ne ignoraret ſpectator, quorum studio ſumptuque curata fuerit res tota, ſolum opus erat legere dedicatorium titulum, ſeſquipedalibus aurei fulgoris litteris, epiſtillii circumeuntis fundo inſcriptum, in hanc ſententiam: Caſtellæ & Legionis Divo Ferdinando Regi, nomine Tertio, pietate Primo, virtute bellica nullo ſecundo, Majorum gloriam, Maurorum copias, fama, potentia ſuperanti, juſtitia, dum vixit; corpore, poſt mortem, integerrimo; ſacri corporis in Regio ſacello Presbyteri Custodes, nuper inter Cælites accenſo, bene merenti Patrono; ex clientela munere, ex gratitudinis debito, hanc pompam geſtientes crexerunt. Ingredientibus autem utro-

que ſpecta-
cula latera-
lia:

que ex latere ſpectandus exhibebatur Rex Sanctus, ſub papillione ſuo; hinc quidem genibus flexis & junctis manibus orans, interim dum in aëre offertur ſibi ſpectanda civitas, & Angelus eo tendere jubens, quod inferius ſcripta verba ſic explicabant: Ecce Dominus miſit Angelum ſuum, & præparavit viam ante faciem meam. Malach. 3; inde vero dormiens intuensque Deparam, exhortantem ad opus tam glorioſum, cum hoc lemmate: Mitte illam de cælis Sanctis tuis, & à ſede Magnitudinis tuæ, ut mecum ſit & mecum labore Sap. 9. Ulterius vero, repræſentabantur Regis Caroli atque Regine Matris ad virum expreſſæ imagines genuflexæ, ſub Regio utrimque baldachino: ut qui perſonaliter adeſſe feſtivitati non poterant, eidem perpetuo aſſiſterent in effigie ſua.

Ornatus
fontis Bap-
tiſmalis

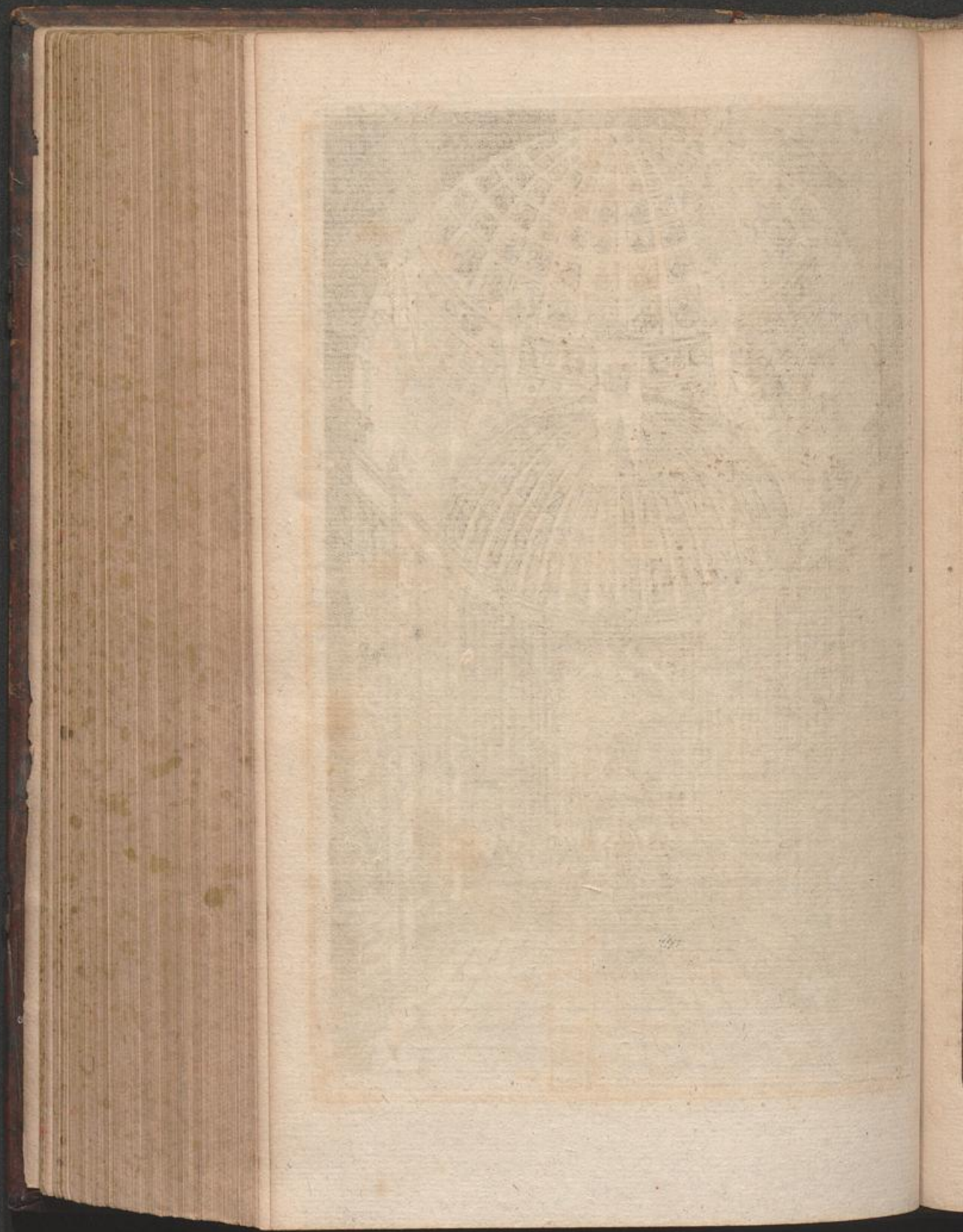
128 Hinc per navim eccleſiæ Borealem, ubi totidem quot ſupra ſacella ſimiliterque apparatus erant, progreſſus uſque ſacellum Baptiſterii, cujus labro ex jaſpide octogono

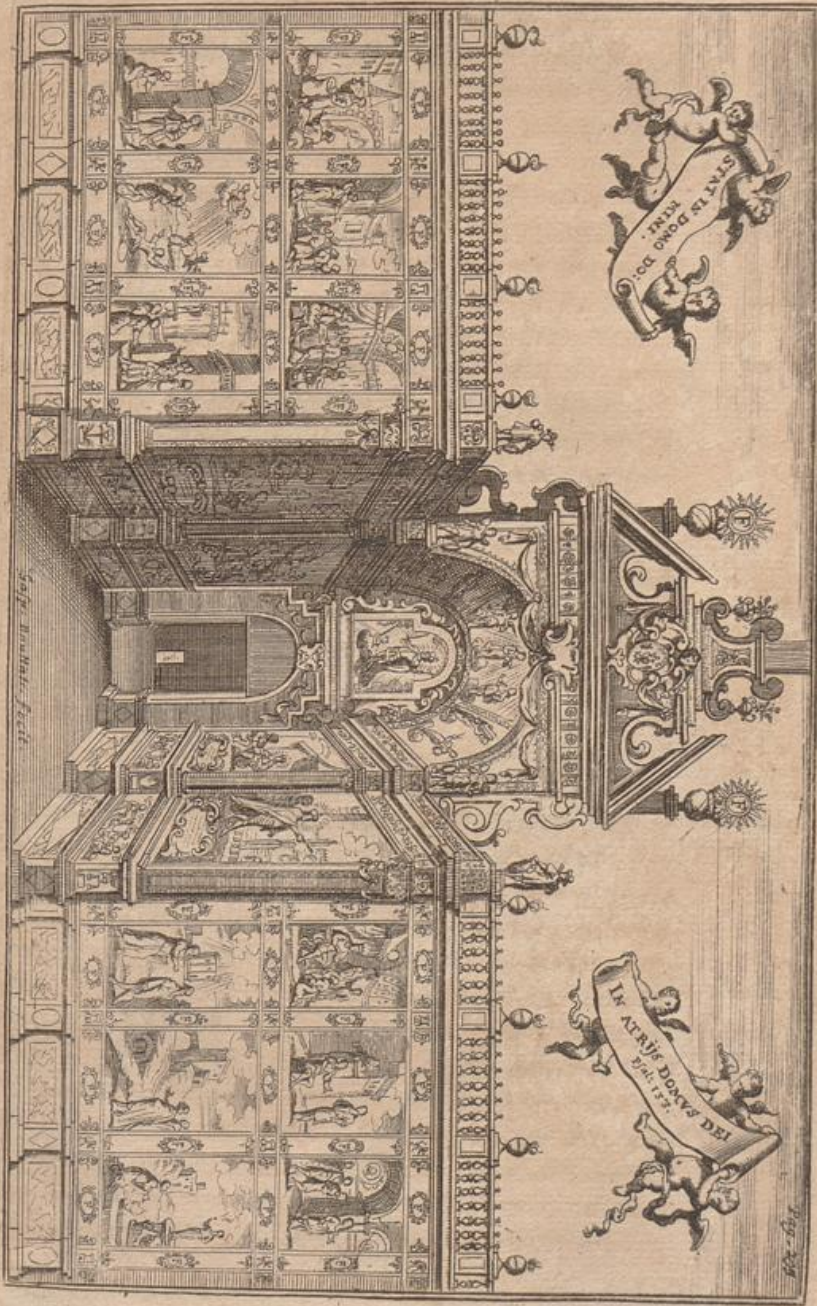
dar-
pica-
sque
bula

mp-
edi-
ris,
ien-
egi,
mul-
ias,
cor-
oris
nter
ien-
om-
utro-
sub
ma-
anda
erius
niste
ciem
Dei-
hoc
& à
n la-
Ca-
s ge-
ons-
abri-

idem
essus
gon
gr-

circumducta nova totidem laterum atque columnarum machina, desuper autem in modum pyramidis assurgens, tanta arborum florumque & fructuum omnigenorum distinguebatur varietate, ut forma quedam extemporalis Paradisi in ea exprimi videretur; præter argumentum quidem præsentis festi, sed non præter exigentiam loci, in quo recuperatur per sanctum lavacrum gratia amissa in Paradiso terrestri. Secundum hoc sacellum, per elegantissimam ex marmore portam, ingressus datur in sacrarium in eadem cum templi frontispicio linea lateraliter procurrens, sicut utrumque exhibet supraposita tabula. Ejus in-^{atque Sa-}teriori fabricam ac formam multis describit liber Fe-^{crarii,}storum; quo lectorem remittens, & quatuor utroque ex latere ipsius posita altaria pertransiens, sisto eum ante primarium ipsius Sanctissimi Sacramenti sacellum, sub elegantissimi tholo pedes omnino triginta tres latum, profundum viginti quatuor. Hujus latera veluti stipitatores hinc inde prætexebant bicipites Aquila, usque ad pedes sexaginta elevata cum suis basibus; plumas habentes argenteis varii operis scutulis justa cum proportione contextas, capita coronis aureis insignia, unguis quoque & rostra inaurata.

129 Altare, præstructum altari ordinario S. Clementis, licet speciosissimo (in quo ipsum Sanctissimum, ad e-^{novo altari}gro efferendum aut communicantibus distribuendum, ser-^{instructi,}vatur) quale in adjuncta imagine cernis, altum pedes centum, sic erat conformatum, ut media tabule locum teneat duorum utrimque arcuum porticus, ad modum perspective; quam inter solo tenus demissa nubes, hinc S. Clementem in sublimi confidentem habent, manumque ^{ubi repre-}monstrantem viam Hispalim versus, cujus mania ac tur-^{sentatur}res, post longa camporum spatia eminus videbantur repre-^{Sanctus Hi-}sentari; inde Ferdinandus, Fide Sacramenti sanctissi-^{spalim ten-}mi comitatus, per nubes easdem in terras defluerat, ^{dens,}velut iter Hispalim versus iniens, applaudentibus desuper sceptrumque ac coronam ferentibus de celo Angelis; cui

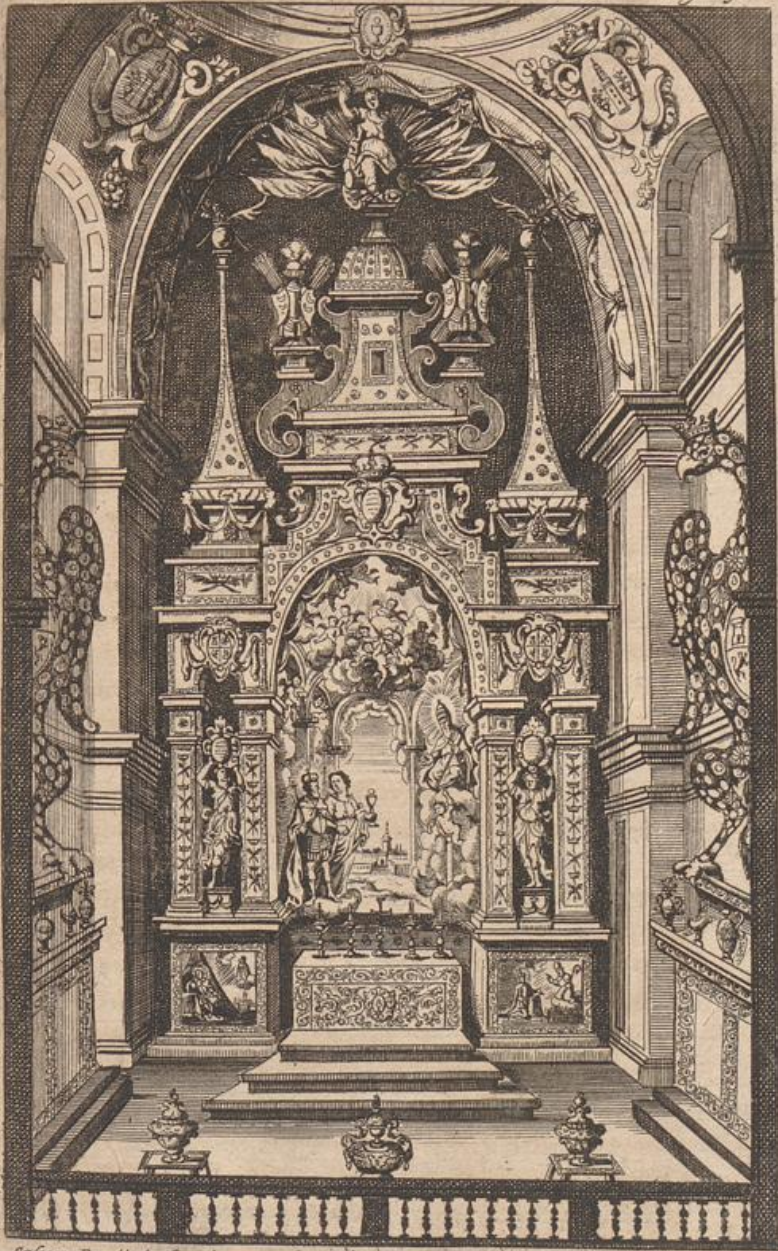
representationi subjectus limbus ex Apostolo Iacobo sic loquebatur : Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius , & ex operibus fides consummata est,

Deipara &
S. Clementis
promissis
fretus ,

Columnarum utrimque fundamentum ample patens , hinc dormientem sub papilione Regem habebat , apparente eadem Deipara , ac velut dicente id quod interpilari Angelus alte efferebat supra caput scriptum , ex libro Geneseos , Terram in qua dormis tibi dabo & femini tuo ; inde coram apparente S. Isidoro exhibebat genuflexum eundem Regem , & alius superstans interpilari Angelus , simili ex scuto faciebat huic illum dicere istud Psalmi xxxiv , Restitue animam meam à malignitate eorum , intelligendo Hispalensem civitatem , à Mahometica spurcitia expurgandam & Catholica fidei reddendam.

130 Desuper sub coronide prominebat , & late legebatur hic titulus : Clementis aspirantis auspicio , ob sanctam , acto de barbaris triumpho , reducem à cælo fidem , claris quæ infecerat Arabs primævæ gloriæ subselliis , almæ Hispalensi Sedi in potenti brachio redditam , cultus benemerenti , acerrimo Christi athletæ , Ferdinando tertio , Castellæ ac Legionis Regi sanctissimo , fortissimo , felicissimo , Patrono Baticæ , facer splendidus ordo Hispalensium , quem in augustissima Eucharistia sibi pro colendo fidei mysterio Deus-homo delegit , curam sumptus addixit. Opus porro totum desuper coronabat Victoria , ex armis vexillisque barbaricis confecto throno insidens , & supremum fornacis arcum suo pene capite contingens , cum hoc lemmate ex Epistola I Ioannis : Hæc est victoria , quæ vincit mundum , fides nostra.

131 Sacrarium hoc communiter obtinent prenobiles Confraternitates duæ , altera ad sanctissimi Sacramenti honorem promovendum , altera ad procurandum purgandis post obitum animabus auxilium instituta ; unde partem etiam

caeser Bonhats fecit. aqua forti.

etiam inter se habent lateralium, quæ dixi, sacellorum custo-
 diam. Hac tamen vice Sodalitas secunda, totam totius Sacra-
 rarii ornandi curam priori relinquens, velut ipsi ex titulo
 suo magis propriam; excolendum sibi sumpsit Atrium sive
 Claustrum: quod quia lateri ipsius Sacrarii inheret, Clau-
 strum Sacrarii appellant aliqui, sed magis ordinarie vocatur
 Claustrum Naranjorum, id est arborum mala aurea fe-
 rentium ab earumdem media in area constitutarum insigni
 annosaque proceritate; Maurorum opus, & nunc quidem
 longius multo quam latius, utpote secundum latitudinem
 Sacrarii tanta procurrrens longitudine, quantam habet bo-
 reale latus templi usque ad turrim, ad cuius (ut dixi) oc-
 cidentale latus pertingit. Videtur olim ipsa turris tenuisse
 medium lateris Orientalis locum; donec laxandis novi
 templi spatii dejectum est totum latus Meridionale, cum
 parte fortassis tertia laterum Orientem atque Occidentem
 spectantium. Ex quibus rursus sublata est pars reliqua
 Occidentalis, illi quod dixi sacrario locum factura struendo
 superest ergo ex veteri fabrica lateris Orientalis pars Borea-
 lis arcuum septem, & totum fere latus Boreale, quod cum
 integrum staret scribente Morgado arcuum fuerat quindecim,
 nunc uno alterove brevius invenitur, quidam tenus
 apertum in vestiarium aliosque usus adherentis sibi Sacrarii.

132 Hoc Atrium, quocumq; ex latere ingredi velles, ingre-
 diebaris per arcuatam insigniter operis triumphalis portam,
 cuius utrimque procurrentes ala, prætendebantur porticubus
 illis vetustis, quodque utrimque à media porta restabat
 spatium erat pro longitudois sue ratione divisum pluribus
 paucioribusve pilis peribolum supremum sustinentibus,
 continuabaturque usque ad communem reflexionis angulum;
 sic ut unum latus intuens omniatè videre possis credere,
 modo velis concipere alterius atque alterius argumenti,
 unum tamen scopum spectantis, fuisse picturas figurasque,
 quibus portarum singularum machine decorabantur. Singula
 interpolaria (quæ debuissent impleri duplici serie circumcun-
 tium picturarum, si tempus tam multis faciendis fuisset) historiatas multiplicis argumenti ta-

petiis pratexebantur : quemadmodum vides in proxima tabula,

Mons in
ejus centro
supra fon-
tem elegan-
ter erectus,

133 Eiusdem etiam quam dixi Sodalitatis Animarum alterum fuit inventum, supra prægranzem fontem, qui centrum Atrii totius occupat ad omnes ecclesie usus opportunus, erigere ex truncis arborum caudicibus montem sublimem, ad cuius summitatem ducere videbatur semita, spiritaliter per clivum illius ascendens; summa initio ab eiusdem operis porta, cui insidebat venustissima vernantis speciei Nympha, Naturam exprimens; Et quem tenebat recens natum Sanctum tradens alteri splendidissima matrone, Gratiam divinam representanti, ad summum scilicet virtutum culmen per omnes etatum gradus provehendum. Succedebant enim, quæ ex ordine illum susciperent, primum Virtutes Theologicae tres, tum Morales quatuor, insigni vestium & symbolorum cuique propriorum ornatu conspicuae; donec tandem perveniebatur ad fastigium montis, ubi inter nubes erectus super quatuor columnas thronus supremam Dei Majestatem, Angelorum choris cinctam, sustinebat, atque ante eam genuflexum Sanctum, eo in habitu, quem prædicta Virtutes texuisse videbantur ex colore cuique proprio.

Et porte
sibi invicem
in qua-
drum oppo-
sita;

134 Hac machina præterita, veniebatur ad portam in templum ducentem: cui præstructum arcum placet tantisper explicare, ut inde de tribus aliis ceterorum laterum portis similibus conjectura formetur. Supra ipsam ergo portam templi, stabat, subvectus Angelicis humeris inter nubes, Sanctus, altera gladium, altera crucem ferens, cum hoc lemmate: Domuit orbem & ferro & ligno. Ab hoc principio, desuper sese explicans atque paulatim latior arcus trifariam dividebatur, pendente ex ipsa ejus clavi columba, Spiritu scilicet sancto, Doni septemplex auctore: quæ quidem Dona representabantur figuris muliebribus septem, in ipsius curvaturæ fundo spatioso depictis. Vtrimque sub epistilio explicata latera totius operis, bifariam dividebantur in singula; intraque columnas vel pilas angulares, picturis quatuor ornabantur; quarum in dextro latere extrema

Beren-

Berengariam faciebat, regio insidentem throno, detractam capiti suo coronam imponere filio, ad genua flexo, cum lem-
mate subjecto: Videte Regem Salomonem in diade-
mate, quo coronavit eum mater sua. Interior pictura
habebat Sanctum Regem, cum suo exercitu explicato per
campum, Angelumque velut obumbrantem omnia, quibus
subscriptum erat, Immittet Angelus Domini in circui-
tu timentium eum.

135 A sinistris interior parteque ipsi vicinior tabula, ejusque ex
latere utro-
que pictura.
ostendebat gentem Mauricam, muliebri schemate ad genua
Sancti in throno sedentis, accipientemque de manibus ejus
librum Christiane legis, ad quod declarandum subdeba-
tur: Ego autem constitutus sum Rex ab eo, præ-
dicans præceptum ejus. Ultimo denique exprimebatur
idem Sanctus, Maurorum Hispalensem basilicam Deo at-
que Deipara consecrari faciens; qua propter etiam sub-
scribebatur: Ecce plus quam Salomon hic. Singulis
autem picturis suppositi Hispana lingua rythmi, singulas
sententias explicabant diffusim: & quod subtus erat spatii,
inter columnarum bases, occupabant quatuor paria vir-
guncularum insignium, per adjuncta sibi symbola lem-
taque Beatitudines octo Evangelicas representare à pictore
jusse. Quin etiam ipsarum basium lateribus singulis em-
blemata varia inscribebantur, quæ minutim possunt digesta
videri in libro Festorum. Ibidem legere etiam poteris, qui-
bus in locis transiture pompe processionali erecti fuerint
arcus triumphales, quoque argumento; quæ & quam sump-
tuosa per plateas altaria; quot choreis festivis exercendis
theatra; quanta opulentia expositorum ubique peristromatum
& picturarum. Opus enim est ut librum ipsum festorum ad-
eas quando hæc nostra summaria capitum præcipuorum deli-
batio, modum jam excessit historici commentarii: cui pro-
positum antiqua potius revocare in lucem, quam recentioris
memorie acta exornare scribendo.

Alibi legen-
da varia per
urbem the-
atra & ar-
cus.

CAPUT XVI.

Festum sollemnissime celebratum : admiranda quædam ipsum comitata aut secuta.

136
Hic aliquæ
preparatis

Ipsum festum quod attinet, narrat porro de eo Zuniga, qualiter sabbato Dominicam Trinitatis præcedente, quantum cadebat in XXIV Maii, & fuerat nova festivitatis, semel dumtaxat agenda, destinata; inter utrumque Chorum, id est, in ipso templi mediæ navis utrumque cruciformiter excurrentis umbilico, steterit Sancti Regis statua, sculpta opere accelerato eleganterque inaurata, qualis erat sequenti die in processione deferenda. Deinde exponit causam, cur non nisi decimo ante illam die decreta supplicatio fuerit, metuentibus aliquibus, ut id per leges Romanas liceret; asserit nihilominus tam copiosum splendidumque fuisse domorum, platearum, vicorum ornatum; ac si neque potiore partem artificum occupatam habuisset Metropolitanæ ecclesiæ, & à longo tempore preparare omnia per otium licuisset,

137
instituitur
Dominica
Trinit. Pro-
cesso.

Tandem vero, prætermisiss sollemnibus novæ festivitatis officiis, quæ totam Dominicam Trinitatis occupatam habuerunt, perduxeruntque longe ultra meridiem; aggredditur vespertina processio, diem claudens modum ordinemque describere, in multis similem ei qui fuit servatus in translatione anni MDLXXIX, & qualem quotannis videre est in festo corporis Christi; nisi quod huius loco gestabantur, primo, inter Præbendatos Capituli Vexillum sancti Regis, à D. Lupo de Mendoza, Locumtenente Prætoris majoris Ducis de Alcala, Equite habitus de Calatrava, stipantibus eum filio ejus D. Joanne de Mendoza & genero D. Josepho de Grena. Inter ipsos Capitulares, Hispalensis Assistentis D. Comes de Lences, Petrus de Villela, ferebat Gladium ejusdem Regis, non tamen ab aliquo Sacerdotum digniorum deductus, quod

ei tamquam Reliquiæ nunc debebatur, sed secundum antiquum morem, in die S. Clemenris solitum usurpari. Assistentem sequebatur secundus ordo musicorum, ambulans ante tabernaculum portatile perquam illustre, sub quo deferebatur venerabilis omnibus S. Ferdinandi imago, stipata specioso satellitio Fratrum Societatis S. Matthæi atque sartorum. Succedebat Regia umbella (Pallium vocant) decem argenteis hastilibus elata à totidem Rectoribus civitatis, ex Viginti quatuor-virum numero sumptis.

138 Tum procedebat reliqua pars Capituli, & prælucentibus Isidoriani seminarii Collegialibus Regina Regum, in suo feretro argenteo, sub umbella, circum sonante tertio musicorum choro; atque post illam Archiepiscopus, assistentibus sibi ex Capitulo Diaconis quatuor, cum suis domesticis: agmen autem claudebat Tribunal S. Inquisitionis, cum suis familiaribus & Ministris; & Capitulum Rectorum urbis, etiam cum suis. Atque ita ducta processio, cum esset egressa per portam S. Michaelis, quæ est in frontispicio ad latus dexterum portæ majoris; ingressa est per portam turris, quæ consistit in latere etiam dextro capellæ Regiæ, totamque illius vespere periodum occupans clausit diem xxiv Maii, quo nullum lætiores unquam habuit Hispalis, ab annis ccccxxii, mensibus v, & diebus iii, quando primum, xxiii Decembris anni MCCXLVIII, victor urbem ingressus est Ferdinandus.

optimo ordine ducta per urbem.

139 Sequenti die sic est continuata festivitas, ut ne indultæ facultatis pro una solum die limites transfrentur, cantatum fuerit Sacrum de sanctissima Trinitate, cum consueta ad gratias agendas Oratione. Feria iv factum de currenti tunc festo S. Joannis Papæ & Martyris, cum Collectis in gratiarum actionem. Feria v, die xxviii Maii, ad festum

& porro continuata festivitas.

*cum Octava
Corporis
Christi.*

festum Corporis Christi agendum subservivit quidam quid plateas ornaverit Dominica præcedenti; ipsumque Sanctissimum, positum fuit intra suum tabernaculum, collocatum in illa triumphalis machinæ centrali basi, supra quam antea visus fuerat ante Ecclesiam genuflexus Ferdinandus. Cum vero in proximam ab ipso festo diem etiam caderent solennes Vesperæ S. Ferdinandi, natalem ejus diem inchoantes cum Indulgentia plenaria, quam usque ad secundas Vesperas duraturam concesserat Pontifex, per Breve expeditum xxviii Februarii; & totâ deinceps Octavâ permanerent iidem qui antea apparatus; videbatur divina Majestas rem ita ordinasse, ut honoribus suis admiscerentur hujus sui servi honores, qui semper illi mysterio cultum præcipuum detulerat. Denique ipsa octava die & v Junii, Venerabilis Sacramenti Confraternitas in Sacrario, sic ut vidimus apparato, festum Sancti proprio nomine instauravit: quod deinde per omnes urbis conventus atque ecclesias singulariter factitatum, cum quanto maxime singulæ potuerunt splendore.

140 Hactenus *Annales Zuniga* nos deducunt, quibus una cum sæpius nominato libro *Festorum* uti quod potuerim, debeo diligentia admodum R. P. Balthasaris Egus, tunc cum hac primum moliri cœpissim Præpositi Domus Professæ Hispalensis, nunc autem Provincialis Beticæ: cujus deinde suggestionem factum est, ut Illustrissimum Capitulum, acceptâ notitia operis nostri meæque sollicitudinis ut tractatus hic ad sancti sui Fundatoris honorem evaderet undequaque instructissimus, more longioris impatiens quo expectandus cum ultimo Maii Tomo credebatur, peteret urgeretque hanc anticipatam editionem, quæ secuturo ac porro ulterius perficiendo operi majori præluderet. Habet Capitulum istud, uti supra num. 108 dixisse memini, delectos & Deputati suo corpore viros, quibus peculiariter commendata est cura Ferdinandi, omnium, ad cultum venerationemque sancti Regis pertinentium.

Deputati
Capitulares
pro cultu S.
Ferdinandi,

nentium, sub appellatione Deputationis. Cum ergo deside-
rio predicto prompte annuissem, & in promissi executio-
nem intento nonnulla haud levis momenti dubia occurrif-
sent, quorum solutionem vix aut ne vix quidem sperare à
propria industria poteram; Deputatio predicta conatus meos
accurationemque pro veritate indaganda vehementer com-
mendans, & quidquid ad eos promovendos à se conferri
posset liber aliter pollicens, magna cum promptitudine misit Fe-
storum librum: deinde retuli ab iisdem congruum ad singula
quesita responsum, studiose digestum à D. Francisco Ponce
de Leon, Canonico & Archidiacono Hispalensi, ipsiusque
Deputationis nunc Præsides. Punctum responsi illius ultimum
ad questionem hanc meam, num quæ miracula com-
mitata secutave essent festivitatem, placet Latinum
facere.

de novissi-
mis mira-
culis inter-
rogati,

141 Si miracula requirantur, quodnam haberi po-
test majus admirabili illa incorruptione corporis à
visitatione anni MDCXXXIV, usque ad eam cui ipsi præ-
sentes interfuimus, ne hilum quidem alterati; prout
eorum, qui utrique adfuerunt, medicorum collatis
inter se depositionibus liquet? Quid mirabilius, quam
quod concurrentibus ad hæc festa plus quam quin-
quaginta millibus hominum, in civitatem adeo po-
pulosam, ali omnes simul potuerint, absque eo quod
annonæ pretium saltem uno teruncio augetur, vel
inter cives externosque minima oriretur discordia,
vel furta, rapinæ, factiones, in urbe audirentur: sed
inter omnes pax & quies vigeret, condita gustu
suavissimæ & inusitatæ devotionis? Quid humanitus
poterat minus sperari, quam factum videmus, ut in-
ter plures quam sexcentos tum fabros tum fabro-
rum magistros, divisim inter se operis in capellis, in
sacrario, in turri, in claustro, in ipsoque ecclesiæ va-
stissimæ corpore laborantes, nemo aliquid sibi dees-
se quereretur, nemo alterum inturbaret, ne-
mini molestiæ quidquam infortuniive obveniret,
quamvis contingeret plus quam semel nunc scilicet,
nunc

præmittunt
varia ad-
miranda

ipsam festi-
vitatem co-
mitata;

nunc alias res varias de summo labi inter subtus operantes, cum admiratione eorum omnium, quos casus opprimere aut graviter saltem potuisset offendere. Quid quod ex mensa Capitulari præbita sint in istarum festivitatum apparatus plusquam quinquaginta millia ducatorum de redditibus anni currentis; & tamen in subducendis rationibus inventum est, id quod Præbendatis superavit, in duplum excedere summas annorum præcedentium, admirantibus Capitularibus, idque adscribentibus indubitabili sancti Regis miraculo. Pauca tamen alterius generis accipe.

deinde referantur

142 Michaela Maria, in sua declaratione dixit, quod cum anno MDCLXX laboraret catarrho, quando solum erat decem vel undecim annorum, sui que parentes animadvertent ipsam plane deficere; advocarunt quemdam sui vici chirurgum: qui ea visa quater aperiendam brachiorum venam censuit & sanguinem minuendum: ultima autem vice contracta fuit: brachiiisque ac manibus velut arthritide occupatis, mansit paralytica. Mater ergo accersivit Doctorem Petrum Perez, medicum & chirurgum Hispalensem: sed hic ea visa pronuntiavit, nullum nisi à celo sperandum remedium, iussitque ut extremis Sacramentis muniretur. Paulo post repere coepit puella in lateribus ac pedibus nitens: ut autem ad solarium ascendere vel ex eo descendere posset, auxilio patris matrisque egebat, quæ ex hoc labore aliquando etiam abortivit. Accidit autem ut anno illo appelleret Breve suæ Sanctitatis de novo cultu S. Ferdinandi: quod intelligens mater & audiens & quanta cum festivitate ageretur in ecclesia Metropolitana festum, eo se contulit, ut filiam paralyticam Deo Sanctoque commendaret; eodemque tempore pater suus eam in solarium tulit, ut videret turrinam vexillis aplustrisque festive ornatam, & audiret lusum campanarium.

de paralytica desperata

143 Ad primum autem illius auditum tanta læticia perfusa fuit, ut exclamaret dicens: Sancte mi, volo saltem

saltare in tua hac celebritate : obsecro ut ad hoc mihi salutem largiaris. Eodem vero momento erexit sese quæ inclinata reprobata, cœpitque ambulare & saltare, magna voce collaudans Sanctum : & pater qui præfens aderat, tanto obstupefactus prodigio, non poterat lacrymas continere. Ex eo tempore numquam necesse habuit reptare : sed, licet cum aliqua difficultate ambularet, pedes nonnihil distortos ducens propter nimiam corporis debilitatem, de die tamen in diem proficiebat : semperque robustior cœpit domesticis laboribus manum, quacumque se dabat occasio, admovere absque ullo impedimento : tertioque aut quarto post anno nupti tradita tres filios peperit : estque successus iste toto suo vico notissimus inter vicinos, qui eam contractam paralyticamque viderunt, & modo non alio appellant nomine, quam Miraculum Sancti. Hodie vero, id est anno MDCI,XXXI, agit annum circiter vigesimum primum ætatis, estque res publica & notoria.

144 D. Luiza Raphaela, nunc conjugata, dicit quod cum puella esset annorum sedecim circiter aut septemdecim, in domo patris sui Joannis Baldez pictoris insignis, eo adducta fuit statua S. Ferdinandi collocanda in ecclesia Metropolitana, atque inde processionaliter circumferenda, eo fine ut inauraretur ; & quod carnis colorem in vultu ac manibus referre debebat, pingeretur. Illa autem, sciens quod pater suus huic rei vacare non poterat, multimodis impeditis circa opera in ecclesia & circum ecclesiam facienda ; & suppetere neminem qui opus faceret ; licet magnis febribus tertianis teneretur, obtulit tamen manus suas ad utrumque laborem, si sanitatem sibi largiretur Sanctus ; & addidit quod curaret Missam unam dictendam ante suum corpus. Nec mora cœpit commendatum sibi incarnationis atque inaurationis opus quam optime poterat executioni mandare, & numquam ei febris rediit ; Fuitque miraculi instar, quod

V

propter

*ad primum
festiva
campana
pulsam sa-
nata :*

*de qua puella,
que statua
Sancti
inaurata
vult*

*a febrilibus
curata.*

propter brevitatem temporis in suo opere usque in mediam noctem pervigilans, antea infirma puella, nihil incommodi senserit; sed evaserit semper exinde robustior, quod idem confirmant testimonio suo tam ejus parentes quam domestici.

CAPUT XVII.

Lectioes Officii proprii à S. Congregatione Rituum approbatæ, & omnibus intra Hispanicis ditiones præceptæ.

¹⁴⁵ **I**stis aliisque divina beneficentiæ effectis, dum Hispali magis magisque firmatur concepta erga Sanctum fiducia; Roma Clemens Papa X, idem qui festum sub ritu Duplici in omnibus regnis Hispaniarum & ditionibus Regi Catholico subiectis celebrari permiserat anno MDCLXXI, sicut vidimus; iterum sub die XVI Augusti MDCLXXIII, de consilio Eminentissimorum ac Reverendissimorum DD. Cardinalium, sacrorum Rituum Congregationi præpositorum, habitæ die XII ejusdem mensis & anni, concessit & per litteras in forma Brevis expediri mandavit, ut in posterum de præcepto sub ritu Duplicis servari & celebrari deberet festum prædicti Regis, cum Lectionibus propriis ab eadem Congregatione Rituum approbandis. Denique ad reiteratas preces Majestatis Catholicæ per Eminentiss. & Reverendiss. D. Cardinalem Nithardum, suum Oratorem ordinarium, porrectas eidem Sanctissimo, & per eundem ad sacrorum Rituum Congregationem remissas, eadem Congregatio superscriptas Lectiones pro secundo Nocturno cum Oratione, ut jacent, diligenter revisas & relatas ab Eminentiss. & Reverendiss. D. Card. Porto-carro, Comprotectore Hispaniæ, approbavit ac receptari

Officium
decernitur
sub præcepto
dicendum,

Et Lectioes
proprie
approban-
tur.

tari & imprimi posse concessit, die xviii Maji MDC-
LXXV. *Ea ut aliis quoque extra Hispanicas ditiones regnis
provinciisque innotescant, placet hic subjungere.* Oratio
autem talis est. Deus qui beato Confessori tuo Ferdi-
nando præliari prælia tua, & fidei inimicos superare
dedisti: concede, ut ejus nos intercessione muniti ab
hostibus mentis & corporis liberemur.

146 *Proprie Lectiones hæ præscribuntur.* iv. Ferdi-
nandus Tertius, Castellæ & Legionis Rex, cui San-
cti cognomentum jam inde à quatuor seculis Ec-
clesiarum & seculorum consensus dedere, tantum
prudentiæ adolescens adhuc specimen præbuit, ut
Berengaria mater, Castellæ Regina, à qua persan-
cte educatus fuerat, abdicatum à se regnum in fi-
lium transtulerit. In eo, adjunctis regni curis, re-
giæ virtutes emicuerunt, magnanimitas, clemen-
tia, justitia, & præ ceteris Catholicæ Fidei zelus,
ejusque religiosi cultus tuendi ac propagandi ardens
studium. Id præstitit in primis hæreticos insectan-
do, quos nullibi regnorum suorum consistere pas-
sus, propriis ipse manibus ligna comburendis dam-
natis ad rogam advehebat. Præstitit insuper in eri-
gendis, dotandis, & consecrandis Christiano ritu
Cordubensi, Giennensi, Hispalensi, & aliarum ur-
bium Ecclesiis, Maurico creptarum jugo, simulque
in instaurandis primariis templis Tolerano, Bur-
gensi, & aliis, pia & regia munificentia.

Lec. v. Inter hæc, per Castellæ & Legionis Reg-
num, in quo patri Alfonso successerat, collectis
magnis exercitibus, annuas expeditiones contra Sa-
racenos, Christiani nominis hostes, suscepit. In
quæ, ut semper vinceret, præcipui exercitus fuere
preces piissimi Regis ad Deum fusæ; & quod ante
pugnam, ut sibi Deum propitiaret, flagris in se sæ-
viebat, atque aspero cilicio munebat corpus: sic-
que insignes contra ingentes Maurorum acies vi-
ctorias reportavit, & plures urbes Christiano cul-

tui imperioque restituit: & conquistis Giennii, Cordubæ & Murtia Regnis, ac Granatensi vectigali facto, ad expugnandam Hispalim, primariam Bæticae urbem, hortante in visione (ut traditum est) beato Isidoro, olim illius urbis Episcopo, victoricia signa transtulit. In ea obsidione (ut fertur) præsentem divinam opem habuit: nam ferream catenam, quæ super Bætim transversim extensa, Mahometanis pro repagulo erat, coorto validiori vento, una ex navibus regis, Regis jussu eo delata, tanto impetu fregit, ut longius prætervecta, pontem quoque ligneum, & simul spes Maurorum abruperit, & ad deductionem coegerit.

LECT. VI. Tot victorias beatæ Virginis Mariæ patrocinio ferebat acceptas; cujus imaginem secum in castris habens, peculiari cultu prosequabatur. Capta Hispali, prima Religionis cura fuit. Nam templum Maurorum expiatum, & Christianorum dedicatum sacris, insigni Archiepiscopatu & honestissimo Canonicorum & Dignitatum Collegio, regia & religiosa liberalitate, exornavit: alia deinde in urbe templa & cœnobia erexit. Inter quæ pietatis officia, dum trajicere in Africam parat, Mahometanum in ea imperium everfurus, ad cælestem regiam vocatur. In extremo vitæ agone sacram Eucharistiam pro Viatico allatam, fune ad collum alligato, & humi stratus, cum lacrymis ubertim fusa adorans; eaque dignis reverentiæ, humilitatis, & Catholicæ Fidei obtestationibus accepta, obdormivit in Domino. Jacet ejus corpus, incorruptum adhuc post quatuor secula, in templo maximo Hispalensi, honorificentissimo inclusum sepulchro.

APPENDIX

Addendorum, mutandorum, corrigendorum

In altera cum reliquis Maji Actis editione.

i δευτέρου προορίδας Ερωτήσας, vulgata inter Græcos παραμιά dicitur; ut doceamur, quod secundæ quæque curæ sapientiores prioribus sint. Cum ergo, cessantibus propter glaciale hiemis rigorem diutius prælis, opellam hanc, jam fere absolutam, & ultra dimidium Postumæ Gloriæ impressam, recognoscerem in ordine ad alteram cum reliquis Maji Actis editionem; occurrerunt nonnulla Addenda, mutanda, corrigenda: quæ ne desideret lector, majora volumina forte nunquam empturus, libenter hic attexui; ingenue profitens, non esse me, qui gloriantur quasi primo conatu omnia dediderint perfectissima, & istud Pilati videntur assumpsisse pro tessera, Quod scripsi, scripsi. πάντα κατορθῶν ἔργα καὶ ἀμαρτῶν ὁ θεὸς ἔσθι: Omnia quam rectissime facere, & in nullo deficere, Deorum est, inquit ille, non hominum. Et libentius illud alterius Sapientis usurpavero, Γράσσω ἀεὶ μανθάνων.

Senesco, discens non nihil quovis die,

P A R S I.

Ad Commentarium prævium, Chronologiam
Ferdinandæam, & Vitam breviorẽ.

P Ag. 8. lin. 5, post hæc verba, sine liberis masculis decedentis — adde parenthesis — (quatenus scilicet puer Henricus, patri solum biennio superstes, non censetur nisi sub tutela regnasse) itaque regnum &c.

Pag. 9, num. 13 lin. 3. De quorum juribus cum disceptaretur — lege, Factum id anno MCCI. XXXIV: cumque de eorum juribus multum disceptaretur, & primogenitura titulus in Ferdinando, Blanca junioris marito, pretenderetur à Francis, in favorem superstitem filiorum, tamquam patrem representantium; Castellani vero ex adverso arguerent, ab eo qui ipse numquam Rex fuerat, non potuisse jus regnandi tradi, superstite vero ac immediato Regis demortui filio; nihil facilius fuit &c.

Pag. 10 lin. 5, dele — ibi — & post verba — vivens describens — adde — Alibi tamen fortasse degens, primis sex vel septem annis successoris Bonifacii; & sic deceptus vana aliquo rumore, inde nato, quod Bonifacium non esse verum Pontificem seditiosi aliqui suadere nitentur.

Pag. 11 lin. 17, post MCCLII — adde — Hic vero, intellecta ea morte, non debuisset tali nuntio, veluti inexpectate plane rei, consternari; quin potius seipsum arguere potuisset arguique ab aliis, quod in ea etate matris, qua de proximo ejus funere cogitandum erat; Regno excesserit in longinquam diuturnamque peregrinationem, gubernationi ejus tam male prospiciens.

Pag. 13 tot. annis — lege — per annos fere quindecim.

Pag. 16 lin. 14. — plerasque dabimus — adde — sed ad mensuram presentis lili contractas, forma & manu hanc paulo elegantiori; quibus etiam ad junximus nonnullas alias
alium.

aliunde acceptas, & huic operi illustrando opportunas.

Ibidem & seqq. paginis Chronologicis, secundum annorum ordinem, interpone puncta hæc.

MLXV

Moritur Ferdinandus I, cognomento Magnus, Rex Castellæ ac Legionis, simili qua postea Sanctus humilitate & pietate.

MCCIX

Post verbum — Berengariæ — adde: qua de re successor filius hymnum postea composuit.

MCCXVII

Adde. — 31 Augusti.

MCCXXIV

Pingitur Tabula &c. S. Ferdinandus prima in Mauros expeditione Beatæ & Ubetæ fines vastat, capit Cascatam,

MCCXXV

Blanca Regina. Rex Beatæ secunda expeditione Sancto se subicit.

MCCXXVI

Venit in Hispaniam Legatus Apostolicus, ab Honorio IV missus, Reges contra Mauros animaturus, Synodum in singulis regnis cogit.

MCCXXIX

Post verbum — Capellam — adde — Regina Beatrix Conche egrotans, miraculo Deipare convalescit presente filio Alfonso, qui postea Rex ea de re hymnum composuit.

MCCXLVI

Post verbum — moritur — adde — 8 Novembris.

V 4

MCCXCV

MCCXCV

Post verba — Ferdinandi nepos — adde — vivente adhuc patre denominatus Archiepiscopus Hispalensis.

MCCCLXXV

Historia & Miracula S. Crucis Caravacanae, jubente Garcia de Cardenas Commendatore, primum authentice describuntur.

MCCCXCII

Additur nova Appendicula ad predicta miracula.

MCCCXCIII

Oppidum & ecclesia Caravacensis à rebellibus Granatensibus Mauris capiuntur & incenduntur, salva S. Crucis scriptisque praefatis.

CIRCA MCCCCL

Doctor Oncala, Canonicus Abulensis, impressisse videtur Apophyam suam, cui historiam & miracula S. Crucis intexuit; testis anni in pluvia obtinenda miraculi, post aquas illius attactu sacras.

MCCCCLXXX

Sic muta — Predicta historia & miracula S. Crucis de mandato Vicarii Episcopalis legitime transcribuntur.

MCCCCLXXXVIII

Ferdinandus & Isabella Reges Catholici, sabata Baza, visitant S. Crucem Caravacensem.

MDXLVIII

Adde — Murcienses Inquisitores querunt in veritatem historiae & miraculorum Crucis Caravacanae, & quomodo ea per Sacristam Toletum submissum furto ablata ac miraculose restituta sit.

MDLI

Adde — in qua cum bona pars Chronicae Ferdinanda

dææ pene ad verbum descripta inveniatur, oportet alteram ex altera sumptam esse: nos autem Ferdinandæam antiquiorem esse opinamur conjectando.

MDLVI

Iterum, rogatu Sacristæ Caravacani, Historia & miracula prenotata de papyro in pergamenum transferuntur, nulla re nova addita.

MDLXXVIII

Adde — quæ ante Maurorum adventum honorata, ab iis nec aboleri nec frangi potuit; & muro obducta atque hoc corrueute detecta, presagium dederat restaurandæ istic cito per Regem sanctum Religionis.

MDXCVIII

Authentice transcribitur testimonium inquisitionis pre-memoratæ de Cruce Caravacana.

MDCXVI

Ioannes de Robles, Presbyter Caravacensis, Hispanicè imprimi libris duobus historiam & miracula Crucis Caravacanae; opus multa correctione egens, ob admixta Higuerae fragmenta.

AD VITAM BREVIOREM

Pag. 30 adde Annot. a — Porro quem Lucas Fernandum, Rodericus integre Ferdinandum, mediâ ætas Ferrandum, quin & Ferdenandum scripsit: Castellani autem, & nunc passim Hispani, F initiale soliti mutare in H. Hernandum: quod sequitur Flos-Sanctorum. Similiter nomen Patris diversimode scribitur, Aldefonsus, Adefonsus, Alfonso, & vulgariis Alonsus.

Pag. 31 Annot. c adde — Oportet autem ut patri præmortui sint, Ferdinandus, Alienor, Maria; unde post modum eadem nomina data

reperiuntur liberis ex secundo thoro natis. Idem ipsimet Sancto accipiendi nominis occasionem dedit: nam (ut ait Zuniga) Alfonso Legionensi ex priori cum Tarassa Lusitana contubernio natus filius, Ferdinandus dicebatur, sed infans obiit, prius certe quam noster hic nasceretur.

Annot. h lin. 3 post — Castellæ & Toleti — adde — (quod tantumdem est ac si nunc scriberetur Castellæ Veteris & Novæ, hujus enim caput erat Toletum, & nomen Maurico istic regno tribuebat.)

Pag. 34 deleto Annotato unico, ibi

V. 5

posita

posito & hic peperam ex § 1. repetito, sequentia substituit num. 10 lin. penult. ad verba -- S. Stephanus, a Castrum S. Stephani distat vbeda Euro-boream versus milliariibus tribus. Atque hic uniuersum nota. Milliaria communia Hispanica à me usurpari in dimensione locorum, quorum novem constituant Belgicus horarias leucas decem.

Num. 12 lin. 6 ad verbum S. Isidori^b

b Fuit S. Isidorus Episcopus Hispalensis, qui post mortem S. Hermengildis Principis, à se ad fidem Christianam ab Ariana perfidia traducti, atque obitum Regis Leovigildis avita superstitioni immortalis, huius successorem filium, illius fratrem Recaredum, tota cum gente convertit; uniuersae Hispaniae Patronus propterea merito habitus; colitur autem 4 Aprilis. Huius corpus Ferdinandus I, à Rege Mauro impetratum an. 1063 Legionem transferendam curavit, erecto in huius honorem hic nominato monasterio Canonicorum Regularium, cuius alumnus fuisse, quem pre manibus habemus, Lucam, postea Tundensem Archidiaconum atque auctorem Chronica, opinitur Magister meus R. P. Henschenius, ad Acta Vita & Translationis, ab eodem iunioris composita.

Pag. 36 post Annot. b adde ----- Nomen autem Guadalquivir, dicitur Arabice idem sonare, quod Magnus fluvius. Sed quomodo hic non erat Pons, quandoquidem Chronica num. 90 tam expresse dicat, Regem castra metatum ad Pontem Alcoleae, qui hodieque invenitur notatus in tabulis? cum etiam num. 93 describatur Laurentius Suarez, Ezija veniens quasi ad exploranda Sancti Regis castra, desilisse in pedes ad caput pontis, per quem erat ad eadem castra transgressurus? Placet credere, structum eo loci, ubi Rex ca-

stra fixerat, pontem fuisse, postquam transitus ratibus fluvius erat, idque ad necessariam defensionem eorum castrum ad caput Pontis Cordubensis extructum iam tenebant. Invenitur autem ibidem adhuc Castrum istud cum ponte lapideo, representaturque in Theatro urbium ante ipsam civitatem, opus quadratum instar majoris unius turris.

Pag. 40 Annotata l & m sic mutata dabimus

l Certum hic mendum est, cum constet quod accepta sit in deditione urbs, traditis portis & Alcazaris, die S. Clementis 23 Novembris, quem diem Civitas eo nomine celebrare agit quotannis. Fortassis die & ejusdem signata fuerunt conditiones deditionis faciendae; & hoc autem deceperit.

m Imo post mensam unum à deditione omnes exire coactos docet chronica. Quid sit, ad salvandam frequentem narrationem, credatur, tantum fuisse egressorum numerum, quamvis manere volentibus id per partem licuerit, ut hi respectu illorum quasi nulli fuerint; respectu tamen ingredientium Christianorum tam multi, ut eis formidabiles esse deberint, saltem de constanda cum egressis conspiratione, quam primum Recum exercitu recessisset, uti mox infra insinuat.

Pag. 43 post Annot. a adde ----- Turrim vero hic indicatam infra plinius describemus, atque etiam spectandum in imagine dabimus.

Ibid. post Annot. d adde ----- Hoc quidem à Gentilibus de Gentili Imperatore dictum tolerari poterat: inter Christianos autem explicationis eget, ut commode intelligatur: atque enim certum est, nullum regioni alicui majus bonum posse divinitus obtinere, quam Regem Sanctum; qui licet vel modico vivat tempore, suorum tamen Patronus perpetuus erit in calis.

P A R S II.

Ad sex prima Chronicæ Ferdinandæ Capita.

P Ag. 44 ad Prefatiunculam nostram, adde
 Qui Chronicam hanc prelo paravit Hispalensis
 fuit (ut patet ex Prologo) & fortassis Canonica
 Ecclesiæ Cathedralis, nostram enim appellat:
 misit autem ecgraphum suum anno 1535 Vallisa-
 letum, quia ibi jam impressa fuerant successorum Regum
 Chronica, ut habetur in titulo; Chronica Sancti Re-
 gis D. Ferdinandi, hujus nominis Tertii, qui Hispa-
 lim totamque Bæticam obtinuit, & fuit pater D. Al-
 fonsi Sapientis, avus D. Sancii Generosi, proavus
 D. Ferdinandi Quarti, qui veneficio periit; tritavus
 D. Alfonsi Undecimi, qui Algeziras vicit: quorum
 omnium Chronicæ similiter habentur impressæ. Habeo
 postremas duas, totidem inter medias requiro, & si quis sub-
 miserit, beneficium agnoscam.

Pag. 46, post Prologum Editoris, hæc subjunge.

Hactenus ille, cujus rationes pro exoletarum vocum mu-
 tatione, quamvis in vulgo plausibiles & acceptanda, eruditus
 tamen (hoc saltem tempore) minus probabuntur. Tales enim
 non querunt vetera istiusmodi scripta, ad excolendum ista
 lectione sermonem; sed sinceram in iis veritatem spectant,
 & hanc in originariis verbis certius tenere se credunt. Huc
 autem spectat, quod R. P. Laurentio Surio accidit, colligen-
 dis Sanctorum Actis alias de tota re litteraria optime me-
 rito. Is dum sui seculi fastidio consulens, phrasim eorundem
 subinde leviter immutavit, tunc fortassis non inutilem dili-
 gentiam assumpsisse visus fuit, quando hereticis sciolis risui
 erat ecclesiasticorum scriptorum rudis simplicitas; nunc
 autem (eorundem quoque judiciis in contrarium sic
 versis, ut vel apicem mutare ex orthographia Latina legi-
 bus scrupulo ducant, suamque fidem egregie probasse se
 credant, si quotiens, Ammoneo, Conlabor aliaque
 similia

similia scribiginis semibarbara menda servaverint) arguitur factum ab equis iniquisque; nec desunt, qui tali occasione sensum quandoque non leviter immutatum vel obscuratum querantur.

Antiquorum quippe monumentorum eadem qua statuarum & monetarum ratio est, quibus apud peritos aestimatores pretium venit ex quadam scabritie fuscoque colore, tamquam vera antiquitatis earum characteristicis notis. Ea propter decessores ac Magistri mei, Bollandus atque Henschenius, Sanctorum Acta susceperunt edenda servatâ primigeniâ scriptorum, quantumvis subbarbarorum, phrasi. Quo nomine licet eos initio sugillarent dicaciores quidam Franci, Scriptores Silvestres eos appellando, cito tamen obmutuerunt, confusi unanimi approbatione eruditiorum apud se virorum. Hi vero non solum in Latinis mediæ ævi scriptis invariatum stylum servandum esse judicaverunt, sed in ipsis quoque Francici idiomatis libris antiquitus compositis: quorum nonnullis, ut vulgo consulerent, hodiernæ phrasæ contextum recentem addiderunt columnatim, quomodo alias Græcolatina imprimuntur; alii satis habuerunt recentiora vocabula, antiquitatis respondentia, ponere in margine, vel Annotationibus subjunctis obscuritatem tollere, & laborem lectoris sublevare. Idem utinam in hac quoque Chronica factum ab editore fuisset, fecisset autem id tanto facilius, quanto pauciora mutantur Hispani; ut in habitu, moribus, religione constantiores quam cetera passim nationes; sic in patria quoque sermone variando parciores cunctantioresque.

Pag. 48. lin. 2. Hastanus recte se habent xysræ numerales extimi marginis: sed cum Pargeron i inter num. 47 & 67 uno altero ve paragrapho autum invenisset typhotheta, recte facterium se credidit mutando consequenter numeros Chronica; non animalvertens, quam hoc in eodem foret huius veteris distributionis elencho jam excusis: quæ tamæ ea

causa recudere non est opera pretium. Vitium, inconsulto me nec animalvertente inductum, sic corrige si labor aut corrigendum in altera editione respecta, ut pro 67 ponatur 69, itaque deinceps binario addito augetur numerus quo ad Prologum historiam prosequentis num. 99: ubi ex simili causa assumendus quaterternarius legendumque num. 103; & ita sequatur

sequenter usque ad Capitulum LXXII pag. 51 num. 184, ubi & deinceps sufficit ternarius; ergo pro 184 cense legendum 187.

Pag. 51 Admonitiuncula nostra adde ----- sumpimus autem tabellam hanc ex recentissima accuratissimaque Hispaniae totius descriptione, Amstelodami haud ita pridem edita à Nicolao Vischer: in qua quod vulgaria hujus aetatis nomina locorum retinuerit sculptor, nobis non inuitis fecit; quamvis antiqua Romanaque vocabula, quibus Latine scribentes utuntur, sapius etiam nos usurpemus, quia ad usus alios, quos etiam intendimus, hodierna vocabula aptiora erunt; ut autem nulla sit ex hoc capite lectori difficultas Annotata nostra satis efficiant. Comprehenditur quidem etiam hujus tabula ambitu Portugallia, proprium Regem habens: sed juncta ei ad septentrionem Gallitiae, ad Meridiem adiacens Algarbiorum Regnum non poterant exhiberi; nisi assumpto pariter toto illo spatio quod utriusque interjecta Lusitania occupat: id igitur sufficit monuisse, ne hanc quoque Ferdinandæo Imperio (quod majoribus punctis aliqui diremit sculptor) à nobis adscribi existimes.

Pag. 54 Annotatum b sic muta. ----- Quia Ferdinandus hic, patri prae-mortuus, numquam regnavit; ideo prior ac potior locus datur Henrico, licet annis ut minimum octo juniori. Inter filias ordo naturalis servatus videtur.

Pag. 55 post Annot. g adde ----- Quemadmodum Matamoros erravit, in nominando Rege; sic & in eo, quod consilii talis auctorem fecerit D. Telliū Telliū, Episcopum, aequè ac Alfonso X juniorem institutione tali. Certe incredibile est, auctorem Chronicae Ferdinandææ, ipso hoc tempore aut proximo viventem quo fundatam Academiam vult Matamoros, errare potuisse in ejus conditore nominando, quatenus erraverit in tempore funda-

ti Episcopatus. Fortassis autem Alfonso IX ad Episcopatum ditandum, & Alfonso X ad ornandam Academiam tantum contulerunt, ut quasi alteri eorum fundatores censeri potuerint.

Post h. adde ----- Quantum ex eodem Toletano colligo, locus hic requirendus erit inter Tagum & Batim in regno Toletano. Absit igitur ne hic intelligatur Arcos, Burgenſi civitate vicinum. Fortassis autem editor Chronicae, mutando etiam exoleta locorum nomina, hic erravit, vel aliud ejusdem nominis, sed topographicis tabulis ignotum oppidum invenitur; etiam in Nova Castellæ.

Post k adde ----- Quomodo autem Calatravam; primum ab Alfonso captam pater ejus (ut supra dicitur) dedisse potuit Abbati Fiteriensi? An solum contulit jus in locum nondum occupatum? Latet hic mendam ali-quod, à feliciore conjectore corrigendum.

Capitis 2 titulus sic clarior foret. ----- Henrici pueri breve regnum in Castella, sub serore Berengaria Sancti mairis primo; deinde sub Comite Alvaro.

Pag. 60 post m adde ----- singulorum porro locorum, tum hic tum alibi nominandorum situm (nec enim omnia nominantur in tabulis, nec forte eandem omnia appellationem nunc retinent) aliis curiosius designandum relinquo. Carrionem supra nominatum esse puto; qui inter Legionem & burgos ad confinia utriusque dicitur Carrion del Conde. Taurus, vulgè Toro; civitas etiamnum nobilis est, inter Zamoram & Vallisoletum. Aprillum, vulgè Aotillo, fortassis idem est; quod iidem in partibus nunc vocatur Moral de Reyna; id est, Habitatio Reginae, quia ipsum Berengaria habitatione sua honestaverit tempore hujus dissidii aedificiisque ornaverit.

Pag. 66 col. 1 lin. 8 a fine ----- num. 33 ----- lege ----- num. 69

Post

Post b adde.— Ex eodem matrimonio etiam produsse dicitur Berengaria, anno 1232 nupta Joanni Briennio Imperatori Constantinopolitano.

Post e adde.— Scriptor autem Legendae manifeste hallucinatus est, cum credit, Tarasiam superinductam Berengarie fuisse. Quod si ex eodem errore hic quoque processum est, non possunt ea esse à primo Auctore, sed adscribenda editori forent; & sic fundaretur suspicio, quod non omnino ab interpolationibus pura hæc Chronica sit. Malim ergo opinari, Regem Legionensem, jam fultum gemina mascula prole, eaque ad successionem ex Regni totius consensu legitimam, non curasse de uxore alia nuptiis magis canonicis ducenda, ne ea occasio turbatum foret, sed aliqua inferioris generis concubina contentum vixisse, ex eaque nonnullos adhuc liberos suscepisse. Certè moriens Ferdinandus, præter fratrem Principem (quem filio successori commendavit nominatim) invenitur num. 218 in genere meminisse aliorum adhuc fratrum, juxta correctionem infra adhibendam ei loco, tunc necdum satis à me in collecto; ideoque in alium sensum tracto.

Annot. d sic mutetur.— Lectio in margine editionis Francofurtensis notata, Cauca scribi dicit, pro Coca. Est autem hæc, juxta tabulas, inter Vallisolerum & Segobiam, huic vicina ad 5 miliaria. Nescio quo errore hic locus in Chronica sic legatur redditus: Ex castro Dominarum iter intendebant Vallisolerum, quando venientibus Cabezonem clausæ sunt portæ, pernoctarunt igitur in vico quodam S. Justi nuncupato; ubi pro Cauca, ponitur Cabezo, diverso plane situ inter Vallisolerum & Placentiam.

Pag. 63 ad hæc verba lin. 6 a fine — anno ætatis suæ decimo octavo, ponatur littera f: & deinde pag. 66 in Annotatis post e ponatur, f Natus ergo fuerat Sarracenus anno

1198, fortassis mense Septembri, sub festum Elevate Crucis: quia jam inde ab anno 1197 conjunctos fuisse parentes constare puiat Zuniga, ex diplomate patris, in favorem Mariani Episcopi Zamorensis dati XVI Kal. Januarii Era 1236 In quo tamen nonnihil obscuritatis invenio, dote constet, una cum sequentis anni Januarii etiam intelligi Eram anni sequentis, nam usque ad ipsas kalendas anno 1197 adhuc currebat Era 1235. Infallibile omnino est, & nulli obvium dubietati, instrumentum aliud, quod idem allegat pro XVIII Kal. Maii Era 1236; sed minus facit ad rem nostram, quia ipsum non prædicaret matrimonium prædictum discessit in annum 1198, & nativitatem Sarraceni in 1199.

g Alias Arroyum, quod etiam habet vulgata versio; ubi & sequentia loca, Pisuerga & Laguna. Causa autem Pisuerga etiam rivulus in Legionense & Castellani regna determinans, & prope Simancam Durius influens; apparet quod in istem tractu requirenda sint prædicta oppida; alias non repertienda in tabulis.

Post k adde.— In tabulis invenitur Belorado notatum (una fors littera male omisso) 5 miliaria Burgis versus Ortum distans locus; ad 9 miliaria porro gradienti occurret Navara, unde locus datur suspicandi Navarram à Chronici auctore nominatam esse Navarretam; dicitur miliaribus Navara distantem.

Pag. 69 lin. 4 à fine ad hæc verba — Fratres Hospitalis — adde Hospitalis m, ac deinde pag. 70 Annotatis adde

in Chronica vocat Hospitalis S. Joannis Acconenfis: ita fides tunc nuncupabantur, à loco institutionis primario; cum antea S. Joannis Hierosolymitani appellarentur. Cum enim Hierosolyma anno 1187, recepta esset anno 1191 Accon, huc immigravit. Similis

varacanam: cuius conspectu animati
repetierint locum; eumque contra re-
gressos errore cognito hostes tenuerint,
usque dum adueniens cum quingentis
equitibus Didacus Lupi de Haro, à S.
Ferdinando submissus, festo S. Andrea
cunctos exemit periculo, ingressus per
portam que ex tali eventu & ex ob-
tenta sequenti die ab erumpentibus in-
de victoria, appellata fuerit Porta
Comitis. Certius id fortassis probari
posset, ipso exhibitio instrumento,
quod anno 1222 18 Maii Rex
expedierit, invitans quam pluri-
mos ad inhabitandam Beatiam:
cui interim à prædicto successu
creditur pro armis obtigisse Crux
Caravacensis; supra decussatas
claves duas; que insignia utrum-
iam antiqua sint, aliis examinandum
dimitto. In Historia trium Ordinum
agitur de prænominato Calatravæ
Magistro, nec aliud quidquam de eo
dicitur, quam utilem operam Ferdi-
nando navasse in Batica subigenda, ac
nominatim contra Maurum Bea-
tiæ Regem. Et si verum est, inductos
revera Christianos in locum Mauro-
rum, vero simile est id non esse factum
nisi ob prægressam aliquam eorum re-
bellionem; fortassis post Regis sui mor-
tem, quando Crux visa supra portam
fuerit.

Pag. 77 post 2ª addo--- Opera
pretium igitur foret, ad præcise noscen-
dam ætatem Chronica, scire quando
ecclesia Toletane Fabrica absoluta fue-
rit. Primus in fundamenta lapis iactus
erat 15 Augusti, quapropter & titulo
Assumptæ Virginis dedicata est postea
die 28 Octobris. Noster Antonius
Quintanadueñas (qui de Sanctis Fe-
stisque Toletanis librum conscripsit)
pag. 14 eandem ecclesiam describit ut
habentem naues quinque, quarum me-
dia supra ceteras eminens alia sit pe-
des 160, longitudinem vero totius mo-
lis esse pedum 404, latitudinem pedum
202: numerum autem columnarum,
eundem una cum adjuncto clausuro

sustinentium, ad 804 ascendit.
Quam magnificum opus istud sit, ut-
cumque æstimare poteris ab exteriori
ejus forma, quam tibi ex Theatro
nobium visendam propono secundam Lu-
tus unum, quemadmodum anno 1566
ipsum delineavit Georgius Houfnag-
lius: ne autem pars una lamelle ve-
caret, addidi delineationem Palatii Re-
gii, quam ibidem reperi quia ipsam
verosimiliter à Mauris bona sui parte
extructum, Sancti Regis habitations
sapius fuit cohonestatum.

Pag. 79 lin. 3 sic lege--- venienti
cum matre & comitatu castrum
ut Domino reddiderunt.

Pag. 82 post h addo--- Chronica
assignat mortem Alfonsi Legionensi
anno 1234: sed Era 1168 annum
Christi 1230 notat, eumque exiit
multitudo & magnitudo negotiorum
duorum Regnorum nova conjunctione
oblatorum, per que non licuisset San-
cto expeditionem in Mauros suscipere
ipso paterna mortis anno, sicut anno
1234 suscepisse eum scimus; nam et
anno recepit Vbetam, secundum ipsam
Chronica calculum.

Post 1 addo--- Est igitur vero simi-
le aliud Tor-de Sillas hic intelligi.

Annot. n sic muta--- Dulcem
de superiori loco motum, simili modo
potest moveri circa Villalalim: ludi
enim similitudo nominis apparet in
Villalar, unius dici itinere à Tor-de-
Sillas, recta versus urbem Legionensem,
tamen obstat eadem itineris iam de-
scripti ratio; & quia istud Villalar,
in Blaviana Chorographia notatum,
in tabula Vischeriana accuratiori, con-
tractiori nomine, sed cum addito, ve-
catur Villar-Diego, Tauri ad Be-
ream situm, suspicari licet aliud Vil-
lalar, vel Villar inveniri: eadem Tau-
ro ad meridiem situm, ipsaque hic
indicari.

Pag. 84 loco Parergi de Cruce Ca-
ravacana ad calcem præsentis litera
tractatum prolixiorum extensiorum
necur in altera editione.

PARERAGON I

De miraculosa sanatione Beatricis Reginae
ipsiusque Regis, cum puer esset, per
Deiparam impetrata, & ab Alfonso filio
ac successore descripta veteri
Castellano Rythmo.

Acturus sequenti Capite de victoria Christiano-
rum ad Xerez, quam Chronica Ferdinandea 49
premittit morti Reginae Beatricis, in fine Capitis
superioris ex Roderico relata; censeo non præ-
termittendam occasionem referendi insigne mi-
raculum, in hujus ad mortem agra persona patratum, inter-
ventu Deiparæ Virginis, sub annum MCCXXIX, cum Capel-
lam Rex Sanctus occupasset; & prospere cepta prosecuturus,
ideoque mansurus in consiniis, uxorem advocasset Con-
cham. Describit illud veteri Castellano Rythmo eorum filius
& successor Alfonsus, qui miraculo præsens adfuit, decennis
vel undennis puer. Fuerit autem opere pretium, vere co-
ronatum Poëtam lingua patria canentem audire; sicut præ-
dictum ejus Rythmum ex Scuriacensibus Mss. nobis exhibet
Zuniga; addita columnatim interpretatione Latina, quæ ut
fidelior sit, neque metro neque rythmo adstringere eam vi-
sum est. Titulus autem Odes sic scribitur: Hæc est, quo-
modo S. Maria sanavit Reginam D. Beatricem à mag-
na infirmitate; quia cum magna fiducia adoravit
sanctam ejus imaginem.

50 *Quen na Virgen gloriosa*
Esperanza muy grand à,
Ma. car seia muit enfermo,
Ela mui ben d'gyaria.

Dest un mui grand miragre
Ves quero dezir que o j:
E peto era minyo,
Membrane que foi assi:
Cam estava eu deante,

Qui in Virgine gloriosa
magnam habet fiduciam, quam-
vis multum sit infirmus ipsa
eum bene sanabit.

Hanc in rem prægrande mi-
raculum vobis volo dicere,
quod audiui. Eram quidem
tunc puer: optime tamen me-
mini rem ita se habuisse, quia

X

præ-

E todo ouvi e oy
 Que fezo Santa Maria,
 Que muitos fer e fara.
 Quen na Virgen groriosa &c
 51 Esto foi en aquel año
 Quando o mui buen Rei ganou
 Don Fernando à Capela
 E de Christianos poblou,
 E ffa moller à Reina
 Doña Beatrix mandou.
 Que fosse morar en Concha,
 E quant el foi a Cola.
 Quen na Virgen groriosa &c
 Na oste, e seu mandado
 Fer ela mui volenter:
 E quando foi na cidade
 Peor enferma moller
 Non vistes, do que foi ela:
 Ca Pero de Monpiller,
 Bonos fíficos, y eran
 Dezian non vivera.
 Quen na Virgen groriosa &c.
 52 E porque esto dezian
 Non era mui sen razou:
 Ca d'aver ela seu fillo
 Estava en a sazou:
 E avia tan gran fever,
 Que quen avia enton
 Dezia, seguramente
 Desta non escaparà.
 Quen na Virgen groriosa &c.
 Mais la Reina, que serva
 Era da que todo val,
 Virgen santa groriosa
 Reyna esperital,
 Fez trager huna omagen
 Muy ben feita de metal
 De Santa Maria: disse:
 Esta cabo mi ferà
 Quen na Virgen groriosa &c.
 53 Ca pois eu assa segura
 Vir à tal creencia ei,
 Que de todos estos maës

præfens fui, omnesque abidi
 dicentes, quod fecerit illud
 Sancta Maria, quæ multa fecit
 & faciet. Qui in Virgine glo-
 riosa &c.

Fuit hoc eo anno, quo bo-
 nus Rex D. Ferdinandus obti-
 nuit Capellam, & Christianam
 habitandam tradidit: suæ au-
 tem uxori D. Beatrici Re-
 ginæ mandavit ut veniret ha-
 bitatum Concham quandiu
 foret in ea regione. Qui in
 Virgine gloriosa &c.

Nihil morata illa, valde li-
 benter implevit mandatum
 ejus: sed mox ut venit in civi-
 tatem, magis infirmam mulie-
 rem nunquam te vidisse dicitur
 ses. Quia Petrus de Monpelle-
 rio & boni medici qui ade-
 rant, dicebant quod non erat
 super-victura. Qui in Virgine
 gloriosa &c.

Id autem dicebant non ab-
 que magna ratione; erat
 enim brevi paritura filium: &
 patiebatur febrem tam vehe-
 mentem, ut quicumque exper-
 tus diceret, certo inde non est-
 suram. Qui in Virgine gloriosa
 magnam habet fiduciam &c.

Sed Regina, famula ejus que
 valet omnia, sanctæ ac glorio-
 sæ Virginis & spiritualis Regi-
 næ; fecit adferri quamdam
 imaginem ipsius S. Mariæ per-
 pulchre elaboratam ex metallo,
 & dixit: Hæc me sanam faciet.
 Qui in Virgine gloriosa &c.

Quia possum ego secuta vi-
 vere in tali credulitate, quod ab
 omnibus

Que à tan toste guareï.
 Por end a mi a chegade
 E logo lle beizarei
 As sas manos e os pees,
 Ca muy gran prol me terra.
 Quen na Virgen groriosa &c.
 E tod' est' assai foi feito;
 E logo sen outra ven,
 De todos aqueles maës
 Guariu a Reyna tan ben,
 Per poder da groriosa,
 Que nada non sentiu en
 Por en sera de mal siso.
 O que a non loara?
 Quen na Virgen groriosa &c.

54 Hoc in uxoris persona accepto beneficio, haud dubie recordabatur Ferdinandus, ejusdem Deiparæ auxilio etiam sibi puero, & de vita longiori desperato, collatam olim valetudinem, quemadmodum matre sua referente audiverat sepius; & meminerat audivisse Rex filius, Oden scribens sub hoc titulo: Hæc est quomodo S. Maria Oniæ sanavit Regem D. Ferdinandum, quando adhuc puer erat, à grandi quam patiebatur infirmitate. Sancii, Regis Vasconum ac Castellanorum, mandato factum erat, sub annum MXXX aut citius, ut Benedictini Monachi, ex Cluniacensi disciplina traducti in Hispaniam, monasterium istud Oniense tenendum acciperent, Sanctimonialibus, quæ illud antea tenebant, Baylenum oppidum ablegatis, ut scribit Mariana lib. 8 cap. 14. Hic ergo erat illa, miraculis celebris, Deiparæ imago, de qua canentem sua lingua Alfonso Regem audire juvat:

56 Ben per esta a os Reies
 D'amar en Santa Maria:
 Ca en as muy grandes coitas
 Ela os acorre guia.
 Na muito à amar deve,
 Porque Deus nossa figura
 Pillou dela, e pres carne
 At porque de sa natura

omnibus istis malis bene cito sanabor. Qua propter me appellavit, ut statim ei oscularer manus atque pedes: quia me habebat primogenitum. Qui in Virgine gloriosa &c.

Statim autem, absque alio remedio, ab omnibus istis malis tam bene sanata fuit Regina, per potentiam gloriosæ Virginis, quod nihil postea malæ valetudinis sensit. Quis ergo illam collaudans non dicet? Qui in Virgine gloriosa magnam habet fiduciam &c.

Videtur decens esse Regibus, ut ament S. Mariam; nam in majoribus necessitatibus ad est eis dux viæ.

Multum autem amari debet, quia Deus figuram nostram ex ea sumpsit, & carnem accepit. Quamvis vero ex sua

X 2 natura

Veno, e porque justiça
Tenen del e deicitura,
E Rey nome de Deus este.
Ca el Reyna toda via.
Ben per esta a os Reyes &c.

57 E por ende un gran miragre
Darei, que aveno, quando
Era moço sequennino
O muy bon Rey Don Fernando:
Que sempre Deus e sa Madre
Amou, e foi de seu bando:
Porque conquerou de Mouros
O mais da Andaluzia.
Ben per esta a os Reyes &c.

58 Este Menin en Castela
Con Rey Don Alfonso era
Seu avoo, que do Reyno
De Galiza o fezera
Venir, e que o amava
A gran mayavilla fera,
E ar era y sa madre,
A que muy ende prazia.
Ben per esta a os Reyes &c.

59 E sa avoa y era,
Filla del Rey d'Inglaterra,
Moller del Rey Don Alfonso:
Porque el passou a serra,
E foi entrar en Gascona
Por la ganhar por guerra:
E ou vend à mayor parte,
Ca todo ben merecia.
Ben per esta a os Reyes &c.

60 Meminit expeditionis hujus Rodericus Toletanus lib.
7 cap. 34; Et totam, inquit, fere Vasconiam, prae-
Burdegalam, Regulam, & Bayonam, sua sub-
diderat ditioni. Ingerat enim in Africam Rex Sanctus
territus potentia adversarii, una cum federato sibi Aragonum
Rege contra se venientis: inde autem revertens ad
speratis subsidiiis, pacem tamen ab adversariis obtinuit.

natura & ex titulo justitiae
Deo directe conveniat nomine
Regis: ipsa tamen est Regibus.
Videtur decens esse Regibus
ut ament S. Mariam &c.

Ideirco narrabo grande mi-
raculum, quod evenit quando
puer parvulus erat Rex opti-
mus Don Fernandus: qui
Deum & Matrem suam semper
amavit: ideoque eos à parte
sua stantes habuit, & ita de
Mauris acquisivit majorem
partem Beticæ. Videtur de-
cens esse Regibus &c.

Parvulus hic erat in Castella
cum Rege Don Alfonso suo,
suo, qui ex regno Galicie eum
venire fecerat, ipsumque ama-
bat, ac multum demiraba-
tur ejus indolem: aderat ibi
etiam Mater, cui eadem ex
causa perquam carus erat. Vi-
detur decens esse Regibus &c.

Aderat quoque avia sua, qua
erat filia Regis Angliæ, cum
Don Alfonso Regis. Hic autem
transitis montibus intravit
Vasconiam, ut eam bello in-
teretur, sicut etiam majorem ejus
partem devicit: nam totam be-
ne merebatur. Videtur decens
esse Regibus &c.

in eam potissimum Alfonso, ob bellum Mauricum quod meditataur, ulturus relatam ad Alarcurim cladem. Post victoriam autem de iisdem ad Navas Tolosanas relatam, recepit regnum ex parte Sancius, pro navata eo bello opera, exceptis locis quatuordecim controversi juris, Victoria scilicet aliisque in Biscaya oppidis; atque ita hæc provincia annexa Regno Castellæ permansit. Porro cum Inducie Mauricæ, quibus durantibus gestum ab Alfonso fuit bellum Vasconicum, expiraverint anno MCCX; recte fecisse videmur, quod miraculum hoc adscripserimus anno precedenti, utpote factum post Alfonsi reditum ex Vasconia, ut mox apparebit. Certe jam non solum puer Henricus, regni successor futurus, natusque anno MCCIII aliquam etatem attigerat; sed etiam Alfonso, Sancti frater, quem simul cum eo apud avum fuisse mox apparebit; nec tamen diu ante annum istum natum esse possumus credere, propter ea que annotamus infra num. 69 litt. a. Fuisset ergo ex hoc calculo undennis Ferdinandus vel aliquot annis etiam junior, puta duobus vel tribus. Hoc prenotato prosequamur poëma regium lingua utraque.

61 E pois tornous en Castela

De si en Bourgos morava,

E un Hospital fazia

El, e sa Moller lavrara

O monasteri das Olgas.

E en quant assi estava

Dos seus fillos e dos nietos,

Muy grand prazer recebia.

Ben per esta a os Reyes &c.

D'amar en santa Maria

Ca en as muy grandes coitas

Ela os accorre guia.

62 Mais Deus non quer que o omo

Este sempr en un estado,

Quis que Don Fernando fesse

O seu neto tan cuitado

D'una grand' enfermidade,

Que foi dal desesperado

Ei Rei: mas enton sa madre

Fornou tal com: san dia.

Postea rediit in Castellam,

& morabatur aliquando Bur-

gis, ubi faciebat Hospital ipse;

& uxor ejus ædificabat mona-

sterium Holcarum. Quando

autem sic vivebat, multum ca-

piebat voluptatis ex duobus

luis filiis (Ferdinando scilicet &

Henrico) & duobus nepotibus

(ex filia Berengaria Ferdinando &

Alfonso) Videtur decens &c.

Sed Deus, qui non patitur

ut homo semper permaneat in

eodem statu; voluit ut Don

Fernandus ejus nepos tam gra-

vi corripereetur infirmitate, ut

vita ejus fuerit à Rege despera-

ta, Sed mater ejus tunc avertit

tale periculum, sicut mox dice-

X 3 tur.

Ben per esta a os Reyes &c.

63 E oyu falar de Onna
V'avia gran vertude.

Dis ela' Levalo quero

A lo , assi Deus m'ayude :

Ca ben creo que à Virgen

Lle de vida e saude.

Et quando a quest' ouve dito ,

De seu padre s'espedia.

Ben per esta à os Reyes &c.

64 Quantos la ir assi viren

Gran piada' ende avian ,

E mi mas polo menino ,

A que todos ben querian.

E yan con ela gentes

Chorando muito changian ,

Ben como se fosse morto ,

Ca a tal door avia.

Ben per esta os Reyes &c.

65 Ca dormir nunca podia ,

Nen comia , nen migalla ,

E vermes del sayan

Muitos e grandes : sin falla

Ca à morte ia venera

Sa vida sen batalla.

Mais chegaron log à Onna ,

E teveron sa vigia.

Ben per esta à os Reyes &c.

66 Ant' o aliar mayor loco ,

E pois ant' o da Reyna

Virgen santa grroriosa ,

Rogandolle que agyna

En tan grand' enfermidade

Posse la meez'ina ,

Se servizo do Menino

En algun tempo queri a.

Ben per esta a os Reyes &c.

67 A Virgen Santa Maria

Logo con sa piedade

Accorreu a o menino ,

E de sa enfermidade!

Lle deu saude compida :

tur. Videtur decens esse Regibus &c.

Audivit enim de Onia refferri , quod ibi erat magna virtus : dixit ergo : Portare ipsum illuc volo , ita me Deus adjuvet , quia bene credo quod Virgo Deipara dabit ei vitam & salutem. Cumque hoc dixisset , expeditit se à suo patre. Videtur decens esse Regibus &c.

Quorquot eam sic euntem videbant , magna commiseratione tangebantur ; maxime propter puerum , cui omnes bene volebant. Ibat autem cum illa turba plurima , quæ plorans plangebat eum , velut si jam esset mortuus : tantos enim patiebatur cruciatus. Videtur decens esse Regibus &c.

Etenim numquam dormire poterat , nec comedebat , nec bibebat : multique ac magni vermes de ipso egrediebantur. Itaque procul dubio ad mortem venerat absque pugna. Sed rogarunt locum sibi concedi Oniæ , ibique vigilem noctem duxerunt. Videtur decens &c.

Ante majus altare collocarunt eum , deinde ante altare Sanctæ Virginis gloriolæ Reginæ ; rogantes ut propitia adferret medicinam tam gravi infirmitati : siquidem à puero aliquando volebat præstari sibi servitium quodcumque. Videtur decens esse &c.

Sancta Virgo Maria statim sua cum pietate accurrens ad puerum , & à sua infirmitate

E de dormir a vontade.
 E de pois que foi esperto,
 Logo de comer pedia:
 Ben per esta a os Reyes &c.
 68 E ante de quinze dias
 Fue efforçad'e guarido
 Tan ben que nunca mar fora:
 De mais deulle bon sentido.
 E quando el Rey Don Alonso
 Ouv' est' miragr' oido,
 Logo se foi en camynno
 A Omma en romaria.
 Ben per esta a os Reyes &c.

dedit ei plenam salutem. Venit ergo ei voluntas dormiendi: & postquam experrectus fuit, statim petiit sibi dari quod ederet. Videtur decēs esse Regibus &c. Ante quindecim vero dies fuit corroboratus & sanatus, tā bene ut numquā melius habuisse se sentiret. Cum autem Don Alfonso Rex audivisset miraculū istud, statim se in viam dedit, & peregrinationem suscepit: Oniā versus. Videtur decens esse &c.

Habes veteris lingue Castellane inculteque eo ævo poë-
 feos specimen, in qua Latine reddenda si non usquequaque
 affectus sum singula; ignoscent spero peritiores & corri-
 gent, tum hos tum alios quoscumque defectus.

P A R S III.

Ad alia Chronicæ Capita usque obsidionem
 Hispalensem.

Pag. 98 ante num. 70. pra-
 cedentis numeri lineam
 ultimam sic lege ---- ubi
 acquistam prædam
 provide & caute con-
 traxerunt in unum lo-
 cum ---- deceperat non
 intellecta proprietate Hispanica vocis,
 Cavalgadura, ut aliter verterem:
 nec mirabor si alias simile quid con-
 tingerit, quod admonitus corrigam.
 Pag. 105 post k adde ----- eoque
 consistatur, errorem supra notatum
 in addendis ad Pag. 82 litt. h, non es-
 se imputandum typographis, sed edi-
 tori vel auctori ipsi. Dolendum pro-
 fecto quod tam insignis victoria annus
 nusquam expressus inventiatur.
 Pag. 106 lin. penult. & Pag. 108
 lin. 13 Ruyz Tabur ---- lege ----
 Ruyz Tahur.

Pag. III Annot. C expunctis dua-
 bus prioribus lineis, sic exordire.
 c Benaventa usque Civitatem
 Roderici milliaria Hispanica 30 nu-
 merantur: qua in via insidor trans-
 eundus fuit Tagus, cum altero vivu-
 lo unde Simanca nomen accipit. Et
 forsan excidit nomen hujus urbis:
 nam etiam sic magna ista fuissent iti-
 nera, & 12 aut 15 leucarum singu-
 la, qualia non potuerunt uno die &c.
 Ibid. Annot. d lin. 4 post, Ben-
 querencia dicitur ---- dele cetera.
 & eorum loco pone sequentia ---- Nisi
 malimus credere castrum quoddam, 10
 milliariibus distitum Metellino, hic
 intelligi, quod olim sub Mauris istud
 nomen habuerit; à Christianis vero
 occupatum & S. Nicolao dedicatum,
 cepit dici S. Nicolaus à portu, id
 est à montium istis occurrentium san-
 ctibus

eius quibus imminer. ----- Deinde sequentes etiam notas adda, positis ad singula loca litteris.

e Hispanicus textus in feminino ponit Los hermanas; sed huius nominis locus prope Hispalim est: retineo ergo masculinum genus Latini textus: si spero autem ipsam esse locum quem mappa similiter masculine nominat Puebla de los Infantes, non de las Infantas, sex milliaribus distans à jam nominato castro S. Nicolai.

h Licet tabula, intra prædictam Parochiam ab Infantibus dictam urbemque Cordubem, nullum rivum interponat, facile tamen credi potest aëquem esse, unde Guadalbagar nomen habeat.

g Pons Alcoleæ notatur in tabula, 2 vel 3 milliaribus supra Cordubam, in eadem eivna ripa. Batis ratio autem huc ascend. q. ti erat, quod suburbium à Christianis occupatum, & civitati ad Orientem situm, huc spectaret: ponenda enim castra erant istuc unde melius succuri obsidentibus possent. Cum autem supra dicuntur Mauri hic habuisse portam ducentem Martos, & ibidem in Theatro civitatum etiam nunc nominetur Mola Martaba, castrum autem istud sit ex altera parte fluminis, distans Corduba 10 milliaribus eivni Giennium; credibile sit, eo loco fuisse pontem sublicium fluvio instratum, qui etiam ipse fuerit in potestate eorumdem Christianorum; nisi forte eum frangerint Mauri, ex occupata suburbio in civitatem se recipientes, ne per eum circumdari ab obsideris possent.

pag. 118 Annotat. h sic mutabis --
b Quamvis ex Fudensi intelligatur nullus eo loci ubi Rex castra locabat, tunc pons fuisse, ideoque ratibus irajiciendus Batis fuerit, ad præcludendum Cordubensibus egressum per pontem suum: postquam tamen Ferdinandi copia castrum, in capite illius pontis situm, occuparunt, opus & otium Rex habuit edificare pontis, qui hic indicatur, &

à quo deinceps ibi manente factum, in Alcoleæ vicus caperit vocari Pons Alcoleæ, sicuti eum anticipate nuncupat Chronica. Hoc autem ponte restaurare illum (ut supra conjectamus) destructum pontem, ad quem ducebat porta Martans.

Ibid. pro Annot. d pone sequentia Annotata, suis respectivo locis applicanda. Pag. 115 lin. 8 ad hæc verba pervenit Castrum ----- pone litteram d. & deinde pag. 118 post cetera:

d Nisi aliud inter Ezijam & Cordubam Castrum nominetur, quod quod vulgo dicitur Castro del Rio (distans à loco castrorum Regionis versus Euro-africum Milliaribus 12, longius ab Ezija, quo Laurentius redibat, remotum quam ipsam Corduba) dicendum est Laurentium de industria declinasse ab itinere recto, fre quia observari metuebat, suo quod rivulus (unde Castrum nomen) notari bi transiri commode poterat. Hoc vero est eo verosimilius, quod Castro Ezijam equitans tota die opus habuerit, à primo mane in seram noctem, ut perveniret quo tendebat, considerinnere 13 aut 14 milliarium. Nisi nolum alio Castrum invento inter Cordubam & Ezijam, causa tam levis reditus refundatur in equos, oppidum lassos nec tota ea die passos.

e Zahenum appellat Mariana, f Almeria, maritima civitas, 40 Milliaribus Ezija, & Valentiam distans 50.

g Præladatus Mariana captus Valentiam ab Arragonis rege 28 Septembris an. 1238, post ingressum vicariam de Mauris per eosdem rivum, vitam vera liceret videtur Historiam Jacobi Regis hic allegant, & intelligere quam non multo post huius mortem scripta sit: obiit enim Jacobus anno 1276, annis 8 ante Alfonso Regem Castella, auctorem Chronica Generalis.

h Hactenus Chronica: quod ultra

nam possimus ex Roderico accipe.

i Hac Roderici absentia &c. -----
us habentur littera f.

In fine capituli adde litt. k & Annotatis adde ---- k Addit Chronica: Jusit insuper Rex ubique promulgari, omnibus Cordubam transferre se volentibus assignandum habitationis locum; adeoq; multos ex omni Hispania accurrisse, ut novis incolis & des suppellectiliaque præbenda deessent.

Pag. 120 post num. 101 pone litteram a, & num. 102 converte a in b; & mox subsequens b expunge: ac porro in Annotatis pag. 125 idem faciens, duasque priores observationes a & b in unam colligens sub littera b, præpone sequens a.

a Ita scilicet præoccupavit viventis Berengariæ laudes Toletanus, tam grandi jam senio vitæ, quod omnino crederet diutius victuram, quam ut mortuam laudare posset, sicut fecit infra num. 136 auctor Chronica. Quin etiam lib. 7 cap. 36, agens de sepultura Ferdinandi fratris, curatam ait excellentissima sua sorore Berengaria Regina, ad quam postea regnum Castellæ successione pervenit, impendente liberaliter & decenter officia funeris & honoris, & gemitus doloris: ubi virtutum ejus plenitudo sic claruit, ut ejus prudentia devoti sexus excederet pietatem, & elemosinarum largitio Principum largitates: etiam pudica modestia inconsolabili luctui procabatur, ut exinde famæ dulcorata suavitas, in augmentum cresceret & dulcorem. Religionum, & pauperum, & quorum titulos paupertas incrustabat, toto tempore vitæ suæ, subventrix extitit & levatrix: præter opera magnifica, quæ regnante suo filio magnifice claruerunt.

Post c adde ----- Hujus porro Alienoræ fratrem seniore Ferdinandum

(sic nominatum pro altero quem Beatrix pepererat, jam extincto, ut vel hinc patet) juvenem omnino obiisse ait Ignatius: idemque præsumere licet de Ludovico, cujus nulla memoria ulterius reperitur.

Pag. 126 Annot. e lin. 8 post verba Innocentius IV ----- interpone ----- Brevem autem Cælestini Pontificatum pro nullo habens, ejus qualecumque spatium Sedi vacanti adnumeravit. Ceterum &c.

Post f adde ----- Chronica autem designat triginta millia maravedisiorum, sub intellige aureorum: hoc enim additur num. 34 ubi agitur de pretio quo Rex sanctus à Crucigero quodam Roderico Didaci de Camberis possessiones ejus emit, & ubi Teletanus expresserat quatuordecim millia aureorum, Chronica habet Maravedisiorum aureorum. Non ergo hic intelligas Maravedisios seu Marobotinos vulgares, quorum trecenti septuaginta quinque, uno Ducato sive Aureo; triginta quatuor, uno Regali continentur; in hodierno Mercatorum Hispanorum & Collybiatarum calculo.

Pag. 122 num. 105 lin. 1 in Dominica Palmarum ----- lege ----- in hebdomadâ Dominicæ Palmarum: tum Pag. 126 post Annotat. f pone -----

g Intelligo Hebdomadem sanctam seu majorem, quæ à Dominica Palmarum initium sumit: sic enim etiam dicimus Hebdomadem Paschæ: Pascha autem anno 1243 cadebat in 12 Aprilis. ----- Post hac litteram g muta in h.

Ibidem num. 108 lin. 14 ad nomen Orgaz, pone litteram i, ac porro in Notis Pag. 126 post g, nunc h factum, scribe

i Ab Orgaz usque Martos, non nisi 30 miliarium iter supererat.

----- deinde num. 109 lin. 18 post verbum appellantur ----- adde

----- Santelia ----- & litteram h converte in k, ac postea addo
X 5 pag.

pag. 126 — Invenio autem in historia Caravacensi, Moratillam, ibi dictam Moratallam, Vicario Caravacensi subjectam fuisse, tamquam loco proximam. In tabula quoque Topographica Vischeri spectare est primo hic nominatam Santeliam 3 milliaribus Corduba distitam, Aguilar 5, versus Euro-africum utramque: itemque 3 milliaribus ab arce Martana aliud MORON; existimo tamen hic de eo agi quod jam indicavi inter E-zijam & Xerez.

Pag. 131 post a adde — Mox autem nominandum numeri sequentis initio Olmedum sive Ulmetum; medium est inter Vallisoletum & Abulam, 9 milliaribus utrimque distitum: & qua ibidem subjungitur, non Valmasa (quod corrigendum) sed Valmazeda, licet in tabulis non expressa, insignis locus olim fuisse debuit.

Post b adde — Non videtur tamen hoc idem esse, quod supra num. 112 adiecto Sanctus Rex dicitur possessionibus Didaci Lopez Biscaya Domini, propter nimiam loci distantiam ab aliis.

Pag. 128 lin. 11 ad vocem Cicca, adde d — lin. 14 ad Cartajena adde e — atque pag. 131 post e hanc consequenter nota.

d Omnia fere haec loca extra fines regni Murcienfis videntur fuisse: nam Alicante & Orihuela pertinent ad regnum Valentinum, Alhama procul in mediterraneis Granatensibus distat; sola ultima Cicca invenitur intra fines Murcienfes 8 milliaribus à metropoli.

e Cartagena, urbs maritima & potens, Cortagenensium veterum opus: Lorca commode incumbit fluvio ad confinia regni Granatensis; Mula, in tabulis nunc ignota, satis insignè oppidum tunc fuisse debuit.

f Scribatur loco d & rursus 129 num. 117 lin. 2 ad nomen Andujar adde g — & lin. 5 ad nomen Archona adde h, de iisque sic nota pag. 131.

g Andujar supra Batim conspici inter Beatiam & Cordubam.

h Archonam in tabulis non invenimus quidem, jussi tamen poni inter Anducharium & Giannium, supra eandem fluvium. (Rio-frio, id est Frigidum vocant) ab uno loco ad alterum currentem; neque enim vel emittere debuit locum tam celebrem in hac historia & regio olim insignis titulo, neque ejus situm potius certius divinare.

Annor. c signabis littera i & Annot. f signabis per k, tum vero pag. 130 num. 118 lin. 5 ad vocem delectos appinge l & sequi pag. notata adde.

l Hispanicus contextus Concilia appellat, quam vocem retinimus num. 23, ubi Conciliorum nomen intelleximus Communitates civium; hic vero delectos vertimus, quod omnino credimus ideo vocari Concilia, quia de mandato Conciliorum id est Communitatum civilium expositi ad militare obsequium, Principi pro certo divitaxat tempore praestandum, acceptio ab ipsam Communitatibus stipendiis; cum Milites es & semper obligarentur, titulo sua nobilitatis, feudorum &c. Est tamen illud nomen in tali significatione; ut quis hoc consilere potuit Hispana militia periti ignotum.

Pag. 137 expungenda Annotatio a, jam relata ad caput praecedens & sequens b, vocandam a, sique mutandus contextus:

a Media inter Toletum & Cordubam via, supra Añam fluvium, topographica Blavii tabula Andaluzae representans, exhibet oppidulum sub titulo Villae-regalis: sed accuratè Vischerus Villam-majorem nominat, & 6 milliaribus altius ad istum flumen notat Civitatem-regalem, quam potius hic intelligi credimus.

Pag. 134 num. 23 lin. 6 ad vocem Alcalam Abenzaida, ponit lit. b — & lin. 7 ad vocem Moram lit. c Tum in Notatiis hae part. b hanc

b Hanc existimo esse illud oppidum, quod in tabulis dicitur Alcala-regalis, & Giennio abest 8 miliaribus.

c Cum modo nusquam inveniatur Ilora, suspicor mutarum sub Christianis nomen; ipsamque esse que modo nomen habet Sanctæ-fidei; duobus vel tribus à Granata miliaribus: quandoquidem in ipsam agrum Granatensem hinc transisse Rex populabundus dicitur.

Ibidem porrò in d. & d in e commutata: atque in sine, expunctis ultimis octo lineis, hæc substituit — Hic enim (scilicet Dominicus) non poenit ante annū Christi 1249 fuisse annis 59 Episcopus, nequidem Beatiæ; debuisse namque anno 1190 ordinationem suscepisse: & tamen constat, quod quanda pugnarum ad

Xerez est an. 1234, Beatiæ adhuc habebat suum Mauricum Regem. Præterea S. Dominicus, Ordinis Patriarcha, teste Bzovio Dominiano in Annalibus, primum suos alumnos cepit mittere in Hispaniam anno 1219, annis quatuor post impetratam sui Instituti approbationem. Porro cum antiquitas neque Beatiæ neque Giennium fuerint urbes Episcopales, facile crediderim facultatem novi Episcopatus instituendi in urbe Giennensi, cui etiam Beatiæ subesset, primum expeditam fuisse anno 1249 (neque enim istiusmodi negotia solent tam cito Romæ conscribi) adeoque Petrum primum fuisse urbis utriusque Episcopum; idque tenendum esse, donec pro Dominico, saltem ad paucos annos Cathedralam tenente, certius nanciscar testimonium.

P A R S I V.

Ad septem ultima Chronicæ Ferdinandæ Capita.

P Ag. 140. num. 133 lin. 10 post hæc verba — tab. 7 — adde — itemque in multo auctiori meliusque ordinato Theatro, ante non multos annos edito Amstelodami apud Ianssonium. Hic redemptis Colonienfibus laminis, ante centum annos sculptis, tamquam novis est usus, nulla adhibita distinctione ab iis quas novas addidit; quod tamen monendus hic Lector videtur, ne titulo libri deceptus, ex laminis predictis iudicium formet de presenti tempore, quo urbes multe, atque imprimis Hispaliæ, plurimis adificiis magnificentissimis publice privatimque auctæ, aliam prorsus faciem induerunt, etiam extra mœnia. Porro predictarum Tabularum secunda instituto huic accommodatior est &c.

Ibid. lin. 17 post hæc verba — fortassis solo jam aquatis — adde — salum ex parte Meridionali videtur apparere

recre

vere pars aliqua veteris illius muri, cui predicta catena ex Turri aurea trans flumen ducta affigebatur: ex parte vero Boreali conspiciuntur ad caput pontis &c.

Pag. 143 lin. 2 ad verbum Alcala Guadayaꝛæ, pone litteram b —
 & lin. 4 ad vocem Xeritanos, litteram c, ac notarum sequentium litteras ex ordine promove tum:

Pag. 147 post a adde — b
 Alcala hac duobus solum milliariis distat Hispali, unde intelligas fere quo loco castra fixerit Sanctus, aliquo scilicet inter hanc & illam medio.

c Hac est Xerez de la Frontera, seu Limitanea, versus Mare, cuius supra facta mentio, & unde una ex primariis urbis portis, ea scilicet qua ducit ad mare, nomen tenet.

Pag. 144 num. 139 lin. 6 ad nomen Montanches pone litteram f, deinde pag. 147 post b c, mutanda in d, e scribe:

f Motanches & Caceres, quamvis non exprimantur in tabulis, urbes tamen insignes fuisse oportet, que tam expresse hic nominantur: alterius tamen appellationis vestigium, manet in vico qui dicitur Puebla d'Alcocer, 10 milliariis à Metellino versus Ortum. Est etiam quoddam Alcacer inter Cordubam & Eziyam, sed nota inferioris.

Pag. 148 num. 14 lin. 9 retroagi classem & istuc ubi erat appelli — lege — sursum magis agi classem, cetera verba dele.

Pag. 165 Annot. c lin. 3 Equites — lege — Milites —
 & in fine adde — Discimus autem ex Nicephoro Gregora, una littera l extrita nomen corrumpente, lib. 7 cap. 153, Ronzerium, Regis Aragonum Petri genitorem, habuisse in exercitu suo mille Amagabaros, quos Latini pedites vocant. Eadem voce usum Villanum notat Dominici Maeri frater Carolus in Hier-

rolexico, docetque Arabicam esse vocem ex Mghabbar, qua pulverulentum significet. Huic praefixus articulus Al, & vocalis una inter m & g euphonia ergo interjecta, nomen integrant, uti hic scribitur. Ceterum crediderim, genere Mauros omnes fuisse, qui vel Christianam & fidem & militiam, vel saltem militiam profitebantur, cuiusmodi apud Turcas sunt quos Janissaros vocant.

Pag. 173 lineas tres ultimas num. 183 sic lege: Sed Mauri tanta copia se effuderunt in occursum, ad prohibendum transitum, ut tota die peragi nihil poterit.

Pag. 172 num. 183 lin. 2, Archiepiscopum S. Jacobi — adde litteram d & porro in notis sic scribe pag. 173.

d Quidquid hic de isto Archiepiscopo dicitur, narrat isidem verbi Egidius Davita, in Theatro istius Ecclesie pag. 55, tamquam ex Chronica Generali Hispanie acceptum, unde iterum confirmatur, quod alibi diximus, duorum Chronicarum alteram ex altera multum transcripsisse.

Pag. 177 lin. 3 ad verba, Gradibus tam amplis — signa litteram k, & reliquas deinde litteras promove, atque inter Notas.

Pag. 180 post i adde — k Similibus gradibus etiam consecratur testum Basilicæ Vaticane Roma; sunt enim plani & leniter solum acclivis, sic ut ab angulo ad angulum media turris, secundum cuius latera gradus isti ducuntur longitudine 23 pedum: solum enitatur quis sursum pedes 5: qui quater secundum numerum laterum replicati, faciunt ut singula cuiusque lateris fenestra, qua lumen istis gradibus præbent turrisque interioris cameris, una supra alteram posita

videatur intervallo pedum 20 circiter. In theatro urbium Tarris hac sic delineata invenitur, ut ex angulo uno videntur duo latera conspicienda offerantur; itaque pateat oculis ipsis illa, quam dixi, fenestrarum utrimque paulatim ascendendum differentia. Eadem representatur in altero ejusdem tabula latere, introrsum conspicienda per effractum muri angularis hiatus; sed perquam infelicitate: quia nec turris media latera predicta conspiciuntur, neque scalarum forma vera exprimitur: notantur enim in lateribus singulis 8 vel 10 gradus, singuli tam alti quam lati, quos à quadrupede scandi, sicut ibi fingitur, impossibile sit; cum contra non nisi gradum unicum habeant singula latera, quibus omnibus succedit in eodem latere gradus alter. Proinde tantum abest ut aliquam scalarum Hispanensium ideam formare tibi ex ea delineatione possis, ut erroneam prorsus concipere necesse sit nisi admonitus caveris.

Annotat. k nunc in futura, columna 2 lin. 26, post verba Morgadi

addo — Ipsa quoque sollicitudo Maurorum, pro impetranda facultate demolendi turrim illam priusquam excederent, etiam cum onere adificandi novam propriis sumptibus, ut habetur num. 185, confirmat proprium opus fuisse eorum, qui ad perpetuam infamiam suam sui que Mahometi, ex ea turri soliti invocari, manere illam noluisse.

Pag. 183 Annot. p (mutanda in q & sic deinceps) ibidem autem lin. 5 post verba Episcopus Segoviensis, addo — statim quidem ab ordinata Hispali ecclesia, Sanctus Rex Archiepiscopum denominaverat Philippum filium: sed hic, donec suscepisset ordinationem (suscepit autem numquam) non poterat Episcopalia munera exercere, ideoque solum Electi vel Administratoris titulum gerebat, & per Vicarium Episcopum opus habuit cetera agere: talis ergo tunc erat Raymundus iste, qui quia anno 1285 &c.

Pag. 184 dele ultimas lineolas duas, jam futuras superfluas.

Pagina 194 tota expungetur, quando qua hicin dicantur miracula, integra posita fuerint loco Parergi 1. Hic vero malleum Marianas imagines, haecenus descriptas, spectandas exhiberi ex are, imprimis praecipuas duas, Antiquae & Regum; quarum nunc quidem delineationes optatas non lubet expectare, remorando editionem plusquam satis dilatam; confido tamen fore, ut eas accipiam ante editionem ipsius Maji.

Pag. 198 ante num. 211, appone numero precedenti sequentia — His ita positis, haud incongrue suspicaberis, hanc ultimam clavem solam ac propriam Iudeorum fuisse ipsam ingredienti Regi offerre solitorum: priorem vero, fabricatam etiam ab aurifabro Hebraeo, sed Regio jussu & ad usum Civitatis. Et fabrum quidem dies suo indulgisse ingenio, in Hebraicis illis litteris annulo manubrii circumducendis; Regem autem praecipue intendisse, ut laus Deo redderetur per verba secreti; per signa vero, quadrato clavis nodo insculpta

sculpta sub annulo, designatum voluisse, quod precipuum instrumentum victoriae, qua urbs accessit regnis Castellae & Legionis, fuerit gemina illa navis, catena pontique perfringendis adhibita.

Pag. 202 lin. 6 quod ceteris quoque liberis commendatum volebat — dele & substitue — Voluit etiam Infantem Alfonsum fratrem suum, & alios quos habebat fratres eidem commendatos c.

Pag. 204 Annot. a lineas ultimas sex expunge post verba — Alpechi videtur dici — & hac substitue — Quod hic dicitur Bejar, videtur in tabulis dici Bege vel Beger, ad fretum Herculeum prope Tariffam. Gaditanam peninsulam vide sis accuratissime delineatam in Atlante Blaviano. In ipsum vero, quem ea format, sinum effunditur rivulus Guadalete, supra quem consequenter consistunt, hic nominata loca, Arcos, Xerez & S. Maria; sed postremum nomen credo suspectum antiquiori alteri Maurico. Tariffa, Gibraltar & reliqua versus Granatense regnum loca ad fretum ac mare mediterraneum; vel tunc adhuc ad regnum Granatense pertinebant, à posteris Regibus denique ei subtracta; vel tributaria Ferdinando reddita, ejus nepoti rebellarunt; sollicitis Mauris, ut, servato sibi tam commodo in Hispaniam ex Africa trajectu, spem quoque recuperandi aliquando ibidem Imperii conservarent. Ad Algarbiorum Regnum quod attinet, non videtur illud Sanctus victoris suis attigiisse, sed potius reliquisse Lusitanis vindicandum, velut partem veteris Lusitaniae. Certe primus Alfonsus x invenitur se Regem Algarbiorum scripsisse, idque postquam Pelagius Correas, de quo frequens mentio in hac historia, praecipua quaedam loca expugnaverat, cetera tributo subjecerat. Postquam autem idem Alfonsus filiam suam notham Beatricem matrimonio junxit Al-

fonso III Lusitaniae Regi, & ab eo nomine eidem accesserunt Algarbii, ex eoque tempore manserunt dominantibus Portugalliae.

Annot. c. adde. Notabilis certe perulamia Regum istius aevi erat, quod justam divertio faciendo novisq; nuptiis contrahendis causam se haberi crederent, si sterilis uxor manebat. Ita etiam praedictus Lusitanus, ex Francia quo profugerat rediens, optimo de se meritam Mathildem Bononiae Comitissam, quam viduam & grandævam uxorem exul duxerat, dimisit; ac Beatricem, ut dictum est, suscepit, improbantem palam Ecclesiam; adeo ut postea, Mechtildem mortua, egre impetrari potuisset ab Apostolica Sede, ut adulterium cum Beatrice contubernium purgaretur, fieretque legitimum matrimonium.

Pag. 205 post Annot. d. adde — e iam diximus hos videri fuisse, naturales dumtaxat ex concubina aliqua, post Berengariae divortium ascita. Porro Alfonsus Nunez de Castro in Annalibus apud Zamigam, testatur, in Monasterio Mataplana inveniri ac legi epitaphium lingua Castellana sic scriptum: Hic jacet Infans Don Alfonsus Ferdinandez, filius praecelsi Regis D. Ferdinandi, ejus qui Sevilliam obtinuit, & gloriosae Reginae D. Joannae. Obiit ultima Septembris Era 1350, id est anno Christi 1311. Hinc Zuniga colligit Joannam, uxorem rientes Sancto, gravissimam fuisse, addere autem

hunc possumus, natum eo parte
postumum, de sacro fonte susceptum
videri, vel à fratre jam Rege, vel ab
Infante patruo; ideoque nomen Al-
fonsi accepisse. Mirum tamen est
quod de tam longa vita Principe nul-
la usquam mentio in Chronicis occur-
rerit ipsi Zaniz & eas scrutato haud in-
diligenter.

Pag. 202 lin. 18 ad verba Regi
Roderico adde f; & pag. 203 lin.
13 post Amen adde g--- deinde in
Notis pag. 205,

f Infelix iste Rodericus regnum
vitamque amisit anno 713, ultimus
Regum Visigothorum: qui cum posse-
derint quicquid intra Pyrenæos montes
jacet, nec parvum etiam terre tractum
ultra eosdem, puta Navarram,
Aragoniam, Catalauniam, Vasco-
niam, nec non Portugalliam, verbo
Hispanias omnes; cum etiam Mauri
dominati sint iisdem fere omnibus
(nam apud Astures Cantabrosque ser-
vata utrumque libertas est locorum
asperitate defensa) patet hunc loquen-
di modum indulgenti acceptione opus
habere, totumque sumi pro parte præ-
cipua.

g Liceat hic mihi ex lib. 6 Toletani
cap. 14 referre, quæ idem habet de
Ferdinando I, ut appareat quam
similis utriusque exitus fuerit, sicut
& vita & fortuna. Hic, inquit
Ferdinandus, jam senectute
confectus, vitam suam bonis &
Deo placitis operibus dedicavit.
Ecclesias Regni sui, & præcipue
S. Jacobi, S. Salvatoris, S. Isidori,
& Cathedralē ecclesiam Le-
gionis possessionibus & donatio-
nibus inclitavit: monasterio-
rum etiam indigentiam de suis
facultatibus sublevabat. Cum
vero quadam die in Cathedrali
ecclesia Legionis audiret Divi-
na, vidit ministros ecclesiæ, causa
familiaris inopiæ nudis pedibus
ministrare. & statim certos re-
ditus ad calceamenta instituit
ministorum. Ceterum cum ad

S. Facundi monasterium venie-
bat, cibis eorum contentus,
pari ordine & consortio, quasi
unus ex eis, & divinis officiis
insistebat, & cibariis regula-
ribus utebatur. Cumque obla-
tum vas vitreum de manu
Abbatis ad mensam residens sus-
cepisset, vas decidens de manu
Regis illico fractum fuit. Rex
vero pro negligentia valde pœ-
nitens, in continenti vas au-
reum gemmis ornatum fecit
afferri, & Abbati offerens pro-
vitreo satisfecit. Obtulit insu-
per Cluniacensi monasterio de
Regio fisco mille aureos, annua-
tim in perpetuum solvendo . . .
. . . Sed jam vitæ termino sibi
imminente, apparuit ei B. Isido-
rus & diem sui obitus intimavit.
Et cum cœpisset post modicum
infirmari, fecit se Legionem
adduci, & nono kalendas Ja-
nuarii die Sabbati ingressus est
civitatem, & ex more corpora
Sanctorum flexis genibus ado-
ravit; petens & supplicans, ut
cum dies obitus jam instaret,
anima ejus ab Angelis duceretur.
In ipsa autem nocte Domi-
nica Nativitatis, licet æger, ipse
Rex cum Clericis interfuit Ma-
tutinis, concinens ut infirmitas
tolerabat; & observabatur ibi
tum temporis Officium Toleta-
num. Facto autem die, vocatis
Episcopis, fecit sibi Missam solen-
niter celebrari, & percepit Cor-
poris & Sanguinis Domini Sa-
cramentum. In crastino autem,
vocatis Episcopis & Abbate &
viris religiosis, una cum eis fecit
ad ecclesiam se deferri: & im-
posito capiti diademate, & indu-
tus regalibus indumentis, coram
sarcophago S. Isidori clamavit
ad Dominum voce clara: Tua
est potentia, tuum est regnum,
Domine: tu es super omnes Re-
ges: tuo imperio omnia sunt
subjecta.

subjecta. Quod te donante accepi, restituo tibi regnum: tantum animam meam in æterna luce jubeas collocari. Et his dictis, exutus Regalibus ornamentis, pro venia exorabat: & accepta ab Episcopis pœnitentia & gratia ultiimæ Unctionis, indutus cilicio & conspersus cinere, duobus diebus in pœnitentia atque lacrymis supervixit. Tertia autem feria, hora sexta, in festo S. Joannis Evangelistæ, plenus dierum reddidit Deo Spiritum immaculatum, & juxta patrem suum in eadem ecclesia S. Isidori est sepultus. Regnavit autem vivente patre annis XII, mortuo patre annos XII, in Castella & Legionibus annis XV, in universo annis XI, mensibus VI, diebus XII. *Mariana lib. 9 cap. 6 annum fuisse ait MLXV (quod etiam probat concursus Domi-*

nica & Nativitatis, relationem verbis sic concludit. Sane Ferdinandus, dum vixit, insigni pietate fuit: quo merito Legionibus anniverfariis sacris memoria ejus celebratur, & in Calitum numero locum habet. Equidem neminem alium inveni hæcenus qui eum Sanctum accenseret inter veteres norosque scriptores; ideoque existimo Anniverfarij illud non aliter quam funebri ritu actum fuisse. Et adhuc ego, quandoquidem Ferdinando Tertio, indubie Sancto, non aliud obtigerit usque ad nostram ætatem, sicut ex mox dicendis apparebit. Si quid amplius factum ferre poterat, ratione ejus debeat in nostro spectari tamquam Sanctus referri etiam Primus, id velim discere accurate, præquam ad ultimum usque mensum præveniant posteris.

*Pag. 203 litteras e. f. g. confu-
quenter muta in h. i. k.*

HISTO-

LECTORI.

Secutus Roderici Toletani irrefragabilem (ut mihi videtur) auctoritatem, insuper habui quamcumque aliam recentiorum scriptorum Chronologiam, & dixi in Comm. prævio num. 14 Alphonsum Legionensem regnare cœpisse anno MCLXXX. Ait enim Rodericus præfatus lib. 7 cap. 23, quod Pater ejus Rex Fernandus, annis triginta uno in regno consummatis, obiit Beneventi æra millesima ducentesima [decima] octava: ubi typographico sphalmate omissum denarium recte suppleri, tota ejus præcedens historia loquitur. Deinde subjungit cap. 24, Mortuo Rege Fernando successit ei ejus filius Aldefonsus. Hic . . . à consobrino suo Aldefonso Rege Castellæ, & Sancio Rege Portugalliæ infestatus circa principium regni tui venit ad Regem Castellæ & in Curia Cætionis accinctus ab eo cingulo militari, manum ejus fuit in plena Curia osculatus: & in eadem Curia Rex Castellæ Nobilis Aldefonsus Conradum, filium Frederici Imperatoris Romani, accinxit similiter cingulo militari, & ei filiam suam primogenitam Berengariam desponsavit. Sed ipso Conrado in Teutonium revertente, prædicta Domicelia desponsationi continuo contradixit, & per Gundisalvum Toletanum Primatem & Gregorium Cardinalem Apostolicæ Sedis Legatum divortio celebrato, puella Berengaria mansit innupta. *Hu ita positus, censui initiationem illam utriusque Principis, per Alphonsum Castellani factam fuisse circa principium regni ab Alfonso Legionensi initi; interpunctionem, à typhothetis omisam in meo Francofurtensi exemplari, ponendo ante prædicta verba, Circa principium regni sui, eaque conjungendo cum verbis Venit ad Regem Castellæ; adeoque initiationem jam dictam non posse differri ultra annum MCLXXXV. Desponsationem quoque & absolutionem Berengariæ nullo notabili temporis intervallo discernens, propter additam voculam continuo; judicavi consequens fore, ut eam atatem tunc habens illa, qua posset etiam invito patre desponsationi suæ ante consummatum matrimonium contradicere; nata fuerit circa annum MCLXXXIII, proinde tanto senior sorore sua Blanca, ut summum nata circa annum MEXC, ut potuisset mater ejus fuisse.*

Verum ea omnia nunc conferens cum post repertis apud Garibayum lib. 12 cap. 14 instrumentis duobus Alphonse Castellani, prædicta initiationis desponsationisque mentionem facientibus, agnovi primo, memoratum locum sic esse interpungendum, ut intelligatur Alfonso Legionensis, à Regibus Castellæ & Portugalliæ armis infestatus circa principium regni sui: rebus autem paulatim compositis, cum jam pacifice absoluteque regnaret, venisse ad Regem Castellæ cinguli militaris causa, nec

X*

nisi

APPENDIX AD ACTA

nisi octavo anno Regni, cum jam ætatis annum xxii transcendisset. Et enim dictorum Privilegiorum primum, datum Dominico Abbati S. Mariæ de Balyanera, signat Rex Era mcccxxvii (qui est annus Christi mclxxxix) vii Idus Maji, anno secundo postquam D. Alfonso Rex Legionensis, Eques ab ipso creatus, manus ejusdem osculatus est; quando etiam, paucis diebus post, Equitem armavit Conradum, filium Imperatoris, eique uxorem junxit Infantissam, filiam suam Berengariam. Alterum idem Rex signasse dicitur in favorem Abbatis & monasterii S. Dominici de Silos, Idibus Octobris Era mcccxxviii, anno tertio postquam D. Alfonso &c. ut supra. Utinam hæc propriis Latinis verbis dedisset nobis Garibayus: majoris namque momenti sunt. Quippe non solum ex iis sequitur id quod jam dixi definitum desponsationis prætaxata tempus; quod antea nesivirram certo desinare; sed etiam secundo loco probant, Conradum Frederici filium (quem cum prius genito Friderico, paulo post patrem in Syria mortuo, ad annum mxc perperam confudit Baronius; cum fuerit solum tertio genitus, teste Othone à S. Blasio, Othonis Frisingensis Continuatore, tunc vivente & scribente) probant, inquam, Conradum, non statim à suscepto cingulo militari rediisse in Teutonium, sed ferme tribus adhuc annis mansisse in Hispania, sub Rege socero accepta ab eo arma tractantem in honoraria contra Saracenos militia; post quos denique, ipso in Teutonium revertente, desponsationi continuo contradixit Berengaria, tunc primum forsitan matura viro, & efficaciter contradicere priori pactioni idonea; atque adeo ut summam nata anno mclxxvii vel viii; aut forsitan etiam mclxxxii, sicut scribit Rudericus Mendez de Silva in Catalogo Regio ac Genealogico, certiores observatus assensum, si sui asserti vetus aliquod testimonium adduceret, non erraret etiam in S. Ferdinando, faciens eum nasci an. Dom. mccc. Quæ enim ratio non consummandi continuo matrimonii, unde pendebat successio in regnum Castella, cujus heres bis jam fuerat publico totius Regni juramento agnita Berengaria, antequam Rex haberet filium, nisi immatura ætas sponsa?

Certe, si ante prædicta Privilegia condita celebratum divorcium fuisset, non potuisset Alfonso desponsata filio Imperatoris Infantissa sua in subscriptionibus meminisse, tamquam rei perquam honorifica, sicut fecisse eum apparet: post illa autem primum habuit Conradus justam revertendi in Teutonium causam. Nuntiata siquidem tunc morte patris ac fratris primogeniti in Syria obita anno mclxxxx, & secundogeniti electione ad patris Regnum & Imperium, intelligebat in se recedens Ducatum Sueviæ, quem pater fratresque duo possederant prius quam altius eveberentur. Altera, nec minus justa, & tempore prior, sed sola non sufficiens causa recedendi ab Hispania erat; quod secundo anno post

S. FERDINANDI REGIS.

contracta sponsalia circiter dimidio, videlicet millesimo centesimo octogesimo nono, ad tertium Kalendas Decembris die Mercurii natus fuerit Alfonso filius Ferdinandus, prout constare (utique ex authenticis documentis) ait Mariana lib. 11 cap. 17, qui etiam egregie adolevit, eoque majori patris dolore totiusque provinciae luctu obiit anno mccxi. Evanuerat igitur jam Conrado, vel saltem valde extenuata erat spes cessura sibi aliquando cum Berengaria Castella: necdum tamen proprium ullum statum habens aut sperans alibi, merito adhuc remanebat in Hispania, qualemcumque spem Regni dotalitiu fovens, aut saltem notabilis in eodem incrementi tali conjugio mediante. Sed ubi, mortuis ut dixi Fredericis patre ac fratre, & aliter fratre electo in Regem, nova & propior spes ex Germania affulsit, merito voluit in Teutoniā reverti, eodem etiam addictam sibi uxorem invitans. Sed hac aque merito recusavit exire Regno, redituro ad se, si quid puero contingeret (sicut contigerat priori Sancio, eo quod infans obierit vix auctoribus noto) praesertim cum non deessent in vicinia Principes, quibus nubere posset, Conrado potentiores.

Fieri etiam potuit, ut ob expectationem nascituri ex pregnante iterum Regina masculi, tam pater quam filia, licet fortassis matuta viro, distulerint consummationem jam promissi vel etiam contracti matrimonii, frustra eam sollicitante Conrado; quem facile apparebat, nato jam herede non remansurum in Hispania, si Frederici patris suscepta in Syriam expeditio, cujus multa fama & expectatio erat, nova ei regna dominiaque acquireret qua partiretur in filios. Ergo regressus Conradi potest in annum mcccxi differri, dicitque Berengaria tunc egisse aetatis annum xv vel amplius. Si tamen aliunde probaretur, eam revera, ut ait Genealogicus pronomiatus, vivere primum cepisse anno mclxxxii (quo posito illa solum fuisset decennis, quando recusavit sponsum sequi & solvi petiti) tamen, secundum argumenta ex Garibayo contra Garibayum, parum sui memorem deducta, maneret illa primogenita liberorum Alphonsi. Quando enim inter ipsum & Eleonoram Anglicam matrimonium coaluit anno mclxx, ille solummodo quindennis erat, & hac haud paulo forte junior, ob quam aetatis utrimque teneritudinem partim dilata fuerit matrimonii consummatio partim suscepti tardius liberi; sicuti horum uni Blancae (qua tredecenni juveni nupsit virguncula, annos solum octo vel novem forsā nata) utraque vel saltem alterutra ex causa scimus accidisse, ut non nisi nono sui matrimonii anno filios pareret. Quantumcumque vero sero nasci Berengariam facias; semper manebit, eam viro desponsam fuisse, aliquam multis annis prius quam nasceretur Blanca, ita ut hac fortassis etiam ejus filia esse potuisset: quod erat primum nostrum assumptum. Quo anno mortuus fuerit Ferdinandus Legionensis eique filius Alfonso successerit, jam porro ad nostram qua-

questionem non facit: non video tamen, quomodo usque ad annum M^o. LXXXVI° differri ea successio possit. Quis enim credat generosum juvenem, eodem anno, id est regni primo, quo constat eum armis instructum ab Alfonso Castellano, etiam manus ejus fuisse osculatam, Equestrem ordinem ab ea suscipientem.

Ceterum novam istam lucem, pro sententia nostra confirmanda & chronologia ordinanda nactus, quaedam consequenter mutanda habeo in jam editis, quod pramonitum Lectorem volui, etiam prius quam suscipiatur impressio altera. Ne vero eundem etiam offendat, quod Alfonso Sapientis Hymnos pag. 321 conscriptos dixerim veteri Castellano Rythmo, mallet in titulo quidem Parergi istius Callaico legi vel Gallæco, in contextu autem lin. 12 post hæc verba, Undennis puer, mutari quaedam in hunc sensum.

Describit autem veteri Rythmo, non Castellano, sed Callaico sive Gallico: cujus rei ratio videtur reddi posse, quod pubertatis annos ingreßus Princeps, & majorem quam pro aetate sapientiam præferens, fuerit in partem regiarum curarum cito accitus, atque post mortem matris & secundas patris sui nuptias missus Legionem vel in Galliciam, simul & regnandi peritiam ipso exercitio acquisiturus, & extremas illas autem jam Imperii provincias, in oppositis plane sinibus ut plurimum occupato patre, præsentia sua conservaturus in officio. Certe non ante aetatis annum XXI. & quidem postea non nisi bis, fuisse illum in Batica legimus priusquam Rex fieret; unde intelligitur alibi ut plurimum degisse quoad pater vixit, præsertim in sua juventute: ubi autem potius, quam in Gallicia, præcipua Legionensis regni parte, unde pater & avia longius aberant? Ibi ergo Callaicum idioma, dialecto valde diversum à Castellano, non solum didicerit, sed etiam sic adamavit, ut scribendis eo rythmis delectaretur. Horum autem volumen, tamquam primum sui ingenii factum, carum habens, etiam cum jam Rex mortuo Patre Hispali sedem haberet; ipsum per extrema sua voluntatis testamentarias tabulas, non cum corpore legasse dicitur Hispaleusi Ecclesia. Fuit namque, ut restatur Zuniga, in illius archivo servatus liber, quo ad usque Philippus II. gloriosa memoria Monarcha, adificato Scutiacensi Palatio, ad erectam ibidem Bibliothecam transferri Regium istum codicem jussit: ex quo transcriptum à Zuniga poema juvat hic recudere, addita columnarum nostra interpretatione Latina &c.

Denique (ne agnitorum mendorum dissimulem quidquam, ceteris fere jam manu calamoque correctis) etiam pag. 13 lin. 8 à fine, pro eo quod indistincte nunc legitur tot annis, scribe, per annos quinque & viginti: & pag. 11 lin. 4 & 5, exclusis ex præmortuo fratre Alfonso & Blanca Francica nepotibus; lege Ferdinando & Blanca, sicut legendum esse patet ex pleniori contextu ejusdem rei pag. 9 num. 13.

HISTO.

HISTORIA ET MIRACULA
S. CRUCIS CARAVACANÆ,

ipso quo S. Ferdinandus nasciturus erat
anno MCLXXXXVIII,

per Angelos in Hispanias allata.

PRÆFATIO COLLECTORIS

Ostquam in prima opusculi hujus molitione, historiam hanc susceperam reducendam ad annum Sancti Regis natalem, unde eam quarundam recentium fabellarum assumpta temere fides alienarat, suaseratque ad annum MCCXXXII adultumque jam S. Ferdinandi imperium differre; suscepto tunc argumento videbar mihi fecisse satis Parergo primo, quo disputatur, An & quomodo ad hujus temporis ac Regis historiam pertineat revelatio Crucis Caravacanæ. Præfatus autem, miraculosæ isti apparitioni, præter immemorabilis temporis traditionem, abunde attestari antiquissima ipso in loco monumenta; de Miraculis vero, quæ sunt recentioris ævi fere omnia, legitimeque testata, ambigere neminem; credebam satis me cavisse, ne ex illa fictionum post additarum convictione detrimenti aliquid pateretur honor sacri istius Pignoris. Recognoscenti nihilominus opellam præsentem, jam fere absolutam à prelo, in ordine ad editionem alteram, ipsis in Actis Maii faciendam, visum est, utilem, neque solis Hispanis, sed etiam aliis omnibus gentibus Christianis (ad quas Crucularum Caravacanarum usus æstimatioque pervasit) rem gratam me facturum; si denuo exorsus à principio, novam instituerem tractationem, in plura distinctam Capita, Actisque Ferdinandæis subtexerem; Historia
X
illius

illius veritatem confirmando documentis etiam aliis; recentioribus quidem quam sint prefata monumenta, Caravaca sculpta & picta ipso quo res agebatur tempore; antiquiora tamen omnia figmentis prenotatis; addendoque precipua quadam Miracula, tam antiqua quam nova, etiam extra Hispanias patrata. Quam tractationem si rursus incipiam a refutatione figmentorum istiusmodi, crede id necessario fieri, exemplo Architectorum, qui prius quam adificiorum jacciant fundamenta, mobilem omnem insidamque humum foediendo egerunt.

CAPUT I.

Fontes fabulosarum quarundam circumstantiarum, quibus obscurata habetur historiæ Caravacanae Chronologia.

Historia
edita an.
1615,

² **L**icentiatuſ D. Ioannes de Robles Corvalan, Clericus & Sacerdos, Caravacæ natus, in Regno Murciae ad confinia Caſtelle-novæ, anno MDCXV Madriti curavit evulgandam, quam Hiſpanice ſcripſerat, Hiſtoriam Apparitionis & Miraculorum ſanctæ Crucis Caravacanae, diviſam in libros duos, & dedicatam D. Chriſtophoro de Roxas y Sandoval, Duci Uzetenſi, Regiæ Maieſtati Philippi III à Cubiculis, & Commendatori Caravacenſi. Ea Hiſtoria, quoad ſubſtantiam facti indubitabilis, & infinite-rum propemodum miraculorum ſuffulta teſtimonio, paſſim ab omnibus Sancti Regis hiſtoriam tractantibus adducitur in rem aliunde partem laudum ejus; nec immerito; cum ipſe honorem & teram, im- fidem Sanctæ Crucis tantopere ſuis armis curiſque propa- plicat cir- gaverit. Vt tamen id certius meliorique cum fundamento tumſtantis fiat quam factum hætenus, penitus inveſtiganda eſt ratio fabuloſis; temporis, idque deſiniendo eam ex certis minimeque ſuſpecta- bilibus Caravacani oppidi monumentis: que prædictus qui- dem Robles incorrupta ſuggerit, neſcivit tamen recte intel- ligere.

Uigere, fasciatus novitiis nonnullis figmentis, quibus tota Ecclesiastica Hispanorum Historia mirum in modum cœpit hoc seculo obscurari; dum ea velut antiquorum Auctorum scripta venditantur, avidèque arripiuntur à plerisque, nullo accuratori adhibito examine, quo tamen quantopere indigeant omnia, vel ex his qua Roblesium deceperunt speciminibus licebit discere. Prius ergo quam certiore historiam produco, fabulosam (ut arbitror) narrationem Roblesii fide bona ex illo accipe, sicuti profertur pag. 26, & quidem verbis Latinis, sicut originaliter scripta esse pretenditur.

3 Anno MCCXXXI (ut ex relatione Conchensi & Carbacensi constat) profectus est ex urbe Conchensi, cum salvo conductu Regis Mulei Azebuteii, Carabis, & Valentia, Dominus Genesius Petri Chirinus, Persona Conchensis Ecclesiæ, nepos Chirini Populatoris Conchæ, Carabacam ad prædicandum Evangelium Christi, Christianis captivis & Mauris. Cumque iste sanctus vir, Magister Genesius Petri Chirinus, semel plus quam alias inveheretur in sectam Mahometi, ipso die Sanctæ Crucis, jussus est à Rege Azebuteo inter captivos conjici in vincula. Postmodum anno sequenti mense Januario in fine, cum Rex jussisset captivos duci ad se, visus est & ipse sanctus vir: qui conquestus est, quod in vincula conjectus esset, sub fide publica & salvo conductu. Rex dixit, Nisi hujus rei rationem habuissent, plane interfecissent, & jussus est recludi. Donec sub finem Martii, cum Rex inquireret singulos de suis officiis, Magister Chirinus dixit, se Sacerdotem esse Christi. Et cum juberet, ut sacrificaret; dixit id fieri non posse sine sacris vestibus. Missus est qui Concha illas illuc afferret: quibus allatis, & frontali & ara, calice & aliis necessariis ad divinam celebrationem; indutus vestibus cum substitisset trifidis, dixit Rex, quid subsisteret? Respondit Chirinus, Crucem deesse. Rex vero attollens oculos vidit duos Angelos, afferentes Crucem Patriarchalem, quam abstulerant ex collo sancti Roberti, tunc Patriarchæ

*dum narra-
tur quod
an. 1241
Genesius
Chirinus
conjectus in
vincula.*

*in anno
1232 jussus
coram
Rege Mis-
sam facere.*

Hierosolymitani, idque Angelis nuntiantibus scitum, & Carabacensibus misso nuntio est compertum.

4 Hæc Crux erat ex sacro ligno Crucis ubi Christus pependit. Perfecit Sacrum Chirinus; & sunt qui dicant, Regem in Hostia vidisse puerum formosissimum. Qui tantorum miraculorum magnitudine (ut quod Hierosolymis vulgo jactaretur, antè hanc Crucem disparuisse post annum MCI. XXXIII, invenit autem Patriarcha Dositheus) stupefactus, propohit se Christianum fieri. Vocatusque est Rex iste Dominus Vincentius. idque sub Rege Jacobo Aragonum Bellatore. Hoc miraculum accidit ipso die Inventionis sanctæ Crucis mense Majo, qui semper in Ecclesia dies illuxit faustissimus, & toti terrarum orbi celeberrimus, Crux etiam ex illo ad hunc diem cœpit multis clarere signis & miraculis, & per Hispaniam illustris haberi. *Hujus relationis auctor à Roblesio fuisse dicitur, Fr. Joannes Agidius Zamora, in Additionibus seu Adversariis, quas contra aliqua puncta Chronici, à Juliano Tolentino Archipresbytero compilati, scripsit de mandato sancti Regis Ferdinandi, quemadmodum reperuntur in quaterno P. Mag. Hieronymi Roman de Higuera, fama miraculorum quæ fiebant Caravacæ moti, ut dicebat, ad visitandam sanctam Crucem. Dixerat autem antea pag. 11, totam hanc suam historiam, ipsius Higuera factum quodammodo esse censendum, cujus ordinariis vigiliis doctis que studiis acceptum referri debeat, siquid boni habet, ex varia lectione antiquorum modernorumque Auctorum collectum: cum ea ipsi communicarit, profitens, se multum S. Crucis Caravacæ causa velle, quia per applicitam sibi à matre Cruculam, illius tactu sacratam, sanitatem recuperasset, immo modico studio deperditam, puer annorum septemdecim. Prædictis autem ut firmior adhiberetur fides, pag. 66 rursus quadam verba Latina proferuntur, velut à præterito illo Joanne Zamora sic scripta: Ego dum hæc scriberem, aliquoties allocutus sum scilicet Azebuteum, vel Domi-*

*accepit
Crucem
sumptam à
collo Patri-
archæ Hie-
rosolymita-
ni.*

*idque ex ve-
lato aucto-
ris coarcti
accepto ab
Higuera.*

Dominum Vincentium Belvisium. Erat homo com-
mis, humanus, prudens, justus, procero corpore, jure
regis, oculis pulcherrimis, facie decorâ, plenâ maj-
state, capillis demissis in tegumento capitis serico, veste
purpurea, semper multis famulis comitatus; filii eum
sequuntur.

5 *Deiit etiam Roblesio Romanus de Higuera, aliud quod-*
dam documentum, transsumptum ut aiebat ex veteri perga-
meno codice Ms. Hispanico, quem afferebat in Conchensis ec-
clesiæ archivio servari; ille vero de ejus fide certissimum se
esse credidit, accipiens etiam Concha, à quodam ejus urbis
ciive, egraphum simile in hunc sensum, ex Hispanico, (quod
habetur pag. 44.) Latine sic reddendum: Moyses Gene-
sius Petri Chirinus, filius Alfonsi Petri Chirini, unius
ex primis populatoribus Conchæ, qui Toletum origi-
nem ducunt, ad oppidum Carabacense transivit, præ-
dicaturus fidem Mauris, cum salvo conductu Regis
Ferdinandi cognomento Sancti, qui pater fuit Regis
Alfonsi, Imperatoribus comparandi. Cum autem
Azebuteus, Rex Carabacæ, Murcia, & Valentia ibi
eum interrogaret, quid opificii exerceret; respondit
se esse Clericum Missalem. Idem autem quæsit ex
ceteris captivis omnibus, jussitque ut suum quisque
opus exerceret: Clericus vero dixit, quod non po-
terat cantare Missam absque paramentis ecclesiasti-
cis. Sciens porro Rex ea Conchæ invenienda, misit
qui requireret: allataque induit Clericus, & fecit al-
tare. Mandavit ei Rex ut opus suum ageret. Cumque
nihilominus hæsitaret Clericus, Quare, inquit, non
operaris? Respondit ille, Quia deficit pars potissima,
videlicet Crux. Sustollens porro oculos Rex, vidit
quod Angeli duo Crucem cum magna claritate de-
mitterent; unde animatus Clericus Deo gratias egit,
Missamque dixit: postea autem intellectum fuit,
quod Angeli ipsam acceperint de pectore Patriarchæ
Hierosolymitani. Baptizatus fuit Rex per manus
Chirini: patrini vero ejus fuerunt D. Petrus de Mon-

*de quo etiam
accepta est
velut ex
veteri Ms.
Conchensi.*

*eiusdem ve-
lacionis con-
firmatio.*

teforti & Bello-viso, & D. Joannes de Concha: ex quibus & ex D. Moyse Genesis rescita fuerunt hæc omnia; cum Rex Zeyt Azubeteyt liberos eos dimississet. Prædictus Moyfes Genesius vitam suam sancto terminavit, & jacet sepultus Conchæ in ecclesia S. Mariæ. Era MCCLIV.

6 Quis non crederet hic se manu tenere omni fide dignissima testimonia duo, alterum etate S. Ferdinandi, alterum sub filio ejus Alfonso conscriptum? Virumque tamen sublesta fidei esse suspicabitur mecum, quisquis novit istum Romazum de Higuera, ex cujus fide cuncta hæc edidit Robles, auctorem esse omnium earum fabularum, quibus tamen cacam fidem à plerisque recentioribus habitam merito queruntur oculatioribus in Hispania, cum aliud nihil sint quam cerebri post multas litteras delirantis somnia, imprimis prænominati Juliani Chronicon, atque alia hujus generis plura, sub nominibus Dexteræ, Maximi, Luitprandi, & similium antiquorum edita; adversus quæ tum alii eruditi Hispani nonnulli fidenter decertarunt, tum omnium operosissime ac solidissime Don Gaspar Ibañez de Segovia y Peralta in suis Dissertationibus Ecclesiasticis, quarum priorem partem edidit anno 1671 tunc præcipuo titulo solum Agropolititanus Marchio; nunc vero, dum secundam sub prælo habet, duplici ex capite Magnas Hispaniæ, utpote hereditario uxoris jure transgressus in familiam Mendozæ, factusque etiam Marchio de Mondejar y de Valhermoso, Comes item Tendiliæ; ut taceam alias ejus prerogativas, ex Equestri Ordinis Calatravæ habitu, Prætura Albambæ, & Capitaneatu urbis Granatensis. In eadem ergo officina pro-cusa, eademque fallendi lubentia censeri possunt præfata monumenta duo, ex Roblesio jam relata. Romanus enim iste, machinam talem moliens, nihil egit solertius, quam ut quaquaversum spargeret suorum commentorum fragmenta, quibus postea in confirmationem adornata à se fabula concursuris, tamquam testimoniis omni certitudine subnixis, uteretur. Verum nolo uti hoc præjudicio, licet apud Eruditiores Hispanos jam receptissimo; venio ad evictionem im-

utraq; e-
jusdem fa-
rina cujus
& Juliani
pseudochro-
nicæ,

& alia Hi-
guera ipsius
fragmenta.

mediatam imposturarum, quibus scitent tum prætensa illa Fr. Ægidii Zamorensis Adversaria, tum Conchensia scripta.

7 Quod ad primum præcipuumque attinet, Latina con-
scriptum lingua, difficile esset speciem aliquam vetustatis In istis (na
taceatur
styli novi-
tas,
in eo agnoscere, facillimum suspicari novitatem, ex loci-
bus recentioris plane usus, ut sunt Salvus conductus,
Persona, Magister, Populator, Frontale, Sacrum, A-
ra, isto XIII seculo non sic solita nominari. Sed nolo hoc ar-
gumento uti. Nolo etiam querere, quomodo, præter usum
ejusdem seculi, in eodem Latino testimonio notentur anni
secundum Eræ Christianam vulgatam. Cavere tamen non incomitas
utriusque
Eræ (Ec.)
possum quin notem, annum Christi MCCXXXI, quo Carava-
cam profectus primum Genesius præmemoratus sit, male
convenire cum Eræ MCCLIV, qua in Conchensi Ms. videtur
sepulchrum dici: esset enim hic annus Christi MCCXXVI. De-
nique non requiro, quæ sint illæ Relationes Conchen-
sis & Carbacensis, ad quas Joannes Zamorensis fin-
gitur provocare; voce tenus, an scripto tradite? licet ea
quæ anno MCECLXXV scripta habetur Caravaca Relatio, a-
liam nullam priorem supponat scripto traditam, & longe
aliter narret ea quæ velut ex Majorum memoria accepta
refert. Prius tamen quam porro pergam examinare, iterum
iterumque protestor, de veritate allatæ Caravacam S. CRU- expeditu
evidens r.
pugnancia
cum certior
cis, & miraculi quo allata sit, nullatenus me dubitare;
solumque historiam ejus expurgatam me cupere à novitiis
additamentis circumstantiarum fabulosarum, sine quibus historia
nisi res inveniretur antiquius sinceriusque testata, ipsam
etiam miraculi substantiam merito quis haberet de fictione
suspectam. Nec enim perniciosior ulla sacris historiis affer-
ri labes potest, quam cum sic implicantur falsis circumstan-
tiis rerum, temporum, ac personarum, ut his deprehensis
statuere lector auditorve nequeat, quid demum eis veri
subsit, nisi per conjecturam. Sub ista ergo protestatione di-
co, Relationes præcitatas, neutiquam recipi posse pro veris
seculi XIII scriptis, quia cum indubitabili, tam Hierosoly-
mitanorum Patriarcharum, quam Regum Hispanorum chro-
nolo-

nologia sic pugnant, ut ejusmodi errores committere & sic exorbitare Auctor eo tempore scribens non poterit: item quia repugnant antiquissimis Sacelli Caravacensis sculpturis picturisque, quas ipse Robles exprimit laudatque, parum animadvertens discrepantiam manifestam, quæ est inter ipsas & prenotatas Relationes. Ad rem venio.

Regum Hispaniarum,

8 Conchenfis civitas, unde Sacerdos iste (cujus nomen ignorare malo, quam discere à fabulatore) civitas, inquam, unde ivisse Caravacam dicitur Christianus Sacerdos, anno MCLXXVII Christiana Religioni asserta ab Alphonso, non Aragoniæ (uti forsitan Higuera credidit, ista fingens) sed Castella Rege, anno MCCXXXI suberat, una cum Caravaca, saltem ut tributaria, Sancto Regi Ferdinando. Quomodo ergo fieri potuit, ut Auctor ejus jussu correcturus defectus Juliani Archidiaconi, quod præterditur; Regemque, sub quo res acta erat, nominaturus; eo, ad quem, & in cujus gratiam scribebat, prætermissio, scriberet rem actam sub Rege Aragonum Jacobo, cui neque Concha neque Caravaca quidquam juris erat? Hoc autem eo modo fit, dum additur, Bellatore; acsi ageretur de Rege pridem mortuo, & gloriosum istud cognomen tum crebris pugnis victoriisque commerito. Jacobus tamen iste primum natus fuit anno MCCIX, adeoque junior Ferdinando Sancto fuit annis XI, & eidem totis XXIV annis supervixit, mortuus sub MCCLXXVI.

& Patriarcharum Hierosolymis.

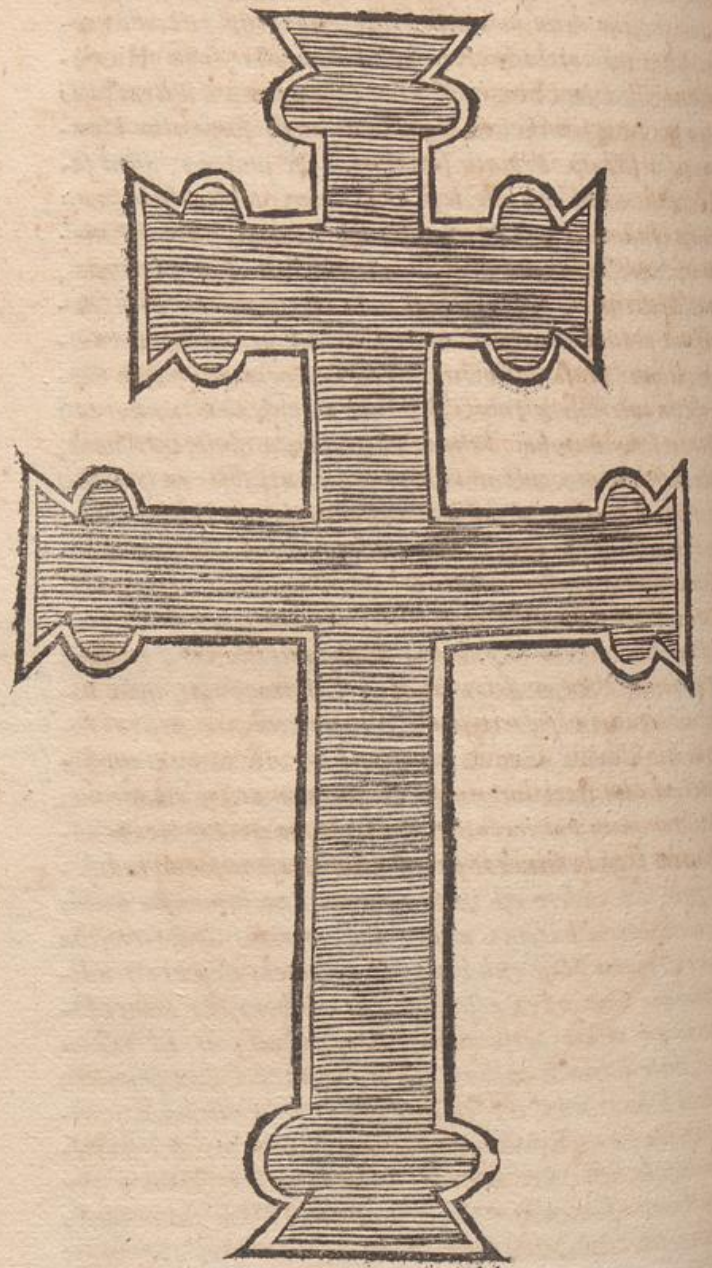
9 Nihilominus impingit supposititius Joannes Zamorrensis contra Chronologiam Patriarcharum Hierosolymitanorum, ex cœvis oculatisque testibus deductam ante Tomum 3 Maji: ubi invenietur, quod Robertus, de cuius tunc Hierosolymitani Patriarchæ collo, dicantur Angeli Crucem Caravacensem accepisse, primum promotus fuerit anno MCCXI; ante quem electi alii duo sint, videlicet Jacobus de Vitriaco, & Gerondus vel Geraldus Valentinus in Gallia Episcopus, mortuus anno MCCXXXVI. Absônium præterea est, quod Crux, quæ dicitur amissa fuisse anno MCLXXXIV, adeoque sub Heraclio, Latinorum Hierosolymis residentium ultimo, & à Dositheo (urbe jam capta

capta à Turcis) schismatico ejusdem successore, reperta; non etiam dicatur ab hujus vel successoris eque indigni collo rapta, sed à collo orthodoxi Latini Patriarchæ, non Hierosolymis sed Accone residentis; & tamen veritatem facti non Accone, sed Hierosolymis didicisse finguntur Caravacenses Legati. Proinde facillimum est judicare, quòd fabulator sic exorbitans in designandis locis personisque, tam fuerit ignarus rerum, quam qui sub nomine Enochi Patriarchæ Hierosolymitani fingens vitam S. Angeli Martyris, eum, Sacerdotem ordinandum anno MCCXIII, non misit Acconem, ubi inventurus erat Patriarcham orthodoxum, eundem à quo suus Ordo recens acceperat Regulam; sed in Hierusalem inessam à Turcis, & ubi Christianus nemo nisi schismaticus manebat. Vtique arbitrabantur scriptores ambo, penes orthodoxos adhuc Urbem sanctam fuisse eo pro quo scribebant tempore; sed hoc opinando suam prodebant imperitiam, suæque temeritati confutandæ præstabant argumentum.

10 Cur autem vocatur Crux Patriarchalis, & de collo sumpta dicitur ea, cujus hic forma exprimitur, ipsa quæ Caravacensis Crux est longitudine ac forma? An quia Patriarcha Venetus, & quidam alii in Occidente nostro Patriarcha, duplici nunc Cruce utuntur? Ast institutum hoc nostrum admodum recens est; in Oriente autem omnes, tam Episcopi quam Patriarchæ, tam Clerici quam Laici, tam viri quam femine simplici vel duplici Cruce utuntur indifferenter, uti videre est in Sanctorum Sanctarumque omnis generis imaginibus, quas nostræ Ephemerides Græco-moschæ ante Tomum Maji exhibent. Si porro eas Cruces attendimus, quæ Caravaca adferri solent, habent illæ omnes superne vel ansam perforatam vel annulum, ut ad collum vel aliter suspendi possint: talem autem, si Crux primaria etiam haberet, nihil obesset, quo minus Græcicum Encolpion illa fuerit, Episcopale vel Patriarchale. Ast si ejusmodi ansa destit, nec aliud in parte superiori foramen per quod trajici funiculus vel catenula possit (sicut suam Robles in imagine exhibet vasque ex eo) profecto sicut ille negat

*ipsaque
Crucis forma, quæ
falso dicitur
Encolpion
Patriarchale
fuisse.*

ex eorum esse genere quæ Patriarchis præferiebantur in hastili, quia inferne nec foramen habet, quod cuspidem hastilis recipiat; neque cuspidem, quæ hastili ipsi superne forato immittatur; sic etiam negari debebit eadem Crux usum Encolpii præstare potuisse, ob ansulæ vel annuli aut saltem foraminis defectum in parte superiori.

11 Tali autem casu dicerem (est enim valde consonum præsentis historiæ) Crucem esse Liturgicam, quali passim (ut ipse vidi) utuntur Græci ad Sacrificium, habentes eam ante se positam in altari, absque ullo cui, sicut apud nos fit, insigatur pedimento. Unde vero Crux Caravacana allata sit, definire præsumat nemo: nemo etiam cum fundamento asseveraverit, formatam esse ex ligno ejus Crucis, ex qua pependit Dominus; quando ante jam refutata commenta nemini in mentem venit illud asseverare; nisi forte eo trahatur quod in antiquis miraculis hodiernoque usu identidem appelletur Sancta vera Crux, unde ad summum haberi potest vulgaris præsumptionis argumentum. Talis vero præsumptio quam difficulter convinceretur erroris, tam facile credetur esse incerta ac dubia, ab iis qui norunt, quam multis passim alicujus sacri ligni vel miraculose Crucis frustulis traditio popularis prærogativam eam tribuat, quod sint de ipsa Christi Cruce accepta. Caravacanam quod attinet, ad eam specialius venerandam abunde sufficit, quod Angelorum manibus credatur allata, sitque divinorum beneficiorum erga homines instrumentum præsentissimum.

cum potius
habeat spe-
ciem Crucis
Liturgica.

CAPUT II.

Verus allatæ Crucis annus, irrefragabili veteris
sculpturæ testimonio probatus.

¹²
Ex Arabicis
litteris anti-
quius cir-
cum fen-
estram scul-
ptis.

Idem Deus, qui pretioso istoc thesauro ditandas Hispa-
nias pro sua bonitate decrevit, converso ad fidem no-
stram Regi sua etiam providentia inspiravit consilium,
in ipso miraculi loco collocandi quædam monumentaria
gesta, ad omnem posteritatem duratura, & discussura
ambiguitatem, qua posset futuris temporibus subnasci con-
tra ipsius historie certam veritatem. Hujusmodi unum ex-
hibet Robles pag. 47, quod ait sculptum inveniri in orbicu-
lari limbo fenestra, ipsi sacello & altari ubi Crux sancta
custoditur lumen inferentis, hoc modò,

Addit autem ibidem Robles, Arabicos istos characteres, et
interpretatione Licentiati Michaelis de Luna, peregrin-
narum linguarum scientissimi, hunc sensum facere: Anno
quingentesimo nonagesimo quarto Arabum, tempore

populo Mahomad, Abuzeyt Rex potentissimus, & triginta homines, in hoc habitaculo conversi fuerunt ad salvamenti veram legem (& hoc, Dei gratia, Cruce duplicata mediante, quam Angeli Dei attulerunt) & alii multi eos comitantes & adjuvantes ad celebrationem: ad quorum memoriam hæ litteræ fuerunt calatæ.

13 Ad hujus inscriptionis intelligentiam scito, omnes eos scimus rem accidisse anno 594 Hegira Arabia populos qui Mahometanam sectantur impietatem, atque imprimis Arabes unde Saracehi Maurici genus ducunt, annorum suorum epocham, quam Hegiram vocant, ducere à fuga Mahometis, quæ (ex consensu omnium in ejusmodi nunc versatorum) cecidit in xv Julii, anni secundum communem Christianis Eræ DCXII. Cumque illorum anni lunares sint, adeoque ordinarie solum numerent duodecim lunationes, constituentem summam dierum CCCXLV; contingit necessario, ut Hegiræ annus I, à xv Julii ductus, finiatur die II Julii sequentis; & annus II ejusdem Hegiræ inchoetur à die III mensis prænominati; & sic consequenter, per dies XII retrogradiendo, anticipatur semper anni cujusque Arabici initium; ac tandem eo pervenitur, ut nostri Januarii Kalendis inchoatus talis annus Arabicus, in Decembri ejusdem nostri anni finiatur; sicut accidit anno DCXL, quando annum XIX Hegiræ, I Januarii cæptum, adeoque anno 1198 Eræ vulgaris Christianæ eodem anno nostro & XX Decembris, annus XX ipsius Hegiræ. Ita fit ut eodem circulo singulis triginta duobus annis recurrente, supra annorum nostrorum numerum excrescat anno uno numerus annorum Arabicorum; utque eorum annus DXCV sub isto inequali progressu initium sumat XII Novembris anni nostri MCXCVII (alias si equaliter progressum fuisset) inchoandus in Julio anni nostri MCCXV) finiaturque die ultima Octobris anni nostri MCXCVIII. Intra quod spatium temporis verosimiliter dicimus conceptum, quin & (ante cujus finem natus Sanctus) natum fuisse Sanctum Regem. Si quidem, juxta Rodericum, ad regni Castellani solium sublimatus est anno ætatis suæ XVIII; anno autem Christi MCCXVII XXXI Augusti. Natus ergo ante finem anni MCXCVIII, incertum quo, die, sicis

sicuti incertus etiam dies est quo S. CRUX allata fuit; sed quod pro die III Maji praesumptio stet, ex eo quod hunc diem annue festum Caravacenses habeant, teste Onclio infra citando. Presumere tamen licebit, circa exaltata Crucis festum mense Septembri natum esse Ferdinandum, & vere ante XVII Decembris anni MCXCVII (ut vult Zuniga) datum est diploma à patre jam conjugato signatum XVI Kalend. Januarii Era MCCXXXVI.

imperante
in Hispania
Mahomad.

14. Iste autem annus Christi MCXCVIII, ad quem praenotati characteres Caravacani (ut jam diximus) reducuntur, praecise nos adducit ad tempus imperantis apud Mauros Mahomadi; qui videtur post cladem, anno MCXCV Christianis ad Alarcum illatam, successisse patri suo Miramolino, in Africam compositis induciis regresso; quique his finibus longe majorem ad Navas Tolosanas cladem retulit, quanta etiam ipse creditur in patriam remigrasse, relicto pro se in Hispania fratre suo Zeyt Avozecrih, sicut eum nominat Rodericus. Quidquid autem sit de ista successione, dicit Rebles pag. 20 Mahomadum obiisse proximo post cladem, & reditum in Africam anno: atque ita destruit, quod maxime probatum ex suppositio Zamorensi cupiebat, de anno MCCXXXII: si quidem tum non amplius vivebat Mahomad, qui imperante res contigit. Mirum est autem, quod in annis Arabum ad communem calculum reducendis, neglecta methodo quam agnoscit tradi à Marmolo in historia Africana, & à Mariana in Hispana (utique talium intelligentissimis) maluerit sequi Pinedam, docentem, quod Maori Lunares annos suos equaverint Solaribus triennali quodam minus mensis embolismo, atque ita fecerint, equales nostris. Nam etiam hoc posito (quod tamen non probatur in usu civili voluisse) posito etiam, quod Epochæ Hegiræ praedicta sumenda sit ab anno DCXXX (quod etiam non recipitur) ad annos DCXXX additi anni DCCIV non plures faciant quam annos MCCXXIV, atque ita transitur aetas Mahomadi nec tamen obtinetur annus qui pretenditur MCCXXXII.

quorum nihil
convenit
cum fig-
mentis Hi-
guera;

15. Subversis in hunc modum Higuera figmentis, & vel ex una Caravacensi inscriptione falsitatis convictis, corrumpit

677114

Omnia quaecumque Castellani Arragonique scriptores nonnulli, ab eodem Higuera suffarcinati, aut propriis porro conjecturis subnixi, addiderunt caep̄ta semel fabula; ut quod Abuzeyt fuerit ille à Roderico nominatus Avozecrith, frater Mahomadi; quod fuerit Rex Murciae, Valenciae, & Caravacae; quod Ferdinandi atque Iacobi, Regum Castellae & Aragoniae, armis concussus, pacis petenda causa Concham venerit; quod Genesii Presbyteri hospitio illic usus, facultatem ei fecerit Caravacam excurrendi; quod post miraculum, regno expulsus sit à rebellibus subditis: quod ad eundem Ferdinandum confugerit cum uxore & filiis, Alfonso & Ferdinando supra fontem dictis; multisque donatus possessionibus, post rem fideliter contra Mauros gestam in obsidionibus Cordubensi atque Hispalensi, apud Concham consenuerit, & vixerit usque ad annum MCCLXX octogenario major; quod denique praedictis filiis relinquens quidquid possidebat, dono Jacobi Regis, in regno Valentino jam Christiano, alias in Murciensi Regno possessiones dimiserit Hospitali S. Jacobi Conchenfis.

quibus tamen aliorum nova conjectura nituntur.

16 E contra, invento semel vero anno miraculi Caravacani, longe verosimiliori conjectura opinari quis posset, quod Abuzeyt, tunc cum res ageretur Rex dumtaxat seu Regulus Caravacanus, sub Alfonso IX S. Ferdinandi avo etiam Rex Conchenfis fuerit, sub imperio tamen potentioris unius Mahomadi (uti Maurorum mos ferebat) qui ipsa Concha totaque circum regione amissa anno MCLXXVII, vitam ac libertatem pactus à victore Castellano, permissus sit arbitrio ac lege sua vivere Caravacae cum titulo regio. Quod Mauris circa annum MCXCV erectis praesentia Regis Almahadi, immani cum exercitu ab Africa appulsi in subsidium Mahomadi, ipse Abuzeyt eisdem se conjunxerit, recuperandi regni spe magna plenus. Quod pugna & victoria ad Alarcurim de Christianis relatæ particeps, ex eoque ferocior erga eosdem, complures Caravacam abduxerit captivos, interque eos etiam Sacerdotem unum. Quod denique eo Missam celebrare jussu factum sit miraculum, quo motus Rex ad fidem Christianam accesserit; cujus liberius exercenda causa

Pro illis alia verosimiliora suggeruntur.

Cara-

Caravacense oppidum Alfonso tradiderit, accepta in turri quadam prope Concham, qua etiam hodie à tali incolâ nomen suum retinet. Nihil tamen istorum velim asserere, præter annum gestæ rei, sicut eum accepi, eundem quo S. Ferdinandus natus dicitur; ad cuius proinde laudem nonnihil faciat Apparitio istius sanctæ Crucis, velut presagium nascituri mox Principis, per quem Crux exaltanda plurimum, atque ad sacræ Religionis cultum reducenda essent omnia istæ cis mare Maurorum regna, vel saltem tributo subjicienda.

Alia ejusdem historia monumenta in picturis antiquis,

17 Cetera que ibidem Caravacæ inveniuntur monumenta, ad rationem temporis indifferentia sunt, historia tamen veritatem confirmant; ideoque sicut relatâ à Roblesio, hic etiam referri digna. Ac primo in pariete collateralâ laterali, quod est in capella sanctæ Crucis ad latus Evangelii, cernitur pictura Regis, equo insidentis & toga cerulea induti; juxta quem stare videtur multus populus, Clericum captivum adducens; in ora autem togæ extima, vultus acupictæ cernuntur hæ notæ:

D NVL B O R R H E E S V I N
S E L O N E X H I N S I E T T

in inscriptionibus Arabicis,

quas Licentiatuſ Petrus de Luna sic interpretatur: In memoriam meæ conversionis & ad gloriam Dei obtuli hanc Regiam vestem; ad induendam eam in capella sanctæ Crucis, propter solennitatem festi.

18 In arcu etiam sellæ equestris, cui Rex videtur insidere, similiter notati leguntur caractères hi

Q M R O N A D R A M O

ideſt, Cum hoc equo exaltavi Legem Dei, & vici inimicos ejus in prælio multis vicibus. In altero pariete latere, ad cornu Epistolæ, exprimitur disputatio Regis & sacer-

Sacerdotum ejus cum Clerico, Rex autem sedet in sedili, Clericus vero stat atque incipit Missam, interim dum Angeli dimittunt Crucem, quæ est magnitudine ac forma quam expressimus. Circa prædictas vero inscriptiones, unum te monitum, lector, velim, solam ultimam, in locum alterius elegantius nonnihil pridem sculptæ, sed inter operarum manus deperdita, recens sculptam, plane ex forma characterum Roblesianorum, habere formam scribendi Arabicam, à dextera ad sinistram, nostræ contrariam; idque casu potius quam consilio, quia oscitabundus sculptor non cogitavit propositam sibi formam invertendam fuisse in sculptura, ut similis exemplari Roblesiano impressio evaderet. Retinendam tamen eandem putavi: vehementer enim suspicor, id, quod hic error videtur, veritatem esse genuinam; & prius ipsum Roblesii sculptorem erravisse, adeoque omnia à dextris ad sinistram ducenda fuisse, contra quam factum videmus. Invenio enim inter veteres schedas (Rosveidine, an Bollandi nescio) eadem omnia descripta à dextris ad sinistram, & opinor Carvacã fuisse missa ad corrigendum prædictum errorem, si quando Roblesii liber hic recuderetur. Certius hoc poterunt presentium oculi, ad quos me refero, æstimare. Pergo igitur ad id quod ultimo loco sic refertur:

19 In pariete qui est e regione altaris, ubi est fenestra rotunda, de qua supra, conspiciuntur duo Sacerdotes Mauri, cum aliis magnæ gravitatis personis, assistentes baptismo Regis; qui baptizatur à quodam nostro Sacerdote, eodem quantum ex faciei lineamentis apparet, qui captus fuerat & Missam dixerat. Rex vero ad pedem Fontis sacri apparet genuflexus, manibus junctis hilari vultu cum magna devotione: juxta autem assistit Regina togata magnæ majestatis, & circa oram toga videntur hæ notæ:

Z

Ego

ANQP22BES LOSTEV EN
CETTQISQ LQAYDESEC

Ego Regina Heyla, nunc Helena, uxor Abuzeith & duo filii mei, fuimus conversi per Dei gratiam ad sanctam fidem: in cuius rei memoriam hic effigiata sum. Quia hi characteres vulgo non intelligebantur, ideo conversionis hujus notitia sic videtur abivisse ex memoria hominum, ut e contra crederetur Regina obstinasse animum in superstitione patria. Caci enim apud sanctam Crucem recitant quamdam precationem, in qua, nulla facta conversionis secute mentione, solum dicitur Regina, intellecto miraculo, mansisse Moratalla, ubi erat, quasi ad virum numquam reverterit: quod tamen ex eo silentio non absolute sequitur, & preter solitum facit Robles ipsa talis comprecationis verba non exprimens. Potius dixerim, primo indignatam marito ad Christum converso Moratalla mansisse; postea vero cognita miraculi certitudine, eidem reconciliatam ac simul baptizatam fuisse. Ipsas picturas si nancisci in tempore potuissem, etiam hic ari incisas dedissem: fortassis id alibi adhuc facturus.

20 Productis hunc in modum quæ pollicebar monumentis, omniū de re gesta antiquissimis, eoque præsertim quo circumstantiam temporis edocemur expenso, quod solum aduersus quæcumque Higuera fragmenta sufficere posset, finieram Paragrophum: cum iterum Roblesii librum revolvens, inveni pag 45 testimonia duo, si vera forent, justam dubitandi causam injectura; non tamen originalibus suis verbis expressa (quod sane oportuerat) sed propria ipsius Roblesii phrasi. Et tamen proponenda judico, ne quis, Higueram forte defensum excusatumque volens, minus sincere egisse me queratur. Constat, inquit Robles, per historiam quam Rex Jacobus composuit, quod Abuzeyt erat Rex Murciae & Valentia anno MCCXXV, quando prædictus Jacobus obsedit Paniscolam, diu antequam expeditionem contra Baleares fusciperet; quodque idem Abuzeyt,

ut

Obiicienti
quadam
Chronica,
nec verba
eorum pro-
ferenti,

ut talis, obtulerit Jacobo partem reddituum Regnorum suorum, qua delinitus in Aragoniam reverteretur. Constat etiam ex Historia generali Alfonso Sapientis, quod anno vi Ferdinandi Regis, patris ejus, dictorum Regnorum Regem agebat Zeyt Abuzeyt: quodque clientelæ Ferdinandi se subiecerit Conchæ, ne porro, sicut jam aliquoties fecerat, infestaret ditiones suas inferendo iis bello. *Ex his autem sequeretur Abuzethum primis octo vel decem annis regni Ferdinandi necdum fuisse Christianum.*

21 Sed contra, ex ipsius S. Ferdinandi Actis Chronicaque ^{opponitur fides certior Chronica Ferdinanda.} observo, primam illius incursionem in Mauros, qua Quesadã cepit Ubetæque & Beatix fines vastavit, cadere in annum regni ejus septimum. In iisdem etiam nullum invenitur vestigium belli, unquam ab eo contra Valentix Regem gesti, quem Arragonis subigendum relinquebat, ipse in Baticam vicinæque regna occupanda intentus. Non etiam invenimus quod in Mauricani Imperii partitione Valentia & Murcia, nedum Caravaca, communem unum Regem habuerint: invenio autem Regem Murciae, Abenhud dictum, Ferdinando primum se subjecisse anno MCCXL. Denique confundere omnia videtur Robles, dum sibi credi postulat, quod Zeyt Abozecrith, Mahomadi apud Rodericum frater; Zeyt Abuzeyt ex inscriptione Caravacensi noscendus; & Zeyt Benceit nuncupatus apud Arabes, & fortassis in Historia Jacobi Regis; non solum convenient nominibus, unum idemque valentibus (quod gratis presumitur) sed etiam una eademque sint persona; cum istis de quibus agimus seculis, inter Christianos Hispania Reges tot inveniuntur vixisse Alfonso, Sancii, Ferdinandi &c, tam inter se varii quam nominibus iidem.

CAPUT III.

Historia & miracula sanctæ Crucis descripta
Caravacæ anno 1375, cum Appendice
anno 1392 subjuncta.

22
Caravaca
coram Ma-
gistratu.

Quidquid ulterius profert Robles ad confirmandam Historiæ prætitulæ veritatem, nihil facit ad comprobandum annum excogitatum à Romano de Higuera, quamvis hic adeo fidei faciat commentitium Joannem Ægidium de Zamorra provocare ad Relationem Conchensem & Carevacensem. Quàm æque sublesta fidei sit præterea Conchensis relatio, supra vidimus, quoad annum tamen aliter statuit: Caravacensis annum nullum notat. Est autem sincera prorsus & fide digna: quare omnino existimus non omittendam quin Latine reddatur, sicut invenimus apud Robles pag. 41 legitime transcripta anno MDLVI ex antiquiori transumpto anni MCCCCXXX: cujus originale vetustius fuisse anno MCCCC, infra docebo. Sed duorum Notariorum, consequenter id agentium, preliminariorum verba prima accipe.

an. 1556
describitur
vetus histo-
ria,

23 In oppido Caravacensi, die secunda mensis Januarii anno MDLVI. Hodie coram admodum Magnifico Domino Francisco Muso Muñoz, Prætor ordinario hujusce loci, comparuit præfens Franciscus de la Torre, Sacrista S. Veræ Crucis: & dixit, quod prænominata Reliquia fecerit multa miracula, descripta in papyro quam exhibet: quorum ut memoria perpetua conservetur, petit in hac pergament charta fieri transumptum authenticum, in forma probanti, idque sibi tradi. Testes Genesius Botia, & Henricus de Moya, & Licentiatu Muñoz. Dominus Prætor, mandavit mihi Petro Dias scribæ, ut faciam transcribi prædicta miracula S. Veræ Crucis in pergamine,

no, tradamque ut petitur: & dixit quod interponebat, sicut interposuit, auctoritatem suam & decretum judiciale, ac nominis sui subscriptione firmavit, Franciscus Musus Muñoz: ex mandato vero Dominationis suæ, Petrus Dias scriba. Transumptum autem tale est.

24 In Dei nomine. Amen. Notum sit omnibus, præfens & publicum instrumentum transumpti visuris, auditoris, aut lecturis, quod in oppido Caravacensi decimo die mensis Septembris, anni à nativitate Salvatoris nostri Jesu Christi MCCCCLXXX, coram venerabili & honorato Domino Chacon, Capellano Regis & Reginae Dominorum nostrorum, Vicario Carabacæ & in territorio ejus pro Reverendissimo in Christo Patre, Domino Roderico de Borgia, Miseratione divina Episcopi Portuensis, Cardinalis Valentini vulgo dicti, Vice-cancellarii Sedis Apostolicæ, & Administratoris Episcopatus Cartagenæ, coram me Notario ac scriba & testibus infra scriptis præsentibus comparuerunt honorati viri, Petrus Fernandi Botia Prætor-major, & Joannes de Chinchilla & Alfonso de Robles Prætores ordinarii oppidi prænominati; obtuleruntq; & per me legi fecerunt quamdam scripturam, exaratam in papyro, tenoris sequentis.

ex transumpto anno in 1480,

25 Omnibus quaternum hunc testimonii visuris, quos Deus honoret & servet à malo. Ego Garcias Lupi de Cardenas, Commendator Carabacæ, Concilium, Equites, Scutiferi, Rectores, Officiales, & Boni homines prædictæ villæ, inclinamus & commendamus nos vestræ gratiæ & nobilitati, tamquam iis quibus optamus ut Deus multum honorem multamque felicitatem impertiatur. Sciatis, quod ad notificandum & demonstrandum fidelibus omnibus Christianis statum veræ Crucis Caravacensis, & miracula quæ per illam sunt facta ac fiunt quotidie, uti visibilibus conspexerunt majores nostri, & nos conspiciamus quoque hodie sumus habitatores hujus villæ; mitimus,

secundum originale factum sub anno in commendatore Garcia de Cardenas,

Z

timus,

timus Gratia vestra Procuratorem nostrum, Fr. Petrum, Prædicatorem Ordinis Prædicatorum: quem etiam rogamus ut velitis habere custodiae ac gratia vestrae commendatum, juvetisque elemosynis vestris, ad exornandam reparandamque sanctam ecclesiam & turres sanctae ac verae Crucis, quae in hunc modum reperta est.

*narrantes,
quod deficiente ad
Missam
Crucis,*

26 Cum Rex Zeyt Abuzeyt, suo tempore potens Rex Carabacæ, haberet captivum Clericum quemdam Presbyterum; accidit sciscitari ex eo Regem, quare Missam celebraret. Qui respondit, Scito, Rex, quod omnis Clericus ordinatus ad Missam, postquam sacris vestibus indutus est, & protulit sancta illa verba, quae Christus dixit feria quinta in cœna, hœstia illa quam elevat fiat caro, & vinum in calice meus sanguis: & sic conficit Clericus corpus Dei puri ac veri. Dixit Rex, quod hoc non crederet, nisi seipsum faceret id videre. Respondit Clericus, Domine, si mihi facis adferri omnem apparatus necessarium ad faciendam Missam, faciam te videre quod cupis. Tum Rex mandavit, ut quidquid necessarium erat referret in syllabum ad memoriã: & hoc fecit Clericus, nisi quod oblitus fuerit Crucis. Deinde misit Rex nuntium suum; quo reverso, die mane sequenti surrexit Clericus, & recitavit Horas suas; unaque cum Rege ingressus turrin castri, ubi vera Crux est, vestivit sese, fecit confessionem devote, & accedens ad altare veneraturus Crucem, nullam reperit: quapropter animo consternatus conversusque ad Regem, dixit, Deficit una ex rebus maxime necessariis ad Missam dicendam. Quærenti vero, quæ? respondit, Crux, Domine. Tum Rex aspiciens versus altare, visa ibi sancta ac vera Cruce, dixit: Estne ista, quæ stat supra altare? Accepitque illam Clericus cum magna devotione, & cœpit Missam dicere. Et quando elevabat Hostiam, animadvertit Rex inter manus Clerici puerum candidum & formosum: ille autem Missam absolvit.

27 Eadem

27 Eadem hora cognovit Rex Zeyt Abuzeyt, ^{est conversus Rex barbarus.} quod lex Christianorum erat res sancta : & liberavit Clericum, factusque est Christianus ipse, & subditi ejus quotquot voluerunt, & dedit terram suam Christianis : qui vicissim ei dederunt turrin circa Concham, quæ vocatur turris Abuzeyt, ut illic vitam duceret : & ibi sepultum jacet ejus corpus. *His præmissis continuabatur narratio miraculorum usque ad annum MCCCLXXV patratorum: siquidem ipsa sint hic omissa (ut puto) à quibus, ut ex veteri memoriali accepit, librum suum secundum orditur Robles. Certe miracula aliqua hoc loco adscripta fuisse, præsupponit hujusmodi apud eundem Roblesium conclusio: Atque hæc est primigenia historia S. Veræ-crucis (quamvis tam admirabilis, ut verbis nequeat scriptove comprehendi) nec non multorum ejus miraculorum quæ fecit facitque quotidie &c. Si vel paucula adhuc lineæ sequerentur hanc conclusionem, prout indicare videtur &c; nescio cur ea non fuerint exhibitæ, verosimiliter enim continebant notam anni quo scriptura hæc facta fuit. Interim in ejus notitiam videmur posse devenire per supradiçta miracula, quorum, ex invariato apud Robles veteri Hispanico canteçtu, per Alfonsum Ruiz Notarium publicum Carabacensem notato, hic tenor est.*

28 Tempore Garciae-Sandii Mesia Commendatoris Caravacensis anno MCCCLXXIII, grande incendium exarsit in ecclesia & turri S. Veræ-Crucis, adeo ut effluens per portam cera liquefacta & ardens æquaret altitudinem dimidiæ tibie; flammæ autem pertingerent usque ad supremum culmen ipsius turris. Nihilominus armiger quidam ipsius Commendatoris, magna cum devotione dixit, quod paratus erat mori in obsequio S. Veræ-crucis; adeoque vel ipsam in sua capsâ eripere igni, vel in eo conatu vitam ponere. Irrupit ergo per medias flammâs, capsamque S. Veræ-crucis ab his extraxit, prorsus illæsus egrediens. *Hic porro merito dolet Robles, nomen viri, æterna*

memoria dignum, non fuisse scripto consignatum: deinde, ut ad secundum Miraculum transeat commodius, notat eo ipso tempore magnam illam atque universalem mortalitatem extitisse, cujus calamitates versibus suis Patriarcha intexit; putatque ejus prænuntium fuisse incendium istud; deinde interruptum contextum sic prosequitur:

*Et altera
mortalitate
an. 1350
prænuntia-
ta.*

29 Postea anno secundæ mortalitatis, qui fuit MCCCL, Commendam Caravacensem administrante Petro Alvarez, tam ipse Commendator quam armigeri sui, ac multi boni viri, istuc forte præsentis, viderunt efferri in cælum magnum splendorem ardentium cereorum ex capella S. Veræ-crucis: quod magni prodigii loco habitum: statimque secuta est altera ingens mortalitas. Addit vero iterum Robles, eadem præsentia extinctum fuisse Regem Alfonso XI, in obsidione arcis de Gibraltar. Ita scribere Joannem Nonii de Villasan in prædicti Regis Chronica cap. 341.

*Deque mu-
liere Et ju-
vene apud
Mauros
captivis, Et
solutis.*

30 Alias etiam, tempore ejusdem Commendatoris, excurrerunt Mauri Moratallam usque, & magna præda collecta Velezium abduxerunt uxorem Didaci Gil: quæ ibidem detenta commendavit se S. Veræ-cruci. Mox autem aperta ei ultro est porta quædam, & ipsa trans lecticam, intra quam dominus suus dormiebat, defiliens, pervenit usque ad portam domus: quam aperiens, abiit ad domum alterius Mauri, ubi captivus tenebatur Christianus quidam cognatus suus, cui nomen Gonzalvo Ferrerio. Aperiens ergo etiam istius domus portam, intravit solvitque cognatum à cippo cui adstringebatur. Tunc pariter demittentes sese per murum quemdam, quarto post die appulerunt Caravacam: ibique noctem pervigilem egerunt in ecclesia S. Veræ-crucis, relictisque ferreis quæ Gonzalvus attulerat vinculis, abierunt.

*Narratur
ibidem quod
S. Crux in-
tra capsam
sonum in-
gentem de-
ferret.*

31. Commendam gerente Ægidio Rodriguez Nogerolio, quodam die, cum turba multa S. Veram-crucem in processione deduceret, ipsam intra brachia ferente Joanne de Pareja, nunc Lorca commoran-

te,

te, tunc autem annorum circiter quatuordecim pue-
ro; & hunc sustentantibus hinc quidem Petro Gar-
cia, tunc scriba oppidi Caravacensis, inde vero Joanne
Pereton; accidit circa ecclesiam S. Bartholomæi, quæ
precedentibus transeunda erat, quod Vera crux quasi
tonitru dedit intra arculam suam, nulla ejusmodi fo-
nitus causa apparente. Obstupefecit omnes miracu-
lum tam grande, judicaruntque alteri portitori tra-
dendam Crucem, qui fuit Ferdinandus filius Joannis
Pereton, puer parvulus; itaque perrexerunt cœptam
pompa deducere. Postquam vero ad ecclesiam re-
dierunt, apertâ capsâ invenerunt argentum, cui S.
Vera-cruX inclusa erat, crepuisse, incertum qua de
causa; in ipso autem loco, ubi miraculosus sonitus
exauditus fuit, fundata est postea Parochialis eccle-
sia, quæ hodie dum manet.

32 Rursus tempore ejusdem Ægidii Rodriguez, de-
gebat Caravacæ vir quidam, non solum alearum lu-
sui perditæ addictus, sed etiam solitus inter ludendum
abnegare S. Veram-crucem, adeo ut vice quadam
tantum non raptus à diabolo fuerit. Haud tamen
propterea execrationes consuetas dimisit. Cum ergo
Commendator prænominatus, aliis bonis viris co-
mitatus progrediretur versus ecclesiam S. Mariæ,
& aleatorem prædictum audiret more solito deje-
rantem; cannam quidem quam manu ferebat quasi
percussurus extulit, sed irruens in eum alter ipsam
de manibus violenter extorsit, cepitque fugam ver-
sus turrim S. Veræ-crucis. Currebant ergo post eum
alii, videruntque impingere in valvas ipsius turris nul-
lo ferreo repagulo clausas, sed simpliciter conniven-
tes; nec tamen eas, quocumque adhibito nisu, aperire
valentem: quare exinde insiliens inter duas murales
pinnas, eisdem cum ipso ruentibus decidit, malaque
morte periit, qualem execrando tam pretiosam Reli-
quiam commertus erat.

Postea juvenes duo, Osæ captivi in domo Ali Al-
cizarii

*quod in eam
blasphemis
punitus sit,*

*Et dno cap-
tivi libera-
ti;*

cizarii, commendarunt se S. Veræ-cruci; & liberati dimiserunt compedes suos; atque egressi de loco per nocturnas tenebras, neque scientes quo vel qua irent, postero die invenerunt se in hoc oppido. Erant autem, unus quidem eorum Archonenfis, alter Mesensis. Porro quidquid hic scriptum est contigit ab anno MCCCIX usque ad CCCXXV, eo tempore quo Rex Castellæ erat D. Henricus, ejus nominis secundus. *Et hic ego primam scripturam, coram Garcia de Cardenas factam, terminari reor: postea vero eidem chartæ successive adscripta miracula sequentia.*

*Et hæc in-
tra 1460
anq; 1475.*

*item an-
no 1376
cæcus illu-
minatus.*

33 Post ista, anno Eræ MCCCCXIV, qui est annus 1376 venit Caravacam Alfonso Martin, cribrator, civis Hispalensis ex Collatione S. Ægidii, cæcus, ducente ad manum filio, obtulitque S. Veræ-cruci calicem fericeam calicemque argenteum; & noctem totam ibidem pervigilavit. Sub horam vero matutinam soporato sanguis erupit ex oculis, quos deinde experrectus sibi perfanatos sensit, tam bonis iis utens quam ullus ex nobis, sanusque remansit. Actum hoc coram Commendatore prædicto, & aliis viris bonis hujus loci.

** imo
1378
puer mor-
tuus susci-
tatus.*

34 Anno 1387* erat Commendator Caravacæ, decimus tertius ex Ordine, D. Gometius de Sotomayor, cum esset Magister S. Jacobi D. Gometius Suarii de Figueroa. Tempore istius Commendatoris annis jam circiter quatuordecim præteritis, misit Paganus Rodriguez, incola prænobilis civitatis Murcienfis, lampadem argenteam, involutam sindoni mortuariæ filii sui, qui mortuus eique involutus fuerat, sed commendatus huic S. Veræ-cruci revixit. Coram omnibus autem elevata est lampas, quæ hic priuserat, atque ex oleo quod continebat transfudit in novum, & utrique simul ardenti abundavit oleum.

** imo
1392*

35 Anni jam circiter sex transierunt (numerantur autem 1382*) quod ingens tempestas locustarum pervasit

vasit oppidum territoriumque Lorcenſe, ſpem totam futura melliſ depaſcens, ac ne in arboribus quidem viroris aliquid reliquum faciens. Miſſi huc ea de cauſa fuerunt Petrus Dias de Corduba, Petrus Joannes de Palentia, & Joannes de Corvalan: qui inſtituta proceſſione S. Veram-crucem intinxerunt aquæ, & aquam inde defluentem tulerunt Lorcam, eaque conſperſerunt agros: quo facto intra tertium diem ceſſavit calamitas, nec quidquam ulterius facere animalcula noxia potuerunt. *Hactenus Appendicula illa, ut eſt apud Robles, annorum zyſris (meo quidem iudicio) mendoſe transcriptis vel impreſſis: quas ſi juxta marginales correptiones mutare liceat, rectus omnino ordo erit; neque poſtremum cenſeri debet factum ſcriptumque citius, quam fierent & poſt annos quatuordecim ſcriberentur penultima duo. Etenim ſicut poſt annum MCCCLXXV (in quo ſiuit Relatio, curante D. Garcia de Cardenas ſcripta) recte ſeque- tur primum Appendiculae hujus miraculum de anno MCCCLXXVI; ſic huic ſuccedent etiam recte ſecundum ac tertium de anno MCCCLXXVIII; & ultimum factum fuerit anno MCCCLXXXVI; annis utique VI prius quam ultimum, & XIV annis prius quam penultima ſcriberentur; ſiquidem ſcripta omnia fuerint anno MCCCXCII. Incuria autem magna uſos Robleſii hypotheſas in zyſris ejuſmodi, videmus etiam pag 104, ubi eadem locuſtarum depulſio memoratur, & pro 1382 hic expreſſis, invenitur 1384. Sic infra num. 47 die Veneris ſancto XIV pro IV Aprilis cogar ſcribere, ita exigente Paſchali calculo anni MCCCXXX, qui Paſcha retulit, non VI Aprilis (uti perperam dicitur num 48) ſed XVI uti re- poſui: erat enim littera Dominicalis A, cyclus Lune 6, ultimum autem Paſcha actum VI Aprilis fuerat anno MCCCXIII, neque ipſum tati die rediit niſi anno MCCCCLV. Depreheſo autem tam evidenter ejuſmodi vitio, conſul- tum cenſui 52, tres annos adſcribere intervallo unius miraculi ab altero, pro duobus; & pro anno MCCCCLXXIV notare LXXVI, ac rurſum num. 53 & num. 56 pro MCCCCLXXII & LXXVII, ac num. 62 MDXCVII pro XCII, ut ſuo ordine*

locuſta an.
1386 ab-
acta,

& hac ul-
tima addita
an. 1392.

ordine relata habeantur omnia, & culpa confusorum numerorum penes solos typographos residere credatur.

ante incendium anni
1393.

35 Ex tali correctione illud etiam commodum sequitur, quod scriptio quæ alias deberet dilata credi usque ad annum MCCCCI vel II, præcesserit immediate annum vastationis & incendii, oppido & ecclesie Caravacensi à Mauris Granatensibus illati anno MCCCXCIII: positaque pro singulari Dei sanctæque Crucis beneficio numerari, quod scriptura hæc (in arca ipsius sanctæ Crucis olim servata) flammis evaserit, quibus alias publica omnia oppidi monumenta conflagrasse probat Robles pag. 81, adducto Instrumento authentico, penes civem quemdam Caravacensem etiamnum existente, per quod filius Martini de Pareja testimonium, de bona & antiqua sui Patris nobilitate, ex archivio loci petentibus respondetur, quod tempore rebellionum sub Commenda Petri Lopez Faxardi, Mauri combusserint omnia quæ requirebant scripta, quando toti villæ flammis subjecerunt. Existimat Robles hoc incendio periisse quidquid antiquarum scripturarum de historia & miraculis S. Crucis Caravace inventebatur tempore Joannis Ægidii de Zamorra, ad S. Ferdinandum scribentis, & quidquid deinde scripto fuerat consignatum. Sed præterquam quod illum, ex solo Higuera notum scriptorem, fictitium existimo; ita in hac opinione confirmor ipso jam exposito memoriali anni MCCCLXXV; cogorque credere, nihil tunc aliud inveniri potuisse quam quæ retulimus; alias enim talium scripturarum mentio facienda fuisset ab eis, qui (uti apparet) intendebant historia & miraculis præmemoratis fidem omnibus quam certissimam facere.

CAPUT IV.

Ulteriora quædam prædictorum testimonia,
ante confictionem fabularum scripta.

AD majorem confirmationem præmissorum, ul-
terioremq; declarationem mirabilium S. Cru-
cis, lubet huc etiam referre originalia verba
Doct̃oris Oncalæ, Canonici Abulensis,
relata per Robles pag. 36; dicitur enim is pri-
mus fuisse, qui de historia Caravacana aliquid prælo dedit, in
sua Apophia; & inter primos numerari debet, quorum
scripta apud Hispanos, beneficio inventæ in velleque eo recens
typographica artis, lucem publicam aspexerunt. Tanta an-
tiquitatis argumentum sumo, primum ex Theatro Ecclesiasti-
co Mag. Egidii Gonzales Davila parte 2, edita sub annum
1647, ubi de Ecclesia Abulensi acturus, præponit Catalogum
virorum in urbe ista illustrium, qui tum aliis titulis tum
etiam ac specialiter scriptis claruerunt, absque ulla istius
Oncalæ mentione: quia (ut credo) & ipsius & librorum
ejus memoria omnis Abule jam evanuerat. Rursum vir
illustrius Nicolaus Antonii, Eques S. Iacobi & Canonicus
Hispalensis, cum Romæ ageret Regis nationisque sue Procu-
ratorem Generalem in Curia, ibidem anno 1672 edidit duo-
bus insignibus tomis Bibliothecam scriptorum Hispanorum
qui post annum MD claruerunt, aliumque in eo tacet de On-
cala, utique quia ob suam antiquitatem non cadebat
sub atatem nostri ultimoque elapsi seculi. Hic ergo tam ve-
tus scriptor, ut nihil habet quod Higuera commentis faveat;
ita attestatur veteribus quæ laudamus & amplectimur mo-
numentis, in hac verba, leviter expurgata à mendis,
quibus veterum typorum non peritissimus librarius, Ro-
blesio apographum ex impresso curans, ea videtur defor-
masse, prout in margine notabo ad hæc signa ***

Ex Apophia
Doct̃oris
Oncalæ.

vetustissi-
ma impres-
sionis,

* celestis
nempe

* Hispaniis

refertur hi-
storia Crucis
Carabaca-
na.

* auxilii

* postulet
* Crucifi-
caret

* prius

* Regi

* Mystis

* Destitit

* Nan

* obiit.

38 Inest & Carabacæ celebris * memoria, de ves-
tusto miraculo Crucis, quam oppidani Veram vo-
cant; apparuit enim Christiano Sacerdoti, cum so-
la deesset sacrificaturo, historiamque referunt Reg-
nantibus [per] * Hispanias Mauris, eaque loca tenen-
tibus quæ sunt ad Castellonenses & Oretanos, quæ-
que hodie Murtiense regnum appellitant, ob pluri-
morum Myrtorum exuberantiam, bella cum eis His-
pani Christiani gerebant, [&] finibus expellebant
suis, tumultuantibus animosi. Per id tempus religio-
sus quidam Sacerdos noster ad eos com meat, Chri-
sti Euangelium prædicaturus, [&] sacra persuasurus,
sive neci sive vitæ paratus; summiq[ue] fretus * au-
xilii Dei, dat operam audacius, quo multas (si * pos-
set) fidelium animas Christo * lucrifaceret: in primis
sacrum Missæ officium apud illius loci Regem inter-
rogatus laudat audacter, docet, suadet. At Rex au-
diens, quasi per opprobrium, jubet, rem divinam ut
faceret more patrio, visurus quid esset, quod tanto
pere Christiani magnificarent. Sed quoniam appa-
ratus [ad] Sacrum celebrandum defuit, misit è vesti-
gio * pius Sacerdos urbem Concham, quam Chri-
stiani tenebant, famulos, ut per eos sibi remitterent
ornamenta, quæque ad Missæ Sacrificium, magno
* Rege visuro, necessaria forent. Remissa sunt omnia
præter Crucem. Incipit * Mystes celebrare. Cumque
advertisset Crucem deesse, sacrificio Missæ necessa-
riam, constitit turbatus [&] multa volvens. Est enim
summo Christianorum omnium consensu receptum
valdeque consentaneum, non nisi præsentem Crucem
ad aram celebrare. Conspexit Rex Maurus cessan-
tem, in pallorem faciem vertere: rogat, num quid
quam accidisset. At ille; * Destitit Crux respondet
Continuo Rex; * Num illud est? ait: videbat enim
* Angelos Crucem * obviis manibus afferentes altaris
fastigio, quos digito demonstrabat. At Sacerdos, Deo
seque

speque certa plenus, elevatis oculis gratiis actis, Cruce
 tem cælestem ab Angelis suscipit, Sacrumque læta-
 bundus absolvit. Rex vero, & plurimi qui cum eo
 aderant, conspecto miraculo confestim [in] Christum
 crediderunt, verumque lumen ^{* accipientes}, religio-
 sum Mystem, munere illius effectuque, secuti sunt
 * haud gravate, ^{ad huc}

39 Estque ea Crux, & in hodiernum usque diem,
 non incolis tantum, sed Hispanis omnibus, maxi-
 mis honoribus venerationeque semper habita: quam
 summo studio summaque vigilantia, in edita fortis-
 simaque arce positam, asservant [inclusam] * arcule, * avolæ
 ut & perpetuo lumine illuminetur, & non nisi tri-
 bus clavibus clausam venerentur ^{* religiose vicini} * religiosi
 provinciales. Tradunt etiam à pastore subreptam, & ^{quæ furem}
 nimio quasi pondere furem disruptum, & [ad] ar- ^{suum disru-}
 cem divinitus reversam: usque adeo divina numina ^{præ-}

delicta latrociniaque [non] patiuntur, nec sine pœ-
 na facinora praviora relinquunt: tanti est ^{* jus suum} * vis
 cuique tribuere. Narrant & alia quam plura certissi-
 maque miracula, non aspernanda, sed quæ ob bre-
 viter non vacat in præsentia[rum] recensere:
 iniquis ^{* enim} spatiis exclusi, alio stylum intendimus ^{* etiam}
 properantius: sed illud non desinam interim [mone-
 re.] Celebrant Carabacenses Veræ-crucis festum so-
 lenne ad * v Nonas Maji, conventumque celeberr- ^{* ad iv}
 mum ibi peragunt mercimoniorum, quo mirum est
 quanta advenarum præsentia, quanta confinium po-
 pulorum copia, adja[cen]tiumque provinciarum
 turba avidissime confluat.

40 Aliud [quoque] sanctius frequentiusque mira-
 culum ^{* ac} solennius non ^{* videtur} prætermitten- ^{* ad}
 dum. Etenim multi religiosi [Sacerdotes] urbis ac ^{* video}
 provinciæ, cum tota plebe, incensis funeralibus, mag-
 na pompa magnaque veneratione, non sine choreis
 & saltatoribus, inter maximas peregrinorum con-
 stipan-

* arce stipantium catervas, apertam Crucem ex * arca deo promptam, inaurataque lectica impositam, quotannis usque ad proximum lacum efferunt (Aequiam vocant) inbique ter urbanus Archipres[by]ter eam lymphis mersam (extremam ejus nempe partem intingens) [extollit: terque eadem] coram frequenti populo aspicienda adorandaque circumferatur. [Tunc] quasi aquis [inferioribus] sanctificatis & vocatis supernis (mirabile visu) confestim pluvias apertis nubibus de caelo descendentes, ingruunt saepe vesperato festo, & per ternos quaternosque dies * celebritate * celebritatis sapius per Octavas effluunt: quibus desiccata arva foecundiores fruges & * luxuriosius crebrentia pabula innumeris gregibus & animalibus * inundant: quod ut * verum, admoniti hisce oculis, praesen[te]s inspeximus, fidem scriptis facturi: opidanique seniores affirmant, numquam se sine opportunis optatisque pluviis id festum celebratum meminisse, qua una re fructus colligunt uberiores. Hinc * urbs illa pra vicinis plus abundat opibus. Sed & naturae locique vitio Deus optimus maximus hoc muneris miseratus indulgit: est enim ea Hispania pars & solis acerbitati exposita ad meridiem, atque hoc sitibunda; nisi * annuis per rivulos aquis [ariditatem terrae] lenientibus agri juvantur: ut [pote regio] quae vix de caelo pluvias agnoscat pro tempore [iis] Vera-crucis beneficio reclusae levetur * [Quia autem in eadem Vera-crucis remedium] tempore presentaneum juvamen [&] admirandum expecti, cernimus; ideo a Deo honorum omnium summam [ei] virtutem attributa facili fide cognoscimus, cui per infinita secula laus, honor & gloria. Amen.

41 Quo ritu quibusque ceremoniis fiat praedicta aquarum sanctificatio, prolixè describit Robles lib. 2. cap. 11. puratq; eorum suum habuisse principiu. a beneficio Lorchensibus impensum contra locustas, anno (ut nobis visum) MCCCCLXXXVI, cum aquam Caravaca petiissent, tactu Vera-crucis sanctificatam. Ibidem etiam

S. Crucis
alia duo fe-
sta celo-
brantur,

Etiam ait, præter primarium & omnibus notissimum festum S. Crucis III Maji, celebrari XVI Julii, sed paulo minori solennitate, Triumphum S. Crucis, jam olim ab anno MCCX institutum festum, & tota Hispania agi jussum in memoriam clarissima illius victoria, à Sancti Regis avo Alphonso ad Navas Tolosanas tali die relato anno predicto. Hic cultus lapsus seculorum quatuor multum refrixerat, ut autem Caravace denuo resumeretur auctor fuit noster P. Agnaya: qui anno MDCVI ad populum verba faciens, suavitè persuasitque debita gratitudinis demonstrationem illam renovandam. Similiter etiam mense Septembri celebratur Crucis Exaltatæ festum, die XIV, circa quem diem divinando conjectamus natum fuisse S. Ferdinandum.

42 Narrat porro idem Robles cap. 16 quòd Michael Reyna, civis quondam & Consul Caravacensis, pœnitentia magna peccatorum præteritorum tactus, eoque deliberans quò satisfationis genere melius eltheret noxas contractas; induxisse in animum, quòd nihil divine majestati facere acceptius posset, quam si honorem S. Crucis promovendum modis efficacissimis cararet; efficaciorè autem excogitare nullum poterat, quam fundationem Collegii Societatis Jesu. Ad illum enim usque diem nullum Religiosorum Mendicantium coetum habebat Caravaca; postea vero, introducta Societate nostra, accesserunt alia monasteria quinque, Hieronymianum scilicet unum pro viris; duo Franciscani, & duo Teresiani instituti, virorum virginumque. Facta ergo fundatio est, & Fundator, in alium plane virum exinde conversus, Christianæque humilitatis aliarumque virtutum factus omnibus exemplar, diem suum postremum obiit anno MDLXXI, XVII Iannarii, atque in temporario, quòd aptaveramus dedicandumque; curaveramus, oratorio est sepultus. Postea vero cum anno MDXCII ad novam instructionemque ibidem ecclesiam nostram transfetendam esset optime meriti Fundatoris cadaver, inventum est prorsus integrum ac suaveolens; quamvis neque balsamo neque alia re ulla fuisset adversus putrefactionem munitum. Hoc autem per transfennam indicatum oportuit, ut intelligatur unde processerit

& instituitur collegium Societatis Jesu

in cuius oratorio postea inventum corpus Fundatoris per ann. 28 incorruptum

cesserit nostrorum Parrum erga S. Crucem Caravacanam devotio, zelusque eandem quaquaversus propagandi, distributione Crucularum illius attractu consecratarum; simul etiam ut appareat, quam non immerito mihi sumpserim (licet id aliquantum videatur ultra assumpti operis argumentum esse) historiam illius vindicandam a fabellis recentioribus. Restat hoc loco producendum aliud publicum Instrumentum, repertum apud saepe citatum Robles pag. 85.

Anno 1598
scribitur,

43 In oppido Caravacensi anno MDXCVIII, coram me Joanne Abril Notario publico intra diocesim Cartagenensem, & testibus infra scriptis, personaliter comparuit Ferdinandus Lopez, Clericus Presbyter, natus & habitans Caravaca; dixitque venire ad instantiam Joannis de Robles Corvalan Clerici, rogatum, ut velit jam nonagenarius declarare ad memoriam posteriorum quaedam, circa S. Veram crucem ejusque originem. Dixit ergo, quod cum anno MDXLVIII relatum fuisset civitatis Murciensis Inquisitoribus de S. Cruce, quae servatur in castro & arce oppidi Caravacensis, in ordine ut sumpta informatione de miraculis, quae ea mediante consecuti sunt Indiesque consequuntur fideles, iisdem suae approbationis certitudinem adderent. Cumque Inquisitores eum in finem huc misissent prenominationem Ferdinandum Lopez Clericum, tunc ipsius sacri Officii ministrum; ipse informationem faciens, & verificationem apparitionis atque miraculi, examinavit Genesium de Robles seniore, Didacum de Mesa, Petrum Muñoz, & Ferdinandum etiam seniore, aliosque. Hi dixerunt, scire se per traditionem majorum suorum, esseque publicum & notorium, quod sanctissima Crux quae est in castello, allata sit ab Angelis in turrin, eo loco ubi nunc est, quemadmodum ipsius miraculi relatione circumfertur.

quomodo
an. 1548
inquisitione
de miraculis
facta,

44 Dixit etiam prenominationem Ferdinandus Lopez, quod examinavit Alfonsum Sanchez, simul cum aliis testibus, adjuratum super altari cedrino quod est in

in ara, quod altare consistit ad manum sinistram majoris altaris in ecclesia veteri hujus oppidi, & vulgo nuncupatur altare Solitudinis Domine nostre. Hic vero deposuit moris fuisse, eo quod oppidum erat finitimum Mauris Granatensibus, vigiles constituere ad altare in quo servatur S. Vera-cruce, cui alia nulla sera aut custodia erat. Cum autem contingebat Mauros versus oppidum aut agrum circumjectum incurre-
 re ipsa S. Crux strepitum quemdam ciebat: quo audito predicti vigiles pulsabant campanam, quæ hodie est in turri: quibus sepius respondebant excubitores in turribus, Nova ac Veteri atque Patibularia, quæ singule quasi una leuca hinc distant; respondebant autem excitando fumum. Sicut ergo non nisi notæ probitatis hominibus, & in quibus magna habebatur fiducia, committebantur vices ejusmodi vigiliarum, unde tantum omnibus in communi proveniebat emolumentum; ita ceciderat aliquando fors in ipsum Alfonso Sanchez.

45 Eo ipso tempore ibidem Sacristæ officio fungebatur ab annis aliquot Sacerdos quidam, huc fraudulenter missus à Capitulo Toletano, cupiente ad ecclesiam suam transferre S. Crucem: qui cum suam integritatem probitatemque toti civitati abunde probasse videretur, nemini suspectus erat. Huic ergo ad S. Crucis custodiam socius una noctium datus Alfonso, cum quadam necessitate urgente foras exire compelleretur, commoditatem inscius præbuit Sacristano ipsam subripiendi ex capsula, in qua etiam servabantur testimonia apparitionis miraculosæ. Ibat Toletum versus prædo sacri depositi, eademque die vir honestus huc veniens Moratallá, supra locum qui dicitur S. Francisci, nunc à Crucibus nominatum, passim notum omnibus & leucæ quadrante distantem Caravaca, luminaria quædam conspexit, interque ea sanctissimam Crucem. Nuntiavit ergo Caravacæ quæ viderat. Venerunt mox Parochus & Clericus

comperit
 sit S. Cruce
 solitam præ-
 nuntiare
 adventum
 Maurorum.

cui ideo ap-
 ponebantur
 nocturnæ
 vigiles.

Horum u-
 nis testatur
 ablatam à
 sacrista.

miraculose
 receptam.

ricus quidam peregrinus, tum forte praesens, cum civibus omnibus processionem devotam constituentibus, & S. Crucem in turrim suam ad proprium altare retulerunt: in ipso autem loco, ubi reperta Crux fuerat, apparuit fons novus, qui illic hodieq; manat. Porro cum loci Commendam gereret D. Petrus Faxardus, primus Marchio Velezinus, facta sunt, tabula picta altaris, sacrarium, & reliquarium, quae nunc habentur, ut melius fideliusque servari possint omnia.

*Sed abjque
veris
scripturis:*

46 Dixit insuper praenominatus Clericus Ferdinandus Lopez, quod de mandato Inquisitorum ab anno praedicto MDXVIII usque ad L, biennium manserit in Curia Vallisoletana, sollicitando restitutionem instrumentorum & chartarum testimonialium, a Toletano Clerico sublatarum; eoque rem adduxerit, ut, nisi mortuus fuisset Concilii Praeses D. Ferdinandus Niño, ipsas fuerit per sententiam recuperaturus relaturusque &c. *Haec tenus Instrumentum illud, quod profert Robles ad confirmandum factum, initio Capituli 3. a se relatum, ubi notat, consilium raptae S. Crucis sumptum Toleti fuisse sub Archiepiscopatu Fr. Francisci Ximenesii de Cisneros Cardinalis, qui Cathedram tenuit ab anno MCCCCXCV ad MDXVII, suoque Primatis jure usus, atque persuasus ex majori S. Crucis honore futurum, si in Primatiali ecclesia honoraretur, maluerit permittere ut clam auferretur, quam cum seditionis periculo palam transferendam mandare. At etiam Robles, Clerico ad id delecto prius quidem sacristiam Parochialis ecclesiae, deinde multum prebita custodiam S. Crucis commissam esse, quam is sexennio tenuerit; propositi autem exequendi occasionem nactus sit tempore Cardinalis Taveræ, adeoque post annum MDXXXIV. Denique accusat eundem Clericum quod requisita instrumenta occularet, ne publice confunderetur, pertinaciterque negaverit ea penes se esse. Sed vereor ne id iudicium temerarium prorsus sit; malimque, ad ipsius Clerici totiusque Capituli Toletani excusationem, presumere, quod Toletano*

perveniens Clericus, neque Crucem inveniens, quam se ad-
ferre credebat, sed solas chartas (ipsas scilicet, quas supra
dedimus, scriptas tempore Garciae de Cardinas) eas quidem
ostenderit Canonicis à quibus missus erat, in testimonium im-
pleti quantum in se fuerat mandui: sed ipsas vel eorum suasu
vel propria sponte clam referendas curavisse istuc, ubi postea
fuit reperta, & anno MDLVI ad authenticandum oblatæ.

CAPUT V.

Antiqua & probe testata miracula ex Historia
Caravacana Roblesii.

AB historia Caravacane probatione transeo ad
Miracula, documentis hætenus adductis non
comprehensa, & proxime secuto seculo XV pa-
trata, qualia ex monumentis Caravacensibus Ro-
bles producit Hispanice. Omiserim tamen, velut
rem incertam, quod primo loco posuit, de signo sanctæ il-
lius Crucis, supra Alcazarium Beatienfè conspectæ ful-
gere, cum arcem sibi creditam, destituti annonæ presidia-
rii, deseruissent, sicut indicatum in addendis ad Annotata
super Caput 5 Chronice littera p: sed non omiserim anno-
tare, quam parum attentus fuerit ad Chronologiam Auôtor
iste, qui apparitionem talem factam dicat intra annum
MCCXXV & XXXI, ipsam tamen S. Crucem Caravacanam
primum asserit allatam fuisse anno XXXII, prout ex Higuera
didicerat. Malim ego fateri, de veritate & tempore appa-
rentis supra Beatiam Crucis nihil mihi constare: sed ne-
que de anno quo expulsis inde Mauris Rex Sanctus urbem
dederit Christianis habitandam, fortassis post mortem Ma-
homadi, federati sui, & filii ejus baptismum, rebellio-
nemque exinde secutam Maurorum Beatienfium, vix ante
annum MCCXI, adeoque serius quam promulgatum de ha-
bitanda Beatia edictum scribit Robles. Ceterum suspectum
mihi semper manebit Chronice de re tanta silentium, do-
net regis diplomatis transsumptum indubitabile videro.

47
Quidquid
sit de appa-
ritione Cru-
cis Carava-
cana supra
arcem Bea-
tienfem.

valde in-
certa,

Nunc, omisis ambiguis, incipio Latine reddere que certa videntur.

48 Anno mccccxxx convenerat civi cuidam Caravacano, cuius nomini parcitur causa familia, cum Granatenfibus Mauris, ut pro constituto pretio eis traderet oppidum. Verum in ipso exequendi facinoris articulo audita est Crux Sancta, intra arculam majores solito iclus dare; & statim post visi sunt excubantes in turribus signum edere Maurorum adventantium. Accesserant hi ad oppidum ipsa nocte feria vi majoris, xiv Aprilis; cumque adventum suum innotuisse cognovissent, deflexerunt Cieciam & pervenerunt ad vicum quemdam Campoloy dictum. Hic quidam pastor Didaci de Fuensalida, proavi mei, in altam evadens quercum, ut transeuntis evaderet falleretque; commissum sibi ejusdem Didaci filium parvulum, proavunculum meum, sub vepreto quodam absconderat: secundum quod transiens Maurus eques, & circumspiciens causam quæ consternatum ex improvise equum ferocire fecisset, puerum advertit, in eumque septies hastam suam contorsit: quapropter reversus postea ad locum pastor puerum reperit, tantum non mortuum: sustulit eum tamen, atque in domum patris detulit. Hic eum qui aderant S. Verae-cruci commendarunt, promittentes quod servatum in vivis Ecclesiae ministerio consecrarent. Sanatus est per Dei gratiam puer, studiisque peractis effectus Clericus, etiam receptus fuit Uclesii inter Fratres Ordinis S. Jacobi, ubi habebat patrum ejusdem habitus, Alonsium de Fuensalida. Ipse vero Genesius de Fuensalida, factus in oppido Moratalla Parochus, ad tantam pervenit senectutem, ut annum cxv ætatis transcenderit: siquidem anno mxxl adhuc in vivis versabatur; & quando lætus fuit censebatur esse tredecennis. Multique adhuc supersunt, tam hic quam Moratalla, qui eum sibi visum notumque meminerunt.

an. 1430
puer letaliter vulneratus à Mauro

miraculose sanatur.

Et vivit ultra annis 1540.

49 Eodem anno, ipso die Paschatis xvi Aprilis i-
dem Mauri Ciecā advenērunt, captoque & expi-
lato oppido multos Christianos abduxerunt capti-
vos: ac supposito deinde igne revertēbantur ad pro-
pria onusti manubīs. Id cum Caravacani intellexif-
sent, Lorcanos admonuerunt, unanimiterque egressi
obviam invenerunt hostes in campo quodam exi-
guo, quem ab hoc eventu Equitum-campum dixe-
runt. Ibi acerrimum utriusque certamen incubuit, eo
quod Mauri numero maximo essent, animo nostri;
dumque Maurorum pars pugnabat, progrediebatur
altera, pergebatque in tutum subducere prædam.
Hoc ergo prævertere cupientes, mutuo se cohortati
conglobatique, invocato nomine S. Crucis, quæ ipsis
eo loci apparuisse dicitur, tanto impetu se intulerunt
in barbaros; ut multis eorum cæsis, reliquos in fu-
gam egerint, omnemque prædam ex iis receperint.
Nihil autem dubitabant huiusmodi successum divino
isti vexillo referre acceptum.

*reportatur
insignis vi-
ctoria de
prædonibus,*

50 Anno mccccxxii Caravacam venit Religiosus
quidam ex Ordine S. Francisci, post gravem quam
passus fuerat infirmitate linguæ atque aurium usu pri-
vatus. Hunc pia mater sua ad Capellam Veræ-crucis
adduxerat, per eamque Dominum deprecans loque-
lam auditumque recuperavit filio, citra moram ul-
lam. Anno mccccxxii Joanne de Haro Commendam
Caravacam administrante, ipsemet declaravit, co-
ram ordinario Prætorē loci Petro Fernandez Bötia,
quod in oratione consistens coram altari S. Crucis,
animadvertit extinctam, quæ ibi erat, lampadem
lumen amplius nullum dare; ideoque pedisequis suis
ephebis mandasse, ut eam reaccenderent. Verum
priusquam aliquis eo perveniret, ultro illuminatam
ardere iterum conspicit, idque pro magno ac cer-
to miraculo habuerunt tam ipse quam qui aderant
alii.

*sanatur sur-
dus ac mu-
tus,*

*lampas ul-
tro accendi-
tur.*

51 Anno mccccclxxiii die x Octobris eademque

A a 4

Do-

Sevus Æthiops, ex fama S. Crucis cupidus Christianismi,

Dominica, summo mane venit huc quidam, dicens se Alfonso de Morote nuncupari, ipsiusmet loci Morotensis inquilinum. Hic socium secum ducebat Æthiopem, nomine Benalique, nullis vinctum catenis, cum ipse compedes traheret pondere librarum circiter sexaginta. Medio autem juramento declaravit, coram Fr. Antonio de Poza, locum tenente Vicarii hujus Commendæ, honorabilis viri D. Didaci Chacon, quod Bazæ captivus apud Mauros, sub potestate Salini Abendegæ, auditus est die quodam præsentem Benalique suspirare, & gemitus causam interrogatus responderit, quia se videbat in captivitate positum, optabatque reverti in patriam. Cui Æthiops: Vide ut secretum mihi serves, Alfonse, & ex veritate tibi affirmabo, per legem veri Dei, me postquam inaudi de Cruce Caravacensi & magnis quæ operatur miraculis, astuasse vehementi desiderio Christianismi amplectendi. Cum ergo Dominus noster mihi crediderit, ut vides, curam Christianorum custodiendorum; si placet & viam nosti qua Caravacam itur, commendemus nos Deo & S. Veræ-crucis, camusque Caravacam, & ego fiam Christianus. Conscendemus autem mulam sub vesperum, & si quis abeuntes interroget, Quo, respondebimus, In vineam, ad colligenda sarmenta.

sum captivo Christiano fugam iniit,

52 Factum est autem uti proposuerant feria quadam sexta circa vesperam, & coeperunt proficisci usque in noctem; quando exerrantes à via audiebant tympanum Bazæ pulsari, propter animadversam fugam suam; neque multum fuit cum egressi plures post eos sunt, intercepturi abeuntes. Quid agerent, medio deprehenfi in campo extra publicam viam? Genua flexerunt versus ortum solis, Deumque & S. Mariam de Guadalupe nec non S. Veram-crucem rogarunt, ut auxilium sibi salutemque præstarent, neque sinerent relabi in manus hostium fidei sanctæ. Ecce autem apparuit eis in aère sculptura lignea, veluti

Ex miraculo liter peruenit Caravacæ

veluti castelli, plane similis oppido arcique Caravacensi, quantum balistarius arcus jacere potest. Ad illud cum gressus intenderent, disparuit quidem visio tota, ipsi vero se invenerunt in via regia, quam prosequentes usque mane sabbati, toto quidem die delituerunt in agro; sub noctem vero resumentes iter, altero die mane, id est Dominica, huc intrarunt. Hos ut prædictus D. Commendator vidit, iussit Alfonso vincula demi, quorum par unum appensum est in ecclesia S. Crucis, alterum in Guadalupe missum, sicut is se vovisse affirmabat; Æthiops autem effectus Christianus, nomen sumpsit Joannis à Vera-cruce. Testes prædictæ depositioni & adjurationi fuerunt Bacalaureus Alvarus de Pratada, Alvarus de Mula, & García de Aguilar, famuli & armigeri prædicti D. Joannis de Haro.

53 Annis post id tribus aliud miraculum contigit, cujus testimonium habetur sequentis tenoris. Cum esset hujus loci Caravacensis Commendator fortunatus Eques D. Joannes de Haro, in festo S. Crucis III Maji, Feria quoque III, in anno Salvatoris nostri Jesu Christi MCCCCLXXIV coram honorabili Petro Fernandez Botia Præatore ordinario dicti oppidi Caravacensis atque Francisco de Salas, scriba Domini Regis nostri, ac testibus infra-scriptis, personaliter vir quidam comparuit, dicens, sibi nomen esse Laurentii de Barrio-novo, domicilium autem Beatæ; & asseruit quod xv Martii anni præsentis, cum noctu vigilaret in castello S. Crucis audiverit ab ea, quosdam pulsus; ideoque se redivisse aliis quoque noctibus & idem semper expertum, usque dum alii etiam testes cum & absque illo eosdem audirent. Iterati sunt autem pulsus illi noctibus singulis, usque dum huc advenit nuntius, missus à D. Lupo Vasquez de Acuña, Præfecti Cazorlensis, cum litteris, quibus significabatur D. Joanni de Haro, quosdam proditores in hoc oppido jam pepigisse cum Mauris de

*Proditio
pulsu S.
Crucis in-
dicatur,*

tradendo eo. Ipsa autem nocte, qua talis epistola allata fuit, cessarunt prædicti pulsus. Super quorum veritate cum dictus Bartholomeus iuramentum præstaret in forma juris, testes adfuerunt Sancius de Pareja, Joannes de Ubiedo, & Martinus Montejo famuli & armigeri prænominati D. Joannis de Haro. Rursum sub eodem Commendatore aliud miraculum consignatum fuit publico instrumento hunc in modum.

Commendator quidam cum aliis captivis,

54 In oppido Caravacæ, xviii die mensis Maii, anno à nativitate D. N. Jesu Christi mcccclxxvii in præsentia mei Francisci de Salas scribæ Regii, coram honorabili Didaco Chacon, Vicario in hoc oppido Caravacensi ejusque Commendaria atque oppido Moratallæ præsens comparuit honorabilis Eques Petrus Alarcon, Commendator oppidi dicti Membrilla del Tocon, Ordinis S. Jacobi, & dixit: quod cum in oppido Velez, quod Album indigerant, regni Granatensis, captivus teneretur à Mauris, nostræ sanctæ fidei inimicis, intra arctum carcerem; & quidem laminis quibusdam ferreis, libras minimum quinquaginta appendentibus, gravatus; ibidem manserit mensibus plus quam tribus. Aderant ibidem & captivi

voto ad S. Crucem nuncupato,

Christiani alii, quos inter convénit carcerem sustinere, quamvis adeo altum validumque, ut mirum fuerit tale quid illos potuisse vel cogitare. Ut ergo ad propositi istius executionem divinum sibi favorem conciliarent, tum alias instituerunt devotiones, tum imprimis se commendarunt Domino Deo nostro, sanctæque Matri ejus Mariæ, & huic S. Veræ cruci; promittentes quod ab oppido Xiquena, per novem leucas desolatæ regionis Maurorumque infidiis expositæ, pedibus ac tibiis nudis venirent, ac novemdium agerent coram S. Veræ cruce, addita quadam eleemosyna.

55 Cœperunt autem cuniculum moliri intra carcerem, unico quem habebant pugione, absque

*anis
vallis*

ullis ferramentis, ut mirum fuerit tantillo tempore tantum operis perfici potuisse; cum Mauri noctu diu-
 que ad custodiam carceris intenti starent. Et tamen *per fodi carcerem sola pugione,*
 solo illo pugione intra octiduum actus cuniculus est, hiatu tam amplo quam esse solet fenestra; cuius aditum cum non aliter quam egesto rudere possent obtegere, visitantibus tamen eos identidem Mauris inobservata molitio mansit, virtute Crucis quam desuper formabant malleolis, quibus ad saxa cavanda utebantur, licet rem adeo patentem notare vel cæcutiens potuisset: sed videbantur oculi Maurorum mentesque teneri, ne coram se posita cernerent, aut quidquam agi suspicarentur. Post octiduum laboris istius cœpit Commendator, cœperunt & alii Christiani captivi, vincula quisque sua scindere, mediantibus quibusdam instrumentis eo idoneis: quod cum agerent, jamque compedes suos media ex parte scissos haberet Commendator, bis die uno evocatus è carcere ad colloquium est, occasione lytri de quo tractabatur; & tamen ne tunc quidem suspicati quidquam barbari sunt. Regressus autem in carcerem ille, ipsa hora tantum acceleravit opus, æque ac alii, ut vinculis soluti *Et in vicinam ferrariam penetrat:*
 omnes à prima noctis hora usque ad auroram paulatim omnes inde egressi sint, præeunte Commendatore ac Crucem quam istic habebat præferente, discalceati omnes, hymnumque te Deum laudamus recitantes, ordine quasi processionali. Per cuniculum autem suum evaserunt in officinam ferrariam, imminentem plateæ publicæ & a foris clausam: cuius seram cum ab intus perfregissent, duasque ex ipsa porta tabulas abstulissent, eruperunt in prædictam plateam, præcedente, ut dictum, Commendatore cum cruce, ceteris ordine ac nudo pede subsequenteribus.

56 In ipsa porro platea occurrerunt mulieribus quibusdam Mauricis, à balneo cum lumine domos *eaque effracta evadens in plateam*
 suas redeuntibus: quæ viso euntium agmine clamorem tollentes excitarunt maritos suos & vicinos ibidem

dem commanentes. Ast illi nihilominus coepta gradiabantur via versus portam Veleziam: quo pervenientes animadversi sunt à vigilibus supra portam eandem excubantibus: qui sublato clamore saxa jacentes nihil profecerunt Christianis eo non obstante ausis per portam istam transire. Venerunt deinde ad antennurale sepimentum, quod etiam ipsum clausum ostio erat: unusque Christianorum, quamvis compedes disruptos adhuc ferret, transilivit sepimentum, quatuor vel quinque cubitos altum; atque post eum Commendator alique, & coeperunt per terram cultam descendere, ab edito oppidi loco, in viam quæ Xiquenam ducit, quamvis eorum nemo sciret qua gradiendum foret, neque quo duceret iter. Quatuor tamen ex illis, admodum onusti ferro, à Mauris post eorum terga egressis reducti in captivitatem sunt: ceteri cum Commendatore Xiquenam pervenerunt, nequidquam insequentibus barbaris, ac saepe eos transeuntibus, nec tamen videntibus, & quasi cæcitate percussis, per virtutem Dei, sanctissimæ Matris ejus, & S. Veræ-crucis interventum. Digressi Xiquena appulerunt salvi Caravacam, pramemorataque omnia affirmarunt coram testibus ad id vocatis Genesio de Robies, Roderico Nogueros, & Joanne Bejar, civibus Caravacanis; Et ego supradictus Scriba hic me subscribo.

*transiit cū
islem sociis
sepimentum
porta*

*Et saluus
pervenit Ca-
ravacam.*

Franciscus de Salas.

57 Sub eodem D. Joanne de Haro Commendatore, in oppido Caravacæ, xv Octobris, anno à natiuitate D. N. Jesu Christi MCCCCLXXVII, erat in ecclesia S. Veræ-crucis vir quidam, Martinum de Beata vocari se dicens civemque Arjonensem: qui finita novendiali devotione affirmavit, quod mense Majonuper præterito Bazæ in regno Granatensi captivus, penes Maurum illius urbis civem, nomine Cad Alvarroz, vinculus tenebatur compedibus, ut minimum quinquaginta libras ferri habentibus. Hoc

*Alius, Mauris in spe-
ranibus
fugiens,*

in statu cogitanti qua ratione posset liber evadere, succurrit ut se commendaret Deo Domino nostro & S. Mariæ de Guadalupe ac S. Veræ-cruci Caravacanæ, quatenus inde adjutus pervenire posset ad locum aliquem Christianorum; erat enim itinerum regionis ignarus. Tum cœpit lima ferramenta atterere, eo successu, ut intra duos dies illis se exsolverit inobservatus; Bazaque sub noctem egressus est in conspectu Maurorum plurium, quia non poterat aliter. Illi ergo currere cœperunt post eum, qui solus & nudipes ambulabat: ast ipse proximos venite sibi sentiens, conversus inclinavit sese, ut dextera arriperet saxum in eos jaciendum, cum aliud quo se tueretur haberet nihil. Dum vero se convertit, missurus lapidem in pone sequentes, neminem omnino vidit, neque tunc neque postea; sed cum ipsa petra in manu venit Xiquenam: estque eâ nunc in Capella S. Veræ-crucis, quamvis enim illam abjicere per viam conaretur, numquam potuit. Testes Lazarus & Joannes de Viamonte, atque Alfonso de Ubeda.

*eorundem
manibus e-
ripitur.*

§8 Eodem tempore Fr. Antonius de Poza, Vicarius Caravacensis affirmavit, jurans per Ordines quos suscepit, venisse puerum, filium Bartholomæi Sanchez & Catharinæ de Truxillo, angina gravissime laborantem ac suffocationi proximum; venit autem cum eo mater ad Capellam S. Veræ-crucis, oratura pro eo, & scutellam olei oblatura pro lampade. Hanc ergo conspiciens prædictus Vicarius, qui cum Fr. Gonzalvo, Capellano D. Commendatoris Joannis de Haro, stabat, S. Veram-crucem prætendens adversus nubilosam procellam, quæ supra civitatem ventura timebatur; mandavit præfato Fr. Gonzalvo, ut guttur pueri ungeret, oleo lampadis ante altare ardentis. Paruit iste, & mox unctus puer per os ejecit grandem atque bicipitem

*creatur
puer angina
presocan-
sus.*

lumbricum, ac loqui cœpit. Reduxit igitur mater filium, deferens secum oleum ad superiores unctio- nes; vix autem tertio iis usa fuerat, cum detumuit puero guttur, quinque lumbricis ejectis expurga- tum.

*faber percus-
siose labitur
sine noxa.*

58 Deinde anno MCCCCLXXVIII, cum hujus oppidi- Commendator esset Petrus Faxardus, Præfectus Regni Murciensis & civitatis Cartagenæ Dominus, fabrorum lignariorum quidam, Capared nomine, Decembris die IX ligna quædam aptans in capella S. Veræ-crucis, ab altitudine elevationum undecim cecidit in rupes quasdam, sed cadens commendavit se S. Veræ-cruci, inventusque est disruptis thorace, subuecula, indusio, braccis atque calceis, illa sus ipse omni ex parte. Anno MCCCCLXXXII Ferdinandus & Isabella Catholici Reges obsederunt Bazam, multum- que laborem exhausserunt ut obtinerent urbem; viderunt autem ire Caravacam ad visitandum S. Ver- ram-crucem & anno prædicto ac die S. Barbaræ IV Decembris ingressi urbem sunt. Cumque res omnes ibidem ordinassent, transferunt in reditu Caravacæ & S. Crucem visitantes obtulerunt lampadem argenti- team, ibi hodie quoque conspiciendam.

C A P V T VI.

Miracula, sub præcedentis seculi finem & initium præsentis patra, ex eodem Robles.

58
*Districtus
Caravaca-
nus, obnoxii-
us tempe-
statibus,*

IN partibus istis, quæ plerumque aliud non sunt quam rasa planicies, quandoque cum minime expectet aliquis, excitantur procellæ tantæ ventorum, atque imbrium, ut saxa, etiam pondo nonaginta, ferentes, ita desolatos agros hortosque relinquunt, ac si diluvio aquarum perlui fuissent. Proinde totum oppidum Caravacæ cum suo ter-
ritorio

vitorio pridem funditus periisset, nisi ipsi Deus prospexisset
 de miraculoso sanctæ Crucis ligno, faciens ipsum quotidie
 triumphare de æriis potestatibus, per elementa saltem res
 hominum familiares ledere satagentibus, quando nequeunt
 eorumdem animabus nocere. Pluribus exemplis id confir-
 mat Robles, exordiens ab hujusmodi. Ego Genesius Sal-
 meron, scriba Regis ac Domini nostri & civis Cara-
 vacanus, certifico, fidemque do ac facio, in verum te-
 stimonium eorum qui præsentem videbunt, quod in
 prænominato oppido, die viii mensis Novembris
 præteriti anno MDXCI, coram Licentiate Petro de las
 Cuevas, Governatore & Justitiario Majori hujus op-
 pidi, comparuerunt, Alfonsus de Robles, tam proprio
 suo quam publico oppidi ac reipublicæ hujus nomi-
 ne; & Guiterius Robles, ejusdem oppidi & sanctissi-
 mæ Crucis scriba publicus, nomine Confraternitatis
 & ceterorum, ut sacrista illius, dixeruntque notorium
 esse, quod in castello ipsius oppidi habeatur sanctissi-
 ma quædam Reliquia, sub appellatione & invocatio-
 ne Veræ-crucis Caravacanæ; quæ, cum hæc civitas
 olim esset Maurorum, descendit de cælo associata
 duobus Angelis, ad conversionem infidelium hic do-
 minantium, & depulsionem tempestatum adeo fre-
 quenter insurgentium, quæ ad ejus præsentiam cessa-
 runt & cessant; aliaque plura miracula fiunt, quorum
 fides authentica manet in archivio hujus loci.

6. His ita se habentibus, contigit, quod nocte ^{quæ an-}
 ante diem vii prædicti Novembris, tempesta orire- ^{no 1591}
 tur tonitruorum ac fulminum, cum procella turbi- ^{7. Novem-}
 num imbriumque tanta, ut cives formidarent exter- ^{bris simili}
 minium ultimum; cum præter densissimas tenebras, ^{in casu}
 quam causabat aquarum e cælo defluentium copia,
 aures animosque perfringeret ruentium pluribus lo-
 cis ædificiorum fragor, sic ut nemini possibile esset
 incedere per plateas: quare etiam nec Joannes Mar-
 tinez, S. Veræ-crucis Capellanus, nec alius quisquam
 præsumebat versus castellum ascendere, sicut alias
 consue-

consueverant, ad efferendam & exponendam prædictam S. Veram-crucem. Multi nihilominus cives viderunt supra culmen tectumque turris, intra quam illa seruatur, scæviente quam maxime tempestate illa, multa luminaria accensa, interque ea aliam majorem lucem magisque splendentem. Existimabant ergo, & sic dicebatur, Capellanium prænominatum aliasque personas ibi esse cum sanctissima Reliquia: sed compertum est postea, neque illum, neque alium quemquam in turri fuisse, vel S. Crucem extulisse. Quapropter iudicatum fuit, ipsam sanctissimam Reliquiam per se, movente nemine, ascendisse ad fastigium turris, in auxilium incolarum accolarumque, sicut alias sæpe ipsos iuverat contra ingruentes ejusmodi tempestates. Ut autem hujus miraculi perpetua extet memoria, petebatur ut sumeretur informatio authentica, Gubernatore prædicto suam auctoritatem interponente: prout idem mandavit fieri &c. Oblati autem in testes fuerunt, Ferdinandus Melgares scriba, Damiana Robles uxor ejus, eorumque filius Ferdinandus Melgares, qui commorabantur in arce, dixeruntque omnia supra contenta in relatione, quodque tunc accesserint ad portam præfatam turris, sed clausam invenerint. Simul etiam examinati fuerunt alii quinque testes; & Capellanus ipse in sua depositione juravit, se nocte illa non potuisse propter nimiam tempestatem accedere ad capellam. Omnes autem declarant, splendores istos supra turrim durasse per sesqui horam. Scriptum vero est Instrumentum Moratallæ, xxviii Julii mdcxii.

visa est supra turrim multo in lumine,

quod tamen nemo potuerat ascendere.

Sanatur mulier manna,

62 Anno mdcxiv, cum processio S. Veræ-crucis, sub vesperam festi, die II Maji, descendisset de capella ad ecclesiam Parochialem, in ordinem ad Officium isto & sequenti die ibidem ex more peragendum; cumque perlata esset Reliquia ad altare, eo fine erectum in media navi; mulier quædam manu manca vocem extulit instantissime supplicans, ut ipsa S. Crucis

Crucē manus sibi brachiumque tangeretur (id quod tali occasione ac loco facillime fieri poterat) contacta autem, iisdem membris cœpit uti tam libere, ac si nullam in iis passa infirmitatem fuisset. Dum ergo exultabunda recederet, magnis vocibus glorificans Deum & opera ejus mirabilia prædicans; cæcus, cui à sex mensibus defecerat visus, idem beneficium oculis suis impendi postulavit: sed cum præ circumstrepente & premente turba exaudiri non posset, simili rogavit instantia jam sanatam mulierem, ut se pertraheret propius ad altare prædictum. Hoc dum illa conatur effectum dare, interrogavit eam cæcus, utrum brachiorum attigisset Crux sancta: illa vero respondente, quod dextrum; rursus ille accedens magis insistit, ut eo sibi perfricaret oculos: & fidem petentis secuta est gratia expectata, restituto statim & integre visu. Erat cæcus iste ex diocesis Conthensis loco, Vers de Tovar de Beteta dicto.

63 Anno MDXCVII nulla in hac regione facta erat sementis, eo quod ab Octobri usque ad sequentem Martium defecerant pluviae, proinde præ inopia pabuli peribant greges. Ergo Clerus & Concilium oppidi decreverunt in vigilia Incarnationis Dominicæ, quando serenissimum cælum æque ac unquam in Ægypto nullam spem aquæ faciebat, processionem totius populi ducere ad capellam S. Veræ-crucis: quo facto cum ab ea reverterentur, tam copiosa decidit pluvia ut domum quisque suam ingrederetur, non minus ab imbre madidus, quam lætus pro impetrato beneficio. Eodem anno, tam densæ nebulæ tantaque obscuritas aëris incubuit agris toto verè, ut messis faciendæ spes omnis elanguesceret: instituta autem processione altera, pro impetranda serenitate, impetrata illa continuo est, & messis fuit non prorsus contemnenda. Anno MDXCVIII ex Lorcentis & Velezii oppidorum finibus tanta supervenit copia locustarum, ut remedium eis nullum sperarent Caravacani.

E b

jam

jam enim cœperat eorum agros vineasque & hortos depasci calamitas, atque intra domos ipsas penetrare. Rursum igitur indicta supplicatio est: & sine mora videri desuit omnis, locusta etiam per totam circum regionem, velut si nulla ibi unquam fuisset.

*furtive
Crucule
amittuntur,*

64. Anno MDCI, Iudex quidem ex certa commissione huc advenit, emensque ab argentario Cruces aliquot argenteas æreasque; præter scientiam illius aliquot alias surripuit, quarum pretium non solverat: omnes autem simul, insertas filo sapius intorto ac nodato, detulit admovendas S. Vera-cruci. Cumque easdem recepisset sic junctas, & filum digito circumvolvisset; composuit se ad orandum coram altari, ipsas Cruces intra manum colligens. Verum absoluta oratione, ad easdem reflectens animum, non invenit nisi filum digito sinistra circumplexum. Hoc eventu confusus narravit ipsum quibusdam Religiosis, rogans ut se digressio, nec nominato, publicarent casum prout fecerunt. Anno MDCV ab Augusto usque ad Martium anni sequentis non pluit: & modica quæ facta erat sementis messis nullam datura timebatur; cum educta est in processionem S. Vera-cruis: quo peracto quatrimum continuum indefinenter pluit. Tunc autem promissa Civitas, viso tam evidenter miraculoso auxilio, divinitus sibi dato, observare festum Triumphi S. Crucis XVI Julii, sicut XIV Septembris observatur festum exaltatæ Crucis: quod servari antea non solebat.

*pluvia istum
impetratur,*

*brachium
immobile
sanatur,*

65. Anno MDCVII, ad festum agendum III Maii, huc venerunt Petrus Garcias & Antonia Serrana, cum filiolo annos novem nato, cui brachium ex lapsu contractum adeo male curatum erat, ut movere ipsum omnino non posset. Cum ergo S. Crucem tali die immisissent aquæ, in acceptam inde aspersio- nis situlam brachium pueri immerferunt parentes, statimque movere illud cœpit. Vesperis autem delatum ad capellam iidem parentes unxerunt oleo lampadis,

padis, magisque corroboratum se sensit. Cum vero iterum immerfissent aquæ prædictum brachium, ad eo sanum extraxerunt ab ea, ac si numquam ruptum fuisset, quemadmodum ipsi hæc scribentes vidimus. Eodem die ex oppido Cehegin adduxit mater sua puellam mutam: & ambæ vigiliam nocturnam peregerunt in ecclesia ubi tunc Crux sancta prostabat. Cum autem Clerus assumeret illam efferendam ad locum, instanter ac devote rogavit mater, ut os filia suæ ea contingeretur. Hoc factò cœpit puella balbutiendo dicere, Cru, Cru; iterumque contacta perfecte loqui, laudando Deum in operibus suis. Multos jam annos mos obtinuit ut singulis feriis sextis cantetur solenni ritu Missa, cum Diacono & Subdiacono, in capella S. Veræ-crucis ad ejus altare, ipsum incensando secundum præscriptos ritus. Quædam ergo ejusmodi feria, oblitus sacrista thus accerræ imponere, & sciens nullum superesse, domum abiit illud quæsiturus. Interim eo perveniens Officians, ubi thurificatione opus erat, mandavit ut denuo inspiceretur acerra; inventaque est illa prorsus plena, sic ut etiam superefflueret: qua re attoniti præsentis ministri casum ut miraculosum prædicarunt.

*muta loque-
la redditur,*

*thus in va-
cua vasculo
invenitur.*

CAPUT VII.

Miracula, variis in regionibus patrata, mediatis Crucibus, Cruci Caravacanæ admotis.

EX quo captum est usurpâri, ut Crucis Caravacanæ attactu sacratæ Cruces aliæ, ex omni metallo materiaque, per orbem Christianum distribuerentur; comperta earumdem ad multos mirabiles effectus virtute, ingens quotannis talium numerus posci, ac proinde etiam fabricari incepit; adeo ut varii generis opifices, argentarii, erarii, seriniarii &c, simulacra omnigena Caravacanæ Crucis efformare instituerint:

*Licet num-
quam po-
tuerit per-
fekte assimi-
lari Crux*

B b 2

questum-

alia tamen
ei adnota
valde effi-
caces sunt.

quæstumque exinde non modicum facientes, conati sunt etiam ejus formam & modum per omnem dimensionem assimilare quam proximè. Miraculo autem simile est, inquit Robles, quod sumpta sepius ejusdem mensura, hactenus tamen potuit nemo sic eam repræsentare perfecte, quin deficeret aliquid in latitudine, longitudine vel spissitudine. Hoc tamen nihil detrahit earumdem, quam supra indicavi, virtuti: quapropter placet eam exemplis nonnullis clarioribus, ex eodem Roblesio acceptis, comprobare.

Talem habens P. Alphons. Sanchez S. J.

Præservat navim à naufragio.

76 P. Alphonsus Sanchez, ex Societate Jesu, totum innotuit Hispaniæ, propter virtutem & singularia talenta sua, nec non propter ferta precatória, quæ Philippinarum dicuntur, benedicta per suam Sanctitatem cum applicatione Indulgentiarum, facultateque ipsi concessa easdem etiam aliis applicandi, nomine ac vice Sanctitatis suæ. Hic antea resederat in hujus oppidi Caravacensis Collegio (quod ex antiquioribus sui Ordinis unum est) annos aliquamultos: quibus transactis, pro singulari quo æstuabat animarum Deo lucrandarum zelo, petiit obtinuitque missionem Indicam, & Mexico transit in Philippinas; postea vero ex mandato Gregorii Papæ XIII. revertit in hæc regna & Romam adiit. Unde huc iter telegens, favoribus & gratiis excellentibus in aliorum utilitatem cumulatus à Sixto Papa V, narravit mihi, quod ex Nova-Hispania & portu Acapulcensi solventi, per mare Pacificum versus Philippinas, in comitatu aliarum duarum navium, post multam in navigando difficultatem & laborem, supervenerit tempestas turbineforum ventorum adeo furiosa, ut quotquot in navi sua erant perditos se cum ipsa crederent jam enim aliæ duæ perierant. In tali discrimine recordatus Crucis Caravacane, quam secum gestabat, funiculum longiorem petiit: cui ipsam alligans epibatæ cuidam tradidit, projiciendam in mare, quando atrociores fluctus ingruere conspiceret. Tanta autem fuit ejus virtus, ut quoties alicui undæ objiciebatur,

num-

numquam ad Crucem illa pertingeret, sed refringeretur in semetipsam conversa, omnibus quotquot erant in navi inspectantibus & admirantibus. Sic illa, multum licet concussa, salva tamen pervenit ad portum Manilæ: superest autem hodie dum in Collegio Madritensi Fr. Bartholomæus Alfonsus, Societatis ejusdem, socius prædicti P. Alfonsi in tempestate, qui veluti gestorum testis eadem omnia confirmat.

68 Cum P. Didacus de Soto, ex eadem Societate, anno MDXXXI hujus Collegii Minister ad quædam sua negotia Granatam ivisset, secum ferens unam ex Crucibus Caravacanis, ibique vilitationis causa accessisset D. Isabellam de Mansilla, affinem Patris Fuenfaldæ ex eadem Societate; inveniens illam perquam metuentem fulgurum ac tonitruorum, persuasusque adversus ea nullum se illi præsentius dare subsidium posse ipsa quam ferebat Cruce, hanc illi dedit. Paucos abinde dies transactos excepit horrenda fulminibus tonitribusque tempestas: quapropter recordata Crucis suæ, acceptam extendit ad eam cæli partem quæ præcipua caligine obruebatur: strimque & in ictu oculi cessavit tempestas. Credens ergo quod tam venerabile pignus, melius in aliqua ecclesia publice quam sua in domo privatim honoraretur, tradidit eam quibusdam religiosis ac devotis personis: quæ, instituta sub ejus nomine confraternitate, ipsam quotannis die in Maii sollemniter efferunt, nec minori prosequuntur honore, quam ipsi Caravacenses suam.

Matrona Granatensis simili exposita sedas tempestatem.

69 Ex Conventu Carmelitarum Discolceatorum hujus oppidi, anno MDXCII, una cum aliis Fratribus, quos sua Majestas Regia in novam Hispaniam destinabat, egressi sunt duo, Hispali consensui navigium. Horum alter Fr. Julianus de S. Hilarione, annos aliquot in istis partibus commoratus, revertit ad hæc Regna; mihiq; & alijs multis narravit, quod

Discolceatoris naufragus servatur à submersione.

cum veherentur unâ navium, constituentium classem anno illò transeuntem ad novam Hispaniam; puer dispensatoris panis nautici in imam partem descendens cum candela accensa, ad querendam epibatissannonam; eandem candelam tractavit tam incuriose; ut flammantis lychni particula delapsa supra vasculum pyrii pulveris, ipsum mox crepare fecerit & simul navim; nemine, quod quidem scire poterat, mortem evadente; præter se; ex navi fundo versa. Habebat ille jam à multis diebus appensam collo Crucem Caravacanz admotam, cui de in tanto discrimine commendabat. Nesciens autem quomodo, videbatur sibi sub pedibus positum habere sustentaculum alicujus rei durioris, eoque impediri ne fluctibus iratis immergeretur. Ita ferebatur capite eminente supra undas; suo ut erat vestitus habitu; quin etiam Crucem suam videbat, supernatantem aquis & fluctuare ex funiculo unde appensa gestabatur. Tandiu autem sic permansit; donec concomitantium navium proximior una; viso supra mare Fratrem; otium habuit ejiciendi in mare cymbam; ipsamque ad se recipiendi; agnoscentibus cunctis evidentiam miraculi, citra quod necesse erat demergi dictum Fratrem; cum ea qua vehebatur navi. Unde postea publicabat, quod vitam suam acceptam referebat Deo; per S. Crucem Caravacanam; & eam quæ ipsam attigerat pendentem de collo; quam etiam mihi monstrabat; ante non longum tempus defunctus in oppido Bézeril de Campis.

*P. Didacus
de Soto S. I
enstoditur à
fulmine:*

70 Transverat in Indias prænominatus P. Didacus de Soto; ad Populationem Angelorum; quæ cepit est provinciæ Tascalensis in Nova-Hispania; inde vero scripsit ad hoc Caravacantum collegium; in eo quod ibi Societas habet residere P. Magistrum Morales; magnæ eruditionis ac sanctitatis virum; cui habenti ex Crucibus Caravacanis unam; eo anno

(qui

(qui erat MDXCV) acciderit, ut videns fulmineum radium perquam terribilem de caelo erumpere astimaret recta in suum cubiculum ferri: quapropter exiliens prædictam Crucem collocavit in fenestra. Nec absque fundamento timor fuit: mox enim flammam proximam sensit, credebatque extremam eam sibi horam esse. Sed fulmen, statim ut fenestram attigit, quasi retortum, deflexit quam celerrime in parietem fenestræ lateralem; per eumque descendens, sædum transitus sui vestigium reliquit; eo ipso demonstrans, quanto gravius damnum secutum fuisset, nisi S. Crucis virtus impetum illum repressisset. Non videtur autem absque præcedenti Patris illius merito hæc ei gratia divinitus concessa, sed merces fuisse beneficii, anno præcedenti per eum concessi ecclesiæ ipsius S. Crucis, applicando eidem Indulgentias, quas Sixtus Papa V. ei concesserat ad conversionem Philippinarum, quo ibat, magna eum potestate similes distribuendi ubicumque idoneum judicaret, non minus intra quam extra hæc regna. Itaque eas contulit Capellæ S. Crucis, aut ubicumque illa esset, die XXIV Junii, MDXCIV; sicut constat ex ejus patentibus litteris in archivio S. Crucis asservatis, cum inserto eis exemplo Pontificii Brevis; alioque earundem litterarum exemplari, relicto in secretaria Communitatis. Quas etiam Indulgentias, die IV Septembris ejusdem anni, confirmavit Cardinalis Don Franciscus Davila, tamquam Commissarius generalis Cruciatæ.

71 Anno MDXCV Petrus Porcellus scriba Regius, *Civis Caravacanus* hujus oppidi civis, vir fide dignissimus, ex commissione Regis hinc in Novam Hispaniam navigavit urgentium negotiorum causa, usus navi cui à Rosario nomen. Hæc cum insulam Garnosam pertransisset in Provincia Hondurarum, die V Septembris turbine tam vehementi involuta fuit, ut nautis colligendi vela spatium deesset, sed cogentur ipsa sequere

B b 4

commit-

committere misericordiae divinae : nihil enim pra
oculis habebant quam praesentem mortem , eique
tantisper differenda satagebant ut navim exonerare
rent , imprimis eijciendo lembum , qui tamen bis
emissus , bis reiectus intra navim a fluctibus est. Eie
cerunt etiam tormenta aenea , quae erant in suprema
contabulatione , cum mercimoniis multis , ne navim
everterent pondere suo in unam simul partem con
voluta. Sed nihil istaec proderant , cum magis ma
gisque intumesceret mare , & quovis momento mi
naretur navigium cum vectoribus absorbere. Recor
datus ergo Petrus Caravacanarum quas habebat
Crucum & miraculorum similibus in casibus per
ejusmodi patratorem , parvulam unam ex aere dedit
Hieronymo de Gamarra Riojensi , qui crassiori alli
gatam filo projecit in mare ex parte puppis. Inter
haec supervenit eis nox , & tempestas , quamvis mi
tior non nihil , duravit usque mane , quando tota con
quievit , & Crucula (uti asseruit Petrus) inventa cum
filo suo jacere supra unum inferiorum rudentium ,
quibus vela tenduntur instar stellae refulgens. Admi
rati omnes casum sunt ; Deumque collaudantes ,
salvi pervenerunt in portum & civitatem Tonfilla
nam Provinciae Hondurarum , die vii praedicti mensis
in vigilia Nativitatis Dominae nostrae. *in die s. martini*

*una in ma
ri jaeta
temp. fla
gem sedat
sevel.*

iterumque,

72 Cum vero praedictus Petrus , in die S. Martini
ex Campeciensi provincia Usucatanensis portu ver
sus Novam Hispaniam solvisset , in ea quam Com
merci appellat navi , simul cum minoribus navigiis
tribus ; & tempestuosus boreas omnes simul in praes
ens discrimen adduxisset ; recordatus ille suprame
morati eventus , aliam Cruculam aeneam dedit navari
cho , qui similiter annexam funiculo dimisit in mare
& post dies viginti duos difficillimae navigationis ,
cui alias quatuor aut quinque sufficere poterant , te
nuerunt portum S. Joannis de Ulva , amissis sociis
navigiis duobus ; tertium vero eundem portum post
tres

tres dies subiit, facta omnium rerum quas vehebat jactura. Rogavit ergo Petrum navarchus ut ipsam Cruculam sibi condonaret, oblata nihilominus grandi summa pecuniæ; sed is, nullam aliam reliquam habens, privati noluit tam efficaci præsidio, pro iis quæ sibi adhuc restabant per mare itineribus.

73. Reversus denique idem Petrus in Hispaniam, sicut ipse testatur, mense Octobris anni MDCVIII visitavit ecclesiam Dominae nostræ de Guadalupe; eodem istuc intrans tempore, quo eo attraxerant energumenam mulierem, adeo horrendos motus cientem, ut cunctis esset formidini. Ad hanc sacris exorcismis compescendam accitus Presbyter, quem Rubium nominabant, virtutis exploratæ vir, quæsivit à circumstantibus, num quas penes se haberent Reliquias. Protulit Crucem Petrus, Caravacanæ olim admotam, ipsam qua mediante prius miraculum factum erat, quam habebat Rosario suo affixam, deditque Sacerdoti; dæmoniaca vero, quamvis depresso in terram capite videre non posset quid ageretur, clamavit tamen, Caravaca, Caravaca; quanticumque eam facias, abjicito tamen, quia cruciat me. Stuporem ea res omnibus intulit: multæ enim aliæ Reliquiæ exhibitæ absque effectu fuerant: & Petrus suam exinde habuit cariorem, quod eam tantopere dæmon abhorreret.

74. In Germaniam quoque penetravit Crucum talium æstimatio, in cujus testimonium placet huc adferre, quod P. Petrus de Buyza Societatis Jesu, in præsentiarum Madriti in sui Ordinis Collegio commorans, affirmat per memoriale suo nomine subscriptum, in quo dicit, quod anno MDC ex obedientia suorum Prælatorum in Alemanniam migrans, secum abstulit Cruculas aliquot, Caravacanæ contactu sanctificatas, ut eas istic partiretur inter personas devotas. Harum ergo unam dedit D. Maria Manrique, quondam Camerariæ majori Augustissimæ Imperatricis

*In Bohemia
vehemens
incendium
sopitur, se-
mel,*

triciſ D. Mariæ, aviæ Regis ac Domini noſtri uxoriſ
que Imperatoris Maximiliani; quæ Domina Manri-
que, propter excellentem virtutem ſuam multam-
que prudentiam, maximo apud Majeſtatem illam in
pretio habita, matrimonialiter conjuncta fuerat. Ba-
roni Perniſtenio, uni ex primariis & ditioribus Pro-
ceribus Bohemiæ, à quo moriente retinuit dotis no-
mine, ſecundum illius regni mores, Laytomizienſem
ſem civitatem, ubi ipſa tunc temporis commoraba-
tur. Hæc redeunti illac Patri narravit, quod in præ-
dicta civitate paulo ante maximum fuerit excitatum
incendium, quo brevi ſpatio plures quam octoginta
domus conflagrarunt, quamquam Agnus Dei alia-
que Reliquiæ flammis compeſcendis injectæ eſſent.
Ipſa igitur, recordata Cruculæ quam acceperat à Pa-
tre, & quam efficax remedium inde ſperari ſolere
ejuſmodi in caſibus; arripuit precatorium ſertum cui
ipſam alligarat, baculoque implicitum per fenestrâ
palatii ſui extendit, ad eam partem ubi gliſcebat ig-
nis: qui continuo ſubſedit eo ipſo articulo temporis,
quo de univerſa civitate actum eſſe omnes exiſtima-
bant.

miraculo.

75. Tantam ea res civibus omnibus admirationem
attulit, ut, cum cauſa ſopiti tam ſubito incendi late-
ret, nonnullis perſuaderetur Angeli cælitus demiffi
opera id factum fuiſſe. At Deus voluit diſtinctius
ſciri cauſam protectionis tam admirandæ, permit-
tendo ut quindécim diebus poſt aliud incendium ori-
retur in altera civitatis parte, nihilo mitius prior. Illa
enim, jam ſemel experta promptitudinem miſeri-
cordiæ diviniæ mediante S. Cruce eliciendæ, longe
etiam confidentius quam prius, Cruculam ſuam extu-
lit: & ruruſum ita conſedit in ſe ignis, ac ſi nullus
fuiſſet. Unde omnes evidenter cognoverunt effec-
tum S. Crucis fuiſſe, poſtquam eis Domina ſua nar-
rari feciſſet quod egerat: excitataque in univerſis eſt
ingens erga ſacrum iſtud pignus devotio, quod Ba-
roniſſa

ronissa ipsa deinde etiam carius habuit, tantoque in pretio, ut omnibus thesauris suis illud præferret. Atque hic finis esto mirabilium S. Crucis Caravacanæ, quæ ne nihil ad S. Ferdinandi honorem facere viderentur, curatum satis esse puto, elucidatione ipsius anni, quo primum apparuit, quoque Sanctum Regem natum esse suis ex Actis probavimus. Per virtutem ipsius Sanctissimæ Crucis, quam Caravacana representat, si non etiam pars illius est, liberet nos Deus noster ab omnibus inimicis nostris, Amen.

FINIS.

APPRO-

APPROBATIO ORDINARIJ

Tum demum felices fore Respublicas, cum vel Philosophi regnarent, vel philosopharentur Reges, dictum unius ex Antiquis fuit; verissimum, si Christiane intellectum; ita scilicet ut Philosophia nomine accipiatur ejus, quæ unica & sola vere Sapientia est, amor & studium; Virtutis, inquam, secundum Christi Dei nostri disciplinam consummata. Hanc quomodo semper sectatus fuerit *FERDINANDVS III.* re & nomine *SANCTVS REX*, etiam in illo supremæ potestatis culmine, luculenter demonstrant ejus Acta, hoc in libro ex Coævorum fere scriptis collecta. In quibus atque in adjunctis *R. P. Danielis Papebrochii S. J. Theologi* historicis Annotationibus & Commentariis, non modo nihil reperi aut sanæ fidei aut bonis moribus contrarium; sed multum etiam sanctæ ædificationis & eruditionis curiosæ. Proinde censeo expedire, ut præsens opusculum, sumptum ex Actis Sanctorum Maji posterioribus, quæ in tres alios Tomos divisa sub prælo sudant, præmittatur; velut specimen allatum ex vernantissimo omnigenæ varietatis horto, quem speramus brevi totum aspicere omnium visibus & usibus referatum. In hujus itaque pulcherrimi floris contemplatione tantisper fixi, laudemus Deum, & gratulemur inelytis Hispaniarum Regnis, quæ *FERDINANDVM* sibi Regem, Ecclesiæ Propugnatorem, Cælo Sanctum, Principibus exemplar, omnibus Patronum protulerunt. *Nabam Antverpiæ 1684, 9 Martii.*

*Antonius Hoesflach S. T. L. Eccl. Cathed.
Can. Grad. Librorum Censor.*

FACULTAS SUPERIORVM

Cum Acta vite S. Ferdinandi, Regis Castellæ & Legionis, & Postumam ejus Gloriam, opera & studio Danielis Papebrochii è nostra Iesu Societate collecta & illustrata tres ejusdem nostræ Societatis Theologi legerint & prælo digna censuerint: ego infrascriptus, prædictæ Societatis per Flandro-belgicam Provincialis Præpositus, potestate ad id mihi facta à Rev. Adm. P. Carolo de Noyelle Præposito Generali, concedo Michaeli Knobbaert Typographo Antverpiensi facultatem eadem imprimendi. Actum Antverpiæ MDCLXXXIV, IV Kalendas Aprilis.

LUDOVICUS DE GAMARGO.

SVM.

SVMMA PRIVILEGII

REGIS

CATHOLICI.

CAROLUS, Dei gratia Hispaniarum, Indi-
diarumque, &c. Rex Catholicus, Archi-
dux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, &c.
Serenissimus Belgarum Princeps diplomate suo
sanxit, ne quis Acta Sanctorum mensis Maii,
auctoribus Godefrido Henschenio & Danie-
le Papebrochio Societatis Jesu Sacerdotibus
edita, vel in toto vel ex parte, praeter volunta-
tem Michaëlis Knobbari proximis novem an-
nis ullo modo imprimat, aut alibi terrarum im-
pressa in has nostrae Germaniae Inferioris ditio-
nes importet, venaliave habeat: qui secus fa-
xit, confiscatione librorum & alia gravi poe-
na multabitur, uti latius patet in litteris datis
Bruxellae xxiii Junii MDCLXXIII.

Signat

LOYENS.

JAVZ

STEMMA GENEALOGICVM

Regum Castellæ, Legionis, & Lusitaniæ.

Vides hic quomodo ab Alfonso VI, filio Ferdinandi Magni, procedant, hinc quidem Reges Castellæ ac Legionis per Urracam, ex primis cum Raymundo Comite Barcinonensi nuptiis (nihil enim huc faciunt secunda nuptia cum Alfonso Aragonio, nisi quatenus ex tali causa is inter Castellæ Reges numeratur VII) inde vero Reges Lusitania per Sanciam, Henrico Comiti Portugallia conjunctam. Vides præterea, quomodo Henricus puer Mafaldam Lusitanam in quinto dumtaxat gradu, Alfonso vero Legionensis Tarasiam Lusitanam in secundo, Berengariam Castellanam in tertio gradu coniungebat: atque hac ratione com-

modissime correctum manet, quidquid vel hic erratum est in Annot. b, vel ad 2 Maji ante Vitam B. Mafaldæ num. 5, confundente se memoria inter tot similia Regum consanguineorum nomina. Romanorum autem Pontificum severitas in dirimendis eorum conjugiiis, absque Apostolica Sedis dispensatione initis, neglectum potius illius petenda vindicabat, quam indicabat nullo unquam casu eam posse concedi. Habemus enim pro hoc ipso tempore evidens testimonium in contrarium, apud tunc viventem Continuatore[m] Ottonis Frisingensis, dictum Ottonem à S. Blasio, pro anno 1209, quo Innocentius III ad tollendum Imperii schisma, non solum indulgit, sed etiam præcepit

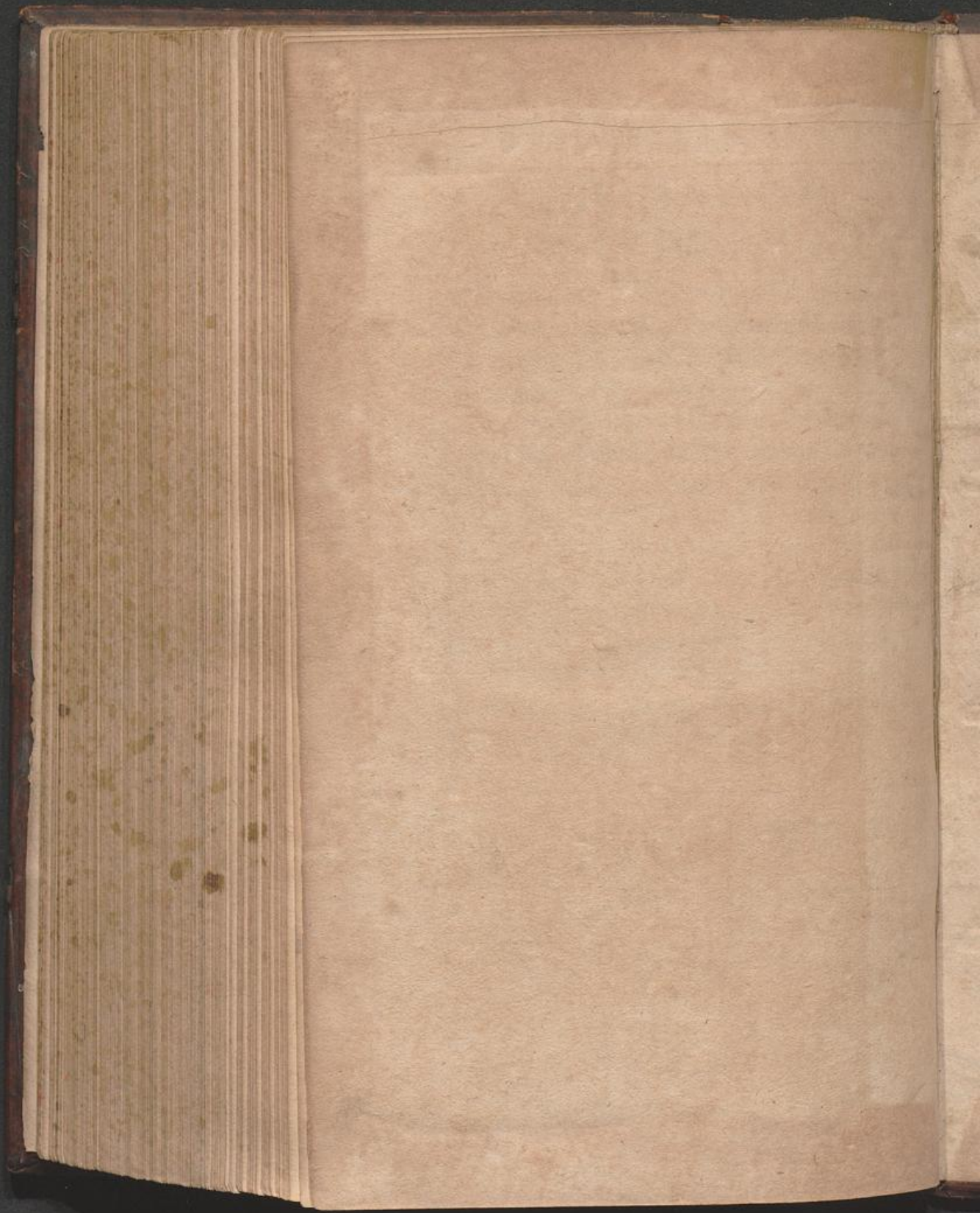
Ot-

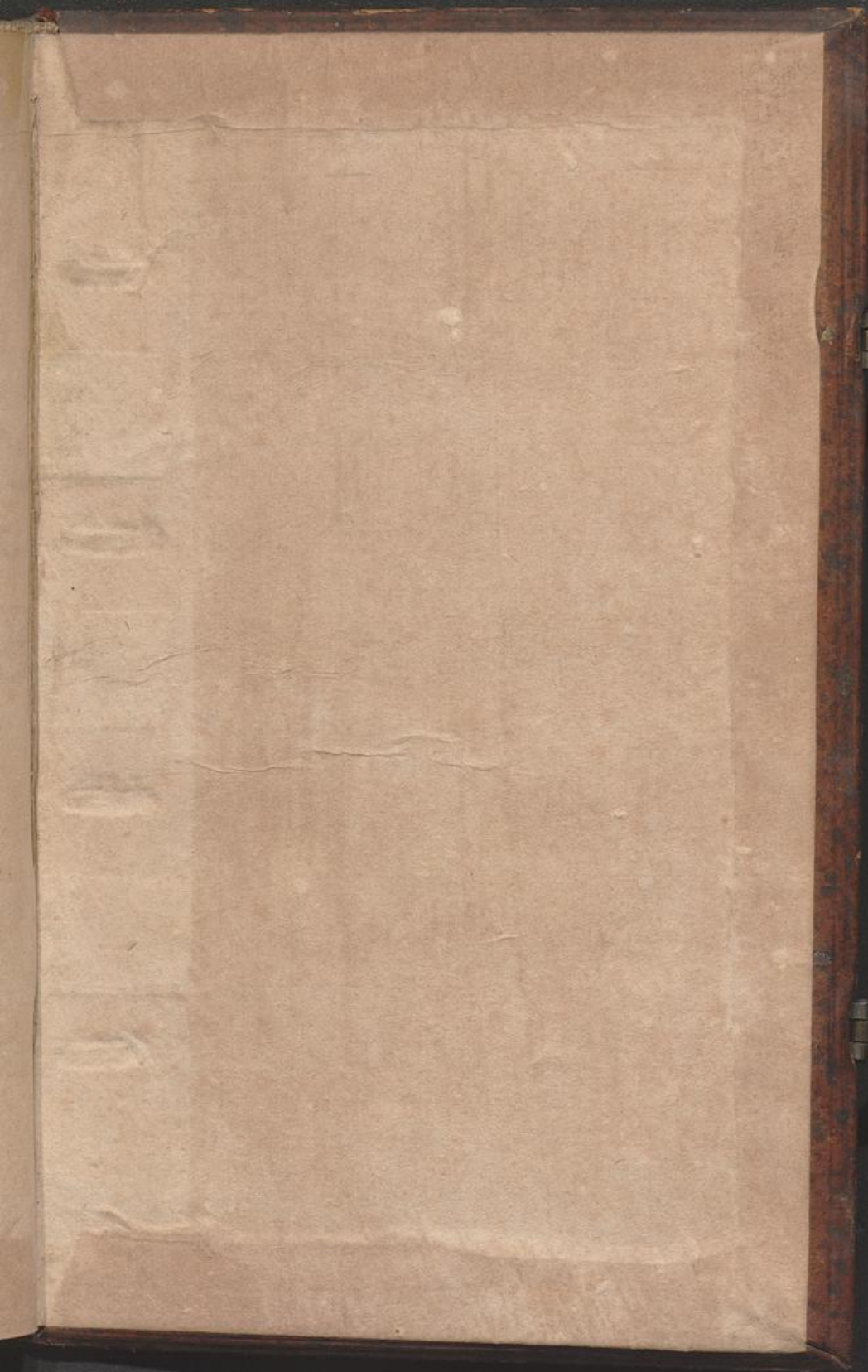
Ottoni Saxoni, Regi Romanorum electo contra Philippū Suevum, ut acciperet in matrimonium ejusdem Philippi jam mortui filiam, quod alias sine Apostolicæ Sedis licentia fieri non licuit, cognatione impediente: nam pater Ottonis avunculus fuit Frederici patris Philippi. Est tamen etiam in tam evidenti utilitate Christianitatis totius cum hac cautela processum, ut in Comitibus Imperii, coram Legatis Apostolicis ea de causa Herbipoli celebratis, surgens Abbas Morimundensis, Ordinis Cisterciensis, & omnium Abbatum aliorumq; Claustralium utriusque Ordinis, Cluniacensis videlicet & Cisterciensis, personam assumens, delictum hoc connubio contra consuetudinem Ecclesiæ, quantumvis dispensatorie, committendum, monastico Ordini auctoritate Apostolica imposuerit, orationibus scilicet & pœnitentiis luendum: & nihilominus Regi propter hoc injunxerit pœnitentiam, ut monasteriorum aliarumque ecclesiarum pro posse defensor existeret, viduis & pupillis iusto iudicio præesset, monasteriumque Cisterciensis Ordinis in fundo proprio ædificaret, ac

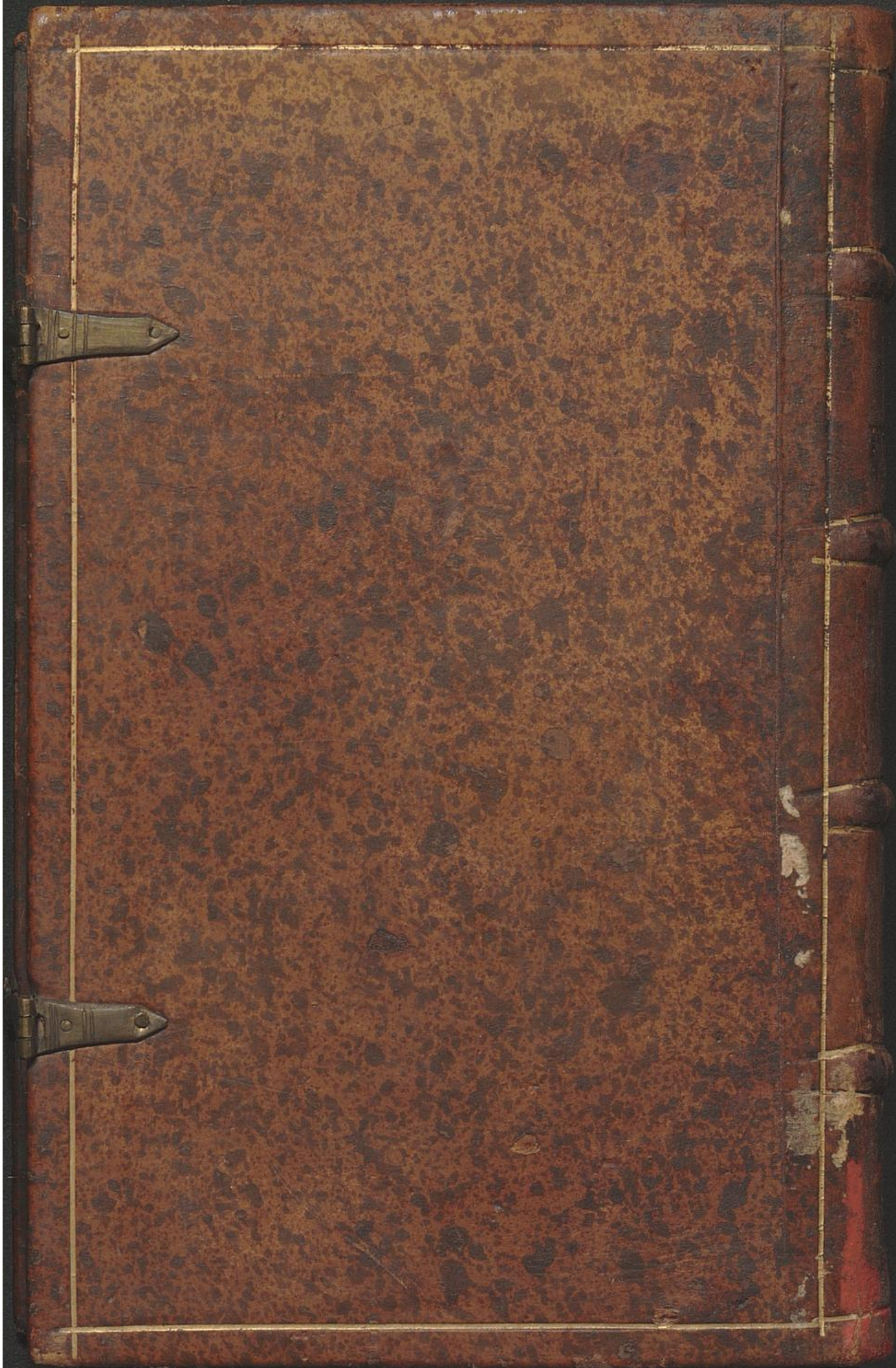
post hæc in propria persona Ecclesiæ Hierosolymitanæ subveniret: quæ omnia Rex humiliter & gratanter implenda suscepit. Sciendum tamen quod defectus Pontificiæ dispensationis in istiusmodi casibus impediret quidem ne vinculum indissolubile contraheretur, non tamen censebatur officere legalitati liberorum, stante tali contubernio susceptorum, ad quoscumq; effectus juris civilis, consanguineorum nuptias extra primum gradum non prohibentis: adeoque nihil obest, quo minus S. Ferdinandus Rex legitimus fuerit, non solum Castellæ per matrem, sed etiam Legionis per patrem: qui ipsemet non alio jure regnavit, utpote natus ex consanguineis in tertio gradu, ideoque etiam separatis; prælatus tamen liberis, ex secundo thoro Ferdinandi II & Urracæ Lopez magis canonice natis. Præterea saltem Principissa ipsa excusabiles erant, & bona fide matrimonium contraxerant, cui nemo Episcoporum Regni sese opposuerat: & pleraque juniores erant, quam ut scrupulo sibi ducere possent conjunctionem parentibus probatam: solet autem etiam nunc tali in casu bona fides matrum suffragari proli ne notha censeatur.

hi
hi
ce,
uo
ii,
ie-
ous
ra-
an-
m-
io-
fa-
ce-
tis

VITA
S.
FERDINANDI